University of Wisconsin
LIBRARY
Class F501
Book .ER8
D

Danmarks Historie

under

Dronning Margrethe

og hendes nærmeste Efterfølgere.

1375–1448.

Af

Kr. Erslev.

Første Del.

Kjøbenhavn.
Jacob Erslevs Forlag.
Kristiania. | Stockholm.
J. W. Cappelen. | Samson & Wallin.
Trykt hos Nielsen & Lydiche.
1882.

Dronning Margrethe

og

Kalmarunionens Grundlæggelse.

Af

istian

Kr. Erslev.

Kjøbenhavn.
Jacob Erslevs Forlag.
Kristiania. J. W. Cappelen.
Stockholm. Samson & Wallin.
Trykt hos Nielsen & Lydiche.
1882.

54785
AUG 23 1900
F501
.ER8
D

INDLEDNING.

Naar det for at forstaa en stor historisk Personlighed altid er nødvendigt at paavise den Grund, hvorpaa den staar, og dens Forudsætninger i den foregaaende Tids Udvikling, gjælder dette i en særegen Grad om Dronning Margrethe. Denne kloge og mægtige Fyrstinde fremtræder mindre som Skaberen af noget helt nyt, som den første Opdager af de Ideer, der besjælede hende, end som Fuldenderen af, hvad der allerede havde rørt sig i den Menneskealder, der gik forud for hende; kun ved ret at forstaa denne ville vi derfor kunne naa til at fatte Margrethes egen Politik og de ledende Grundtanker i hendes Virken. Ved Fødselen tilhørte hun Danmark; da hun ægtede Kong Haakon, herskede denne baade over Sverige og Norge, og i dette sidste Rige levede hun, indtil hun blev fuldvoxen og hendes Faders Død atter kaldte hende til Danmark. I alle Nordens tre Riger maa vi derfor søge hendes historiske Forudsætninger.

I. Danmark under Valdemar Atterdag.

Det fjortende Aarhundrede havde med sin første Menneskealder bragt det danske Rige til Afgrundens Rand. Efterat en Barnekonge, den slesvigske Valdemar, var afsat, og efterat den gjenindsatte Kristoffer den anden var død, stod Riget uden Konge; enhver regelmæssig Styrelse var ophørt; Danmark var udstykket mellem et Par holstenske Grever og en Skare tyske og enkelte danske Adelsmænd, der fra Rigets Borge undertrykkede og udpinte hele Landet.

Denne fuldkomne Opløsning havde dybtliggende Aarsager. Det Aarhundrede, der var fulgt efter Valdemar Sejrs Død, havde medført en Omvæltning i Landets Samfundsforhold saa stor som aldrig før eller siden; det fjortende Aarhundredes Danmark var grundforskjelligt fra Valdemarernes. I Stedet for Folkets ensartede Masse, hvori der paa intet Punkt var nogen dyb Grænse mellem højere- og laverestillede, var der nu traadt skarpt adskilte Stænder. Gejstligheden havde yderligere forøget de store Friheder, som de ældre Konger havde skjænket den med rund Haand; støttet paa disse Rettigheder og benyttende sig af Folkets religiøse Følelser havde Bisper og Klostre samlet en Rigdom af Jordegods, hvormed ikke Kongen, ja næppe hele Adelen tilsammen kunde maale sig, og alt dette Gods var i det fjortende Aarhundrede fritaget for enhver direkte Pengeydelse til Statens Tarv. Herremandsklassen havde udviklet sig til en Fødselsadel; Kongens haandgangne Mænd, der stode i personligt Underdanighedsforhold til Fyrsten og lønnedes med Sold, vare blevne en Godsejerstand, der nød forskjellige Lettelser i Skat, siden hel Fritagelse derfor og snart ogsaa andre Privilegier, medens dens Hovedydelse til Staten var dens Ryttertjeneste. Idet saaledes Gejstligheden og Adelen sondrede sig ud fra Bønderne, gik det tilbage for disse. De dannede ikke mere den væsentligste Bestanddel af Hæren; den hele Ledingsordning forfaldt, og samtidig med at Bønderne mistede deres Anseelse og politiske Betydning, undergravedes deres Frihed og Velstand. Under de indre Stridigheder gik det altid værst ud over dem, der ikke kunde forsvare sig mod Stormændenes jærnklædte Ryttere, og mangen fri Bonde søgte derfor i Tide Ly hos Adelsmanden eller Prælaten; han stillede sig under denne og betalte Beskyttelsen med Afgifter eller Tjenesteydelser.

Haand i Haand med denne Omvæltning i Samfundet var ogsaa Kongens Stilling bleven forandret. Paa Valdemarernes Tid stod Kongen som det eneste Midtpunkt for hele Styrelsen ligeoverfor det store Folk; hundrede Aar efter stod han overfor to privilegerede Stænder, der havde overtaget Folkets tidligere Rettigheder og forstode at gjøre dem gjældende paa en langt mere eftertrykkelig Maade. Stændermøderne, det næsten hvert Aar sammentrædende Danehof, vare lovgivende og kontrollerende i det store; det faste kongelige Raad samledes, hver Gang der var en Sag af blot nogenlunde Vigtighed. Samtidig var hele Administrationen bleven omdannet i aristokratisk Retning. De øverste Embedsmænd, Drosten, Marsken, Kansleren, der fra først af kun vare Hoffets Embedsmænd og Kongens Hjælpere, indtoge nu som Raadets Medlemmer en ny Stilling; de bleve Rigets Repræsentanter og Adelens Ledere. I Stedet for de ældre Kongers Ombudsmand, der var lidet forskjellig fra den senere Tids Herredsfoged, og den kongelige Bryde, der styrede en af de smaa Krongaarde, var nu traadt Lensmænd, der fra den nybyggede kongelige Borg styrede flere Herreder og forenede den borgerlige Myndighed med den øverste militære Ledelse; de bleve næsten altid valgte blandt Adelen og fik deres Len paa de gunstigste Betingelser, oftest kun mod Rostjeneste. Endnu mere mindskedes Kongens Myndighed, naar han pantsatte Lenene til Stormændene, hvad der blev stedse mere almindeligt under Kronens stigende Pengenød og snart skete med enkelte Slotte, snart med hele Landskaber.

Denne Udvikling førte til en fuldstændig Forrykkelse af Magtens Tyngdepunkt. Det kraftige Kongedømme, der havde været Centrum i den ældre Tids Retsorden, var svækket ved Indtægternes Formindskelse, indskrænket af Stænderne, udstykket til Lensmændene. Saa kom da den faktiske Magt til at hvile andensteds, hos Adelsmanden paa hans befæstede Herregaard, hos Lensmanden paa det Slot, der kun af Navn var Kronens, hos Panthaveren af det enkelte Landskab.

Saaledes var Rigets Opløsning forberedt ved de indre Forhold; den fuldendtes ved et Fremmedherredømme, der var et Udslag af den historiske Udvikling, som havde styrtet Valdemarernes udstrakte Østersømagt og rundt om Danmark rejst en Række Stater, der i Magt og Kultur ikke stode tilbage for det danske Rige. Mod Nord anerkjendte Norge og Sverige ikke mere Danmark som Skandinaviens første Magt; under en Krig med Erik Menved havde Norge været den sejrende Part, og i Kristoffer den andens Tid havde svenske Hære vist sig indenfor Danmarks Grænser. Mod Syd var der i de forhen vendiske Lande, hvorover Valdemarerne havde hersket, opvoxet kraftige tyske Fyrstendømmer og rige tyske Handelsstæder. Da Silden ved Aar 1200 forlod de pommerske Kyster og drog over ad Skaane til, fulgtes den af de driftige Kjøbmænd fra Lübeck og Nabobyerne, og disse fik snart næsten hele Danmarks Udenrigshandel i Hænde. De nordtyske Fyrster traadte ofte i Tjeneste hos de danske Konger, og medens de holstenske Stormænd trængte op i Sønderjylland, støttede af Hertugernes politiske Sympathier, kom fra Meklenburg og Rygen adskillige Adelsmænd til Danmark, oftest indkaldte af Kongerne, der i dem mente at finde deres paalideligste Raadgivere. Alt dette forberedte Fremmedherredømmet, der saa som en mægtig Modstrøm styrtede ind over Landet, lige efterat Erik Menved med tilsyneladende Held havde søgt at forny Valdemarernes Indflydelse syd for Østersøen. Den danske Adel gjorde endnu ved Kristoffer den andens Haandfæstning et Forsøg paa at standse Tyskernes Indtrængen; men snart fandt de indfødte Stormænd Regning ved at slutte sig til de fremmede, der fra deres Hjemstavn medbragte Kravet paa endnu større Rettigheder, end det danske Aristokrati hidtil havde opnaaet.

Udslaget paa én Gang af den aristokratiske Udvikling i det indre og den voxende Magt hos Danmarks Naboer blev da Rigets Sønderdeling og Underkastelse under Fremmedherredømmet.

Imidlertid, det der foraarsagede Danmarks store Ulykke, vendte sig netop til dets Lykke. Hvis det danske Aristokrati havde faaet Lov til at udvikle sig uden direkte Paavirkning fra Udlandet, kunde dets Magt endnu længe være voxet og var maaske tilsidst bleven saa fast grundlagt, at ingen havde kunnet rokke den. Nu var det fremmede, holstenske Herrer, der saa at sige havde overtaget den aristokratiske Udvikling, og mod dem vendte Folket hele den Utilfredshed, det havde gjemt paa; Vreden over de aristokratiske Tyranner fik forøget Vægt ved at forenes med et nationalt Had mod de fremmede, og i dette Had fandt Folket efterhaanden Tilslutning hos Størstedelen af Adelen, der mere og mere saa sig tilbagetrængt af de holstenske Stormænd. Tidens kortfattede Krøniker gjenlyde af Klageraab over det udenlandske Voldsherredømme. De grusomme, holstenske Grever, hedder det, tyranniserede hele Riget; de og deres Tjenere toge al Rigdom, alle Klenodier, alt hvad der var smukt i Landet, og førte det bort med sig. Da Grev Gert i 1340 rykkede ind i Jylland med en umaadelig Hær, sagdes han helt at ville ødelægge den jydske Adel; Aaret før havde Grev Johan haardt beskattet den sjællandske Gejstlighed. Saaledes voxede den Harme over Fremmedherredømmet, som har sat sig et klassisk Minde i en ubekjendt Gejstligs Klagesang over *dolorosa Dania*; rundt om ulmede det; hist og her brød Flammen frem. Skaaningerne dræbte 300 Holstenere i Lund, og derefter søgte de, for at undgaa »det haarde og utaalelige Tryk« af Tyskernes Herredømme, Tilflugt hos Kong Magnus af Sverige og Norge. Endelig fik Nationalhadet sit kraftigste Udtryk i Niels Ebbessøns Drab paa Grev Gert og den derefter følgende Bonderejsning over hele Jylland. Samtidig fremtraadte Valdemar Atterdag med Krav paa den ledige Krone; da haabede alle, siger Krøniken, at de skulde befris for Holstenernes tunge Aag.

Dette Haab blev som bekjendt ikke skuffet. Valdemar Atterdag tog med kraftig Haand fat paa Landets Frigjørelse for Fremmedherredømmet, og hans første tyve Aar optoges af en næsten aldrig standset Kamp mod de Udlændinge, der havde udstykket det gamle danske Rige. Valdemar, der af Navn var hele Danmarks Konge, begyndte med at eje en Fjerdedel af Jylland; udenfor denne Strækning var der ikke en Provins, ikke et Slot, som ikke var pantsat, og Holstenere og Svenskere herskede rundt om i de danske Lande. Stillingen syntes fortvivlet, men Valdemar begyndte taalmodig paa Værket. De politiske Forhold hjalp ham ud over de første, saa vanskelige Skridt; Grev Gerts store Magt havde indgydt hans Naboer megen Misundelse, og derfor fandt Valdemar en Tid lang Støtte baade hos sin Svigerfader, den sønderjydske Hertug Valdemar, og hos Grev Johan den milde. Hansestæderne havde lidt haardt under den fuldstændige Retsløshed i Danmark; fra de danske Slotte havde Holstenerne plyndret de fredelige Kjøbmænd, og denne Røverfærd gjorde Stæderne meget begjærlige efter atter at se en kraftig Styrelse i Danmark; saaledes fik Valdemar da Hjælp ogsaa fra dem, medens hans Venner i Øvretyskland skaffede ham Lejetropper. Vi skulle imidlertid ikke følge den lange Kamp mod de fremmede, som Valdemar førte med en sej Udholdenhed, der aftvinger os den dybeste Beundring. Resultatet er bekjendt. Tyve Aar efter sin Tronbestigelse var Valdemar ikke mere en blot Navnekonge; alle Rigets Hovedlande vare ham da virkelig undergivne; Vestdanmark og Øerne paa lidt af Fyn nær var udrevet af Holstenernes Hænder og Skaane fravristet Magnus Smek. En gammel Ærkebisp har kortelig sagt, hvad Valdemar udrettede: »ved i lang Tid at kæmpe mandig, fordrev han Holstenerne, Tyskerne, Svenskerne og de andre Udlændinge fra alle Rigets Slotte.«

Naar Ærkebispen siger, at Kongen naaede sit Maal ved »at kæmpe mandig«, giver dette maaske ikke den rette Ide om Valdemars Optræden. Ganske vist var han ikke bange for at anvende Vaabenmagt; han udskrev ofte Leding blandt Folket og bragte Danmarks Landmagt og Flaade igjen i Orden, uden at vi ret vide hvorledes; men hans Virksomhed har dog ikke Karakteren af en stor Befrielseskamp, hvorved han rejste hele Folket til Modstand mod Undertrykkerne. De gamle danske Konger havde først og fremmest været Krigere, Rigets øverste Feltherrer; — Valdemar Atterdag var det samme, men desuden meget mere; fremfor alt var han Politiker og Finansmand. Han benyttede hver Splid i Fjendens Lejr; han brugte den ene Modstander til at svække den anden, kom saa til i det rette Øjeblik og drog selv Fordel af Uenigheden. Og han forstod Pengenes Værdi i denne Tid, hvor man erhvervede sig Slotte og Land ved at faa dem i Pant; ved hyppige Skattepaalæg, ved strængt at inddrive alt, hvad Kronen kunde kræve, ved at sælge det fjærne Estland skaffede han sig Guld, og det ene Slot efter det andet blev indløst fra Panthaverne.

Lad os mærke os denne Valdemars Optræden, baade hans Fremgangsmaade og hans Forbundsfæller. Jeg sagde, at Valdemar ikke blot var Krigsherre; jeg kan tilføje, at han ikke alene var Forkæmper for den danske Nationalitet. Man kunde tænke sig, at han havde sat Landets Frigjørelse som sit eneste Maal; han kunde have forbundet sig med det danske Folk, med Rigets Adel til Kamp mod Udlændingenes Tyranni; saa var Landets Befrielse vel bleven naaet, men Resultatet var let blevet en Tilstand som lige før de fremmedes Indtrængen, d. v. s. et i det indre halvt opløst Rige, hvor Stormændene herskede mer end Kongen. Saaledes vare imidlertid ikke Valdemars Tanker. Da Niels Ebbessøn rejste Jyderne til Opstand, da Adel og Bønder i Forening belejrede Holstenerne paa Skanderborg, saa Kongen rolig til. Han vilde bruge de nationale Strømninger, men ikke lade sig beherske af dem; han benyttede Folkets og Aristokratiets Hjælp til sin Virksomhed, men ved Siden deraf havde han Tyskere til politiske Forbundsfæller, Tyskere til Hjælpetropper, Tyskere til Raadgivere og Hærførere. Kort sagt, Nationalitetstanken var for Valdemar det underordnede; Hovedtanken hos ham, hans ledende Princip, det var Kongedømmets Tanke. Han vilde befri Danmark, men det gjenforenede Rige skulde have sit Centrum i en stærk, overalt indgribende Kongemagt.

Vi have allerede set, at det holstenske Herredømme i Danmark i visse Maader kun var en Fortsættelse af den hele aristokratiske Udvikling, der var traadt frem siden Valdemarernes Dage. Paa de Borge, hvor der nu herskede tyske Adelsmænd, havde der forud siddet selvraadige danske Stormænd; Udpresningen af Folket, som Holstenerne havde drevet saa vidt, var godt begyndt af de indfødte Aristokrater; Bønderne havde lidt utrolig allerede før den tyske Indvandring, og Indtrykket deraf var kun fordoblet, fordi Undertrykkelsen nu udgik fra fremmede. Derfor maatte Kampen mod Udlændingene tillige blive en Kamp for Gjenoprettelsen af Fred og Ro i Landet, et Forsøg paa at standse de højere Stænders Tyranni, og hvorledes skulde dette kunne naas, uden netop ved paa ny at gjøre Kongemagten myndig og kraftig.

Ganske vist, om en Kongemagt som i de store Valdemarers

Tid kunde der ikke mere være Tale; Folkets Adskillelse i Stænder, Adelens og Gejstlighedens fremragende Plads i Samfundet, det var Kjendsgjerninger, der ikke stode til at rokke. Imidlertid, selv dette medgivet, var der dog meget at udrette for en energisk Styrer. Der var i dette Øjeblik en saa stærkt fremtrædende Trang til Ro og Orden, at Stemningen i høj Grad maatte fremme et Forsøg paa atter at bringe Kongedømmet paa Fode; det lavere Folk og Gejstligheden var stemt derfor; mange af Adelen kunde gaa med, især da det i Begyndelsen gik mest ud over de fremmede, som Stormændene misundte. Paa Danehofferne kunde Kongen finde Støtte, og Rigsraadets aristokratiske Stræben traadte strax tilbage, naar en kraftig Fyrste ledede Styrelsen; han kunde lade være at spørge det til Raads, naar det stillede sig imod ham, og han kunde forny det ved at kalde sine personlige Tilhængere ind i Raadet. De foregaaende urolige Tider havde desuden givet Regenten et nyt og yderst vigtigt Magtmiddel i Hænde: den dømmende Magt, der i ældre Tid var Folkets Særeje, var begyndt at gaa over til Kongen. Under den hele indre Uro og Strid havde man følt Trang til andre Domstole end Folkets egne; man havde henvendt sig til Kongen selv, og da var fremkommet det kongelige Retterthing, paa hvilket Kongen dømte enten personlig eller ved Mænd, udnævnte af ham. Aristokratiet havde betragtet denne Kongens Dommermyndighed med skinsyge Blikke og efter bedste Evne forsøgt at indskrænke den, men uden Held; Trangen dertil havde været for stor, og i denne Domsmagt havde Kong Valdemar et af de bedste Midler til atter at gjøre Kongedømmets Indflydelse gjældende.

Paa dette Grundlag var det, at Valdemar Atterdag fornyede Kongemagten i Danmark. Kongen blev den ophøjede Garant for Landefreden og Retssikkerheden i Riget; han blev Centrum for alle Bestræbelser til Landets Bedste. Vi beundre Valdemars utrættelige Arbejden paa Gjenforeningen af det adsplittede Danmark; nok saa megen Beundring vækker det, at han jævnsides dermed fandt Tid og Evne til at reorganisere Kongemagten; men det var netop Valdemars store Kongetanke, at begge Dele hørte sammen og vare lige nødvendige. En gammel Krønikeforfatter, der er aldeles jævnaldrende, kan bedst give os en Forestilling om Valdemars omfattende Virksomhed. Vilkaarlig gribe vi et Par Aar ud af Krøniken og høre:

> *1354.* Kongen sammenkalder alle sine sjællandske Fogeder i Slagelse; dér giver han hver af dem, mundtlig og skriftlig, Ordre til alt, hvad de skulle udrette i hans Fraværelse.
>
> *1355.* Kongen drager til Jylland og holder Retterthing; han straffer mange havesyge og sørger for, at de umyndiges Arv, der var dem frarøvet med Vold og Uret, atter kommer til de rette Arvinger.
>
> Samme Aar. Der holdes et Møde i Vrangstorp. hvor Bøderne for Forbrydelser mod Kongen fordobles.
>
> Endnu samme Aar holdes der et nyt Møde paa det samme Sted. Kongen sætter igjennem, at Bønderne hvert Aar skulle arbejde 14 Dage for Kronen, endvidere en Kvægskat, og de Bønder, der ikke meddele Lister over deres Besætning, straffes med Bøder.
>
> *1356.* Kongen nedsætter et Udvalg af Bisp Henrik i Roskilde og 12 Abbeder og Riddere, der skulle raadslaa om Foranstaltninger til Rigets Nytte; især gjælder det Møller, som Kongen nylig har bygget, thi han vil ikke tillade, at Vandene løbe ud i Havet, uden at de forinden have tjent Almenheden til Nytte.

1357. Kongen vender tilbage til Sjælland og skaaner hverken Bønderne eller andre for Arbejde, men forstærker sine Slotte med den yderste Bekostning.

Samme Aar. Kongen bliver enig med Bispen af Roskilde om, at Arts Herred skal lægges til Kronens Slot Kalundborg. Efter at have udrettet forskjellige Ting lader Valdemar sætte Net til at fange Ulve med.

Saaledes bliver det ved Aar for Aar. Det er en Energi, der aldrig trættes; intet er Kongen for smaat, og hverken Ulvene i Skoven eller Aaernes Vand faar Lov til at være i Ro; overalt griber Kongemagten ind, og i den koncentreres al Virksomhed. Valdemar har Blik for alt, hvad der tjener hans Rige og Folk til Nytte; kun ét ser han endnu klarere: hvad der gavner ham selv og hans egen Magt. Det er oplyst Despotisme, om man vil, men Despotismen kan ikke miskjendes. Lad os høre endnu et Citat af Krøniken; da Valdemar havde sejret over Holstenerne i Fyn, saa, hedder det, »kastede han sig over sine Embedsmænd; han vidste, at de med Rette eller Urette havde udpresset meget af Folket; derfor beskattede han dem selv, afsatte flere og indsatte nye Fogeder, der vare fastende og hungrige; de kunde da paa ny udpresse Almuen, saaledes som det var ham til Behag.« Det er jo lidt haardt sagt, men vi maa ikke glemme, at Krøniken i samme Aandedræt tilføjer: »Kongen hørte ikke op med Bygningen af Møller«. Paa den Maade staar det almennyttige lige op til det egoistiske og tyranniske; saaledes var det netop i hele Valdemars Virksomhed.

De Møller, som Valdemar byggede, stode ikke længe; Vandet strømmede til og nedbrød de Dæmninger, han havde opført. Af større Varighed og af vidtrækkende Betydning var derimod Kong Valdemars Virksomhed for Kongemagten i Danmark. Han pustede nyt Liv i Kongedømmet og stillede det over Stænderne som en Mægler mellem dem, en Mægler, der kun aldrig glemte sin egen Fordel. Overalt mærkede man Kongens Indgriben; høj og lav følte atter, at der var en Magt over dem, som repræsenterede Statens Krav og Tarv, og blot Kongens Energi var nok til at indgyde Ærefrygt for Kronens Myndighed. Imidlertid søgte Valdemar ogsaa at give Kongedømmet et fastere og varigere Grundlag end det, der alene laa i hans Personlighed, og især stræbte han efter at skaffe Kronen udstrakte Jordegodser. Den store Godsrigdom, som de gamle Valdemarer havde samlet ved at arve alle Linjer af Kongehuset, var forlængst adsplittet; nu tog Valdemar fat paa atter at give Kronen dette faste Holdepunkt, der var saa vigtigt og nødvendigt i Middelalderen, da Kronens vigtigste Indtægtskilde var Grundskatter og Jordafgifter, medens personlige Skatter altid vare højst forhadte, og Told og lignende kun gav ringe Udbytte. Til at erhverve Gods anvendte da Valdemar alle de Penge, han kunde samle, og hele sin umaadelige Energi. Der er endnu fra hans Tid bevaret et Utal af Breve, som dreje sig om hans Omsætninger af Jordegods: Domme, hvorved gammelt Krongods kjendes under Kronen igjen, Skjøder, Mageskifter, Kvitteringer for indløste Panter og tilkjøbt Gods. Naar Valdemar fik et Skjøde, lod han altid Udstederen forsikre, at Salget var sket aldeles frivillig og utvungent; ja en Gang erklærede en Adelsmand udtrykkelig, at han hverken ved at kastes i Fængsel eller ved at betynges med Jærnlænker var bragt til at sælge Kongen sit Gods; — man faar unægtelig en stærk Mistanke om, at det modsatte var Tilfældet. Lad Midlerne imidlertid have været tvivlsomme, Resultatet var stort.

Kronens Indtægter bleve overordentlig forøgede, og ved disse Godserhvervelser arbejdede Valdemar ikke blot for sig selv, men ogsaa for sine Efterfølgere, idet han gav dem Midler i Hænde til at holde Kongemagten oppe og dermed til at sikre Rigets Styrke og indre Fred.

Det er klart, at denne Valdemars Virksomhed for Kronens Myndighed maatte vække Modstand; det var et Aarhundredes Udvikling, som han bød Spidsen. Vi have allerede hørt, hvorledes den gamle Krønike taler om ham, og der er andre Steder i den, hvor Kongen dadles lige saa stærkt. Hin Ærkebisp i Lund, der roser Valdemar for at have befriet Riget fra Udlændingene, udtaler alligevel en skarp Fordømmelsesdom over hans hele Regimente. »I Valdemars Tid,« siger han, »bleve alle Overleveringer fra Forfædrene, alle de gamle Love og hele Kirkens Frihed fordærvet; Adel, Kjøbmænd og Bønder undte han ingen Ro, saa at der i hele Riget hverken var Tid til at spise, til at udhvile eller til at sove; i den Grad bleve alle tvungne til Anstrængelser af ham og hans Embedsmænd.« Modstanden viste sig dog ikke blot i Ord. I Jylland, hvor Adel og Bondestand var mest kraftig og selvraadig, fandt Kongen aabne Fjender, der forbandt sig med Holstenerne imod ham. De vilde, hedder det, nyde deres fædrene Friheder og ikke give Kongen Skat af deres Gods eller tjene ham i Krigen mere end deres Forfædre; hellere end at blive som Sjællænderne, hvem Kongen tyranniserede, vilde de falde med Ære. Det kom til Krig mellem Kongen og Jyderne; snart sluttedes der dog Forlig, og i Kalundborg holdtes der i Maj 1360 et stort Rigsmøde.

Resultatet var et Brev, der selv kalder sig »Kong Valdemars Haandfæstning«, og dette kunde jo tyde paa et Tilbageskridt for Kongemagten; var det atter Kongeløfterne fra Kristoffer den andens og Valdemar af Slesvigs Dage, der skulde gaa igjen? Tværtimod, til Trods for Navnet er denne Haandfæstning et Vidnesbyrd om, hvorledes Kongedømmets Tanke var vaagnet til nyt Liv. Vistnok lover Kongen at følge Rigets gamle Love og opretholde Folkets Friheder, men her er det ikke mere som i de tidligere Haandfæstninger blot Kongen, der giver Løfter. Efterat hans Forpligtigelser ere angivne, følge Folkets Pligter, og dem lægges der nok saa stor Vægt paa. Rigets Hertuger, Bisper, Riddere og hele Folket love at hjælpe Kongen mod enhver, der overtræder Lovene; enhver Fredsbryder skal straffes paa Liv og Gods; enhver, der forbryder sig mod Kongen eller Kronen, skal behandles efter Lovens fulde Strænghed; alle forpligte de sig til aldrig at tvinge nogen mindre mægtig til noget, som man ikke kan faa ham til ad Rettens Vej. Med andre Ord, hvad der her kalder sig selv en Haandfæstning, det er i Virkeligheden en almindelig Landefred, som Konge og Folk gjensidig love hinanden at hjælpe til at faa overholdt; det er et stort Vidnesbyrd om den Stræben efter indre Ro og Orden, som Valdemar havde gjort Kongedømmet til Haandhæver af.

I Valdemars hele Stræben møder der os et Pust af de moderne Tider; han træder ved denne Virksomhed ind i Række med Nytidens Bebudere i andre af Evropas Stater. Han minder os om Filip den smukke i Frankrig, hos hvem man ser den samme Blanding af despotisk Egoisme og ivrig Virken for Landets Bedste; han ligner endnu mere den tyske Kejser Karl IV, der ogsaa var hans personlige Ven. Medens Valdemar som ung opholdt sig i Tyskland, udførte Karl i Bøhmen netop det samme Værk, som hin siden efterlignede; ogsaa i Bøhmen var der indtraadt den største Retsløshed og Uorden, og Karl IV bragte da Orden tilbage ved atter at hæve Kongemagten. Det er i det hele ejendommeligt for det moderne Kongedømme i alle Evropas Lande, at det hverken støtter sig paa en guddommelig Ret eller paa Arvekrav, hverken er krigersk eller religiøst, overhovedet ikke theoretisk. Kongedømmet udfylder et praktisk Savn i Samfundet, idet det paatager sig at opretholde Retssikkerheden og Landefreden; i denne Tilfredsstillelse af sociale Krav søger det paa én Gang sit Maal og sin Støtte.

Jeg har dvælet længe ved Valdemars Kamp for Kongemagten. Hans Gjenforening af Riget var overordentlig betydningsfuld, men da denne Gjerning var udført, behøvede den ikke at gjøres nok en Gang. Anderledes med hans Stræben efter at forøge Kronens Myndighed; her kunde hans Efterfølgere tage Traaden op og bygge videre paa det Grundlag, han havde skabt. Vi skulle siden se, at dette virkelig skete; vi staa her ved de Ideer, som Dronning Margrethe fremfor alt tog i Arv efter Faderen, de Tanker, der ogsaa bleve den inderste Nerve i hele hendes Styrelse.

II. Sverige og Norge under Magnus Smek.

Naar vi fra Danmark vende os til de to Riger paa den skandinaviske Halvø, finde vi i begge tilsyneladende den samme Samfundsorden, som vi have set i Danmark. Kongens Magt var indskrænket af de privilegerede Stænder, af hvilke Adelen spillede Hovedrollen; der var opkommet Rigsmøder og et kongeligt Raad, som begge kontrollerede Regeringens Førelse. Dog, ved Siden af den ydre Lighed var der en stor og dyb Forskjel mellem Forholdene i Sverige og Norge, idet Udviklingsgangen i Sverige omtrent havde været den samme som i Danmark, medens Forholdene i Norge vare begyndte anderledes og derfor ogsaa havde ført til et andet Resultat. Her havde i ældre Tid været et kraftigt Aristokrati, hvis Magt hidrørte fra en fremragende Stilling blandt Bønderne, ikke fra dets Forhold til Kongen; denne gamle Adel var imidlertid bleven knækket ved de Borgerkrige, der i Norge rasede stærkere og længere end i de andre skandinaviske Riger, og ud af dem var Kongemagten gaaet sejrrig. Kong Sverre og hans Efterfølgere besade en langt større Magt end de samtidige Fyrster i Nabolandene, og hvad der i høj Grad støttede dem, var deres af alle fuldstændig anerkjendte Arveret til Tronen og Riget; medens de danske og svenske Konger bleve valgte, i sin Tid af Folket og siden hovedsagenlig kun af de privilegerede Stænder, gik i Norge Kronen strax over fra Fader til Søn efter bestemte, ufravigelige Regler. Saaledes var Kongemagten stærk i Norge; den gamle Fødselsadel var knækket, og da der begyndte en lignende Udvikling som i Nabostaterne, da Kongens haandgangne Mænd begyndte at voxe frem til en hel Stand, saa standsede denne Udvikling paa Halvvejen. Man har givet forskjellige Forklaringer deraf, men selve Sagen er sikker nok; den nye norske Adel fik aldrig ret Fremgang, Slægterne bleve færre og færre, og de naaede hverken overfor Kongen eller Bønderne den Indflydelse som Adelen i Danmark eller Sverige. Baade Rigsmøder og Rigsraad spillede en underordnet Rolle i Norge, et Held for Kongemagten, derimod næppe for Riget, der kom til at savne Organer for den politiske Indflydelse, som Adelen i Nabolandene tog fra Bønderne, men selv udfoldede desto kraftigere; i Norge viser der sig derfor en underlig Hensygnen af alle Interesser og en Kraftesløshed, der fremmedes ved de store Nationalulykker i det fjortende Aarhundrede, den sorte Døds Rasen og Hanseaternes Overtagelse af hele Handelen. Alt dette mærkedes mindre, saa længe det norske Rige stod alene; men da det kom i Forbindelse med de andre nordiske Stater, først med Sverige, siden med Danmark, viste Norge sig strax afmægtigt overfor disse.

Gaa vi fra dette Norge, der ligesom led af en uhelbredelig Kræftskade, over til Sverige, er Modsætningen stor; led hint Rige allerede af Alderdomssvaghed, var der her et frisk pulserende Liv. Sverige havde gjennemgaaet den samme Udvikling som Danmark, men langt hurtigere, og saaledes, at det Stadium, hvor Gejstligheden spillede Hovedrollen, næsten helt blev oversprunget. I Løbet af faa Menneskealdre var Adelen fra at være Kongens Hird voxet frem til en talrig og mægtig Godsejerstand, der i høj Grad undertrykkede det lavere Folk; Magnus Ladelaas, den anden Konge af Folkungeætten, havde selv givet Stormændene en udstrakt Skattefrihed, og under hans Søn Birgers Strid med Brødrene viste Adelen sig allerede højst farlig for Kongemagten. I alle Samfundslag var der en kraftig Udvikling, der hurtig gjorde det tidligere lidet mægtige Sverige til en Hovedmagt ved Østersøen; men der var noget febrilsk i den stærke Fremadskriden, og denne Karakter var ogsaa fremtrædende hos

Landets Konger, Folkungerne, der stode som en Parvenuslægt midt imellem Sven Æstridsens gamle Æt i Danmark og den lange Række af Harald Haarfagers Efterkommere i Norge.

Folkungerne i Sverige vare strax begyndte med indbyrdes Splid, og den første Konge af Slægten, Valdemar, var bleven afsat af sin egen Broder Magnus Ladelaas. Mellem dennes tre Sønner kom det atter til Strid; den uduelige Kong Birger kunde ikke modstaa sine Brødre, Hertugerne Erik og Valdemar, der holdt trofast sammen; Birger maatte afstaa store Dele af Landet til Hertugerne og levede dog i stadig Fejde med dem. Af disse var Erik en ualmindelig begavet og ærgjerrig Mand. Han havde som Fædrenearv de vestlige Landskaber i Sverige; ved at forlove sig med den eneste Datter af Haakon den femte i Norge opnaaede han at blive forlenet med Konghelle og den sydøstlige Del af Norge; endelig skaffede han sig Nørrehalland til Len af Kong Erik Menved. Saaledes forenede han for første Gang Folk af alle de skandinaviske Stammer under sit Herredømme og indtog en mægtig Stilling mellem de tre Riger; hans Ægteskab gav ham det bedste Haab om en Gang at komme i Besiddelse af Norge, i det mindste for den Søn, Ingeborg fødte ham, og at afsætte den svage, ældre Broder Birger i Sverige syntes ikke i Længden at kunne være umuligt. At saaledes en Forening af Sverige og Norge har ligget indenfor hans Tanker, kan anses som sikkert, og der er et og andet, der tyder paa, at han ogsaa har ønsket at forene de skaanske Landskaber med Nørrehalland, som han i Forvejen besad. Han intrigerede ivrig, var snart Ven med Erik Menveds troløse Broder Kristoffer og de danske Stormænd, snart med Kongen selv, saa at han endog én Gang var lige ved at bryde sin norske Forlovelse for at faa en Dame af det danske Kongehus til Ægte. Hverken den ene eller den anden Vej førte dog til Maalet, og da han i et Par Aar havde holdt sig lidt roligere, fik hans Broder Birger Mod til at begaa en Skjændselsdaad, der gjorde en brat Ende paa Hertug Eriks Planer. Birger indbød begge sine Brødre til at fejre Julen paa Nykøping Slot; de kom, bleve fængslede, og da deres Tilhængere belejrede Borgen, udleverede Slotsherren kun Hertugernes afsjælede Legemer.

Hertug Eriks Planer døde dog ikke med ham. Det svenske Folk rejste sig til Opstand mod Birger, der let fordreves, og Eriks treaarige Søn Magnus blev hyldet paa Mora Sten; Norges Krone var da allerede tilfalden ham ved Morfaderens pludselige Død. Saaledes fik Sverige og Norge en fælles Konge i Aaret 1319, og paa den Maade naaede Magnus strax det af Faderen efterstræbte Maal; men Foreningen mellem de to Riger, der var fremkommen ved tilfældige Slægtskabsforhold, blev ganske løs, en blot og bar Personalunion. Saaledes havde Hertug Erik næppe tænkt sig Foreningen; en virkelig Fortsættelse af hans Planer finde vi derimod hos hans Enke, Ingeborg, der med fast Udgangspunkt i sit svensk-norske Særeje søgte at vinde Land i Danmark, hvis Opløsningstid da begyndte. Disse Forsøg bragte hende snart af med hendes Indflydelse i Sønnens to Riger, hvor Aristokratiet ivrig satte sig imod hendes Planer og indsatte en adelig Formynderstyrelse, men de lykkedes dog for en stor Del; hun ægtede den danske Adelsmand Knud Porse, og denne vandt sig et Hertugdømme i Nørrehalland, Samsø og Kalundborg, hvortil snart kom flere Slotte i Sjælland. Alt dette beholdt Hertuginde Ingeborg efter sin Husbonds Død.

Imidlertid blev hendes Søn Magnus myndig i Aaret 1332, og han synes strax at have næret lignende Planer, vistnok paavirket af Moderen, der altid bevarede stor Indflydelse over sin svage Søn. I det samme Aar modtog han Skaaningernes Underkastelse og fik Stadfæstelse paa Landets Besiddelse ved at udkjøbe Grev Johan af Holsten, hvis Pant det var. I Aaret 1339 bad han derefter Paven, ikke blot om Bekræftelse paa Skaane, »der var Laas og Lukke for hans Lande«, men tillige om Tilladelse til at rive ogsaa andre Dele af Danmark ud af de Tyranners Hænder, hvorunder Indbyggerne sukkede. Skjønt Paven nægtede at give en saadan Tilladelse, og Valdemar Atterdag kort efter begyndte Gjenforeningen af det danske Rige, har Magnus dog gjort Forsøget; ved at udløse en holstensk Panthaver fik han selve Kjøbenhavn tilligemed det omliggende Land i sine Hænder, og fra Moderen synes han at have faaet Søborg. Imidlertid kunde Magnus ingenlunde staa sig imod Valdemar, og i Varberg kom det Aar 1343 til et Forlig, hvorefter han skulde give Afkald paa alle Besiddelser vest for Øresund mod til Gjengjæld at faa sin Ret over de skaanske Lande fuldt ud stadfæstet.

I den følgende Tid opgav Kong Magnus sine Forsøg paa Landevindinger; han var nu bleven fuldvoxen og moden, og det synes da at være gaaet op for ham, at han havde en vigtigere og nærmere Gjerning at udføre, den, at hævde Kongemagten overfor Aristokratiet, hvis Myndighed saavel i Sverige som i Norge var voxet meget under Formynderstyrelsen. Det er altsaa den samme Bevægelse, som var naaet til Danmark med Valdemar Atterdag, der nu viser sig i Kong Magnus' Styrelse, og den er ogsaa her paavirket af de evropæiske Strømninger i den Retning. Vi have et mærkeligt Vidnesbyrd derom i et gammelt Skrift, der kalder sig: *Om Konge- og Høvdinge-Styrelse* og netop er udarbejdet paa denne Tid, vistnok af en Mand, der har staaet Magnus Smek meget nær. Bogen giver en Udsigt over, hvorledes en ret Konge bør være, og angiver de Pligter, han har mod sin Familie, mod sin Husstand og overfor sit Rige. Meget originalt er Skriftet just ikke; Forfatteren har til sit Forbillede taget Egidius Romanus, en Gejstlig af den romerske Slægt Colonna, der var Lærer for Filip den smukke i Frankrig, og som til Brug ved sin Undervisning skrev en Bog »om Fyrsternes Styrelse« (*de regimine principum*), og hvad den svenske Forfatter har givet, er ikke stort mere end en fri Bearbejdelse af dette Egidius Romanus' Skrift. Imidlertid bliver Værket jo altid et Vidnesbyrd om, hvilke Tanker der da ogsaa rørte sig i Sverige, og om hvorfra de have deres Oprindelse. I det hele bevæger Forfatteren sig paa ret ideale Højder, og der er ikke meget deri, som staar i synderlig Forbindelse med de bestemte historiske Forhold, der da fandtes i Sverige; ved Siden af rent skolastiske Argumenter, der forekomme et Nutidsmenneske meget barnlige, træder dog ofte en vis praktisk Jævnhed frem, der er meget tiltalende. Det er omfattende Pligter, der her paalægges Kongen, og man faar et Indtryk af, hvor meget mere Kongemagten nu greb ind i Folkets hele Liv end før, naar man hører, at han skal sørge for gode Veje, forsynede med Herberger, eller skaffe Havne til Stede, hvor saavel indenrigske Mænd som Udlændinge kunne søge til; megen Vægt lægges der især paa den Forpligtelse, Kongen har til at holde fast ved det gamle Krongods og sørge for, at Kronens Indtægter ikke formindskes.

Af mest Interesse er maaske det Sted, hvor den ubekjendte Forfatter af Kongestyrelsen undersøger, om det er bedst at have en Konge efter Arveret eller efter Valg. Han har lige i Forvejen udviklet, at det er bedre for Folket at have én Styrer end flere, og fortsætter derefter saaledes:

> Da det altsaa er Almuens Tarv at have en enevældig Konge, der kan styre og raade alle og dømme den, der bryder Loven, saa spørge vise Mænd, om det bedst tarver Almuen at have en Konge efter Byrd eller efter Almuens Valg. Nogle mene da, at det er bedre at have en Konge efter Almuens Valg end efter Byrd og Arv; thi da kan man vælge den, der er dygtig og kommen til Manddom; ellers kan man gjerne faa et Barn eller umyndig til Konge, og det er til Skade og Fordærvelse for Almuen. Derimod sige dog alle vise Mænd, at det er bedre for Landets og Almuens Styrelse at have Konge efter Byrd og Arv, og de vise det med mange gode Grunde; thi efter Sagens egen Natur har den Konge, der har Magten efter Arveret, Søn efter Forældre, mest Kjærlighed til Almuen og sine Undersaatter, fordi de have tjent hans Fader og Forældre, og ligeledes har Almuen mest Kjærlighed og god Vilje til sin Konge, naar den er opfødt under og har adlydt hans Forældre.
>
> Nu kan nogen sige, at dette er voveligt; thi da kan Barn og umyndig blive Konge, og det er til Almuens Skade, om de skulle styre Landet. Men dertil maa svares, at den Konge, der efterlader en ung Søn, nøje vil overtænke, hvem han giver sin Søn og Landets Styrelse i Hænderne, og det kan ikke være andet, end at Barnet maa have Frænder eller hulde Venner efter Faderen, der kunne tage ham og Styrelsen i Værge, indtil Barnet kommer til Alder. Naar der-

> imod den Konge dør, der er kommen til Magten ved Almuens Valg, saa kommer der gjerne Splid og Tvedragt mellem Mændene til Almuens Fordærvelse; thi enhver, der da forstaar noget, vil stræbe efter at komme til Vælde, og naar man skal vælge Konge, da ere mange villige (ɔ: partiske) og vælge ligesaa ofte Barn eller umyndig som modne Mænd. Og det er mere Skade for Landet og Almuen at vælge umyndig til Styrer, end at have det Barn til Konge, der er kommet til Vældet ved Arveret; thi da ville alle raade og tvinge Land og Almue, eftersom enhver bedst formaar.
>
> Thi sige vise Mænd, at de Lande ere lykkelige og leve med Fred og Frelse, hvor Kongen har Magten med Arveret. Og alle de, som vide noget og have faret vidt om i Verden, de sige, at disse Lande have Rigdom og Fred fremfor andre Lande, der ikke have denne Sædvane.

Dette er jo ikke nogen meget dyb Betragtning af Forholdet, og som sædvanlig ere ogsaa her Hovedtankerne laante fra Egidius de Colonna; men det er betydningsfuldt, at Forfatteren saa afgjort holder paa Kronens Arvelighed. Sverige var jo netop et udpræget Valgrige, og vi have da her et interessant Vidnesbyrd om, hvorledes i høj Grad modsatte Anskuelser gjorde sig gjældende i visse Kredse og nærmest vel ved den unge Konges Hof.

Man sporer ogsaa, at Kong Magnus paa mange Maader atter søgte at bringe Kongemagten til Anseelse. I Norge indsatte han hverken Drost eller Kansler; Rigsraadet blev kun sjældent sammenkaldt, og Riget regeredes mest ud fra Sverige. Norges nordligste Landskab, Haalogaland, og de vestlige Skattelande, Island m. m., unddrog han fra Lensmandsstyrelsen og lagde dem under sit Fadebur. I Sverige fik han udarbejdet en fælles Landslov, og selv rejste han stadig rundt i Riget for at udøve sin Domsret. Der blev nedlagt Forbud mod Adelens Lovbrud; man søgte at skaffe Landefreden anerkjendt og forhindre, at Stormændene droge om med store Flokke af væbnede Svende. I Aaret 1340 begyndte Magnus paa en ligefrem Reduktion af det Gods, der var kommet fra Kronen til Kirken; ti Aar efter forbød han Adelen at kjøbe Skattegods og lod anstille Undersøgelser om, hvad der tidligere var forbrudt i denne Retning.

Det var en ivrig Stræben henimod det samme Maal, som Valdemar Atterdag havde sat sig i Danmark, men Resultatet var lidet heldigt. I Norge fik Stormændene snart sat igjennem, at Riget blev adskilt fra Sverige, og Magnus afløstes her af Sønnen Haakon. I Sverige kom Misfornøjelsen først senere til Udbrud, men da endnu kraftigere; Aristokratiet skød Kongens ældste Søn Erik frem mod Faderen, og tilsidst maatte denne give Afkald paa Størstedelen af Riget til Fordel for ham.

I hele denne Tid stræbte Magnus stadig efter at staa i venskabeligt Forhold til Valdemar Atterdag i Danmark; denne, der med saa meget større Held havde styrket Kongemagten i sit Rige, forekom ham vel at være den bedste Støtte, han kunde faa i sin egen Kamp mod Stormændene. I Halvtreserne gik der næsten intet Aar, hvor der ikke var Møder og Forhandlinger mellem de to Fyrster, og da Erik var bleven Faderen overmægtig, kastede Magnus sig helt i Armene paa Valdemar. Kort efter Nytaar 1359 indfandt han sig selv i Kjøbenhavn, ledsaget af sin Dronning og sin yngre Søn Haakon, og her foregik da den i sine Følger saa skæbnesvangre Forlovelse mellem Haakon og Valdemars Datter Margrethe, Fra Magnus' Side har Meningen med denne Forbindelse utvivlsomt været at sikre sig Valdemars Hjælp; for den danske Konge var den nærmeste Fordel et Løfte paa Helsingborg Slot, hvilket som bekjendt blev Anledningen til, at han Aaret efter vandt Skaane tilbage for Danmark.

Ogsaa i Sverige var saaledes Modsætningen mellem det fremadstræbende Kongedømme og Aristokratiet traadt stærkt frem. Hvilket Had mod Magnus, der var samlet hos Adelen, kunne vi se af det Stridsskrift, som denne kort efter udsendte mod Kongen og hvori alle hans Bestræbelser fremstilles i det sletteste Lys; de samme Stemninger udtales ogsaa af den hellige Birgitta, der ikke blot var en from Helgeninde, men ogsaa en adelsstolt Dame, udgaaet fra og indgiftet i Sveriges største Slægter. Hendes Aabenbarelser ere fulde af Angreb paa Kongen og dennes slette Raadgivere; hverken Dronningen, Blanka, eller Magnus' Yndling, Hertug Bengt Algotsson, gaa Ram forbi; den ene er »en Øgle med Skjøgens Tunge og Dragegalde i Blodet«, den anden »en Ulv med et giftigt Hjærte«, medens Kongen selv kaldes »et kronet Asen med et Harehjærte«. Det venskabelige Forhold mellem Magnus og Valdemar Atterdag har i en ganske særlig Grad været de svenske Stormænd en Torn i Øjet. Birgitta bliver ikke træt af at dadle den danske Konge og fraraader stadig Magnus at omgaas ham; det er »en Smigrer«, »en Fuglefænger, der blæser paa sin Fløjte for at lokke Fuglen«; det aristokratiske Stridsskrift raser imod ham som imod Magnus og paastaar, at naar Fyrsterne mødtes, var det for at lægge Raad op til deres Mænds Ødelæggelse, hvad man vel heller ikke havde Uret i at tro.

I Danmark havde Monarkiet sejret; i Sverige trak det sammen til et stort Uvejr mod Kongedømmet. Engang spottede et af Magnus' mindre Børn over den hellige Birgitta. Naa, Frænke, sagde Barnet, spaa nu ogsaa mig; skulle vi have godt Vejr eller Regn i Morgen? Skulle dine Sønner være Konger, og vi jages bort? — Det var da Spøg, men det skulde snart blive det blodigste Alvor.

III. Det indbyrdes Forhold mellem Nordens Riger og Folk.

Det fjortende Aarhundrede havde medført livlige politiske Berøringer mellem Nordens Lande og Folk; Sverige og Norge havde en Tid lang havt fælles Konge, Skaane og Halland havde endnu længere været knyttede til Sverige, og ved Aarhundredets Midte vare Nordens to Konger indbyrdes nøje forbundne; de mødtes ofte og beseglede tilsidst deres Venskab ved en Familiepagt mellem deres Børn. En senere Betragter, der véd, at de skandinaviske Lande en Menneskealder efter bleve forenede under én Regent, vil let i alle hine Forbindelser komme til at se en ligefrem Begyndelse til den paafølgende Union. Han vil have nogen Ret deri, snarest dog mindre, end man efter et flygtigt Blik skulde tro.

I Nordens tidligere Historie havde der været Øjeblikke, hvor en Forening af de tre skandinaviske Riger havde syntes at ligge nær. I de gamle Valdemarers Tid og endnu mere før dem var der fra Danmarks Side ofte fremtraadt en Lyst til at gjøre den Overmagt, dette Rige besad i Norden, til et ligefremt Herredømme over Sverige og Norge; Knud den store havde virkelig naaet dette for Norges Vedkommende, og om et vist Krav paa Sverige vidner bl. a. en af hans

Mønter, paa hvilken han kalder sig: *Svevorum rex.* Med Valdemar Sejr træde dog disse Tanker helt tilbage; til daglig Brug opgiver Danmark med god Grund ethvert Forsøg paa Landevindinger, og naar Idealerne fra den gamle Storhedstid bragte en eller anden dansk Konge, især Erik Menved, ind paa at udvide sit Riges Omraade, saa rettedes Kraften mod Syd og ikke mod Nord.

Under Danmarks fortsatte og voxende Tilbagegang vaagnede derimod Lysten hos Norges og Sveriges Konger til at udvide deres Riger paa Nabolandets Bekostning, og Lysten førte til Forsøg, der delvis lykkedes. Hvad der fristede, var især de danske Lande hinsides Øresund, som Naturen selv syntes at have knyttet til de nordlige Riger; Norge udstrakte Haanden efter Nørrehalland og erhvervede dette Landskab allerede inden Udgangen af det trettende Aarhundrede; Magnus Smek modtog med Glæde Skaaningernes Indkaldelse, og snart kunde saavel Skaane som hele Halland regnes med til det svenske Rige. En Stræben derimod efter at undertvinge hele det danske Rige tør man næppe læse ud af Hertug Eriks ærgjerrige Intrigeren, heller ikke af Magnus Smeks kortvarige Forsøg paa at faa fast Fod paa Sjælland; man rev saa store Stykker af Landet til sig, som man kunde, men at gjøre et ældgammelt Rige til en Provins af Sverige var sikkert en altfor dristig Tanke, til at selv Folkungernes ærgjerrige Hjærner kunde nære den. Samtidig med at især Sverige saaledes tilrev sig de nærmeste danske Lande, var der indtraadt en Union mellem dette Rige og Norge. Mod en saadan havde Hertug Erik utvivlsomt stilet, og den blev virkelig Frugten af hans Giftermaal med Kong Haakons eneste Datter, idet hans Søn Magnus ved Morfaderens Død og Farbroderens Afsættelse paa samme Tid vandt Kronen i begge Riger.

Saavel Erobringsplanerne mod Danmark som Unionstankerne overfor Norge vare Folkungeættens; de tilhørte Fyrsterne og fandt snarere Modstand end Støtte hos Folkene og de ledende Stormænd. Skaaningerne hidkaldte vel selv den svenske Konge; men det skete kun, da Folket i Fortvivlelse over Holstenernes Tyranni greb den eneste Udvej, der syntes at kunne frelse det. For Nordmændenes Vedkommende betragtedes Unionen med Sverige aabenbart fra første Færd med Mistro; den Unionsakt, der opstilledes som Grundlov for Foreningen, vidner klart nok om, at man tog imod Forbindelsen. fordi den én Gang ikke kunde undgaas, men skinsygt vilde vaage over, at det ene Rige ikke fik noget at sige i det andet. Det fastsattes, at Kongen afvexlende skulde opholde sig i begge Riger og lige lang Tid i hvert, fremdeles, at naar han drog fra det ene Land til det andet, maatte de svenske Herrer kun ledsage Kongen til Norges Grænser og omvendt. Med andre Ord, Forbindelsen indskrænkedes til en Personalunion, hvorunder hvert Riges Styrelse holdtes saa strængt ude fra hinanden, som det overhovedet var muligt.

Den Forening mellem Norge og Sverige, der var fremkommen ved et tilfældigt Slægtskabsforhold og allerede ved sin Grundlæggelse modtoges med Mistillid, kunde ikke bestaa. Det viste sig hurtig, at Magnus efter at være bleven myndig mest opholdt sig i Sverige, der saa uendelig overgik Norge i Livskraft og laa bekvemmere ogsaa for Kongens ydre Politik, og Norge led meget herunder; især da den store Udstrækning af Kongemagten i dette Land gjorde Kongens personlige Indgriben nødvendig, selv i mindre vigtige Sager. Gjentagne Gange kom Misfornøjelsen til Orde, endog i ligefremme Opstande, og da Magnus havde faaet Sønner, skred man til helt at ophæve Foreningen. Paa et stort Høvdingemøde i Varberg vedtoges det i Avgust 1343, at Kongens yngste Søn Haakon skulde have Norges Krone og Magnus kun styre, til Sønnen naaede Myndighedsalderen; de svenske Stormænd lovede endog udtrykkelig at modsætte sig de Forsøg, Haakon mulig kunde gjøre paa at tilrive sig Sverige; Nordmændene forpligtede sig til ikke at hjælpe ham i saa Tilfælde, og med fuld Godkjendelse fra begge Sider var Foreningen derved opløst.

Længere vedvarede Skaanes og Hallands Forbindelse med Sverige. Til Nørrehalland havde Magnus Smek en uomtvistelig Ret som Arvetager efter sin Fader; Panteretten til Skaane havde han omskabt til Ejendomsret ved at lade sig hylde af Indbyggerne, og den manglende Stadfæstelse af den danske Krone havde han opnaaet hos Valdemar Atterdag, sidst ved Varbergforliget i November 1343; Sønderhalland tilkjøbte han sig af Valdemar. De saaledes erhvervede Lande var det utvivlsomt Magnus' Mening at indlemme i det svenske Rige; Foreningen skulde være uopløselig for al Evighed, og Øresund burde fra nu af regnes som Sveriges Grænse; hos Svenskerne udbredte der sig ogsaa hurtig den Anskuelse, at Skaane var et gammelt svensk Landskab, der kun ved Tidernes Ugunst var kommet under Danmark[1].

Imidlertid blev Foreningen i Virkeligheden ikke saa fast. Nogenlunde var det Tilfældet med Halland, der jo længst havde været udenfor Forbindelse med Danmark; Landskabet styredes fra Varberg Slot af svenske eller norske Høvedsmænd, Forordninger, der udstedtes for Sverige, gjaldt ogsaa for Halland, og i kirkelig Henseende synes det endog fjærnet fra Lunde Ærkestol[2]. Skaane derimod bevarede en ejendommelig Særstilling, som det allerede antydes ved den Titel, Magnus førte: Konge til Sverige, Norge og Skaane — under Tiden ogsaa Herre til Skaane —; det blev Magnus' tredje Rige jævnsides Norge og Sverige, og Skaaningerne vare for Ex. ikke forpligtede til at tjene udenfor deres Landskabs Grænser[3]. Forholdet lodes imidlertid meget i det uklare. En Følge heraf var bl. a., at de skaanske Stormænd egentlig mistede deres politiske Indflydelse; de bleve ikke optagne i det svenske Rigsraad, heller ikke dannede de et særligt Raad for Skaane. Landets Anliggender afgjorde Kong Magnus enten paa egen Haand eller ogsaa ved Hjælp af sine svenske Raadgivere; den eneste skaanske Mand, hvis Mening hørtes, var Ærkebispen af Lund, medens de verdslige Aristokrater aldrig spurgtes[4]. Den øverste Befaling i Skaane førtes af en Foged eller Præfekt, der ligesom i den danske Tid var Høvedsmand paa Helsingborg Slot, og denne Post blev udelukkende besat med Svenskere[5]. Man tør formode, at disse Forhold vakte Misfornøjelse i Skaane, og et Tegn paa, at det virkelig var saaledes, har man deri, at da Erik rejste Opstand mod sin Fader, havde han blandt sine Tilhængere næsten alle de vigtigere skaanske Adelsmænd[6].

I Virkeligheden var det saaledes kun Halland, der gik op i Sverige, og her alene fandt da ogsaa inderlige Berøringer Sted mellem de to Nationer. De fremmede Slotsherrer benyttede deres Stilling til at samle sig Gods i det Landskab, de styrede; omvendt indgik de hallandske Adelsslægter Familieforbindelser med Sveriges Stormænd. Ætter som Porserne og Ribbingerne fik fast Fod i Nabolandet, hvor de toge sig Hustruer og vandt store Ejendomme; mindre Adelsfamilier som Slægten Pig indgiftede sig i Smaaadelen i de svenske Grænselandskaber. En fuldstændig Modsætning til denne Folkeblanding finde vi derimod i Skaane. Det er paafaldende, hvor sjældent det er at finde Skaaninger sammen med Svenskere; om Familieforbindelser er der her saa godt som ikke Tale, og paa intet Punkt er der Spor til en saadan Tilnærmelse, som saa klart fremtræder i Naboprovinsen mod Nord[7]. Samtidig opretholdt Skaaningerne deres nære Forhold til de øvrige Danske: Krønikeskriverne notere, hvad der foregaar i Danmark; Ærkebispen vedbliver at være den danske Kirkes Overhoved, og han kommer Valdamar Atterdag til Hjælp mod Holstenerne, skjønt hans egen Konge hælder til deres Parti[8]; den skaanske Adel bevarer sine Familieforbindelser med de danske Stormænd. Da Skaane atter kom under Danmark, var der derfor ingen nye Forbindelser at bryde, og den gamle Sammenhørighed var let at oplive.

Det at Skaane en Tid lang med Anerkjendelse af selve Danmarks Konge stod under Sverige, medførte, at der mellem de to Riger opstode visse internationale Retsforhold. Deres Indbyggere maatte gjensidig sikre hverandre Nydelsen af deres Gods, og Varbergforliget af 1343 fastsatte endog fælles Optræden mod Stimænd og Røvere, ja selv en blandet Domstol af tre Bisper og tre Riddere fra hvert Rige, der skulde afgjøre forefaldende Stridigheder. I Virkeligheden var dog Skaanes Underordning under Sverige langt mindre en Grund til Tilnærmelse end til det modsatte; Danmarks Konge og Folk glemte ikke deres Stammefrænder hinsides Sundet; Skaanes Gjenerhvervelse blev det ofte skjulte, men aldrig opgivne Maal for Valdemar Atterdags Politik, og Tanken derom forklarer hans venskabelige Stilling til Kong Magnus. Valdemars virkelige Mening kommer snarest frem i en Ytring som den, »at alt ondt kommer nordfra«[9], og Svenskerne gjengjældte hans Følelser i fuldeste Maal. Da Kongens Planer saa aabenbaredes, og Skaane atter blev dansk, steg de svenske Stormænds Had til ham; deres Frygt for den kraftige Enevoldshersker, der var Kong Magnus' bedste Støtte mod dem, øgedes nu ved Harmen over Tabet af en skjøn Provins, og her fandt Aristokratiets Følelser Gjenklang hos hele det svenske Folk.

I Aaret 1360 kom Skaane igjen til Danmark, og kort efter fulgte Halland med; samtidig skiltes Norge helt fra Sverige, hvor Folkungerne bleve afsatte. De Unionstanker og Erobringsplaner, som denne Kongeslægt havde næret, syntes dermed fuldstændig at være til Ende, og der var liden Udsigt til, at de atter skulde komme frem. Paa et enkelt, stærk begrænset Omraade havde Unionen frembragt en Folkeblanding, der kunde være en ny Forbindelse gunstig; men dette traadte langt i Skygge for de uheldige Minder, som Foreningen havde efterladt. Nordmændene vare glade over atter at staa alene, Skaaningerne ved igjen at komme under den danske Krone, og den nærmeste Frugt af Folkungernes Unionsplaner var Misnøje og Had, ja indbyrdes Krige mellem Nordens Folk.

IV. Den historiske Situation umiddelbart før Dronning Margrethes Optræden.

Da Valdemar Atterdag i Aaret 1360 havde vundet Skaane tilbage, foregik der et stort Omslag i denne Konges Politik. Hidtil havde han med sej Udholdenhed arbejdet frem mod det nærmeste Maal, Gjenforeningen af det sønderdelte Danmark og Gjenoprettelsen af den kongelige Magt; begge Opgaver havde han løst til Fuldkommenhed, og han indtog nu en ærefrygtindgydende Stilling, mægtigere end nogen af sine Naboer. Det synes, at Valdemar ikke har kunnet bære denne store Lykke; hvorledes man end vil forklare det, saa er det vist, at hans Politik nu antager en dristig, næsten æventyrlig Karakter, der minder om Farbroderen Erik Menveds. Der er allerede Træk fra hans tidligere Aar, der pege i samme Retning; skjønt han havde solgt Estland og derved ligesom sagt Farvel til den store Tanke om et dansk Østersøherredømme, havde han dog ikke opgivet at hævde Danmarks Indflydelse i Nordtyskland, men oftere gjort Tog derhen og blandet sig i de tyske Fyrsters indbyrdes Stridigheder. Nu tager denne Retning helt Overhaand hos Valdemar; i 1361, lige Aaret efter Skaanes Gjenerobring, foretager han pludselig sit Tog til Gotland, indtager Øen og udplyndrer den rige Hansestad Visby.

Det var paa én Gang at kaste Handsken til Sverige og til Hanseforbundet. — Vi huske, at Hanseaterne i sin Tid havde støttet Valdemar ved hans første Optræden i Danmark, idet det laa i deres Interesse at faa Ende paa den Retsløshed, der fulgte med de holstenske Røverridderes Herredømme; siden var Forholdet blevet noget køligere, og især havde

Lübeck med en vis Mistro betragtet Valdemars Forsøg paa at faa Indflydelse i Nordtyskland. Imidlertid var Tyngdepunktet for Hanseaternes Forbindelse med Norden dog de store Markeder i Skaane, og saalænge Skaane var i Magnus Smeks Hænder, var Berøringen mellem Kong Valdemar og Stæderne ikke betydelig. Da Skaane imidlertid atter blev dansk, indtraadte Forholdet strax i et nyt Stadium. Hanseaterne skulde nu have Kong Valdemars Stadfæstelse paa deres Rettigheder, der vare blevne ikke lidt udvidede under det svenske Herredømme; de sendte Afsendinge til Danmark for at opnaa dette og tilbøde store Pengesummer for at vinde Valdemar, tilsidst endog 4000 Mark lybsk, hvad der svarer til flere hundredtusende Kroner efter Pengenes nuværende Værdi. Resultatet var dog ikke godt; Valdemar skød stadig Afgjørelsen ud, og Stæderne have vistnok strax faaet Indtryk af, at det ny og kraftige Kongedømme i Danmark nødvendigvis maatte føre til mange Brydninger med dem. Saa fulgte Erobringen af Visby og det danske Herredømme paa Gotland, hvorfra hele Handelen paa Østersøen kunde beherskes, og strax var det Stæderne klart, at de maatte vise Valdemar alvorlig til Rette; de vare rede til Krig og søgte kun Forbundsfæller.

Nærmest laa det at slutte sig sammen med Sverige, hvor der rasede den største Forbitrelse mod den underfundige Valdemar, der havde tillistet sig Skaane til Trods for alle givne Løfter og nu uden Spor af Ret havde erobret det gamle svenske Gotland. Sveriges Stormænd kom denne almindelige Vrede højst til Pas; de havde jo altid med største Frygt betragtet Forbindelsen mellem deres egen Konge og Valdemar og forstode, at uden Støtte hos den danske Konge vilde

Magnus umulig kunde holde Kongemagten oppe i Sverige; her var nu den bedste Lejlighed til at skille Forbundsfællerne ad og atter gjøre Magnus uskadelig. Aristokratiet havde søgt at stille den unge Kong Erik op mod Faderen, men han var død saa pludselig og i et for Faderen saa heldigt Øjeblik, at Dronning Blanka fik Skyld for at have forgivet sin egen Søn. Nu stræbte Stormændene at bruge den yngre Kongesøn, Haakon, til deres Planer; de fik ham valgt til Konge i Sverige jævnsides Faderen, og en Tid var der virkelig Splid mellem de to. Magnus' Stilling var højst vanskelig; Kong Valdemar frastødte og tiltrak ham i næsten lige høj Grad, og han vaklede imellem det skammelige i atter at blive Ven med den, der saa troløst havde bedraget ham, og det mistrøstende i at fjærne sig fra den eneste, der kunde støtte ham mod Aristokratiet; paa den Maade blev Sveriges Politik usikker og rig paa pludselige Omslag. Foreløbig satte Rigsraadet igjennem, at der blev sluttet Forbund med Stæderne mod Valdemar, men det blev dog Hanseaterne alene, der maatte føre Kampen.

Felttoget i Aaret 1362 varede kun ganske kort og endte med fuldkommen Sejr for de Danske; Hanseaterne kunde ikke indtage det faste Helsingborg Slot; Valdemar kom til, slog dem grundig, erobrede flere Skibe og tog en Mængde Fanger. Endnu samme Aar blev der sluttet Vaabenstilstand, og Valdemar, der havde sejret i Krigen, vandt en endnu større diplomatisk Sejr. Magnus Smek og hans Søn Haakon havde udjævnet deres indbyrdes Splid; nu fik Valdemar begge til at slutte sig til ham; den af Stormændene indledede Forbindelse mellem Haakon og en holstensk Grevedatter blev brudt, og i Stedet fornyedes Trolovelsen med

Margrethe. I April 1363 fejredes Brylluppet mellem Haakon og Valdemars Datter; derved sattes Seglet for Folkungernes Forbund med Danmark, et Forbund, der først og fremmest var rettet imod og farligt for de svenske Stormænd.

Disse kunde ikke være i Tvivl derom; allerede da Magnus og Haakon forsonede sig, vare de vigtigste af Stormændene blevne forviste, og da Efterretningen kom om Margrethes Giftermaal, ansaa man sig for berettiget til at afsætte Folkungerne. Adelen søgte at formaa den holstenske Grev Jærnhenrik til at modtage Sveriges Krone; da han ikke vilde, henvendte man sig til Albrecht af Meklenburg og tilbød hans Søn af samme Navn Kronen. Hertug Albrecht var en Natur omtrent som Valdemars, begavet og kraftig, men hensynsløs og en Ven af politiske Rænker, hvori ene han formaaede at kappes med den danske Konge. Nu opgav han sin Nevtralitet og satte alt ind paa at skaffe Sønnen Sverige, hvad der ogsaa lykkedes. I Begyndelsen af 1364 blev den unge Albrecht hyldet paa Mora Sten og fik snart den største Del af Landet under sig; Aaret efter kom det til et Slag, og Resultatet var, at Magnus selv blev fangen, medens Haakon, fuldstændig slaaet, maatte trække sig tilbage til Norge.

Ved disse Begivenheder var der indtraadt en ganske ny Situation i de nordiske Riger. Det svenske Aristokrati havde ført et afgjørende Slag mod Folkungeætten og dens Planer til Styrkelsen af Kongemagten. Den sidste Rest af Forbindelsen mellem Sverige og Norge var hævet; Kong Haakon var indskrænket til Norge og enkelte vestlige Dele af Sverige, hvorfra Albrecht ikke havde formaaet at forjage ham; paa Sveriges Trone sad nu en ny Slægt. Og dog kom netop nu

Unionsplanerne frem under nye Former. Valdemars eneste Søn Kristoffer var død i Aaret 1363, og Riget syntes da at maatte tilfalde en af hans Døtre, Margrethe, der var gift med Haakon, eller den ældre Ingeborg, der allerede i 1350 var bleven bortgiftet til Albrecht af Sveriges Broder, Hertug Henrik. Saaledes strakte begge de Slægter, der da stredes om Sverige og Norge, ogsaa deres Haand ud efter Danmark, og en Union mellem dette Land og enten det ene eller det andet af de skandinaviske Riger syntes i Fremtiden højst sandsynlig. Foreløbig levede dog Valdemar Atterdag frisk og sund, og han var aabenbart til Sinds endnu at udrette meget for sit Rige; derfor lod han ogsaa Tronfølgerspørgsmaalet staa uafgjort, som et Middel mere til de politiske Rænker, hvoraf han aldrig blev kjed. Heller ikke i sin Forbindelse med sin Svigersøn Haakon i Norge viste han sig paalidelig; han spillede under Dække med Hertug Albrecht, paa én Gang mod Haakon og Sverige, men de politiske Forhold forhindrede, at dette Rænkespil fik Fremgang, og førte atter Forbundsfællerne sammen.

I Slutningen af Aaret 1367 trak paa ny et Uvejr op mod Danmark. Hansestæderne, med hvem det aldrig var kommet til en rigtig Udsoning, kunde stadig ikke finde sig i Valdemars kraftige og hensynsløse Styrelse; paa hvert Hansemøde bleve Klagerne fornyede over de tunge Paalæg, over Røverierne til Søs og Udplyndringerne af de skibbrudne, og Hanseaterne indsaa snart, at de maatte gjøre deres yderste for at knække Valdemars Magt. I November 1367 sluttedes da i Køln det store Forbund mod Danmark, der omfattede Stæder fra alle Hansebyernes Grupper. Fyrstelige Forbundsfæller var det let at finde, i første Række

Holstenerne og Meklenburgerne, der nu ogsaa beherskede Sverige; den saa haardt behandlede jydske Adel sluttede sig til Forbundet. Saaledes stode Fyrster, Aristokrater og Stæder enig sammen mod det nye Kongedømme i Danmark, der truede dem alle paa forskjellig Maade, men i lige høj Grad.

For Danmark vare Udsigterne mørke; Rigets eneste Forbundsfælle var Kong Haakon i Norge, og hans Hjælp forslog lidet overfor de mange Fjender. Kampen brød ud, og hvorledes det gik, er vel bekjendt. Aaret 1369 saa Valdemar selv landflygtig, og Rigets største Del, fremfor alt Øresund, i Fjendernes Hænder. Resultatet syntes at maatte blive Rigets fuldstændige Opløsning og Fornyelsen af det tyske Fyrste- og Adelsherredømme, som Landet kun altfor godt kjendte fra Kristoffer den andens og Kongeløsets Tid. De forenede Fyrster havde allerede lagt Planen til Danmarks Deling; Holstenerne skulde have Jylland, de tyske Meklenburgere Øerne, og Kong Albrecht vilde atter knytte Skaane til sine svenske Lande.

Var dette imidlertid Fyrsternes attraaede Maal, saa var det ingenlunde Stædernes. I disses Tanker laa det at give det danske Kongedømme en kraftig Lære, men de ønskede det paa ingen Maade afløst af tyske Fyrster og Adelsmænd; dertil vare Minderne fra Grev Gerts Tid endnu altfor levende. Meklenburgerne vare dem desuden farlige nok i selve Tyskland, og Lübeck og Stralsund, ja selv Rostok og Wismar kunde med liden Glæde tænke sig dem som Herrer over Øresund og de danske Farvande. Det var denne Modsætning mellem Fyrsternes og Hansestædernes Politik, der i sin Tid havde bidraget til at støtte Valdemars Gjenforening af Riget; det var den samme, der nu reddede

Danmark. Hansestæderne svigtede deres fyrstelige Hjælpere og brøde — i det mindste efter Aanden, om end maaske ikke efter Bogstaven — Forbundet med dem, idet de sluttede en Særfred med det danske Rigsraad, der her under Henning Podbusks Ledelse optraadte, ikke som Aristokratiets Hoved, men som Kongens og Rigets tro Repræsentanter.

Freden i Stralsund, der blev endelig undertegnet den 24 Maj 1370, betegner Højdepunktet for Hanseaternes Magt i Danmark. Disse fik deres Handelsrettigheder noget udvidede, de enkelte Artikler bleve fastere udprægede, givne i en skarpere Form og fremfor alt, Stæderne fik en Garanti for, at deres Privilegier virkelig vilde blive overholdte uden Indskrænkninger, idet deres Handelsrettigheder for første Gang bleve støttede paa en omfattende politisk Indflydelse i selve Danmark. Ved Freden fik Hansestæderne de to Hovedslotte i Vestskaane, Helsingborg og Falsterbo, med underliggende fire Kjøbstæder og syv Herreder i Pant for 15 Aar og derved altsaa selv Herredømmet over det skaanske Marked, der i stedse højere Grad var blevet Midtpunktet for Handelslivet paa Østersøen; af Toldindtægten skulde de nyde de to Tredjedele. Hvis Freden ikke blev opfyldt i alle sine Punkter, skulde Stæderne have Ret til at besætte Varberg, og da Traktaten afsluttedes med Rigsraadet og ikke med Kongen, blev der af den Grund indført Bestemmelser i den, som kunde sikre Stæderne dens Udførelse: Kongen skulde besegle Traktaten med sit store Segl, om han vilde blive ved sit Rige; vilde han takke af eller døde han, skulde Rigsraadet vælge hans Eftermand efter Stædernes Raad og paa det Vilkaar, at han beseglede Freden og Kjøbmandens Friheder.

Hvor ydmygende end denne Fred var, maatte den dog, saaledes som Krigen var gaaet, betragtes som overordentlig gunstig for Danmark; uden at kræve varig Besiddelse af en Fodsbred dansk Jord opgave Hansestæderne Kampen, og dermed sank Fyrsternes Plan til en Deling af Danmark magtesløs til Jorden. Fra Udlandet opvakte Valdemar Meklenburgerne Fjender i Brunsvig-Lüneburg og Brandenburg, og Stæderne hjalp ikke deres fyrstelige Forbundsfæller; sejrede Hertug Albrecht end i Kampen mod sine mange Fjender, saa havde deres Angreb dog bortledet Opmærksomheden fra Danmark, og Hertugen indsaa, at han ikke mere kunde haabe at vinde noget med Magt. Mellem ham og Valdemar kom det derfor til en Udsoning i Avgust 1371; Meklenburgerne opgave deres Erobringer i Danmark mod af Valdemar at faa det Løfte, at hans Datter Ingeborgs Søn med Hertug Henrik af Meklenburg skulde arve det danske Rige.

Norge havde staaet trofast paa Danmarks Side under hele denne Krig, uden dog at kunne hjælpe det synderlig; for Haakon var desuden Kampen med Albrecht i Sverige Hovedsagen, og ét Øjeblik syntes det virkelig, at Svenskerne vilde vende tilbage til deres gamle Kongeslægt. Albrecht havde ophidset Folket mod sig ved helt at lade sig lede af sin Fader Hertugen, der havde store Dele af Landet i Pant; meklenburgske Adelsmænd befalede rundt om paa Landets Slotte, og deres haarde Styrelse ophidsede Almuen lige saa meget, som deres Indflydelse krænkede de tilsidesatte svenske Stormænd. Følgen heraf var en ligefrem Folkeopstand mod Tyskernes Herredømme; den svenske Almue greb til Vaaben med det aabent udtalte Maal, atter at sætte »den gode ærlige Herre Magnus« paa Sveriges Trone. Stormændene mæglede dog foreløbig Stilstand, og da Haakon nærmede sig fra Norge med en Hær, kastede Kong Albrecht sig helt i Raadets Arme; begge Kongers Tilhængere enedes om et Forlig, hvorefter Magnus blev frigiven og fik visse Dele af Vestsverige til Underhold, mod at han og hans Søn Haakon gave Afkald paa deres Ret til Sverige. Albrecht beholdt Sveriges Krone og Kongenavnet, men afstod næsten al Magt til Rigsraadet og lovede at afskedige sine tyske Lensmænd. Her havde altsaa den aristokratiske Bevægelse sejret fuldstændig; Forbindelsen med Norge var formelt hævet, og Kongemagten i Sverige var reduceret til et blot Navn.

Med en ganske anden Kraft udfoldede Kongedømmet sig atter i Danmark, hvor det nylig syntes helt at skulle gaa under. Efterat Valdemar havde affundet sig med Meklenburgerne ved Hjælp af et Løfte paa Fremtiden, hvis Opfyldelse han paa ingen Maade søgte at sikre, vendte Kongen tilbage til sit eget Rige. Hans Fjender vare nu indskrænkede til de holstenske Grever og den oprørske Adel i Nørrejylland; mod dem anvendte Kongen al sin Energi. Han drager den sønderjydske Hertug og dennes Moder Rixa over paa sin Side og faar derved Enkehertugindens Livgeding i sine Hænder; han anvender Vaabenmagt mod Holstenerne, belejrer Tønning og indtager Flensborg. I Januar 1373 maa Modstanderne saa slutte Fred, hvorved alt bliver som før Krigen, og dermed standser Kong Valdemars Fremskridt endda ikke. Medens han i Jylland gjenoptager den af Fejden afbrudte Virksomhed med at inddrage Pantegodser og gjenvinde tabt Krongods, trænger han længere og længere frem i Sønderjylland; han erhverver Haderslev af Grev Adolf, og han faar af Hertug Henrik Ret til at indløse Gottorp, den eneste Del af Landet, der nu var i holstensk Eje. Hertugens Død i

Sommeren 1375 kunde kun være Kongens Planer tjenlig, og den fuldstændige Fordrivelse af Holstenerne hindredes alene ved, at Valdemar pludselig blev syg.

Ogsaa Hansestæderne fik at føle, at Valdemars Magt ikke var brudt. Først efterat den i Freden fastsatte Termin for Kongens Tiltrædelse var udløben, opnaaede de, at Valdemar beseglede Fredsbrevene, dog kun med sit lille Segl, Sekretet, og mod at Stæderne opgave en af deres Fordele, Besættelsesretten af Varberg (27 Oktbr. 1371). Den lovede Besegling med det store Rigssegl stræbte de forgjæves at opnaa i de følgende Aar. og samtidig traadte de gamle Klager igjen frem: hanseatiske Skibe vare blevne plyndrede i de danske Farvande, strandet Gods var blevet taget, Fogederne havde paalagt Kjøbmændene nye Byrder. Tillige voldte Besiddelsen af de skaanske Slotte en Del Bryderier. Hanseaterne havde overdraget dem i Forvaring til Henning Podbusk; men den Sjettedel af Tolden, hvori dennes Løn for en Del skulde bestaa, blev fratagen ham af Kongen, d. v. s. Valdemar og han spillede under Dække sammen for at berede Stæderne Vanskeligheder. Endelig traadte Valdemars egentlige Maal klart frem, da Henning Podbusk pludselig forebragte Stæderne det Ønske fra Kongen, at man dog vilde tilbagegive ham de skaanske Slotte, »hans fædrene Arv«. At Stæderne først udsatte dette Spørgsmaal og siden nægtede at gaa ind paa Kongens Krav, er let forstaaeligt, men atter synes det kun at være Valdemars Død, der hindrede ham i helt at udslette Sporene af det store Nederlag i Krigen.

I Valdemars sidste Leveaar se vi saaledes den danske Kongemagt i den stærkeste Fremadskriden paa alle Sider. Adelen kues atter af Kongens stærke Haand, Holstenerne vige tilbage i Sønderjylland, Hansekjøbmændene lide atter under mangfoldige Plagerier og staa i Fare for at miste deres Besiddelser længe før den fastsatte Tid. Men paa intet Punkt var Valdemar naaet til sikre Resultater, da en pludselig Død bortrev ham paa det elskede Gurre Slot den 24 Oktober 1375. Med Grund kunde Kongen paa sit Dødsleje stræbe at formilde alle med venlige Ord; thi med ham syntes hans store Livsgjerning at falde sønderknust til Jorden. Hvem kunde tage Arv efter den sønneløse Konge?

FØRSTE BOG.

DRONNING MARGRETHE I DANMARK.

I. Dronning Margrethe.

Valdemar Atterdag havde i Aaret 1340 ægtet Hertug Valdemar af Jyllands Datter Helvig; det var en politisk Forbindelse, der beseglede Venskabet med Hertugen og skaffede Kongen en Del af Nørrejylland tilbage. I Fyrrerne tog Helvig nogen Del i sin Mands Styrelse, og flere Steder stiftede Valdemar Messer for hendes og sin egen Sjæl; senere træder hun mere tilbage, og i de sidste tyve Aar af sit Liv omtales hun aldeles ikke. Dette tomme Rum har Folkesagnet vidst at udfylde med Fortællinger om et Brud mellem Ægtefolkene og Dronningens Hensættelse paa Søborg i et langvarigt Fangenskab, — alt noget, hvorom Historien tier, og som bliver endnu usikrere ved Sammenblandingen mellem Valdemar Atterdag og tidligere Konger af samme Navn. Først i Aaret 1374 høre vi atter om Helvig, der da opholdt sig i Esrom Kloster; hun skjænkede Munkene 100 Mark for sin Aartid, og endnu samme Aar døde hun.

Dronning Helvig fødte sin Mand mindst sex Børn; tre døde dog allerede i en ung Alder, deriblandt ogsaa en Datter Margrethe, der lige forinden var bleven forlovet med den meklenburgske Hertugsøn Henrik. Af de tre Børn, der bleve voxne, døde Sønnen Kristoffer i Aaret 1363 efter nogen Tid i Forvejen at være valgt til Tronfølger; en Datter Ingeborg blev bortgiftet til Hertug Henrik som Erstatning for den afdøde Søster, men ogsaa hun døde før Faderen. Den eneste, der overlevede Valdemar, var hans yngste Datter Margrethe.

»I Aaret 1353 fødte Dronningen en Datter, der blev holdt over Daaben af den ærværdige Fader, Biskop Henrik i Roskilde, og kaldt Margrethe«, — det er alt, hvad Krøniken[1] fortæller om den siden saa navnkundige Kvindes Fødsel; end ikke Dagen derfor er os bekjendt, men den synes at være falden tidlig paa Aaret. Hun er aabenbart bleven opkaldt efter den nævnte ældre Søster, der var død et Par Aar tidligere; Navnet var jo i øvrigt gammelt i det danske Kongehus.

Valdemars Politik traf tidlig Bestemmelse om denne hans Datters Skæbne; kun 6 Aar gammel trolovedes hun med Kong Haakon af Norge, og efterat de svenske Stormænds Forsøg paa at skaffe denne en anden Brud var mislykket, højtideligholdtes deres Bryllup i Kjøbenhavn i April 1363. Haakon var 22 Aar gammel, Margrethe kun 10, og Giftermaalets Fuldbyrdelse maatte da udskydes i flere Aar; den unge Dronning synes endog at være bleven i Danmark, indtil Haakon et Par Aar efter hentede hende hjem med sig til sit Rige. I Norge fik Margrethe til Hofmesterinde en fornem Adelsdame af svensk Æt, Mærete Ulfsdatter, og blev opdragen sammen med dennes egen Datter, Ingegerd. Den gamle Klosterfrue, der fortæller os dette[2], véd at berette, at Margrethe og hendes Fostersøster ofte fik det samme Ris at smage; hellere maatte hun dog have oplyst os lidt om, hvad Opdragelsen gik ud paa. Nu kunne vi kun i Almindelighed formode, at der allerede da blev lagt Grunden til den Ærefrygt for Gejstligheden, som siden fremtraadte saa stærkt i Margrethes Liv; for øvrigt er der næppe stillet store Krav til boglig Lærdom, og Tiden har vel været delt mellem Andagtsøvelser og kvindelige Arbejder.

Valget af Mærete Ulfsdatter til Dronningens Hofmesterinde er dog ikke umærkeligt; hun var paa en ganske særlig Maade knyttet til Folkungeætten og dennes Foretagender og Planer. Hendes Fader Ulf Gudmarsson havde været en af Sveriges Stormænd, Lagmand, Rigsraad og Ridder; hans Navn overstraaledes dog langt af hans Hustrus, den hellige Birgitta, der ligesom Datteren havde været en Dronnings Hofmesterinde. Af Moderens store Fromhed og verdensfjendske Sind gik dog intet over paa Mærete; den yngre Datter Katharina tog hele denne Arv og fulgte siden Moderen til Rom. Heller ikke Birgittas politiske Sympathier, der helt vare paa Aristokratiets Side, synes nedarvede til den ældste Datter, hvis Ægteskaber førte hende over blandt Kongens personlige Tilhængere, dem, der støttede Magnus Smek i hans Planer til Udvidelse af Kongemagten og til Erobringer, hvor de kunde falde for. Mæretes første Mand, Sigvid Ribbing, spillede en vis Rolle som Hjælper for Magnus' Stiffader Knud Porse og dennes Enke; hendes anden Mand, Knud Algotsson, var Broder til den bekjendte Hertug Bengt, der var Magnus' vigtigste Raadgiver i Halvtredserne, og da det svenske Aristokrati endelig fik Bugt med denne, delte Broderen hans Landflygtighed. Siden levede Knud Algotsson mest i Norge; dog havde han ogsaa Godser i Nørrehalland og de svenske Landskaber, der vedbleve at staa under Folkungernes Styrelse; sidst træffe vi ham som Deltager i Bondeopstanden mod Albrecht i Sverige. Hvis Mærete, som man tør antage, har haft Sympathier tilfælles med sine to Ægtemænd, saa har hun været godt egnet til at indpode sin fyrstelige Fosterdatter Folkungeættens Traditioner og Ønsker[3].

De Kilder, hvoraf vi ene kunne øse hin Tids Historie, de tørre Brevskaber og magre Aarbøger, give os ellers ingen Oplysning om Margrethes Barndom og første Ungdom; hun fremtræder for os fuldbaaren, moden, med store politiske Planer og tilsvarende Dygtighed til at sætte dem igjennem, da hun lidt over tyve Aar viser sig paa en større Skueplads. Vi kunne ikke følge, hvorledes disse Tanker efterhaanden have udviklet sig hos hende; vi se kun, at de ligesom ere det naturlige Udslag af hendes Slægtskabsforhold og Stilling. Hun optog i sig de store Planer, som hendes Mands Bedstefader, Hertug Erik, havde næret; Svigerfaderen, Kong Magnus, kunde selv fortælle hende om den Tid, da han beherskede Norge, Sverige og store Stykker af Danmark. Dengang Margrethes Bryllup holdtes, var hendes Mand endnu Sveriges Konge; Stormændenes Rænkespil og Albrechts Indkaldelse oplevede hun som Barn; medens hun voxede op, fortsattes Kampen for den tabte Krone, og hun var fuldvoxen, da hendes Ægteherre nødtes til at give Afkald paa Slægtens gamle Rige. Den Titel, som Margrethe selv stedse førte, Dronning til Sverige og Norge, maatte dog vedblivende minde hende om, hvad der trængte til atter at blive til Virkelighed. I lige saa høj Grad maatte hendes Tanker vende sig mod Danmark, hvorfra hun selv stammede, og hvor hendes eneste Broder var død kort efter hendes Bryllup; naar allerede Magnus havde udstrakt sin Haand efter danske Lande, hvor meget mere Ret havde saa ikke hun dertil!

Jævnsides disse Tanker om at forene Nordens Lande gik der andre Planer, der ogsaa hørte med til Folkungeættens nedarvede Ideer, men som Margrethe dog fik skarpere og kraftigere i Arv fra sin egen Fader. Det var Kongedømmets Tanke, Planerne til Udvidelse af den Kongemagt, som Stormændene efterhaanden havde indskrænket i saa høj Grad, til Kronens Gjenoptagelse af det gamle Magtomraade, der i sin Tid havde gjort Danmark saa stort og herligt. Den større Glans, som Kronens Arvelighed gav Kongen i Norge, maatte i høj Grad paavirke Margrethe, og af sin Fader kunde hun lære, hvor meget der i denne Retning var at naa ved ihærdig og utrættelig Stræben. Hos hende voxede saa begge Tanker sammen; det var jo kun ved Overvindelse af Aristokratiet i Sverige, at Folkungeætten atter kunde gjenvinde dette Rige, og hvor lidt en Forening af Rigerne betød, naar Stormændene vare de egentlig herskende, det kunde Margrethe se af Unionen mellem Sverige og Norge i Magnus Smeks Barndom.

Det blev da Margrethes store Grundtanke: en nordisk Union, iværksat ved og støttet paa en kraftig Kongemagt.

Da Margrethe var bleven voxen, opholdt hun sig i Almindelighed med det norske Hof paa Akershus, og her var det vistnok, at hun ved Juletid 1370[4] fødte sit første og eneste Barn, Sønnen Oluf. Fra denne Tid af har Dronningen sikkert udøvet stor Indflydelse paa sin Mand, der desuden snart efter mistede sin Fader; selv var Haakon en god og elskværdig, vistnok dog en lidet fremragende Karakter. I hvilken Grad han har ladet sig lede af sin Hustru, allerede da denne kun var henved 20 Aar gammel, derom have vi et enkelt, højst betegnende Vidnesbyrd i et Brev, som Margrethe har skrevet til ham fra Akershus Slot, medens Kongen var paa Rejse et eller andet Sted i Riget. Det er en Mangfoldighed af Sager, hun heri fører frem, og hun indskrænker sig ikke til at stille Spørgsmaal; hun anmoder om dette og hint og foreskriver Kongen hans Fremgangsmaade. Hun klager over, at hendes Folk og hun selv lide stor Nød paa Mad og Drikke, og vil derfor have Lov at tage paa Borg hos en tysk Kjøbmand; hun undskylder en Guldsmed, der ikke har kunnet naa frem til Kongen, og en Rigsraad, der heller ikke har kunnet besøge et fastsat Møde; hun tager selv Bestemmelser om Sager, vedrørende Livgedinget, og beder Kongen give en Drabsmand den Tilgivelse, som hun har lovet ham. Naar Margrethe saaledes, selv paa Afstand, fik Haakon til at følge de Vink, hun gav, hvor meget større har da ikke hendes Indflydelse været, naar de vare samlede! Paa flere af Kongens Rejser var Margrethe med, og i 1372 besøgte de saaledes begge Bergen, hvor de bleve pragtfuldt beværtede af de tyske Kjøbmænd. Et enkelt Træk af Dronningens Indflydelse have vi maaske i Ansættelsen af en dansk Mand som Biskop i Bergen; han fulgtes snart af flere Landsmænd.

Foreløbig var det dog kun et ringe Omraade, paa hvilket Dronning Margrethes politiske Talenter kunde gjøre sig gjældende. Efter den fleraarige Krig med Meklenburgerne og Hanseaterne trængte Norge til Ro, og de første Aar hengik ogsaa fredelig. Med Hansestæderne blev der under den med dem sluttede femaarige Stilstand ført vidtløftige Underhandlinger, hvorunder Parterne dog ikke syntes at komme hinanden nærmere; overfor Sverige var der Fred siden 1371, men Forholdet var stærkt spændt, og Fredsbestemmelserne bleve heller ikke strængt opfyldte. Den Del af Vestsverige, der var tillagt Kong Magnus for Livstid, beholdt Haakon ogsaa efter Faderens Død, og medens det ved Forliget var fastsat, at Adelen i disse Landskaber skulde adlyde Albrecht, saa blev det dog faktisk Tilfældet, at Frelsemændene sluttede sig til Norges Konge; flere af dem optoges endog i hans Raad.

Der var altsaa Fred i disse Aar, dog Spirer nok til kommende Stridigheder. Haakon og Margrethe vare opfyldte af Tanken om snarest mulig atter at optage Kampen med det meklenburgske Dynasti, der havde frarøvet dem deres svenske Rige; kun medførte Forholdene den Vending, at det foreløbig ikke blev en Kamp, rettet direkte mod Sverige. Begge de rivaliserende Fyrsteætter vendte paa denne Tid deres Hovedopmærksomhed mod Nordens tredje Rige, mod Danmark; paa dette havde de jo begge Krav gjennem Slægtskab med Kong Valdemar, der nu var sønneløs, og hvem der vandt Danmark for sig, vilde derved faa en afgjørende Overvægt i Norden.

Valdemar Atterdag havde, siden han mistede sin Søn Kristoffer, holdt Tronfølgerspørgsmaalet aabent og lige imod Kongernes almindelige Sædvane ikke gjort noget Skridt for at faa sin Efterfølger bestemt. Han har vel saa længe som mulig villet holde sin egen Stilling fri; begge Slægter maatte da søge hans Gunst, og han kunde derved haabe at vinde noget for sin egen og sit Riges Magt. Først den ulykkelige Krig med Stæderne og de tyske Fyrster havde tvunget ham bort fra dette Standpunkt; for at bevæge Hertug Albrecht og Meklenburgerne til Fred, havde Valdemar, som vi have set, givet sin meklenburgske Dattersøn Løfte paa Danmarks Krone. Det hedder sig, at han tillige tog den unge Albrecht med sig til Danmark[5] — hans Moder var da død —, men Valdemar synes dog ikke at have gjort nogetsomhelst for at sikre Løftets Opfyldelse, og hvor megen Vægt kunde der lægges paa et saadant Løfte, givet af Kongen uden Rigsraadets Medvirkning? Imidlertid var det jo altid et Lod i Vægtskaalen til Meklenburgernes Fordel, og hvis Margrethe eller hendes Mand have faaet Kundskab derom, har det aabenbart ikke kunnet glæde dem. Om Margrethe selv har gjort noget Forsøg paa inden Faderens Død at skaffe sig nogen særlig Adkomst til den danske Krone, vides ikke.

Det kritiske Øjeblik indtraadte, da Valdemar Atterdag pludselig døde paa Gurre den 24 Oktober 1375.

II. Kongevalget i Danmark.

I lange Tider havde Kongevalget i Danmark ikke medført nogen Strid. Folket havde foretaget Valget, men stedse havde det søgt sin nye Konge indenfor den gamle Kongeslægt og siden Valdemarernes Tid endog stadig valgt den nærmeste Arving, ene med Undtagelse af Valget efter Abels Død, da man forbigik dennes Børn for den voxne Broder Kristoffer. Netop denne Regelmæssighed havde imidlertid ført til, at den Slægt, der atter og atter valgtes til Tronen, efterhaanden havde faaet en anden Opfattelse af sin Ret dertil; havde Fyrsterne end ofte anerkjendt Folkets Valgret, saa hævdede de dog paa den anden Side en vis arvelig Adkomst til Riget, uden helt at klare disse Forhold. Saaledes havde Valdemar Atterdag allerede i Udlandet tiltaget sig Titel af Arving til Danmark, og i det Løfte, han langt senere gav Meklenburgerne, nævnes der aldeles ingen Indskrænkning i hans Raadighed over Kronen; han bortlovede den til sin Dattersøn uden nogen Antydning af, at Folkets Samtykke var nødvendigt dertil. Imidlertid var denne Arveret for Kongeslægten jo aldrig anerkjendt af Folket eller af det Rigsraad, der ogsaa paa dette Punkt havde overtaget Folkets Rettigheder, og der kunde mindst være Tale om, at man skulde føle sig helt bundet i dette Øjeblik, da Valdemar ikke efterlod Mandsarvinger. Imidlertid vilde dog ingen let falde paa at gaa udenfor de to Tronkandidater, der vare nær beslægtede med den afdøde Konge, hans to Dattersønner, Ingeborgs Søn Albrecht i Meklenburg og Margrethes Søn Oluf i Norge; men at den første var født af Valdemars ældre Datter, kunde vistnok ikke spille nogen Rolle efter Datidens Opfattelse af dansk Statsret. At der derimod skulde have været Tale om at vælge en indfødt, altsaa en dansk Adelsmand til Konge, som Hvitfeld fortæller, det er sikkert kun at lægge en senere Tids Anskuelser ind i det fjortende Aarhundrede[6], og lige saa lidt har man vistnok tænkt paa en virkelig Ætling af de danske Konger, Adelsmanden Barnum Erikssøn, der i Indflydelse stod langt tilbage for en Mængde andre Stormænd i Landet.

Valget mellem hine to var imidlertid vanskeligt og skæbnesvangert nok. Det var ikke et simpelt og ligefremt Valg mellem to Prinser; Danmark skulde vælge mellem to Slægter, mellem to Fyrstehuse, der stode i det fjendtligste Forhold til hinanden. Siden Albrecht af Meklenburg i 1364 var bleven antagen til Konge i Sverige, havde Kampen mellem Meklenburgere og Folkunger været staaende; der var nu indtraadt en øjeblikkelig Pavse i Striden, men enhver kunde indse, at netop Kongevalget i Danmark maatte bringe Krigen til at blusse op paa ny. Og denne de to Slægters Strid havde antaget store Dimensioner; den var i Sverige bleven til en Kamp mellem Kongedømme og Aristokrati, og vi have set, hvor skarp Modsætningen var: der var ingen nok saa hadefuld Beskyldning, som den svenske Adel ikke havde udslynget imod den fordrevne Kongeslægt. Valdemar Atterdag havde haft en væsentlig Del i, at Kampen var brudt ud, og Danmark var selv kommet med; ogsaa her drejede det sig om Modsætningen mellem Kongemagt og Adelsvælde, og en stor Del af Adelen i Jylland havde sluttet sig til Fyrsterne imod Kongen. Det var tilsidst lykkedes Valdemar at sejre paa sin egen Grund, hvor sort det end en Tid saa ud; men i Sverige havde Meklenburgerne Herredømmet over hele Riget paa nær et Par Landskaber mod Vest.

Nu skulde Danmark atter tage Parti i denne store Strid, og det var ikke mere en kraftig og myndig Konge, der personlig skulde afgjøre, hvorhen Riget skulde søge; det var hele Folket eller i det mindste hele den danske Adel og dens ledende Mænd. Afgjørelsen laa i Kongevalget, men hvem kunde overse, hvad Følgerne vilde blive af dette? Valget maatte træffes, mindre med Hensyn til Rigets indre Forhold end til den hele politiske Stilling i Norden, og til begge Sider var Danmark knyttet ved Baand, som det var vanskeligt at løse eller at overskære. Yderligere blev Forholdet indviklet ved de Hensyn, der maatte tages til Udlandet. Norge havde været Danmarks eneste Forbundsfælle under Krigen med Hanseaterne, og der var siden ikke sket noget, som kunde kølne Venskabet med denne Stat. Modsat havde Meklenburgerne dog været de første af Valdemar Atterdags fyrstelige Fjender, der havde sluttet Fred med ham; Albrecht havde siden hjulpet Danmark til et gunstigt Forlig med Holstenerne, og bagved ham stod den tyske Kejser Karl IV, der altid havde været nøje knyttet til Valdemar Atterdag. Endelig havde Hansestæderne en ved Stralsundfreden fuldt hjemlet Stemme ved Kongevalget, og det var uundgaaeligt at tage det største Hensyn til deres Mening, især nu, da deres merkantile Indflydelse i Norden var støttet ved Herredømmet over det vestlige Skaane.

Under disse Forhold syntes Udfaldet af Valget højst tvivlsomt, og alt afhang af, hvem der kunde vinde Rigets Stormænd for sig, thi paa dem kom det først og fremmest an; Folkets Mening gjaldt kun i anden Række. Dronning Margrethe havde den store Fordel fremfor Meklenburgerne, at hun ved Faderens Død var i Danmark eller i det mindste kom dertil lige efter; i December sluttede hendes Mand sig til hende, og begge udfoldede nu her en ivrig Agitation for Sønnens Valg, idet de søgte at vinde den ene Stormand efter den anden ved Forleninger og Gunstbevisninger. Margrethe udsonede saaledes Faderens lange Strid med Roskilde Bispestol ved at skjænke Bispen Næbbe Slot og pantsætte ham de tre kongelige Fjerdedele af Roskilde By samt et Par sjællandske Herreder; samtidig synes hun ogsaa at have udleveret Bispen Kjøbenhavns Slot, der rigtignok var helt ødelagt af Hanseaterne. Her og i andre Tilfælde raadede hun over

Kronens Gods, som om hun allerede var anerkjendt som Rigets Herskerinde; men syntes dette et Overgreb, saa støttedes hun i alt Fald deri af et stedse voxende Tal af danske Stormænd. Den mægtige Gjælker i Skaane, Tuve Galen, og en stor Godsejer fra det samme Landskab, Rigsraaden Anders Jakobssøn til Tosterup, stode paa Margrethes Side allerede først i December Maaned, og ved Juletid ser man, at hun har vundet for sig selve Rigets Drost, Henning Podbusk, der sikkert var den indflydelsesrigeste Mand i Landet; han modtog da Holbæk Slot i Forlening af Margrethe[7].

Meklenburgerne sloge ind paa en ganske anden Vej. De lagde Hovedvægten paa deres Arveret til Riget, som de støttede paa Valdemars Løfte, og den gamle Hertug Albrecht lod sin Sønnesøn antage Titel og Vaaben som Danmarks Konge; samtidig søgte de Hjælp hos deres Venner i Tyskland og hos selve Kejser Karl IV. Denne, der allerede tidligere havde lovet Meklenburgerne sin Støtte, var netop i Færd med at rejse op til Valdemar i Danmark, da han standsedes ved Efterretningen om Kongens Sygdom og hurtig paafølgende Død. Fra Pritzwalk i det Brandenburgske udstedte Kejseren saa (6 Novbr.) et Brev, rettet til det danske Riges Stænder, hvori han anbefalede dem at anerkjende den unge Albrecht som Konge i Danmark, idet han paa en Gang betonede dennes Arveret som Søn af Valdemars ældste Datter og sit eget kejserlige Overherredømme over Danmark. I Lübeck var Kejseren truffen sammen med Meklenburgerne og en Række andre Fyrster; her fandt da vistnok de Aftaler Sted, der i Januar 1376 førte til et Forbund mellem de holstenske Grever og Meklenburgerne, afsluttet i Grewesmühlen;

hine bleve derved forlenede med det ledige Sønderjylland og fik Løfte om at faa Fyn i Pant, alt mod at hylde den unge Albrecht og love Meklenburgerne Hjælp til Erhvervelsen af Danmark[8].

Det er ikke sandsynligt, at man i Danmark har faaet Enkelthederne i disse Aftaler at vide; Situationen i Almindelighed maatte derimod være de danske Stormænd aldeles klar. Meklenburgernes Tilnærmelse til Holstenerne, Fyrsteforbundet mod Danmark med Kejseren i Baggrunden, det kunde enhver læse ud af Møderne i Lübeck og Grewesmühlen. Yderligere saa man, hvorledes adskillige af de tyske Adelsmænd, der i Valdemar Atterdags Tid havde spillet en stor Rolle i Danmark, nu vandrede ud og sluttede sig til Meklenburgerne. Holstenerne Benedikt Alefeld og Hennike Limbek, Meklenburgeren Henrik von der Osten, Matthias Ketelhod og flere andre traadte over paa Albrechts Side, anerkjendte ham som Danmarks retmæssige Konge og lovede at støtte hans Krav: af Albrecht modtoge de til Belønning Lensbreve og Panteforskrivninger paa dansk Gods[9].

Indtrykket af denne Meklenburgernes Optræden har sikkert været stærkt i Danmark og har i høj Grad støttet Dronning Margrethe; det maatte staa enhver patriotisk Adelsmand klart, at hvis ikke alt det skulde falde til Jorden, som Valdemar Atterdag havde kæmpet for, et dansk Rige, enigt og stærkt ved Uafhængigheden af al fremmed Indflydelse, da kunde der ikke være Tale om at vælge den unge Meklenburger. Denne, der stod uden Tilknytning til Danmark, efterat hans Moder var død, vilde blive ledet af sin Bedstefader, og hvad det betød, vidste man fra Sverige, hvor Stormændene kun ved at benytte sig af de ydre Forhold havde formaaet at tilbagetrænge den gamle Albrechts Indflydelse. Meklenburgernes Forbund med Holstenerne, deres Støtte i den romerske Kejser, alt talte i lige høj Grad imod dem og dermed for Margrethe.

Der er næppe Tvivl om, at der saaledes i selve Danmark inden Udgangen af Aaret 1375 havde rejst sig en stærk Stemning for Olufs Valg, og naar Afgjørelsen alligevel trak ud, var dette vel af Hensyn til Hansestæderne. For dem var Valget af største Vigtighed; den nye Konge skulde stadfæste Stralsundfreden og først skaffe Hanseaterne den Sikkerhed, som en fuldstændig Besegling af Dokumenterne kunde yde dem. Dog, dette nærliggende Synspunkt var ikke det eneste; Stæderne maatte ogsaa stræbe at faa en saadan Herre i Danmark, at dette Rige ikke voxede til en altfor farlig Styrke. Det er klart, at fra dette Synspunkt kunde egentlig ingen af de to Tronkandidater være dem behagelig, og endnu mere uheldsvanger var den Forening mellem de tre Riger, der i en ikke fjærn Fremtid syntes at maatte blive Følgen saavel af den enes som af den andens Valg. Imidlertid kunde der, som Forholdene en Gang vare, ikke være Tale om at opstille nogen Tredjemand, og det gjaldt for Stæderne kun at vælge det mindste Onde. I saa Tilfælde var der ingen Tvivl om, at Olufs Valg medførte færre Farer for Hanseaterne, end om Meklenburgerne forenede det danske Rige med Sverige og deres egne Stammelande. Det var uhyggeligt at tænke sig som Formynder i Danmark den norske Kong Haakon, hvem Stæderne kjendte som en vanskelig og haardnakket Modstander; langt farligere var dog denne store Koalition af Meklenburgere, Brandenburgere og Holstenere, disse Fyrster, som de frihedselskende Stæder betragtede med en indgroet Mistro. Kejseren stod endda bagved, og havde han ikke for ganske nylig, netop under sit Ophold i Lübeck, begunstiget Holstenernes Krav overfor Hamburg, Kølnerærkebispens overfor denne By? Naar disse Fyrster bleve Herrer over Danmark og Sverige, var der her en Fare, der var langt mere truende end de uheldige Forhold, som en Forening mellem Danmark og Norge kunde medføre. Stæderne maatte være, ikke saa meget for Olufs Valg, som afgjort mod Albrechts, og ligesom flere Gange før krydsede her Stædernes Politik de nordtyske Fyrsters.

Margrethe har sikkert klart opfattet denne Situation og vidste ogsaa, hvad hun havde at byde Stæderne; en Udsoning med Norge og Stadfæstelse paa deres Rettigheder i dette Rige var den Pris, hun bød for Anerkjendelsen af Oluf. Allerede først i Januar 1376 begav Henning Podbusk, ledsaget af Anders Jakobssøn, sig over til Stralsund og fremstillede sig som befuldmægtiget Udsending fra Dronningen saavel paa Norges som paa hendes Søns Vegne; de fremførte Tilbudet om Fred med Norge, og som nødvendig Følge deraf krævede de Stædernes Stemme for Oluf ved Valget. Stralsund skrev til de andre Hansebyer herom og foreslog et fælles Møde allerede til Februar; foreløbig samledes de vendiske Stæder i Wismar, og her indfandt ogsaa de meklenburgske Fyrster sig. Hertug Albrecht henviste til, at hans Sønnesøn havde mest Ret til Danmark som Barn af Valdemars ældste Datter, og han lovede Stæderne større Friheder, end nogen anden Fyrste kunde give dem; et kejserligt Brev til Lübeck anbefalede samtidig hans Sag. Imidlertid kunde de faa Stæder, der vare repræsenterede i Wismar, ikke træffe nogen Afgjørelse, og man vedtog derfor kun en Indbydelse til et fælles Hansemøde, der skulde afholdes i Slutningen af Marts Maaned; det af Stralsund foreslaaede Møde i Februar blev altsaa opgivet, øjensynlig fordi Terminen var for kort, til at de fjærnere Stæder da kunde indfinde sig. Preusserne i alt Fald besvarede Stralsunds Skrivelse med et Afslag af den Grund; for øvrigt vare de, skjønt lidt gnavne over, at kun Margrethe og ikke Haakon havde henvendt sig til Stæderne, i det hele stemte for en Udsoning med Norge som det heldigste for Handelsinteresserne. Martsmødet blev virkelig afholdt, men af de mere fraliggende Stæder havde kun Kampen sendt Ombud; dette tjente da til Paaskud for, at Hanseaterne atter udsatte Sagen, skjønt der ogsaa denne Gang var mødt Befuldmægtigede saavel fra det danske Rigsraad som fra Meklenburgerne[10].

Dette er alt, hvad man kan lære om disse Underhandlinger af de opbevarede Recesser fra Hansemøderne; men der er ingen Tvivl om, at der bagved disse officielle Forhandlinger er ført andre, mere hemmelighedsfulde og indholdsrige, mellem de danske Udsendinge og Stæderne, i det mindste Lübeck og Stralsund. Det er allerede betegnende for, i hvilken Retning Sympathien gik, at Kejseren ikke ligefrem anbefalede Lübeckerne at støtte Albrecht, men kun forbød dem at hjælpe hans Medbejler, og Forholdene stillede sig jo netop saaledes, at naar Stæderne holdt sig forsigtig tilbage og lode de Danske faa deres Vilje, saa vilde den Fyrste, som Hanseaterne maatte foretrække, blive den sejrende; paa den Vis vilde Stæderne se det forønskede Resultat af Valget, uden selv at stille sig blot og støde Kejseren og deres Nabofyrster. Sandsynligvis er der da i al Stilhed truffet bestemte og bindende Aftaler, hvorefter Stæderne have tilladt de Danske at skride til Kongevalget, mod at Udsendingene til Gjengjæld have lovet dem, at det skulde komme til Fred med Norge, og at den nye Konge i Danmark vilde stadfæste Stralsundfreden og Kjøbmændenes Friheder.

I hvert Tilfælde var det klart, at Stæderne ikke vilde træffe Afgjørelsen; alt var overladt til de Danske, og dermed var i Virkeligheden Margrethes Sejr afgjort. Uden Opofrelse naaede hun dog ikke sit Maal. Da hun i sin Tid kom ned til Danmark og begyndte at virke for Sønnens Valg, synes det, som om hun har været tilbøjelig til at tillægge sig selv en vis Arveret til Riget. Hun kalder sig én Gang med det noget uklare Udtryk: Kong Valdemars Arving, hvad der til Nød kan forklares som gjældende Faderens personlige Efterladenskaber, en anden Gang derimod ligefrem: Danmarks Dronning, og samme Titel faar hun ogsaa i andres Breve, ja selv af Drosten Henning Podbusk [11]. Dette Krav har Rigsraadet aabenbart tvunget hende til at opgive; hun kalder sig siden kun Dronning til Sverige og Norge, med andre Ord, hun anerkjender Folkets Ret til fri Kaaring. I et Forbund, som i April 1376 afsluttedes med nogle pommerske Hertuger, nævnes Dronningen endog slet ikke; det er Rigsraadet, der her optræder paa Landets Vegne og afslutter Traktaten, som ogsaa skal være bindende for den Konge, som Raadet maatte vælge [12].

Endnu væsentligere var det, at Dronning Margrethe besluttede sig til at lade Sønnen underskrive en Haandfæstning. Valdemar Atterdag havde ved sin Tiltrædelse ikke udstedt nogen saadan, kun givet en Erklæring om almindelig Amnesti og et Løfte om at opretholde Rigets og Folkets Friheder; tyve Aar efter udgav han det store Statut af 1360, der selv kalder sig hans Haandfæstning, men som, efter hvad vi have set, langt mere har Karakteren af en Landefred. Derved var Valdemar i hele sin Styrelse kommen til at staa meget frit, og det har sikkert i høj Grad fremmet hans Virksomhed til Udvidelse af Kronens Myndighed; men netop af den Grund maatte Stormændene holde fast paa Udstedelsen af en virkelig Haandfæstning som uomgængelig Betingelse for Olufs Valg. Da Dronning Margrethe gik ind herpaa, om end vistnok meget ugjerne, var der ingen Vanskelighed mere.

Jyderne synes først at have udtalt sig til Fordel for Oluf; snart efter erklærede de andre Landsdele deres Tiltrædelse[13], og i Begyndelsen af Maj Maaned 1376 samledes da et stort Danehof i Slagelse. Haandfæstningen blev vedtagen af Rigsraadet, og Oluf lovede at overholde den saavelsom alle tidligere Love og Privilegier; hans Fader og Moder beseglede Akten. Derefter valgte Rigets Stormænd med den tilstedeværende Almues Samtykke enstemmig Oluf til de Danskes Konge[14].

III. Kongevalgets Efterhistorie.

Margrethe havde vundet sin første store politiske Sejr; Oluf var valgt til Danmarks Konge. I selve Riget var der ikke mere Tale om aabenlys Modstand, skjønt en eller anden Rigsraad nok kunde vakle i sine Meninger om Valgets Fordelagtighed; udenlands derimod stod alt hen i det ubestemte. Med Hansestæderne var endnu intet endelig afgjort; fra Meklenburgerne og Holstenerne kunde alvorlige Farer true den unge Konges Fremtid.

Lettest at ordne var Forholdet til Hansestæderne, hvis forsigtige Holdning overfor Tronledigheden i Danmark sikkert var ledsaget af bestemte, om end hemmelige Løfter, der kunde erstatte dem den direkte Deltagelse i Kongevalget, som de efter Stralsundfreden kunde gjøre Krav paa. Der afgik da ogsaa strax Udsendinge fra Danmark med Meddelelser om det nys skete Valg. Bisp Niels af Roskilde og Anders Jakobssøn traf i Stralsund den 18 Maj Stædernes Udsendinge forsamlede og tilbøde her Stadfæstelse af Hanseaternes Privilegier mod Anerkjendelse af Oluf som Danmarks Konge og Løfte om Hjælp til Rigets Forsvar; yderligere søgte de at fremskynde Afgjørelsen ved at hævde, at Stædernes Tøven havde bragt Landet stor Skade og Tab af flere Slotte. De hanseatiske Raadsudsendinge vare ogsaa villige nok til at ile; et nyt Hansemøde til Behandling af disse Sager blev ansat til Midsommerstid og skulde efterfølges af et Møde i Vordingborg med det norske og danske Rigsraad. Det laa i Stædernes egen Interesse at bringe Sagen til hurtig Ende; thi de uklare Forhold havde allerede haft den Følge, at Søen begyndte at blive usikker; Lübeck og Stralsund vare nødte til hele Sommeren at holde Fredsskibe ude. Paa et nyt Møde i Stralsund blev man derfor ogsaa enig om Olufs Anerkjendelse, saa meget mere som de tilstedeværende danske Udsendinge lovede kraftig Hjælp mod Sørøverne[15]. Der blev altsaa sendt Raadsherrer til selve de paagjældende Fyrster og Rigers Raad; men det trak noget ud, fordi Kong Haakon da var i Norge, og først i Avgust undertegnedes Fredsbrevene. Der underhandledes med de Danske i Korsør og med Nordmændene i Kalundborg; Kong Haakon synes dog at have været den egentlige Leder af begge Forhandlingerne. For Norges Vedkommende opnaaede Hanseaterne den ivrig efterstræbte Stadfæstelse paa deres ældre Rettigheder, der saa længe havde været dem forholdt; af Danmark fik de Stralsundfreden anerkjendt og forsynet med Kongens store Segl, den saakaldte Klemme. Kun undtoges den ene Artikel om Stædernes Ret til at deltage i Kongevalget, som jo var indsat i Freden med særligt Hensyn til, at Valdemar ikke havde været med ved Traktatens Afslutning[16].

Denne Afgjørelse maa vel i det hele betragtes som indeholdende store Indrømmelser til Hansestæderne. At disse gave Afkald paa deres Stemme ved Kongevalget i Danmark, var mest af formel Betydning; det havde vist sig, at Stæderne ikke havde Magt nok til ligefrem at gjøre deres Ret gjældende, og det var vel heller ikke Tanken i Stralsundfreden, at Hanseaternes Indflydelse skulde strække sig videre end netop til Valget efter Valdemars Død. Ved den endelige Stadfæstelse og Anerkjendelse af Stralsundfreden opgave de Danske derimod ethvert Haab om at vinde de skaanske Slotte tilbage før Tiden, hvad Valdemar i sine sidste Aar saa tydelig var gaaet ud paa; endelig var Anerkjendelsen af Privilegierne i Norge en stor Sejr for Stæderne. Her laa den egentlige Opofrelse, som Margrethe og Haakon maatte beslutte sig til for at skaffe deres Søn Danmarks Krone, og det kunde kun være dem en ringe Trøst, at Gotland og Visby nu atter anerkjendte den danske Konge som Herre[17].

Forholdet mellem Danmark og Hansestæderne var saaledes nogenlunde ordnet; havde de Danske end ikke opnaaet Løfte om Hjælp mod Rigets Fjender, hvad de vel aldrig havde ventet, saa var det nu i det mindste klart, at Stæderne vilde iagttage en velvillig Nevtralitet i den Kamp, der truede fra Meklenburg, ja det laa jo i deres egen Handelsinteresse at faa denne endt snarest mulig. Meklenburgerne havde ogsaa betragtet disse Forhandlinger med liden Glæde. Rostok og Wismar, der ikke godt kunde skille sig fra deres Landsherrer, havde vist megen Tilbageholdenhed og vare kun repræsenterede ved Notarer paa Mødet i Maj og slet ikke senere. I Korsør- og Kalundborgfreden var det med Hensyn til dem blevet fastsat, at de skulde være delagtige i Freden og Privilegierne, forudsat at de ikke hjalp deres Herrer mod Danmark, uden naar de Danske angrebe selve Meklenburg. Et Øjeblik synes der virkelig at være god Udsigt til, at ogsaa Danmarks Forhold til Meklenburg kunde ordnes ad fredelig Vej.

Den gamle Hertug Albrecht var aabenbart ikke til Sinds at lade sin Sønnesøns Sag falde. Netop i de Dage, da de Danske i Slagelse valgte Oluf til deres Konge, var Albrecht i Staden Weiden truffen sammen med Kejser Karl IV, og Venskabet mellem dem var her blevet beseglet ved en Trolovelse mellem Kejserens yngste Søn og en Sønnedatter af Hertugen. Ved den Lejlighed fornyede Karl IV og hans Sønner de tidligere til Meklenburgerne givne Løfter og tilsikrede dem deres Hjælp til at krige imod og erhverve Kongeriget Danmark; samtidig udgik et aabent kejserligt Brev, hvorved alle opfordredes til at understøtte den unge Albrecht, der var den utvivlsomme Arving til Danmark[18]. I

Løbet af Sommeren samlede saa Hertug Albrecht en ret betydelig Krigsmagt, og medens Holstenerne trængte frem i Sønderjylland, sejlede han i September over Østersøen, landede paa Sjælland og lagde sig i Lejr for Kjøbenhavn [19]. Her lykkedes det imidlertid de Danske at faa Underhandlinger bragte i Stand, og allerede den 21 September 1376 undertegnedes der et Forlig mellem de stridende Parter.

Kjøbenhavnsforliget mellem Meklenburg og Danmark er endnu én Grad mere uklart, end Datidens underlig opstyltede, ulogisk affattede Traktater pleje at være, og det bestaar af to Hoveddele, der tilsyneladende ere i indbyrdes Modstrid. Forslagets første Del gaar ud paa, at Oluf og hans Moder skulle blive ved deres Rettigheder, og modsat den unge Albrecht blive ved sin Ret og Arv i Lande, Slotte og Folk, alt hvad der maatte være tilfaldet ham ved Kong Valdemars Død. Hvad dette var, skulde afgjøres ved en af de i hin Tid saa yndede Voldgiftsdomme; Markgrev Frederik af Meissen var den første, man skulde henvende sig til som Opmand, men vilde han ikke afgive nogen Kjendelse, var der nævnt andre Dommere, Borggreven af Nürnberg, Kongen af Frankrig og Kongen af Ungarn, endelig en sidste Opmand, valgt af det danske og meklenburgske Raad. Naar Kjendelsen var afgiven, skulde Albrecht inden tre Maaneder sættes i Besiddelse af, hvad der var tildømt ham, og de danske Rigsraader lovede at ville være Hertugen behjælpelige hertil »med deres Liv, Gods og Magt og alt, hvad de havde inde«; derom udstedte de særskilte Forsikringsbreve til Meklenburgerne. — Derefter følger saa Forligets anden Hoveddel, hvori det fastslaas, at de Danske skulle blive ved deres fri Valgret og øvrige Rettigheder, fremdeles at det Valg, de have truffet, ikke skal komme Albrecht til Skade, undtagen for saa vidt Oluf »skal blive ved det Navn, han er kaaret til«.

Hvad er nu Meningen af alt dette? Det synes jo at være Forbehold stillet mod Forbehold; den ene Sætning er næppe sagt, før den ophæves af den næste. Meklenburgerne synes at anerkjende Olufs Kongeværdighed, og dog undgaa de i selve Brevet omhyggelig at kalde ham ved Kongenavnet; de tale kun om »Hr. Oluf, Kong Haakons Søn«, medens de danske Rigsraader uden videre kalde ham deres Konge og Herre. Ikke engang den Indrømmelse, at Oluf »skal blive ved det Navn, han er kaaret til«, synes altsaa sikker; men hvad betyder det saa, at hans Valg i øvrigt ikke skal skade Albrechts Ret, og hvad skal egentlig Voldgiftsmanden dømme om? Kan han tilkjende Albrecht hele Riget, forbeholdende Oluf den blotte Kongetitel, eller skal han kun bestemme ham en passende Affindelse som Medarving efter Kong Valdemar? Det sidste er vist nærmest Forligets Tanke, men det første er ikke helt udelukket ved Ordlyden. Et bliver kun sikkert, at med lidt god Vilje kunde man omtrent faa alt ud af Forliget, hvad man vilde lægge ind deri, og i Virkeligheden synes da ogsaa Danske og Meklenburgere at have forstaaet Kjøbenhavnstraktaten hver paa sin Maade. Rigsraadet viser sig senere villig til at forlene Albrecht med visse Dele af Danmark; Hertug Albrecht opgiver derimod aldrig Haabet om at skaffe sin Sønnesøn hele Riget. I et meklenburgsk Stridsskrift fremstilles Sagen saaledes, at Hertugen kom til Danmark med langt overlegen Magt, men blev bevæget til Forlig ved Bønner af de Danske og ved Tanken om, at det var hans Sønnesøns Rige og Folk, som en Krig vilde gaa ud over; derfor enedes man om, at hele Tronfølgerspørgsmaalet skulde afgjøres ved fredelig Mægling. Dette Indlæg er ganske vist skrevet tyve Aar efter, men en lignende Opfattelse ligger dog allerede bagved Hertugens følgende Optræden [20].

Den gamle Albrecht var sikkert veltilfreds med dette Resultat; efter hele sin Natur foretrak han fremfor at prøve Vaabenlykken en fredelig Afgjørelse, under hvilken hans diplomatiske Dygtighed ret kunde vinde Palmer, og strax efterat Forliget var sluttet, sejlede han tilbage til Meklenburg, som han ikke naaede uden at have faaet Efteraarsstormene paa Østersøen at føle. I Danmark derimod kunde i det mindste Dronning Margrethe næppe være glad over dette Udfald, der aabnede Mulighed til et meklenburgsk Herredømme i et eller andet dansk Landskab, hvilket Voldgiftsmændene nu vilde tilkjende Albrecht, men har hun nogensinde tænkt sig, at Forligets Bestemmelser skulde blive til Virkelighed? Man kommer til at tvivle derom, naar man ser, at Dronningen til Trods for Freden søger at forøge sin Styrke ved meget krigersk udseende Forbindelser.

Allerede før Kongevalget havde det danske Rigsraad sluttet et nøje Forbund med Hertugerne Vartislavs og Bugislavs af Pommern-Rygen, der da havde lovet ikke at ville udsone sig med Danmarks Fjender, før Rigsraadet og den Konge, dette maatte vælge, tillod det. Samtidig var der ogsaa ført Underhandlinger med Hertug Erik den yngre af Sachsen-Lauenburg, hvis Fader havde været Valdemar Atterdags tro Hjælper, og den unge Erik havde selv indfundet sig i Danmark, hvor han fra Faderens Tid endnu havde vigtige Forleninger; ligesom de pommerske Hertuger var derfor ogsaa han af Meklenburgerne bleven opfattet som Modstander og nævnes som saadan i Kjøbenhavnsforliget. Det var imidlertid langtfra, at dette Forlig ophævede eller svækkede de indgaaede Forbund; tværtimod, en Maanedstid efter at Margrethe tilsyneladende havde udsonet sig med Meklenburgerne, fornyede hun Forbundet saavel med Hertug Bugislavs som med Hertug Erik, og der blev her truffet Bestemmelser, der vise, at Dronningen ikke blot tænkte paa Forsvar for sit eget Land, men nok saa meget paa en Aktion i Tyskland, der kunde hindre Meklenburgerne i deres Planer mod Danmark. I begge Tilfælde lovede hun at sende sine Forbundsfæller Hjælp over Havet, om de skulde blive angrebne af den fælles Fjende, og dette kunde jo være truende nok for Meklenburg, hvis nærmeste Naboer saaledes traadte i Margrethes Tjeneste. Hertug Erik lod sig sit Venskab betale dyrt og fik en Sjettedel af Tolden paa de skaanske Markeder i Pant, men til Gjengjæld lovede han rigtignok at tilbagegive de vigtige Grænsefæstninger Laholm og Falkenberg i Sønderhalland og Oppensten i det tilgrænsende svenske Landskab Kind, som hans Fader havde erobret for Kong Valdemar i Aaret 1366 og som siden var bleven i Lauenburgernes Hænder. Disse Slotte kom virkelig i Dronning Margrethes Hænder og bleve et vigtigt Led i hendes Stilling overfor Sverige [21].

Inden Meklenburgerne forlode Kjøbenhavn, synes det at være aftalt, at danske Udsendinge snart efter skulde rejse over til Tyskland for i Forening med Hertugerne at drage til de vedtagne Voldgiftsmænd. I Schwerin ventede man imidlertid længe forgjæves, og først i Januar 1377 indfandt nogle gejstlige og verdslige Rigsraader sig hos Albrecht, hvem de da maatte give en Erklæring om, at de vare komne for sent [22]. Herfra droge saavel Danske som Meklenburgere ned til

Leipzig, for dèr at underkaste sig den fastsatte Voldgift af Margrev Frederik af Meissen; men da det kom til Stykket, fik Albrecht dog intet ud deraf. Paa de danske Ombuds Vegne erklærede nemlig Konrad Moltke, at de nok vare villige til at bøje sig for Markgrevens Afgjørelse, men at denne skulde afgives efter dansk Ret. Hertugen indvendte forgjæves, at derom stod der aldeles intet i Forliget; Konrad hævdede, at om det end ikke var udtrykkelig vedtaget, saa laa det dog i Sagens Natur, at Dommen maatte begrundes paa dansk Lov og Ret[23]. Dermed faldt hele Voldgiften til Jorden; Markgrev Frederik har vel slet ikke villet indlade sig paa at besvare det unægtelig ret indviklede Spørgsmaal om, hvad en Konges Arving burde have efter Datidens Statsret i Danmark.

Man maatte altsaa begynde forfra, og et Møde blev aftalt mellem Meklenburgerne og det danske Rigsraad. Begge Parter ønskede, at Stæderne skulde mægle, og paa den store Hanseforsamling, der afholdtes i Lübeck ved St. Hans Dags Tid, indfandt Henning Podbusk sig paa det danske Riges og sine egne Vegne; fra Meklenburg kom to Adelsmænd, og alle bade de Stæderne at sende Befuldmægtigede til Fredsmødet[24]. Hanseaterne vare villige nok, men deres Udsending blev opholdt af Vejr og Vind og kom derved for sent; efter hans Indberetning sendte imidlertid Lübeck de andre Stæder en Meddelelse, der giver os et godt Indblik i Forhandlingerne[25].

Fredsmødet afholdtes i Nyborg samtidig med et stærkt besøgt Danehof midt i Juni Maaned. Det kom ikke til noget Resultat, men under Forhandlingerne viste det sig, at flere Rigsraader vare villige til at give den unge Albrecht en saadan Affindelse, som der var stillet i Udsigt ved Kjøbenhavnsforliget. Det var ikke lidet, hvad man tilbød; Prinsen skulde have alle Smaalandene: Langeland, Laaland, Falster og Møn, rigtignok under lidt trykkende Betingelser, saaledes nemlig, at han aflagde Ed til Oluf som Konge, og at det danske Rigsraad styrede disse Len, indtil han blev myndig. Det var en Afgjørelse, der syntes gunstig for Meklenburgerne, endnu heldigere dog for Aristokratiet, men som sikkert var højst skadelig for Riget og Kronen; ikke med Urette karakteriserede Lübeckerne dem, fra hvem Forslaget udgik, som »mere gunstige for Albrecht end for det danske Rige«. Hertug Albrecht var heller ikke utilbøjelig til at optage Tanken; dog krævede han Tilbudet nedskrevet og beseglet, for saa at raadføre sig derom med sin Søn Henrik, der ikke var til Stede. Om han har opnaaet dette, er uklart; sikkert er det, at han tilsidst gik tilbage til Kjøbenhavnsforliget, krævede dette opfyldt og forlangte Hjælp fra Forloverne ved Freden; mange af de danske Raader tiltraadte da en Indstilling, som Hertugen rettede til Kejseren, men hvem det var, vide vi ikke, skriver Lübecks Raad.

Det er klart, at de Rigsraader, der have medbeseglet Kjøbenhavnsfreden, ere blevne pressede til det yderste af Albrecht; ogsaa se vi, at i det mindste tre danske Adelsmænd have fulgt Hertugen til Tyskland og her undertegnet Forsikringsbreve af et temmelig vidtgaaende Indhold. Den ene af dem, den føromtalte Konrad Moltke, der da var Høvedsmand paa Vordingborg, lovede snarest at vende tilbage til Danmark og dèr søge at formaa Rigsraadet til at lade »Barnet blive ved dets Ret«; kunde han ikke det, skulde han atter indfinde sig i Meklenburg og saa lade Markgreven af Meissen eller en anden Opmand afgjøre, hvad han var skyldig at gjøre efter sine Løfter. De to andre vare Skaanes mægtigste Adelsmænd, selve Gjælkeren i dette Landskab Tuve Galen og Rigsraaden Anders Jakobssøn, som vi i det foregaaende Aar have truffet som dansk Udsending til Stæderne. Deres fælles Forsikringsbrev er støttet paa den Forpligtelse, de havde udstedt i Kjøbenhavn. De love at hjælpe Meklenburgerne med alle de Fæstninger, Slotte og Gods, som de have i Danmark, til at den unge Hertug Albrecht, Kong Valdemars Dattersøn, kan komme til sin Arv og Ret, hvad der kunde tilkomme ham i Kongeriget Danmark. Det forudsættes, at det kan komme til ligefrem Krig; »hvis vi vinde Slotte i Danmark under de meklenburgske Herrers Krig, skulle vi dermed trolig blive i deres Tjeneste«, og Meklenburgerne synes til Gjengjæld at have lovet dem bestemte Len, hvoraf de skulde yde saa megen Tjeneste som mulig[26].

Det er vanskeligt ret at bedømme, hvad disse Forpligtelser have at betyde. Konrad Moltkes var den mindst vidtgaaende, og skjønt han var nær knyttet til Meklenburg, hvor hans Slægt endnu blomstrede, lovede han dog intet andet, end hvad der var fuldt foreneligt med Pligterne mod hans nye Fædreland. De skaanske Adelsmænd vare mere uforbeholdne; lad være, at deres Brev kun gik ud paa den strængeste Opfyldelse af de Pligter, som de med de øvrige Rigsraader havde paataget sig i Kjøbenhavn, saa er det dog klart, at denne Fortolkning af Forliget kunde, ja maatte bringe dem i aabenbar Strid med deres undersaatlige Pligter overfor Kong Oluf. Selv Tuve Galen og hans Landsmand havde dog efter den strikte Ordlyd af deres Brev kun tænkt sig at skaffe den unge Albrecht en Del af det danske Rige; den gamle Hertug derimod opgav ikke Tanken om at se sin Sønnesøn som Konge over hele Riget.

Albrecht indgik med den omtalte Klage til Kejseren, og for denne forebragtes Sagen saaledes, at det danske Rige ved ligefrem Arveret (*justo successionis titulo*) var tilfaldet den unge Albrecht som Søn af Valdemars ældste Datter; have virkelig danske Rigsraader, som Lübeckerne paastaa, tiltraadt en saadan Indstilling, har deres Handlemaade ganske vist været aldeles uforsvarlig. Karl IV var ikke i Tvivl om, at han med Rette kunde dømme i denne Sag; det hørte jo til hans Pligter som romersk Kejser at udøve Retfærdighed mod alle. Paa Grundlag af Albrechts Klage udgik der derfor i September en Række kejserlige Stævningsbreve til alle Danmarks Slotshøvedsmænd; da de med Urette forholdt den rette Tronfølger de Borge, de havde inde, opfordredes de til inden 18 Uger at møde for Kejserens Domstol, der dog, selv om de ikke kom, vilde fælde Dom i Sagen[27].

Disse Stævninger ere vel gaaede ret upaaagtede hen i Danmark og maaske aldrig naaede herop, men Underhandlingerne mellem Albrecht og det danske Rigsraad fortsattes. Hertugen henvendte sig særlig til Henning Podbusk og Konrad Molkte, og disse erklærede, at Raadet var villigt til et nyt Møde, der denne Gang skulde afholdes paa tysk Grund; de bade ogsaa Hanseaterne at sende Mæglere dertil. Inden dette Møde kom i Stand, havde Meklenburgerne skaffet sig nye Venner i Danmark. I Maj Maaned 1378 vare tre danske Adelsmænd, Peder og Jens Due samt Jakob Axelssøn (Tot), ovre i Rostok; her modtoge de af Hertugerne Albrecht og Henrik Forlening med nogle Herreder i det østlige Skaane og udgave til Gjengjæld Forpligtelsesbreve, der ere klare nok. De kaldte heri ligefrem den unge Albrecht »Konge« og lovede at hjælpe Meklenburgerne i deres Krig mod det danske Rige, lige til der blev sluttet en fuldstændig Sone[28].

I Løbet af Sommeren kom det virkelig til et Møde i Rostok mellem Meklenburgerne og det danske Rigsraad, og dette tilbød endnu mere her end det foregaaende Aar; den unge Albrecht skulde have Halvdelen af Fyn og alle Smaalandene i Pant for den uhyre Sum af 30,000 Mark Sølv. Hertug Albrecht var alligevel ikke tilfreds; han krævede nu Halvdelen af hele det danske Rige for sin Sønnesøn, og man skiltes da ad med uforrettet Sag, kun fastsættende en kort Stilstand[29]. Hvis Margrethe, der ikke selv var til Stede, virkelig har tilladt det danske Raad at komme med hint Tilbud, maa Stillingen unægtelig have været højst trykkende for hende. Det er os vanskeligt at se, hvor den store Fare har ligget, men den har vel nok saa meget bestaaet i Stormændenes Upaalidelighed som i egentlig Frygt for selve Meklenburgerne. Disses Krigsforetagender synes siden Toget til Sjælland i Efteraaret 1376 kun at have vist sig i et Kaperi, der i stort Omfang dreves fra de meklenburgske Havne; men det var ganske vist et daarligt Tegn, at Danmarks Forbundsfæller i Tyskland begyndte at svigte. Hertug Erik af Sachsen-Lauenburg skiftede paa denne Tid Parti og ægtede endog en Sønnedatter af Albrecht, skjønt han var nøje knyttet til Danmark, hvor han havde baade Pant og Len, deriblandt Gjedsergaard paa Falster; Hertugen tog da ogsaa det Løfte af sin Underlensmand paa denne Gaard, at han til det yderste skulde forsvare Lenet mod Kong Oluf og Rigets Formyndere, og denne Lensmand var ingen mindre end en nær Frænde af Danmarks mægtige Drost, Henning Podbusk den yngre, et nyt Bevis paa, hvor lidt Margrethe kunde lide paa dem, der skulde formodes at staa hende nærmest[30].

Hertug Albrecht af Meklenburg var i det hele utrættelig i at arbejde for sin Sønnesøns Sag; endnu i 1378 knyttede han Sachsen-Lüneburg til sig ved at aftale et Giftermaal mellem Hertugens Datter og sin egen Sønnesøn, netop den danske Tronprætendent, som ogsaa lovede sin Brud et Særeje i det Rige, han havde Krav paa. Til Trods for sin høje Alder var det den gamle Hertug, der var det egentlige Drivhjul i alle Foretagender mod Danmark, og det var derfor et afgjørende Slag for den meklenburgske Sag, da Oldingen endelig døde i Februar 1379[31]. Dermed standsede i Virkeligheden ethvert alvorligt Forsøg paa at sætte den unge Albrecht paa Danmarks Trone; hans egen Fader, Hertug Henrik, der nu var Husets Overhoved, lader til at have været en temmelig ubetydelig Person. I de følgende Aar er der vel undertiden Tale om Underhandlinger mellem Danmark og Meklenburg, og endnu 1381 sluttede de meklenburgske Fyrster et Forbund med Vartislavs af Stettin, som aabenbart var rettet mod Kong Oluf; men alt dette var dog af liden Betydning, og i hint Forbund kalder Albrecht sig kun Hertug, saa at han endogsaa har opgivet ved sin Titel at opretholde Kravet paa Danmark[32].

Efter den gamle Hertug Albrechts Død synes derimod hans yngre Søn af samme Navn, der var Konge i Sverige, en Tid at have overtaget Slægtens Kamp mod Folkungerne i Danmark; det var jo heller aldrig kommet til virkelig Udsoning mellem Sverige og Norge, og Albrecht kunde med Grund gjøre Krav paa de vestsvenske Landskaber, der i sin Tid vare overladte til Magnus Smek for Livstid, men som Kong

Haakon havde beholdt efter Faderens Død. Ogsaa overfor Danmark havde Albrecht Krav, som det maatte være ham højst magtpaaliggende at gjøre gjældende; for ikke at tale om de skaanske Provinser, til hvilke han aldrig havde afstaaet den svenske Krones Ret, saa besade de Danske fra Valdemar Atterdags Tid det sydlige Vestergøtland og en Del af Smaaland. Disse Grænseforhold maatte gjøre Kampen mellem Albrecht og Folkungerne staaende, og Meklenburgernes Lensbreve til danske Adelsmænd paa Østskaane antyde jo, at Tyskerne i det mindste vilde forsøge at sætte sig fast her.

Kong Albrecht foretog et Tog ind i Skaane og Halland og udplyndrede Landet; Indbyggerne gjorde imidlertid tapper Modstand, og kort efter trængte en forenet dansk og norsk Hær højt op i Sverige; Skara med dens Domkirke, Jønkøping og flere Byer bleve afbrændte[33]. Saa døde Kong Haakon i Aaret 1380, og Albrecht benyttede Lejligheden til atter at trænge frem. I det følgende Foraar var han med sin Hær i Skaane, og her sluttede Landets Indbyggere, med Ærkebispen og Tuve Galen i Spidsen, en Slags Særfred med den svenske Konge. Der blev fastsat et Aars Stilstand mellem begge Parter, hvilken dog kun skulde gjælde for de danske Landskaber øst for Øresund; udenfor dem skulde Skaaningerne have Ret til at hjælpe deres Landsmænd og Albrecht sine Brødre i Krigen. Freden synes dog især at have haft det Formaal at standse den indre Ufred, der her i Grænselandskaberne var højst trykkende, og man lovede hinanden Hjælp mod alle Fredsbrydere, Røvere og Ugjerningsmænd[34]. Dermed endte Albrechts Tog, og det førte lige saa lidt som det tidligere til noget varigt Herredømme i disse Egne; et Par Aar var der saa fredeligt paa denne Kant.

Afgjort uheldig havde Danmark samtidig været overfor Meklenburgernes Venner, de holstenske Grever. Ved Valdemar Atterdags Død var hele Sønderjylland, ene med Undtagelse af Hovedslottet Gottorp, i de Danskes Hænder; paa den Tid, da Hertug Albrecht døde, var derimod hele Landet besat af Holstenerne.

Da Abels Slægt udslukkedes med Hertug Henrik, havde Valdemar Atterdag en utvivlsom Ret til at inddrage Sønderjylland som hjemfaldet Len, og han havde af Hertugen faaet Bemyndigelse til at indløse Gottorp af Grev Gerts Sønner. Saa døde imidlertid Kongen et Par Maaneder efter Henrik, og Holstenerne skyndte sig at drage Fordel heraf. Deres Retsgrund var daarlig: som Grev Gerts Arvinger havde de fra 1330 Ventebrev paa Sønderjylland, men kun under den Forudsætning, at den da regerende Valdemar V var død uden Arvinger, hvilket jo ikke var indtruffet. De faktiske Forhold virkede des mere til Grevernes Fordel; de havde selv den sydlige Del af Slesvig inde med Midtpunkt i det faste Gottorp Slot, og i hele Landet vare holstenske Adelsmænd trængte ind, havde erhvervet sig de vigtigste Godser og spillede en langt større Rolle end Resterne af den indfødte Adel. Grev Gerts Sønner skrede derfor energisk frem; de forenede sig med deres Slægtning, Grev Adolf, der ligesom sin Fader, Johan den milde, havde hældet noget til dansk Side, og for at faa et retsligt Grundlag for deres Herredømme anerkjendte de alle Albrecht af Meklenburg som dansk Konge. Han forlenede dem, som vi have hørt, med hele Sønderjylland, og medens man i Danmark var nødt til at udsætte Kongevalget, faldt det ene Slot efter det andet i Holstenernes Hænder; Lensmændene, hvoraf de fleste selv vare holstenske Adelsmænd, der havde Slottene i Pant, solgte dem til Greverne, først og fremmest Henning Meinerstorp, der var forlenet med hele Als[35]. Med Rette kunde de danske Udsendinge, der i Maj 1376 vare hos Hanseaterne, klage over, at Forsinkelsen af Kongevalget havde forvoldt Danmark store Tab.

Dronning Margrethe har ikke kunnet udrette synderlig imod denne Holstenernes Fremtrængen i Sønderjylland. Hun skal have tilbudt Greverne at indløse Gottorp, men fik naturligvis Afslag[36]. Hun forsøgte da at redde i det mindste det nordlige af Landet for Danmark, idet hun sluttede sig nøje til Hertug Henriks Enke Kunigunde, og da denne i 1377 forlenede Haderslev Slot til en Adelsmand ved Navn Johan Wittekop, var det en Hovedbestemmelse, at Kong Oluf skulde have Eneret til at indløse Slottet. Forsøget lykkedes imidlertid ikke; Aaret efter var ogsaa dette Len i Holstenernes Hænder, uden at vi ret vide, paa hvilken Maade de have faaet det i deres Magt. Samtidig tog Grev Adolf Tønder fra Hennik Limbek, der en Tid havde holdt med Meklenburgerne, men nu var i Færd med at slutte sig til Margrethe, og inden Udgangen af Halvfjerdserne var saaledes Slesvig helt og holdent underkastet Holstenernes Herredømme[37].

IV. Indre Forhold i Olufs første Aar.

Valdemar Atterdags Optræden havde været saa skarpt rettet mod Adelsvælden i Danmark, at man med Grund kunde vente, at hans Død vilde give Tegnet til en stærk Reaktion fra Stormændenes Side, i hvis Hænder hele Statsmyndigheden laa under Kongeløset. Saaledes gik det dog ingenlunde; den monarkiske Bevægelse standsede, og der viste sig Modstrømninger, men om en udpræget Reaktion vilde det være Uret at tale. Allerede det, at Raadet temmelig hurtig sluttede sig sammen om Olufs Valg, er betegnende; thi at dennes Moder var Valdemars Arvetager ogsaa i aandelig Forstand og beherskedes af de samme Ideer som han, kunde dog næppe være ubekjendt for de ledende Stormænd. Imidlertid, hvor lidt vi end med vore slette Hjælpemidler formaa at klare de Tanker og Følelser, der rørte sig hos Datidens Adel, saa er det dog ikke for dristigt at paastaa, at der hos de bedste Mænd i Danmark og især hos en stor Del af Rigsraaderne har været en levende Følelse for Rigtigheden og Nødvendigheden af de Reformideer, hvorfor Valdemar havde kæmpet saa ihærdig. Der maa have været et virkelig monarkisksindet Parti i Raadet; ellers havde Kongen ikke kunnet vove at betro det Styrelsen, medens han selv forlod Landet, og det havde ikke kunnet udføre sit Hverv med den Dygtighed, det viste; Fristelsen til at benytte den gunstige Lejlighed til at fremme Aristokratiets Særinteresser var jo dog meget stor. Dette Parti, hvis mest udmærkede Medlem vi tør se i Henning Podbusk, var det, der satte Olufs Valg igjennem, og et Udtryk for dets

Tankegang finde vi i den Haandfæstning, som den unge Konge maatte underskrive.

Olufs Haandfæstning[38] indeholder meget faa nye Bestemmelser; væsentlig er den bygget paa de Forpligtelsesbreve, som Kongerne Kristoffer den anden og den slesvigske Valdemar maatte afgive ved deres Tiltrædelse, og dertil er saa optaget saavel en Del Bestemmelser, tagne ud af Kongeløfterne fra Erik Glippings Tid, som flere Artikler fra det Statut, Valdemar Atterdag udgav 1360. Imidlertid maa Olufs Haandfæstning dog betragtes som mild i Sammenligning med hine tidligere to. Medens der ikke blev indført nogen ny Indskrænkning af Kongemagten, bleve omvendt adskillige af de skarpeste Bestemmelser i de foregaaende Haandfæstninger udeladte, og paa flere højst væsentlige Punkter gjordes derved Olufs Myndighed større end de tidligere Kongers. Valdemar af Slesvig havde for Ex. maattet love, at der ikke skulde vælges nogen ny Konge i hans egen Livstid; denne Artikel kommer ikke igjen i Olufs Haandfæstning, udstedt som den var paa en Tid, da man haardt følte Savnet af en forud bestemt Tronfølger, som Landet havde samtykt i. I de tidligere Haandfæstninger havde der været adskillige Artikler, der saa at sige rent polemisk vare rettede imod den foregaaende Regering. Kristoffer den anden havde saaledes maattet love at nedrive de af Erik Menved byggede Slotte i Nørrejylland, Valdemar at sløjfe Borgene i Skaane; den første havde bundet sig til ikke at give Tyskere Len eller optage dem i sit Raad; — ingen af disse Bestemmelser gik igjen i Kong Olufs Haandfæstning.

Rigsraadet, der faktisk udøvede saa stor Indflydelse, spillede i det hele en ringe Rolle i Lovene og Haandfæstningerne, og skjønt denne Korporation netop under Valdemar Atterdags Fraværelse og i Tiden efter hans Død havde haft en saa stor Indflydelse, er der i Olufs Haandfæstning saa langt fra nogen Fremgang at spore for Raadets Magt, at der tværtimod paa et Par Punkter tillægges det mindre Myndighed end tidligere. Medens Rigsraadets Samtykke vedblivende erklæredes for nødvendigt til at begynde Krig, havde Valdemar af Slesvig tillige maattet love ikke at udskrive nogen Søudrustning uden Rigsraadets Raad; denne Artikel er 1376 forsvunden. Væsentligere er det, at Valdemar udtrykkelig havde maattet erklære, at der ikke skulde gives nye Love uden paa Danehoffet og med Raadets Samtykke; da denne Artikel ikke optoges i Olufs Haandfæstning, var Kongen altsaa ved Lovgivningsarbejdet strængt taget ikke bunden til at høre eller følge Rigsraadet.

Ogsaa paa et andet Punkt viser der sig snarere Fremskridt end Tilbagegang for Kongemagten, nemlig hvad angaar Kongens Dommermyndighed, saaledes som den viste sig paa Retterthinget. Siden dette var fremtraadt, havde det stadig fundet stærk Modstand, og de to ældre Haandfæstninger indeholdt udtrykkelige og skarpe Bestemmelser mod, at nogen umiddelbart indstævnedes for Kongen og underkastedes Afgjørelsen paa hans Retterthing; den regelmæssige Vej skulde følges, først Herredsthinget, saa Landsthinget, og først derefter det kongelige Retterthing; fra dette kunde atter appelleres til Danehoffets Dom som øverste Instans. Disse skarpe Bestemmelser gaa ikke igjen i Olufs Haandfæstning; heri findes vel en ældre Artikel om, at ingen maatte stævnes udenfor sit Herred, men denne kunde dog ikke gjøre den vidtløftigere Bestemmelse overflødig, og

Danehoffet blev i alt Fald ikke slaaet fast som Appelinstans over det kongelige Retterthing. Vi have her et positivt Resultat af Valdemar Atterdags udstrakte Benyttelse af Retterthingsdommene.

De fleste af de Bestemmelser, der ere optagne fra Kongeløfterne i Erik Glippings Tid, ere aabenbart komne ind for at gjøre Ende paa Misbrug, som havde taget Overhaand under den afdøde Konges Styrelse. Det gjælder om Forbudet mod, at nogen maatte fængsles, uden at han var greben paa fersk Gjerning eller lovlig overbevist; ligeledes om Bestemmelser, rettede mod den stærke Benyttelse af Bønderne til Opførelse af de kongelige Slotte og til at føre Naturalieafgifterne frem, Forbud mod ulovligt Gjæsteri m. m. Af større Betydning var dog et Forsøg, som Adelen gjorde paa at standse den Gjenvindelse af Kronens Gods, som Valdemar Atterdag havde drevet med saa stor Kraft. I Haandfæstningens § 13, en af de faa Bestemmelser, der ere helt nye i Olufs Haandfæstning, fastsattes det, at den, der med Urette havde tabt sit Gods til Kronen, skulde have det tilbage, og hvis der senere blev Strid derom, skulde Spørgsmaalet afgjøres af en særlig Domstol, bestaaende af Stiftets Biskop og tolv Mænd. Et Princip, som Valdemar Atterdag havde søgt at sætte igjennem, var, at Adelen ikke maatte erhverve sig frit Bøndergods, da derved den Skat, som Bønderne betalte til Kronen, gik tabt. Her søgte Olufs Haandfæstning at opstille en Mellemvej, idet den optog en Bestemmelse fra Erik Glippings Tid, hvorefter det stod enhver Bonde frit at give sig ind under en Herremand og blive hans Fæster, men kun saaledes, at han vedblivende betalte Kronen dens Rettigheder af sin egen Jord. For at sikre Almuen mod Tvang fra Godsejernes Side, indførtes saa den nye Bestemmelse, at Fæstere og Landboere havde Ret til at opsige deres Herskab og drage frit bort fra deres Gaarde.

Denne Olufs Haandfæstning viser, at Rigsraadet og Adelen ingenlunde kan siges at have udbyttet Valdemar Atterdags Død og Kongevalget paa en for Landet skadelig Maade. Adskilligt af det, som Valdemar havde arbejdet paa, var aabenbart gaaet over i den almindelige Retsbevidsthed, og kun paa enkelte Punkter har man søgt at indskrænke den Magtfylde, der i den despotiske Konges Haand ofte havde haft saa haarde Følger for hans Undersaatter. Raadet er optraadt med Maadehold og har ikke glemt Kongedømmets Krav for udelukkende at fremme Aristokratiets Interesser, om end disse heller ikke bleve tilsidesatte. Man havde jo tvunget Margrethe til at opgive de Tanker om Arveret til Riget, hvormed hun først var mødt, og blot det, at der overhovedet kom en Haandfæstning i Stand, betegnede en Indskrænkning af den kongelige Myndighed.

Er Margrethe i det hele kun nødig gaaet ind paa at lade sin Søn besegle en Haandfæstning, saa har hun vistnok med den største Misnøje betragtet den Artikel deri, som paabød en Undersøgelse af Kronens Ret til det Gods, Valdemar Atterdag havde inddraget; men dette var et Hovedpunkt for Adelen, som heller ikke lod det falde. Allerede før Kongevalget skal Raadet have paabegyndt denne Prøvelse, og det dømte da en adelig Dame til hendes Gods; paa den Maade, hedder det, vilde man hindre, at Kong Valdemars Sjæl for hendes Skyld skulde lide nogen Kval og Pine[39]. Efter Valget gik man videre i samme Retning, og af den Art Kommissioner, som Haandfæstningen henviser til, se vi i det mindste én i Virksomhed. I Juli 1376 optraadte i Børglum Stift Biskop Sven, 3 Riddere, 6 Væbnere og 3 Bønder som Justitiarier, der af Rigsraadet vare beskikkede til Undersøgelse af ulovlig inddraget Gods, og de tildømte da en Enke, Fru Elena, Godset Nybølle. Dette var ganske vist skjødet Kong Valdemar af hendes siden afdøde Ægtefælle, som udtrykkelig anerkjendte, at han havde faaet fuld Værd derfor; Enken hævdede imidlertid sin Arveret til Godset, og hendes Paastand blev godkjendt, formodentlig fordi hendes Samtykke ikke var nævnt i Skjødet til Kongen[40]. Kort efter gav Dronning Margrethe selv noget Gods tilbage til Adelsmanden Niels Esgissøn, der en Snes Aar før havde skjødet det til Valdemar Atterdag; hvad Grunden var i dette Tilfælde, kan næppe oplyses[41]. Hele Udleveringen af Krongods fik en særlig Støtte i Kong Valdemars Testamente, hvori denne, som det synes, har paabudt Tilbagegivelsen af enhver Ejendom, som han med Urette havde tilegnet sig; med Henvisning hertil blev Gods tilbagegivet saavel private som Klostre[42]. I øvrigt er det naturligvis rent tilfældigt, naar der endnu er bevaret Vidnesbyrd om saadanne Tilbagedømmelser eller Udleveringer af Gods, og formodentlig har Kronen ad denne Vej mistet mangfoldige Ejendomme, ikke at tale om, at de tidligere Ejere ofte benyttede Lejligheden til atter at tiltage sig de Godser, de maaske mod deres Vilje havde afstaaet til Valdemar. Da Margrethe siden slog ind paa samme Vej som Faderen, viste det sig ogsaa, at hun paa mange Punkter havde gamle Krav at gjøre gjældende.

Hele denne Bevægelse, der maatte tilføje Kronen saa store Tab, antyder en Svaghed hos Regeringen, der i sig selv er let forstaaelig; Sceptret var fra en kraftig Konge gaaet over til en Dreng og en ung Kvinde, som ikke strax kunde opnaa den fornødne Avtoritet overfor deres nye Undersaatter. Disse Forhold i det indre forklare da den ringe Kraft, hvormed Margrethe optraadte i den ydre Politik; i Sønderjylland vovede hun ikke at anvende Vaabenmagt mod Holstenerne, overfor Meklenburgerne søgte man kun at trække Sagen i Langdrag. I Forholdet til Udlandet træder i det hele Dronningens Personlighed stærkt tilbage; Kjøbenhavnsforliget i 1376 blev afsluttet paa Rigets Vegne af Raadet, og det er atter dette, der synes at have ledet de siden følgende Forhandlinger med Meklenburgerne.

Netop disse Forhandlinger vilde sikkert give os overraskende Oplysninger om det danske Rigsraads Tanker og dets Forhold til Dronningen, hvis vort Kjendskab til dem ikke var saa begrænset, at de snarere give os Gaader at løse end Klarhed. De Tilbud, der fra dansk Side gjordes om at give den unge Albrecht store Dele af Riget i Pant for en umaadelig Sum, føre jo Tanken tilbage til Kristoffer den andens og Grev Gerts Dage, men vare de alvorlig mente? Udgik de fra hele Raadet eller kun fra en Del af det? Havde de Margrethes Billigelse? Vi kunne ikke besvare disse Spørgsmaal; dog synes det sandsynligt, at der i Olufs første Aar har hersket megen indbyrdes Uenighed mellem de ledende Mænd i Danmark, at Raadet har vaklet frem og tilbage, og at Margrethe rundt om har mødt en Lunkenhed, der ikke sjældent nærmede sig til aaben Modstand.

Det stærkeste Tegn paa den hele Opløsningstilstand fremtræder i det ligefremme Frafald, der bredte sig i vide Kredse. Vi have allerede set, at adskillige af de tyske Adelsmænd, der havde været i Valdemars Tjeneste, efter Kongens Død havde sluttet sig til Meklenburgerne og Holstenerne; værst var det dog, at den tyske Tronprætendent ogsaa fandt Tilhængere i Skaane. Dette Landskab havde ganske vist en særlig uheldig Stilling; medens det laa aabent for den svenske Albrechts Angreb nordfra, blev dets Forbindelse med de andre danske Lande vanskeliggjort ved, at hele Vestskaane var pantsat til Hanseaterne og derved dannede et Slags neutralt Terrain. Et ejendommeligt Udtryk fik Skaanes Særstilling i den Fred, som Landets Beboere i 1381 afsluttede med Kong Albrecht, og viste den en Tilnærmelse til Svenskerne, hvormed Margrethe maatte være lidet tilfreds, saa hedder det kort efter, da Albrecht gjorde et nyt Tog ind i Skaane, at mange af Provinsens Adelsmænd sluttede sig til ham[43]. Vi vide jo ogsaa, at tre skaanske Herremænd allerede i 1378 havde anerkjendt den unge Albrecht som Danmarks Konge og af ham modtaget Breve paa forskjellige Len i det østlige Skaane; at det blev ved Løfter paa Papiret, behøver ikke at tilføjes, da Meklenburgerne aldrig fik noget at sige over disse Egne, og Margrethe har vel næppe faaet Kundskab om dette Forræderi; en af de paagjældende, Jakob Axelssøn, blev ogsaa senere hen dansk Rigsraad. Disse Mænd vare dog alle yngre, lidet indflydelsesrige Personer; men et Aar forud havde de vigtigste Raadsherrer i Skaane, Tuve Galen og Anders Jakobssøn, indladt sig i Forbindelser med Meklenburgerne, som havde et meget mistænkeligt Udseende, og dette er vistnok ikke blevet helt skjult for Margrethe. Faa Aar efter blev i alt Fald Tuve Galen, som det synes, afsat fra sin vigtige Stilling som Skaanes Gjælker, og maaske er dette ikke gaaet fredelig af. En samtidig Krønike fortæller nemlig, at i Aaret 1382 »mistede« Tuve Galen Slottet Tustropsø, ved hvilken Lejlighed Ridderen Hr. Holmger (Gregerssøn) faldt. Betyder dette, at Kong Albrecht paa en nyt Tog havde erobret Slottet? Forskjellige Omstændigheder gjøre en anden Forklaring rimeligere. Tustropsø var Hr. Tuve Galens private Ejendom, men kort efter ses det at være i Kronens Eje; det ligger da nær at tro, at Margrethe, samtidig med at hun fratog den upaalidelige Gjælker hans Embede, ogsaa har fravristet ham hans befæstede Gaard, om end først efter en væbnet Modstand. I saa Fald har Hr. Tuve da faaet en fortjent Straf for sit hele eller halve Forræderi[44]. —

Mod Slutningen af Halvfjerdserne klarede det lidt op paa Danmarks politiske Horizont; Sønderjylland var vel foreløbig tabt, men Faren fra meklenburgsk Side forsvandt for største Delen, da den gamle Hertug Albrecht døde. Samtidig viser der sig ogsaa i det indre adskillige Tegn paa, at Margrethes Myndighed her begyndte at vinde Fodfæste; Raadet nævnes sjældnere, Dronningen selv træder des oftere frem. Klarest viser Fremgangen sig dog overfor Udlandet, hvor vore Kilder flyde rigeligst, og denne Side af Margrethes Politik skulle vi derfor først betragte.

V. Dronning Margrethe overfor Hansestæderne og Sørøveriet.

Da de hanseatiske Raadsudsendinge vendte tilbage fra Fredsmøderne i Korsør og Kalundborg, ere de Efterretninger, de medbragte, uden Tvivl blevne modtagne med stor Glæde.

Det Resultat, som det store Kølnerforbund og den lykkelige Krig mod Danmark havde ført til, havde nu fundet endelig Bekræftelse; de udstrakte Privilegier i Danmark forelaa i en fuldt lovgyldig Form, og i Herredømmet over de skaanske Slotte og Markedet ved Øresund havde Stæderne en Garanti for deres tro Opfyldelse; endelig havde den velvillige Holdning overfor Margrethes og Haakons Planer skaffet Hanseaterne den tidligere forgjæves efterstræbte Fred med Norge og Stadfæstelse paa deres vigtige Særrettigheder i dette Land. Var der end en Fare for Fremtiden i den nøje Forbindelse mellem Danmark og Norge, maatte Hanseaterne dog prise sig lykkelige ved at have undgaaet den større Fare, der havde ligget i en Forening af Sveriges og Danmarks Magt i den meklenburgske Fyrsteslægts Hænder. Med Grund kunde Stralsund derfor omtale Freden som højst gavnlig for Kjøbmanden, og Ratifikationerne indløbe ogsaa hurtig fra alle Stæderne; kun Rostok og Wismar holdt sig tilbage paa Grund af de særegne Forhold mellem Meklenburg og Folkungeslægten[45].

Imidlertid vare Forholdene i Norden endnu langtfra uden Fare for Handelens rolige Gang. I denne Middelalderens Slutningstid, da de gamle Samfundsformer vare ved at opløses og de nye kun begyndt at dannes, drog den mindste Afvigelse fra de regelmæssige Forhold svare Følger efter sig for Retssikkerheden. Det var ikke blot til Lands, at Kjøbmændene atter og atter maatte beskytte det fredelige Samkvem ved Kampe mod Røverriddere og Nedbrydelse af deres faste Borge; til Søs vare Forholdene nok saa slemme, og fælles Optræden mod Sørøverne havde ofte tvunget Stæderne til enigt Sammenhold. Naar Stormen kastede Handelsskibet ind paa Land, glemte Lensmanden fra det nærmeste

Slot eller Adelsmanden fra Egnens Herregaard ikke at gjøre Vragretten gjældende, hvor ofte end Pavebreve og Privilegier maatte underkjende denne Ret, og kom der lidt Skyer paa den politiske Horizont, udrustede de byttelystne Stormænd snart Kapere, der da som i meget senere Tider let bleve til rene og skære Sørøvere.

Saaledes gik det ogsaa i Norden, da Valdemar Atterdag døde og det meklenburgske Hus stod i Vaaben mod Folkungeslægten; Havet blev strax usikkert, og Hansekjøbmændene maatte tænke paa Midler til at sikre deres Handel. Strax i Foraaret 1376, som Valdemar var død i Oktober, sendte Lübeck og Stralsund Orlogsskibe i Søen; Fredskogger kaldtes de og stode under Befaling af hanseatiske Raadmænd, medens Besætningen bestod af hvervede Folk, mellem hvilke det tagne Bytte fordeltes. Paa Hansemødet i Juni samme Aar var denne Sag Gjenstand for alvorlig Overvejelse; man vedtog, at de Kjøbmænd, der droge over til det skaanske Marked, alle skulde medføre deres Harnisk og Vaaben, ligesom man blev enig om i alle Stæderne at hæve en Told, Pfundgeld kaldet, til Bestridelse af Omkostningerne ved Fredskoggernes Udrustning. De livlandske Stæder besluttede senere, at de Skibe, der vilde igjennem Øresund, skulde sejle samlede i større Flaader for derved at sikres mod Overfald.

Da Efterretningen kom om det Forlig, der var sluttet i Kjøbenhavn mellem Danmark og Meklenburgerne, fattede man Haab om, at Forholdene vilde bedre sig[46]; snart viste dette sig at være en Skuffelse, og i Foraaret 1377 saa det atter meget krigersk ud. I Marts vidste man, at der under Fyn havde samlet sig 200 Sørøvere; en Maaned senere var Tallet steget til det dobbelte. Denne Flok gjorde Stæderne »stor og drabelig« Skade; mange Skibe bleve erobrede, og det røvede Gods førtes til »Ny Lindholm« ved Fyn. Saaledes havde Røverne i det mindste Tilhold i Danmark, om det end ikke siges, at de selv vare Danske, og da Lübecks Udsending i Sommeren 1377 forhandlede med Rigsraadet, forebragte han ogsaa Klager over dette Uvæsen; han fik gode Løfter, ligesom der allerede var blevet givet Aaret forud, men at der blev udrettet noget, dertil er der intet Tegn[47].

Imidlertid vare de Danske sikkert ikke ene Skyld i Søens Usikkerhed; de mange Landevejsrøvere, der da opfyldte Tyskland, og de urolige meklenburgske Herremænd fandt her en gunstig Lejlighed til at faa deres Røverlyster styrede. Derfor indtoge de to meklenburgske Stæder ogsaa en meget tilbageholden Stilling, hver Gang der paa Hansemøderne var Tale om Forholdsregler imod Sørøveriet; i Juni 1377 fik de endog ligefrem Tilladelse til at afholde sig fra Udrustninger, saa længe der ikke var sluttet Fred mellem deres Landsherrer og Danmark, og Modstand fra Rostoks og Wismars Side synes i det hele at have hindret Udsendelsen af Fredsskibe i den Sommer. I de to følgende Aar laa derimod Lübecks og Stralsunds Orlogsskibe ude, og blot i det ene Aar løbe Omkostningerne op til over 10,000 Mark lybsk, saa at det ikke var nogen ringe Byrde.

Bidroge allerede disse Forhold til at formindske Hanseaternes Glæde over Udsoningen med de nordiske Riger, saa viste de nu forløbne Aar ogsaa, at Stadfæstelsen af Privilegierne og Besiddelsen af de skaanske Slotte ikke forslog til at hindre Overgreb og Forurettelser fra dansk Side. I 1377 indkom der Klager fra de Kjøbmænd, der havde saltet Sild i Ystad, Trælleborg og Sømmershavn, over Fogederne i disse

Byer, der laa udenfor det Hanseaterne overladte Territorium; man skrev derom til Hr. Anders Jakobssøn, som formodentlig var Lensmand paa Lindholm, men forgjæves. Klagerne bleve ved, og nogle Aar efter maatte Stæderne gribe til det Middel, helt at forbyde deres Kjøbmænd at besøge disse Steder[48]. Heller ikke med Drost Henning Podbusk som Indehaver af de skaanske Slotte var man ret tilfreds; en af de sædvanlige Stridigheder om bjærget Gods satte ondt Blod imellem ham og de preussiske Stæder. Noget af det paagjældende Gods gav han vel tilbage mod at faa udleveret en Tiendedel deraf for sin Møje; men noget andet, der var bjærget lidt senere, var det ikke muligt at faa vristet fra ham[49]. Mindre denne Sag end hele det kølnede Forhold til Danmark var vel Grunden til, at Hansestæderne i 1378 bestemte sig til at fratage Henning Podbusk Befalingen over de skaanske Slotte; Drosten gik ind herpaa, og endnu i samme Sommer afløstes han af to stralsundske Raadsherrer, Gregor Sverting og Niels Segefrid, hvis Instruktioner bl. a. indskærpede dem efter bedste Evne at hjælpe Skipperne ved Strandinger[50].

Heller ikke Forholdene i Norge vare tilfredsstillende for Stæderne. Kong Haakon var næppe kommen hjem fra Fredsmødet paa Sjælland, før han udgav en Forordning angaaende Hanseaternes Rettigheder, og han erklærede heri, at det ganske vist var hans Vilje, at de Privilegier, der nu vare tilstaaede dem, stadig skulde overholdes, men tillige, at han paa ingen Maade vilde taale af Hansekjøbmændene de Ting, de havde tiltaget sig uden Hjemmel. Forordningen gik da ogsaa ud paa at sætte en Skranke for alle Overgreb. Det blev forbudt de fremmede Kjøbmænd at opkjøbe Varer ude blandt selve Bønderne eller i Byen at lokke disse til at komme ind i Tyskernes Gaarde; Handelen skulde foregaa paa Kjøbstadens Torv. Hvad Hanseaterne kjøbte, skulde de udføre og ikke sælge i selve Norge, og al Handel i Detail blev forbudt dem som ofte før; da de havde søgt at omgaa dette Forbud ved at lade deres norske Friller, en talrig Klasse, som det synes, udsælge deres Varer, blev det paabudt, at saadanne Kvinder kun maatte handle, naar de kunde bevisliggjøre, at Varerne vare deres egne. Den samme Stræben efter at indskrænke Kjøbmændenes Rettighed til, hvad der virkelig var dem tilstaaet, træder frem i et Par snart efterfølgende Love og Forordninger, og i Norge saa lidt som i Danmark fandt Hanseaterne saaledes den Velvilje, som de mente at have Krav paa[51].

Da den gamle Hertug Albrecht døde i Aaret 1379, ophørte, som vi have set, Meklenburgernes aabne Kamp med Danmark, og dermed kunde jo Kaperiet og den deraf flydende Ufred ventes at ville faa Ende. Det følgende Aar udsendtes der i Virkeligheden ingen Fredsskibe, men hurtig viste det sig, at Søen ingenlunde var sikker. Fandt Røverne ikke mere Tilhold i de meklenburgske Havne, saa var Retsløsheden i Danmark da saa stor, at baade tyske og danske Partigængere kunde finde Skjulesteder i dette Land, endog paa selve Rigets Slotte; hertil bragte de deres Bytte, og det var end ikke ukjendt, at Kronens egne Embedsmænd deltoge i Sørøveriet.

Under disse Forhold maatte Stæderne tage alvorligere Forholdsregler end nogensinde før. I Januar 1381 blev en stor Udrustning besluttet; de preussiske Byer skulde yde Tilskud i Penge, de vendiske Stæder, til hvilke Rostok og

Wismar nu atter sluttede sig, skulde besørge Skibene udsendte. Det var en hel Flaade, der stak i Søen, 4 store og 10 mindre Skibe med en Besætning af i alt 250 Mand. Alt dette kostede mange Penge, men hvor meget der udrettedes, er et andet Spørgsmaal; flere preussiske Skippere klagede i alt Fald over, at Fredsskibene, for hvis Skyld de betalte Pfundgeld, laa i Stralsund og ikke i Øresund, hvor de burde være. Klagen giver i det hele et godt Indblik i Datidens retsløse Forhold. Medens Fredsskibene som sagt laa i Havn, havde Sørøverne samlet sig ved Helsingborg, og den stralsundske Foged paa dette Slot havde givet dem Lejde, ja, han sørgede ikke en Gang for at give Skipperne Underretning om Faren, saaledes at han snarere maatte kaldes en Forræder end en tro Foged paa Stædernes Vegne. Imidlertid forsøgte Røverne at slippe over fra Helsingborg til Sjælland, men paa Vejen bleve de oppassede af Kjøbmændene, Hanseater og Englændere i Forening; en vis Rambow, der havde Kone og Børn i Wismar, blev selvtiende fangen i Vandet. Fem af Fangerne kastede man da i Søen, de fem andre henrettede man og satte deres Hoveder paa Stage inde ved Helsingør[52].

Samtidig med at Hanseaterne toge fat paa Fredningen af Søen, henvendte de de haardeste Klager til Dronning Margrethe; de hævdede, at Dronningen selv beskyttede Sørøverne, og at det røvede Gods gjemtes paa hendes Slotte. Bestemte Exempler have de vel ogsaa fremført; Preusserne paastode i alt Fald senere, at da et af deres Skibe i Efteraaret 1380 sejlede gjennem Øresund, blev det taget af Dronningens Folk; blandt disse nævne de Hr. Gynther (af Wedhausen), en tysk Adelsmand, der da var i norsk Tjeneste, samt to danske Herremænd, Stolze og Mikkel Rud. Godset blev ført til Varberg og delt i Nærværelse af Dronningen, der selv tog det meste af Ladningen[53].

Margrethe sendte særlige Afsendinge til Stæderne for at formilde de opbragte Kjøbmænd, og ligeledes mødte Henning Podbusk og Konrad Moltke; men Stæderne holdt fast ved deres Klager og krævede Skadeserstatning og Hjælp til at angribe de Slotte, hvortil Rovet var ført. Underhandlingerne gjenoptoges paa et stort Møde i Skaane i Efteraaret 1381, hvor de vigtigste Hansestæder vare repræsenterede. Dronningen gjentog sine Beklagelser over det skete og vilde gjerne hjælpe Stæderne, hvor hun kunde; men tillige søgte hun at forsvare sig ved at anføre den Artikel af Hanseaternes Privilegier, at den uskyldige ikke skulde lide for den skyldige. Dette var jo en Analogi, der var sat stærkt paa Spidsen, og Afsendingene ere sikkert blevne meget forbavsede over denne Udflugt; foreløbig enedes man om et nyt Møde, der skulde afholdes i Nykjøbing først paa det følgende Aar. Et positivt Udbytte af disse Underhandlinger fik Hanseaterne dog, idet der blev afsluttet en formelig Stilstand imellem dem paa den ene og en Række af Røverne paa den anden Side. Underlige og betegnende Forhold! Disse »Sørøvere og Mordbrændere«, som man kaldte dem, lovede Stæderne Fred og Sikkerhed indtil det næste Foraar, og Stæderne gave dem det samme Løfte; de mest bekjendte af Datidens danske Adelsmænd optraadte som Røvernes Forlovere, det danske Riges Drost, Hr. Henning Podbusk, var Mellemmand[54].

Det er højst interessant at se, hvem disse Røvere egentlig vare, og de fleste af dem nævnes netop ved denne Lejlighed. Skaanes Adelstand er stærkt repræsenteret. Trud Mus og Holger Jonssøn havde Aaret forud været med til at undertegne en højtidelig Landefred, som de nu saa lidt overholdt; Niels Jonssøn kaldes til Arsxleef og er aabenbart identisk med Væbneren Niels Jonssøn af Arasløf i Gønge Herred, der omtales 1390; Niels Svarteskaaning spiller da og siden en fremragende Rolle blandt Dronning Margrethes Raadgivere[55]. Ved Siden af disse fremtræde tyskfødte Adelsmænd, Lydeke Skinkel, Eler Rantzow; flere af disse Udlændinge vare dog bosatte i Danmark, saaledes Fikke Grubendal og Kord Hovenschild[56]. Og blandt disse i Udlandet fødte træffe vi endelig nogle, der aldeles samtidig vare i den danske Dronnings Tjeneste som Lensmænd; Henrik Vardenberg, der ogsaa var med ved det ovenfor omtalte Sammenstød med de preussiske Skippere, var da Indehaver af Abrahamstrup Slot i Forening med en vis Paskedag, der ligeledes optræder som Sørøver; Henneke Grubendal var Høvedsmand paa Søborg[57].

Var det virkelig umuligt for Dronning Margrethe at holde Styr paa disse Adelsmænd, nære Frænder af de hende omgivende Stormænd, til Dels hendes egne Lensmænd? Dette synes lidt utroligt, og naar man ser hende samtidig belønne en af de vitterlige Sørøvere, Niels Svarteskaaning, med Forlening af Gods, føres man med Grund til at formode, at hun, langtfra at gjøre alt, hvad hun formaaede mod Sørøverne, snarere til en vis Grad begunstigede den stadige Usikkerhed paa Søen. Har hun derved villet skaffe sig saa at sige Haand i Hanke med Stæderne, svarer dette fuldstændig til Dronningens Optræden paa et andet Omraade, hvor hendes Politik ligeledes var meget dobbeltsidig.

I Aaret 1380 var Kong Haakon af Norge død, og dermed fremtraadte paa ny Spørgsmaalet om Hanseaternes

Privilegier i dette Rige, der for de vendiske Stæder var af saa stor Vigtighed. Med Kongens Død havde Privilegierne jo tabt deres formelle Gyldighed, og ganske rigtig, da der indtraf Klager fra de tyske Kjøbmænd i Oslo og Tønsberg, og man forebragte disse for Dronning Margrethe og Fogederne, blev der svaret, at Privilegierne efter Kongens Død ikke mere stode ved Magt. Spørgsmaalet blev fremdraget paa Mødet i Skaane, og Dronningen gjentog sin Paastand om, »at Privilegierne vare døde med Kongen«, men lovede tillige til det næste Møde at skaffe sig Fuldmagt til at stadfæste Kjøbmændenes gamle Rettigheder. Altsaa ogsaa her Udskyden af Afgjørelsen, hvad der var Hanseaterne saa meget mere paafaldende, som det norske Rigsraad lige i Forvejen havde meddelt dem, at Dronningen allerede var befuldmægtiget til at bestemme alt, hvad hun vilde, indtil Oluf blev myndig[58].

Man finder sikkert Bevæggrunden til denne Udsættelse af Stridspunkterne i et Forslag, som fremkom fra Dronning Margrethe ved det selvsamme Møde i Skaane. Dette gik ud paa intet mindre, end at Hanseaterne skulde tilbagegive deres Del af Skaane allerede nu, 4 Aar forinden de betingede 15 Aar vare forløbne. Ganske vist søgte Margrethe at forsøde denne bitre Pille; Hansestæderne skulde beholde Tolden, de skulde have Lov at have Fogeder paa Slottene til at sidde i Retten og tage Bøderne, og alle Dronningens Høvedsmænd skulde give de kraftigste Forsikringer om ikke at tilføje Kjøbmanden nogen Skade. Men Forslaget var dog af den mest indgribende Vigtighed; den politiske Indflydelse i Norden, som Besiddelsen af de skaanske Slotte medførte, skulde Stæderne opgive, og Raadsudsendingene toge derfor kun Forslaget *ad referendum*, idet de lovede et endeligt Svar til det fastsatte Fredsmøde[59]. Med denne Sag for Øje var det sikkert, at Dronningen indtog hin mærkelige, alt opsættende Holdning; Plagerierne i Norge og Ufreden til Søs skulde tvinge Hanseaterne til at opgive Skaane før Tiden.

Efterretningen om disse vigtige Underhandlinger i Skaane vakte stor Opsigt i Hansestæderne. De preussiske Stæder holdt Vinteren igjennem flere Møder og enedes efter nogen Vaklen om ikke at ville sende Udsendinge til den forestaaende Sammenkomst i Nykjøbing; de bade kun de andre Stæder at mane Dronningen om Skadeserstatning[60]. De vendiske Byer mødtes i Marts Maaned i Wismar; de vilde vel skikke Afsendinge til Danmark, men disse skulde, hvad Spørgsmaalet om de skaanske Slotte angik, »opholde og tøve med Svaret, som de visest og bedst kunde«, indtil Stæderne paa deres Sommermøde havde fattet Beslutning i Sagen[61].

Saaledes kunde Nykjøbingmødet ikke føre til noget Resultat. Da Dronningen ikke fik Svar af Hanseaterne paa sit Forslag, indlod hun sig heller ikke paa at stadfæste Privilegierne i Norge, og overfor Spørgsmaalet om Sørøverierne indtog hun sit tidligere Standpunkt: den uskyldige burde ikke lide for den skyldige. Udsendingene protesterede med god Grund mod denne Analogi; da Skaden var tilføjet Kjøbmændene fra danske Slotte og Havne og af Rigets Indbyggere, maatte Riget staa inde derfor, saa meget mere som Forliget af 1376 indeholdt, at der skulde være en fuldstændig Sone mellem dem og Danmark og alle dette Lands Indbyggere. Imidlertid var der ikke andet at opnaa, end at der blev fastsat et nyt Møde, der til Efteraaret skulde afholdes i Stralsund, og hvor Dronningen lovede at møde, medbringende det norske

Rigsraad; tillige blev der sluttet en ny Stilstand med adskillige Sørøvere[62].

Underhandlingerne trak nu i Langdrag; de preussiske Stæder holdt sig stadig tilbage, og der kunde derfor paa Sommermødet i Lübeck ikke tages nogen Beslutning om de skaanske Slotte. Som Følge heraf indfandt Dronning Margrethe sig ikke til Stralsundmødet, heller ikke til et Møde i Lübeck i April 1383, hvortil Stæderne havde indbudt hende. Saa overdroge Hanseaterne Raadet i Stralsund at forhandle med Dronningen, men samtidig fastsatte de, at de vilde beholde Slottene i Skaane hele den Tid, der var beseglet dem i Freden med Danmark[63]. Med Sørøverne synes Stilstanden ikke at være bleven fornyet, og efter et Aars Standsning var man i 1383 atter nødt til at sende Fredskibene i Søen, ja Usikkerheden var saa stor, at det for det følgende Aar ansaas for nødvendigt at fordoble Udrustningens Størrelse.

Et Skridt videre kom man endelig paa et Hansemøde, der i Oktober 1383 afholdtes i Lübeck, og hvortil ogsaa Preusserne havde indfundet sig. Dronning Margrethe havde sendt sin Skriver Albert Kalenberg over til dette Møde og tilbød at afholde en Sammenkomst med Stædernes Udsendinge til Foraaret i Danmark; man tog med Glæde mod Indbydelsen og krævede blot, at Rigsraadet og Slotshøvedsmændene ogsaa skulde være til Stede. Mærkeligere end dette var, at der paa Hansemødet fremkom den Meddelelse, at flere danske Mænd havde tilbudt Stæderne at hjælpe disse i Kampen mod Sørøverne; dog var man ikke i Stand til at modtage dette Tilbud, før de enkelte Udsendinge havde raadført sig med deres Byers Raad[64].

Forholdene bleve øjensynlig stedse alvorligere. Den Tid nærmede sig hurtig, da Stæderne efter Stralsundfredens Bestemmelser skulde tilbagegive de skaanske Slotte, men kunde man virkelig gjøre dette, naar Kjøbmanden stadig led den største Skade i de danske Farvande? Besiddelsen af Slottene skulde jo netop sikre Hanseaterne Overholdelsen af deres Privilegier i Danmark, og nu bleve disse brudte paa det mest aabenbare; de skulde være en Slags Pant for Skadeserstatning, og nu nægtede Dronningen denne, selv for Skade, tilføjet Kjøbmændene af hendes egne Slotshøvedsmænd. Kunde Hanseaterne under saadanne Forhold forsvare at give det Pant fra sig, hvorved de ene kunde haabe at udøve et Pres paa den danske Styrelse?

Dette Spørgsmaal var nu Gjenstand for de alvorligste Overvejelser i Stæderne. De preussiske Stæder vare især forbitrede paa Danmark; de havde lidt en overordentlig stor Skade i de danske Farvande og skuffedes altid i Haabet om, at Forholdene vilde bedre sig eller de selv faa nogen Erstatning for den lidte Skade. Denne Uvilje traadte stærkt frem paa et Møde, som i Januar 1384 afholdtes i Marienburg; Preusserne erklærede her, at de ikke vilde efterkomme Indbydelsen til at forhandle i Danmark, og heller ikke mente de, at det var tilraadeligt at indlade sig i Forbund med de danske Adelsmænd mod Sørøverne. Den samme Stemning kom til Orde paa det fælles Hansemøde, der en Maaned efter afholdtes i Lübeck[65].

Hvor let kunde denne stadig voxende Uvilje ikke føre til, at Stæderne helt nægtede at give Slottene i Skaane tilbage. Det var vistnok Frygten for denne Mulighed, der nu bevægede den danske Styrelse til at stille sig mere imødekommende overfor Hanseaterne. Ved Efterretningen om, at

Preusserne ikke vilde besøge Nykjøbingmødet, skrev Drost Henning Podbusk højst indtrængende til Stralsund for at faa et andet Møde sat i Stand; han erklærede, at Dronning Margrethe var rede til at indfinde sig paa tysk Grund, og udtalte de bedste Forhaabninger om, at et saadant Møde vilde gjenoprette det gode Forhold mellem Danmark og Stæderne, medens Opgivelsen af Sammenkomsten vilde forsinke en Udsoning overordentlig. Som Følge heraf bad Stralsunds Raad de preussiske Stæder at sende Udsendinge til deres By nu til Paaske, til hvilken Tid Dronningen selv vilde være til Stede; deres Udeblivelse vilde være til største Skade for de andre Stæder og for Kjøbmanden i Almindelighed, og Fredsskibene, hvortil der var saa megen Trang, vilde da ikke blive udrustede. Denne Gang afsloge Preusserne heller ikke at deltage i Underhandlingerne; hvad de vilde have ud deraf, ses bedst af Beslutningerne fra deres forudgaaende Stædemøde. De nægtede bestemt, at Dronningen havde Ret til at skyde sig ind under hin Artikel, at den uskyldige ikke skulde lide med den skyldige; »det havde de endnu aldrig beseglet hende«; derimod skulde man samle alle Oplysninger om den Skade, der var lidt i de danske Farvande, og forelægge Listen derover ved Mødet, medens man skulde beholde de skaanske Slotte »for at fremme Kravet paa Skadeserstatning hos Dronningen og hendes Embedsmænd«[66].

Ved Paasketid samledes da Raadsudsendinge fra de vendiske og preussiske Stæder i Stralsund, og her indfandt ogsaa Dronning Margrethe sig, ledsaget af Henning Podbusk, Konrad Moltke og flere andre danske Rigsraader. Hanseaterne manede Dronningen om den store Skade, de havde lidt og stadig lede i Danmark fra Rigets Slotte, og der blev herom længe forhandlet frem og tilbage. Nu viste de Danske sig til en vis Grad medgjørlige. Dronningen lovede at indfinde sig i Skaane til Vor Frue Fødselsdag (8. Septbr.) og vilde da medbringe hele Rigsraadet og alle dem, der havde Slotte inde; særlig nævntes Hr. Vendelbo, der da var Høvedsmand over det vidtstrakte Aalborg Len, hvor saa mange Skibe strandede[67], dernæst ogsaa den føromtalte Hr. Gynther. Paa dette Møde skulde da Spørgsmaalet om Skadeserstatning endelig afgjøres; nogle Boder paa Markedet, som en af Dronningens Høvedsmænd, Jakob Mus paa Lindholm, havde afbrudt, erklærede hun sig dog allerede nu villig til at erstatte[68]. Stærkere endnu viste Margrethe sin Imødekommenhed, ved at hun ligefrem tilbød Stæderne Hjælp mod Sørøverne. Inden Pinse vilde hun stille to Skibe, Henning Podbusk ligeledes to, Konrad Moltke, der var Lensmand paa Vordingborg og Stegehus[69], endog tre, et Par andre danske Adelsmænd hver et Skib; paa hvert Skib skulde der være 10—12 væbnede Mænd, vistnok foruden det egentlige Skibsmandskab. Med disse Skibe skulde hun af al Magt hjælpe de Fredsskibe, Stæderne vilde udsende, i Kampen mod Sørøverne, og da Hanseaterne forlangte, at de Røverslotte, de erobrede, skulde blive i deres Hænder, sagde Dronningen i alt Fald ikke Nej dertil, men udsatte kun Svaret til det berammede Fredsmøde, for at hun i Mellemtiden kunde forhandle med sit Raad herom[70].

Dronning Margrethes hele Optræden i Stralsund var egnet til at indgyde Stæderne Forhaabninger, om end Resultatet af Mødet endnu mest var Løfter paa Fremtiden; Preusserne i alt Fald synes dog ikke at have haft synderlige Forventninger. De vedtoge ud paa Sommeren, at de nok vilde møde i Skaane, men paalagde Sendebudene ikke at love Slottenes Tilbagegivelse, før hele Skaden var erstattet. I Virkeligheden forsvandt den lysere Stemning ogsaa yderst hurtig; thi da Hanseaterne til fastsat Tid gave Møde, traf de ikke Dronningen paa det aftalte Sted. En Maaned senere blev der afholdt et nyt Møde i Falsterbo; da kom Dronningen til Stede, men Slotsherrerne medbragte hun ikke, idet hun undskyldte sig med Krigsnød. Hr. Gynther var dog i Dronningens Følge og tilstod, at han efter sin Herre Kong Haakons Død havde taget skibbruddent Gods, hvad han dog mente at have Ret til; det var altsaa den manglende Stadfæstelse paa Privilegierne i Norge, der her var Anledning til Klagerne. Dronningen lovede nok at skaffe Stæderne Erstatning for hans Overgreb, men samtidig viste det sig, at Kjøbmændene ikke engang kunde faa Ret over Jakob Mus, hvad Margrethe dog havde lovet dem saa bestemt. Det egentlige Hovedspørgsmaal om den af Sørøverne tilføjede Skade kunde altsaa ikke afgjøres her, og Dronningen foreslog, at den endelige Afgjørelse skulde træffes paa det Møde i Helsingborg ved Kristi Himmelfarts Tid 1385, da Stæderne i Henhold til Fredsbrevene skulde tilbagegive de skaanske Slotte. Hertil vilde hun medbringe sine Lensmænd og desuden alle sine Breve; viste det sig da, at hun var Stæderne noget skyldig eller de hende, skulde det afgjøres.

Vi, der kjende Begivenhedernes senere Gang, have let ved at forstaa, hvor Dronning Margrethe vilde hen; Stæderne have vel heller ikke været i Tvivl derom. Udskyde Skadeserstatningskravet fra Møde til Møde, indtil Slottene vare tilbagegivne, faa Hansestæderne til at gaa ind herpaa ved hist og her at vise Tegn til Velvilje og give gode Løfter, det betegner Margrethes Politik overfor Hanseaterne i disse Aar. Men Hanseaterne bleve sikkert ikke skuffede; de forstode, at med Opgivelsen af deres Besiddelser i Danmark vilde hvert Haab om Skadeserstatning forsvinde, og i den Dagsorden, de fastsatte for deres næste Sammenkomst, hed det, at man skulde raadslaa paa den ene Side om, hvorvidt man vilde tilbagegive Slottene til den fastsatte Tid eller ej, paa den anden Side, om man vilde lade det staa hen med den store Skade, Kjøbmanden havde lidt i Danmark. At der tillige skulde underhandles om, »hvorvidt man vilde gjenoptage Kølnerforbundet eller ophæve det«, viste, hvor alvorlig man saa Forholdene[71].

Ved Udgangen af Aaret 1384 stode Stæderne altsaa overfor en Afgjørelse, der vilde blive skæbnesvanger for deres Forhold til Danmark-Norge og for deres hele Indflydelse i Norden. Hvorledes Begivenhederne udviklede sig videre, skulle vi se i et følgende Afsnit; thi her udvider den politiske Horizont sig; Traadene gribe ind i hinanden, idet Danmarks Forhold til det meklenburgske Fyrstehus og Holstenerne atter dukker frem og træder i Forbindelse med Forholdet til Stæderne. Vi skulle forinden kaste et Blik paa, hvad Hanseaterne havde faaet ud af deres femtenaarige Besiddelse af de skaanske Slotte, der nu snart skulde være til Ende, om Fredens Bestemmelser maatte blive overholdte.

Da Hanseaterne ved Stralsundfreden opnaaede at faa den vigtigste Del af Skaane i deres Hænder, noget, som havde været deres Maal i hele den foregaaende Orlog, blev det udtrykkelig udtalt, at Meningen hermed var, at Indtægterne af Slottene og Tolden paa det skaanske Marked skulde erstatte dem de Tab, de havde lidt i Danmark og i de danske Farvande før Krigens Udbrud. Nu vare de femten Aar, for hvilke Slottene vare dem overdragne, omtrent forløbne; kunde Stæderne da siges at have opnaaet hin Hensigt? Sikkerlig ikke. Skjønt der kun er levnet os nogle enkelte Aars Regnskaber over Indtægterne af Skaane, ere disse dog fuldt tilstrækkelige til at vise, at der ikke var Tale om noget Overskud, der kunde tjene til Dækning af Kjøbmændenes overordentlige Tab i Tiaaret 1360—70. Hvad der kom ind af de Herreder, som hørte under Slottene, forslog ikke til at betale Omkostningerne ved selve Slottenes Vedligeholdelse, Bestyrelse og Forsvar. I den Tid, Henning Podbusk havde Slottene inde paa Hanseaternes Vegne, fik han ud over hine Indtægter først $^1/_6$ af Tolden (d. e. en Fjerdedel af, hvad der tilkom Hansestæderne), senere et aarligt Tilskud af 1000 Mk. sundisk[72]. De tyske Høvedsmænd, der afløste ham[73], overtoge Slottene paa de samme Vilkaar, men klagede ofte over, at de ikke kunde faa Pengene til at strække til[74], og tilsidst vare Stæderne ogsaa nødsagede til at forhøje Tilskuddet lidt[75]. Hvad Stædernes to Tredjedele af Tolden angaar, saa udgjorde den vel en betydelig Sum, nogle tusinde Mark lybsk om Aaret[76], men om at anvende dem til Dækning af tidligere Udgifter kunde der aldrig blive Tale. En stor Del af Pengene medgik jo allerede til at hjælpe Slotshøvedsmændene med; en Del anvendtes til at dække Omkostningerne ved de Sendefærd, der i denne Tid atter og atter maatte afsendes til Danmark. Hvad der derefter blev tilovers, var der god Brug for til Udrustningen af Fredsskibene, og vel at mærke, Tolden forslog saa lidt hertil, at der jo gjentagende maatte opkræves Pfundgeld til at bestride Udgifterne ved at frede Søen[77].

Ved Siden af denne Tanke om i Indtægterne af Skaane at finde en Erstatning for deres Tab før Krigen, havde Hanseaterne dog sikkert haft en anden Mening, naar de saa ivrig efterstræbte Besiddelser paa dansk Grund. Da de afsluttede Freden i Stralsund uden at forøge deres Rettigheder i nogen overordentlig Grad, ja uden, hvad Privilegier angaar, at naa saa vidt, som enkelte Stæder allerede vare komne forinden, saa var det utvivlsomt deres inderste Tanke, at Erhvervelsen af de skaanske Slotte skulde blive dem en Garanti for en virkelig og fuldstændig Overholdelse af deres Rettigheder i Danmark[78]. Hanseaterne havde ofte faaet at føle, hvor lidt det betød at have Privilegier paa Papiret; nu ventede de ved den politiske Indflydelse, som var dem sikret gjennem Besiddelser i selve Landet, at kunne opnaa, at den danske Regering holdt, hvad den lovede. Havde Stæderne da opnaaet dette Maal?

Sikkert lige saa lidt. Allerede i Valdemar Atterdags Tid var der efter Stralsundfredens Afslutning sket Overgreb nok, og da Stæderne efter Olufs Valg havde opnaaet endelig Udsoning med Danmark og Norge, vare Forholdene dog snarere blevne værre end bedre. I lige saa høj Grad som før havde Kjøbmændene været underkastede Plagerier; Lensmændene havde opkrævet uretmæssige Afgifter, strandet Gods var blevet taget. Og ved Siden af alt dette var Usikkerheden til Søs stegen til en Højde som aldrig før; alene Preusserne ansloge den Skade, de havde lidt i de danske Farvande siden 1370, til over 30,000 Mk. Sølv[79], hvad der vel svarer til en halv Snes Millioner i Kroner. Forgjæves havde Stæderne klaget atter og atter; de havde hverken opnaaet nogen synderlig

Hjælp mod Sørøverne eller nogensomhelst Skadeserstatning. Resultatet af deres femtenaarige Besiddelse af de skaanske Hovedslotte var, at de havde mistet de nylig vundne Privilegier i Norge, og at deres Særrettigheder i Danmark daglig overtraadtes, medens Havet endnu stedse var fuldt af Sørøvere, der havde fast Tilhold paa det danske Riges Slotte.

En tysk Historiker, der skildrede Forholdet mellem Stæderne og Danmark, foranlediget af Stralsundfredens Femhundredaars Fest, har i sine Slutningsord ogsaa karakteriseret Hanseaternes Besiddelse af Skaane og søgt at fremstille den lyse Side derved. De femten Aar, hvori Stæderne beherskede de skaanske Slotte, have, mener han, været tilstrækkelige for dem til grundig at sætte sig fast i Skaane og bringe hele den fordelagtige Fiskefangst og Handel fuldstændig i deres Hænder; »Englændere, Flamlændere og Valloner bleve da udelukkede fra Skaane«[80]. Der er ingen Tvivl om, at Hanseaterne efter bedste Evne have virket i denne Retning; gjentagende forbøde de deres Fogder at taale fremmede paa deres Fid eller at tillade Vesterlændingerne at salte Sild i Skaane, og Englænderne klagede bitterlig over, hvor haardt de bleve behandlede i Skaane paa denne Tid[81]. Hvor meget der her er udrettet, tillade vore Kilder os ikke at bestemme, men vist er det, at der hverken er Tale om en da erhvervet Hovedindflydelse paa de skaanske Markeder eller om en absolut Udelukkelse af ikke-hanseatiske Kjøbmænd. Allerede før 1370 beherskede Hansekjøbmanden Fiskeriet og Handelen i Skaane, og omvendt bleve andre ikke fra den Tid helt udelukkede, hvad der senere vil blive Lejlighed til at paavise.

Selv indrømmet, at det hanseatiske Herredømme i Skaane har bidraget meget til at forøge Tyskernes merkantile Indflydelse, vil man dog sikkert i det hele af de forløbne Aars Historie kunne uddrage det Resultat, at Overtagelsen af Skaanes Hovedslotte og Markedet fra Hanseaternes Side har været et Fejlgreb, der hverken politisk eller pekuniært havde svaret til Forventningerne.

VI. De skaanske Slottes Tilbagevindelse fra Hansestæderne.

Henimod Aaret 1385, da Hansestæderne efter de besvorne Traktater skulde tilbagegive de skaanske Slotte, var deres Forhold til Dronning Margrethe, som vi have set, blevet overordentlig spændt. Dronningen havde holdt alle Spørgsmaal svævende; Privilegierne i Norge vare aldrig blevne stadfæstede, og daglig led Kjøbmanden her den største Skade; Usikkerheden til Søs vedvarede; atter og atter udplyndredes hanseatiske Skibe af danske eller norske Fribyttere, og de Krav, der stilledes om Skadeserstatning, voxede, medens Haabet om at faa dem opfyldte blev mindre og mindre. Endelig havde Margrethe sat Sagen paa Spidsen ved at henvise Afgjørelsen af alle disse Stridspunkter til det samme Møde, ved hvilket ogsaa Slottene i Skaane skulde tilbagegives.

Stæderne vare herved bragte i stor Forlegenhed; de skulde tage Beslutninger, hvis Følger vare uberegnelige. Vilde de besøge det af Margrethe foreslaaede Møde i Helsingborg og her være rede til at udlevere Slottene, da var det efter Dronningens foregaaende Politik mer end sandsynligt, at hun dog vilde forstaa at finde Paaskud til ikke at afgjøre de svævende Spørgsmaal, og Stæderne vilde da opgive det eneste Baand, de havde paa Dronningen, uden at faa de Indrømmelser, der vare saa vigtige for deres hele Handel. Altsaa nægte at tilbagegive Slottene, bryde Løfterne fra 1370 og 1376, det syntes den eneste Udvej.

Moralske Betænkeligheder skulde næppe holde Hanseaterne tilbage, men havde de Kraft til at udføre denne Tanke? Der kunde ikke ret vel være Tvivl om, at Margrethe var forberedt paa at bruge Magt, om dette var nødvendigt, og en ny Krig af største Omfang vilde da blive Følgen. Skulde Aaret 1385 bringe en Gjentagelse af Begivenhederne fra Valdemar Atterdags Tid, skulde man atter se Stæderne forenede i et stort Forbund mod Danmark, vilde de atter søge at vinde Hjælpere blandt Fyrster og Adel?

Det meklenburgske Fyrstehus synes virkelig at have ventet noget saadant. Siden 1381 havde det i et Par Aar været roligt og fredeligt mellem de to Slægter, der stredes om Nordens Troner; netop nu optoge Meklenburgerne deres gamle Planer imod Danmark. Imidlertid var den unge Albrechts Fader, Hertug Henrik, død (1383), og Slægtens Hoved var derefter hin anden Albrecht, der forenede Sveriges Kongekrone med den meklenburgske Hertugværdighed. Fra ham udgik da ogsaa det nye Forsøg paa at knække Folkungeslægtens Magt. I Aaret 1384 foretog Kong Albrecht et stort Krigstog ind i Skaane, og i Begyndelsen havde han god Fremgang. Slottene Øresten og Oppensten i Vestergøtland, der længe havde været i Dronning Margrethes Besiddelse, synes paa denne Tid at være gaaede over i svensk

Eje; rigtignok kom de ikke i Kongens egne Hænder, men bleve et nyt Led i de udstrakte Lande, som Drosten Bo Jonsson i Forvejen besad; Laholm Slot indtog Kong Albrecht derimod selv og forlenede det til en Adelsmand, Henrik Anderssøn, der synes at være af dansk Byrd. Da Dronning Margrethe imidlertid fik samlet en Hær, trak Albrecht sig atter ud af Landet[82]. Hermed var den meklenburgske Aktion mod Danmark paa ny aabnet, og naar Hanseaterne kunde vente Støtte fra denne Side, turde de ogsaa kunne regne paa Hjælp fra Holstenerne. Medens Grev Jærnhenrik var død, stod hans Broder Klavs endnu i fuld Kraft; han havde næsten hele Sønderjylland inde og kaldte sig »sand Arving« dertil. Dronning Margrethe havde ganske vist ikke gjort noget Forsøg paa at trænge Holstenerne ud af Slesvig, men det maatte dog være den schauenburgske Greveæts Opgave at vinde det Retsgrundlag for sin Besiddelse, som den stadig savnede.

Paa dette Tidspunkt syntes der altsaa for Fyrsternes Vedkommende at være en Mulighed til atter at optage den krigerske Politik, der i Valdemar Atterdags Tid to Gange havde væbnet et stort Forbund mod Danmark; — for Stædernes Vedkommende stod Sagen derimod ganske anderledes. Under det stadig mere spændte Forhold til Danmark traadte det tydelig frem, hvor løst forbundne Hansestæderne egentlig vare. Det store Kølnerforbund af 1367 dannede Grundlaget for Foreningen, men dette var udtrykkelig kun et Krigsforbund mod Danmark, sluttet med et bestemt Foretagende for Øje og indskrænket til en vis Tid. Udover den Krig, der endte med Stralsundfreden, var der intet formelt Støttepunkt for en Forening, og den fælles Besiddelse af de skaanske Slotte dannede det eneste virkelige Tilknytningspunkt. Hvorvidt

Kølnerforbundet havde Gyldighed for mere end netop dette, det var et aabent Spørgsmaal, som de forskjellige Stæder besvarede paa forskjellig Maade; de preussiske Stæder havde gjentagne Gange nægtet at forlænge Forbundet, ja endog krævet Forbundsbrevene udleverede eller ødelagte. Dette havde de vendiske Stæder, især Lübeck, vel forhindret, men i de forløbne Aar var der dog ikke gjort noget Skridt henimod en Organisation af Hanseforbundet[83].

Formelt var Sammenholdet saaledes meget løst, men hvorledes stod det med Forbundet i Virkeligheden? Vare de fælles Interesser ikke saa fremtrædende, at de alene kunde knytte de forskjellige Stædegrupper nøje sammen? De sidste Aars Historie havde vist, at dette ingenlunde var Tilfældet. Udsendinge fra Zuidersøstæderne eller fra det indre Tysklands Byer saas kun sjældent paa de fælles Hansemøder; af de vendiske Stæder havde Rostok og Wismar længe indtaget en Holdning, der var skadelig for de øvrige Byer; endelig var der mere og mere fremtraadt en Brydning mellem de preussiske Byer sammen med de livlandske paa den ene og de vendiske paa den anden Side. De preussiske Stæder vare afgjort uvillig stemte mod Danmark; de havde holdt sig borte fra de Møder, som de vendiske Stæder afholdt, og vist sig lidet lystne efter at deltage i Underhandlinger med Danmark; kun Kravet paa Skadeserstatning var det, som de atter og atter fremførte og vilde have sat igjennem paa enhver Betingelse. De vendiske Stæder derimod bleve overfor Margrethe ikke trætte af at prøve Forhandlingernes Vej, hvor lidt denne end hidtil havde ført til; den ene Gang efter den anden foresloge de Dronningen Fredsmøder, og for dem traadte ved

Siden af Skadeserstatningen ogsaa andre Interesser frem, især Privilegierne i Norge, der endnu manglede.

Denne Forskjel i de to Stædegruppers Forhold til Danmark var det, der især hindrede Forbundets nærmere Sammenvoxning; den er imidlertid let forklarlig, idet den hidrørte fra forskjellige Handelsinteresser. For de vendiske Stæder var Aktivhandelen paa Danmark og Norge en Hovedindtægtskilde, vel endog deres vigtigste; de vare næsten eneraadende i den norske Handel og havde den overvejende Del i det skaanske Fiskeri og Handelen paa Markedet i Falsterbo og Skanør. For de preussiske Stæder derimod traadte Handelen paa de to nordiske Riger langt i Skygge for deres Forbindelser med Vestevropa; Preusserne deltoge vel i Sildefiskeriet i Øresund og besade endog, om end først siden 1368, et Fid i Skaane, men i Forhold til den Kraft, hvormed de vendiske Stæder dreve dette Fiskeri, var hines Deltagelse dog højst ubetydelig. Til Gjengjæld havde de en meget betydningsfuld Aktivhandel paa Flandern og England, en yderst levende, skjønt passiv Forbindelse med de hollandske Stæder, og denne Handel gik næsten altid til Søs, altsaa gjennem de danske Farvande. Herved og ikke ved merkantile Forbindelser med selve Landet fik Danmark sin Betydning for de preussiske Stæder[84].

Det er dette Forhold, der nu som til andre Tider gjorde de preussiske Stæders Politik overfor Danmark højst forskjellig fra de vendiske Byers. Preusserne ønskede kun ét, Ro og Sikkerhed i de danske Farvande; for at opnaa dette vare de villige til alt, og af den Grund havde netop de givet Stødet til den anden Krig mod Valdemar Atterdag. De vendiske Stæder ønskede det samme, men desuden adskilligt mere for dem var et fredeligt Forhold til Norge og Danmark af den største Vigtighed, da Ufred standsede deres rige Indtægter af Handelen paa Norden, og de vare derfor tilbøjelige til at prøve Underhandlinger, længe efter at Preusserne havde opgivet Haabet om at naa noget ad denne Vej.

Saaledes førte allerede merkantile Forhold til en Splittelse i Forbundet; de vendiske Stæder kunde lige saa lidt følge Preusserne i deres Ønsker om en skarp Optræden overfor Danmark som samtidig overfor England. Desuden havde Lübeck og Nabostæder vægtige Grunde til i det hele ikke at indlade sig paa altfor vidt omgribende Foretagender; thi de demokratiske Bevægelser, der da gjennemstrømmede Sydtysklands Byer, vare netop nu i Færd med at naa frem til Østersøkysterne, fremhjulpne af de tunge Byrder, som Storpolitiken og de bekostelige Krige havde paalagt Borgerne. I Aaret 1374 havde en Opstand bragt Brunsvigs Styrelse i Gildernes Hænder; to Aar efter var der demokratiske Bevægelser i Hamburg og Stade, og samtidig viste i Lübeck »Menigheden sig første Gang misfornøjet og opsætsig mod Raadet«; dette vilde forhøje nogle Skatter, men maatte opgive Tanken. Allerede i 1380 opkom den næste Strid; denne Gang var det Haandværkerne, der stillede Krav til Raadet, Krav, som selv Raadskrøniken ikke finder uberettigede, men de æskede dem »*mit wrevele*«, og Kjøbmændene forenede sig med Raadet til Modstand; fem tusind Borgere laa i Vaaben Dag og Nat. Endnu i 1384 undgik man kun ved et Tilfælde en forfærdelig Sammensværgelse, som gik ud paa at myrde hele Raadet og alle rige Borgere paa en bestemt Dag. Lignende Bevægelser traadte kort efter frem i de andre vendiske Stæder og sporedes vel allerede nu. Stædernes aristokratiske Styrere følte

Grunden under sig vakle, og om end »Junkerne« i Lübeck ved en fastere Forening søgte at forøge deres Modstandskraft, maatte denne Usikkerhed dog virke stærkt ind paa Lübecks ydre Politik. Hanseaterne maatte afholde sig fra ethvert større Foretagende, der kunde sætte Stædernes indre Ro i Fare[85].

Man maa have disse Forhold for Øje, naar man vil forstaa Hanseaternes Optræden i det Aar, der nu fulgte. Der gjorde sig for de forskjellige Stæder helt afvigende Interesser gjældende; kun ét var fælles, en vis trykket Stemning, der hidrørte fra den bestemte Følelse, at Besiddelsen af de skaanske Slotte ikke havde ført til det Resultat, man havde ønsket. Man havde i sin Tid begyndt Kampen mod Valdemar Atterdag med store Forhaabninger; Krigen var gaaet overordentlig heldig for Stæderne, og de havde foreskrevet Betingelserne for Freden. Nu efter 15 Aars Forløb maatte man sige sig selv, at man ikke var kommen et Skridt videre derved; de gamle uheldige Forhold vare vedblevne og nye, endnu værre komne til. Man havde mistet Troen til at kunne udrette noget rigtigt ved Fællesoptræden.

Vi forlode Stæderne i det Øjeblik, da de fra Dronning Margrethe modtoge Tilbudet om et nyt Møde til Kristi Himmelfartsdag 1385, ved hvilket de skaanske Slotte skulde tilbagegives og samtidig alle de svævende Spørgsmaal afgjøres. Det var let at se, hvad Dronningen mente hermed, og Efterretningen om dette Resultat frembragte da ogsaa stor Forbitrelse i Stæderne. De preussiske Byer vare de første, der udtalte sig (Decbr. 1384). Det var allerede højst betegnende, at disse, der hidtil havde stillet sig saa køligt overfor Forbundet med de andre Stæder, nu erklærede sig rede til at opretholde

Kølnerforeningen, ligesom de ogsaa vare villige til at udruste Fredsskibe. Hvad de skaanske Slotte angik, mente de, at det vilde være aldeles urigtigt at tilbagegive dem, skjønt Fredsbrevene lovede det; Skaden var jo ikke erstattet, og desuden havde man modtaget Slottene ikke af Dronningen, men af hendes Fader, — en underlig Betragtning, der vel var dikteret af Hensyn til Meklenburgerne.

Med saadanne Instruktioner afgik de preussiske Sendebud og samledes i Marts 1385 med de andre Raadsudsendinge i Lübeck; her toges da højst alvorlige Beslutninger. Man meddelte Dronning Margrethe, at Stæderne ikke kunde modtage det af hende tilbudte Fredsmøde i Helsingborg, da de hverken fandt Tiden eller Stedet heldigt; derimod ønskede man, at hun skulde sende befuldmægtigede Udsendinge til Stralsund, saa snart det var hende muligt. Skaanes Tilbagegivelse berørtes aldeles ikke i Brevet; tværtimod, Høvedsmanden Wulf Wulflam fik Ordre til at holde Slottene til Stædernes Haand ogsaa efter Kristi Himmelfartsdag, som var den fastsatte Termin. Den samme Wulf Wulflam overtog tillige at frede Havet; han skulde lægge sig i Søen med et stort og flere mindre Skibe, besatte med i alt 100 væbnede Mænd, og herfor modtage af Stæderne 5000 Mk. sundisk foruden nogle Smaaskibe og Skyts til Hjælp.

Altsaa dog Enighed blandt Stæderne i den mest udfordrende Holdning! Alt tegnede til Krig; Meklenburgerne fattede nyt Haab og søgte at sætte sig i Forbindelse med Hanseaterne; allerede paa det preussiske Stædemøde i Decbr. 1384 vidste man, at den meklenburgske Hertug havde forbudt Stæderne at overgive de skaanske Slotte, da Meklenburgerne havde Krav paa dem. Men var det hele ment saa skrapt, som det lød? Man faar lidt Tvivl derom, naar man ser, at Udsendingene i Lübeck dog ikke kunde bestemme sig til at gjenoptage Kølnerforbundet; Beslutningen herom blev udsat, til man næste Gang kom sammen[86].

Det maa stadig erindres, at Recesserne fra Hansemøderne sjældent give os Underretning om Forhandlingerne, i Almindelighed kun om Beslutningerne og Dagsordenen. I dette Tilfælde antyder Manglen af en ligefrem Udtalelse om, at man vilde tilbageholde Slottene, aabenbart, at man ikke var bleven enig om dette Punkt, og ganske rigtig, en Maaned efter afholdtes der i Preussen et nyt Stædemøde, hvis Forhandlinger klart vise, at de preussiske Udsendinge havde faaet et ganske andet Indtryk af Lübeckermødet, end vi nu kunne læse ud af den bevarede Reces. I Marienburg vedtoge Preusserne, at de vilde besøge den foreslaaede Dag i Stralsund med Dronningen og her under ingen Betingelser gaa ind paa at udlevere Slottene, før Skaden var erstattet; men for denne Beslutning ventede de øjensynlig ingen Støtte hos de vendiske Stæder, mindst hos Lübeck. Udsendingene fik derfor Instruktioner om, hvad de skulde gjøre, naar enten Lübeck alene eller alle Søstæderne viste sig villige til at opgive Skaane; de skulde hævde, at Udleveringen af Slottene var lig med Ophævelsen af Kølnerforbundet; holdt Lübeck paa Udleveringen, skulde Udsendingene slutte Forbund med de andre Stæder; vare alle de vendiske Byer enige, skulde man gjennem Højmesteren arbejde paa at afslutte en Forening med Stæderne i Livland og ved Zuidersøen. I ethvert Tilfælde skulde man nægte at anerkjende Tilbagegivelsen; thi de, Preusserne, havde til alle Tider lidt større Skade end de øvrige Stæder[87].

Bagved Hanseaternes tilsyneladende saa sikre og udfordrende Holdning laa der altsaa i Virkeligheden den største Ubestemthed og Uenighed. I Danmark derimod handlede man rask og enig. Henimod Kristi Himmelfarts Tid indfandt Dronning Margrethe sig foran Helsingborg Slot, ledsaget af begge Rigers Raad og en Mængde Høvedsmænd; Krigsfolk var der vel ogsaa. Saa rettede man den Opfordring til Wulf Wulflam, at han skulde overgive Slottene, og blev — i alt Fald tilsyneladende — meget forbavset over, at han nægtede dette. Først en halv Snes Dage efter[88] kom den hanseatiske Skrivelse med Forslaget om et Møde i Stralsund, og nu brød Uvejret løs. Kong Oluf skrev et yderst vredt Brev til Stralsunds Raad, hvem det var overdraget at underhandle med Danmark; han foreholdt det, at Slottenes Overgivelse aldeles bestemt var fastsat ved de gamle Fredsbreve, og erklærede, at de kun med Vold og Magt kunde holdes tilbage. Han bad Hanseaterne vel betænke, hvad de gjorde, men fremturede de i deres Vægring, vilde han klage over dem til den hellige Fader Paven, til Kejseren, til Konger, Fyrster og Herrer, Riddere og Knægte, Stæder og Lande og vise, hvorledes de mod deres Breve, mod Tro og Love forholdt ham hans Ejendom. Imidlertid haabede han, at de endnu vilde træde tilbage og opgive deres dumdristige Handlemaade.

Samtidig skrev baade Henning Podbusk og Margrethe selv til Stralsund. Drosten talte indtrængende Ord om den Uret, Stæderne stode i Begreb med at begaa, og advarede dem imod alle de Følger, deres Optræden vilde drage med sig. Dronningen skrev endnu venligere til »sine kjære Venner«; hun tilbød at mægle mellem Stæderne og sin vrede Søn, der med alle sine Raadgivere mente, at Hanseaterne svarlig havde forurettet ham. Der er noget højst tiltrækkende ved denne Brevvexling, et let humoristisk Skjær; det er et af de faa Punkter, hvor vi gjennem de tørre Aktstykker se Margrethes Personlighed træde frem, ejendommelig kvindelig og politisk overlegen. Den næppe femtenaarige Konge truer, Henning Podbusk formaner, Dronningen smigrer, og bagved det hele staar Margrethe, sættende alt i Scene!

Man lod sig imidlertid ikke nøje med at skrive. Faa Dage efter at disse Breve vare afsendte, ankom den unge Konge til Lund, ledsaget af sin Moder og et stort Følge. Trinitatis Søndag gik de til Byens gamle Domkirke for at bringe et rigt Offer, og derfra begav Kongen sig til Libers Høj og Landsthinget, hvor han svor at overholde Landets Love og Privilegier. Dagen efter foregik den højtidelige Hyldingsakt foran St. Lavrentii Alter i Domkirken[89].

Saaledes havde de Danske allerede fejret Skaanes Gjenerhvervelse for Riget, men endnu vare Slotsportene lukkede, og i Stæderne raadslog man om, hvad der var at gjøre. Preusserne samledes paa ny i Marienburg i Juni Maaned og gjentoge her alle de krasse Beslutninger fra Aprilmødet, men deres skrappe Ord tabte rigtignok en stor Del af deres Klang ved en enkelt Tilføjelse: man beholde Slottene eller ej, orloge ville vi dog ikke. Var det imidlertid ikke klart, at en Krig med Danmark var den eneste Mulighed til at undgaa Tilbagegivelsen af Slottene? Ved St. Hans Dag samledes derefter et stort Hansemøde i Lübeck. Saavel Kong Albrecht af Sverige som den unge Hertug Albrecht vare til Stede og søgte at faa Stæderne ophidsede mod Danmark; de tilbøde Angrebsforbund og lovede at hjælpe Stæderne af al Magt. Preusserne søgte

Støtte for deres Politik til højre og venstre, og det kom til ivrige Forhandlinger, som den bevarede Reces ogsaa her mere antyder end viser. Resultatet var imidlertid, som man kunde vente, naar selv de ivrige Preussere gik ud fra, at Krig vilde de i alt Fald ikke; det kummerlige Udslag af de store Anstrængelser var, at det blev overdraget Lübeck og Stralsund at sende hver en Raadsherre til Skaane; disse skulde overgive Slottene til de Danske, naar Kongen og Raadet vilde give en Kvittering for Modtagelsen og erklære, at de opgave ethvert Krav paa Stæderne for den Tid, disse havde haft Slottene inde. Derimod skulde Hanseaterne have Ret til at gjøre deres Krav gjældende om Erstatning for den Skade, de havde lidt i de danske Farvande, og om de ønskede det, have en ny Stadfæstelse paa deres Privilegier i Danmark[90].

Saaledes skete det da. Slottene bleve overgivne i de Danskes Hænder, og Kong Oluf udstedte Kvitteringen i den ønskede Form; Stæderne havde den Tilfredsstillelse, at Dokumentet blev dateret tilbage til den rette Forfaldstid, Kristi Himmelfartsdag, en Forholdsregel, der længe skjulte for Efterverdenen, hvorledes det egentlig gik til dermed[91]. Samtiden derimod har ikke været i Tvivl om, at Stæderne efter et mislykket Forsøg paa at beholde Slottene strax maatte bøje sig for Danmark. Dronning Margrethes Politik havde bragt hende den anden store Sejr; efterat hun ved Kongevalget i 1376 og sin kloge Optræden i de følgende Aar havde overvundet det meklenburgske Hus' Krav paa Danmark og opretholdt Rigets Enhed, havde hun nu besejret den hanseatiske Indflydelse i Danmark. Stæderne havde ikke blot tilbagegivet deres Besiddelser i Danmark og det paa en for dem lidet hæderlig Maade; men dette var sket, uden at Dronningen paa noget Punkt havde givet efter for dem i alle de Stridsspørgsmaal, der i de forløbne Aar havde været paa Bane mellem Danmark og Hansekjøbmændene. Skaanes Tilbagegivelse var ikke blot i sig selv en stor Vinding for det danske Rige; denne Begivenhed blev, saaledes som den skete, tillige et Tegn paa, at den danske Kongemagt nu atter kunde maale sig med, ja være Hanseaterne overlegen. Dronning Margrethes Klogskab og Myndighed fik Relief ved at mødes med Hansestædernes Uenighed og Vaklen.

Det er af Begivenhedernes Gang tilstrækkelig klart, at Stæderne kun nødtvungent gave Afkald paa deres territoriale Højhed over en Del af det danske Rige; med god Grund kunde de tvivle om, nu at kunne opnaa det, som de med politisk Indflydelse i selve Riget forgjæves havde stræbt efter. De nærmest følgende Aars Historie viser ogsaa, hvor afmægtige Stæderne vare overfor det dansk-norske Kongedømme.

De Sager, der i den foregaaende Tid havde været fremme mellem Margrethe og Hanseaterne og endnu henstode uafgjorte, vare væsentlig tre: den stadig manglende Stadfæstelse paa Privilegierne i Norge, de store Krav paa Erstatning for Skade, lidt i de danske Farvande, og endelig selve Sørøveriet. Kun det sidste Punkt bragtes hurtig ud af Verden. Medens Wulf Wulflam, der for Aaret 1385 havde paataget sig at frede Søen, ikke synes at have udrettet noget synderligt, skred den danske Regering ind med Kraft, lige efter at det skaanske Spørgsmaal havde faaet det Udfald, som den ønskede. Kong Oluf udsendte en Flaade, der en hel Maaned igjennem søgte efter Sørøverne, og disse splittedes da ad. Fra nu af stod Danmark inde for Orden og Sikkerhed i Rigets Farvande;

Stæderne mente med Grund at kunne lide derpaa og besluttede ikke at udruste Fredsskibe for det følgende Aar; Sejladsen gjennem Øresund blev frigiven, om man end anbefalede Skipperne at sejle samlede i Flaader paa 8 til 10 Skibe. Aaret efter hører man for sidste Gang om Sørøvere; der blev da ved et Møde i Vordingborg afsluttet en Stilstand mellem adskillige Røvere, der selv vare til Stede, og Kongen og Stæderne i Forening[92]. Hermed ophører for flere Aar ethvert Tegn til Uro i de danske Have; saa let blev Roligheden nu gjenoprettet, at dette i sig selv er det bedste Bevis paa, at naar Margrethe ikke tidligere havde standset Røveriet, da var dette mindre paa Grund af Afmagt, end fordi hun fandt det politisk klogt at bruge Sørøverne til Skræmmemiddel overfor Hanseaterne.

Ganske anderledes gik det med de to andre Sager. Give Stadfæstelse paa Hanseaternes Privilegier i Norge mente Dronningen ikke at kunne, uden at det norske Rigsraad var til Stede, og gjentagne Gange lovede hun at medbringe dette til de aftalte Fredsmøder, men der kom altid noget i Vejen, og Privilegierne bleve da heller ikke stadfæstede før mange Aar efter. Mest betegnende er det at se, hvorledes det gik med det store Spørgsmaal om Skadeserstatning. Her syntes Rollerne paa en Gang ombyttede; det var nu Dronningen, der drev Sagen fremad, men paa hvilken Maade! Hun indfandt sig selv paa et Hansemøde i Lübeck i Juli 1386 og erklærede her, at Kong Oluf »ikke længer vilde sidde i Stædernes Maning« i denne Henseende, men have en endelig Afgjørelse; om denne skulde være, at Stæderne opgave deres Erstatningskrav »for den Gunst, Kongen maatte vise dem«, eller om de vilde sætte Sagen i Rette for »Fyrster og Herrer«, derom overlod hun Stæderne selv Valget. Forgjæves henviste de forsamlede Hanseudsendinge til, at de preussiske Stæder, som netop havde de største Erstatningskrav, ikke vare repræsenterede; de maatte tilsidst fastsætte en bestemt og nærliggende Dag, paa hvilken de vilde give Dronningen endeligt Svar og det, hvad enten Preusserne indfandt sig dèr eller ej. Endog de tidligere saa modvillige Stæder i Preussen forstode, at Stillingen var ændret; de lovede senere at deltage i Mødet, ja de indsaa, at en Voldgift næppe vilde føre til noget, og foretrak derfor, om Dronningen ikke vilde give Skadeserstatning, da at lade sig nøje med »nogen Forbedring eller Stadfæstelse af Privilegierne«. Ingen af Delene synes de dog at have opnaaet. Skjønt Margrethe forlængst var i Besiddelse af det norske Rigsraads Fuldmagt til at stadfæste Hanseaternes Privilegier i Norge, skete dette dog ikke før langt senere. Mødet med Stædernes Udsendinge blev afholdt i Vordingborg (Septbr. 1386); men der kom noget i Vejen for en Afgjørelse; hvad dette »noget« var, derom iagttoge Hanseafsendingene en Tavshed, som forekom selv Samtiden sælsom, og det var altsaa næppe smigrende for Stæderne[93].

Efter Olufs Død i Eftersommeren 1387 fortsattes det samme Forhold. Stæderne klagede Aaret efter over baade gamle og nye Forurettelser i Danmark, og især synes det at være gaaet ud over Preusserne; disse havde jo først faaet et Fid paa de skaanske Markeder ved et Gavebrev af Valdemar Atterdag, og Dronningen synes endog at have betvivlet Rigtigheden af denne Gave; de preussiske Boder vare derfor blevne nedrevne af Dronningens Foged. Herom og om meget andet tilskreve Stæderne Margrethe og hendes Fogeder, ligeledes Øvrighederne i de skaanske Byer[94]; Preusserne lode Udsendingene medtage Gjenparter af Brevene paa deres Fid. De opnaaede dog intet; den preussiske Vidisse vilde Dronningen ikke tage for god, skjønt den var beseglet »med Prælaters Sigiller«; Højmesteren maatte det følgende Aar henvende sig til Margrethe i denne Sag og under sit Segl give Gjenparter af de paagjældende Breve. Ogsaa de øvrige Stæder gjentoge deres Klager næsten i samme Udtryk som Aaret forud[96]; om de bleve afhjulpne, er et andet Spørgsmaal, og om en Skadeserstatning forlyder der i alt Fald intet, ja af senere Forhandlinger fremgaar det klart, at en saadan aldrig er bleven given.

VII. Indre Forhold i Olufs senere Aar.

Danmarks udenrigske Forhold, saaledes som vi have set dem i de foregaaende Afsnit, ville have efterladt det Indtryk, at Margrethe med stor Dygtighed har forstaaet at overvinde den Svækkelsestilstand, der herskede i de første Aar efter Valdemar Atterdags Død. Hvad Dronningen vovede at byde Hansestæderne, viser, at hun havde en stærk Tillid til sin egen Magt, og Udfaldet gav hende Ret: Tilbagevindelsen af de skaanske Slotte satte Seglet paa Hanseaternes Udelukkelse fra al Indflydelse i Danmark, medens Meklenburgernes Forsøg paa at gjenoptage deres Krav faldt magtesløst til Jorden. Det Herredømme, der ved Olufs Valg var ubefæstet og omgivet af Farer paa alle Sider, stod ti Aar efter grundfæstet, frygtet af alle Naboer. En lignende Fremgang kan ogsaa paavises i Margrethes indre Styrelse, om end vore brudstykkeagtige Efterretninger her kun tillade os at skimte Bevægelsen hist og her, ikke at forfølge den ret i Sammenhæng.

Hvorledes Danmarks Styrelse var ordnet i Olufs Mindreaarighed, derom foreligger intet umiddelbart Vidnesbyrd; efter de bevarede Breve at dømme har Margrethe imidlertid udøvet næsten fuld kongelig Myndighed. Kong Haakon, der sammen med sin Hustru havde beseglet Haandfæstningen, skulde vel egentlig være ligestillet med hende, og hans Navn findes ogsaa jævnsides med Dronningens i enkelte Statsakter, men han opholdt sig, som naturligt var, mest i Norge; Margrethe derimod besøgte, saa længe hendes Mand levede, kun en enkelt Gang dette Rige, og Styrelsen af Danmark kom derved mest til at hvile i hendes Haand. I Forhold til Udlandet spillede dog ogsaa Rigsraadet en fremtrædende Rolle; det nævnes næsten alene i alle Underhandlingerne med det meklenburgske Hus, og Hansestæderne henvende sig ofte til det, om end Margrethes personlige Indflydelse overfor dem aabenbart er den afgjørende. I den indre Styrelse optraadte Margrethe altid ene, og i sit eget Navn traf hun Bestemmelse om alt, hvad der vedrørte Lensvæsenet og Kronens Gods[97].

Formelt var Dronningens Myndighed meget stor lige fra først af; i Virkeligheden var den dog i Olufs første Aar yderst ringe, som vi allerede have set. Medens Margrethe holdt sig forsigtig tilbage, indtraadte der i Riget Tilstande, der vare højst uheldige; fra alle Egne lyder der Klager over Fredsbrydere og Ugjerningsmænd. I Ribe er det Byens egen Borgemester, Jakob Jenssøn, der foruretter Kapitlet paa Penge og Gods, og Prælaterne vove af Frygt for hans store

Magt ikke at tiltale ham. Aaret efter, da han kun er Raadmand, trænger han ind i Raadhuset og bemægtiger sig Byens Segl; siden samler han væbnede Folk og sætter sig fast i Domkirkens store Taarn; det kommer til en Kamp med den kongelige Foged, der bliver haardt saaret, og først efter en formelig Belejring tvinges Voldsmanden til at forlade Byen. Paa Fyn klage Nonnerne i Dalum over en vis Henrik Spek, der med væbnet Magt var trængt ind i Klostret og havde mishandlet dets Beboere i højeste Grad; i Sjælland er det Agnete Kloster, der er blevet berøvet meget Gods af Omegnens Adel. Stærkest lyde Klagerne fra Skaane, hvor den stadige Grænsekrig med Kong Albrecht gjorde Forholdene endnu usikrere. Saavel Ærkebispen som Kapitlet og Nonnerne havde mistet mangfoldige Ejendomme; flere Klostre og over tohundrede Kirker vare saa godt som ødelagte, og Skolerne i Stiftet standsede næsten fuldstændig. Atter og atter sendte Paven truende Buller til Danmark; Voldsmændene bleve bandsatte, men Forholdene bedredes ikke[98].

Var denne retsløse Tilstand et Vidnesbyrd om Regeringens Svaghed, saa syntes dog netop det Højdemaal, hvortil den var naaet, at have hjulpet Margrethe i hendes Stræben efter at give Kongedømmet mere Myndighed. Der rejste sig rundt om i Riget en stærk Stemning mod den stedsevarende Lovløshed, der voldte alle saa stor Skade; vi se en saadan Stemning komme til Orde i de Forbund, der hist og her dannede sig til Opretholdelsen af Ordenen. I 1377 (eller maaske et Par Aar før) forenede Adelen i Salling Syssel sig til Forsvar for Egnens Gejstlighed, som den lovede at beskytte ved fælles Anstrængelser; tre Aar efter sluttede den skaanske Adel med Ærkebispen i Spidsen en formelig Landefred, og da man i det følgende Aar afsluttede den føromtalte Stilstand med Kong Albrecht, gik denne fortrinsvis ud paa at opretholde Retssikkerheden i Landet. Som fælles Fjende skulde man betragte alle Fredsbrydere, Røvere og Ugjerningsmænd, »som ikke vilde være i nogen Fred og ingen Mand have til Herre, men kun staa sig selv for Skade og Fromme« hvilken Lensmand, der beskyttede saadanne, skulde selv forfølges til det yderste[99].

Denne Bevægelse synes Margrethe at have grebet og benyttet sig af. Allerede paa det store Danehof i Sommeren 1377 formaaede hun de forsamlede til at fastsætte en almindelig Landefred for hele Riget; alle Bisperne og henved 130 Adelsmænd erklærede udtrykkelig, at de tiltraadte denne Bestemmelse, og lovede, naar deres Hjælp paakrævedes af de kongelige Embedsmænd, da at møde og med Liv og Gods stræbe at opretholde Roligheden[100]. Især søgte Margrethe dog at gjenoprette Retssikkerheden ved efter en omfattende Maalestok at anvende det kongelige Retterthing. Allerede i Olufs første Aar og siden stadig berejste Udvalg af Adelsmænd de forskjellige Landsdele og sade her i Retten paa Kongens Vegne; de Domme, de afgave, stadfæstedes af Oluf, d. v. s. hans Segl blev hængt for dem af Retterthingskansleren. Herved bleve mangfoldige Stridigheder afgjorte ad fredelig Vej, og Almuen fik let Adgang til en stræng og upartisk Domstol; faktisk er det ogsaa, at de Klager over Retsbrud, der ere saa talrige i Olufs første Tid, siden træde tilbage og ikke vise sig i den sidste Halvdel af hans Styrelse. Kun til Søs, overfor Hansekjøbmændene, holdt Retsusikkerheden sig længere, men vi have set, at Margrethe formodentlig tillod dette af politiske Hensyn, og at Roligheden yderst hurtig bragtes til Veje, da Dronningen ikke mere havde Grund til at bruge Sørøveriet som Tvangsmiddel mod Stæderne.

Noget henne i Olufs Regeringstid er der i det hele forskjellige Træk, der henpege paa voxende Kraft hos Regeringen. Den Tilbagegivelse af Krongods, der var begyndt i stort Omfang, standsede snart, ja afløstes af en modsat Bevægelse; allerede i 1377 møde vi et Tilfælde, hvor Gods blev dømt tilbage under Kronen, og i Tiden efter 1380 begyndte Margrethe paa de Godskjøb og Mageskifter, som hun siden fortsatte efter en stigende Maalestok; ogsaa flere Len bleve indløste fra Panthaverne, i 1382 saaledes baade Abrahamstrup og Ods Herred[101]. En ligefrem Indrømmelse af stor Vægt opnaaede Dronningen af Adelen, da den, vi vide ikke naar, lovede foreløbig ikke at kjøbe noget Bondegods og erklærede, at alle Kjøb af saadant, der vare foretagne i Olufs Tid, skulde være ugyldige[102]; herved blev Kronen for en Tid sikret mod de Tab, der indtraadte, naar skattepligtigt Gods gled ind under Adelens Privilegier. I høj Grad betegnende for Dronningens voxende Anseelse er det ogsaa, at flere af de tyskfødte Adelsmænd, der efter Valdemars Død havde slaaet sig paa Meklenburgernes Side, nu atter vendte tilbage til Danmark og sluttede sig til den store Konges Datter. Henneke Limbek aabner Rækken og er allerede i 1378 Dronningens Høvedsmand paa Riberhus; siden finde vi blandt andre Brødrene Henneke og Lyder Kabold i hendes Tjeneste, ja selv Henning Meinerstorp, der var saa ilde bekjendt for sit Forræderi, blev atter dansk Slotshøvedsmand[103].

Dronning Margrethes personlige Myndighed forøgedes meget, da hendes Ægtefælle, Kong Haakon, døde i Aaret

1380. Uden Vanskelighed blev Oluf anerkjendt som Konge i Norge, og dette Rige indtraadte saaledes i en Forening med Danmark, der dog vel endnu kun betragtedes som en blot Personalunion; det synes da heller ikke, at der blev oprettet nogen Unionsakt eller truffet lignende Aftaler om Rigernes indbyrdes Forhold[104]. Ved sin Mands Død opnaaede Margrethe den samme Stilling i Norge, som hun allerede havde i Danmark; med fuldstændig Tilsidesættelse af ældre Bestemmelser om Formynderstyrelse overdroges den hele kongelige Myndighed til Dronningen, naar hun selv var til Stede. I hendes Fraværelse besørgedes de løbende Forretninger af Drosten og Kansleren; begge disse vare imidlertid nøje knyttede til Margrethe. Kanslerembedet beklædtes af Hr. Henrik Henriksson, som var fulgt med Haakon fra Sverige og siden havde været en af hans og Dronningens nærmeste Raadgivere; til Drost valgtes Hr. Agmund Finsson, som var gift med en Datter af hin Mærete Ulfsdatter, der i sin Tid havde været Margrethes Hofmesterinde.

Paa den Maade maatte Margrethe baade fraværende og nærværende paatrykke Norges Styrelse sit Præg, og vi spore hendes Indflydelse bl. a. i Indsættelsen af flere Danske som Biskopper. En vis Michael udnævntes til Bisp i Skalholt paa Island, hvor han dog kom i stor Strid med Indbyggerne, saa at han maatte tilbringe sin sidste Tid udenfor Stiftet; i Stavanger indsattes en Hr. Oluf Brand til Biskop, og i begge Tilfælde skete Besættelsen ved pavelig Provision, sikkert paa Anbefaling af Margrethe. Vigtigst var det, at Dronningen fik en af sine personlige Tilhængere sat paa Ærkestolen i Nidaros, skjønt Kapitlet havde valgt en indfødt norsk Gejstlig. Margrethes Kandidat var Hr. Niels Rusere, som tilhørte

Slægten Finkenog, der fra Pommern var indvandret til Danmark; han havde været i Valdemar Atterdags Tjeneste, endog som Slotsfoged, var saa bleven Kannik i Roskilde og havde faaet en lille Forlening i Danmark af Kong Oluf lige efter dennes Tiltrædelse[105]. Nu udvirkede Margrethe hos Paven, at denne indviede Hr. Niels til Norges Ærkebisp, men selvfølgelig blev han her modtagen med stor Misnøje, baade som oprindelig Lægmand og som Udlænding. Det hedder, at han i sin femaarige Styrelse ikke foretog nogensomhelst kirkelig Handling, ikke forrettede nogen Vielse og ikke fermede noget Barn. Tilsidst rejste han ned til Danmark, medførende Ærkestolens Bøger og Klenodier; her døde han, og til Efterfølger valgtes Vinald Henriksson, en svensk Gejstlig, der var indvandret til Norge efter den store Mandedød og efterhaanden naaet frem til at være Provst i Bergen. Disse Ansættelser vidne ganske vist om, at Margrethe kraftig stræbte efter at knytte Norge saa nær til Danmark som mulig, derimod hverken om megen Hensyntagen til Nordmændene eller om Blik for Kirkens Tarv.

Saa længe Oluf var umyndig, maatte dog Rigsraadet saavel i Danmark som i Norge udøve en vis Myndighed, og da kunde Margrethes Indflydelse endnu ikke helt udfolde sig. I Aaret 1385 naaede den unge Konge imidlertid sit femtende Aar og var dermed myndig efter den norske Arvelov; i det samme Aar ser man da ogsaa, at han virkelig har tiltraadt Regeringen i Danmark. I sit eget Navn skrev han til Hanseaterne, da disse ikke havde tilbagegivet de skaanske Slotte paa den fastsatte Dag, og i den følgende Tid stadfæstede han paa almindelig Vis en Række af Privilegier, ligesom han nu selv raadede over Rigets Slotte og Kronens Gods. At det dog i Virkeligheden var hans Moder, der handlede for den femtenaarige Dreng, behøver knap at siges, og netop i det Par Aar, Oluf levede som fuldmyndig, udfoldede Margrethe den største Virksomhed i Styrelsen af Rigets indre og ydre Anliggender. Fremfor alt bragte hun en Sag til Ende, der især havde gjort Danmarks Forhold uklare, idet hun indgik Forlig med Holstenerne.

Paa denne Tid havde de holstenske Grever allerede i flere Aar været i faktisk Besiddelse af hele Hertugdømmet Sønderjylland; nu besluttede Dronning Margrethe sig til at give dem lovmæssig Stadfæstelse derpaa. Lübeckeren Detmar, der skrev sin Krønike netop i disse Aar, beretter saaledes under 1386[106]: I Tiden ved den første Vor Frue Dag (ɔ: 15 Avgust) mødtes Dronningen af Danmark og den unge Konge paa Nyborg Slot med de holstenske Herrer. Da fuldbyrdedes Freden mellem det danske Rige og Holstenerne paa følgende Vilkaar: Holstenerne skulle besidde Hertugdømmet Slesvig *arvelig fra Barn til Barn**) og deraf gjøre Riget Mandskab og Tjeneste; af den holstenske Greveslægt skal stadig én være regerende Herre og Hertug i Slesvig. Begge Parter skulle aldrig føre Krig mod hinanden; kommer der Uenighed, vælge de Danske to af det holstenske Raad, Holstenerne to af Rigsraadet, og disse fire skulle da stifte Forlig eller, om de ikke kunne det, vælge en Opmand til Afsigelse af en endelig Kjendelse. Tranekjær Slot, som egentlig hører til Hertugdømmet, skal Kongen af Danmark besidde i tre

---

*) *Kinderkint to ervende* eller, som det hedder lige foran: *en to besittende unde eren kinderen to ewiger tyd.*

Aar, og i samme Tid skulle Holstenerne have de kongelige Friser; siden skal der træffes endelig Bestemmelse herom. Mod Fjender skal den ene hjælpe den anden, og mod Røvere skal der holdes Landefred baade til Lands og Vands.

Den gamle holstenske Krønike giver lidt nøjere Oplysning om, hvorledes Fremgangsmaaden var. Dronningen forligede sig med Grev Klavs, og derefter forlenede hun og hendes Søn, med Samtykke af hele Rigets Raad Grev Jærnhenriks Sønner med Hertugdømmet Slesvig som et evigt (ɔ: arveligt) Len. Dette skete i en stor Forsamling af Prælater og Adelsmænd med de sædvanlige Højtideligheder og ved Nedkastelse af Lensfanen; den unge Gerhard, der som den ældste af sine Brødre blev Hertug, modtog knælende Investituren af Kongen og svor ham Lydighed for sig og sine Efterkommere; Brødrene gjorde det samme. Henad 40 Aar efter levede der endnu syv af de holstenske Riddere, der havde været til Stede ved Hyldingen, og de aflagde da Vidnesbyrd om, hvorledes det hele var gaaet til[107].

Der synes, hvor mærkeligt det end er, ikke at være udstedt Breve om denne vigtige Akt; en Menneskealder senere kunde i alt Fald hverken Holstenerne eller de Danske fremlægge Lensbreve eller Gjenbreve[108]. Vor Kundskab om Forleningen kan derfor kun hentes fra Krønikerne og fra senere Udtalelser om, hvad der foregik i Nyborg. Ikke langt inde i det følgende Aarhundrede hævdede Erik af Pommern, at Lenet var rent personligt, ikke arveligt; denne Paastand, der først fremkom paa et sent Stadium af hans lange Proces med Holstenerne, kan dog ikke veje op mod de klare Ord hos den samtidige og vel underrettede Detmar. At Lenet var arveligt, synes ogsaa at fremgaa af et Forlig, som Margrethe sex Aar efter sluttede med Hertug Gerhard og de holstenske Herrer; der blev da fastsat en evig Fred, og Dronningen lovede aldrig at fejde mod Hertugen og Greverne, deres Arvinger og Efterkommere i Hertugdømmet Slesvig eller deres andre Lande[109]. Hvad der i den første Tid var Gjenstand for Tvivl og Strid, var i det hele ikke Lenets Arvelighed, men som saa ofte før Hertugens Tjenestepligt overfor Danmark, der i øvrigt hos Detmar fremhæves saa skarpt.

Er det sikkert, at Forleningen i Nyborg var arvelig, da var det en meget stor Indrømmelse, som Dronningen besluttede sig til; Øjeblikkets politiske Situation forklarer den imidlertid. »Denne snedige Kvinde vilde ikke paa en Gang antænde flere Ilde«, siger den holstenske Krønike, og her er Grunden til Margrethes Eftergivenhed udtalt. Medens hun kunde frygte, at Holstenernes vedblivende Herredømme i Sønderjylland uden Anerkjendelse fra dansk Side vilde føre til, at Landet helt skiltes fra Danmark, saa gjaldt det i dette Øjeblik fremfor alt om at bringe Meklenburgerne af med deres Forbundsfæller, og blandt disse vare Holstenerne jo de eneste, der vare virkelig farlige for Danmark. Udsoningen med dem var den Pris, som Margrethe betalte for Muligheden til at gjøre Folkungeættens Krav paa Sverige gjældende; som Forholdene vare, syntes det langt vanskeligere at fordrive Holstenerne fra Slesvig end Meklenburgerne fra Sverige, og Margrethe opgav da det første, for at naa det sidste. Opgav, — rettere maaske opsatte! Margrethe, denne »snedige Kvinde«, var jo Valdemar Atterdags Datter, opdragen med en Politik for Øje, der var ventende og taalmodig, der udsatte, hvad den ikke kunde magte strax, der gav Løfter, som den senere vilde og maatte bryde. Hvor ofte havde Valdemar ikke opgivet sine Krav paa Skaane, og tyve Aar efter hans Tronbestigelse bleve Provinserne hinsides Øresund atter danske; — saaledes kunde det vel ogsaa gaa med Sønderjylland.

Har Margrethe næret Tanker af denne Art, saa anerkjendte i alt Fald Samtiden, at Fordelene ved Forleningen i Nyborg, der for stedse syntes at ophæve Holstenernes fjendtlige Stilling til Danmark, langt overvejede Fejlene derved. Krønikeskriveren Detmar, der er det tro Udtryk for de lybske Politikeres Syn paa Sagerne, stiller Forliget med Holstenerne i Række med Gjenerhvervelsen af de skaanske Slotte og udtaler, at Margrethe først derved kom i fuld Besiddelse af det danske Rige, saaledes som hendes Fader tilforn havde haft det. »Dette magede hun med stor Klogskab«.

Hvis man kan tro Detmar, have disse Udslag af Dronning Margrethes Politik ogsaa haft vigtige Følger for Danmarks indre Styrelse. Da dette var sket, skriver han, da blev Rigets hele Adel greben af Frygt for denne Frues Visdom og Kraft, og den bød sig hende til Tjeneste. Hun kaldte Fogederne i Landet til sig, rejste rundt fra Slot til Slot og omflyttede alle Vegne Fogederne fra det ene Sted til det andet, ligesom en Prior sender Munkene fra Kloster til Kloster. Dette skete i en Fjerdedel af Aaret indtil Kyndelmisse, og saaledes blev Dronningen med sin Søn saa mægtig over hele Riget, at hun intet savnede. — Denne Beretning af en samtidig er saa positiv og klar, at den næppe kan betvivles, og de tarvelige Oplysninger, der ere levnede os om Datidens Lensvæsen, synes virkelig at stadfæste, at Margrethe i dette Øjeblik var ivrig sysselsat med at faa en bedre Orden paa Kronens Len. I Aaret 1386 udbetalte Dronningen en stor Sum Penge til Adelsmanden Reimer Breide, der vel har haft et eller andet Slot i Pant; Aaret efter indløste hun Ravnsborg Len paa Laaland af den føromtalte Henning Meinerstorp og Hald Slot af en anden holstensk Herre. Kjærstrup med hele Taasinge, der i Valdemar Atterdags Tid var kommet i Familien Alefelds Besiddelse, udleveredes nu til Margrethe, og der foreligger endnu flere Vidnesbyrd om Godshandeler og Pengeomsætninger netop i disse Aar[110].

Det var lykkedes Margrethe at fjærne den Tynge, der havde hvilet over Danmark siden Valdemar Atterdags store Nederlag overfor Hanseaterne og Fyrsterne, og som var bleven forøget ved Kongens uventede Død. Hun var traadt i Faderens Fodspor; Forøgelsen af Kronens Gods og den udstrakte Anvendelse af det kongelige Retterthing viser, hvorledes hun ad de samme Veje som Faderen stræbte at forøge Kronens Myndighed. Vi ere ikke i Stand til ret at se, paa hvilken Vis hun naaede sit Maal; allerede for Samtiden stod det som højst forunderligt, at »en Kvinde, der havde været saa fattig, at hun ikke uden Venners Hjælp formaaede at uddele et Maaltid Brød«, kunde blive saa mægtig som Margrethe. At hun blev det, er sikkert. Ved Midten af Firserne var al indre Splid i Landet forbi og samtidig al fremmed Indflydelse lukket ude; Danmark indtog den fremmeste Plads blandt alle Magterne ved Østersøen.

Paa denne Tid stod Margrethe i sin kraftigste Alder. Den unge Enke var et Par og tredive Aar gammel; med Tilfredshed kunde hun se tilbage paa, hvad hun havde udrettet.

Hendes Søns Myndighed var fast grundlagt i Danmark, og Norge var knyttet nøje dertil; — nu kunde Margrethe vende al sin Kraft mod det tredje Rige i Norden, hvor Meklenburgernes Herredømme indeholdt en stadig Trusel mod Folkungeættens opgaaende Magt. Kampen om Sverige begyndte.

ANDEN BOG.

KAMPEN OM SVERIGE.

I. Dronning Margrethe overfor Kong Albrecht og Svenskerne; Olufs Død.

I Begyndelsen af Aaret 1385, formodentlig samtidig med at Oluf erklæredes for myndig, indførtes der et Tillæg til den Titel, den unge Fyrste brugte. Siden Valdemarernes Tid havde Danmarks Konge kaldt sig »de Daners og Slavers«; efter Erobringen af Gotland tilføjede Valdemar Titelen: »de Goters«, og siden 1380 havde Oluf med Rette kaldt sig »Norges Konge«; det var denne i sig selv saa lange og fordringsfulde Titel, som han forøgede yderligere i 1385, da han dertil føjede de vægtige Ord: »sand Arving til Sveriges Rige«[1]. Hvad laa der ikke heri! Naar Margrethe stadig havde kaldt sig »Norges og Sveriges Dronning«, var dette kun en ren Titel; hun var Enke efter en Konge, der havde ejet de to nævnte Riger, men som Kvinde kunde hun ikke gjøre Fordringer gjældende paa noget af dem, og siden 1371, da hendes Ægtefælle ved Forlig havde opgivet Kravet paa sit fædrene Rige, havde Haakon for sit Vedkommende aflagt Titelen som Sveriges Konge. At Oluf nu kaldte sig sand Arving dertil, det betød, at Faderens Afkald ikke skulde gjælde for Sønnen; i det Øjeblik, da denne indtraadte i Myndighedsalderen, optog han de Krav, der hidtil havde ligget hen. Det var en Handske, kastet til den meklenburgske Albrecht, der sad paa Sveriges Trone, kastet til Sveriges Stormænd og Folk, der havde valgt ham til deres Konge og nægtede enhver Adkomst til at tillægge sig Arveret til et frit Kaarerige.

Da de svenske Stormænd havde indkaldt Albrecht af Meklenburg, var denne kommen med en Skare af tyske Adelsmænd i sit Følge, og selv stod den unge Konge helt under Indflydelse af sin Fader, Hertugen; saaledes var der grundlagt et Fremmedherredømme, der voldte Folket ulidelige Kvaler og syntes at ville berøve Aristokratiet Frugten af den Statsomvæltning, det havde sat i Værk. Da imidlertid Almuen rejste sig til Opstand og Folkungerne truede fra Norge, havde Albrecht kastet sig i Armene paa de indfødte Stormænd, og disse havde sikret ham Kongenavnet, mod at han opgav næsten enhver virkelig Magt. I den følgende Tid traadte den tyske Indflydelse atter noget tilbage; de store Pantelen, som Hertug Albrecht havde erhvervet sig, gik, allerede medens han levede, for største Delen over paa svenske Hænder; de tyske Lensherrer afløstes af indfødte, og henne i Firserne spillede det fremmede Element ikke mere nogen sær fremtrædende Rolle; der var sikkert færre Tyskere i Sverige end samtidig i Danmark.

Dermed var Tilstanden i det hele dog ingenlunde bleven bedre, idet Kongemagten blot havde veget Pladsen for et uroligt og herskesygt Aristokrati, der stredes indbyrdes og kun var enigt om at undertrykke de lavere Stænder og om at udplyndre Gejstligheden og Kronen. Fra alle Kanter af Landet hørtes der om Voldsgjerninger, udøvede især mod dem, hvem det netop var Ridderens Pligt at værne om, mod Præsten og Kvinden. De fattige Pilgrimme, der bodfærdig vandrede til Vadstena, bleve udplyndrede under Vejs; rejsende Borgere bleve opsnappede af Adelsmænd, der kun frigave dem mod svære Løsepenge; Bispen i Linkøping blev overfalden og dræbt af en Ridder, og medens Stiftet var ledigt, tilreve Omegnens Fogeder sig al Kirkens Tiende. Fremmest blandt Adelen stod den mægtige Bo Jonsson, der var Rigets Drost, og hvis Len omfattede langt mer end Halvdelen af Sverige. Det var en haard og hensynsløs Mand, ret en Type for Datidens adelige Herrer; da hans første Hustru døde frugtsommelig, lod han hendes Lig aabne for at vise, at Barnet levede, hvorved han kom i Besiddelse af Arven efter hende. End ikke Drostens Standsfæller vare sikre for hans Overmod; ved selve Højaltret i en af Stockholms Kirker dræbte han Ridderen Karl Niklisson og tilegnede sig derefter al den myrdedes Gods.

Alle lede under denne Tilstand, som selv Flertallet af Aristokratiet ikke kunde billige; Adelen besvor højtidelige Landefrede, og Gejstligheden udslyngede sine Bandstraaler; man prøvede alle Midler — undtagen det ene, der virkelig kunde hjælpe, det at styrke Regeringen og Kongemagten. Tværtimod, hver Gang Albrecht forsøgte at udvide sin Myndighed, mødte han den kraftigste Modstand, maatte atter bøje sig for Stormændene og ydmygt anerkjende sin Uret. Og dog vendte Misfornøjelsen sig allermest mod ham; Kongen var det jo, som skulde vaage over Lov og Ret i Landet, og naar Sverige ikke med Urette blev kaldt en Røverkule, var det Kongen, der i Folkets Øjne maatte bære Ansvaret derfor. Uviljen mod Albrecht blev tillige et Had til Udlændingene, til Tyskerne, skjønt disses Indflydelse faktisk var i Aftagende. Det gik her nogenlunde som i Danmark i Kongeløsets Tid; det var Tyskerne, der havde drevet den aristokratiske Udvikling frem, og de fik da Skylden for alle de Fejl, der fulgte med den. »Som Rovfugle sade Tyskerne paa Bjergtinderne og tyranniserede Landet«, hedder det i en gammel Krønike, og Folkevisen véd at fortælle om, hvorledes det ædle svenske Land og de gode, indfødte Herrer bleve undertrykte af de tyske Hofmænd og Riddere.

Denne Tilstand maatte stadig styrke Dronning Margrethe i Haabet om at vinde Sverige tilbage for den Æt, hvori hun var indgiftet. Vi tør formode, at der hos den svenske Almue har rørt sig lignende Stemninger som de, der kom til Orde ved Opstanden 1371; da det nye Regimente viste sig saa lidet heldbringende, huskede man stedse bedre de gode Sider ved Folkungekongernes Styrelse og glemte, hvor megen Anledning til Misnøje man havde fundet i Magnus Smeks Tid. Selv hos en Del af Adelen er der maaske begyndt at rejse sig en Utilfredshed over al den herskende Retsløshed, der mest kom ganske enkelte Stormænd til Gode, og ogsaa her har man da atter vendt Tanken mod den fordrevne Kongeæt, der nu heller ikke mere repræsenteredes af den forhadte Kong Magnus. En almindelig udbredt Misfornøjelse med Meklenburgernes Regimente træder i alt Fald skarpt frem, og dermed var Jordbunden forberedt for Indblanding.

Paa en ejendommelig Maade var der anvist Margrethe Vej til at komme i Forhold til de svenske Stormænd. De Foreninger, der tidligere havde fundet Sted mellem Sverige, Norge og de danske Landskaber hinsides Øresund, havde, som vi have set, ikke efterladt gode Minder hos Folkene; dog havde de frembragt Forbindelser mellem Adelsmændene, der viste sig i Ægteskaber mellem Nordmænd og Svenskere og mellem disse og Hallandsfarer, maaske ogsaa Skaaninger. Saadanne Slægtskabsforhold bleve forøgede senere; den svenske Rigsmarsk, Erik Ketilsson, der trofast stod paa Folkungernes Side, bortgiftede sin Datter til en dansk Adelsmand, Axel Ketilssøn (Krognos); den senere saa bekjendte Hallandsfar Abraham Broderssøn ægtede allerede 1382 en svensk Dame, der i Medgift bragte ham store Godser i Smaaland[2] o. s. fr. Disse Ægteskaber frembragte ikke blot et venskabeligt Forhold mellem Adelen langs med Grænsen; der opkom derved tillige et vist Fællesskab i Godser, saaledes at Danske ofte ejede Gaarde i Sverige, Svenskere i Norge eller Halland, og dette blev Tilfælde med endnu mange flere, da Sveriges Rigsgrænse blev forskudt, ved at Margrethe i lang Tid havde Herredømmet over nogle af Rigets vestlige Landskaber. For saadanne Adelsmænd, som havde Ejendomme paa begge Sider af Grænsen, faldt det imidlertid meget ubekvemt, at Nordens Regenter laa i indbyrdes Strid; thi sluttede man sig til den ene, kunde hans Modstander jo meget let falde paa at inddrage de Godser, der laa i hans Lande. Saaledes gik det virkelig meget ofte; Margrethe fratog for Ex. den i Sverige indgiftede Magnus Porse, hvad han ejede i Halland, og Kong Albrecht inddrog Svenskeren Bengt Bossons Godser, da denne «rømte med sin rette Herre, Kong Haakon, ud af Riget»[3].

Af denne Grund maatte der hos adskillige Stormænd være et levende Ønske om at opretholde et godt Forhold mellem Landene, og de førtes derved til en Politik, der ofte var i Strid med Fyrsternes Planer. Mest storslaaet fremtræder dette ved Forliget i 1371, der paa en Gang narrede Folkungerne for deres Krav paa Sverige og Albrecht for det meste af hans kongelige Myndighed; en Fred mellem Rigerne paa dette Grundlag var unægtelig til Fordel for Aristokratiet, som ogsaa aftvang Albrecht det Løfte, at han skulde respektere, hvad Gods Mænd fra Danmark eller Norge maatte eje i Sverige mod Gjensidighed fra disse Rigers Side[4]. Efter en mindre Maalestok kommer det samme frem ti Aar efter i den føromtalte Særfred, der afsluttedes mellem Sverige og de danske Landskaber hinsides Øresund. Med den gik det nøjere saaledes til, at Skaanes Adel skikkede Udsendinge op til Skeninge, hvor de mødtes med Kong Albrecht og de svenske Stormænd; her indfandt ogsaa, som det synes, den landflygtige Erik Ketilsson sig, og Krøniken siger endog, at der var en stor Forsamling af Adelsmænd fra alle tre Riger[5]. Den Stilstand mellem Skaane og Sverige, som man enedes om, var mest til Fordel for Adelen, medens den hindrede Albrecht i at gjøre sine Krav paa de skaanske Landskaber gjældende, og i Danmark fulgtes af en indre Fejde, hvorved, som det synes, det netop gik ud over Hovedmændene fra Skeningemødet, idet Tuve Galen mistede sit Slot Tustropsø og Hr. Holmger Gregerssøn blev dræbt.

Havde disse Udslag af de nordiske Stormænds Samvirken ingenlunde været til Fordel for Margrethe, saa var der dog en Mulighed for, at hun kunde faa noget godt ud af de stærkt udviklede Forbindelser mellem hendes egne Undersaatter og Svenskerne; hun kunde benytte sig af dem til at paavirke Kong Albrechts Mænd, puste til Misfornøjelsen og søge at vende den til Fordel for Folkungerne. At Margrethe har prøvet denne Vej, der saa godt stemte med hele hendes Karakter, er utvivlsomt, om end disse underjordiske Intriger kun have efterladt faa Spor i de os levnede Kilder[6]. Mest betegnende er det vel, at Dronningen i 1382 paa en svensk Bispestol fik indsat en Dansk og netop en af sine personlige Venner, nemlig Kanniken Peder Jenssøn, kaldet Lodehat efter den Figur, han førte i sit Skjold. I Vexiø var Bispen død, og Kapitlet havde til hans Efterfølger valgt en fremragende Upsalagejstlig, Hr. Henrik Karlsson, som da studerede i Paris. Valget meddeltes Paven med den Tilføjelse, at alt var foregaaet rigtig efter den kanoniske Lov, og bl. a. anførtes det, at man havde tilkaldt alle fraværende Kanniker, for saa vidt de levede indenfor Kirkeprovinsen; — én Undtagelse havde man dog set sig nødt til at gjøre: en vis Hr. Hemming Karlsson opholdt sig nemlig nok i Kirkeprovinsen Dacia, men i et fjendtligt Land. Hvad der menes hermed, er let at se; Hr. Hemming har været i Danmark hos Dronning Margrethe, og det viste sig snart, hvad han havde haft at udrette dèr; thi da den udvalgte svenske Domherre kom til Rom, havde Margrethe allerede faaet sat igjennem, at Paven ved Provision havde besat den ledige Bispestol med Peder Lodehat. Saaledes blev en dansk Mand Biskop i Vexiø, og at han i denne Stilling har virket af al Magt for sin Beskytterinde, kan man ikke betvivle. Nogle Aar efter blev i øvrigt Aarhus Bispestol ledig, og Peder Lodehat flyttede da tilbage til Danmark, idet han overlod Vexiø til den Hemming Karlsson, der havde foranlediget hans Indsættelse[7].

I lang Tid vandt Margrethe dog kun lidet fremad ved dette Intrigespil, og det er klart, at Meklenburgerne vare de stærkeste til henimod Midten af Firserne. Medens der indtil da endnu ikke er noget bestemt Tegn til Frafald blandt Svenskerne, have Meklenburgerne fundet Tilhængere i Skaane; det er Albrecht, der atter og atter begynder Krig med Danmark, og endnu i 1384 vinder han en saa betydelig Fordel som den at faa Slottene Øresten og Oppensten fratagne Margrethe. Netop da indtræder der imidlertid et Omslag i Magtforholdet, saaledes som vi delvis allerede have set. Hanseaternes Misstemning mod Margrethe var stegen til det højeste, og Meklenburgerne havde haabet nu endelig at finde Forbundsfæller mod hende, men i sidste Øjeblik vege Stæderne tilbage; de udsonede sig med Dronningen og overgave hende de skaanske Slotte. Medens hun derved fik en bred Basis for et Angreb paa Sverige, vandt hun tillige en moralsk Sejr, der gav et stort Indtryk af hendes Magt.

Saaledes var Stillingen, da Margrethe lod sin Søn antage Titel af ret Arving til Sverige; det var at erklære Krigen mellem de to Fyrstehuse for aabnet. Kong Albrecht søgte Støtte i sit Hjemland og afholdt i 1386 et Møde i Wismar med mangfoldige tyske Fyrster; disse bleve pragtfuldt beværtede otte Dage igjennem, og medens Dans og Ringrenden afløste hinanden, er der her sikkert truffet Aftaler mod Danmark[8]. Dronning Margrethe var heller ikke ledig; i Sommeren det samme Aar foretog ogsaa hun en Rejse til Tyskland; ledsaget af den venligsindede Grev Adolf af Holsten besøgte Dronningen Hamburg og Stade og førtes derfra af to hamburgske Raadsherrer til Lübeck[9]. I denne By overværede hun det store Hansemøde i Juli Maaned, og medens hun her optraadte med stor Skarphed overfor Stæderne i Erstatningsspørgsmaalet, viste hun paa den anden Side de enkelte Byer megen Velvilje og mæglede bl. a. i en Strid mellem Lübeck og de holstenske Grever. Disse vare selv til Stede, ligeledes Kong Albrecht, og der skal, efter hvad Krøniken paastaar, være ført vigtige Underhandlinger om Forholdet mellem Danmark og Sverige[10]. Herom vide vi dog intet nøjere, og til et Forlig er det i alt Fald ikke kommet; thi Oluf vedblev at føre sin nye Titel. Frugten af Margrethes tyske Rejse var derimod hendes Udsoning med de holstenske Grever, der fra Festlighederne i Wismar og Lübeck fulgte med til Danmark og her modtoge Forleningen med Sønderjylland af Kong Olufs Haand. I hvilken Grad dette styrkede Margrethes Stilling overfor den danske Adel, er allerede omtalt; tillige var derved Rigets Sydgrænse sikret mod ethvert Angreb, og Meklenburgerne i Sverige og Tyskland stode næsten helt isolerede. De kunde syd for Østersøen finde en Forøgelse af deres Hær ved at tage Smaafyrster og Adelsmænd i Tjeneste, derimod ingen Forbundsfæller af virkelig politisk Betydning. Alt var forberedt af Margrethe til at føre et afgjørende Slag mod det meklenburgske Herredømme i Norden, saa snart der maatte vise sig en gunstig Lejlighed dertil.

En saadan kom endnu i det samme Aar 1386. Da døde nemlig Sveriges mægtige Drost, Hr. Bo Jonsson; Kong Albrecht bestemte sig til at benytte dette Dødsfald til et nyt Forsøg paa at udvide sin kongelige Myndighed og besluttede at tilegne sig Herredømmet over de mangfoldige Len, som denne hans overmægtige Undersaat havde haft inde. Bo Jonsson maa imidlertid have forudset noget saadant, og i sin sidste Vilje, der var oprettet to Aar tidligere, havde han indsat ti af Rigets mægtigste Mænd til Fuldbyrdere af Testamentet og Formyndere for sin Hustru og sine Børn. Der var herved dannet et aristokratisk Forbund, der stod fast sammen overfor Kongen, men Albrecht veg ikke tilbage for Striden. Han benyttede sig af, at Bo Jonssons Enke, Margrethe Dume, var hans egen Landsmandinde, en meklenburgsk Adelsdame, og lod hende vælge ham selv til Formynder; som saadan gjorde han saa Krav paa at styre og handle med Bo Jonssons Len. Samtidig vovede Albrecht endog et Skridt, der maatte ophidse hele Adelen mod ham, hvor nødvendigt det end var, hvis Kongedømmet atter skulde bringes paa Fode; han opstillede nemlig det Krav, at Adelen skulde tilbagegive det Krongods, som den med Urette havde tilegnet sig og derved draget fra Skatskyldighed til Kronen ind under sin Frelseret. Endelig udskrev han en Skat, der skulde hvile paa hele Landets saavel frelse som ufrelse Jordegods, og da det kan anses som givet, at han ikke i dette Øjeblik har kunnet skaffe sig Rigsraadets Samtykke til en saadan Byrde, var dette Paalæg ganske vist et skarpt Brud paa hans tidligere Løfter [11].

Det var et vigtigt Øjeblik i Sveriges Historie, skæbnesvangert og følgevigtigt for Aarhundreder; lad os saa levende som mulig søge at forestille os Stillingen. Man kan forstaa, at Kong Albrecht med Begjærlighed maatte gribe den Mulighed, Bo Jonssons Død gav ham, til at gjøre sin kongelige Myndighed til mer end et blot Navn; det maatte staa for ham som et: Nu eller aldrig. Imidlertid var det klart, at en Kamp med Adelen i dette Øjeblik vilde og maatte blive farlig for Albrechts hele Herredømme; thi var det tænkeligt, at denne Kamp kunde holde sig indenfor Landets egne

Grænser? Kunde det formodes, at Margrethe vilde være en rolig Tilskuer til en indre Brydning i Sverige, vilde hun ikke med begge Hænder gribe denne Lejlighed til at gjøre det Krav gjældende, som udtaltes i hendes Søns Titel som «Arving til Sverige»? Og mer end det, naar Albrecht saaledes udfordrede den svenske Adel til Kamp, var det da ikke ligefrem at støde den over i Armene paa Margrethe?

Stormændenes Stilling var højst pinlig. De kunde ikke undlade at optage den Handske, Kong Albrecht tilkastede dem; hvis det lykkedes Kongen at komme i Besiddelse af Bo Jonssons udstrakte Len, vilde Kronens Magt blive lige saa stor, som den før havde været lille, og alt, hvad Aristokratiet havde vundet, vilde staa paa Spil. Netop nu var Kongen støttet ved Forbund med de tyske Smaafyrster, som han havde beværtet i Wismar; han var vendt tilbage, formodentlig ledsaget af udenlandske Lejetropper; var det ikke Tegnet paa, at tysk Indflydelse atter skulde blive overmægtig i Sverige? Altsaa aaben Rejsning mod Albrecht, det syntes den givne Vej for Aristokratiet, men lige saa klart syntes det da at være, at man maatte søge Hjælp hos Meklenburgernes aabenbare Fjende, hos Dronning Margrethe, der stod med udstrakt Haand og intet ønskede hellere end at slutte Forbund med det svenske Aristokrati. Hvor ydmygende var det imidlertid ikke for Adelen at bøje sig for den Slægt, som den selv havde fordrevet, og hvor farligt for de Interesser, man netop kæmpede for! Hele Aarhundredet igjennem havde de svenske Stormænds Politik været klar og konsekvent; til det yderste havde de kæmpet for deres Standsinteresser og ikke skyet noget Middel for at holde dem oppe. Under denne Kamp havde alt, hvad de strede imod, været ligesom personificeret i Folkungeætten; dennes Stræben efter at forøge Kongemagten, dens Forsøg paa at udvide sit Myndighedsomraade ved Erobringer og Unioner, i andre Øjeblikke dens Lyst til hos Nabofyrster at søge Støtte mod det indfødte Stormandsvælde, alt dette dannede et Hele, der allerede var traditionelt i Slægten, og som var Adelen i højeste Grad imod. Med og imod Folkets Stemning havde Stormændene derfor bekæmpet Folkungerne; de havde benyttet Folkets Mistanke til Magnus for Forræderi mod Landet til at faa ham afsat, og siden, da Folket krævede Tyskerne fordrevne og Folkungerne gjenindsatte, havde de vidst at dreje Sagen saaledes, at Tyskernes Indflydelse nok blev mindsket, men at Magnus Smek ikke fik sin svenske Krone igjen. Var Modsætningen mellem Folkungerne og det svenske Aristokrati siden bleven mindre? Hovedlederne blandt Adelen vare endnu de Mænd, der i 1371 saa snildt havde afværget Magnus' Gjenindsættelse, Rigsraader, som Birger Ulfsson og Sten Benediktsson, ja forrest blandt Bo Jonsons Exekutorer stod Hr. Karl Ulfsson af Tofta, der havde været Hoveddeltager i Sammensværgelsen mod Folkungerne og Albrechts Indkaldelse. Paa Folkungernes Side vare ganske vist saavel Magnus som Haakon døde, og Ætten repræsenteredes nu af Oluf og hans Moder, men denne sidste var jo i sin Person ligesom Symbolet paa Folkungernes Forbund med Danmark; hun var en Datter af den, ogsaa af den svenske Adel saa forhadte Valdemar Atterdag, og hun havde endelig selv vist en Optræden mod sit Lands Stormænd, der vel var egnet til at indgyde Svenskerne Frygt for et Forbund med hende. Vi have set, hvilket Indtryk Margrethes voxende Myndighed gjorde i Lübeck; naar man i Hansestaden har bemærket «den Frygt, der greb hele Danmarks Adel for denne Frues Visdom og Kraft», saa har det sikkert gjort et endnu dybere Indtryk paa Nabolandets Herremænd.

Under disse Forhold have de svenske Stormænd sikkert trykket sig meget ved at søge Hjælp hos Dronning Margrethe, men var der andet at gjøre? De kunde maaske alene besejre Kong Albrecht og ligesom et Par Gange tidligere tvinge ham til at vige tilbage fra hans Forsøg paa atter at gjenoprette sin kongelige Magt, men de kunde umulig gjøre dette og samtidig fortsætte Sveriges Kamp med Folkungerne; paa en Gang at vende sig i begge Retninger, dertil hørte der langt mere Kraft, end Adelen besad. Overalt laa Landet aabent for Margrethes norske og danske Tropper; udenlands var der ingen Mulighed for Rigsraadet til at finde Hjælp enten mod Meklenburgerne eller Folkungerne, og indenlands lagde Folkets Harme over Undertrykkelsen og Retsløsheden sig stedse stærkere for Dagen, en Harme, der vel nærmest var rettet mod Tyskerne, men som dog snart med langt mere Grund kunde ramme Stormændene selv. Enhver, der forstod den politiske Stilling, maatte indrømme, at Kamp mod Meklenburgerne var enstydig med Forbund med Margrethe, og den afdøde Drost havde ogsaa selv anvist Fuldbyrderne af sit Testamente, hvilken Vej de skulde søge, idet han blandt dem havde indsat Hr. Erik Ketilsson, den mægtigste af de Svenskere, der vare blevne den gamle Kongeslægt tro.

Nødtvungent førtes det svenske Aristokrati til at søge hen til Margrethe. Efter hendes Optræden i Danmark har det næppe nogensinde ventet, at hun vilde lade sig nøje med den Skyggemagt, som Albrecht besad; derimod er det rimeligt nok, at Adelen dog ikke fra først af har anet, hvor haarde Betingelser den tilsidst maatte gaa ind paa[12]. Stormændene havde vel haabet at kunne opnaa noget for sig selv og noget for Landet; for sig selv: den endelige Tilintetgjørelse af Tyskernes Indflydelse og Sikkerhed for rolig Besiddelse af, hvad Gods Svenskerne havde i Margrethes Besiddelser; for Riget: Tilbagevindelsen af de svenske Landskaber, som Margrethe havde inde, Vermeland og andet imod Vest samt Øen Gotland. Det sidste naaede de kun til Hælvten, det første slet ikke, men hvad der opnaaedes, det var en stærk Forøgelse af Regeringsmagten i Sverige og dermed en Fred og Orden i Riget, som modtoges med Glæde af Folket, maaske ogsaa af en stor Del af Adelen.

Forhandlingerne mellem den svenske Adel og Margrethe have vistnok været langvarige. Frafaldet mellem Albrechts Tilhængere og deres Overgang til Dronningen var imidlertid i fuld Gang; betegnende nok gjordes Begyndelsen ikke af indfødte Stormænd, men af de til Sverige indvandrede Tyskere. Allerede 1384 finde vi paa Margrethes Side Meklenburgeren Henrik Parow, der havde haft vigtige Embeder i Sverige; nu fik han i Stedet et Len paa Laaland og skulde snart efter blive Margrethes vigtigste Hjælper mod sin forrige Herre[13]. En Landsmand af ham, Hr. Johan Snakenborg, viser sig ogsaa paa denne Tid i Margrethes Tjeneste og er vel ligeledes indvandret fra Sverige, hvor hans Slægt havde spillet en fremtrædende Rolle i Albrechts Omgivelser; han ægtede en rig Adelsdame i Skaane og fik Gods og Len i dette Landskab, hvor for øvrigt «den tyske Tyran» snart gav Anledning til en lille Bondeopstand[14].

Netop i dette Øjeblik, da alt syntes at være i den bedste Gænge, og Margrethes store Planer nærmede sig deres Fuldendelse, netop da ramtes hun af den største Ulykke, der kunde times hende baade som Regentinde og som Moder. I Sommeren 1387 opholdt Dronningen og den syttenaarige Kong Oluf sig ovre i Skaane, aabenbart for at være nærmere ved Haanden og strax kunne gribe ind i de svenske Forhold. I Juli vare de begge i Ystad, hvorfra Oluf sidst paa Maaneden stadfæstede Rodnebys Privilegier[15]; Dronningen forblev i Byen, som det hedder, for at underhandle med Kong Albrecht; snarere gjaldt Forhandlingerne dog de oprørske Stormænd. Oluf rejste videre til Falsterbo Slot, ledsaget af sine Hofmænd og enkelte Rigsraader; næppe var han imidlertid kommen hertil, før han blev overfalden af en pludselig Sygdom, og — vistnok den tredje Avgust*) — døde den unge Konge. Hans Lig blev balsameret og udstillet til Folkets Beskuelse i Falsterbo Kirke; de udtagne Indvolde bragtes til Lund og bisattes i Domkirken, medens Liget førtes til Sorø Kloster.

Det var et stort Haab, der slukkedes med den unge Konge. Han var, sagdes der kort efter, af ædlere Byrd end nogen dalevende Konge, paa Grund af sin Slægts ældgamle Blod og den kongelige Oprindelse baade paa Sværd- og Spindesiden. I Virkeligheden døde jo med ham den sidste Ætling af Nordens gamle Kongestammer; Folkungeætten, der havde indgiftet sig i Harald Haarfagers og Sven Æstridsens Kongeslægter, udsluktes med ham, og det Haab nedsloges, som Margrethe havde om, at hendes Søn skulde blive Stamfader til en Række af Konger. Foreningen mellem Norge og Danmark stod nu paa Spil, og Olufs stolte Titel af «sand Arving til Sverige» kunde ikke mere blive til Virkelighed.

---

*) En Undersøgelse om Dagen for Olufs Død, hvorom der har hersket megen Tvivl, findes i Anmærkning 16.

II. Margrethes Valg til Rigsstyrerinde i Danmark, Norge og Sverige.

Kong Olufs Død var det haardeste Stød for Margrethes Planer. Det var jo dog alene den unge Konge, Folkungeættens sidste Mand, der med en vis Ret kunde gjøre Krav gjældende paa Sverige, og endnu mere, hverken til Danmark eller til Norge havde Margrethe nogen Adkomst efter Olufs Død, da hun jo ved det danske Kongevalg i 1376 udtrykkelig havde opgivet at støtte Sønnens Krav paa sin egen Arveret, medens der i Norge aldeles ikke kunde være Tale om, at hun, den indgiftede fremmede Fyrstinde, skulde have nogen Ret til Styrelsen for sin egen Person. Ved Olufs Død vaagnede derimod alle Meklenburgernes Krav paa ny og udstraktes endog til at gjælde Norge. Kjøbenhavnsforliget mellem Danmark og Meklenburgerne i 1376 havde udtrykkelig fastsat, at hver af Parterne skulde beholde sine Rettigheder, og nu, da Oluf var død, kunde den unge Albrecht med Grund anse den Tid for at være kommen, da hans Ret til den danske Trone maatte træde i Kraft. Overfor Norge var Forholdet ganske lignende; i dette utvivlsomme Arverige var ingen nærmere til at tage Arven efter Oluf end Meklenburgerne, kun at det her blev den svenske Kong Albrecht, der var den nærmeste til Tronen som den ældste dalevende Søn af Magnus Smeks Søster. Meklenburgerne have i Virkeligheden gjort deres Krav gjældende; deres Tilhængere forfægtede senere deres Adkomst til Norges Rige, og allerede nu, strax efter Olufs Død, antog den unge Albrecht Titel af Arving til Danmark, ja kaldte sig i sit Segl ligefrem Danmarks Konge og førte som Hovedvaaben de tre kongelige danske Leoparder[17].

Imidlertid betøde disse Krav i Titler og Vaaben kun lidt; Meklenburgerne, der i 1375 havde været virkelig farlige for Danmark, var det ikke mere i 1387. De mellemliggende tolv Aar havde rodfæstet Margrethes Indflydelse; Riget var under hende gaaet overordentlig fremad; de Provinser, der havde været inddragne under fremmed Herredømme, vare gjenvundne; i det indre var der kommet Fred og Orden, og alt dette skyldtes først og fremmest Margrethes egen Personlighed. Enhver Dansk vidste, at det var hende, der var Sjælen i Styrelsen, og enhver indsaa derfor ogsaa, at Olufs Død ikke burde formindske Dronningens Indflydelse, om end denne Begivenhed formelt havde borttaget ethvert Grundlag for hendes Herskerstilling. Ingen kunde tænke paa at vælge en Meklenburger til dansk Konge, paa at bøje sig for den Slægt, som Danmark havde bekæmpet i hele Olufs Tid, og hvis Magt netop nu var helt undergraven. Hvorledes man skulde komme ud over Øjeblikkets Vanskeligheder, kunde være tvivlsomt; kun det stod fast, at Margrethe maatte bevares som Rigets Leder.

I Virkeligheden kom man da ogsaa yderst hurtig til et Resultat. Da Oluf døde paa Falsterbo Slot, var en stor Del af Rigsraadet og Stormændene samlet i Skaane, dels i

Kongens Følge, dels hos Dronningen, for at hjælpe hende under Forhandlingerne med de Svenske. Dèr vare flere af Landets Bisper, Ærkebisp Magnus af Lund og den nys udvalgte Ærkebiskop i Nidaros, Vinald Henriksson; fremdeles den afdøde Konges Hofmester, Hr. Bent Bjug, flere Mænd af de vigtigste danske Adelsslægter som Mikkel Rud, Folmer Jakobssøn Lunge og Jens Due*), den indvandrede Meklenburger Henrik Parow, først og fremmest dog Rigets Drost og Margrethes trofaste Hjælper, den mægtige Henning Podbusk. Med disse har Dronningen da raadslaaet om Stillingen, og man er snart bleven enig om den Udvej, som hele den politiske Stilling næsten nødvendig maatte føre til, den, at udsætte selve Kongevalget og foreløbig betro hele Magten i Margrethes Haand.

Kun en Uge efter, at Oluf var død, den 10 Avgust 1387, blev Margrethe udvalgt til Danmarks Styrer i Lunds Domkirke og derefter hyldet paa det skaanske Landsthing; Sjællænderne fulgte Exemplet en halv Snes Dage senere; Fynboernes Hylding fandt først Sted i Oktober Maaned, Jydernes formodentlig lidt tidligere. Da Margrethe, hedder det i Vidnesbyrdene om Hyldingen, er Kong Valdemars Datter og Kong Olufs Moder, og begge disse ere døde, og for den gode Vilje og Gunst, som Landets Indbyggere altid have fundet hos hende, ere alle endrægtig blevne enige med hende om, at de ikke ville tage nogen til Konge eller drage nogen ind i Danmark, som er hende imod; derimod ville de hjælpe hende imod hendes Fjender, og hun har til Gjengjæld lovet at lade dem nyde de Privilegier, som hendes Forældre og Søn have givet dem. Derfor have de da alle taget hende til deres Frue og Husbonde og til hele Rigets fuldmægtige Formynder, og de love at tjene hende, som Dannemænd bør, lige til den Dag, da hun og de blive enige om at vælge en Konge.

---

*) Denne Mand, der siden kom til at spille en stor Rolle, var vistnok en Halvfætter til den Jens Due, der i 1378 havde sluttet sig til Meklenburgerne (ovenfor S. 73)[18].

Saaledes var det mærkelige sket; Danmark havde faaet en regerende Dronning, i hvis Haand Magten var lagt paa ubestemt Tid. Dette var jo imidlertid ganske naturligt, som Forholdene vare; intet laa nærmere end at betro Margrethe Styrelsen indtil videre, og selve de ejendommelige Udtryk om hendes Myndighed, det at hun blev Rigets Formynder, vise hvorledes Tanken var opkommen; hun skulde vedblive at indtage den samme Stilling, som hun havde haft i Olufs Mindreaarighed og faktisk ogsaa lige til hans Død. Med Rette sige, Krøniken, at de Danske toge Margrethe til Styrer paa Grund af den store Visdom, som Gud havde givet hende, men ved Siden deraf omtales dog i alle Hyldingsbrevene hendes Slægtskab med de sidste Konger, ja Fynboerne tilføje udtrykkelig som Grund til Valget, at Margrethe var den nærmeste efter Blodet. Med nogen Grund kunde Margrethe derfor fra nu i sin sædvanlige Titel kalde sig: ret Arving og Fyrstinde til Danmark[19].

Danmark var sikret Margrethe; det stod tilbage at naa det samme i Norge. Strax efter Hyldingen i Odense har Dronningen formodentlig begivet sig paa Vejen nord paa, og under denne Rejse har hun da tillige gjenoptaget Underhandlingerne med de svenske Stormænd, som uden Tvivl have krympet sig meget ved at indlade sig med hende alene. Imidlertid havde de allerede vovet sig altfor vidt frem til at kunne gaa tilbage, og den stærke Tilslutning, Margrethe havde fundet i Danmark, udøvede vel ogsaa sin Virkning i Sverige. Det første Resultat af Forhandlingerne var, at hun gjenvandt Slottene Oppensten og Øresten, der vare komne i Bo Jonsons Besiddelse; den af Drosten indsatte Slotshøvedsmand, Algot Magnusson af den ældre Sturæt, gik over til hende og lovede at holde Slottene til hendes tro Haand, ja, de bleve endog sikrede det danske Rige, idet Algot, om Margrethe døde, skulde holde Borgene til visse danske Rigsraaders Haand. Brevet herom blev udstedt i Januar 1388 paa Slottet Ekholm ved Trollhættan i Nærværelse af flere af Dronningens troeste Mænd, bl. a. den senere saa bekjendte Abraham Broderssøn; Margrethe var maaske selv til Stede[20].

Kort efter finde vi hende i Oslo. Her var det norske Rigsraad blevet sammenkaldt af Ærkebiskop Vinald, der ved at deltage i Hyldingen i Skaane allerede havde bundet sig til Margrethes Sag, og Raadet var netop under Margrethes Formynderstyrelse forøget med mange nye Medlemmer, som da sikkert vare Dronningen personlig hengivne. Der kunde ikke godt være Tale om at gjøre andet end at følge det af Danmark givne Exempel og sætte Margrethe i Spidsen for Riget, men formelt var der større Vanskeligheder derved end i Danmark. Her hævdede Folket og Rigsraadet deres fri Valgret; støttet paa den havde man 1376 forbigaaet den ældre Kongedatters Søn til Fordel for Oluf, og nu atter i Stedet for den nærmere mandlige Arving valgt en Kvinde. Norge derimod var fra gammel Tid et udpræget Arverige, og Arvefølgen var nøjagtig fastsat ved Landsloven*). Efter Bestemmelserne heri var den nærmeste Arving utvivlsomt Albrecht af Sverige, der var en Dattersøn af Haakon V og vel maatte sættes i Lovens 9de Klasse; han kunde imidlertid formodes at have forbrudt sin Arveret ved at staa som Rigets Fjende, og nærmest kom da hans Brodersøn, den samme Hertug Albrecht, der var Arving til Danmark; han hørte til Lovens 11te Klasse. Ingen af dem, der ellers kunde være Tale om, faldt indenfor de i Loven opregnede Slægtskabsgrader, men det var fastsat, at man, naar der ikke fandtes nærmere Arvinger, skulde følge de almindelige Arveregler; i saa Fald levede der to norske Adelsmænd, Haakon Jonsson og Sigurd Hafthorsson, der temmelig langt ude nedstammede fra norske Kongedøtre. Dronning Margrethe kom ikke ind under nogen Klasse enten i den kongelige eller private Arvelov; ganske vist kunde efter den sidste Moderen arve sin eneste Søn, men for Rigets Vedkommende stilledes imidlertid den absolute Betingelse, at Arvetageren skulde være af den norske Kongeæt, og selv om man gik nok saa langt tilbage i Tiden, var det ikke muligt at paavise noget saadant for Margrethes Vedkommende.

Til Trods for dette blev Resultatet dog, at Margrethe vandt Riget. At tage den ene eller anden Meklenburger vilde have været et fuldkomment Brud med den hele politiske Udvikling; de to Nordmænd vare som sagt kun langt ude beslægtede med Kongeætten, og deres Standsfæller havde sikkert aldeles ingen Lyst til at gjøre dem til deres og hele

---

*) En noget ændret Arvelov, udstedt af Haakon V, havde vistnok mistet eller aldrig haft ret Gyldighed.

Landets Herrer. Saaledes blev Udslaget, at Rigsraadet den anden Februar 1388 antog Margrethe til hele Norges mægtige Frue og rette Husbond, de samme Udtryk altsaa, der vare blevne brugte i Danmark; kun gik man i Norge endnu et Skridt videre end her, idet man tilstod Dronningen denne Magt uden Forbehold paa Livstid. Ogsaa Begrundelsen var den samme, som i Danmark, idet man dels anførte, at Margrethe var Kong Haakons Husfrue og Kong Olufs Moder, dels at man altid havde fundet Gunst og god Vilje hos hende.

Hvorledes Rigsraadet forsvarede dette Resultat overfor Lovens Ord, er ikke klart. Da Hyldingsbrevet har fuldstændig de samme Udtryk som de danske Valgbreve, er det vel sandsynligt, at man betragtede Riget som stillet uden Arvinger, idet Meklenburgerne mentes at have forbrudt deres Ret, og de norske Adelsmænd vare for langt ude beslægtede med Kongeætten; Haakon Jonsson, der selv havde underskrevet og beseglet Hyldingsakten[21], afgav ogsaa en Erklæring om, at han ikke havde nogen Ret til Tronen. Man har da, som det norske Rigsraad udtrykte det langt senere (1513), ment, at med Olufs Død var «Arven med Norges Rige tømt», og under disse Forhold ligefrem valgt Dronning Margrethe; det hedder ogsaa i Brevet, at de «annammede, udvalgte og antoge» hende til Rigsstyrerske. Imidlertid er det rimeligt nok, at man med Tidens hele Uklarhed i den Art Retsspørgsmaal tillige har støttet Margrethes Krav paa en vis Arveret, eller, som en engelsk Udsending kort efter hørte i Norden, henvist til en romerretlig Bestemmelse, hvorefter Moderen arver sin eneste Søn[22].

Kun et halvt Aar efter Olufs Død havde Margrethe gjenvundet det Herredømme over Danmark og Norge, der syntes at maatte falde ud af hendes Hænder; Valget er et betegnende Vidnesbyrd om, i hvilken Grad man i begge Riger var afhængig af hendes Personlighed, og det var atter et stort Nederlag for Meklenburgerne. Den unge Hertug Albrecht døde i øvrigt netop paa denne Tid[23]; Slægtens Hoved, Kong Albrecht, forenede da i sin Person Kravet paa begge Riger og kunde med Grund anse sig for dybt forurettet ved saa fuldstændig at være bleven forbigaaet. Det hedder, at han har tiltaget sig Titel af Danmarks og Norges Konge[24], men denne Protest var intetsigende, og hans Herredømme i Sverige var tværtimod i dette Øjeblik i den største Fare.

Vi have allerede set, hvorledes i det mindste én svensk Adelsmand, Algot Magnusson, aabent var traadt over paa Margrethes Side og havde overgivet hende de Slotte, han befalede over. Det er et Tegn paa, at Underhandlingerne mellem de svenske Stormænd og Dronningen da vare vidt fremskredne; til et endeligt Udslag kom man dog først i Marts 1388, da Margrethe mødtes med Udsendinge fra Sveriges Rigsraad paa Slottet Dalaborg ved Venern, hvor Hr. Erik Ketilsson boede. Ser man, hvad der vedtoges her, bliver det let forstaaeligt, at Aristokratiet længe har trykket sig ved at indgaa paa de Betingelser, Dronningen stillede: paa Dalaborg fastsattes nemlig ikke blot Margrethes Valg til Sveriges fuldmægtige Frue og Husbonde, men ved Siden deraf Foranstaltninger, der betøde en fuldstændig Gjenopbyggelse af Kongedømmets Betydning i det svenske Statsliv.

I Kong Albrechts Tid var Kongens Magt bleven overordentlig indskrænket; ved sine forskjellige Forsikringsbreve havde han overdraget næsten al Regeringsmyndighed til Rigsraadet, og ved Pantsættelser var den overvejende Del af Rigets Slotte og Len kommen i Adelens Hænder. Alt dette nægtede Margrethe at anerkjende. Hun lovede de svenske Herrer at overholde Rigets Friheder og Privilegier, dog kun dem, som vare givne af Sveriges ældre Konger, før Albrecht kom ind i Landet; dermed var der slaaet en Streg over alle Løftebrevene. Fremdeles kunde de, der sluttede sig til Dronningen, vente at faa Lov til at beholde deres Pantelen, dog kun for saa vidt det var Herreder eller mindre Godser; alle Fæster og Slotte med underliggende Land skulde derimod overdrages Dronningen. Hvad endelig Bo Jonssons Forleninger angik, langt over Halvdelen af Riget, som Exekutorerne havde i deres Hænder, bleve de indskrænkede i højeste Grad; af en halv Snes Slotte skulde Testamentfuldbyrderne kun beholde to, nemlig Nykøpinghus og Viborg i Finland med et ret betydeligt Tilliggende; Resten, endnu langt større Strækninger, skulde strax overgives Margrethe, og hele Pantesummen overføres paa hine to Slotte, der endda til enhver Tid skulde staa Dronningens Folk aabne, om det var nødvendigt. For øvrigt lovede Margrethe at forføje over de Slotte, hun fik i Hænde, eftersom den svenske Lovbog bestemte, og at hjælpe Svenskerne mod Kong Albrecht, indtil Krigen var til Ende; naar alt var kommet i Orden, skulde Sverige saa have sine gamle Grænser igjen. Endelig tilsikrede hun de Svenskere, der ejede Godser i Danmark og Norge, at de skulde besidde disse i Fred.

Svenskerne gik ind paa alt dette, anerkjendte Margrethe som Rigsstyrerinde for Livstid og lovede endog at tage den til Konge, som hun foreslog dem, enten i hendes Livstid eller efter hendes Død. Erik Ketilsson gav Dronningen et særskilt Forsikringsbrev; de fire tilstedeværende svenske Rigsraader udgave deres Brev paa egne og otte andre Herrers Vegne, og to Maaneder senere bekræftede de svenske Herremænd i et Antal af 25 disse Betingelser. De takkede oven i Kjøbet Dronningen for den store Kjærlighed, hun havde vist dem, og lovede at vise sig værdige dertil, idet de bade Dronningen ikke lytte til saadanne, der maatte ville sætte Splid mellem hende og dem [25].

Tyder allerede dette sidste paa, at de svenske Stormænd just ikke troede, at Dronning Margrethe personlig var dem saa overordenlig gunstig, saa vise de storartede Indrømmelser klart, at den hele Overenskomst, skjønt udgaaet fra Aristokratiet, ikke var sket med dettes Særinteresser for Øje. Adelen havde rejst Kampen mod Albrecht for at værne om sine Len, fremfor alt om de store Strækninger af Riget, der ved Drostens Død vare komne i et Stormandsforbunds Hænder; nu indrømmede den Dronning Margrethe alle Sveriges Slotte og Borge paa to nær. Aristokratiet havde grebet til Vaaben for at forsvare sine Privilegier imod Kongens lovstridige Skattepaalæg og hans Forsøg paa at tilbagevinde bortkommet Krongods; nu opgav det alle de Rettigheder, det havde vundet ved at indsætte den tyske Fyrste, ved at hjælpe ham mod Folket, og viste det sig hurtig, at Skatter, som ogsaa ramte Adelen, bleve en Følge af Margrethes Anerkjendelse, saa fortolkedes Underkjendelsen af Albrechts Frihedsbreve ligeledes snart efter saaledes, at Følgen blev en Tilbagevinding af Krongods, som Albrecht ikke kunde have tænkt sig mere omfattende.

Var Adelens Underkastelse og dens Opgivelse til Margrethes

Fordel af alt, hvad den havde nægtet Albrecht, da et Udslag af en patriotisk Stemning, der bragte den til at glemme sine Fordele for Rigets? Dettes Interesser vare jo nogenlunde varetagne. Dronningen havde lovet at skaffe Riget dets gamle Grænser igjen, hvorved Svenskerne vel tænkte paa de Landskaber i Vestsverige, som hun havde inde, endnu mere dog paa det gamle svenske Gotland. Hun havde tilsikret Sverige Overholdelsen af Landets Love og bl. a. erkjendt at skulle besætte Slottene efter den svenske Lovbog, hvorved man vistnok har tænkt paa den Bestemmelse i Magnus Smeks Landslov, at kun indfødte maatte faa Len i Sverige. Dog vil man næppe heraf turde slutte, at den Selvopofrelse fra Adelens Side, der laa i Dalaborgbeslutningerne, var frivillig. Dens Underkastelse var fremtvungen af den politiske Situation, af dens vanskelige Stilling midt imellem Albrecht og Margrethe, ude af Stand, som den var, til at vende Spidsen mod begge paa en Gang, og Dronningen har med stor Snildhed vidst at udbytte disse Forhold til det yderste. Hun har faaet sat det igjennem, der alene kunde bringe Orden og Fred tilbage i Sverige, ikke et blot Regentskifte, men en Gjenindsættelse af Kronen i dens Myndighed. Ved at stræbe mod dette Maal har hun vel fundet Støtte i en Stemning, der var udpræget hos det lavere Folk og maaske har paavirket Stormændene halvt mod deres Vilje, en Følelse af, at den forfærdelige Lovløshed i Sverige var uudholdelig, og et stærkt Had til Ophavsmændene dertil, som man kun med halv Ret søgte i Kongen og hans tyske Hjælpere. I den Kundgjørelse til Folket, som Margrethe udstedte kort efter sit Valg til Regentinde, fremhævede Dronningen da ogsaa som Grund til, at Svenskerne havde indkaldt hende, den Voldgjæstning, Rov, Brand og ulovlige Beskatning, som Landet led under, og modsat lovede hun at skaffe Riget Fred, Lov og Ret[26].

III. Kampen mod Kong Albrecht.

Allerede i Sommeren 1388 stod vistnok Flertallet af de svenske Adelsmænd paa Dronning Margrethes Side, og Albrechts Herredømme indskrænkedes efterhaanden til kun at omfatte enkelte faste Slotte og de store Byer, især Stockholm og Kalmar, hvor den vigtigste Del af Borgerskabet bestod af indvandrede Tyskere. Rundt om i Landet førtes der Smaakampe mellem de to Partier; Algot Magnusson belejrede for Exempel en meklenburgsk Ridder, Heine Snakenborg, paa hans Gaard Væthersholm, som tilsidst blev indtagen[27], og saaledes er det sikkert gaaet mange Steder. Kong Albrecht indsaa snart, at han kun kunde haabe at fastholde Sveriges Krone ved udenlandsk Hjælp; i Juli tog han den Forsikring af Stockholms Borgere, at de, om han døde eller blev fangen, vilde anerkjende hans Søn Erik som Tronfølger[28], og derefter rejste Kongen over til Meklenburg.

Her sikrede Albrecht sit Stammeland ved et Forbund med Markgrev Jodokus af Brandenburg[29], og det lykkedes ham at formaa adskillige tyske Fyrster og Adelsmænd til at følge med til Sverige for at hjælpe ham i den afgjørende Strid. Hertug Bugislavs af Pommern drog maaske selv med, i alt Fald flere af hans Mænd, ja selv én af Hertug Gerhard af Slesvigs yngre Brødre, Grev Albrecht, tog Tjeneste hos Kongen til Trods for alle Løfter til Margrethe; formodentlig har han forsvaret sig med en eller anden Spidsfindighed, hvorefter det kun var ham forbudt at angribe Dronningen fra sit eget Land. Det var en efter Tidens Forhold ikke saa ringe Hærmagt, som Albrecht fik stillet paa Benene; han lønnede sine Lejetropper af Kirkens Gods, hedder det, og Udsigterne til at faa rige Len i Sverige kunde nok friste Nordtysklands fattige Herremænd og forgjældede Fyrster. Politiske Forbundsfæller fandt han derimod ikke; Hovedmagterne ved Østersøen holdt sig forsigtig tilbage.

Hvorvidt Albrecht har henvendt sig med Bøn om Hjælp til den preussiske Højmester, vides ikke. Svenskerne maa dog have frygtet noget saadant og havde allerede i 1387 sendt Væbneren Klavs Plaate til Preussen for at sikre sig den tyske Ordens Nevtralitet, om ikke dens Hjælp. Hans Rejse faldt temmelig uheldig ud for ham selv; da han forlod Højmesteren, blev han under Vejs fængslet af Hertug Vartislavs af Stolpe — Erik af Pommerns Fader —, og siden, efterat han ved Ordenens Mellemkomst var sluppen fri, blev han af selve Højmesteren kastet i Taarnet, hvor han fik Lov at sidde i halvandet Aar [30]. Dette tydede jo ikke paa, at man i Preussen var synderlig venligsindet mod Svenskerne; ligefrem at hjælpe Albrecht vovede Højmesteren dog ikke. — Overfor Hansestæderne benyttede Albrecht sit Ophold i Tyskland til et Forsøg paa at faa dem til at mægle. Paa et Hansemøde i Rostok indfandt han sig blandt Raadsudsendingene og klagede bitterlig over den Uret, der midt under Freden var tilføjet ham af Margrethe, hendes danske Mænd og hans egne Undersaatter i Sverige; han erklærede sig villig til at underkaste sig enhver Voldgift og bad særlig de fire vendiske Stæder at paatage sig at afgive en Dom. Stæderne skreve virkelig herom til Margrethe og foresloge hende at bestemme Tiden for en Sammenkomst[31]. En saadan er dog sikkert ikke kommen i Stand, og Margrethe har kunnet berolige Kjøbmændene med en Henvisning til, at det svenske Rigsraad allerede havde givet hende Fuldmagt til at stadfæste de hanseatiske Privilegier; dermed vare deres nærmeste Interesser sikrede, og Stæderne indlode sig da heller ikke paa at hjælpe Albrecht paa nogen mere virksom Maade end ved hin Skrivelse.

Lige i Begyndelsen af Aaret 1389 vendte Kong Albrecht tilbage til Sverige, ledsaget af sine tyske Lejetropper, og fandt Margrethes Parti i yderligere Fremgang. En Hærafdeling under Anførsel af den danske Ridder Hr. Niels Svarteskaaning havde lagt sig for Axeval, det vigtigste Slot i Vestergøtland, der beherskede de Veje, der fra Vestkysten førte saavel til Vettern som til Nordsverige. Besætningen led meget af Hunger; dog holdt den ud, og det blev Albrechts første Maal at komme den til Undsætning; fra Kalmar, hvor han rimeligvis er landet, drog han derfor vesterad, gik forbi Jønkøping og siden op mod Axeval. Inden han havde naaet dette Slot, bragte Efterretningen om Fjendens Nærmelse sydfra ham dog til at standse. — Margrethe havde Vinteren igjennem drevet Rustningerne med Iver; i Norge var der udbudt fuld Leding, og ligeledes var der mødt talrige Skarer fra Danmark; i alt skal Hæren have talt 1500 væbnede, vistnok udelukkende Rytteri. Overanførselen var betroet den meklenburgske Adelsmand Henrik Parow, der kort Tid i Forvejen havde forladt Albrechts Parti. Fra Halland gik Margrethes Tropper frem til Jønkøping, formodentlig i den Tanke derved at kunne afskære den tyske Hær fra Axeval; dette lykkedes dog ikke, og efter at have modtaget Forstærkning af de svenske Stormænd, hvis Hovedtilhold var Østergøtland, droge de forenede Nordboere videre i nordvestlig Retning, følgende Albrechts Spor. Denne var imidlertid vendt om, og ved Landsbyen Aasle, en god Mil øst for Falkøping, skete Sammenstødet[32].

Den lille Stad Falkøping omgives paa alle Sider af en vidtstrakt Højslette, der fører Navnet Falen eller Falbygden; Sletten er i det hele jævn eller let bølgeformet, men mod Øst er en Strimmel deraf skarpt adskilt fra det øvrige ved Bækken Skefsaa og de den omgivende brede Mosedrag, der ligge dybt nedsænkede mellem høje Skrænter. Denne Strimmel af Sletten, der mod Øst afgrænses af Gerumsbjærgets bratte Klippesider, er en god Fjerdingvej bred og gjennemgaaende meget jævn; kun paa Midten af den bliver Terrainet mere kouperet, idet flere Smaabække strømme ned fra Bjærgene, tilsidst forene sig ved Kirkebyen Aasle og endelig løbe ud i Skefsaa*). — Netop i denne Egn var det, at det store

Tænkt Tværsnit af Falen fra Vest til Øst.

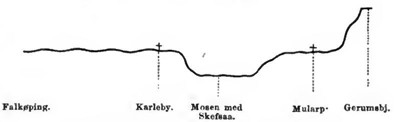

---

*) Et Kaart over Falen findes vedføjet min Undersøgelse om Kampen i Historisk Tidsskrift 5 Række, III, S. 411. Ovenstaaende Tværsnit

Slag stod, som skulde afgjøre Nordens Skæbne. Ingen af Modstanderne synes at have haft Lyst til at vove sig ud paa den egentlige aabne Slette; de holdt sig begge, Albrecht kommende nordfra, Nordboerne sydfra, forsigtig paa den nysnævnte Strimmel, hvor de havde Flankerne fuldstændig dækkede af Mosedraget paa den ene og Gerumsbjærget paa den anden Side. Kampen fandt Sted paa St. Matthias Dag eller den 24 Februar 1389; om Slagets Gang vide vi i øvrigt meget lidt. Kong Albrecht havde Fordelen i Begyndelsen; uden ret at give sig Tid til at samle og ordne sine Folk stormede han frem, og to af Margrethes Bannere (Rytterdelinger) bleve sprængte. Snart vendte Krigslykken sig dog; en af Albrechts vigtigste Mænd, Hr. Fikke von Vitzen, der var Høvedsmand paa Kalmarhus, faldt, en anden Meklenburger, Gerd Snakenborg, flygtede med sine tresindstyve Mand, og der kom Uorden i den tyske Hær. Saaledes endte Slaget med et fuldstændigt Nederlag for Kongen; Albrecht selv, hans unge Søn Erik og de Fyrster, der vare med dem, bleve Fanger; Hæren splittedes til alle Sider. Ogsaa paa Margrethes Side havde man store Tab at beklage, og bl. a. faldt Feltøversten Henrik Parow, men dette kunde dog kun i ringe Maal forstyrre Glæden over den store Sejr. En dansk Krønikeskriver, der netop slutter sin Aarbog med Fortællingen om dette Slag, bringer sin Tak til Gud, der uventet gav Sejren i en Kvindes Haand og lagde Kong Albrecht i Lænker; langt senere skjænkede Margrethe store Summer «til

---

er tænkt draget lidt syd for Aasle, hvor Landsbyen Mularp ligger midt paa den afsondrede Del af Sletten mellem Mosedraget om Skefsaa og Gerumsbjærget.

Guds, vor Frues og St. Matthias Hæder for den Naade, de viste disse Riger paa vor Frues og St. Matthias Dag».

Dronning Margrethe havde under Slaget opholdt sig paa Varberg i Halland; da Efterretningen kom om Sejren, rejste hun til Bahus Slot, hvorhen de vigtige og talrige Fanger førtes. De fleste af disse bleve frigivne, nogle mod Løsepenge, flere pommerske Adelsmænd, fordi deres Herre, Hertug Bugislavs, lovede Margrethe Tjeneste og Hjælp[33]. Kong Albrecht og hans Søn Erik indlod Dronningen sig derimod ikke paa at lade løs; hun betragtede dem som et Pant paa det fuldstændige Herredømme i Sverige, og mod Tidens Skik, der krævede Fangernes Ret til at kjøbe sig ud af Fangenskabet, holdt hun dem i haardt Fængsel paa Borgen Lindholm i Skaane. Samtiden fortalte endog, at hun strax havde ladet Albrecht underkaste Tortur og derved tvunget ham til at paabyde Overgivelsen af flere Slotte.

Slaget ved Aasle var afgjørende for Meklenburgernes Skæbne i Norden og trykkede Sveriges Krone fast paa Margrethes Hoved; hele Kampen blev skæbnesvanger for de nordiske Folks Fremtid. Intet Under da, at den blev en tiltrækkende Gjenstand for Historie og Sagn. I Sverige opfattede man Slaget især som en Sejr over de overmodige fremmede, og Rimkrøniken dvæler ved Tyskernes Pralerier, der bleve saa kraftig hævnede; derimod traadte de Danskes og Norskes Del i Sejren tilbage; man fremhævede Svenskerne som Kjærnen i Margrethes Hær, og Erik Olsson gjorde den svenske Marsk Erik Ketilsson til Feltøverste. I Danmark glemte man omvendt snart, at der havde været Svenskere med paa Margrethes Side, og et Par Menneskealdre senere, da Unionen var brudt og Danske og Svenske stode som bitre

Modstandere, saa man ogsaa den samme Modsætning i Striden mellem Margrethe og Albrecht; denne opfattedes som Sveriges retmæssige Konge, hans Mænd som Svenskere. Den danske Tradition, som først fremtræder i Folkevisen om Dronning Margrethe, fæster sig især ved Modsætningen mellem Modstandernes Kjøn; det vidunderlige laa i, at Kvinden Margrethe tilsidst besejrede Manden Albrecht. Saa udmalede man da denne Situation: Albrecht lover ikke at ville bære Hætte, før han faar vundet Danmark til Sverige, og udskjælder Margrethe for Munkedeje. Margrethe ræddes, men sætter sin Lid til Guds Hjælp og søger sig en Feltherre, der vil vove Kampen mod Albrecht; hun faar Afslag hos den falske Hr. Lave Holk eller den tyske Hr. Parīl — formodentlig Henrik Parow —, men Iver Lykke paatager sig Hvervet. Saa besvarer Margrethe Albrechts Udfordring og fastsætter «Medelby i Vestergylland« som Mødested; derhen drager da Albrecht ud fra Axeval med 18000 Heste. En af Kongens Adelsmænd advarer ham mod at indlade sig paa Striden, men faar haanlige Ord til Svar; Slaget holdes, og Albrecht bliver Fange. Nu gjengjælder Margrethe hans Spot med blodige Haansord, lader skære ham en Hætte af 15 Alen Vadmel og kaster ham i haardt Fængsel; »fordi ligger Svenden i Bøjen». — Paa dette Grundlag har saa Traditionen arbejdet videre i Danmark; Skjældsordet Munkedeje — af hvilket i øvrigt opvoxede en Fortælling om et Kjærligheds-forhold mellem Margrethe og en Abbed i Sorø — ombyttede man med «Kong Brogeløs», og man fortalte, hvorledes Albrecht sendte Dronningen en Slibesten, forat hun derpaa kunde hvæsse sine Naale. Stenen, en flere Fod lang og kun faa Tommer bred, mørk Hvæssesten, fremvistes paa Rasmus

Glads og Hvitfelds Tid i Roskilde Domkirke, og fik kort efter et Pendant i en Fane «af ganske simpelt Vadmel», som Albrecht ligeledes skulde have sendt Margrethe til Spot. Karl Gustav førte begge disse Sager til Sverige og skjænkede dem til Upsala Domkirke, hvor de endnu forevises. Ogsaa her er Sagnudviklingen gaaet videre: Slibestenen har man ladet beholde sin gamle Betydning; om Fanen derimod fortaltes der først, at den var bleven baaren foran de dødsdømte ved det stockholmske Blodbad, og siden blev den, der i Danmark var gaaet for en Gave fra Albrecht, i Stedet gjort til en Gave til ham fra Margrethe og netop den bedste Tak for Slibestenen, idet Fanedugen sagdes at være syet af hendes Særk! Man kan fra disse Tildigtninger i Upsala slutte tilbage til, hvor megen Tiltro man bør have til Ciceronefortællingerne fra Roskilde Domkirke*). —

---

*) Historieskrivningen har haft ligesaa travlt med Slaget paa Falen som Sagndannelsen, og vi vide alle, at den egentlige Aarsag til Albrechts Nederlag siges at være, at han i sin Hidsighed vovede sig ud paa en halvt tilfrossen Mose, der adskilte ham fra hans Modstandere, og hvori da hans tunge Rytteri sank ned. Denne Forklaring staar dog paa meget løs Grund og stammer egentlig fra nogle Ord hos Korner, en lybsk Forfatter, der skrev et historisk Værk kun en Menneskealder efter Slaget, men uden dog om dette, som det synes, at have kjendt andre Beretninger end den samtidige Detmars. Korner siger nu, at Albrecht foretog sit Angreb «over en sumpet Dal»; formodentlig har han misforstaaet et eller andet Udtryk hos Detmar, eller maaske ere disse Ord blot en ren stilistisk Udpyntning; i alt Fald spiller «Sumpen» aldeles ingen Rolle, da Albrecht efter Korner kom over den og endda gik sejrrig frem i nogen Tid. Ikke desto mindre har Albert Krantz, der levede hundrede Aar efter, gjort denne Sump til et Hovedmoment for Slagets Gang og derved frembragt den Forklaring af Albrechts Nederlag, der til den seneste Tid er bleven opfattet som sikker historisk Sandhed! Den skæbnesvangre Mose har man i den Egn, hvor Slaget stod, oftest villet søge lidt sydøst for Falkøping, hvor der ved Foden af Aalleberg ligger

Efter Slaget paa Falen blev det meklenburgske Parti i Sverige snart indskrænket til et eneste Punkt, selve Staden Stockholm. Denne By, der da kun var henved halvandethundred Aar gammel, strakte sig i det fjortende Aarhundrede ikke ud over den egentlige Stadholm og var saaledes omgiven af Vand paa alle Sider, desuden forsvaret af en høj Mur; nordøstlig i Staden laa det stærke Slot, som bestod af et Taarn, Adelshuset, og en lavere Bygning, der kaldtes Forborgen. Slottet havde Albrecht betroet til en af sine Landsmænd, Herbert Kønigsmark, og han havde til Borgens Forsvar endog en Bøsse (Kanon), da endnu en Sjældenhed i Norden; i Staden vare de rigeste og anseligste Borgere indvandrede Tyskere, og Byen regnedes halvt om halvt med til Hansestæderne[34]. Disse Tyskere havde længe betragtet deres svenske Medborgere med Mistro, og allerede i Halvfjerdserne skulle de have bedt Kongen at straffe en Række af disse, som de opgave ved Navn, hvilket han dog afslog. Nu da

---

et Mosedrag, Nyckelengen kaldet, som siges at have faaet sit Navn, fordi Margrethe under Slaget tabte sine Nøgler dèr; rigtignok var hun aldeles ikke til Stede. Krigshistorikeren Jahn har derimod ment at kunne bevise, at Slaget stod ved den langstrakte Mose paa Falens Østside, dog ikke ved Aasle, men en Mils Vej sydligere, hvor der ved Gjæstgivergaarden Leaby er en Bro over Skefsaaen; hele hans Bevisførelse hvilede imidlertid paa den Forudsætning, at Albrecht kom sydfra og Nordboerne nordfra, medens det jo netop var omvendt. En kort Tid syntes det dog, at Jahns Daab af Kampen som «Slaget ved Leaby» skulde trænge igjennem, skjønt dette Navn er endnu uheldigere end den almindelige Benævnelse «ved Falkøping», der først har faaet Hævd efter Holbergs Tid. Aasle er i Virkeligheden det eneste Sted for Slaget, der nævnes i de samtidige Kilder. — Hvem der vil have nøjere Oplysninger om den ret mærkelige Efterhistorie, som Kampen mod Albrecht har haft, henvises til min Undersøgelse derom i Historisk Tidsskrift, Femte Række, III Bind.

hele Sverige faldt fra Albrecht, steg naturligvis det gjensidige Had; Tyskerne dannede et Selskab, der kaldtes Hættebrødrene efter deres fremmede Hovedbedækning, og daglig haanedes og udskjældtes de Svenske paa Gaderne. Paa den Tid foreslog Rigsraadet et Møde med Stockholmerne i Telje; fire Mænd bleve udsendte fra Staden, men de tre af dem, som vare Tyskere, vendte strax om og overfaldt endda den eneste svenske Sendemand; han sattes som Fange paa Slottet, og andre anselige indfødte Borgere lede samme Skæbne. Nu strømmede Svenskerne bevæbnede til Torvet og fik da ogsaa en af deres Landsmænd frigiven; udvalgte Mænd mæglede Forlig, og højtidelig tilsvor man hinanden Fred.

Denne Fred var dog kun tilsyneladende; Borgemestrene gik hemmelig mellem Slottet og Hættebrødrene, og et stort Forræderi forberedtes. Helligtrefoldigheds Søndag gik rolig; men Natten derefter mødtes de sammensvorne Tyskere i den hellige Gertruds Gildestue; de tyske Raadsherrer samledes paa Raadhuset, og fra Slottet udsendtes der bevæbnede Mænd. Endnu før Dagningen bleve de anseligste af Svenskerne tilkaldte, en Liste oplæstes, og man lagde Mærke til, at deri nævntes Borgere, der vare døde flere Aar forinden; det var altsaa den fordum til Albrecht indgivne Fortegnelse, der nu kom frem. Saa fængsledes alle de tilstedeværende; andre hentedes frem fra Kirker og Klostre, hvor de havde søgt Tilflugt, og alle førtes til Slottet. Her bleve de pinte med Træsave, for at bringes til at tilstaa noget Forræderi, og Dagen efter brændtes tre af Svenskerne. Hættebrødrene lovede nu Slotshøvedsmanden Halvdelen af Fangernes Ejendom, om han vilde skaffe dem af med dem; Natten til den store Festdag for Kristi Legeme førtes de saa over til Kæplingeholmen (nu

Blasieholm), hvor de alle bleve brændte. Det var en forfærdelig Ugjerning; Himlens Vrede viste sig i et vældigt Tordenvejr, og Regnen syntes at ville begrave hele Staden, men Byen var nu sikret Tyskerne; tre hundrede svenske Borgere vistes helt bort[35].

Stockholm var imidlertid det eneste Punkt, hvor Margrethe fandt ivrig Modstand; for hele det øvrige Lands Vedkommende var Slaget ved Aasle afgjørende. De enkelte svenske Stormænd, der hidtil havde holdt sig tilbage, og ligeledes Landets Bisper, traadte nu aabent over paa Dronningens Side, og Frafaldet strakte sig endogsaa til de meklenburgske Adelsmænd, der vare stærkest knyttede til Sverige ved Giftermaal og Jordejendom. De fandt jo hos Margrethe Landsmænd og Slægtninge, der kunde optræde som Mæglere, og netop den føromtalte Hr. Johan Snakenborg synes hurtig at have ført sine Slægtninge i Sverige over til Dronningen. Den Gerd Snakenborg, der med Skam havde svigtet sin Konge paa Valpladsen, gjorde Begyndelsen, og i September fulgtes hans Exempel af Broderen Heine, der ved den Lejlighed solgte Margrethe, hvad Gods han havde faaet med sin første svenske Hustru; derved opnaaede han Dronningens Tilgivelse og forblev i Sverige, trøstende sig med de Ejendomme, hans anden Hustru havde bragt ham[36]. Samtidig stillede den endnu mægtigere Slægt von Vitzen sig paa Margrethes Side. Ættens Hoved, Hr. Fikke, havde haft Kalmar i Pant, og paa Dalaborg havde Dronningen sørget for at faa Fuldmagt af de svenske Herrer til at underhandle med ham; den gamle Riddersmand svigtede dog ikke sin Herre og faldt i Slaget. Hans Sønner vare mindre umedgjørlige; de overgave det fra Faderen arvede Slot til Dronningen og fik af hende adskillige tusinde Mark Sølv udbetalt; ved samme Lejlighed afstode de en Panteret, som de paa en eller anden Vis havde faaet til de danske Slotte Sølvitsborg og Ravnsborg. Den ældste af dem, Klavs von Vitzen, optraadte desuden selv som Mægler mellem Dronningen og Borgerne i Kalmar, der for største Delen vare Tyskere, som ikke kunde være Margrethe meget gunstige, og paa hans Opfordring hyldede Borgerskabet hende, ja lovede endog Arvetjeneste til hende og hendes Arvinger. Hr. Klavs drog efter denne Gjerning bort fra Sverige, «forsmaaet af Gud og Mennesker»; hans Brødre derimod forbleve i Landet og spillede siden en ret betydelig Rolle[37].

Efterat Kalmar var faldet i Margrethes Hænder, samledes hun i Oktober 1389 med Rigsraadet i Søderkøping og fik her bevilget en stor Skat, der skulde udredes af alle Stænder[38], medens samtidig den tidligere lovede Overlevering af alle Slottene til hendes Haand blev sat i Værk. En ny Indrømmelse opnaaede hun af Stormændene det følgende Aar. Da besluttede nemlig Exekutorerne af Bo Jonssons Testamente at overdrage en af deres Midte Bestyrelsen af Drostens Gods og de Len, der vare levnede dem; den afdødes nærmeste Slægtning, Hr. Sten Bosson, blev valgt dertil[39]. Overenskomsten sluttedes i Margrethes Nærværelse, og dens egentlige Betydning ligger ogsaa deri, at det store Adelsforbund dermed formelt var opløst.

Medens Stormændene maatte se Margrethe Skridt for Skridt føre dem videre paa Indrømmelsernes Skraaplan, søgte Dronningen fra første Øjeblik af at vinde Gejstligheden i Sverige. Den store Skat, der bevilgedes i Søderkøping, skulde vel ogsaa hvile paa Bisper og Klostre, men samtidig fik

Kirken Udsigt til rig Erstatning; Dronningen bestemte nemlig at ville skjænke den 10,000 Mark Sølv og for at bringe dem til Veje, tillod Rigsraadet, at hun maatte pantsætte den dertil nødvendige Del af Kronens Gods, naar det blot ikke var murede Slotte. Ogsaa paa andre Maader viste Margrethe Gejstligheden sin Gunst og Interesse; Upsala Domkirke fik atter sine Rettigheder over det norske Jemteland, der vel vare blevne tilbageholdte under Krigen; sammen med den svenske Kirkes Primas, Ærkebispen af Lund, skrev Margrethe til Lapperne og opfordrede dem til at omvende sig til Kristendommen[40]. Først og sidst viste Dronningen dog den fremblomstrende Birgittinerorden og Vadstena Kloster sin Gunst. Endnu medens hun efter Slaget ved Aasle opholdt sig paa Bahus, udstedte hun et Værnbrev for dette Kloster; efter Mødet i Søderkøping drog hun personlig til Vadstena, hvor hendes Fostersøster, Ingegerd Knudsdatter, Aaret forud var bleven Abbedisse, og her overværede Dronningen Iklædningen af to norske Kvinder som Nonner. Margrethes Anstrængelser lykkedes det endelig at bringe de langvarige Forhandlinger om Birgittas Kanonisation til en heldig Ende; den 7 Oktober 1391 lod Pave Bonifacius IX hende indskrive blandt Kirkens Helgeninder, og to Aar efter foretoges den højtidelige Skrinlæggelse af Birgittas Ben i Vadstena Kirke. En næsten endnu større Gunst udvirkede Margrethe hos Paven, da denne tillod de Nordboer, der ikke havde besøgt Jubelfesten i Rom 1390, i Stedet at drage til Vadstena; 30 Skriftefædre vare ikke tilstrækkelige til at uddele Afladen til de tilstrømmede fromme, og Klostrets Skat forøgedes med Tusinder af Mark[41].

IV. Vitaliebrødrene.

Med Udgangen af Aaret 1389 var Sverige underlagt Dronning Margrethe, ene med Undtagelse af selve Staden Stockholm. Det var et Faktum, der ikke blot maatte have de vigtigste Følger for selve de nordiske Riger; det maatte tillige blive følgesvangert for alle de Stater, der omgave Østersøen; Margrethes Stilling som Herskerinde over Danmark og Norge var allerede imponerende, og naar hun nu føjede Sveriges Krone til sine to andre, kunde ingen Stat ved Østersøen maale sig med hende. Med stor Misnøje maatte derfor Nabolandene betragte dette Resultat, som de ikke havde kunnet gjøre noget for at forhindre, og naar en lybsk Historiker en Menneskealder senere udtaler, at den nordiske Union blev stiftet «med Hansestædernes Raad og Hjælp» [42], er dette sikkert en Misforstaaelse af Forholdene; de hanseatiske Politikere have saa ofte vist deres Dygtighed, at man hos dem trygt kan forudsætte et klart Blik for, hvor lidet gunstig en Forbindelse mellem de nordiske Riger maatte blive for Stæderne. Den samtidige lybske Krønikeskriver Detmar følger ogsaa Albrecht af Meklenburg med Sympathi og finder, at Svenskerne «med Urette» gjorde Opstand imod ham; i Preussen hældede man ligeledes til Albrechts Side, og ved Margrethes Hof gik der saa stærke Rygter om Højmesterens fjendtlige Sindelag, at denne fandt Anledning til at forsikre Dronningen om det usande i disse Rygter og minde om, hvor godt hendes Fader i sin Tid var bleven modtagen i Preussen [43].

Et var det jo imidlertid, at man beklagede Sagernes Vending, et andet at vove et ligefremt Forsøg paa at gribe ind, og til det sidste kunde hverken den tyske Orden eller Hansestæderne føle sig kaldede. Højmesteren var stærkt optagen af Forholdet til Polen, og Vanskelighederne voxede, da han tillige kom i Strid med Ærkebispen af Riga, som blandt andet klagede til Dronning Margrethe[44]; i Hansestæderne var Opmærksomheden især henvendt paa nogle Stridigheder i Flandern, og i de to Hovedbyer, Lübeck og Stralsund, havde de patriciske Politikere nok at gjøre med at opretholde deres egen Magt overfor de demokratiske Bevægelser. Under disse Forhold gik saa vigtige Begivenheder som Kampen i Sverige og Albrechts Tilfangetagelse hen uden at efterlade sig Spor i Hansestædernes officielle Akter, og naar Stæderne alligevel kom til at spille en Rolle ved Unionens Stiftelse, da var det, fordi Rostok og Wismar stode i undersaatligt Forhold til de meklenburgske Fyrster, og fordi de øvrige Stæder bleve ramte i deres Handelsinteresser ved den nu opkommende Kamp.

Saa lidt som Albrecht selv havde fundet politiske Forbundsfæller til den sidste Kamp med Margrethe, saa lidt og mindre kunde Meklenburgerne vente at finde saadanne, da det gjaldt at befri deres Hertugkonge fra Fangenskabet og at opretholde Fyrstehusets Krav paa den svenske Trone; helt og holdent vare de henviste til egne Hjælpekilder. I Meklenburg vare Forholdene imidlertid lidet gunstige for en bestemt og virksom Indgriben. Kong Albrecht havde i de sidste Aar selv været den egentlige Styrer af Hertugdømmet; nu var han Fange, og hans Brodersøn, den danske Tronprætendent, var jo død Aaret i Forvejen; en anden Brodersøn, Johan, var endnu mindreaarig. Den nærbeslægtede[45] Hertug Johan af Stargard tog sig vel virksomt af Landets Styrelse; han overtog Regeringen og opretholdt Roligheden, men en Fejde med Brandenburgerne hindrede ham foreløbig i at virke for den fangne Konge paa anden Maade end ved Underhandlinger. Dronning Margrethe stillede sig dog lidet velvillig hertil; mange Dage bleve ansatte, ingen afholdte, siger Krøniken. Endelig i Efteraaret 1390 fik Hertug Johan en Flaade udrustet og vilde med den sejle til Sverige; Udfaldet var imidlertid ikke synderlig heldigt. Det er uklart, om Hertugen i det hele naaede til Stockholm; i alt Fald led han meget af Efteraarsstormene, og en Skipper førte endog sit Fartøj til Kalmar, hvor han overgav dets hele Besætning i Dronningens Hænder[46].

Under disse Forhold steg Forbitrelsen blandt Albrechts Folk. Margrethe vedblev at holde Kongen fangen og vilde ikke tillade hans Udløsning for Guld og Sølv, «imod kristelig Sæd og hvad der aldrig før var hørt i Kristenheden». Man følte Nødvendigheden af at staa fast sammen, og hele det meklenburgske Land forbandt sig med Hertugen af Stargard og dennes fire Sønner samt Albrechts unge Brodersøn Johan og lovede at bekæmpe Margrethe, lige til hun gav Albrecht fri; ved Sendebreve til den romerske Konge og den preussiske Højmester forsøgte man at vinde disses Hjælp i denne Sag[47]. Dette var dog ikke alt; da de almindelige Midler ikke syntes tilstrækkelige til at opnaa hint Formaal, besluttede man sig til et meget alvorligt Skridt. Saavel Hertugerne af Meklenburg som Stæderne Rostok og Wismar kundgjorde, at deres Havne vilde være aabne for alle dem, «som paa deres eget Æventyr vilde fejde paa Riget Danmark»[48]; de bleve her forsynede med Kaperbreve, og i de meklenburgske Stæder vare de altid sikre paa at finde Afsætning for deres Bytte. Opfordringen fandt den største Gjenklang; adskillige Aar igjennem havde Østersøen jo været opfyldt af Fribyttere, og havde de fleste af disse tidligere staaet i dansk Sold, saa var Føreren dem dog af liden Vigtighed, Byttet af desto større. I det af Adelsfejder og demokratiske Bevægelser oprørte Tyskland var der desuden Elementer nok til dristige Røvere, der gjerne ombyttede Skoven med Søen. «Alle Vegne fra samlede der sig en ustyrlig Hob af Adelsmænd og Borgere, af Haandværkere og Bønder»; enhver Ugjerningsmand og Flygtning fandt Tilflugt i deres Rækker. Meklenburgske Adelsmænd bleve Førere for disse Fribyttere; for dem skete det hele jo i et patriotisk Øjemed; Kongens Befrielse og Stockholms Forsyning med Levnedsmidler var deres Maal. «Viktualiebrødre» eller Vitalianere kaldte de sig derfor ogsaa; at plyndre og røve fra alle, som støttede eller hjalp Dronning Margrethe, var deres første Méd. Men Grænsen var vanskelig at drage; Kjøbmænd, der førte Varer til de nordiske Riger, kunde vel siges at understøtte Dronningen, og «i Rostok og Wismar glædede man sig især, naar Røverne indbragte lybsk Gods»; thi paa en vis Maade var Lübecks Tilbageholdenhed jo dog Skyld i Meklenburgernes Nederlag i Norden og Kongens Fangenskab[49].

Alle Hansestæderne modtoge Meklenburgernes Meddelelse om Kaperiet med den største Misbilligelse; Højmesteren besvarede Hertugens Henvendelse med alvorlige Formaninger, og de preussiske Stæder hævdede Kjøbmanden som Ven af begge Parter og staaende aldeles udenfor Krigen[50]. Imidlertid ytrede Stædernes Misfornøjelse sig kun i Ord; Meklenburgernes Fordel af denne hensynsløse Optræden var derimod aabenbar. I August 1391 kunde Johan af Stargards Søn af samme Navn sejle til Sverige med en betydelig Flaade;

paa Vejen hærgedes Bornholm og Gotland[51], og det belejrede Stockholm fik nu den Undsætning, hvortil Byen saa haardt trængte. En af de Skanser, Dronningens Folk havde bygget foran Staden, blev indtagen; en anden, der var anlagt paa en høj Klippe, gjorde bedre Modstand. Kort efter tvang dog Hungersnød begge Parter til at indlade sig i Underhandlinger; og man blev enig om en Stilstand, der skulde vare til efter Pinse det følgende Aar, og under hvilken man skulde søge at komme til Forlig[52]. Allerede i Oktober afholdtes det første Fredsmøde i Nykøping i Sverige. Hvad der foregik her, er ikke ganske klart; Meklenburgerne paastode senere, at Dronningen havde lovet at frigive Kong Albrecht og hans Medfanger mod en «beskeden» Løsesum, der dog andensteds omtales at være ikke mindre end 50,000 Mark Sølv. Til endelig Afgjørelse kom man ikke, og et nyt Fredsmøde blev ansat til at afholdes i Falsterbo den følgende Sommer. Et Par Udsendinge fra Rostok og Wismar rede saa fra Nykøping ned til Lindholm for mundtlig at høre Kong Albrechts Mening; dette gav siden Anledning til Mistanke om, at de havde drevet hemmelige Underhandlinger med Dronning Margrethe, hvorfra hun dog bagefter højtidelig sagde dem fri[53].

Imidlertid henvendte Rostok og Wismar sig til de andre Stæder for at formaa dem til at lægge sig imellem og sende Mæglere til det bestemte Møde[54]; Hanseaterne synes dog at have været lidet lystne efter at blive indblandede i Sagen. Parterne mødtes som aftalt i Pinsen 1392, i øvrigt ikke i Falsterbo, men i det bekvemmere liggende Vordingborg, hvor der da ogsaa var samlet Raadsherrer baade fra Sverige og Danmark, desuden Hertug Gerhard af Slesvig med flere Fyrster. Her fremlagde Dronning Margrethe et Udkast til et Forlig, som efter hendes Paastand var godkjendt af Kong Albrecht. Hovedtanken var den, at det omstridte Punkt, Stockholm, skulde pantsættes hende for en meget stor Sum (50,000 Mark Sølv) og være uindløseligt i hendes Livstid; til Gjengjæld skulde Kong Albrecht samt alle Fanger løsgives, i rede Penge have 10,000 Mark Sølv, men love ikke at arge paa de nordiske Riger, og først efter Dronningens Død skulde Stockholm atter overgives Kongen, hvis der da ikke forinden var sluttet en endelig Fred. De meklenburgske Udsendinge modtoge dette Forslag med en let forstaaelig Mistro; de mente med Grund, at Albrecht i sit haarde Fængsel ikke kunde antages at have handlet ganske frit, og de henviste til Beslutninger fra Nykøping, der efter deres Mening indeholdt, at Kongen skulde frigives mod en Pengesum og uden at opgive sine Krav paa Sverige. Dette nægtede Dronningen at gaa ind paa, og et Forslag om at henvise hele Spørgsmaalet til Hansestædernes Afgjørelse vandt heller ikke hendes Bifald. Derimod fornyede hun Freden med Hertug Gerhard og Holstenerne, der jo kunde siges at være brudt ved Grev Albrechts Deltagelse i Kampen paa Meklenburgernes Side [55].

Imidlertid kom der nye Ulykkesbud fra Søen om Vitalianernes Optræden. Endnu før Stilstanden var udløben, fangede de Biskop Thord af Strengnæs, der var paa Rejse til Rigsmødet i Danmark; han blev ført til Stockholm, og først længe efter lykkedes det Ærkebispen af Upsala at faa ham frigiven, efterat en pavelig Bandbulle forinden havde ramt alle Meklenburgerne og hele Byen Stockholm [56]. Da Efteraarsfiskeriet som sædvanlig havde samlet en Mængde Skibe i Øresund, faldt Vitalianerne over dem og toge det ene Skib efter det andet, preussiske og lybske saavelsom danske; kort efter plyndrede de i et Antal af 1500 Mand paa Livlands Kyster[57]. «Hele Søen blev usikker», siger Krøniken, «Vitalianerne røvede baade fra Venner og Fjender». Undertiden kunde det vel gaa dem galt med deres Plyndringsforsøg; engang overfaldt en Flok Vitalianere et Skib fra Stralsund, skjønt de godt vidste, at Fartøjet ikke var dansk, men de mødte tapper Modstand og maatte tilsidst bukke under for Overmagten. Hundrede af Sørøverne bleve fangne og lænkede stoppede ned i Sildetønder, hvorefter disse bleve slaaede til og stablede op paa sædvanlig Vis; den Maade havde man lært af Sørøverne selv, thi mange ulykkelige Danske vare blevne behandlede saaledes. Da Skibet naaede Stralsund med denne underlige Ladning, slap Røverne kun ud af Tønderne for at vandre til Retterstedet[58].

En saadan enkelt Sejr kunde dog kun tilfredsstille Hanseaternes Hævnlyst; Skaden blev ikke mindre derved, og alle Vegne fra løde højrøstede Klager over Vitalianerne og endnu mere over Stæderne Rostok og Wismar, der gave dem Tilhold. Disse Byer forsvarede sig saa godt eller rettere saa daarlig, de kunde: den ene skød Skylden paa den anden eller begge paa Hertugernes Folk; undertiden sagde de ogsaa rent ud, at saadan var nu Krigens Gang, og hævdede, at det eneste Middel til at undgaa det, var at indstille Handelen paa de nordiske Riger. Saa vidt gik de andre Stæder ikke, men alvorlige Forholdsregler toge de; Preusserne tillode ingen Skibe at sejle igjennem Øresund uden samlede i Flaader; i Holland tilstedte Greven, Hertug Albrecht af

Baiern, kun Handel paa Norden, naar Skipperne sejlede paa egen Risiko[59].

Vordingborgmødet var endt uden Resultat, og Krigen var gjenoptagen fra begge Sider. Dronning Margrethe søgte at møde Vitalianerne paa deres egen Grund og udrustede selv Udliggere; i England kjøbte hun Skibe, og nogle forbisejlende preussiske Skippere bleve halvt tvungne til at træde i hendes Tjeneste. Nordboerne vare heller ikke meget ømme over, hvem de kaprede; det gik bl. a. ud over Skibe fra Amsterdam, og Greven af Holland tillod da flere af sine Undersaatter at søge Erstatning ved at bemægtige sig dansk Gods. Dronningen paastod, at Meklenburgerne havde brudt den afsluttede Stilstand, og klagede derover baade til Højmesteren i Preussen og Hertug Vilhelm af Geldern; denne sidste bad Lübeck og Stralsund snart at lægge sig imellem, medens Højmesteren, som ytrede sin dybeste Beklagelse, dog var meget utilbøjelig til efter Dronningens Ønske at yde hende Hjælp mod Meklenburgerne, skjønt hun havde søgt at stemme ham derfor ved at oversende skjønne Gaver[60]. Saaledes bragte Aaret 1393 i sin Begyndelse intet Haab om, at Krigen snart vilde høre op. Urolighederne paa Søen tiltoge, og Vitalianerne indskrænkede sig allerede ikke til Østersøen alene; ved Paasketid 1393 kom fire store Skibe med 900 Skytter til Bergen, hvor de overmandede Bymændene, førte den kongelige Fehirde med sig som Fange og lode Borgerne sværge Albrecht Troskab; siden blev den efterladte Besætning dog fangen af Nordmændene[61].

Under disse Forhold maatte Hansestæderne virkelig finde sig i at gribe den Udvej, som Rostok og Wismar gjentagende havde henpeget til, en Standsning af Handelen paa Norden. Paa et Hansemøde i Lübeck i Juli 1393 blev man enig om foreløbig at indstille Besøget af det skaanske Fiskeri; under Straf paa Ære og Gods maatte ingen i Høsten drage til Skaane for at fiske eller salte Sild. Men man søgte tillige hurtig at skaffe bedre Forhold til Veje; der sendtes Udsendinge saavel til Dronningen som til Meklenburg, og et Forligsmøde blev ansat allerede til Vor Frue Fødselsdag (8 September)[62].

Paa den fastsatte Tid vare Stædernes Udsendinge rede til Afrejse, men Vejr og Vind opholdt dem, og imidlertid modtoge de stedse nye Efterretninger om Meklenburgernes Kaperier; de preussiske Udsendinge kunde oversende en Liste over elleve tagne Skibe og formodede, at der var flere. Fribytterne «toge alt, hvad der kom dem i Vejen», og de Skibe, der faldt i deres Hænder, bleve strax udrustede og atter sendte i Søen, bemandede med Meklenburgere. Lübeckerne lode vel strax nogle Raadmænd rejse til Wismar for at faa Godset udleveret, men de opnaaede kun, at det blev henlagt under sikkert Gjemme, indtil man havde set Udfaldet af Dagen i Danmark. Denne blev derfor imødeset med stor Spænding; til Guds Naade og Dagen, skreves der fra Wismar til Preussen, staar alt Haab, hvad Godset angaar[63].

V. Hanseaternes Mægling og Forliget paa Lindholm.

Forligsmødet, som holdtes i Falsterbo, begyndte først i Slutningen af September 1393 og varede langt ind i den følgende Maaned; Dronningen og hendes danske Rigsraad var selv til Stede, ligeledes Hertug Johan den yngre med sine Raader. Han erklærede strax, at han vilde gaa i Rette for Stæderne, og Dronningen maatte da gjøre det samme, dog kun «for saa vidt hendes Ære tillod hende det». Forhandlingerne vilde imidlertid ikke komme ret i Gang, da Dronningen ikke vilde tillade, at Albrecht blev hentet fra sit Fængsel, og Hertugen heller ikke vilde ride til Lindholm. Endelig fremsatte Hanseaterne deres Mæglingsforslag, hvori Grundtanken var den, at Dronningens Hovedfordel, Kongens egen Person, og Albrechts faste Holdepunkt, nemlig Stockholm, skulde opveje hinanden. Albrecht skulde løsgives, men kun for nogle Aar; hvis han ikke i denne Tid forligede sig med Margrethe, maatte han atter vende tilbage til Fængslet. Som Borgen herfor skulde Stockholm overgives til fire Personer, valgte af begge Parter, og disse vare forpligtede til at overgive Byen i Margrethes Hænder, hvis Albrecht ikke opfyldte Forliget. — Det viste sig snart, at Dronningen og Hertugen ikke kunde blive enige om de fire Personer, og Hertug Johan foreslog da, at Stæderne skulde overtage Forvaringen af Stockholm. Denne Udvej var sikkert ingen Overraskelse for Hanseaterne, men Margrethe viste sig lidet villig til at gaa ind herpaa; hun henviste til, at hun først maatte forhandle med sit norske og svenske Rigsraad, som hun i denne Henseende havde givet bestemte Løfter. For at give hende Tid hertil blev der ansat et nyt Hansemøde til efter Julen. Dronningen var dog lidt ængstelig for, at Stæderne skulde finde hendes Svar altfor afvisende, og da hun senere forhandlede med Hanseudsendingene alene, erklærede hun for sin Part at være villig til at betro Stockholm til Stæderne, naar blot hun og Riget fik fuld Sikkerhed for, at enten Stockholm eller Albrecht kom i hendes Haand efter Stilstandens Udløb[64].

Stædernes Forslag bød vel ogsaa Margrethe store Fordele, men som Sagerne nu en Gang stode, kunde det dog næppe kaldes egentlig gunstigt for hende, og at hun selv var lidet tilfreds med en saadan Ordning, fremgaar ogsaa tilstrækkelig af hendes følgende Optræden. Hun havde tænkt sig et større Udbytte af Albrechts Fangenskab; Stockholm, mente hun, vilde dog snart falde i hendes Hænder, og Kongen maatte da for sin Løsgivelse betale en stor Pengesum, især dog give Afkald paa alle Krav paa Sveriges og Danmarks Kroner[65]. At opnaa dette, blev Maalet for hendes Virksomhed i den følgende Vinter. Fra Kalmar sendte hun i Januar 1394 et Brev til Stæderne, hvori hun beklagede ikke at kunne sende befuldmægtigede Rigsraader til Hansemødet; hun søgte vel at mildne Indtrykket heraf paa forskjellige Maader, bl. a. ved at meddele, at alle de Raadsherrer, hun hidtil havde talt med, havde tilraadet Overgivelse af Stockholm til Stæderne[66], men hendes samtidige Foretagender i Sverige viste tydelig hendes egentlige Mening. Under Ledelse af Abraham Broderssøn og Algot Magnusson blev Belejringen af Stockholm dreven med største Iver midt i Vinterens Hjærte, da man mente, at Isen vilde hindre enhver Tilførsel, og de belejrede kom virkelig i den højeste Nød. Men ogsaa Meklenburgerne gjorde de største Anstrængelser; de udsendte otte store Skibe, ladede med Proviant og bemandede med deres bedste Mænd. Flaaden naaede heldig frem til Indløbet til Stockholm, men her frøs Skibene inde udfor Dalarø, og de Danske haabede nu at kunne faa dem ødelagte. Meklenburgerne huggede imidlertid brede Vaager uden om Skibene, og da Danskerne rykkede frem med deres Murbrækkere, de saakaldte «Katte», gik Isen itu, og baade Krigsmaskinerne og Folkene styrtede i Vandet, medens Vitalianerne haanede dem med Tilraabet: Kas, Kas, der formodentlig svarer til det danske: Kis, Kis. Kort efter brød Isen op en Nat, og Flaaden sejlede triumferende ind til Stockholm, hvorefter Margrethe opgav sit Angreb[67].

Dronningens Holdning ved Falsterbomødet vakte selvfølgelig stor Utilfredshed i Stæderne; Skibene kunde ikke sejle ud, før den nye Dag var afholdt, og Udfaldet af denne var jo temmelig usikkert. Især vare de preussiske Stæder meget forbitrede. Skjønt Dronningen havde vist sig velvillig overfor disse Byer og tilbagegivet dem flere Skibe, endog ét, som bevislig havde tilført hendes Fjender Proviant, oprippede de preussiske Stæder dog alle de gamle Klagepunkter lige tilbage til 1375, ankede over en hel Række formentlige Overgreb fra Dronningens Side og fordrede omfattende Skadeserstatning. Betegnende for Preussernes Stemning er et lille Træk, som Samtiden har opbevaret: Et Par preussiske Skibe vendte fra England hjem gjennem Øresund; her bleve de standsede af Dronningens Folk, og da man spurgte Skibsførerne om deres Hjemstavn, svarede de med et Skud. De Danske vilde saa borde dem, men Førerne bandt de to Skibe sammen og forsvarede sig tappert under Krigsraabet «Meklenburg!» Mange Danske faldt, og først efterat der var kommet Forstærkning, lykkedes det at entre Skibene[68].

Denne Misstemning kom stærkt til Orde paa de Stædemøder, der afholdtes i Preussen i Vinteren 1393—94. Man var vel villig til at overtage Stockholm sammen med de andre Hansestæder, naar Albrecht derved kunde blive fri;

men kunde det ikke ske, saa burde, mente man, alle Stæderne i Forening begynde Orlog mod Dronningen; «man skal forlange Skadeserstatning af hende og tage Hjælpen, hvor man kan finde den»; ja end ikke det at søge Forbindelse med Meklenburgerne, hvis de andre Stæder vare uvillige til at støtte deres Krav, laa udenfor Preussernes Tanke [69].

Med saadanne Instruktioner mødte de preussiske Fuldmægtige paa Hansemødet, der først traadte sammen i Marts Maaned, og Margrethes Undskyldningsbrev, som de her bleve bekjendte med, forøgede deres Forbitrelse mod hende. Danmark var altsaa ikke repræsenteret; derimod vare saavel Hertug Johan selv som Udsendinge fra hans Stæder mødte og virkede med største Iver. De bade om Hanseforbundets Hjælp til Udløsningen af Albrecht som noget, der sikkert stod i dets Magt og som det bedste Middel til at standse Sørøveriet; Stæderne burde ikke tillade, at Kong Albrecht og hans Søn trængtes ud af deres kongelige Værdighed — et Udtryk, der viser, hvor det egentlige Knudepunkt laa. Hanseaterne stillede imidlertid store Krav til Rostok og Wismar om Skadeserstatning for Kaperierne, og herom førtes lange Underhandlinger, hvorunder Meklenburgerne stedse bleve mere eftergivende, uden dog helt at kunne tilfredsstille Stæderne. Dette skadede ogsaa deres Ønsker om en bestemt Optræden overfor Margrethe. Stæderne vilde vel atter mægle, men til at gjøre dette under Trusel med Krig, dertil havde de ikke Fuldmagt; et lignende Svar fik de preussiske Udsendinge, da ogsaa de ønskede, at man skulde kræve fuld Opfyldelse af Privilegierne i Norden under en lignende Trusel. Til Margrethe blev der derfor kun skrevet, at Stæderne ønskede en Dag afholdt til St. Hans Dag, og Hertug Johan, som selv var rejst til Dronningen, skaffede hendes Indvilligelse hertil. Heller ikke om en fælles Optræden overfor Sørøveriet kunde Stæderne blive enige; her var det Lübeck og Stralsund, støttet af de pommerske Stæder, der vilde gaa kraftig frem, medens Preusserne og til Dels Hollænderne ikke vilde anvende betydelige Omkostninger paa Søens Fredning, som vilde falde af sig selv, naar kun Dronningen blev tvungen til Fred. Der blev dog udkastet en Plan til omfattende Rustninger; alle Stæderne skulde bidrage saavel ved at stille Skibe og Mandskab som ved at hæve «Pfundgeld», og allerede ved Pinsetid burde nogle og tredive Skibe med en Besætning af over 3000 Mand stikke i Søen [70].

Ved dette Møde træder atter det Forhold frem, som vi kjende fra tidligere Aar. De vendiske Stæder, afset naturligvis fra Rostok og Wismar, ere langt mere velvillig stemte overfor Norden end de preussiske; de søge selv med store Opofrelser at undgaa at støde Dronning Margrethe og ville paa enhver Maade hindre, at Sagen sættes paa Spidsen. Fra Lübeck udgaar Tanken om en Udrustning til at frede Søen, en Forholdsregel, som faktisk vilde skade Meklenburgerne i en ganske anden Grad end Margrethe, hvad Rostok og Wismar ogsaa ligefrem udtalte. Udførelsen af denne Plan strandede imidlertid, og under de følgende Forhandlinger stode de forskjellige Standpunkter skarpt mod hinanden. Da de preussiske Stæder fik Forslaget om den store Udrustning meddelt, svarede de kun undvigende og hævdede, at Hansestæderne, før de indlode sig paa dette kostbare Foretagende, burde forbinde sig til at kræve Skadeserstatning af begge de stridende Parter og udtrykkelig fastsætte, om de ikke udvirkede dette med det gode, da at ville anvende Magt. Lübeck og Stralsund søgte i deres Svar herpaa at formilde de preussiske Stæder; de henviste til, at Hanseudsendingene ved Fredsmødet med Dronningen «alvorlig og drabelig» skulde mane hende om den Skade, Kjøbmanden havde lidt, og mente derfor, at der ingen Grund var til at tale om Forbund og Krig, før man havde hørt hendes Svar. Var dette ikke tilfredsstillende, kunde jo muligvis de udsendte Høvedsmænd fra Fredsskibene aftale et Forbund. Preusserne lode sig dog ikke bøje; de svarede atter undvigende, og derved gik hele Udrustningsplanen i Stykker; thi Hollænderne, der allerede havde begyndt at istandgjøre deres Fredsskibe, trak sig nu ogsaa tilbage [71].

Derimod fortsatte Preusserne den allerede ved Hansemødet paabegyndte Tilnærmelse til Meklenburg, og saavel Hertug Johan som Rostok og Wismar sendte Afsendinge til Preussen, hvor de da underhandlede baade med Stæderne og Højmesteren. Stort fik de dog ikke ud af deres Underhandlinger, i alt Fald ikke for den meklenburgske Sag. Hvad de vilde opnaa, var en ligefrem Hjælp i det Tilfælde, at Dronningen stadig holdt paa ikke at ville frigive Albrecht mod Løsepenge men som Pris for hans Frigivelse vilde kræve et Afkald, «fortrænge ham fra hans kongelige Værdighed i Sverige» som de sagde. Til Gjengjæld vare de villige til at gjøre flere Indrømmelser, hvad det røvede Gods angik, og give de bedste Løfter om for Fremtiden at hindre deres Folk i at angribe Preussernes Skibe. Resultatet af flere Dages Parlamenteren var imidlertid det næsten komiske, at der i Juni 1394 blev sluttet et Forlig, der indeholdt alle de Indrømmelser, Preusserne kunde forlange, uden at Modydelsen, Hjælpen mod Margrethe, var berørt med et eneste Ord. Da et saadant Udkast til Forslaget blev forelagt fra preussisk Side, erklærede Meklenburgerne det ogsaa for uantageligt; men de gik tilsidst dog ind derpaa, som de selv sagde, fordi de derved opnaaede det ene, men højst vigtige Resultat, at Preusserne nægtede at tiltræde det lybske Forslag om Fredsudrustningen og derved fik denne for Meklenburgerne saa skadelige Plan til at strande[72].

Saavel Højmesteren som hans Stæder havde lovet at at sende Afsendinge til Fredsmødet i Danmark og dèr gjøre deres Bedste for at udvirke gunstige Betingelser for Albrecht. I Juli samledes baade deres Sendemænd og de vendiske Byers Raadsudsendinge til et forberedende Møde i Rostok, hvor de forgjæves søgte at udvirke hos Hertug Johan, at han tillod Fiskeriet i Skaane; Tolden, mente han med Grund, vilde gaa i Dronning Margrethes Lomme og derved skade ham. Dette gav allerede Preusserne nogen Mistillid til deres nye Venner[73]. Fra Rostok droge de preussiske og hanseatiske Udsendinge, hvortil Meklenburgerne sluttede sig, til Helsingborg, hvor de fandt Dronning Margrethe omgiven af Rigsraader fra alle tre Riger. Her førte Dronningen næsten en hel Maaned igjennem Underhandlinger af den største Vigtighed, som dog uheldigvis ere os aldeles ubekjendte; kun Resultatet kjende vi, og dette viser, at hun bl. a. har fundet det rigtigst at gaa ind paa det Mæglingsforslag, som Stæderne Aaret i Forvejen havde fremført, og som da langtfra havde vundet hendes Bifald. Grundtrækkene i dette Forslag bleve nu slaaede fast. Stæderne skulde overtage Stockholm og Albrecht løslades; hvis han da ikke kunde forlige sig med Margrethe, havde han Valget mellem at vende tilbage til Fængslet eller at miste Stockholm; en tredje Udvej, den at betale Løsepenge blev ogsaa holdt ham aaben, men var uden praktisk Betydning, idet Summen var ansat til det betydelige Beløb af 60,000 Mark Sølv. Mod denne Ordning havde Margrethe vel intet at indvende, thi det var jo næsten vist, at Staden paa den Vis vilde falde i hendes Hænder uden Kamp; men hvad hun ikke opnaaede, det var et formeligt Afkald af Kong Albrecht paa Sveriges Krone, eller i det mindste, som hun selv foreslog i 1392, et Løfte om at holde Fred med de tre Riger. Tværtimod forbeholdtes udtrykkelig saavel alle Albrechts som Dronningens Rettigheder, og formelt havde den meklenburgske Politik saaledes vundet den Sejr, at Albrecht ikke «trængtes ud af sin kongelige Værdighed». Dog kun formelt; i Virkeligheden var der vel, naar Stockholm gik tabt, kun ringe Haab for ham om nogensinde atter at gjenvinde den tabte Kongekrone.

Stæderne paatoge sig ved dette Forlig ret byrdefulde Forpligtelser. De skulde overtage Besættelsen af Stockholm og staa begge Parter inde for en paalidelig Udførelse af Overenskomsten; det var at formode, at de derved vilde komme i adskillige Bekostninger og mulig i værre Forlegenheder. Hvad der førte dem til at paatage sig dette, var vel ene og alene Hensynet til den Uro, der havde hersket paa Søen til saa overordentlig Skade for Handelen; kun naar den virkelige Krig ophørte, kunde man haabe at faa Bugt med det Kaperi, der strax slog over til at blive rent Sørøveri. Havde de tillige andre Tanker? Var der nogen af de hanseatiske Politikere, der i Besættelsen af Stockholm saa et Middel til politisk Indflydelse i Norden og til derved at opnaa udvidede Handelsrettigheder eller virkelig Overholdelse af Privilegierne? Man kunde formode noget saadant, men en bestemt Støtte derfor kan dog ikke fremføres. Vist er det, at Hanseaterne i deres egne Anliggender just ikke fandt den gunstigste Modtagelse hos Nordens nye Herskerinde. Margrethe tilbød dem vel sin Hjælp til Kamp mod Sørøverne, men hun gjorde det i mere paatrængende Ord, end det var Stæderne behageligt, og med en Hentydning til, at at hun ellers kunde falde paa at forbinde sig med andre Parter til liden Baade for Hanseaterne. Og da Preusserne mødte op med deres store Klageliste, fik de vel Svar nok, men sjældent tilfredsstillende; et Par Punkter indrømmede Dronningen og lovede Erstatning; langt flere bleve opsatte eller rent ud tilbageviste[74].

Helsingborgmødet blev afbrudt paa en uhyggelig Maade ved et Slagsmaal mellem Danske og Tyske, hvorunder en stralsundsk Borgemester blev ihjelslaaet[75]; forinden vare dog Grundtrækkene dragne til Forliget, og det var fastsat, at Parterne atter skulde mødes i November paa Aalholm Slot i Laaland. Da imidlertid de preussiske Udsendinge vare paa Vej hertil, bleve de opsnappede af en pommersk Hertug, og Mødet paa Aalholm bragte intet andet Resultat, end at man enedes om et nyt Møde til tidlig paa Foraaret[76].

I Maj 1395 samledes man da virkelig fra alle Sider i Falsterbo. En talrig og glimrende Forsamling! Fra alle de tre nordiske Riger var der mødt høje Prælater, Rigsraader og Adelsmænd, og de optraadte her forenede næsten som et Unionsparlament; Højmesteren var repræsenteret af en Kompthur, Grev Albert af Schwartzburg; Lübeck, Stralsund og Danzig havde sendt Borgemestre og Raadsherrer, og blandt dem Mænd som Henrik Westhof af den ældre og Wulf Wulflam af den yngre Generation. Allerede den 10 Maj kom disse til Skanør; Dronningen gav først Møde en fjorten Dags Tid efter, men Forhandlingerne kom hurtig i god Gang. Margrethe fremstillede, paa hvilke Betingelser hun vilde løsgive Kong Albrecht, i Hovedsagen overensstemmende med Stædernes tidligere Forslag; da Talen kom paa Stockholm, viste Kongens personlige Nærværelse sig nødvendig, og Mødet forlagdes da til Lindholm Slot. Her forhandlede man vel 16 Dage; Stædernes Udsendinge med mange andre kunde ikke finde Plads paa Slottet og boede «paa Marken» i Telte. Margrethe søgte at faa Ventetiden og »Kongens Dag» gjort saa kort som mulig, men da hun kun vilde tilstaa ham et halvt Aar, erklærede Stæderne, at de i saa Fald ikke vilde gaa i Borgen for Overenskomstens Udførelse; Dronningen gav da efter, og Tiden sattes til tre Aar. Endelig var hele Sagen bragt til Ende; midt i Juni vendte man tilbage til Falsterbo, hvor Brevene bleve renskrevne[77].

Fredstraktaten er dateret fra Lindholm den 17 Juni 1395. Fredens Varighed blev gjort afhængig af Albrechts og hans Søns Optræden: indkom de igjen i Fængslet, skulde den kunne opsiges med ni Ugers Varsel, betalte de Løsesummen, da med et Aars Varsel; men blev Stockholm overgivet Margrethe, skulde Freden være evig. Mod Fredsbrydere skulde saavel Mæglere som de andre Parter forene sig. Kongen og hans Søn og ligeledes Margrethe beholdt alle deres Rettigheder uforsømte. En særlig Bestemmelse ordnede de ejendommelige Forhold paa Gotland, hvor Albrechts Folk indehavde Byen Visby, Dronningens det meste af det aabne Land; her skulde Grænsen for deres gjensidige Besiddelser være, som den var St. Jørgens Dag (23 April), den Dag nemlig, da Fredsmødet egentlig skulde være begyndt, og

Freden skulde vare et Aar efter den treaarige Udsættelse, som Albrecht fik. Herom udstedte Hovedparterne deres Breve, Dronning Margrethe paa sin Side, de to Hertuger Johan af Meklenburg paa deres; en stor Mængde Vidner lovede for Fredens tro Opfyldelse [78].

De syv Stæder, der overtoge Stockholm, vare Lübeck, Stralsund og Greifswalde samt de tre preussiske Stæder Danzig, Thorn og Elbing i Forening med Reval. Til Bestridelse af deres Omkostninger lovede de meklenburgske Stæder aarlig at give dem 1000 Mark lybsk; Albrecht skulde bidrage lige saa meget, men fik Betalingen udsat; Margrethe maatte love en tilsvarende Sum, 2000 Mark aarlig i tre Aar. Alle Brevene herom toge Parterne med sig for at bringe dem forseglede tilbage, og de bleve derfor daterede til den 8 September, til hvilken Tid man mente, Beseglingen kunde være tilvejebragt; før den endelige Udvexling af Brevene skulde Kongen ikke frigives [79].

Allerede den 31 Avgust blev Stockholm overgivet til en hanseatisk Besætning, men først sidst i September mødte Stædernes Udsendinge i Helsingborg med de beseglede Breve, og Kong Albrecht og hans Søn bleve her udleverede til dem, mod at ikke blot de 7 borgende Stæder, men ogsaa Rostok og Wismar tilligemed Stockholm lovede for Fyrsterne, at Forliget ubrødelig skulde blive overholdt; ogsaa Højmesterens Sendemænd og Hertug Barnim af Pommern underskreve denne Forsikring. Dronningens Brev om Stockholm var kun halvt beseglet; men da hun og flere Rigsraader erklærede, at Brevet senere skulde blive ombyttet med et andet og fuldstændigere, saa man bort fra denne Mangel, der for øvrigt næppe senere blev afhjulpen [80].

Ved det nu stadfæstede Lindholmsforlig havde Hanseaterne opnaaet, hvad de tilstræbte ved at overtage den Mægling, som de saa nødig havde indladt sig paa. Der var stiftet Fred mellem de stridende Parter; den al Handel lammende Uro paa Østersøen syntes at maatte høre op, og med dette Resultat kunde Stæderne være tilfredse, hvor store Bryderier Mæglingen end havde givet dem og hvor tunge Byrder den endelige Ordning medførte for dem. Endnu denne Gang havde Hanseaterne vist sig som Østersøens sande Stormagt; de Betingelser, som de strax havde fremstillet, vare de, der endelig gik igjennem. Indtrykket af denne moralske Sejr formindskedes dog meget af den Uenighed mellem Stæderne indbyrdes, der var traadt saa tydelig frem, og af den lange Tid, det havde taget at faa Sagen bragt til Ende, endelig af selve Resultatets Halvhed. Lindholmstraktaten var i egentligste Forstand et Forlig, en Stilstand, ikke en endelig Fredslutning. Meklenburgerne havde ikke opgivet deres Krav paa Sverige, og idet man havde tilkjendt dem en Del af den vigtige Ø Gotland, var der derved givet dem et Udgangspunkt, hvorfra Kampen om Sverige kunde fortsættes.

Hanseaterne havde opbudt hele deres Indflydelse for at faa Fred paa Østersøen, og ved alt, hvad der vedrørte dette, havde Dronning Margrethe maattet finde sig i deres Indblanding. Derimod holdt hun dem strængt udenfor det, der kun berørte de nordiske Rigers indre og indbyrdes Forhold, og hvad der var foregaaet her, maatte dog ogsaa faa den største Indflydelse paa Magtstillingen i Nordevropa.

VI. Erik af Pommerns Antagelse til Konge i de tre nordiske Riger.

I Løbet af det halve Aar, der fulgte efter Kong Olufs Død, var Margrethe bleven valgt til Rigsstyrerinde saavel i Danmark og Norge som i Sverige; for første Gang var Regeringen betroet i en Kvindes Haand. Det højst usædvanlige heri, det Hastværk, hvormed Valgene vare foretagne, havde imidlertid ført til, at Resultatet var uklart og i alt Fald meget forskjelligt i de tre Riger. I Norge og Sverige var Styrelsen overdragen til Margrethe uden nogen Indskrænkning, og med Titelen af «fuldmægtig Frue og Husbonde» var den fulde kongelige Magt lagt i hendes Hænder; i Danmark laa der nogen Indskrænkning deri, at hun desuden var betegnet som Rigets «Formynderske». I dette sidstnævnte Rige var hendes Magt i Overensstemmelse hermed betragtet som rent foreløbig og tænkt at ophøre, saa snart det Kongevalg, der bebudedes, var kommet i Stand; i Norge derimod overdroges Magten hende udtrykkelig for Livstid, medens der i Sverige ogsaa stilledes et Kongevalg i Udsigt. Det er af alt dette klart, at ingen ret havde tænkt sig Margrethes Myndighed som vedblivende, i det mindste ikke i Valgrigerne Danmark og Sverige; Overdragelsen af Kongemagten til hende var en Nødhjælp, man greb til under de særegne Forhold, der indtraadte ved Olufs pludselige og uforudsete Død, men naar Tiderne bleve roligere, maatte der ogsaa indtræde en regelmæssigere Ordning af Regeringen.

De første Skridt henimod dette Maal bleve gjorte tidlig. Ved det store norske Rigsmøde, paa hvilket Margrethe var bleven valgt til Rigets Herskerinde, viste det sig strax, at det ingenlunde dermed var Meningen, at Norge skulde ophøre at være et Arverige; tværtimod ønskede Raadet allerede nu at faa klaret Tronfølgespørgsmaalet i Tilfælde af Margrethes Død. Imidlertid var der ved Margrethes Valg til Rigets fuldmægtige Frue skaffet et nyt Grundlag for Arvefølgen; hun kunde betragtes som den, fra hvem Arveretten skulde udregnes efter den gamle Arvelovs Bestemmelser, og derved opnaaede man, at Kong Albrecht faldt udenfor al Betragtning, ligesaa de norske Stormænd. Regnet fra hende var den nærmestberettigede Dronningens Søstersøn, den unge Hertug Albrecht, hvis samtidige Død endnu var ukjendt; ved Forhandlingerne om Tronfølgen nævnte Margrethe ogsaa ham som Mulighed, men Rigsraadet erklærede — ganske vist ikke i Modstrid med Dronningens Ønsker —, at han havde mistet sin Ret, idet han og hans Forældre havde været Rigets Fjender. Derimod hævdede Raadet, at den nærmeste Arving var Margrethes Søsterdattersøn, «den ældste af Hertug Vartislavs af Pommerns Sønner»; han burde være Konge efter hende, og Arvetallet siden begyndes med ham. Denne Tronfølge kundgjordes saa offentlig den 16 Februar 1388, og det norske Raad erklærede tillige, at om Margrethe allerede vilde have den unge Fyrste til Konge, mens hun selv levede, vilde det ogsaa gaa ind herpaa[81].

Norges udprægede Karakter af et Arverige, som Rigsraadet ikke vilde opgive, fordi det undtagelsesvis havde valgt Margrethe, og som hun vel selv satte lige saa megen Pris paa, havde altsaa ført til, at der allerede i 1388 var udset en bestemt Tronfølger i Norge. Det var Hensynet til Arveretten, der her gjorde sig gjældende, sikkert ikke nogen egentlig Sympathi for den unge Fyrste, hvis Navn man end ikke synes at have kjendt, eller for hans Fader. Vartislavs VII hørte til de smaa Hertuger i Pommern, et Land, der var sønderdelt i mangfoldige Arveparter; han havde for sin Del nogle lidet omfangsrige og højst fattige Besiddelser øst for Oder og Swine med Stolpe til Hovedsæde. For øvrigt lignede han sine samtidige i godt og ondt; altid i Pengetrang søgte han snart Kongen af Polens, snart den tyske Ordens Hjælp, og fik han ikke Penge derfra, skaffede han sig dem ved Plyndringer og Røverier. Da han i Aaret 1394 døde en voldsom Død, gav Lübeckerkrøniken ham det fyndige Eftermæle: *de was en grot rover.* Hertug Vartislavs havde, usikkert naar, ægtet Maria af Meklenburg, Datter af Hertug Henrik og altsaa en Datterdatter af Valdemar Atterdag; hun fødte ham en Datter, Katharina, og — vistnok i Aaret 1382 — en Søn, Erik[82].

Dronningen skyndte sig med at indlede Underhandlinger med den pommerske Hertug, der sikkert let gik ind paa alt, hvad Dronningen krævede, for derved at skaffe sin Søn den glimrende Udsigt til at føje Nordens tre Kongekroner til de faa Kvadratmile Land i Pommern, som han selv kunde give ham. I 1389, om ikke allerede før[83], blev Junker Erik overgiven til Margrethe, og hun sammenkaldte da det norske Rigsraad til Helsingborg; Barnet blev her fremstillet for en glimrende Forsamling af Prælater og Stormænd og erklæredes i Juni Maaned for Norges rette Konge. Dronning Margrethe forbeholdtes det at nyde sin Morgengave i Norge, Slottet Bahus med dets Tilliggende, og indtil Erik blev myndig, skulde hun styre Riget med fuld kongelig Myndighed; dette var dog at betragte som en Indrømmelse til Nordmændene, da hun Aaret forud havde faaet Løfte paa at beholde

Magten for Livstid, selv om der kom en Konge i Riget. Endnu samme Aar blev den unge Fyrste ført op til Norge og hyldet i Nidaros paa Ørething; Haakon Jonsson, der til Tak for Opgivelsen af sine Krav paa Kronen var bleven Fehirde i Bergen, var den, der gav Erik Kongenavn, men den norske Almue synes ikke at have været ret tilfreds med at se dette udenlandske Barn paa Harald Haarfagers Trone[84].

Da den lille Erik saaledes havde besteget Norges Trone, var det dermed ogsaa givet, at Margrethe maatte søge at gjøre ham til den Konge, som saavel de Danske som Svenskerne havde forpligtet sig til at vælge efter hendes Raad. Hermed trak det dog længe ud; i Danmark kunde der næppe ventes nogen Modstand, og her hastede det altsaa ikke; hvad Sverige angaar, var det jo, som vi have set, et Hovedformaal for Margrethe at faa et formeligt Afkald paa dette Rige ud af Albrecht, og saa længe der var Haab om at opnaa noget saadant, maatte Eriks Antagelse helst udsættes. Imidlertid lykkedes det ikke Margrethe at vinde denne Sejr; Albrecht blev frigiven, og der var al Udsigt til, at Stockholm vilde falde i Dronningens Hænder; men Meklenburgerne opgave ingen af deres Rettigheder. Saa snart dette var klart, var der ikke Grund til yderligere at udsætte Valget af Erik, som da allerede i flere Aar havde kaldt sig «ret Arving til Sverige». Ved hvilken Lejlighed Margrethe har fremstillet ham for det danske og svenske Rigsraad, vides ikke ret; formodentlig er det dog sket paa det store Møde i Helsingborg i Efteraaret 1395, da Fredsbrevene udvexledes, og allerede i selve Lindholmstraktaten opfattedes han som den, der skulde indtræde i Dronningens Rettigheder, om hun døde i de tre Aar, inden hvilke Albrecht skulde tage sin endelige Bestemmelse. De

Danske ere uden Tvivl strax gaaede ind paa at anerkjende Erik; Svenskerne have været mindre tilbøjelige dertil, hvis man kan tro Beretningen i den mer end en Menneskealder yngre Rimkrønike; de svenske Herrer skulle have ytret, at de ikke ønskede nogen anden Herre, saa længe Margrethe levede, men da Dronningen skarpt dadlede dem, fordi de forsmaaede hendes Slægtning, gave de dog efter. Den formelige Indsættelse af Erik til Konge i Danmark skete i Januar 1396; da oplod Dronning Margrethe ham Riget, som det hedder, og han hyldedes rundt om paa Landsthingene. I Sverige foretoges Valget i Juni Maaned paa et Rigsmøde i Skara, og den 23 Juli blev han ved Mora Sten hyldet af Folket; paa Stedet findes endnu en Sten med en Indskrift, som beretter herom[85].

Ved dette Valg var den regelmæssige Orden atter indtraadt i Danmark og Sverige; Rigerne havde faaet en Konge, og Margrethe traadte tilbage til blot at være Formynderske for Erik, saa længe denne var mindreaarig. Margrethe aflagde derved et stort Vidnesbyrd om sin Statsklogt; hun opgav sin egen Myndighed for at sikre Kongemagten i Eriks Person, og dennes Valg betegnedes da ogsaa ved et stort Fremskridt for Kronens Myndighed. Erik udstedte ikke blot ved sin Tiltrædelse ikke nogen Haandfæstning, saaledes som endnu Oluf havde været nødsaget til; tværtimod ledsagedes hans Valg i begge Riger af en Statsakt, der indeholdt en stor Sejr for Kongemagten. Efter Overenskomst med det danske Rigsraad i Viborg udstedtes i Januar 1396 en omfattende Forordning for Danmark; i September mødtes Kongen og Dronningen med det svenske Rigsraad i Nykøping, og herfra udgik saa en Skikkelse, gjældende for Sverige[86].

Disse to Forordninger ere i meget højst afvigende, gjældende, som de vare, for to forskjellige Lande; Grundtanken i begge er derimod én, den at fremme Kongemagten, og de Bestemmelser, der i denne Henseende vare af størst Betydning, gaa igjen i begge, især en Stræben efter paa ny at sikre Kronens Myndighed det nødvendige Grundlag i udstrakt Jordegods. Til denne Ende fastsattes det som Retsnorm, at alt det Gods, der var kommet i Adelens Hænder, i Danmark siden 1368, da Valdemar Atterdag forlod Landet, i Sverige siden 1363, da Kong Albrecht kom ind i Riget, skulde tilbagegives og atter blive skattepligtigt til Kronen. I nøje Forbindelse hermed stod et Par andre Bestemmelser. Allerede i Olufs Tid havde Dronning Margrethe faaet udvirket hos Adelen, at denne lovede ikke at kjøbe noget Bøndergods, saa længe Kongen var umyndig; nu gave de danske Stormænd det samme Løfte for den Tid, Kong Erik var mindreaarig, og Dronningen udtalte, at hun haabede, at naar Kongen blev myndig, vilde Adelen og han nok kunne enes derom, d. v. s. faa Løftet fornyet igjen; i Sverige gjordes Skridtet strax helt ud, idet Adelen lovede, saa længe Margrethe og Erik levede, ikke at kjøbe eller tilpante sig noget Skattegods. Endelig blev det fastsat i Danmark, at ingen mere maatte bygge befæstede Gaarde, og i Sverige, at alle Fæstninger og Slotte, der vare byggede siden Albrechts Tiltrædelse, skulde nedrives, naar Kongen eller Dronningen befalede det.

Den sidste Bestemmelse blev udtrykkelig begrundet ved det, der overhovedet er den ledende Tanke i hine to Forordninger. »Da der hidtil«, hedder det, »er sket overmaade lidt Ret af de Fæster, der ere byggede«, forbydes det at bygge nye, »paa det at Landet kan komme til mere Fred, Ret og Skjel igjen, end der i den sidste Tid har været«. Med dette Maal for Øje indeholder især den danske Forordning en hel Række nøjere Bestemmelser. Det befaledes alle Kongens Embedsmænd og Fogeder at udføre deres Hverv, saaledes »som de ville ansvare for Gud og være bekjendt for Kongen«; det blev forbudt dem at tage Penge eller Gave af Folket. Baade i Danmark og Sverige blev det indskærpet, at Kongens eller Dronningens Breve skulde overholdes bedre end før, og at ingen Foged maatte paalægge nogen Skat uden kongelig Befaling; for at standse ulovligt Gjæsteri blev det i Danmark paabudt, at Fogederne skulde lade bygge Kroer ved hver fjerde Mil, hvor enhver til rimelige Priser kunde faa, hvad han trængte til.

I Danmark fastsattes dertil ved Januarforordningen af 1396 en meget betydelig Skat; i Jylland skulde der af hvert Hus gives 8 Grot til Midfaste og 4 til St. Mortensdag, i Fyn 10 lødig Mark af hvert Sogn; Pengene skulde især bruges til at lade slaa en ny Mønt i Landet. I den svenske Forordning bestemtes det nøjere, hvilken Del af Landet Dronning Margrethe skulde beholde som Særeje for Livstid; det var meget betydelige Strækninger, hele Øster og Vester Gøtland, desuden Vesteraas med et tilliggende Herred og Dalarne med Kobberbjerget og Jærnbjerget. Dronning Margrethe forbeholdt sig desuden, hvad Kong Albrecht maatte betale i Løsesum for sin Frigivelse[87]; udover de 10,000 Mark Sølv, som hun i 1389 havde faaet Lov at skjænke til Kirken, fik hun nu Tilladelse til ved Pantsættelser i sin Del af Riget at skaffe andre titusinde til Veje, som skulde bruges til det samme Formaal.

Vi skulle ikke her dvæle yderligere ved de to mærkværdige Forordninger fra 1396: det vil være klart, hvorledes de betegne et overordentligt Fremskridt for Kongemagten, et stort Skridt frem mod de Maal, som Margrethe havde arbejdet for lige fra det Øjeblik, hun tiltraadte Regeringen som Formynderske for sin Søn Oluf. I Sverige vare Konsekvenserne dragne af den Erklæring, Dronningen havde afgivet ved sit Valg; Underkjendelse af alt, hvad der var sket i Albrechts Tid, laa jo allerede deri, at hun i 1388 nægtede at anerkjende de Breve, som Albrecht havde udstedt, en Erklæring, som hun nu til Overflod gjentog for sit eget og Kong Eriks Vedkommende. I Danmark var Januarforordningen et nyt Bevis paa den store Magt over Sindene, som Dronningen havde, og som allerede var traadt saa stærkt frem i Olufs sidste Aar. Baade i det ene og andet Rige havde Margrethe opnaaet Resultater, som hendes Fader knap havde naaet i Danmark, og som for hendes Svigerfader i Sverige havde staaet som et fjærnt Maal.

Det kraftige Kongedømme, som Margrethe havde skabt, var tillige et treenigt: tre Riger og kun én Konge. Endnu laa Fællesskabet ene og alene i dette rent personlige, men det var ikke Dronningens Tanke at lade det blive derved, og vi ville i den følgende Bog faa at se, hvorledes der allerede i Sommeren 1397 sammentraadte et Møde i Kalmar af Mænd fra hele Skandinavien, og hvorledes Margrethe her fik istandbragt en Overenskomst, der knyttede Nordens Lande nær til hinanden. Foreningen fik et klart og for alle forstaaeligt Udtryk, da den unge Erik kronedes til Konge paa en Gang for de tre Riger.

Ejendommeligt er det at se, hvorledes denne mægtige Statsdannelse foregik uden nogensomhelst Indflydelse udefra; var Kampen om Sverige begyndt, uden at de andre Østersøstater havde vovet at blande sig i den, saa fuldendte Margrethe ogsaa Unionsværket uden at spørge Udlandet. Da Erik ved Nytaarstid 1396 var hyldet i Danmark, sendte Dronningen Biskop Tetz Podbusk af Odense til Lübeck for at meddele Valget og spørge, om Stæderne havde særlige Ønsker at forebringe den nye Konge; Hanseaterne nægtede dette, og Højmesteren skrev varme Lykønskningsbreve saavel til Erik som til Dronningen[88]. Sommeren efter skulde der i Kjøbenhavn have været afholdt et Møde med Stæderne; dette hindrede ikke Margrethe i at drage til Sverige i Stedet, hvor Erik saa blev antagen til Konge. Stæderne fik Underretning derom, baade fra deres Høvedsmand i Stockholm og fra Dronningen selv; de besvarede Meddelelsen med at forsikre om deres Venskab for Norden og anbefale sig til den nye Herskers Gunst[89]. Til Juni det følgende Aar skulde der i Kalmar forhandles om den endelige Forbindelse mellem Rigerne. Margrethe havde indbudt de vendiske og preussiske Stæder til at komme til Stede for at faa de Sager afgjorte, der svævede mellem dem og Rigerne; men allerede i Januar erklærede Højmesteren og Lübeck, at det var dem umuligt at sende Udsendinge til Mødet[90]. Saaledes foregik Kalmarunionens Afslutning og Eriks Fælleskroning, uden at nogen Udlænding overværede den, et ydre Tegn paa, hvor fuldstændig Norden var befriet fra enhver Afhængighed af fremmed Indflydelse.

VII. Meklenburgerne overfor Afslutningen af den nordiske Union.

Det store Fredsmøde, der blev afholdt i Falsterbo og paa Lindholm i Forsommeren 1395, havde bortryddet de Hovedvanskeligheder, der endnu stode i Vejen for Tilvejebringelsen af Fred paa Østersøen, men der var endnu langt igjen, før Nordens Forhold til Udlandet kunde betragtes som endelig ordnet. Meklenburgerne havde nok sluttet Fred med Dronning Margrethe, derimod ikke opgivet deres Krav paa Sveriges Krone, og det viste sig snart, at de heller ikke vare til Sinds at ophøre med Forsøgene paa at gjøre dette Krav gjældende. Mellem Hansestæderne og Norden var endnu en Række Spørgsmaal uafgjort: Rostok og Wismar stode som den fordrevne Konges tro Undersaatter, forpligtede til at følge ham i hans Foretagender; de øvrige Stæder havde de største Erstatningskrav at gjøre gjældende overfor begge de krigsførende Magter, Norden ikke mindre end Meklenburgerne. Krigen havde tillige hindret Hanseaterne i at faa det almindelige statsretslige Grundlag for deres Handel og Færdsel i de nordiske Riger; i Danmark og Norge var én Konge død, i Sverige en anden fordreven, og i intet af Rigerne havde Stæderne faaet deres Privilegier stadfæstede. Alt dette var Spørgsmaal, hvis Tilendebringelse kunde vare mange Aar, og hvoraf nogle aldrig bleve afgjorte. End mere paatrængende end alt dette var dog Forholdet til Vitalianerne; thi havde disse end ved Fredslutningen mistet det sidste Skjær af at være virkelige Deltagere i en hæderlig Krig, saa havde de dog forlængst haft saa lidt af et saadant Præg, at ingen kunde vente, at den blotte Fredstraktat vilde skaffe Ro og Fred paa Havet.

Paa Lindholm var det blevet fastsat, at enhver Kaper skulde have rømmet Søen inden St. Jakobsdag (25 Juli); efter den Tid maatte de ikke finde Beskyttelse nogensteds og skulde rammes af Lovens Straf. Allerede tidligere paa Aaret havde Lübeck sendt Fredsskibe ud, tyve store Orlogsfartøjer, anførte af Raadsherrer, der bleve i Søen hele Sommeren[91]; heller ikke hørte man nu noget om Uro i Østersøen, men det var kun en rent øjeblikkelig Standsning. Vitalianerne, «Ligedelere», som de nu mere betegnende kaldte sig, havde kun veget Marken et Steds for at hærge desto værre i fjærnere Egne; de forlode den midterste Del af Østersøen for andensteds at søge det sikre Tilhold, som Meklenburgerne ikke mere vovede at yde dem. Store Skarer af dem droge ind i Nordsøen, hvor det af indre Kiv opløste Ostfriesland blev deres Hjemsted for mange Aar; herfra blev Bergen hærget for anden Gang[92]. Andre Skarer trak op i de nordlige Dele af Østersøen, og i disse barbariske Egne, hvor Sverige grænsede til Rusland og den tyske Ordens Lande, og hvor alle Forhold endnu vare bølgende, fandt de den gunstigste Jordbund for deres lovløse Færd.

Finland eller Østerland, som det da kaldtes, havde i sin Tid hørt med til Bo Jonssons udstrakte Besiddelser, og da Kong Albrecht forsøgte paa at overtage Formynderskabet for dennes Enke, havde han overdraget Styrelsen af dette udstrakte Len til Drostens Foged, Jakob Abrahamsson Djekn. Som alle andre havde denne imidlertid svigtet Kongen, var traadt over paa Margrethes Side og havde faaet Lov til at beholde Lenet; endnu paa Mødet i Lindholm opføres han blandt Dronningens Raader. Helt syntes han dog ikke at have glemt sine Forbindelser med Meklenburgerne; da Bo Jonssons Enke, Margrethe Dume, med sine meklenburgske Landsmænds Hjælp atter vendte tilbage til Norden, overlod Jakob Djekn i Avgust 1395 hele Aabo Lehn til hendes Søn, Knud Bosson[93]. Til denne var det, at Vitalianerne søgte op, og Hansestæderne vidste kun ikke ret, om de skulde henvende deres Klager til Margrethe eller til Albrecht. Nægtede denne, at disse Kapere stode i hans Tjeneste, saa var dog Meklenburgeren Arnold Styke Høvedsmand for en af Skarerne, og det Gods, som han røvede, blev ført til Rostok og Wismar[94]; syntes Dronningen selv meget ivrig for en kraftig Optræden mod Sørøverne, saa rygtedes det dog, at hendes tro Mand Algot Magnusson i Upland havde lejdet en Del af Vitaliebrødrene[95].

Mest Grund var der dog sikkert til at rette Mistanken mod Kong Albrecht, der ubøjet var gaaet ud af sit syvaarige Fangenskab; thi fra Meklenburg udgik nu en Række af politiske Machinationer, der vare vel egnede til at sætte Freden paa Østersøen i Fare. Paa en Landdag erklærede Albrecht ikke at ville opgive Haabet om Sveriges Tilbagevinding[96], og i Fasten 1396 samlede han Nordtysklands Fyrster om sig i Schwerin; her ægtede Albrecht selv en Søster til Hertug Henrik af Lüneburg, medens hans Søn Erik giftede sig med den pommerske Hertugdatter Sofie af Wolgast[97]. Ved den Lejlighed blev der lagt mange onde Raad op mod Stæderne, siger Krøniken, og de følgende Begivenheder viste ogsaa, at disse ægteskabelige Forbindelser ledsagedes af Aftaler, der truede baade den tyske Orden og Hanseaterne.

Strax efter gjorde Hertug Henrik af Lüneburg et kraftigt Forsøg paa at undertrykke sin Hovedstads Friheder, men Lüneburgerne klagede til Hanseforbundet, og Lübeck og Hamburg kom deres Forbundsfæller til Hjælp; efter en etaarig Fejde maatte Hertugen opgive sine Planer[98]. Var denne Krig en Følge af Meklenburgernes Forbindelse med Lüneburgs Fyrster, saa viste deres Venskab med Pommerns Hertuger sig snart farlig for Ordenen i Preussen. Den gamle Strid imellem denne og Landets Biskopper var netop da blusset op paa ny; medens Paven havde fastsat, at Ærkebispedømmet Riga fra nu af skulde være et tysk Ordensstift, vare Domherrerne flygtede til Tyskland og havde valgt Hertug Otto af Stettin til Ærkebiskop. Paa hans Side stillede Bisp Dietrich af Dorpat sig, og i Sommeren 1395 fik denne en virksom Hjælper i en meklenburgsk Hertug, Albrecht af Stargard; en Mængde Vitalianere fulgte denne. Schwerinermødet styrkede disse Forbindelser; det synes, at Biskop Dietrich ligefrem oplod sit Stift til Hertug Albrecht, og medens denne forbandt sig med Fyrst Vitovt af Litaven, blev ogsaa Otto af Stettins Fader Svantibor Ordenens erklærede Fjende[99].

En aldeles selvstændig Aktion af Meklenburgerne viste sig endelig overfor Gotland. Denne Ø, hvis centrale Beliggenhed i Østersøen gjorde den saa vigtig for Herredømmet over Havet, var ved Lindholmsforliget bleven delt imellem Dronningens Folk, der havde Landet inde, og Meklenburgerne, som i 1394 vare komne hertil med stor Magt fra Stockholm og havde sat sig fast i Staden Visby[100]. Begge Parter synes saa temmelig at have holdt hinanden Stangen, og ligeledes synes baade Tyskere og Nordboer at have benyttet Lejligheden til Sørøverier; især rettedes dog Klagerne mod Dronningens Høvedsmand, Sven Sture[101]. Visby var saaledes det eneste Punkt af Sveriges Land, hvor Meklenburgerne endnu havde fast Fod, og mod dette rettede de derfor ogsaa deres Foretagender. I Sommeren 1396 landede Albrechts Søn Erik, der selv kaldte sig Konge, paa Gotland, ledsaget af sin unge Hustru og en betydelig Hærmagt; han benyttede Forholdene til at fremstille sit Tog som gaaende ud paa at standse Sven Stures Sørøverier og tjenende den menige Hanse til Bedste, og da det rygtedes, at Dronning Margrethe vilde sende Sven Sture Undsætning, bad han derfor de preussiske Stæder om Hjælp[102].

Snart vendte Forholdene paa Gotland sig helt til Meklenburgernes Gunst. Sven Sture svigtede Dronningen og overgav hele Landet til den unge Kong Erik; denne samlede Folk fra alle Sider, «gode og slette», og befæstede sig rundt om paa Øen, da han ikke kunde stole paa Borgernes Troskab[103]. Ved Midsommerstid 1397 sejlede saa en Flaade paa 42 Skibe med 1200 Mand om Bord ud fra Gotland; Planen var aabenbart at overraske Stockholm, og der skal have været Forræderi med i Spillet. Den hanseatiske Høvedsmand her var imidlertid advaret og havde sat alt i bedste Forsvarstilstand; Meklenburgerne, der anførtes af Sven Sture og Otto Pekkatel, lode sig derfor nøje med at forlange Levnedsmidler og Ret til at slippe igjennem Byen, opnaaede imidlertid ingen af Delene og sejlede bort med uforrettet Sag[104]. Lige efter døde den unge Kong Erik pludselig, og hans Enke overgav derefter Kommandoen til Sven Sture[105].

Overfor denne truende Udvikling af Forholdene, der havde givet Meklenburgerne og dermed Vitalianerne nye Støttepunkter saavel i Gotland som i Finland, havde de andre Østersøstater hidtil forholdt sig ret passive. Dronning Margrethe havde saa store Sager for ved Ordningen af Unionsforholdene, at dette ikke levnede hende Tid til at sysselsætte sig med disse Begivenheder, der foreløbig vare mere truende for Hanseaterne end for Norden. Hun tilbød vel Stæderne sin Hjælp til at bekæmpe Sørøverne og forordnede i Danmark, at hver Frelsemand skulde være rede til at drage mod «Fetaliebrødrene» [106], men de mange Møder, der aftaltes mellem hende og Hanseaterne i denne Tid, gik alle over Styr, og desuden viste i alt Fald Preusserne ringe Lyst til at modtage Hjælp fra Dronningen; hvad man hørte om Forholdene i Finland, gjorde det efter deres Mening ret sandsynligt, at Margrethe selv beskyttede Røverne [107].

Paa deres Side udrettede Hansestæderne selv heller ikke stort. I Sommeren 1396 laa der vel en betydelig Flaade i Søen, sammensat af Skibe fra baade de preussiske og vendiske Stæder, og den gjennemsejlede Østersøen et Par Gange fra Gotland helt over til de meklenburgske Kyster [108]; men den formaaede ikke at hindre Hertug Erik i at sætte sig fast paa Gotland, og Resultatet af den kostbare Udrustning indskrænkede sig til et højst uheldigt Sammenstød mellem Preusserne og et svensk Fredsskib. Kalmarboerne havde nemlig udsendt et Par Skibe for at bekæmpe Sørøverne; de havde virkelig overvundet en Skare af disse, men paa Hjemvejen traf det ene Skib ved Gotlands Sydspids, Hoborgen, sammen med de preussiske Fredsskibe, der strax angrebe det i den fejlagtige Formening, at Skibet var Vitalianernes; Fartøjet blev opbrændt og hele Besætningen kastet over Bord. Naturligvis blev man i Sverige yderst vred herover, og Dronningen sendte endog i den Anledning særlige Udsendinge til Højmesteren; dette Stridspunkt spillede siden i lang Tid en fremtrædende Rolle under Forhandlingerne [109]. Formodentlig var denne uheldige Sag en medvirkende Grund til, at Stæderne i 1397 ikke udrustede noget Fredsskib; desuden var man i de vendiske Byer misfornøjet med Preusserne, der egenmægtig havde besluttet at hæve Pfundgeld.

Den Tilbageholdenhed og indbyrdes Uenighed, der viste sig blandt Østersøstaterne, kunde kun opmuntre Meklenburgerne til at gaa videre frem, og end ikke Hertug Eriks Død i det ubelejligste Øjeblik standsede dem. I høj Grad ophidsende virkede desuden Efterretningen om, at Margrethe i Juni 1397 havde ladet Erik af Pommern krone til Konge i Sverige; Meklenburgerne mente, at Dronningen herved havde handlet lige imod Lindholmsforliget, der jo sikrede alle Parter deres Rettigheder. Paa et Hansemøde, der var samlet i Lübeck i September 1397, mødte Udsendinge fra Albrecht og klagede bitterlig over Dronning Margrethe, der paa mange Maader havde brudt Freden, søgt at frarive ham Visby og nu ladet en Konge krone i Sverige, hvorved hun havde berøvet ham, Albrecht, hans kongelige Navn. Han bad derfor Stæderne mægle en Dag mellem ham og Dronningen eller ligefrem hjælpe ham til hans Ret mod dem, der havde brudt Overenskomsten. Hansestæderne modtoge dog denne Meddelelse med stor Kulde; skulde man angribe nogen, mente de, maatte det være dem, der stadig beskadigede Kjøbmanden, og »hvem det var, vidste Albrecht vel selv»; i alt Fald maatte der være flere Stæder samlede for at tage en saadan Beslutning. Ikke engang til at foranstalte et Møde mellem Albrecht og Dronningen vare de synderlig villige; de henviste halvt spottende til, at Kongen jo selv var sund og mægtig og havde Riddere og Knægte nok, men lovede dog tilsidst at ville sende Bud derom til Margrethe. Til Gjengjæld klagede de baade til Kongen og endnu stærkere til Rostok og Wismar over den Skade, Kjøbmanden stadig maatte lide paa Søen [110].

Netop paa denne Tid havde Meklenburgerne paa ny gjort et aggressivt Skridt, der ogsaa maatte støde Hanseaterne. Albrechts Fætter, Johan den yngre af Stargard, var sejlet ud fra Meklenburg og havde begivet sig med Hjælpetropper til Gotland, hvor Sven Sture imidlertid havde samlet Vitalianere fra alle Kanter og plyndret efter den største Maalestok [111]. Deres forenede Magt kunde nok blive farlig for Norden, men det viste sig, at Sven Sture ikke var til Sinds at opgive sin Magt til Fordel for Hertugen, og denne kunde intet udrette. Medens Sven Sture holdt sig paa sine befæstede Borge, laa Hertug Johan i Byen og søgte at forøge sin Magt ved at tage andre Hobe af Vitalianere i sin Tjeneste. Han hævdede vel, at hans Foretagende gjaldt Dronning Margrethe, med hvem han endog vilde føre Krig paa Landjorden, men Resultatet blev foreløbig kun det, at de ulykkelige søfarende bleve plyndrede af begge Parter [112]. Udenfor Gotland fandt Vitalianerne desuden Tilhold hos de pommerske Hertuger, hvis politiske Forbindelser med Polen og Litaven gjorde dem til den tyske Ordens Fjender [113].

Under disse Forhold maatte Hanseaterne igjen tage under Overvejelse, hvad der var at gjøre for at frede Søen, men der var liden Flugt i deres Forhandlinger, og med Grund kunde Dronning Margrethe beklage sig over, at hendes gjentagne Tilbud om Hjælp vare ladte upaaagtede, ja havde bragt hende Bagtale i Stedet for Tak. Hun havde selv, da de pommerske Hertuger havde været hos hende for at mægle en Dag med deres Fætterske, Hertug Eriks Enke, sat som den første Betingelse, at Røverierne til Søs skulde standses [114].

Medens de vendiske Stæder stræbte at sætte Hanseforbundets tunge Maskine i Gang, samlede en anden af Østersøstaterne sig til rask og afgjørende Handling. Det var den tyske Ordens Højmester, Konrad von Jungingen, der nu gjorde et dristigt Greb efter Herredømmet over det vigtige Indhav ved pludselig at kaste sig over Gotland, denne Ø, der «laa midt i Havet, og hvorfra der kunde gjøres saa meget ondt, naar den kom i slette Menneskers Hænder» [115]. Samtidig med at man henholdt Dronning Margrethe og de vendiske Stæder med gode Ord [116], udrustedes der i de preussiske Havne en fortræffelig Flaade, der førte en Ordenshær paa 4000 Mand over til Gotland. Her var det lige kommet til en Udsoning mellem Hertug Johan og Sven Sture, men til sammen formaaede de dog ikke at modstaa Preusserne; efter kun fjorten Dages Modstand overgave de, først i April, Visby og hele Øen til de preussiske Anførere og sejlede selv bort med 400 Vitaliebrødre [117]. Dette var næsten et Dødsstød for Sørøveriet i Østersøen, og Højmesteren fremstillede da ogsaa sit Tog som foretaget udelukkende i Fredens og Kjøbmandens Interesse, men hans Undskyldninger kunde dog ikke for nogen skjule, at Besiddelsen af Gotland ogsaa var af en vidtrækkende politisk Betydning. Fremfor alt maatte Dronning Margrethe føle sig saaret ved dette pludselige Overfald paa en Ø, som hun med Rette regnede til sine Riger, og som hun vel havde opfattet som et sikkert Bytte, der tidligere eller senere maatte falde i hendes Hænder. Nu var Udsigten hertil betydelig formindsket, og der gik ogsaa Rygter om, at Margrethe saa sig om efter Hjælp imod Højmesteren, som til

Gjengjæld forsikrede, at han ikke agtede at forholde den Øen, der virkelig havde Ret dertil[118]. Foreløbig var der dog en vigtigere Sag, der traadte i Forgrunden og hindrede Margrethe i at rette sine Bestræbelser mod Erhvervelsen af Gotland.

Siden September 1395 havde Hansestæderne haft Stockholm inde og holdt Byen besat med en Garnison, der til Hælvten var stillet af de vendiske, til Hælvten af de preussiske Stæder. De havde anvendt megen Bekostning herpaa, og Besætningen havde levet i en stadig Uro, snart for Dronningen, snart for Vitalianerne[119]. Nu nærmede de tre Aar, i hvilke Stæderne skulde have Staden i Forvaring, sig deres Slutning, og der kunde jo virkelig være Fare for, at en altfor skarp Optræden mod Preusserne i Spørgsmaalet om Gotland vilde føre til, at Højmesteren bevægede sine Stæder til at nægte Udleveringen. Hvis der imidlertid var Tendenser hertil, saa opvejedes de alt Fald af de vendiske Stæder, der heller ikke vare tilfredse med den preussiske Erobring af Gotland.

Overhovedet havde Margrethe, selv bortset fra de besvorne Traktater, stærke Baand paa Stæderne til at faa disse til at overholde Lindholmsfreden. Fra Krigens Tid havde Hanseaterne store Krav paa Skadeserstatning at gjøre gjældende overfor Norden, og ved det afsluttende Fredsmøde i Helsingborg (Septbr. 1395) blev der ogsaa fastsat en Dag til den følgende Sommer, da Kravene skulde afgjøres; noget i Forvejen skulde Stæderne indsende Fortegnelse over deres Skade, for at Dronningen til den ansatte Dag kunde faa stævnet de Slotshøvedsmænd, hvorover man maatte beklage sig[120]. Det her fastsatte Møde kom dog ikke i Stand, da

Krigen mod Hertugen af Lüneburg hindrede Stæderne i at sende Befuldmægtigede til Danmark[121]; en ny Dag blev saa ansat til Sommeren 1397, men heller ikke den blev til noget, da Dronningen paa samme Tid holdt det store Unionsmøde i Kalmar, et Sted, som Hanseaterne fandt at være dem for fjærnt[122]. Medens Erstatningskravene saaledes stode hen fra Aar til Aar, voxede de stedse; især foregik der stadige Misgreb fra de kongelige Fogeders Side ved Bjærgningen af inddrevet Vraggods[123], og Høvedsmændene kunde henvise til, at Stædernes Privilegier endnu ikke vare stadfæstede af den nye Konge. At opnaa dette blev Hanseaternes vigtigste Maal, men Margrethe var utvivlsomt klar over, at hun ikke vilde meddele Stadfæstelsen, før Stæderne havde opfyldt de Forpligtelser, de havde paataget sig ved Besættelsen af Stockholm.

Hvad denne Stad angaar, saa var der jo ved Lindholmsfreden aabnet Albrecht af Meklenburg to Muligheder til at undgaa dens Udlevering til Margrethe; han kunde udbetale den fastsatte, rigtignok umaadelig høje Løsesum, og han kunde selv vende tilbage til Fængslet. Før Hanseaterne kunde foretage noget i denne Sag, maatte de derfor kjende Albrechts Beslutning, og allerede i Begyndelsen af Aaret 1398 havde de forespurgt ham, hvorledes han agtede at stille sig. Han havde kun givet et undvigende Svar og blev derved trods gjentagende Maninger[124]. Dronning Margrethe havde imidlertid henvendt sig til Stæderne med Forslag om et Møde i denne Anledning; de gik ind derpaa og erklærede, at de nok skulde udføre en af de tre Muligheder og handle deri, som deres Ære bød dem. Ved samme Lejlighed vilde de fremføre deres Ønsker og Klager; Preusserne bleve indstændig anmodede om ikke at holde sig tilbage fra Mødet[125].

Inden dette kom i Stand, fik Dronning Margrethe Lejlighed til at vise sin ærlige Vilje til at standse Sørøveriet. Medens de to Brødre Barnim VI og Vartislavs VIII af Barth i Maj havde udsonet sig med den tyske Orden og lovet ikke at give Sørøverne Tilhold, et Resultat, hvortil netop Margrethe synes at have bidraget ved Mægling[126], stillede deres Halvonkel, Barnim V af Stralsund, sig lige modsat. Ved Midsommerstid sejlede han til Øresund under det Paaskud, at han vilde hjælpe Dronningen mod hendes Fjender, men i Stedet overfaldt han de fredelige Kjøbmænd og tilføjede dem stor Skade. Det varede dog ikke længe, før hans Røverier bleve standsede af en Flaade, hvis Nationalitet uheldigvis ikke opgives; selv vendte han tilbage til Pommern med Skamme, medens mange af hans Folk søgte ud i Vesterhavet; 80 af dem, der kom til Danmark, lod Dronningen gribe og halshugge[127].

Først i August Maaned samledes Udsendinge fra alle de borgende Stæder i Kjøbenhavn, hvortil ogsaa Højmesteren havde sendt sin «Grosschæffer», Johan Tirgarte, der var velkjendt i Danmark fra tidligere Sendefærd. Alle de svævende Spørgsmaal om Privilegierne, Skadeserstatningen og Hoborgsagen skulde afgjøres her, men Dronning Margrethe nægtede at tage nogensomhelst Beslutning, før Stillingen med Stockholm var klaret; hun manede Stæderne strængelig, og det var kun med Nød, at hun vilde give dem Frist til at spørge Albrecht en Gang endnu. De sendte saa Wulf Wulflam over til Meklenburg med den Besked, at om Kongen ikke havde hele Løsesummen rede, vilde de overgive Dronningen Stockholm. Albrecht lod sig dog ikke aftvinge noget bestemt Svar; han haabede, som han sagde, at han ikke vilde blive uden sine Venners Hjælp, og bad ogsaa Stæderne at tænke paa hans Bedste. Efter dette Svar, der næsten lød som Spot, havde Stæderne intet andet at gjøre end at opfylde Fredstraktatens Bestemmelse. De holdt deres Løfter «som fromme Folk» og besluttede, at Stockholm skulde overgives til Dronningen den følgende St. Mikkels Dag. Dette skete ogsaa, og Dronningen var selv til Stede, da Stockholm blev opladt til hende.

«Saaledes tabte Kong Albrecht sit Rige», siger Krøniken [128].

TREDJE BOG.

UNIONEN OG KONGEMAGTEN.

I. Dronning Margrethes Unionstanker.

Skridt for Skridt havde Dronning Margrethe faaet den unge Erik af Pommern antagen til Konge i hvert af de tre nordiske Riger. Den Forbindelse, der derved var bragt til Veje mellem disse, var dog rent udvortes; ligesom Margrethe havde været Herskerinde over hvert af Riger var Erik det nu, men kun i Norge var Tronfølgen sikret hans Arvinger; hverken i Danmark eller Sverige var der truffet nogen Bestemmelse om Forholdene efter Eriks Død, og den Sædvane at vælge Kongens Søn kunde ikke være synderlig bindende overfor denne Fyrste, der i Slægt stod Nordens gamle Kongeætter saa fjærnt. De tre Rigers Fællesskab i Konge maatte desuden medføre en Række indbyrdes Forhold, der trængte til at klares og fæstnes ved en formelig Overenskomst; da Norge ved Magnus Smeks Tronbestigelse var kommet i Personalunion med Sverige, var der udstedt en Fællesoverenskomst, og en saadan maatte ligge endnu nærmere i dette Øjeblik, da én Konge herskede hele Norden over.

At knytte de tre Riger nær og fast til hverandre, har utvivlsomt stadig staaet for Margrethe som Maal. Hendes politiske Liv havde jo lige fra hendes tidligste Optræden været baaret af den Ide, at hun vilde skaffe Folkungeætten, hvori hun var indgiftet, det svenske Rige, der var den fravristet af én Meklenburger, og Danmark, der bestredes den af en anden. Det var hurtig lykkedes hende for Danmarks Vedkommende, og Haabet om snart at sætte Sveriges Krone paa Olufs Hoved havde været sin Opfyldelse nær, da den unge Fyrste pludselig døde. Margrethe var dog derfor ikke standset; de Krav, som hun tidligere havde stillet paa sin Søns Vegne, hævdede hun nu for sin egen Person, og endnu før Sverige havde bøjet sig for hende, havde hun udset Erik af Pommern til at tage den Arv, som hendes Søn var død bort fra. Paa denne fjærntbeslægtede Dreng overførte hun nu al den Magt, som hun havde erhvervet sig; han blev Maalet for al hendes Virksomhed, som Oluf havde været det før, og den syvaarige Dreng, der overgaves i hendes Varetægt, vakte vel ogsaa snart rent moderlige Følelser hos Dronningen.

Naar Margrethe vilde sikre den unge Erik Magten for ham selv og hans Arvinger, var denne Opgave let i Norge og Danmark. I det første Rige var alene hans Arveret nok til at gjøre Anerkjendelsen sikker, og i Danmark havde Margrethe selv grundlagt sin Indflydelse saa fast, Riget havde under hendes Ledelse gjort saa store Fremskridt i ydre Magt og indre Lykke, at hun med Grund kunde vente, at Erik som hendes Efterfølger her vilde staa paa sikker Grund. Ganske anderledes i Sverige. Jeg har søgt at vise, hvorledes de svenske Stormænd, der underkastede sig Margrethe, kun tilsyneladende handlede frivillig; i Virkeligheden var det det hele ydre Tryk og Albrecht af Meklenburgs slette Regimente, der i Forening halvt havde tvunget dem til at søge hen til Margrethe, og hun havde saa til det yderste vidst at udbytte denne Situation; hendes Tiltrædelse i Sverige var bleven ledsaget af en Tilbagegang for Adelens Magt, som hun havde forøget i de følgende Aar, medens den ydre Fare, den fortsatte Kamp mod Meklenburgerne, viste Adelen Nødvendigheden af at give efter. I dette Rige kunde hun altsaa ikke gjøre Regning paa, at Erik vilde møde Sympathi, hvad der jo allerede synes at være fremtraadt ved Forhandlingerne om hans Valg.

Fuld Anerkjendelse i Danmark og Norge, en halvt tvungen Underkastelse i Sverige, det var det Grundlag, der var givet Dronning Margrethe, naar hun vilde arbejde paa en fast Forening mellem Rigerne og en grundfæstet Sikkerhed for Eriks og hans Efterkommeres Magt. Hendes Politik i de mellemrigske Forhold blev en naturlig Følge deraf; naar Maalet var at knytte Rigerne nøje sammen, maatte det staa for hende, som om dette lettest kunde naas ved at give Danmark eller Norge en overvejende Indflydelse ogsaa overfor Sverige. Det var imidlertid i sig selv umuligt at gjøre Norge til Hovedriget, hvor heldigt det end kunde være at søge Støtte for en stærk Kongemagt i dette Nordens eneste Arverige; allerede ved Norges tidligere Forening med Sverige havde dette sidste spillet Hovedrollen; Fælleskongen havde mest opholdt sig dèr, svenske Adelsmænd vare trængte ind i Norge, og nu havde lignende Forhold vist sig under Norges Forening med Danmark. Mens Oluf levede, havde Margrethe kun været i Norge et Par Gange og blot for kort Tid; efter sit eget Valg i 1388 aflagde hun kun Norge et enkelt Besøg i Løbet af ti Aar. Som tidligere fra Sverige blev Norge nu styret fra Danmark; det fordum saa mægtige og livskraftige Rige var saa krafteslost, at det ingensinde gav Stødet til nogen Bevægelse, men kun som lydig Drabant fulgte det stærkeste af de to Nabolande.

Var Norge ikke egnet til at være det Rige, hvori Margrethe kunde søge sin Hovedstøtte, var Danmark det i høj Grad. Fra gammel Tid havde dette Land indtaget den første Plads blandt Nordens Stater, og var dets Overmagt end bleven haardt bestridt i det sidste Hundredaar, havde Valdemar Atterdag dog hævdet den for lange Tider, og Margrethe atter gjort den gjældende. Væsentlig med de Danskes Hjælp havde hun faaet sine Krav paa Sverige sat igjennem; den Hær, der besejrede Albrecht paa Falen, betegnes vistnok rigtig af Detmar som bestaaende af «Danske med en Del Svenske». I Danmark var dertil den stærkere Kongemagt allerede fast grundlagt og havde øjensynlig vundet Tilhængere blandt de bedste af Stormændene; Rigsraadet havde i Valdemars Fraværelse trolig varetaget Rigets Tarv; Kong Valdemars Død havde kun medført en Modbevægelse af et meget begrænset Omfang, og Margrethe havde siden befæstet Kronens Myndighed igjen. Paa den Maade blev Danmark den naturlige Hovedstøtte for Margrethes Planer; det havde allerede vist sig som Hovedstaten overfor Norge, og intet laa nærmere end at gjøre det til det principale ogsaa overfor Sverige.

I Virkeligheden stilede Margrethes Politik ogsaa henimod dette. Da hun i 1388 fik Slottene Øresten og Oppensten overgivne af Svenskeren Algot Magnusson, maatte han love, om Dronningen døde, at holde disse Borge til visse nævnte danske Rigsraaders Haand. Var dette end stridende mod

Sveriges Interesser, saa var det i alt Fald egnet til at sikre Forbindelsen med Danmark, og et endnu stærkere Brud paa den svenske Lov var det, naar Margrethe Aaret efter lod Kalmars Borgere aflægge Arvehylding til hende og hendes Efterkommere. Da Dronningen fik overdraget Styrelsen af de svenske Stormænd, søgte disse at hævde Sveriges nationale Selvstændighed ved at lade Margrethe love at styre med de svenske Slotte efter Rigets egne Love, hvori det bl. a. forbødes at indsætte fremmede som Slotsherrer; det var jo en Forholdsregel, der laa nær nok, naar man, efter at have afsat Albrecht, bl. a. af Vrede over hans Benyttelse af Tyskere, henvendte sig til en anden udenlandsk Regent. Margrethe overholdt imidlertid dette Løfte meget daarlig. Under Krigen med Albrecht var Axeval blevet belejret af den danske Ridder Niels Svarteskaaning; efter Hovedslaget og Kongens Tilfangetagelse overgav Fæstningen sig, og dette vigtige Slot, der i Betydning kun stod tilbage for Stockholm og Kalmar, betroedes da til Svarteskaaning som Lensmand. Paa Stækeborg, der var Midtpunktet for Østergøtland, træffe vi kort efter som Lensmænd Brødrene Fikke og Everd Moltke, der hørte til den tyske Slægt, som den Gang var meget udbredt i Danmark; paa det lille Slot Rumblaborg ved Jønkøping var Fogeden en vis Hans Skytte, der ogsaa synes at stamme fra Danmark. Snart kom flere andre Len i danske Høvedsmænds Hænder. Niels Svarteskaaning fik i Stedet for Axeval eller tilligemed dette Slot ogsaa Fæstningen Øresten, hvor Algot Magnusson havde været Høvedsmand; en anden af Margrethes Tilhængere, Abraham Broderssøn, forlenedes med Grænselandskaberne i Smaaland, Finvid og Værend, og paa den Maade beherskedes Hovedvejene mellem Danmark og Sverige af danske Slotshøvedsmænd.

Der er ingen Tvivl om, at disse Ansættelser have vakt Misfornøjelse blandt de svenske Stormænd; de strede jo i lige høj Grad mod deres Interesse og mod de Løfter, Margrethe havde afgivet ved sit Valg. Imidlertid kunde man formode, at dette Forhold vilde høre op, naar regelmæssigere Forhold indtraadte i Riget, hvad der jo skete i det Øjeblik, da Erik af Pommern blev valgt til Konge; i den Ed, han aflagde ved sin Tiltrædelse, stod der desuden med tydelige Ord, at Kongen forpligtede sig til «at styre sit Rige med indenlandske Mænd og ej Udlændinge, som gammel Lov og Rigets Ret af Alder har været, og ej tage udenlandske Mænd i sit Raad» [1]. Hvorledes dette Løfte skulde gjennemføres, synes at have været Gjenstand for Overvejelse paa det store Rigsmøde i Nykøping i 1396, som det fremgaar af en Artikel i den dèr vedtagne Beslutning. Efterat Rigsraadet nemlig har opregnet, hvilke Dele af Sverige Dronningen skulde beholde som Særeje, tilføjes det: «Item skal ogsaa Hr. Abraham Broderssøn beholde Værend og Finvid, Hr. Skaaning Mark og Klavs Dovit, Hans Skytte og Baad de Herreder, som de have til Pant og til Len, saa længe og saaledes, som de Breve udvise, som de have derpaa af Dronningen». De Mænd, der her nævnes, vare, som det lader, alle Udlændinge, og Artiklen synes kun at kunne opfattes derhen, at de opregnede Lensmænd undtagelsesvis fik Tilladelse til at beholde deres Len, skjønt deres Ansættelse i sig selv stred mod den svenske Lov; til Gjengjæld maa Dronningen vel paa Kong Eriks Vegne have lovet ikke at ansætte flere Danske i Sverige. Heller ikke dette Løfte har hun overholdt; lige efter træffe vi endnu to danske Høvedsmænd paa svenske Slotte, Hr. Bjørn Olufssøn af Familien Bjørn som Lensmand paa Borgholm med Øland, og paa det højst vigtige Kalmar Slot den danske Rigsraad Anders Jakobssøn Lunge[2].

De danske Fogeder, der i ikke saa ringe Tal begyndte at vise sig i Sverige, synes oven i Kjøbet ikke altid at have opført sig godt; Everd Moltke paa Stækeborg beskyldtes for at have paalagt en meget drøj Gjengjærd (Madskat) i sit Len, og overfor Gejstligheden optraadte Lensmændene omtrent, som Albrechts Tyskere i sin Tid havde gjort. Gejstlighedens Klager over Vold og Uret vedbleve da ogsaa i denne Tid; man anførte for Paven, at Klostrenes og Kirkernes Gjæstepligt blev misbrugt; hele Flokke af Voldsmænd trængte sig ind og slagtede uden videre Kvæget, opbrændte Husene og fængslede Menneskene, idet de hævdede, at Kirkens Gods var fælles Ejendom. Paven svarede med en Bandlysning af alle Kirkerøvere, og paa et Møde med Margrethe og Stormændene i Upsala gjorde Gejstligheden indtrængende Forestillinger. Dronningen lod lyse Fred over Kirken, men da dette ikke hjalp, holdt de svenske Bisper i Marts 1396 et Møde i Arboga og besluttede her, at de Voldsmænd, der ikke inden 99 Dage gave fuld Skadeserstatning og lovede Bedring, skulde bandlyses og deres Navne kundgjøres over hele Landet; var Voldsmændenes Tal for stort eller deres Stilling i Samfundet for betydelig, til at dette Middel kunde hjælpe, skulde hele Landet belægges med Interdikt. Paa Mødet i Nykøping i September samme Aar kom det saa til et Forlig; hvad Dronningens Mænd havde krævet til hendes og Landets Nytte, skulde Gejstligheden tilgive dem; hvad de derimod havde taget til eget Behov og især, hvad der var begaaet siden

Mødet i Upsala, det skulde udsones efter Lovene. I det næste Aar tilgav Bispen af Skara da ogsaa to Adelsmænd deres Brøde mod Kirken, og begge disse vare Danske, den ene den føromtalte Niels Svarteskaaning, den anden en Væbner Mikkel Nielssøn, som hørte hjemme i Skaane og havde tjent Hr. Niels som Foged. Dette skete paa Margrethes Forbøn, og da Svenskerne alligevel syntes at have Lyst til at gjøre Krav gjældende mod de to Lensmænd, tilsagde Dronningen disse fuld Sikkerhed[3].

Margrethes Optræden overfor Svenskerne, saaledes som den viste sig i den første Tid af hendes Herredømme, maatte gjøre det særlig vanskeligt at skaffe Foreningen mellem Rigerne et retsgyldigt Grundlag i en Overenskomst, som alle de tre Nationer kunde tiltræde. Enhver vilde vel indrømme, at den Personalforbindelse, der var stiftet allerede ved Margrethes Valg og fornyet ved Eriks Anerkjendelse, maatte have visse Følger for Rigernes indbyrdes Forhold, og at der derfor burde træffes en traktatmæssig Aftale om Fællesskabet; men hvor vidt dette skulde strække sig, derom maatte nødvendigvis Meningerne gaa vidt ud fra hinanden. Dronningen ønskede Forbindelsen gjort saa nøje som mulig og Fælleskongen udstyret med den største Myndighed; Rigernes Sammenhold burde sikres for Fremtiden, og den tredobbelte Krone knyttes fast til den Kongeæt, som Erik af Pommern var bestemt til at grundlægge. I Danmark vilde de ledende Stormænd nok kunne slutte sig til disse Tanker; indesluttede Kongemagtens Styrke end en Fare for dem, saa opvejedes denne dog af den Ære, der var at vinde for deres Fædreland, og af den Indflydelse, der maatte tilfalde dem selv, naar Danmark, som alt tegnede til, blev den ledende Magt i den nordiske

Union. Fra Norge kunde der næppe ventes Modstand, fra Sverige desto mere. En udvidet Myndighed for Kongen, en nøje Forening med Danmark, begge Dele indeholdt de største Farer for det svenske Aristokrati, og hvad det i den ene og anden Henseende havde at vente af Margrethe, derpaa havde de forløbne Aar afgivet Beviser, som nok kunde indgyde Svenskerne Frygt.

II. Kalmarmødet i Sommeren 1397.

Saa snart de ydre Forhold vare nogenlunde klarede, gjorde Margrethe et Forsøg paa at give den skandinaviske Union, der allerede faktisk var til Stede, en fast Form og et anerkjendt Grundlag. Som sædvanlig gik hun langsomt og forsigtig fremad; sine egentlige Planer skjulte hun, saa godt hun formaaede, og hvad hun udtalte, lød meget uskyldig. Paa Mødet med det svenske Rigsraad i September 1396 foreslog hun, at Stormændene, naar Kongen eller hun selv tilsagde dem, skulde mødes med Rigets Mænd i Danmark og Norge; paa Sammenkomsten skulde saa udstedes gjensidige Forsikringsbreve mellem Kongen og Rigerne indbyrdes, «saa at det ene af de tre Riger ikke mere nogen Tid skal orloge eller prange paa det andet»[4]. Unægtelig, mindre kunde dog ikke godt følge af den oprettede Personalunion, og Raadet gik ogsaa ind paa Margrethes Forslag.

Støttet paa dette Løfte udskreves det følgende Aar et fælles Rigsmøde til Kalmar, og i denne By samledes ved

Pinsetid 1397 en glimrende Forsamling af Stormænd fra alle de tre Riger. Af Nordens Ærkebisper vare saavel Jakob af Lund som Henrik af Upsala til Stede, desuden næsten alle Danmarks og Sveriges Biskopper, medens Norges Gejstlighed kun var repræsenteret af Bispen af Orknøerne, der endda var en Udlænding, og af Provsten i Oslo, som i Embeds Medfør var det norske Riges Kansler. Af de verdslige norske Raader var omtrent Halvdelen til Stede, i alt 13; det svenske Rigsraad var repræsenteret af lige saa mange, hvad der efter Mødestedet maatte betragtes som lidt; fra Danmark var der mødt ikke mindre end 24 verdslige Stormænd, saa at der kun manglede ganske faa, for at det danske Rigsraad skulde være aldeles fuldtalligt[5]. Det var Nordens bedste Mænd, der her vare samlede, men vi savne blandt dem næsten alle de fremragende Personligheder, der havde staaet ved Margrethes Side i hendes første Tid; Døden havde berøvet hende Norges Drost Agmund Finsson og Sveriges Marsk, Hr. Erik Ketilsson, især dog Hr. Henning Podbusk, Danmarks Drost, der mer end nogen havde været Dronningens sikre Støtte. Et nyt Slægtled var fremtraadt, dygtige Mænd og paalidelige Raadgivere; ingen kunde dog udøve den Indflydelse paa Margrethe som hine ældre Statsmænd, og hun, der nu var 45 Aar gammel, ragede mere op over Omgivelserne end nogensinde.

Udlandet var aldeles ikke repræsenteret; Norden kunde nu uden fremmedes Medvirkning ordne sine egne Anliggender. Historikeren vil dog være tilbøjelig til at beklage, at ikke en eller anden hanseatisk Raadsherre eller preussisk Ordensridder har overværet Mødet; hans Hjemlands Krøniker vilde da maaske have fortalt os noget om, hvad der foregik i Kalmar hin Sommer. Nu vide vi meget lidt om det store Rigsmøde, og kun en dristig Fantasi kan forestille sig al den Pragt, der da udfoldedes. Dronningen har vel selv boet paa det gamle Slot, som nu er helt ændret ved senere Ombygninger; i den driftige og rige By var der knap Plads til alle de mange adelige Herrer. Ridderspil har vexlet med Gudstjeneste; hver Dag er sikkert den fromme Fyrstinde gaaet til Messen, ledsaget af Bisperne i pragtfulde Prælatskrud, af Ridderne i deres lange Hoser og korte Trøjer, straalende i stærke Farvesammensætninger og prydede med gyldne og sølverne Bælter og Armbaand.

Mødet var langvarigt og Forhandlingerne uden Tvivl meget bevægede; en Beretning derom vilde give os et dybt Indblik i Tidens Forhold, men de kortfattede Aarbøger vide af alt, hvad der foregik i Kalmar, kun at fortælle os om Kong Eriks Kroning. Denne foregik allerede paa Trinitatis Søndag, den 17 Juni; de to Ærkebisper udførte den hellige Akt, og efter Kroningen slog Erik 133 af sine Mænd til Riddere[6]. Margrethe havde derved skaffet sin Fostersøn den Kirkens Indvielse, som hverken Albrecht havde opnaaet i Sverige eller Oluf i Danmark; betydningsfuldt var det dog især, at Kroningen foregik for alle tre Riger paa en Gang, hvorved det ligesom var Foreningen selv, der blev stadfæstet ved Kroningshøjtideligheden. Herom udstedtes ogsaa et Vidnesbyrd af alle de tilstedeværende Raadsherrer, der deri lovede at vise Erik al den Troskab og Tjeneste, som en ret Herre og kronet Konge kunde kræve af sine Undersaatter, medens de tillige takkede Margrethe for den Tid, hvori hun havde forestaaet Rigerne[7].

Dette første Resultat havde Dronningen naaet forholdsvis hurtig; desto større Vanskeligheder frembød den nøjere Fastsættelse af Vilkaarene for en Forening, og Forhandlingerne herom fortsattes i over en Maaned efter Kroningen. Først den 20 Juli 1397, der tilfældigvis var Margrethes egen Navnedag, nedskreves den Overenskomst, hvorom man endelig var bleven enig, og som skulde udgjøre Unionens Grundlov. Dette mærkelige Aktstykke er kortfattet i Forhold til sin Vigtighed, idet Traktaten kun bestaar af ni Artikler; vi skulle gjengive deres Indhold, uden dog at holde os til Paragrafernes just ikke meget logiske Følgeorden[8].

Hovedmaalet for Overenskomsten er angivet i Indledningsordene; da Kong Erik, hedder det, er bleven tagen til Konge af hvert af Rigerne og nu i Kalmar er kronet og sat i kongelig Stol med al den Værdighed, som en ret kronet Konge bør have i aandelige og verdslige Ting, saa har man nu vedtaget, at der imellem de tre Kongeriger Danmark, Sverige og Norge skal være en stadig og ubrødelig Fred og Forbindelse. Foreningen mellem de tre Lande viste sig først og fremmest deri, at der skulde være en fælles Konge, først Erik af Pommern i hans Livstid, og siden den, som Rigernes Mænd maatte vælge i ret Samdrægtighed. Om Valget fastsattes nøjere, at hvis Kongen efterlod sig Sønner, da skulde en af disse vælges til hans Efterfølger, medens Brødrene affandtes med Len; døde Kongen derimod barnløs, skulde man frit kunne vælge den, som syntes Rigerne nyttigst (§ 1). — Foreningen fremtraadte dernæst som et gjensidigt Forsvarsforbund. Bliver det ene af Rigerne ramt af Krig, skal denne regnes at gjælde dem alle, og de to andre skulle hjælpe det angrebne med al Troskab og af al Magt (§ 2). Dette udføres nøjere saaledes, at Hjælpen skal ydes, naar Kongen eller hans Embedsmænd kræve det, baade til Lands og til Vands; dog skal det angrebne Rige levere Hjælpehæren Kost og Foder samt Skibe, medens Kongen skal staa inde for Løn, Skade og Fængsel (§ 4). Heraf fulgte atter et vist Fællesskab i den udenrigske Politik; Forhandlinger mellem fremmede Fyrster og Stæder skulde Kongen derfor have Ret til at føre, i hvilket Land han end var, og træffe Afgjørelser paa alle Rigers Vegne i Forening med de Raader, der vare til Stede hos ham, «nogle af hvert Rige» (§ 7).

Saa vidt skulde Fællesskabet mellem Rigerne strække sig, men heller ikke videre; en nøjere Tilnærmelse forbødes udtrykkelig ved Unionsbrevets § 3. Det hedder i denne: Fremdeles skal Kongen styre og raade med sit Rige i Danmark om Hus (ɔ: Slot) og Fæste, Lov og Dom, eftersom dèr er Lov og Ret, og saaledes ogsaa i Sverige og Norge efter deres Lov og Ret; ingen Lov eller Ret maa drages fra det ene Rige ind i det andet, hvor det ikke før har været gjældende.

Foruden disse Foreningen vedrørende Bestemmelser indeholder Unionstraktaten visse Artikler, der gaa ud paa at indskærpe Landefreden. Al indre og indbyrdes Ufred skal ophøre; hver Mand, høj og lav, skal lade sig nøje med sin lovlige Ret og ikke undertrykke eller forurette nogen anden med Dødsfejde eller Overmod, men alle bøje sig for Kongens Befalinger (§ 5). I dette Øjemed fastsættes der tillige, at den, som erklæres fredløs i et af Rigerne, ikke maa finde Tilhold i noget af de andre (§ 6). Endelig sikrede Unionsbrevet Margrethe Nydelsen af, hvad hendes Fader og Søn havde undt hende i Danmark, hvad de svenske Rigsraader havde givet hende i Sverige, samt hendes Morgengave i Norge, og det blev lovet hende, at hvad hun i sit Testamente maatte bestemme om Penge og Gods, skulde blive udført, kun at de hende overdragne Slotte og Lande ved hendes Død atter kom frit til Kronen (§ 9).

Unionsakten blev dog ikke endelig udfærdiget paa Rigsmødet i Kalmar; hvad Forhandlingerne her endte med, var kun et Vidnesbyrd om det, man var bleven enig om, udstedt af 17 Rigsraader. Akten skulde senere renskrives paa Pergament i 6 Exemplarer, to for hvert af Rigerne, og disse skulde da besegles af Kongen og Dronningen samt af det paagjældende Riges Raad, Mænd og Kjøbstæder. Vidnesbyrdet fra Kalmar er derimod udstedt med en ret usædvanlig Skjødesløshed. Det er skrevet paa Papir; rundt om i Brevet er der Rettelser, medens andre Fejl ere blevne staaende; skjønt der i Brevet nævnes 17 Raader, er der kun 10 Segl, og disse ere løselig paatrykte ved Foden af Papiret, saaledes at et af Seglene endog skjuler et godt Stykke af Texten*). Allerede dette Aktstykkes ydre Karakter viser saaledes, at det kun er en rent foreløbig Optegnelse, hvad den bebudede Renskrivning desuden stadfæster.

Det højst mærkelige er imidlertid, at den endelige Udfærdigelse aldrig er kommen. Kalmarvidnesbyrdet blev af Dronningen ført ned til Danmark; det blev her nedlagt i hendes Brevgjemme og forsynet med den Paategning: *Huru thet var talet i Kalmar*, der jo rigtig angiver Brevets Karakter. Vist er det derimod, at Pergamentsexemplarerne af Traktaten aldrig ere blevne udfærdigede, saa lidt som Beseglingen af de tre Rigers Stænder nogensinde er bleven udført. Og dog er det sikkert, at uden denne kunde Unionsbrevet ikke betragtes som nogen fuldgyldig Grundlov. Tiden var i saa Henseende nøjeregnende med alle Formaliteter; man kunde skrive et Brev, en privat Meddelelse paa Papir; en højtidelig Akt, var det kun en Skjøde paa en lille Stykke Jord, maatte udfærdiges paa Pergament for allerede ved sit Materiale at vise sin blivende Betydning. Beseglingen var dernæst en Hovedsag; de hængende Indsegl gave først et Brev dets Værd og vare de bedste Vidnesbyrd om dets Ægthed. Hvorledes et fuldgyldigt Brev skulde være, kan man for Ex. se af det i Kalmar udstedte Vidnesbyrd om Kongens Kroning; det er pyntelig skrevet paa Pergament og forsynet med en Mængde Voxsegl, vedhængte Dokumentet i lange Pergamentstrimler; — dette Papirsblad derimod, skjødesløst beskrevet, med de paa selve Papiret trykte Segl, det kunde aldrig være en juridisk bindende Statsakt. Det var noget mere end et Udkast, men meget mindre end en lovformelig vedtagen Grundlov; det kan sammenlignes med en Forbunds- eller Fredstraktat, hvorom man er bleven enig, uden at den dog endnu er ratificeret af Parterne. Da man paa Lindholm havde vedtaget Bestemmelserne om Freden, var Sagen ikke afgjort dermed, og Kong Albrecht blev heller ikke frigiven; det skete først, da Brevene vare udfærdigede paa Pergament og beseglede, og var dette af en eller anden Grund ikke blevet udført, saa havde Lindholmstraktaten mistet sin Gyldighed. Paa samme Maade med Overenskomsten i Kalmar; da den ikke, som den selv fastsætter, blev ratificeret, d. v. s. endelig udfærdiget og beseglet af rette Vedkommende, saa var den derved uden bindende Kraft.

---

*) En nøjagtig Gjengivelse af Unionsbrevet, udført i Fotolitografi, vil kunne ses i anden Del af Rydbergs Værk om Sveriges Traktater.

At Overenskomsten fra Kalmar blev liggende hen uden at blive endelig udfærdiget, er unægtelig baade mærkeligt og gaadefuldt, endnu mærkeligere, fordi det aabenbart er hos Margrethe selv, at Grunden dertil maa søges. Stormændene havde været talrig repræsenterede i Kalmar, og hvad de vare gaaede ind paa alle i Forening, vilde hvert Lands Adel sikkert ikke have nægtet at stadfæste, og at finde Lejlighed dertil kunde heller ikke være vanskeligt; i Aarene efter 1397 var der flere Gange store Forsamlinger af Mænd fra hele Norden, og paa en af disse kunde de enkelte Rigers Breve om Unionen have fundet Underskrivere nok. Vi maa altsaa tro, at Dronning Margrethe selv, og da sikkert med velberaad Hu, har bestemt sig til at lade Unionsbrevet henligge uudfærdiget, skjønt netop hun ellers var meget omhyggelig for at faa enhver hende vedrørende Akt udstedt i den mest fuldkomne og betryggende Form.

Erindre vi imidlertid Margrethes foregaaende Politik, vil denne dog give os Nøglen til at forstaa hendes Adfærd i denne Sag. I Overenskomsten var der sikkert adskilligt, der fuldstændig tiltalte Dronningen; det gjælder om Fastsættelsen af, at de tre Riger altid skulde have én Konge, om Hævdelsen af Landefreden, vistnok ogsaa om den Ordning, der blev truffen mellem Rigerne om gjensidig Hjælp mod Angreb. Det var Bestemmelser, der alle vare egnede til at fremme de to Hovedformaal, som hun stræbte efter, Sikrelsen af Kongens Myndighed og Sammenknytningen af de tre Riger. Den Artikel, som omhandlede Kongevalget, har derimod næppe helt tilfredsstillet Dronningen. Stormændene gik ind paa altid at vælge én af Kongens Sønner; med andre Ord, det, som hidtil havde været almindelig Skik, blev her ophøjet til en bindende Lov. Indrømmelsen var betydelig; Dronningen har dog sikkert ønsket, at man skulde tage Skridtet fuldt ud og gjøre det forenede Norden til et Arverige. I Norge var jo Kronens Arvelighed anerkjendt fra gammel Tid, og ligesom Margrethe selv stadig kaldte sig Arving til Danmark, havde hun ladet Oluf og siden Erik føre Titel af ret Arving til Sverige; i dette Rige havde hun selv i 1389 modtaget Arvehylding af Kalmars Borgere. At hun derfor paa Unionsmødet har stræbt efter at faa Kongens Arvelighed sat igjennem, er mer end rimeligt; Stormændene have imidlertid holdt fast ved deres Valgret, som nu endog skulde udstrækkes til at gjælde Norge. Paa dette Punkt altsaa maatte Dronningen vistnok lade sig nøje med mindre, end hun havde ventet at opnaa; en anden Artikel var endog ligefrem rettet mod hendes tidligere Fremgangsmaade, den Bestemmelse nemlig, der med saa stor Skarphed fastslog, at hvert Rige skulde blive ved sin Lov og Ret og intet drages fra det ene Land ind i det andet. Dette betød jo nemlig, at hvert Rige skulde opretholdes i sin Særstilling, og naar det fastsloges, at Kongen skulde styre med hvert Riges Slotte efter Landets egne Love, var dette en Gjentagelse af, hvad Svenskerne saa ofte havde indskærpet, et nyt Forsøg paa at standse Margrethes Ansættelse af danske Embedsmænd i Sverige.

Skulde i det hele Unionsbrevet gjennemføres strængt, da blev sikkert Foreningen mellem de tre Riger lidet inderlig; et Forbund, der gik ud paa fælles Forsvar, men ikke paa fælles Angreb, var Hovedsagen, og den eneste Institution, der var fælles for Rigerne, var alene Kongedømmet. En saadan Forening kunde sikkert ikke tilfredsstille Margrethe, og i hele Overenskomsten fra Kalmar tør man derfor ikke se et Udtryk for hendes Tanker alene; den er et Kompromis mellem hende og Stormændene, og saa vist som enkelte Artikler ere prægede af Dronningens Aand, hidrøre andre fra den nationale Opposition, der især var repræsenteret af den svenske Adel. Under disse Forhold har Margrethe da foretrukket at lade Unionen savne et fuldkomment, retsligt Grundlag, fremfor at faa dette i en Form, der paa mange Punkter maatte hæmme hendes Bevægelser.

Hvad der var vedtaget i Kalmar, er altsaa aldrig blevet ophøjet til gyldig Lov, og hele Overenskomsten er hurtig gaaet i Glemme. De samtidige Krøniker vide heller ikke andet at fortælle om Kalmarmødet end Erik af Pommerns Kroning, hvormed Foreningen mellem Rigerne jo allerede var given; den nærmere Ordning af Nordens statsretlige Forhold laa derimod hen i det uklare, og vi have ogsaa et bestemt Vidnesbyrd om, at man i Dronningens Omgivelser ikke har tænkt sig Unionsbrevets Bestemmelser som gyldige. Da der faa Aar efter var Planer til en Familieforbindelse mellem England og Norden, kom der engelske Udsendinge hertil med det særlige Hverv at skaffe Underretning om, hvorvidt Kong Erik havde Udsigt til at beholde de tre Riger for sig og Arvinger; det var jo et højst vigtigt Spørgsmaal, naar der var Tale om et Giftermaal mellem ham og en engelsk Prinsesse. I Aaret 1400 overgave Udsendingene saa en Beretning til deres Hjemlands Raad, hvori de skildre Statsforfatningen i Norden. De gaa heri nøje ind paa Tronfølgeforholdene i hvert af Rigerne, give en nogenlunde rigtig Skildring af, hvorledes Margrethe havde faaet Herredømmet over dem og hvorledes Myndigheden senere var overdragen til Erik. men om Kalmarforeningen mæle de ikke et Ord. Ikke blot nævnes den ikke ligefrem, men den underkjendes helt, idet Norge stadig betegnes som et erklæret Arverige, medens Danmark og Sverige opfattes som fuldstændige Valgriger, hvori det vel var Skik og Brug, ingenlunde derimod Pligt at vælge Tronfølgeren blandt den afdøde Fyrstes Sønner. Udsendingene kom til det Resultat, at der var stor Sandsynlighed for, at Erik og hans Arvinger vilde beholde Magten i de tre Riger; — en simpel Henvisning til Kalmarforeningen havde imidlertid været meget mere betryggende, og at denne ikke blev given, viser klart nok, at man i Regeringskredsene, hvorfra Englænderne havde deres Oplysninger, ikke har betragtet hin Overenskomst som Nordens Grundlov[9].

III. Margrethe og Kong Erik; Unionsstyrelsens Ordning.

Det Forsøg, der var gjort i Kalmar paa at skaffe Unionen et formelt og fuldgyldigt Grundlag, gjentoges ikke senere. Margrethe slog ind paa andre Veje, der syntes mere egnede til at føre til Maalet, og uden at Foreningen fremmedes, men ogsaa uden at den hæmmedes af nogen Overenskomst, arbejdede hun paa at fæstne de tre Rigers Sammenknytning paa et rent faktisk Grundlag. Kong Eriks Herredømme over hele Norden var jo anerkjendt, og dermed var det første og vigtigste Bindeled mellem Landene givet.

Med det nye Aarhundredes Begyndelse naaede Kong Erik Attenaarsalderen, og hans Fostermoder skred nu til at faa ham erklæret myndig. I Sverige skete dette ved et

Rigsmøde i Vadstena i Aaret 1400, og lige efter red den unge Konge efter gammel Skik sin Eriksgata, ved hvilken Lejlighed han vandt Folkets Hjærte ved at eftergive det en Tredjedel af en noget tidligere paalagt, meget haard Skat[10]. For Danmarks og Norges Vedkommende fandt Myndighedserklæringen vistnok Sted paa et usædvanlig stort Rigsmøde, der i Avgust 1401 afholdtes i Helsingborg og var besøgt af Stormænd fra hele Norden, og her var Eriks første Regeringshandling den, at han efter den mest omfattende Maalestok stadfæstede Margrethes storartede Gaver til Nordens Kirker og Klostre[11]. Først et Par Aar efter begyndte han dog i Danmark paa den sædvanlige Omdragen til Rigets forskjellige Lande, idet han rundt om stadfæstede Gejstlighedens og Byernes gamle Privilegier[12], og til Norge kom han ikke før i Aaret 1405, da han omkring paa Thingene blev hyldet af Almuen[13].

Denne Rejse til Norge havde desuden et ganske særligt Formaal; Erik skulde her modtage den Brud, som han ventede fra et Land, der i Aarhundreder ikke havde givet Norden nogen Dronning, fra England. Vi skulle andensteds omtale de vidtløftige Forhandlinger, der førte til, at den engelske Prinsesse Filippa, Henrik den fjerdes Datter, blev udset til Eriks Brud; netop nu var der afgaaet en højtidelig Sendefærd for at afhente hende, og Meningen var, at hun skulde rejse til Danmark over Norge; forskjellige Ting kom dog i Vejen, og først Aaret efter forlod hun sit Fædreland. I Danmark stod det unge Pars Bryllup paa Ærkebispegaarden i Lund den 26 Oktober 1406[14], og den kun trettenaarige Dronning betroedes foreløbig til en Hofmesterinde, valgt blandt Nordens fornemste Adelsdamer; det var Drosten Agmund Finssons

Enke, Katharina, der var Margrethes Plejesøster, og hvis Moder og Mormoder begge havde indtaget lignende Stillinger hos nordiske Dronninger [15].

Paa denne Maade havde Margrethe gjort, hvad der stod i hendes Magt for at sikre Norden en ny Kongeslægt. Hun havde faaet Erik af Pommern antagen i hvert af Rigerne, kronet til deres Fælleskonge, endelig erklæret for myndig og gift; den tredobbelte Krone syntes ham sikret for Livstid, og naar han døde, turde man vel anse det for mer end sandsynligt, at den anerkjendte Arveret til Norge og den i Sædvanen begrundede Ret til de andre Riger vilde skaffe de Børn, som Filippa maatte føde ham, Herredømmet efter ham. Vi vide, at det gik ganske anderledes; men da Margrethe døde, sex Aar efter Eriks Bryllup, havde hun vistnok ingen Grund til at tvivle om, at Filippa, der da endnu ikke var tyve Aar gammel, vilde skjænke Norden en Tronarving; hun maatte tro, at den første Betingelse for at opretholde den kraftige Kongemagt, som hun havde grundlagt, en blomstrende Fyrsteæt, snart vilde være til Stede.

Uden Spor af personlig og selvkjærlig Magtstræben havde Margrethe opgivet den Myndighed over Norden, som hendes Søn Olufs pludselige og uventede Død havde tvunget hende til at gribe, og hun havde sikret Kongedømmet ved at overdrage Kronen til Erik; men selv da hun var traadt tilbage fra sin Formynderrolle overfor Erik, beholdt hun hele den virkelige Magt, og det er næppe med Urette, at de islandske Krøniker sige om Margrethe, at hun lige til sin Dødsdag havde den fulde Styrelse i de tre Riger [16]. Skjønt hun selv beskedent kaldte sig: Margrethe, af Guds Naade Valdemar Danekonges Datter, var hun og kaldtes af alle andre: Dronning af Danmark, Sverige og Norge, og om end Erik udstedte adskillige Breve i sit eget Navn, optraadte han dog oftest i Forening med Dronningen, »sin kjære Frue og Moder« *). I Rigernes indre Styrelse ikke mindre end i den udenrigske Politik er det klart, at Margrethe, »Fru Kongen«, som Lübeckerne engang kaldte hende med en meget betegnende Vending [18], har haft den afgjørende Stemme, og hvor ringe den Selvstændighed var, som Erik nød endnu flere Aar efter sin Myndighedserklæring, fremtræder klart i den Instruktion, som Margrethe medgav ham til den forhen omtalte Rejse til Norge [19]. Skjønt Kongen da var treogtyve Aar gammel, faar han her saa detaillerede Regler for alt, hvad han skal gjøre og undlade, som om han var en Dreng, der nylig var sluppen ud af Barnestuen. Han skal aarle og silde, hedder det, være »taalig og tidig«; han formanes til at vogte sine Ord og ikke tale i Harme; hver Dag skal han begynde med at tjene Gud. I sit Følge skal han sørge for Fred og Orden; gjør nogen sig ustyrlig, skal han lade rette over dem og altid stille sig paa sin Embedsmands Side, saa at andre betages Lysten til at gjøre ilde. Hvor han kommer frem, bør han

---

*) Det synes ikke muligt at opstille en statsretlig Bestemmelse af, hvorledes Forholdet mellem Margrethe og Erik egentlig var ordnet; især i den indre Styrelse optræde begge snart jævnsides, snart hver for sig, tilsyneladende ganske formløst. Hermed hænger det sammen, at man heller ikke kan se, hvorledes Margrethes Indtægter vare adskilte fra Kronen. Hun havde den sydøstlige Del af Norge i Livgeding, havde forbeholdt sig flere Landskaber i Sverige, og paa samme Maade var der tillagt hende en vis Del af Danmark, noget endog allerede af hendes Fader (ovenfor S. 229), men hvad dette var, siges aldrig ligefrem og kan næppe bestemmes [17]. I de mangfoldige Pengesager, hun afgjorde, gjøres der imidlertid aldrig Forskjel paa, om det var hendes egne eller Rigernes Penge, hvormed hun virkede.

vise sig huldsalig overfor alle; bydes han til Gjæst, skal han komme, og vil nogen, Mand eller Kvinde, ung eller gammel, give ham en Skjænk, skal han modtage den med Velvilje; thi ellers vil det vække Vrede og Misfornøjelse, og »deraf maatte meget komme«. Han faar Ordre til at sætte sig ind i Rigets Sager, forhandle med Adelsmændene om deres Len og Regnskaber og selv skaffe sig at vide, hvad der findes af Forraad paa Slottene, men tillige indskærpes det ham atter og atter, at han ikke maa indlade sig paa at afgjøre noget. Beder nogen ham om Anvisninger paa den Skat, der da skulde oppebæres i Norge, skal han nægte at opfylde saadanne Ønsker; thi han véd vel, hvortil Hjælpen skal bruges, og »brøster der noget deri, da komme Skylden til ham«. Saa vidt mulig skal han undgaa at udstede Breve, og kan han ikke slippe, maa han i det mindste ikke udstede Pergamentsbreve med hængende Indsegl, derimod kun Breve paa Papir med Seglet trykt bag paa. I alle saadanne Tilfælde skal han dog først og fremmest »tøve, som han længst kan«, og først, naar han ikke paa nogen Maade kan skyde Sagen mere ud, skal han — træffe en Afgjørelse? Nej, ingenlunde! Saa skal han sige, at han daglig venter sin Moder, Dronningen, til sig, og at han saa gjerne vil gjøre alt, hvad man ønsker, hvis hun tilraader det; uden hende skal han derimod intet foretage sig, thi, som hun siger, »vi vide derom mere end han«. Alle disse Regler paalægges det ham at læse ofte og nøje over, saaledes at han begriber dem vel og »viselig, gudelig og skjellig« forstaar at udrette alt.

Endnu paa denne Tid og vistnok lige til sin Død var Margrethe saaledes den virkelige Styrer i Nordens Lande, og de Grundsætninger, der fremtræde i denne Tid, tør vi derfor trygt føre tilbage til hende som Ophavsmand.

Vi have set, at Kongedømmet var den eneste for Norden fælles Institution, som Dronning Margrethe havde formaaet de i Kalmar forsamlede Stormænd til at gaa ind paa; imidlertid laa det i Forholdenes Natur, at Fællesskabet lettelig maatte komme til at strække sig noget videre. Efter de enkelte Rigers Forfatning delte Kongen Magten med Rigsraadet, og dette havde jo i den nærmest foregaaende Tid udviklet stor Myndighed; i Norge havde Raadet under de gjentagne Mindreaarigheder været i Besiddelse af Størstedelen af Regeringsmagten, og det alene havde, da den gamle Kongeslægt udslukkedes, fastsat Kronens Overdragelse først til Margrethe, siden til Erik; i Sverige var det Rigsraadet, der havde indkaldt Albrecht, atter afsat ham og som Landets fuldmyndige Repræsentation indsat Margrethe; i Danmark havde dets Stemme været den afgjørende ved de Regentvalg, der vare foregaaede siden Valdemar Atterdags Død. Netop i de Anliggender, der i alt Fald maatte blive fælles for de tre Riger, i Spørgsmaal om Krig og Fred, var Kongen efter Skik og Brug bunden til at høre sit Rigsraad, og Følgen deraf synes at maatte blive, at der af de enkelte Landes Raad udviklede sig et fælles Unionsraad. Udkastet til Foreningsakten havde da ogsaa noget saadant for Øje, idet det fastsatte, at Kongen skulde føre Forhandlinger med fremmede Magter under Deltagelse af de Raader, der vare til Stede hos ham, nogle fra hvert Rige.

Et saadant Fællesskab for Rigsraadets Vedkommende var fremtraadt allerede ved de Forhandlinger, der indledede selve Foreningen; baade paa Lindholm 1395 og i Kalmar 1397 var der mødt Rigsraader og Stormænd saavel fra Danmark som fra Norge og Sverige, og de vare her optraadte forenede til et Korps; de fra disse Møder udgaaede Akter beseglede af Mænd fra alle Rigerne mellem hverandre. Lignende Unionsmøder fandt ogsaa Sted et Par Gange i de nærmest følgende Aar. Paa Mødet i Kjøbenhavn i 1398 foregik den endelige Udsoning med Stæderne, som da gik ind paa at udlevere Stockholm, og ved denne Lejlighed vare alle Nordens Lande talrig repræsenterede. Paa Mødet blev der ved de Sager, der her bragtes til Ende, gjort en bestemt Forskjel mellem unionelle Forhold og Sager, der kun vedkom de enkelte Riger. Hansestæderne fik deres Friheder stadfæstede for hvert Rige særskilt; Kongen beseglede alle Brevene, men hvert Lands Raader kun det Privilegium, der udstedtes for deres Land; det Løfte derimod, som Erik afgav om at opretholde Staden Stockholms Rettigheder, stadfæstedes af udvalgte Raader fra hele Norden, og i et Forbund, der samtidig afsluttedes med den preussiske Højmester, fremtræde alle tre Rigers Raad under et, opstillede temmelig regelmæssig saaledes, at en Dansk stadig skifter med en Svensker eller Nordmand [20]. To Aar efter (1401) vare Rigernes Stormænd atter sammenkaldte til et almindeligt Møde, der afholdtes i Helsingborg; her var det, at Margrethe, efter hvad det synes, overdrog Erik Styrelsen som fuldmyndig, og da denne derefter bekræftede sin Fostermoders Gaver til Gejstligheden, medbeseglede denne Akt atter af Adelsmænd fra hele Norden i indbyrdes Blanding.

Hermed ophøre imidlertid disse nordiske Rigsmøder for hele Margrethes Tid; hvis Kong Eriks Bryllup (1406) har givet Anledning til en større Sammenkomst, har denne i det mindste ikke sat sit Mærke i nogen Statsakt, og heller ikke i noget andet Aar er der Tegn til, at der har været afholdt nye Rigsmøder for Unionen[21]. Denne fuldstændige Standsning af disse fælles Møder har vel ikke blot haft sin Grund i den store Møje og Bekostning, som saadanne Sammenkomster medførte for de Stormænd, der skulde rejse lange Veje for at naa Mødestedet; Margrethe har sikkert selv ikke yndet disse fuldtallige Raads- og Høvdingemøder, der meget let maatte føre til en Indskrænkning i Kongens Myndighed. Vist er det, at med de fælles Unionsmøder ophøre ogsaa de større Sammenkomster af de enkelte Rigers Raad. I Danmark havde Haandfæstningerne fastsat, at der hvert Aar skulde holdes et Danehof, og dette havde allerede ved denne Tid paa det nærmeste antaget samme Karakter som en senere Tids Herredage; det var Rigsraadet, der dannede Mødets Hovedbestanddel, og paa hvis Forhandlinger det næsten ene kom an. Disse Danehof havde, om end ikke aarlig, saa dog ret hyppig fundet Sted i Kong Olufs Tid, men under Erik høres der intet om saadanne; de nævnes ikke i den store Forordning af 1396, der i visse Maader traadte i Stedet for en Haandfæstning, og der er intet Spor at finde til, at der paa noget Sted har været samlet et blot nogenlunde fuldtalligt Rigsraad. I Sverige og Norge vare Stænderforsamlinger omtrent ukjendte, og heller ikke her ses det, at Rigsraadet har været sammenkaldt i større Omfang.

Derimod finde vi ganske vist, at Margrethe og Erik, naar de rejste rundt i Rigerne, vare ledsagede af et mindre Antal Raadsherrer, og det var under Deltagelse af disse, at de fleste Forhandlinger med Udlandet førtes, men det er klart, at disse faatallige Repræsentanter for Rigernes Raad ikke kunde være farlige for Kongemagten, hvad enten de saa vare mødte tilfældig eller tilkaldte af Regenten med særligt Hensyn til deres Medgjørlighed. I Virkeligheden har Rigsraadet kun udøvet en ringe Indflydelse paa den ydre Politik og haft næsten intet at sige i den indre Styrelse; det nævnes slet ikke ved de store Godshandeler, der optoge saa stor en Del af Margrethes Virksomhed, og naar Dronningen undertiden søger Raadets Samtykke til sine Bortskjænkninger af Gods til Kirken, saa undlader hun det i andre Tilfælde af lignende Art eller lader sig nøje med højst ubestemt at sige, at hun har adspurgt «dem, som burde spørges»[22]. Heller ikke er der Tale om, at der i Fællesanliggender for Norden iagttages at adspørge Medlemmer af alle tre Rigers Raad; Norge er endog aldrig repræsenteret ved de mindre Raadsmøder; af dem, vi træffe i Dronningens Følge, ere nogle svenske, almindeligvis lidt flere danske. Ved Mødet i Flensborg 1405, da det kom til en endelig Udsoning med Kong Albrecht, var der saaledes 11 Rigsraader til Stede, og deriblandt vare kun 3 fra Sverige; ved den Forhandling i Helsingborg 1407, hvor der bragtes et Forlig til Veje med Preusserne om Gotland, nævnes ikke mere end 4 Raader, hvoraf én Svensker[23]. Ja, det kunde endog ske, at højst vigtige Spørgsmaal, der vedrørte alle Rigerne, afgjordes ene under Deltagelse af danske Raader. Det var for Exempel Tilfældet i 1399, da Margrethe udsonede sig med Rostok og Wismar; skjønt disse Byer især handlede paa Norge, var der da hverken Nordmænd eller Svenskere til Stede, og da der i 1409 afsluttedes et Forbund med Ditmarskerne, som udtrykkelig gjaldt alle tre Riger, besegledes dette atter kun af danske Raader[24].

Naar Raadets hele Indflydelse saaledes var i høj Grad formindsket, fremtræder dette dog skarpest ved den Fremgangsmaade, Margrethe fulgte overfor de store Rigsembeder. Indehaverne af disse vare jo nemlig foruden Kongens nærmeste Hjælpere tillige Raadets vigtigste Medlemmer, og gjennem dem virkede Rigsraadet i den dagligdags, regelmæssige Styrelse.

Rigets øverste Embedsmænd vare fra gammel Tid Drosten og Marsken. Oprindelig vare begge kun Hofbetjente; Drosten var den, der fremsatte Maden paa Kongens Bord, som hans latinske Navn *dapifer* angiver, og en enkelt Gang gjengives den fremmede Titel da ogsaa ved Køgemester[25], medens Ordet Drost synes at være en Fordanskning af det tyske Truchsess; Marsken var egentlig den øverste Staldmester. Forlængst vare imidlertid disse Kongens personlige Tjenere voxede frem til Rigsembedsmænd og deres Myndighedsomraade blevet overordentlig stort; Marsken var Landets øverste Feltherre; Drosten ledede hele Finansvæsenet, stod i Spidsen for Retsvæsenet og traadte desuden i Kongens Sted overalt, hvor denne ikke selv var nærværende[26]. I disse to Embedsmænds Hænder var saaledes det vigtigste af Regeringsmyndigheden samlet, og det maatte være af største Interesse for Kronens Ihændehaver at se disse Poster beklædte med trofaste og ivrige Tilhængere. Valdemar Atterdag havde derfor i sine sidste Aar her indsat to af sine personlige Venner, udvalgte blandt de indkaldte tyske Adelsmænd; Drostembedet beklædtes af Henning Podbusk, Marsk var Hr. Everd Moltke. De viste sig hans Tillid værdige og overførte deres Hengivenhed for Valdemar til hans Datter, da denne optog Faderens Værk; Henning Podbusk spillede en Hovedrolle i det bevægede Halvaar, da Margrethe arbejdede paa Olufs Valg, og Everd Moltke stod trofast ved hans Side. Begge døde imidlertid snart efter, Marsken midt under Olufs Regering, Henning Podbusk kort efter den unge Konge[27], og Dronningen synes da ikke at have fundet nogen, der var værdig til at beklæde disse Tillidsposter. Vist er det, at hun hverken da eller nogensinde senere besatte enten Drost- eller Marskembedet[28], og hvad angaar det tredje af de store Rigsembeder, Gjælkeren i Skaane, der for dette Landskabs Vedkommende indtog samme Stilling som Drosten overfor hele Landet[29], saa synes Margrethe endog ligefrem at have afsat Indehaveren af dette Embede, Hr. Tuve Galen, uden at give ham nogen Efterfølger[30].

Dette Træk er højst betydningsfuldt. Marsken var efter sin Stilling det øverste Hoved for Adelen som Landets Krigerkaste, Drosten var ret egentlig Repræsentant for Raadets Magt, og at disse Poster forbleve ubesatte, er derfor det klareste Vidnesbyrd om den Koncentration af hele Magten i Kongens Person, der var Margrethes Hovedformaal. I Stedet for de høje Rigsembedsmænd fremtræde som Kongens Hjælpere nu atter Hofbetjente, og om det end var betydelige Adelsmænd, der beklædte disse Poster, kunde de dog langtfra opnaa en saadan Indflydelse som Rigsdrosten eller Rigsmarsken. Allerede i Olufs senere Aar nævnes baade en Hofmester, en Køgemester, en Kammermester og en Skjænk[31], og med disse Embedsmænd er det, at Margrethe siden styrer. Kammermesteren var vel, efter den følgende Tid at dømme, den, der nærmest havde Kongens Pengesager under sig, og denne Post synes i det første Aarti af det femtende Aarhundrede at være beklædt af Erik Bydelsbak, der rigtignok aldrig nævnes med nogen Titel, men atter og atter foretager Udbetalinger paa Margrethes Vegne. Af størst Betydning var dog Hofmesteren, der arvede en stor Del af Drostens Embedsforretninger og oftest nævnes forrest blandt Rigsraaderne; i Kong Eriks første Aar var denne Post besat med Hr. Mikkel Rud, efter hvis Død Hr. Jens Due blev udnævnt dertil[32]. Den øverste Dommermyndighed endelig udøvedes i Kongens Navn af Retterthingskansleren, et Embede, der først havde faaet ret Vigtighed i Valdemar Atterdags Tid og beklædtes af en af Landets mindre betydelige Adelsmænd[33].

Repræsenterede disse Embedsmænd den udøvende og udadvendte Del af Centralstyrelsen, var Kancelliet det Sted, hvor hele Virksomheden forberedtes. Denne Institution var af fremragende Vigtighed for Margrethes Virken; hendes Syslen med Kronens ældre Rettigheder og tidligere Ejendomme, den stadige Fremdragen af gamle Adkomstbreve maa jo til Baggrund have haft omfattende Arkivarbejder, og den store Mængde af Breve, der ere bevarede fra hendes Tid, vidne da ogsaa ved de korte og tydelige Indholdsangivelser, der ere paaskrevne dem, om en god Orden i Kancelliet. Personalet var vist ikke lille, men de Kanslere, der tilfældig nævnes, vare vel næppe andet end Kancellisekretærer, medens den egentlige Ledelse af hele Værket tidlig overdroges til Dronningens mest betroede Ven og Raadgiver, Bisp Peder Lodehat i Roskilde. Han førte Titel af «Danmarks Riges Kansler» og havde det store Rigssegl i Forvaring[34].

Ophævelsen af Rigsembederne, som Margrethe allerede temmelig tidlig gjennemførte i Danmark, var altfor fordelagtig, til at hun ikke skulde sætte sig det samme Maal i sine to andre Riger. I Norge, hvor Marskembedet ikke kjendtes, var Drosten en Slags Rigsforstander, der især brugtes ved Mindreaarigheder, og som saadan havde Hr. Agmund Finsson beklædt dette Embede i Kong Olufs Tid; men han var død 1388, og skjønt Erik da og længe efter var umyndig, blev Drostembedet ikke besat. I Sverige hørte Drosten heller ikke med til den dagligdags Orden, og Albrecht gav ikke den mægtige Bo Jonsson nogen Efterfølger; selvfølgelig indlod Margrethe sig endnu mindre herpaa, og da hendes ivrige Tilhænger Erik Ketilsson Puke døde (1396), udnævntes der heller ikke ingen ny Rigsmarsk i hans Sted [35]. For saa vidt var Margrethes Fremgangsmaade ganske den samme som i Danmark, og Maalet var Kongemagtens Udvidelse, men en stor Forskjel fremtræder derved, at Dronningen hverken i Norge eller Sverige søgte nogen Erstatning for de store Rigsembedsmænd. I Danmark var en Række Hofembedsmænd fremtraadte som Kongens Hjælpere; i de to andre Riger er intet saadant Tilfældet, med andre Ord, en selvstændig Centralbestyrelse ophørte her næsten helt [36].

Denne Kjendsgjerning er af største Vigtighed, og Følgerne deraf vare meget alvorlige, om end forskjellige for de to Riger. I Sverige var Erik eller Margrethe selv ofte til Stede; de delte nogenlunde regelmæssig deres Tid mellem dette Land og Danmark, og da de ikke altid fulgtes ad, gik der ikke længere Tid, vistnok aldrig et helt Aar, hvor Sverige ikke havde Besøg af den ene eller den anden [37]. En Konge savnedes altsaa ikke, men han var det eneste Organ for Centralstyrelsen, for saa vidt han da ikke ogsaa her lod sig repræsentere af sine danske Hofembedsmænd. Det sidste er i Virkeligheden ikke sjældent Tilfældet; Hofmesteren Jens Due opholdt sig endog flere Aar igjennem næsten stedse i Sverige, gav her Møde paa Retterthingene og optraadte som den, der paa den svenske Krones Vegne gjorde Krav paa bortkommet Krongods[38]. Paa lignende Vis ser man hyppig, at danske Raader, der ledsagede Kongen eller Dronningen, uden videre medbeseglede Dokumenter, der udelukkende angik svenske Forhold[39]. Et selvstændigt svensk Kancelli existerede der ganske vist lige saa lidt, som der fandtes noget svensk Rigssegl; derimod var der nok en eller flere Sekretærer, der særlig havde at gjøre med svenske Sager, og som vel ogsaa imellem kaldtes Kanslere. Af saadanne nævnes dels en Finne, dels en Dansk, den Johannes Gerechini, der siden blev Ærkebisp i Upsala[40], og flere af de svenske Kongebreve turde ogsaa ved deres Sprog vidne om at være udgaaede fra en dansk Haand; mange af de vigtigere Dokumenter, Gjenbreve af Lensmændene, Dombreve angaaende Krongodset, førtes ned til Danmark[41]. Kort sagt, en stærk Udvikling af Kongens personlige Myndighed, ledsaget af en Tendens til at give Danske Indflydelse, det er det Billede, der viser sig i Sveriges Centralstyrelse.

I Norge bleve Forholdene adskillige Grader uheldigere. Kongemagten havde her i lang Tid været saa udstrakt, at enhver Ytring af Centralstyrelse lammedes i det Øjeblik, da Kongen ikke personlig var til Stede eller havde indsat en fuldmyndig Stedfortræder. Ingen af Delene var Tilfældet nu. Margrethe kom i sine sidste 15 Aar næppe mer end to Gange til Norge og stadig kun for ganske kort Tid[42]; efterat Erik var bleven voxen, besøgte han kun Norge en eneste Gang, og vi vide, hvor lidt Myndighed der da var levnet ham af hans Fostermoder. Da en Drost heller aldrig blev udnævnt, var Følgen dels, at Norge styredes udenlands fra, dels at Regeringen opgav sit Initiativ i Sager, der for den ikke var af nogen tvingende Interesse. Det gik saa vidt, at Margrethe endog lod føre det norske Rigssegl til Danmark og end ikke lod Erik faa det med paa sin Rejse til Norge, saa lidt som der blev udnævnt nogen Rigskansler, hvad Provsten i Oslo tidligere altid havde været[43]. I en ganske anden Grad end ved Sverige var det norske Riges Tyngdepunkt forlagt udenfor Landet.

Vi have saaledes set, hvorledes Margrethe formede Centralbestyrelsen for de forenede Riger; den Tankegang, hun derved har fulgt, ligger klart for Dagen. Den bedste Garanti for Unionen har hun fundet i et kraftigt Kongedømme, og til Fordel for dette har hun undertrykt de begyndende Stænderinstitutioner, formindsket Rigsraadets Indflydelse og ophævet de store Rigsembeder; saa vidt gjørlig har hun samlet al Myndighed i Kongens Person. Jævnsides dermed har hun imidlertid tillige søgt at gjøre Foreningen holdbar ved at nedtrykke Norges og Sveriges Selvstændighed til Fordel for Danmark; udfra dette Rige har hun styret Norge, med Danske som Hjælpere har hun regeret i Sverige.

IV. Ansættelsen af Danske i Sverige og Norge.

Den Ordning for Centralbestyrelsen i de nordiske Riger, som Margrethe efterhaanden havde gjennemført, stemmede kun meget lidt med Aand og Bogstav i de Bestemmelser, hvorom man var bleven enig paa Kalmarmødet i 1397. Her var Fællesskabet i Styrelsen indskrænket til det mindst mulige; man havde egentlig kun tænkt paa en fælles Optræden i den udenrigske Politik og antydet, hvorledes Kongen ved Forhandlinger med fremmede Magter skulde tilkalde Raader fra alle Lande; hvad derimod Rigernes indre Styrelse angaar, havde man øjensynlig forudsat, at alt skulde blive ved det gamle og hvert Rige beholde sin selvstændige Regering, om end Hovedet, Kongen, var fælles. I stærk Modsætning hertil havde Margrethe gjort Fællesskabet i Styrelsen gjældende paa alle Omraader. I første Linje var dette sket ved at udvide den kongelige Myndighed, medens de enkelte Rigers Repræsentationer, Rigsraadet og Rigsembederne, dels havde mistet den meste Indflydelse, dels vare blevne helt ophævede. Men jævnsides hermed var Danmark stadig blevet stærkt fremdraget paa de andre Rigers Bekostning; det danske Rigsraad traadte ofte i Stedet for det fælles Unionsraad; de danske Hofembedsmænd, hvormed Kongen omgav sig, udstrakte deres Virksomhed ogsaa til Sverige.

Var der i Kalmaroverenskomsten ikke Tanke om et Fællesskab af denne Art, saa havde man tværtimod her søgt at sikre Rigernes indre Selvstændighed ved udtrykkelige Bestemmelser. Det var blevet skarpt fremhævet, at ligesom Kongen i Danmark skulde styre og raade med Slotte og Fæste, Lov og Dom efter den Lov og Ret, som gjaldt dèr, skulde det samme ske i Sverige og Norge, medens det forbødes at drage nogen Lov fra det ene Rige ind i det andet. Hvad man her tænkte paa at hindre, var vel mindre en fælles Centralbestyrelse, hvis Fremkomst man næppe havde tænkt sig mulig;

derimod er hin Bestemmelse rettet lige imod et simplere og godt kjendt Middel til at give ét Rige Overvægten over et andet, det at ansætte Mænd fra Hovedlandet i de vigtigste Embeder rundt om i det Land, man vilde undertrykke. Det var Indfødsretten, man vilde hævde, og kunde der end ikke tillægges Kalmaroverenskomsten fuld Lovgyldighed, syntes denne Ret dog forinden fast begrundet ved Skik og Lov i Rigerne. I Norge var der vel intet almindeligt Lovbud, der forbød Ansættelsen af fremmede, men at saadant var utilladeligt, laa i Folkets Tankegang; da Haakon V i 1302 ændrede den gamle Arvelov til Fordel for sin Datter og derved aabnede Udsigt til en Forening mellem Norge og Sverige, sørgede han ogsaa for at forbyde al Indkaldelse af Udlændinge i Riget; før sin Død fik han denne Bestemmelse gjentaget, og den i 1319 afsluttede Foreningsakt stillede sig ligeledes bestemt afvisende i saa Henseende[44]. I Sverige indeholdt Landsloven udtrykkelig, at Kongen skulde styre Riget med indfødte Mænd, og naar Margrethe ved sin Overtagelse af Regeringen lovede at styre med de svenske Slotte efter Rigets Lov, var hin Bestemmelse derved stadfæstet; Erik af Pommern gjentog den i den Ed, han aflagde ved sit Valg, og Nykøpingsrecessen, der, som vi have set, tillod visse foreløbige Undtagelser fra Indfødsretten, bekræftede derved denne som almindelig Regel.

Skjønt Indfødsretten saaledes syntes fastslaaet og i Sverige var bleven godkjendt af Margrethe og besvoren af Erik, laa det dog Dronningens Tanker meget fjærnt at overholde den Regel, at hvert Riges Embedsmænd skulde vælges blandt dets indfødte Mænd. Dette var en altfor stærk Skranke for det kraftige Kongedømme, hvori hun især søgte Garantien for Foreningens Vedvaren, til at hun ikke paa dette Punkt som paa andre skulde se bort fra Love og Løfter, og ligesom hun allerede tidligere havde stræbt at skaffe Danske Embeder i de andre Riger, saaledes vedblev hun ogsaa hermed, efterat Kalmarmødet atter havde hævdet Rigernes indre Selvstændighed. Især rettede hun sine Bestræbelser mod de Poster, hvis Indehavere indtoge den øverste Plads i de enkelte Landskaber, mod Bispestolene og Lensmandsembederne, og hun søgte med stor Iver at faa saa mange af disse, som det var muligt, overdragne til Danske eller til Mænd af de indvandrede tyske Slægter, som hun begunstigede i næsten lige saa høj Grad, som Valdemar Atterdag havde gjort.

Vi have tidligere set, hvorledes Margrethe, allerede medens Oluf levede, havde faaet flere Danske udnævnte til Bisper i Norge. Disse Ansættelser havde vakt Misfornøjelse, maaske lige saa meget fordi de Norge paatrængte Danske vare ret uheldige Personer som paa Grund af deres udenlandske Nationalitet, men Margrethe vedblev dog ogsaa siden at gaa frem i samme Retning. Da den af hende indsatte Biskop i Skalholt maatte forlade Landet, fordi Islænderne ligefrem erklærede ham Krig, fik han atter en dansk eller maaske snarere tyskfødt Mand, Vilkin, til Efterfølger, og kort efter blev ogsaa Hole Bispestol besat med en dansk Gejstlig, Peder Nielssøn, der for Resten ligesom hans Embedsbroder synes at have været en dygtig Biskop. I selve Norge var Dronningen ikke saa heldig, og da først Stavangers Bispestol og siden selve Ærkestolen bleve ledige i Begyndelsen af det femtende Aarhundrede, kom her ved Kapitlernes Valg indfødte Nordmænd ind i Bispedømmerne, og man kan kun løselig formode, at Margrethe har haft en Finger med i

Spillet, naar den udvalgte Ærkebisp maatte vente to Aar paa Pavens Stadfæstelse. I Bergen havde Dronningen derimod som Hjælpebiskop faaet anbragt en dansk Mand, Jakob Knudssøn, der tidligere havde været Domprovst i Roskilde og Kong Eriks Kansler; i Aaret 1407 formaaede denne virkelig den gamle Bisp til at takke af, men samtidig blev Oslo Bispestol ledig, og skjønt Kapitlet her allerede havde valgt en Nordmand, satte Dronningen dog igjennem, at denne lod sig forflytte til Bergen, medens Jakob fik Oslo Stift, thi, som det hedder i de islandske Aarbøger, »hun undte ham som Dansk det bedre Bispedømme». I alt fik Margrethe af 7 Bispestole, der bleve ledige i denne Periode, de tre beklædte med danske Mænd[45].

Samtidig begyndte ogsaa den Indtrængen af Danske i de norske Len, der siden antog et saa overordentligt Omfang og blev knusende for den indfødte Adel i Norge; men endnu var Bevægelsen kun i sin første Begyndelse. Paa Bahus Slot finde vi en til Danmark indvandret Tysker, Klavs Grubendal, som Dronningens Høvedsmand, og hans Efterfølger blev en Landsmand af ham, Hans Krøpelin, medens en Slægtning, maaske en Broder, Fikke Grubendal, havde et mindre Len i denne Egn[46]. Andre Danske fulgte med de udenlandske Bisper; som Jakob Knudssøns Foged i Oslo træffe vi for Ex. en Jesse Krabbe, der vistnok var danskfødt, om han end efter sit Vaaben at dømme ikke hørte til den bekjendte jydske Adelsslægt[47]. Flere Exempler paa udenlandske Embedsmænd kunne næppe angives, men det maa erindres, at vort Kjendskab til de norske Lensmænd er saa indskrænket, at vi sikkert i alt ikke kunne nævne ti saadanne fra Margrethes senere Tid; der kan derfor let have været ansat flere

Udlændinge, uden at vi kunne paavise dem. Imidlertid synes det dog, at Margrethe ikke har lagt megen Vægt paa at indsætte danske Fogeder i Norge; hun har stolet paa Landets indre Svaghed og ladet sig nøje med, at hele Styrelsen dog foregik udenlands fra.

I en ganske anden Grad har Margrethe derimod stræbt efter at presse Danske ind i Embederne, hvad Sverige angaar. Overfor dette Rige, der i sig selv var langt livskraftigere end dets skandinaviske Naboland, følte Margrethe sig ikke tryg ved de Forholdsregler, vi allerede have paapeget, ved Ophævelsen af de højeste Rigsembeder, ved Formindskelsen af Rigsraadets Betydning og ved i Stedet at sætte Kongens personlige Myndighed, til Dels udøvet gjennem danske Hofembedsmænd, ofte under Medvirkning af danske Rigsraader. Her greb hun til det i sine Konsekvenser saa farlige Middel overalt, hvor det var hende muligt, at indsætte danske Embedsmænd. Hendes Bestræbelser i denne Retning træde allerede frem ved Besættelsen af flere Bispestole med Danske, klart og uomtvisteligt dog især ved hendes Fremfærd med de svenske Lensmandsposter.

Hvem der var den første danske Mand, som det lykkedes Margrethe at faa indsat paa en svensk Bispestol, kan være tvivlsomt. I et af det femtende Aarhundredes første Aar blev Vesteraas Bispestol ledig. Kapitlet valgte Upsalakanniken Anders Johansson, men Kongen fik, hedder det, i Stedet indsat Sjællænderen Peder Ingevastssøn; at denne imidlertid var dansk af Fødsel, er dog langtfra sikkert; Faderens Navn turde vanskelig kunne paavises udenfor Sverige[48]. Vist er det derimod, at Margrethe har søgt at faa Bispestolen i Strengnæs besat med en dansk Gejstlig, skjønt det er meget uklart, hvorledes det egentlig hænger sammen hermed; medens en Svensker tilsyneladende rolig forekommer paa denne Bispestol, optræder i Danmark oftere en Niels Jakobssøn med Titel af Bisp af Strengnæs. Denne Mand hørte til en af de fornemste danske Adelslægter, Ætten Lunge, og hans to Brødre indtoge en fremragende Plads mellem Margrethes Raadgivere; det er derfor let forstaaeligt, at Dronningen har tiltænkt ham en vigtigere Stilling end det Kannikedømme i Roskilde, han længe havde haft, men det synes unægtelig at være blevet ved Forsøget. Skjønt han fik sig lavet et særligt Bispesegl, ses han aldrig at have været i sit Stift eller at have udøvet nogen bispelig Virksomhed[49]. — Heldigere var Margrethe og Erik, da selve Sveriges Ærkebispestol blev ledig i Aaret 1408. Kapitlet skyndte sig rigtignok, som frygtede det Indblanding, med at foretage et fuldtud kanonisk Valg, der faldt paa Domprovsten Anders Johansson, den samme, der forhen havde været bestemt til Biskop i Vesteraas, men hvor indtrængende man end anbefalede Paven at stadfæste Valget af ham, gjaldt dog Fyrsternes Stemmer mere, og disse havde kastet deres Blik paa en Dansk. Det var Johannes Gerechini, der efter sit Vaaben maa have været en Frænde af Bisp Peder Lodehat i Roskilde, og som skal have tjent Kong Erik som Kansler; ham anbefalede Kongen til Gregor XII, og ved pavelig Provision fik han saa Ærkestiftet, medens Anders Johansson blev affundet med Strengnæs Stift, der netop da var blevet ledigt[50].

Alt i alt var Margrethe ikke meget heldig i sine Forsøg paa at faa danske Mænd ind paa Bispesæderne i Sverige; men hendes Stræben er umiskjendelig, og med vort ringe Kjendskab til Datidens svenske Prælater er det vel muligt, at en eller anden virkelig har været dansk foruden dem, der nu ere omtalte. Da Bisperne vare fødte Medlemmer af Rigsraadet, kom paa denne Maade nogle Danske ind i det svenske Raad, medens, hvad dettes læge Medlemmer angaar, Indfødsretten overholdtes strængt. Langt større Fremgang havde Dronningens Forsøg paa at skaffe sine danske Undersaatter Len i Sverige. Derpaa var hun jo allerede begyndt i sine første Aar, skjønt Svenskerne strax havde søgt at forhindre saadant gjennem et udtrykkeligt Tilsagn i den Forpligtelse, Margrethe maatte afgive ved sit Valg, og hun havde fortsat dermed til Trods for, at Løftet vist var blevet gjentaget i 1396 saavel af hende som af Kong Erik. Vi have berørt dette Forhold tidligere; Sagen er imidlertid af saa stor Vigtighed, at vi ere nødte til her at gjenoptage den og granske Margrethes Embedsbesættelser i alle Enkeltheder. Lad os da vandre Sverige rundt fra Slot til Slot, fra Len til Len og overalt søge at bestemme Lensmændenes og Fogedernes Nationalitet.

Nord for den danske Provins Bleking bredte sig et vidtstrakt Landskab, der gik under Navnet Smaaland, men ikke havde meget til fælles; som Navnet antyder, var det nærmest flere mindre Provinser. Kystlandet ude ved Østersøen hørte under Kalmar Slot, der var den stærkest befæstede Borg i hele Sydsverige, ligesom den hosliggende By kun stod tilbage for Stockholm i Folkemængde og Rigdom. Staden og Slottet spillede ogsaa den vigtigste Rolle i Dronning Margrethes Tid; det store Unionsmøde i 1397 var blevet afholdt her, og siden opholdt Kong Erik sig ofte i denne By, hvor han var bleven kronet til Nordens Konge; vigtige Underhandlinger med Hanseaterne og Preusserne førtes her. Den frugtbare Egn tiltrak sig Margrethes særlige Opmærksomhed, og flere af de store Gaarde i Omegnen gik over i hendes Hænder; Slottet var dog Hovedpunktet, og da Dronningen havde faaet det indløst fra Fikke von Vitzens Arvinger, efterat Faderen var falden paa Falen, sørgede hun for her at have paalidelige Høvedsmænd. Den første af hendes Slotsherrer var Holmger Jonssøn, der vel efter Navnet tør antages for en Skaaning; sikkert dansk var i hvert Tilfælde hans Eftermand, Hr. Anders Jakobssøn af den sjællandske Slægt Lunge, en Broder til den Mand, som Margrethe havde forsøgt at gjøre til Bisp i Strengnæs. En Tid skal Hr. Abraham Broderssøn ogsaa have været Slotshøvedsmand paa Kalmar, og han ejede flere Gaarde i Byen[51].

Langs med Kysten strækker sig det lange og smalle Øland, der styredes fra Borgholms Slot lige overfor Kalmar. Her befalede først den danske Ridder Bjørn Olufssøn, siden efter hinanden Brødrene Gerd og Peder Ryning, hvoraf den sidste blev Stamfader for en svensk Slægt; selv hørte de hjemme i Danmark, hvor deres Frænder ejede Herregaarde baade paa Fyn og i Skaane[52]. — Kystlandet nord for Kalmar Fogedi kaldtes Tjust og lød under Slottet Stækeholm, der fra Hertug Albrecht i sin Tid var gaaet over i Hænderne paa den mægtige Bo Jonsson, og som blev den lille Rest af alle hans omfattende Len, der ved den endelige Opgjørelse levnedes hans Arvinger. Sønnen Knud delte det med Stiffaderen Bengt Niklisson; siden fik den sidste det alene og beholdt det et Stykke ind i Erik af Pommerns egen Tid.

Fra Kalmar strakte sig mod Vest langs med Blekings og Hallands Grænser Landskaberne Værend og Finvid, hvor der var flere mindre Slotte; begge Provinser bleve tidlig forlenede til Abraham Broderssøn, der fik Lov til at beholde dem ved Nykøpingsbeslutningen af 1396, og han styrede dem ved Hjælp af flere Fogeder. Nord derfor optoges den højstliggende Del af Smaaland af Landskabet Njudung, der lød under et Slot Sundholm, hvis Plads ikke mere kan bestemmes; her nævnes som Høvedsmand en vis Vernekin Konradssøn, der til Trods for det tysklydende Navn var en god dansk Adelsmand, hjemmehørende i Skaane. Endnu lidt nordligere naa vi Søen Vettern og dermed Byen Jønkøping; denne Egn beherskedes af Slottet Rumblaborg, som Kong Albrecht havde anlagt mod Valdemar Atterdag, og som blev overgivet til Margrethe kort efter Hovedslaget ved Aasle. Af Befalingsmænd her nævnes først en Hans Skytte, der tør antages at være Dansk, siden han i Nykøpingsbestemmelserne udtrykkelig fik Tilladelse til at beholde sit Len, og senere hen en Mand ved Navn Esbjørn Kristjernsson Djekn, hvis Nationalitet næppe kan bestemmes; hans Fader kan ikke paavises, og hans Vaaben (to Hjortetakker) giver ingen Traad. Sikkert er det imidlertid, at han var overordentlig ivrig i Dronningens Tjeneste; som Foged i Østergøtland spillede han en Hovedrolle ved Gjenerhvervelsen af Krongods, og Erik af Pommern var nødt til at begynde sin selvstændige Styrelse med at afsætte ham[53].

Nordvest for Smaaland ligger Vestergøtland, strækkende sig fra Vettern til Venern og Gøtaelv og mod Syd helt ned til Nørrehalland. Som Grænselandskab baade mod Norge og Danmark var det stærkt fyldt med Fæstninger, der dels dækkede de store Forbindelsesveje langs med Elvene, saaledes Oppensten og Øresten, Elfsborg og Ekholm, dels som

Axeval beherskede Hovedvejen op til Øvresverige. Af disse Slotte havde Oppensten og Øresten saavelsom Elfsborg været i dansk-norsk Eje allerede før Unionen; de to første vare siden komne i Bo Jonssons Hænder og bleve af ham forlenede til Algot Magnusson af den ældre Stureslægt. Skjønt denne Mand var den første Svensker, der traadte over paa Margrethes Side, fik han dog ikke Lov til længe at beholde de to Slotte; Oppensten tilfaldt Abraham Broderssøn, og en anden af Margrethes personlige Venner, Niels Jonssøn Svarteskaaning, fik Øresten; Nykøpingsbeslutningen tillod ham at beholde det, og han afløstes siden af sin Søn. Hvem der havde Elfsborg i Margrethes senere Tid, nævnes ikke udtrykkelig, men det synes i hendes sidste Aar at være forlenet til en tysk Adelsmand, Hans Krøpelin, der ved Aarhundredets Begyndelse var indvandret til Danmark og som nød Dronningens særlige Gunst, hvortil hans Dygtighed og redelige Karakter ogsaa gjorde ham vel fortjent. Paa Ekholm nævnes en Thord Skytte som Foged. Vigtigere end disse Slotte var Axeval, der hørte til de stærkest befæstede i Riget. Det var under Felttoget mod Kong Albrecht blevet erobret af den føromtalte Niels Svarteskaaning, som en Tid forblev Slotsherre her; 1405 betroedes det til to Lensmænd, hvoraf den ene, Niels Guthormsson kaldet Djekn, rimeligvis var svensk, den anden, Henneke Bekman, derimod vistnok tyskfødt; denne sidste opholdt sig siden indtil sin Død i Danmark og giftede sin Datter bort til den danske Ridder Anders Nielssøn af Dronningholm. En anden tysk Adelsmand, Eggerd Kale, var forlenet med det store Vartofte Herred ved Vettern; hans Slægt var i Valdemar Atterdags Tid kommen til Danmark og synes herfra at have bredt sig til Sverige[54].

Nordvest for Vestergøtland strakte Landskabet Dalsland sig op mellem Venern og den norske Grænse. Det var pantsat til Folkungernes tro Tilhænger, Marsken Erik Ketilsson, og hos ham paa Slottet Dalaborg foregik jo 1388 det mærkelige Møde mellem Margrethe og de svenske Stormænd. Marsken beholdt, som det synes, Landskabet til sin Død, og den «Høvedsmand paa Dalaborg», der nævnes 1390, maa vel have været hans Foged; det var Klavs Flemming af en til Danmark indvandret Slægt, der med ham kom til Sverige. Da Dalsland siden var indløst af Marskens Arvinger, betroedes det til en Thord Klavsson, hvis Nationalitet ikke kan bestemmes med Sikkerhed, maaske en Nordmand[55].

Fra Vettern til Østersøens Kyst strækker sig Østergøtland, hvor det vigtigste Slot var Stækeborg. Her befalede, som tidligere omtalt, i Dronning Margrethes første Aar Brødrene Everd og Fikke Moltke af den da i Danmark vidt udbredte og mægtige tyske Slægt; de afløstes dog snart af den førnævnte Esbjørn Kristjernsson Djekn, der derefter styrede Landet i hele Margrethes Tid[56].

Idet vi her forlade det gamle Gøtarike, komme vi til Svearikes Landskaber, der i en Krans omgive Søerne Mælaren og Hjelmaren. I Sødermanland var Nykøpinghus, Tæljehus og Gripsholm de vigtigste Slotte, og her finde vi atter danske eller tyske Fogeder. Paa Nykøping sad saaledes, efterat Lenet var kommet tilbage fra Bo Jonssons Exekutorer, den ofte omtalte Hr. Niels Svarteskaaning; han fulgtes, vistnok endnu i Margrethes Tid, af Arnold Styke, forhen en af Vitaliebrødrenes mest berygtede Anførere. Paa Tælje befalede den sjællandske Ridder Jens Rud, og paa Gripsholm, som Dronning Margrethe havde kjøbt af Bo Jonssons Arvinger, styrede en Godsejer fra Omegnen, Klavs von Zamow, hvis Navn tilstrækkelig vidner om hans tyske Byrd. I Nerike stod næsten hele Landskabet under Slottet Ørebrohus; her nævnes som Høvedsmand først Algot Magnusson, siden en Peder Magnussøn, i hvem man temmelig sikkert kan se en Dansk; et enkelt Herred, Asker, var pantsat til den danske Ridder Bo Dyre, der ogsaa erhvervede sig Egnens vigtigste Herregaard, Bystadgaard. Nord for Nerike ligger Vestmanland, hvis største Del hørte under Slottet Vesteraashus; dette Len hørte med til Dronningens Livgeding og styredes af en Foged, Jøns Finsson, om hvis svenske Nationalitet der næppe er Grund til at tvivle; ligesom sin Standsfælle Esbjørn Kristjernsson i Østergøtland var han imidlertid altfor ivrig i Kronens Tjeneste og mistede derfor sit Embede efter Dronning Margrethes Død. Et Par Herreder i dette Landskab tilligemed Staden og Fæstet Køping eller Lagløseköping havde været forlenede til Ridder Karl Ulfsson (Sparre) til Tofte, men han tilbagegav dem 1403, da Margrethe havde hjulpet ham til at faa hans Gjæld betalt, og de styredes siden af en Foged, Klavs Skriver[57].

Vi ere herved naaede frem til Rigets gamle Hovedlandskab Upland, der i Almindelighed hørte under Slottet Stockholm; medens Hanseaterne havde dette i Værge, styredes Provinsen af Hr. Algot Magnusson. Senere, da hint Slot, der var lige stærkt befæstet af Natur og af Kunst, kom i Margrethes Hænder, overdroges det til den nysnævnte Bo Dyre, der beholdt det langt ind i Erik af Pommerns Tid og til Underfoged eller Medbefalingsmand havde en anden Dansk, Væbneren Anders Ingvarssøn. Af mindre Len forekomme her Slottet Østhammershus, hvor en Tysker Markvard Sten befalede, og Herredet Vendil, som Margrethe forlenede til en fordums Vitaliebroder, Hr. Henrik Brandis; nogle Sogne vare desuden pantsatte til Anders Ingvarssøn[58].

I det hele havde dog Svearikes Landskaber ikke mere den Betydning som i ældre Tid; Rigets Tyngdepunkt var forskudt mod Syd, og paa deres mangfoldige Rejser kom Erik og Margrethe sjældent højere op end til Kalmar og Vadstena. Endnu mindre Rolle spillede de nordligere liggende Dele af Sverige, og i disse Egne, i Vermeland og Dal, paa Norlands og Finlands Slotte, finde vi da endelig indfødte Svenskere som Lensmænd, medens danske og tyske her danne Undtagelsen. Abraham Broderssøn var en kort Tid Lensmand paa Aabo Slot, Peder Magnussøn var Høvedsmand paa Kastaleholm paa Aaland, en vistnok tyskfødt Adelsmand Henning Augustini blev i 1405 forlenet med Edsholm og Vermeland. Ellers er det overalt svenske og for en Del Rigets Stormænd og gode Slægter, der her have Len, Mænd som Erik Ketilsson Puke, Thord Bonde, Erengisl Niklisson og flere[59].

Unægtelig er det et højst mærkeligt Billede, vi have vundet af Sveriges Lensstyrelse ad denne noget brydsomme Vej. Samle vi de enkelte Træk, ses det, at det kun er i de fjærneste, mindst indbringende og mindst vigtige Provinser, at de indfødte svenske Lensmænd ere i Flertal; her træffe vi kun tre dansk-tyske Fogeder overfor en halv Snes svenske Adelsmænd. I den mellemste og sydlige, langt vigtigere Del af det svenske Rige er den indfødte Adel saa godt som udelukket fra Forleninger; afset fra Algot Magnusson, der stod i et særligt Forhold til Dronningen, har ingen Mand af de svenske

Storætter noget betydeligt Len, og der findes i alt kun fem saadanne ansatte, medens tre indfødte Fogeder af Smaaadelen tilligemed hine repræsentere det indfødte Element. Overfor disse staar et lidt større Antal Tyskere, i alt 10, og endelig fremtræder et aldeles overvejende Tal af danske Adelsmænd; af dem er der i alt 14, hvoraf tre samtidig eller efterhaanden havde flere svenske Len inde, og netop de vigtigste Slotte, Kalmar, Axeval og Stockholm, betros udelukkende til Danske.

Tallet paa Danske, der vare anbragte i svenske og norske Bispeembeder, i Norges og især i Sveriges Len, var saaledes overordentlig stort, og Betydningen heraf kan ikke miskjendes, naar man til dette Faktum føjer et andet, det at næppe en eneste Svensker eller Nordmand i Margrethes Tid blev ansat i noget Embede i Danmark*). Vi kjende ret godt alle de Bisper, der i Margrethes Tid fandtes i Danmark; ved ingen af dem er der Grund til at tro paa enten norsk eller svensk Oprindelse; vi kjende Lensmændene i Danmark, vel næppe dem alle, men dog langt flere end i Sverige, for slet ikke at nævne Norge; alt i alt kan der nævnes et halvthundrede danske Slotshøvedsmænd fra Tiden 1389—1412, — ikke en eneste af disse kan mistænkes for at stamme fra Norge eller Sverige.

---

*) Det er ganske vist en ofte gjentagen Sætning, at Dronningen har søgt at blande Folkene sammen og derfor har stræbt at anbringe Mænd fra det ene Rige i de to andre, men for saa vidt som man tænker sig, at ogsaa svenske eller norske Mænd ere blevne beklædte med Embeder i Danmark, er denne Sætning urigtig. Man har næppe kunnet nævne noget Exempel herpaa uden alene Abraham Broderssøn, der ganske vist havde store Len baade i Danmark og i Sverige; imidlertid hersker der nu nogenlunde Enighed om, at denne Mand virkelig var dansk af Fødsel. Regnes han altsaa fra, saa har ingen endnu paavist nogen Nordskandinav i dansk Embede, og det vil vistnok være umuligt at gjøre dette[60].

Er dette givet, bliver det uberettiget at tillægge Margrethe en Stræben efter at blande Folkene sammen indbyrdes; det simple Faktum er, at hun atter og atter har indtrængt danske Mænd i svenske og norske Embeder, og hendes Tanker derved kunne ikke være tvivlsomme. Denne Fremgangsmaade er den sidste Konsekvens af hele Margrethes Unionspolitik, der overalt gik ud paa at nedtrykke Sveriges og Norges Selvstændighed til Fordel for den fælles Kongemagt, medens hun mente bedst at kunne sikre Foreningen ved at give Danmark og de Danske en stærk Overvægt i Unionen. Forsøget blev gjennemført med Utrættelighed, og medens Norge var let at beherske, syntes heller ikke det uregerlige svenske Aristokrati at kunne blive farligt for Unionen og Kongedømmet, efterat det efterhaanden var trængt tilbage fra næsten alle Slottene i Sveriges Hovedlandskaber.

Sikkert maatte imidlertid denne Margrethes Fremgangsmaade vække stor Misfornøjelse i de Riger, hvis indre Styrelse for en saa stor Del lagdes i Hænderne paa Udlændinge; den svenske Tradition rejser paa dette Punkt sin Hovedanklage mod Margrethe, men selv fra hendes egen Tid er der klare Vidnesbyrd om Utilfredshed med de fremmedes Indtrængen. For Norge viser der sig en udpræget Misfornøjelse med de danske Bisper i den Maade, hvorpaa de omtales i de islandske Aarbøger, og da Margrethe i 1388 havde stiftet et Præbende i Oslo, stadfæstede Bispen dette kun med den Indskrænkning, at Dronningen ene maatte ansætte indenlandske Mænd ved Kirken[61]. I den bekjendte Instruktion for Kong Erik til hans Norgesrejse antyder Margrethe selv, at man ikke var tilfreds med de fremmede Fogeder; hun roser en af disse — vi vide for øvrigt ikke hvem —, men tilføjer: »at somme ere ham ikke gode, fordi han er en udenlandsk Mand og staar fast paa det, Kronen har Ret til«[62]. Langt stærkere kom Misfornøjelsen til Orde i Sverige, hvor man jo gjentagne Gange havde hævdet den Indfødsret, som Margrethe tog saa lidt Hensyn til. Da Dronningen, formodentlig i Aaret 1403, ønskede, at Rigsraadet skulde bevilge hende en Skat af Sverige, krævede man, før man vilde gaa ind herpaa, en Forsikring af hende, og Hovedindholdet af denne er netop atter Hævdelsen af Indfødsretten. Hvad Rigets Slotte angaar, skulde Dronningen sørge for, at de overantvordedes til skjellige og gode svenske, indfødte Mænd, og ligeledes indrette Slotslovene saaledes, at Borgene efter Eriks Død ikke kom i udenlandske Mænds Hænder; for Bispedømmernes Vedkommende skulde hun hjælpe til, at de bleve givne til de indfødte Mænd, der rettelig valgtes dertil; thi, som det hedder, Bisperne sidde i Rigets Raad, og kom udenlandske Mænd dertil, var det mod Kongens Ed[63]. Det er maaske ikke sikkert, at Margrethe da er gaaet ind paa at give denne Forsikring; at hun ikke har overholdt de Løfter, der indeholdtes deri, er fuldt vist, men Kravet fra svensk Side viser, hvor stor Utilfredsheden var med de danske Bisper og Fogeder.

V. Det danske eller dansk-tyske Elements Overvægt i Norden.

Allerede før Foreningen mellem de tre Riger var oprettet, havde der vist sig en vis Tilnærmelse mellem Nordens Stormænd, naturlig hidført ved de Forbindelser, der i kortere eller længere Tid havde existeret saavel mellem Norge og Sverige som mellem dette Rige og de danske Landskaber hinsides Øresund; der var fremkommet Ægteskaber mellem Adelsætterne, og ikke sjældent havde Mænd af den ene Nation erhvervet sig Gods og Ejendom hinsides sit Fædrelands Grænser. Hvad der saaledes var begyndt, maatte i høj Grad fremmes under den senere indtraadte Forening af Nordens Lande; Stormændene traf sammen paa de store Rigsmøder, kæmpede i Fællesskab mod Rigernes Fjender, mødtes i Krig og Fred paa alle Omraader. Forholdet fik imidlertid en særegen Karakter, fordi Dronning Margrethe i saa høj Grad begunstigede de Danske paa Nordmændenes og især Svenskernes Bekostning.

Medens de svenske Stormænd intet fik at sige i Danmark, optraadte de danske Rigsembedsmænd ogsaa i Sverige; Margrethe ledsagedes paa sine Rejser i dette Land af talrige danske Herrer, og fremfor alt blev en Række danske Adelsmænd ansatte som Fogeder paa de svenske Slotte, hvorved de for længere Tid fik deres Hovedtilhold heroppe. Paa den Maade laa Vejen aaben for de Danske til at skaffe sig Gaarde og Gods i Sverige, og i Virkeligheden have de ogsaa benyttet denne Lejlighed i rigt Maal; der er næsten ikke en eneste af Margrethes Lensmænd, uden at han paaviselig har erhvervet sig svensk Ejendom, det være sig ved Kjøb og

Mageskifte eller — den letteste Maade — ved Ægteskab med en svensk Adelsdame; ingen bragte det dog videre end Hr. Abraham Broderssøn.

Denne Mand var født i Halland; man véd intet om hans Slægt, næppe engang hans Faders Navn. Tidlig sluttede han sig til Margrethe, laante hende nogle Penge og fik til Gjengjæld Slottet Kongsbakke i Pant; siden forlenedes han baade med Varberg og Laholm. Han vedblev at staa i høj Gunst hos Dronningen, og da Sverige havde underkastet sig hende, fik han lige saa store Len i dette Land, som han allerede havde i Halland; Krøniken siger, at han tilsidst herskede over otte Borge og havde flere Svende end Kongen. Gjentagne Gange var der betroet ham vigtige Hverv; i Aaret 1400 laa han ude med en Flaade for at forfølge Sørøvere; allerede i 1393—94 ledede han Belejringen af Stockholm, og ti Aar efter anførte han den Expedition, hvorved Margrethe vilde rive Gotland ud af Preussernes Hænder.

Hr. Abraham var vistnok en dygtig og energisk Mand; pengegridsk og godskjær var han til det yderste. Den Formue, der tidlig satte ham i Stand til at kjøbe Dronningens Gunst, forøgede han i høj Grad, da han i Aaret 1382 ægtede sin Landsmands, Hr. Ebbe Pigs Enke, der var af svensk Byrd og efter sin Fader arvede udstrakte Godser i Smaaland. Med dette som Grundlag og med Margrethe som Rygstød faldt det ikke Abraham Broderssøn synderlig vanskelig at svinge sig op til sin Tids rigeste Adelsmand. Han rejste stadig omkring i Danmark og Sverige, snart i Dronningens Følge, snart alene, og hvor han kom hen, betegnede han sin Nærværelse ved Ejendomshandeler; hist kjøbte han en Herregaard, her et Par Bondergaarde eller Møller; snart tilmageskiftede han sig et Gods mod et andet, snart pantede han en Ejendom, udkjøbte en Panthaver eller erhvervede sig en Fordring. Stræng var han mod sine Skyldnere, og med Grund kunde man sige, at det var «et haardt Herskab, den Stund Hr. Abraham raadede». Fra nogle Svenskere tog han ni Gaarde og to Møller; han oppebar Landgilden deraf i fire Aar, uden at Ejerne fik «en Skjærv eller Skjærvs Værd», og naar de talte med Stormanden, lovede han dem Godtgjørelse, men holdt ikke Løftet. Enden blev naturligvis, at Ejerne solgte ham Godset, og i Stedet for Penge tvang han dem endda til at modtage Vox i Betaling. Selv et saa anset Kloster som Vadstena kunde ikke foretage et Mageskifte med den mægtige Ridder uden at lide Uret; det afstod ham to hallandske Herregaarde mod andet Gods, men kort efter hans Død fik det Dom for, at Klosteret ikke havde modtaget mere end $^1/_6$ eller $^1/_7$ af det Gods' Værdi, som det havde afstaaet. Da Hr. Abrahams Ejendomme siden kom under Kronen, fik Margrethe Beviser i Hænde paa, hvor megen Uret han havde begaaet; hun havde da ét «Brevkar» med ti Adkomstbreve paa Gods, hvoraf han «havde betalt noget og andet ej», og et andet Brevkar var fuldt af Breve paa Gods, som han «fik af rette Ejere med Tvang; de havde gjerne beholdt det, maatte dog miste det og fik ikke fuld Værd derfor». — Paa den Vis samlede Abraham, Broderssøn Gods i et næsten utroligt Omfang. Ved sin Død ejede han foruden sine egne og sine Hustruers Arvegodser — i andet Ægteskab havde han Fru Cæcilia Nielsdatter Grim — ikke mindre end fire Herregaarde i Halland og over 200 Byer og Gaarde, spredte over hele det sydlige Sverige, over Skaane, Halland, Sjælland og Møn; paa

Varberg Slot, hvor han hyppigst boede, fandt man efter ham ikke blot det kosteligste Sølvtøj, men i rede Penge, den i Datiden saa sjældne Vare, 400 lødige Mark og 2000 svære Guldnobler, hvad der efter hine Tiders Priser svarer til en halv Million Kroner[64].

Hvad Abraham Broderssøn drev efter den største Maalestok, gjorde de andre danske Fogeder efter en mindre; en af dem, Niels Svarteskaaning, manglede endda ikke meget i at komme om paa Siden af sin Landsmand. Den overstrømmende Virkelyst, der i sin Tid havde gjort ham til Sørøver, anvendte han senere paa at skaffe sig Godser i Sverige, hvor han efterhaanden fik flere vigtige Len. I det fjortende Aarhundredes sidste Tiaar udfoldede han en overordentlig Virksomhed, og over 40 endnu bevarede Kjøbe- eller Pantebreve vidne om, hvor heldig han stadig var i sine Bestræbelser; til Slutningen ejede han da ogsaa flere Herregaarde og utalligt Strøgods især i Vestergøtland. Hvorvidt hans Hustru var svensk, vides ikke; derimod havde han en Svensker til Svigersøn, og sin Søn fik han gift med en Datter af den rige Niels Bosson (Sture), hvorved han blev godt forsørget[65]. Andre Fogeder sørgede selv for at skaffe sig svenske Hustruer; af de to Høvedsmænd paa Stockholm ægtede Anders Ingvarssøn Kristina Røriksdatter af Bondeslægten, og Ridder Bo Dyre fik Sigrid Udormsdatter, hvorved han opnaaede at blive stor Godsejer i Upland[66]. Exemplet fulgtes af andre Danske, om hvem vi i alt Fald ikke vide, at de have haft Len i Sverige. Niels Svenssøn, som ejede Herregaarden Ellinge i Skaane, giftede sig med en Datter af den halvt norske, halvt svenske Ridder Jon Hjærne; Aage Laxmand, Herre til Vallen i Halland, tog ligeledes en svensk Dame til Hustru[67].

Disse Exempler, som en kyndig Genealog lettelig vil kunne forøge, vise, at der var begyndt en Indvandring til Sverige af Danske, som allerede inden Margrethes Død havde naaet ikke ringe Omfang. Omvendt er det yderst sjældent at finde Svenskere i Danmark; en eller anden kunde vel blive gift med en dansk Dame eller uden dette skaffe sig Gods tæt ved den svenske Grænse[68], men disse Tilfælde ere enkeltstaaende, og der findes i Danmark intet, der kan sammenlignes med Abraham Broderssøns og Niels Svarteskaanings svenske Godserhvervelser. Ganske vist savnede Svenskerne den gode Lejlighed, som de Danske havde ved deres Ansættelser i Sverige; dog er det et Spørgsmaal, om Aarsagen til Vandringens Retning ikke ligger dybere. Det synes i alt Fald, at allerede før Unionens Stiftelse var det gjennemgaaende Danske, der droge ind i Sverige og her ved Giftermaal eller ad andre Veje skaffede sig Gods, medens den modsatte Bevægelse træder langt svagere frem.

Den store Indtrængen af Danske i Sverige hang sammen med Margrethes Politik; om hun dog selv umiddelbart har begunstiget den, er mere tvivlsomt. Vi vide intet bestemt derom; kun ses det, at hun ikke har forsømt at varetage Kongedømmets Interesser overfor sine godsbegjærlige Fogeder. Bo Dyre blev dømt til at betale Skat af adskilligt af den Jord, han havde erhvervet sig i Sverige, og Niels Svarteskaaning maatte allerede i 1397 afstaa en stor Mængde Gods til Dronningen[69]. Abraham Broderssøn betalte sin Herskerindes Gunst ved at give Afkald paa de store Summer, hun havde laant af ham, og endda synes det, at hans overvættes

Godsrigdom blev den egentlige Aarsag til hans voldsomme Død, hvorom vi siden skulle tale.

Ansættelsen af Danske i Norge og Sverige fik forøget Vægt ved at ledsages af disse Danskernes Godserhvervelser. Baade i Styrelsen og Privatlivet fremtraadte den danske Nationalitet som den overvejende og herskende, og hvis denne Udvikling fortsattes, som den var begyndt, maatte den føre til, at det forenede Norden overvejende fik Præget af at være dansk. En ejendommelig Tilsætning fik Nationaliteten imidlertid ved den stærke tyske Kulturpaavirkning, der i det fjortende Aarhundrede havde ramt først Danmark og siden Sverige, og den udprægede Stilling, som Margrethe indtog til den.

Siden Kristendommens Indførelse og de mægtige Aandsstrømninger, der i Følge dermed havde bredt sig over Danmark, havde dette Rige i lang Tid været i en saa kraftig indre Udvikling, at Paavirkningerne fra Udlandet, hvor talrige de end vare, dog strax optoges af det nationale, maaske nuancerede dette, men uden at paatrykke det et fremmed Præg; de store Samlinger af Landskabslove, Saxos Historieskrivning, Valdemarernes Landevindinger ere hver paa sin Vis Udtryk for Højdepunktet i denne Udvikling. Dette Forhold ændredes imidlertid omtrent ved Aar 1300, og det Aarhundrede, der nu fulgte, betegnedes ved, at der fra vore sydlige Naboer kom en dyb og bred Kulturstrøm hen over Danmark. I et enkelt Øjeblik syntes det, at den danske Stat og Nationalitet helt skulde forsvinde; i Aarhundredets fjerde Aarti (1330—40) beherskedes alle de gammeldanske Lande af tyske Fyrster og Herrer, og tredive Aar efter syntes det samme atter nær, medens Valdemar Atterdag hjemløs flakkede om i Udlandet. Til alle Tider var Paavirkningen stærk og viste sig paa mangfoldige Omraader. Over det mere end halvt fortyskede Sønderjylland trængte holstenske Adelsmænd ind i Danmark; i Jylland fik de store Godser, i Fyn, hvor deres Grever herskede en hel Menneskealder igjennem, satte de sig fast over hele Øen. En anden Strøm af tyske Adelsmænd kom fra Meklenburg, Pommern eller Sachsen; de udbredte sig især over Sjælland og mødtes paa Laaland og Falster med Holstenerne. Samtidig voxede Hanseaternes Indflydelse i Danmark; de fik den største Del af det skaanske Sildefiskeri i deres Hænder og samledes hvert Efteraar ved Skanør og Falsterbo til et stort Marked; de bosatte sig rundt om i Landets Kjøbstæder, indførte tyske Sæder og gave overalt Handelslivet et stærkt Stød fremad. Vort Kjendskab til hin Tid, der hovedsagentlig kun tillader os at se Bevægelserne paa Overfladen, gjør det vanskeligt for os ret at værdsætte Betydningen af denne store Kulturstrøm. Klart er det dog, hvorledes den fremmede Indflydelse i høj Grad har fremskyndet de Omdannelser, der allerede forinden vare begyndte i Landets Samfundsforhold; vi se det ved Stændernes Udvikling, ved Lensvæsenets endelige Formning; i det danske Sprog ikke mindre end i Landets Retsvæsen træder den tyske Indflydelse tydelig frem.

Den, der ser paa disse Forhold med vor Tids Nationalitetskampe i frisk Minde, vil let være tilbøjelig til at underlægge hin Tidsalder lignende Følelser, — vistnok dog med Urette. Hvor den tyske Kulturstrøm truede med at gaa over til et virkeligt Fremmedherredømme, mødte den ganske vist skarp Modstand, men den langsomme Indvandring af Tyskere; den Dag for Dag fremadskridende Paavirkning af fremmede Sæder og Skikke synes sjældnere at have fundet Modstand eller vakt Misfornøjelse i Nationen. De tyske Adelsmænd bleve hurtig knyttede til de danske Stormænd ved Venskabs- eller Familieforbindelser; i Byerne nøde de indvandrede deres Medborgeres Agtelse og opnaaede de højeste borgerlige Tillidsposter. Naar man ser, hvilken Rolle de fremmede Adelige spillede i Statens Styrelse, i Krigen, under de diplomatiske Forhandlinger, naar man skimter det frodige kommunale Liv, der udviklede sig i de Stæder, hvor den tyske Indflydelse gjorde sig mest gjældende, kan man i det hele ikke værge sig mod det Indtryk, at den udenlandske Indvandring har tilført Danmark noget, der savnedes, det være sig nu, at de fremmede ved højere Dannelse eller større Virkelyst udmærkede sig fremfor de indfødte.

Til denne historiske Bevægelse havde Valdemar Atterdag, som det tidligere er paapeget, indtaget en Stilling, der var meget dobbeltsidig, om end i fuld Overensstemmelse med Grundtankerne i hans politiske Synsmaade. Lige saa afgjort som han havde sat sin yderste Kraft ind paa at gjøre Ende paa Fremmedherredømmet, lige saa bestemt havde han undladt at gjøre Kampen mod de fremmede Voldsherrer til en Nationalitetskamp mod alt tysk, hvad der vel med Folkets Stemning efter den forfærdelige Undertrykkelse havde været meget let. Tværtimod havde han lagt Vægt paa de politiske Forbindelser med Danmarks sydlige Naboer og endog i en særlig Grad begunstiget Indvandringen af tyske — just ikke af holstenske — Adelsmænd; saadanne havde han givet de mest betroede Poster i sine Omgivelser, særlig efter at den indfødte Adel især i Jylland gjentagne Gange havde vist, at den satte sine Standsinteresser over det fædrelandske Maal, som Kongen stræbte henimod. Resultatet havde godkjendt Valdemars Fremgangsmaade; i sin Kamp for Kongedømmet fandt han den bedste Støtte hos de indvandrede, og dem skyldtes det i en væsentlig Grad, at Riget udholdt det store Stormløb af alle Naboerne i Aarene 1368—69.

Som paa næsten alle Punkter optog Dronning Margrethe ogsaa i denne Retning sin Faders politiske Grundsætninger. Ikke mindre bestemt end Valdemar Atterdag stræbte hun at frigjøre sine Riger for al Afhængighed af fremmede, og det lykkedes hende at gjennemføre dette i videste Maal. Hun hindrede Meklenburgerne i deres Planer mod Danmark og tvang Hanseaterne til at udlevere de skaanske Slotte; hun gjorde Ende paa det meklenburgske Herredømme i Sverige, og Unionen blev grundlagt, uden at Margrethe tillod nogen udenlandsk Magt at gribe ind i Forhandlingerne mellem de tre Rigers Indbyggere. Men samtidig vogtede hun sig vel for at ophidse Nationalitetsfølelsen, saaledes at den maatte føre til en ensidig Udelukkelse af al ydre Paavirkning; tværtimod stillede hun sig stedse gunstig overfor den enkelte Udlænding og holdt sine Lande aabne for alt, hvad der kunde læres af de fremmede. Maa vi end her, saaledes som vore Kilders Beskaffenhed er, lade os nøje med Ydersiden af Forholdene, er dette dog nok til at lade hin Grundsætning hos Margrethe træde klart frem.

Betegnende er det saaledes allerede, hvorledes Dronningen, der optraadte saa skarpt mod Hansestæderne paa ethvert Punkt, hvor det gjaldt hendes og Nordens Interesser, dog samtidig stod i det venskabeligste Forhold til mange Hanseater og deriblandt til de mest fremragende af Stædernes Politikere. Langt betydningsfuldere er dog Margrethes Stilling til de indvandrede tyske Adelsmænd i Danmark; havde Valdemar Atterdag i sine senere Aar søgt sin Hovedstøtte i disse, saa gjorde Datteren det samme, om end ikke saa ensidig som Valdemar. Hun lod sig ikke føre bort fra dette Standpunkt ved det Frafald, der efter Valdemars Død indtraadte for nogle af de fremmedes Vedkommende; andre og vigtigere stode jo ogsaa trofast paa hendes Side, og de, der en Tid havde ment at finde Valdemars sande Efterfølger i Meklenburg, vendte snart tilbage til Danmark og stillede sig afgjort paa Margrethes Side. Ogsaa siden forøgedes det tyske Element i Danmarks Adel ved nye Indvandringer, skjønt vel næppe i saa høj Grad som i Valdemar Atterdags Tid. Nogle af de Tyskere, der indkom under Margrethe, forlode atter snart Landet; det gjælder for Exempel om en Ridder Magnus von Alen[70], der fik Slottene Skanør og Falsterbo i Pant mod at laane Margrethe en meget stor Sum. Andre forbleve derimod i Norden og spillede en vigtig Rolle ogsaa længe efter Margrethes Død; man tænke saaledes paa Hans Krøpelin. Langt talrigere vare dog de, der enten vare indvandrede tidligere eller fødte i Danmark af disse tyske Slægter, der ved Embeder og Giftermaal hurtig havde skaffet sig Plads i forreste Række af Landets Adel. Familier som Podbusk, Moltke og Bydelsbak paa Sjælland, som Skinkel paa Fyn, Limbek og Skarpenberg i Jylland havde talrige Medlemmer, der opnaaede Sæde i Rigsraadet, store Len og udstrakte Godser. Af de mindre Slægter kunde en Finkenov naa frem til Ærkestolen i Nidaros; Navnene Vardenberg, Flemming, Grubendal repræsenteredes af Lensmænd paa vigtige Slotte.

Man kan være i Tvivl om, hvorvidt disse Indvandrere ikke meget hurtig glemte deres fremmede Oprindelse og snart følte sig helt som Danske. Vist er det dog, at netop de Slægter, der vare mest rodfæstede i deres nye Fædreland, Podbuskerne og Moltkerne for Exempel, bevarede deres tyske Forbindelser[71], og det tyske Element var i alt Fald saa stærkt, at det nødvendigvis maa have gjort sig gjældende. Man kan tælle et Par Hundrede Adelsmænd af tysk Fødsel eller Afstamning, der optraadte i Danmark i Margrethes Tid, og dette Antal udgjør en meget anselig Brøkdel af de Herremænd, der overhovedet nævnes; dertil kommer endda, at de fremmede Slægter alle maa henregnes til Højadelen og baade politisk og socialt spillede en forholdsvis større Rolle end de indfødte. Ved Margrethes Tiltrædelse vare de to højeste Rigsembeder beklædte med fremmede; i hendes senere Tid finde vi blandt de fire Hofbetjente, der hjalp Kongen ved Rigernes Styrelse, to tyskfødte, nemlig Erik Bydelsbak og Hans Krøpelin; af de Lensmænd, der i Margrethes Tid findes at have danske Slotte inde, hørte henved Halvdelen til fremmede Slægter[72], hvad Folket ikke altid synes at have været fornøjet med; i Skaane, det Landskab, hvortil den tyske Indflydelse i det hele mindst havde strakt sig, var der saaledes i 1387 gjentagne Bondeopstande mod de tyske Fogeder, hvis Styrelse en samtidig Krønike ogsaa betegner som tyrannisk[73].

Det kunde ikke falde Margrethe vanskeligt at gjennemføre sin Begunstigelse af de tyske Adelsmænd nede i Danmark, hvor den Fare for Landets Selvstændighed, der kunde ligge i den udenlandske Paavirkning, ikke mere var akut.

Anderledes i Sverige. Her skyldte Dronningen sin Indkaldelse netop Utilfredsheden med Albrecht af Meklenburg og hans tyske Herremænd; det var i alt Fald det Navn, som Aristokratiet gav sin Rejsning, og det var som saadan, at Opstanden havde vundet Gjenklang i det svenske Folk. Her i det mindste syntes det næsten givet, at Margrethe maatte følge Stormændenes og Almuens Attraa og vende sig skarpt mod alt, hvad der hed tysk. Og dog blev det ikke saaledes; saa lidt som Valdemar Atterdag havde givet efter for de Følelser, som næredes af det danske Folk i hans første Aar, saa lidt lod Margrethe sig lede af det stærkt udprægede Folkehad til Tyskerne i Sverige.

Allerede før den endelige Kamp med Albrecht af Meklenburg var begyndt, havde Margrethe nærmet sig de tyske Adelsmænd, der havde ledsaget Kongen til Sverige, og flere af disse vare ligefrem gaaede over paa hendes Side; Johan Snakenborg var bleven udstyret med Len i Skaane og havde ægtet en af Danmarks rigeste Adelsfruer; Henrik Parow blev Dronningens Feltøverste i Krigen mod sin tidligere Herre og faldt paa Falen, efter at have knyttet Sejren til Margrethes Faner. Fra først af havde Dronningen saaledes vist, at Ødelæggelseskampen kun gjaldt Meklenburgernes Herredømme, ikke de enkelte tyske Adelsmænd, og da Sejren var vunden og Albrecht fangen, fandt hun ogsaa hurtig Tilslutning hos de meklenburgske Familier, der havde fæstet Bo i Sverige. De vigtigste af dem alle, Snakenborgerne og Ætten von Vitzen, ofrede en Del af deres Godser til Dronningen, dog ikke uden at faa i alt Fald delvis Betaling derfor, og for den Pris fik de Lov til at blive i Landet; med en hel Del mindre betydelige tyske Adelsmænd gik det ligedan. Overhovederne for de to nævnte Slægter, Hr. Fikke von Vitzen og Hr. Heine Snakenborg, deltoge i de vigtige Forhandlinger, der gik forud for Unionens Grundlæggelse, jævnsides med andre tyskfødte Adelsmænd som Erik Ummereise og Klavs Dovit. Da Margrethe i Aaret 1403 sendte sine Tropper over til Gotland for at rive denne Ø ud af Preussernes Hænder, var der to Mænd af den tysk-svenske Adel blandt Anførerne, og en Thomas von Vitzen blev siden skikket derhen for at lede Underhandlingerne i Forening med Danskeren Folmer Lunge[74]. Flere af disse fremmede Adelsmænd opnaaede Len i Sverige af Dronningen.

Det ses altsaa, at Aaret 1389 vel gjorde Ende paa Meklenburgernes Herredømme i Sverige, ingenlunde derimod paa den tyske Indflydelse i dette Land. Mange af de Meklenburgere, der havde været i Albrechts Tjeneste uden selv at skaffe sig svensk Gods, droge naturligvis bort til deres Hjemland, men Tallet paa dem, der forbleve i Sverige, var betydeligt, og siden forøgedes deres Antal yderligere. Medens flere af de tysk-svenske Slægter forplantede sig til Danmark, hvor en Herman von Vitzen for Ex. indgiftede sig i Podbuskernes store Familie[75], kom omvendt adskillige af de dansktyske Adelsmænd op til Sverige; den føromtalte Klavs Flemming blev først Slotsfoged i Sverige, siden endog Lagmand i Finland[76]. Et stærkt Vidnesbyrd om, hvorledes Dronningen begunstigede de fremmede, er det, at flere af de ivrigste Vitalianere, Meklenburgere af Fødsel, traadte over i hendes Tjeneste, opnaaede svenske Len og anvendtes paa vigtige Poster. Otto Pekkatel, der sammen med Sven Sture anførte Vitaliebrødrene ved deres sidste Optræden i Østersøen, finde vi siden oftere i Dronningens Omgivelser, og i 1403 var han en af Anførerne for Expeditionen til Gotland. En næsten endnu mere berygtet Vitalianer, Arnold Styke, der havde været Hovedmanden ved Biskop Thords Tilfangetagelse, fæstede ogsaa Bo i Sverige, og den noget yngre Historieskriver Erik Olsson páastaar, at Dronningen skal have givet ham store Len; sandsynligvis er dette rigtigt, da han allerede 1414 nævnes som Høvedsmand paa Nykøpinghus, og om et Par mindre bekjendte Mænd fra Vitalianernes Række, Hr. Henrik Brandis og Konrad von Zamow, er det i alt Fald sikkert, at de modtoge Len af Dronningens Haand[77].

Naar man hertil endnu føjer, at den tyske Indvandring begyndte at naa frem til Norge, hvor de tre Udlændinge, der i Margrethes Tid kunne paavises at have haft Len, alle vare af tysk Afstamning, kan der ikke være Tvivl om, hvorledes Dronningen stillede sig til den hele tyske Kulturstrøm, hvoraf Indvandringen kun er den Yderside, som Overleveringen tillader os at følge. Hun opretholdt den tyske Indflydelse i Danmark, heri følgende sin store Faders Exempel, og hun hævdede den i Sverige, hvor stærkt end Folkets Følelser her havde vendt sig mod Udlændingene. Det er saa langt fra, at hun gjorde sig til Talsmand for en fælles skandinavisk Nationalitetsfølelse, baseret især paa Modsætningen til Tyskerne, at hun stadig stræbte efter at gjøre det danske til Hovedelementet, men vel at mærke den danske Ejendommelighed, saaledes som den var stærkt nuanceret ved Iblanding med tysk.

Hvad vi have betragtet i det foregaaende, indskrænker sig til Stormandsstanden og berører kun Ydersiden af Folkenes indbyrdes Forhold. Synderlig videre vil det dog næppe være muligt at komme; spørges der om, hvorledes Rigernes Indbyggere af lavere Stand, Almuen, som Tiden sagde, stode til hinanden, kunne vi kun svare, at derom vides intet. Spørges der, om der allerede i Margrethes Tid udgik en aandelig Paavirkning fra Nordens ene Rige til de andre, er dette lige saa umuligt at besvare.

En stor Rolle for Foreningens Fremtid syntes det udprægede Sprogslægtskab hele Norden over at maatte komme til at spille. En Dansker kunde uden Tvivl let gjøre sig forstaaelig i det mindste i Sverige, vanskeligere maaske i Norge, og det kunde ikke let hændes Svenskerne overfor en dansk Foged, at de følte hans Svar til dem som talt i et helt fremmed Tungemaal, hvad der udtrykkelig fortælles om Kong Albrecht*). Imidlertid bør man ikke tillægge dette Moment stort mere end en vis praktisk Betydning. Nutidens fine Øre for sprogligt Slægtskab og den Slutning, som vi lettelig drage fra Sproglighed til Stammefrændskab, kjendtes ikke i tidligere Dage, og deraf alene vilde en Svensker sikkert ikke naa til at føle sig nær knyttet til Danskerne eller Nordmændene. Betegnende er det kun, hvorledes der heller ikke opdukker nogen Fællesbetegnelse for Nordboerne; man følte sig som Svenskere, som Danskere osv., hvad der ogsaa viser sig i den stærke Fremhævelse af Indfødsretten.

---

*) Det hedder om ham i et samtidigt Digt[78], at naar den svenske Bonde kom til Kongen for at klage sin Nød, saa svarede han paa sit Plattysk: *Ik kan trowen nicht beter, leue knecht.*

VI. Unionskongens Titel og Vaaben; Tilbageblik paa Margrethes Unionspolitik.

Den Forening, der fandt Sted mellem Nordens tre Lande, har paa alle Punkter vist sig at være præget af en skarpt fremtrædende Dobbelthed: egentlig skulde og burde de tre Riger staa aldeles lige; i Virkeligheden indtog Danmark en Førstestilling, som Margrethe bevidst søgte at forøge paa enhver Maade. Tendensen er saa stærk, at den endog viser sig ved noget saa formelt som Unionskongens Titel og Vaaben.

Det laa i Foreningens hele Karakter, at der ikke kunde være Tale om en Fællestitel; det forenede Skandinavien var navnløst, og Erik af Pommern var Konge i Sverige og Norge ligesom i Danmark, intet mere. Den naturlige Orden var da, at Kongen, hver Gang han optraadte i et af Rigerne, brugte sin Titel som dette Lands Konge, om han end kunde mindes Foreningen ved dertil at føje de to andre Rigers Navne. Saaledes blev det virkelig ofte Tilfældet; i Sverige kalder Erik sig: med Guds Naade Sveriges, Danmarks og Norges Konge; i Norge hedder det: Norges, Danmarks og Sveriges Konge, og i Danmark sættes dette Riges Navn forrest; gjennemgaaende er det nemlig, at Kongen nu kaldte sig Rigets Konge, ikke Folkets, saaledes som det tidligere havde været almindeligt baade i Danmark og Sverige. Det var en Ændring, som Unionskongen altsaa optog fra de gamle norske Arvekonger, og netop derfor var den vel ikke uden Betydning; mod Foreningens Grundprinciper stred en Orden som den nævnte imidlertid ikke, og det kan kun bemærkes, at Danmark baade i Norge og Sverige faar den anden Plads, nærmest efter det Rige, hvorom Kongebrevet handler.

Mere betegnende er det, at denne saa naturlige Følgeorden for Rigernes Navne ingenlunde overholdtes altid; strax i Eriks første Aar træffer man Exempler paa, at Kongen nævner Danmark først selv i svenske og norske Breve, og det varede ikke længe, før dette blev almindeligt; hvilket Land end Brevet gjaldt, kaldte Erik sig: Danmarks, Sveriges og Norges Konge[79]. Det er umuligt at sige, om dette blev gjennemført med klar Bevidsthed, eller om det kun var en naturlig Følge af de faktiske Forhold, fremhjulpen af, at Kongebrevene oftest udfærdigedes af danske Kancellister; saarende i høj Grad for Nordmænd og Svenskere maatte det i alt Fald være at modtage Breve med Titulaturen formet paa denne Maade. — Nordens udenlandske Naboer vare ogsaa mest tilbøjelige til at give Danmark den første Plads i Foreningen; afset fra ligefremme Traktater eller lignende Breve, hvori Titulaturen naturligvis er den officielle og Danmark stilles forrest blandt de tre Riger, hedder Erik i Almindelighed blot «Kongen af Danmark»[80]; dertil bidrog jo vistnok, at der var en anden, som førte Titel af Konge i Sverige, nemlig Albrecht, men det viser dog uomtvistelig, hvorledes Danmark i Udlandets Øjne var Nordens første Magt.

Saa lidt som der burde være Tale om en i stræng Forstand fælles Titel for de forenede Rigers Konge, kunde der opstaa et virkeligt Unionsvaaben. Ligesom Titelen vexlede — eller burde vexle —, maatte Vaabenet ogsaa være forskjelligt for hvert Land, om end Forbindelsen kunde antydes ved i Vaabenet at medoptage de andre Rigers Mærker. Saaledes blev det ogsaa, men paa en Maade, som ikke er uden Interesse. — Til bedre Forstaaelse af det følgende forudskikkes et Par Ord. Det danske og norske Rige havde paa denne Tid hvert sit faste Vaaben, det sidste den oprejste Løve, der holder en Øxe, det første de tre Løver eller Leoparder; Forskjellen mellem disse to Dyr er jo i Heraldiken kun, at Løven vender sit Hoved fremad, Leoparden sit mod Beskueren. Med Sverige var Forholdet anderledes. Folkungernes Slægtvaaben var en springende Løve, anbragt foran tre Bjælker; den ses den Dag i Dag i det svenske Rigsvaaben og hedder nu Gøtaløven, fordi den opfattes som en Hentydning til Gøtarike. Jævnsides denne havde Magnus Smek, om ikke i sit Segl, saa dog paa sine Mønter, anbragt tre Kroner, stillede i Krans om et eller andet Bogstav, der formodentlig betegner Prægestedet eller Møntmesteren. Kronerne synes sikkert at have haft en bestemt Betydning; dog kan man være i Tvivl om, hvorvidt Magnus med dem har villet minde om de tre Riger, han besad, Sverige, Norge og Skaane, eller om Kronerne kun skulle hentyde til Kongedømmets Betydning, som Magnus jo netop søgte at forhøje. I hvert Tilfælde var Mærket kjendt i Sverige; da derfor Albrecht af Meklenburg besteg Tronen og ikke kunde bruge Folkungeløven, satte han i sit Segl snart alle tre, snart blot en Krone; de tre Kroner stilledes dog nu i to Rækker, nederst én og øverst to. Albrecht gjorde saaledes Kronerne ligefrem til det svenske Rigsvaaben, og han synes derved nærmest at have tænkt sig dem som Kongedømmets Symbol. Naar man derimod i Danmark senere paastod, at han ved disse Kroner skulde have antydet sine Krav paa Norge og Danmark, er dette utænkeligt; saadanne Fordringer opstillede han jo først i de allersidste Dage af sin Regering, da Brodersønnen, den unge

Albrecht, var død, og for øvrigt viser Forekomsten af den enlige Krone ogsaa, at man ikke bør lægge Hovedvægten paa Antallet[81].

Den ejendommelige tilbagetrukne Rolle, som Margrethe mente at burde vise med sin Person, træder klart frem ogsaa i hendes Segl. Et virkeligt Fyrstesegl fører hun kun i sin første Tid, da hun som »Dronning af Norge og Sverige» stræber at sætte sin Søn Olufs Krav paa Danmark igjennem; da stadfæster hun Haandfæstningen med et Segl, der fremstiller Dronningen paa Tronen omgiven af fire Skjolde, den norske Løve, Folkungeløven og, to Gange gjentaget, Danmarks tre Løver; Omskriften nævner baade hendes Navn og hendes fulde Titel. Senere derimod er Margrethes Segl altid navn- og titelløst; undertiden fremstiller det et kronet Hoved, vistnok Himmeldronningens, undertiden er det, som det synes, dannet ved Hjælp af en lille Seglring og viser et ubedækket Menneskehoved; enten er der slet ingen Omskrift, eller ogsaa bestaar denne af Ordet *secretum* flere Gange gjentaget. Seglbilledet er her altsaa rent personligt, og kun i de Aar, da Margrethe styrede Rigerne i sit eget Navn, fra Olufs Død og i Danmark og Sverige lige til 1396, optager hun et virkeligt Vaaben i sit Segl, og da mærkelig nok de tre Kroner, anbragte i et Skjold*). At Margrethe ikke har opfattet dette Mærke som Sveriges Rigsvaaben, hvad Albrecht havde gjort, er klart alene deraf, at hun ogsaa benyttede de tre Kroner i indre danske Sager; hun har tilsyneladende taget det i den ældre, vistnok endnu ikke forglemte Betydning

---

*) I Omskriften findes ogsaa her Ordet *secretum* gjentaget flere Gange. Selve Skjoldet er afbildet som Vignet paa Titelbladet til denne Bog.

og har vel ment heri at finde det bedste Symbol for den Union, som faktisk var til Stede, og paa hvis formelle Udvikling hun da netop arbejdede[82].

En stærk Modsætning til Margrethes uanselige Segl danner den hele Række af forskjellige Sigiller og Sekreter, hvormed hun udstyrede sin Fostersøn Erik. Efterat han i den første Tid havde haft et Segl, i hvis Omskrift han foruden Hertug i Pommern kun ubestemt kaldte sig «Konge», og hvori saas en Løve og en Grif, som mellem sig holdt en Krone over et Kors, fik han efter sin Kroning dels store Rigssegl for hvert af sine Riger til Anvendelse ved de mest højtidelige Statsakter, dels et personligt Segl, Sekretet, som brugtes i mere dagligdags Sager, og endelig et Segl til Brug ved Retterthingene i Danmark. I det sidstnævnte ses naturligvis kun de tre danske Løver eller Leoparder; Sekretet, som uden Forskjel brugtes i alle tre Rigers Sager, viser et Skjold med de tre Kroner, hvilende paa et Kors, og her ere da atter Kronerne sikkert opfattede som Kongedømmets eller Unionens Sindbillede, ikke som noget, der særlig vedrørte Sverige.

Af Rigsseglene er det danske bevaret i mange Aftryk, det norske næppe mere end i ét; derimod findes der nu intet Brev med et svensk Rigssegl fra Eriks Tid, og man kan med Sikkerhed sige, at et saadant Segl aldrig har existeret. Privilegier, Frihedsbreve og lignende Dokumenter, der burde forsynes med Rigsseglet og ogsaa bleve det i Danmark, ere i Sverige kun forseglede med det mindre Segl, Sekretet, og i et bestemt Tilfælde, nemlig ved den store Stadfæstelse paa Hanseaternes Privilegier (1398), da det var nødvendigt at give det for Sverige udstedte Exemplar en lignende Karakter som det danske og norske, brugte man dertil uden videre det danske Rigssegl. — Dette fremstiller et stort Skjold, over hvilket et vinget Englehoved dukker frem; Skjoldet er firdelt ved Hjælp af et bredt Kors, over hvis Midte der findes et Skjold med den norske Løve. I Felterne findes, nævnt efter den heraldiske Rækkefølge, først de tre Leoparder, der ere anbragte paa en Baggrund af Søblade eller Hjærter og i deres Forpoter holde Danebrogsfanen, derefter de tre Kroner, saa Folkungeløven, endelig en Drage eller Grif. I det norske Rigsvaaben ses Kongen siddende paa sin Trone; et Skjold er anbragt paa hans Bryst, fire andre ved begge Sider, og tilsammen indeholde de, som det synes, de samme Vaabener som det danske Segl.

De tre Kroner, der i Danmarks Rigssegl indtage den nærmeste Plads efter Landets eget Vaaben, kunne ogsaa her tydes som Unionens Sindbillede; dog tør man ikke nægte, at de muligvis her have en anden Betydning; thi dette er sikkert Tilfældet med dem, saaledes som de ere stillede i Dronning Filippas Segl. Dette er tvedelt med hendes Familievaaben, det engelske, anbragt til højre for Beskueren; til venstre findes et firdelt Felt, der indeholder de danske Løver, Kronerne, den norske Løve og Griffen. Netop disse Mærker i den selvsamme Orden gjenfindes paa et Flag, der blev taget paa et dansk Skib i 1427 og nylig blev gjenopdaget i Lübecks Mariekirke, og her vil det ikke kunne betvivles, at de tre Kroner ere indsatte som Sveriges særlige Vaaben; ellers vilde dette Rige jo aldeles ikke være repræsenteret i Seglet og Flaget. Det synes da, at den Betydning, som Albrecht af Meklenburg havde givet Kronerne, ikke var helt udryddet, og naar Svenskerne siden under deres Opstand mod Erik anbragte de tre Kroner som Sveriges Vaabenmærke i det Rigssegl, der da udarbejdedes, er det Kongen, der selv har vist dem Vejen dertil. At Kronerne ogsaa i det danske Rigsvaaben betegne Sverige, bliver derefter muligt, om end næppe sandsynligt; hvis det var Meningen, vilde jo dette Rige derved blive fremstillet dobbelt. Rimeligst er det, at de tre Kroner her staa som Unionsmærke, hvad der jo sikkert er Meningen, naar de findes saavel i Margrethes som i Kong Eriks Sekret[83].

Manglen af et svensk Rigssegl tillader os ikke ret at følge, hvorledes Rangfølgen mellem Rigerne blev iagttaget ved Seglene, og naar dertil kommer, at de smaa Vaabenskjolde i det norske Segl ere meget utydelige i det eneste bevarede Aftryk, opfordres man ikke til at dvæle ved dette Spørgsmaal. En mærkelig Tilsidesættelse af Sverige ligger jo allerede deri, at kun Danmark og Norge fik deres særegne Rigssigiller, medens Sverige maatte undvære et saadant eller hjælpe sig med det danske; det, at Erik beseglede alle svenske Breve med Sekretet, det personlige Segl, var ligesom et ydre Tegn paa det samme, der fremtræder i Ophævelsen af de svenske Rigsembeder, et Udtryk for Unionskongens rent personlige Regimente.

Den Redegjørelse for Dronning Margrethes Unionspolitik, der er given i det foregaaende, vil vel ret klart have vist, hvad hun tilstræbte; den vil ligeledes til fulde have stadfæstet, at Overenskomsten fra Kalmarmødet i 1397 kun kan betragtes som et Kompromis mellem hende og Stormændene, og gjøre det forstaaeligt, at Margrethe kunde være saa utilfreds med de da vedtagne Grundtræk til en Unionsforfatning, at hun siden forhindrede deres endelige Stadfæstelse.

Unionsbrevet fra Kalmar fastslog baade en stærk Selvstændighed for de enkelte Riger og en fuldstændig Ligestilling mellem disse indbyrdes. Begge Dele hang nøje sammen; Ligestillingen, der var saa billig og retfærdig, syntes kun at kunne hævdes ved at holde de tre Rigers Styrelse saa skarpt ud fra hinanden som mulig. Dette Forhold, der maatte blive skæbnesvangert for en virkelig Sammenvoxen af Nordens Lande og Folk, var imidlertid ikke blot en Følge af den Optræden, Margrethe havde vist særlig overfor Sverige, men det var et naturligt Udslag af hele den Maade, paa hvilken Foreningen var fremkommen. Unionen mellem Danmark og Sverige — det altid passive Norge er her uden Betydning — var jo nemlig ikke opstaaet, ved at de to Riger efterhaanden havde nærmet sig hinanden, indtil de en skjønne Dag havde sluttet sig helt sammen. Tværtimod, Kalmarbrevet siger med god Grund, at der i lang forleden Tid havde været Fejde og Tvedragt mellem Rigerne. Danmark og Sverige havde i et Aarhundrede før Margrethes Dage stadig kæmpet om Overmagten i Norden; Striden var bleven bitrere, da Magnus Smek med delvist Held havde forsøgt at tilrive sig gamle danske Provinser, og i Danmark havde man jævnsides Tyskerne nævnt de Svenske som Rigets Hovedfjender. Saa var Danmark, der en Tid lang havde været den tabende Part, gaaet stærkt fremad under Valdemar Atterdags kraftige Ledelse; Svenskerne havde mistet deres danske Erobringer, og med disse vare store Stykker af deres Fædreland komne i Valdemars Haand. Nu var Nationalhadet stærkest paa svensk Side, og det forøgedes endnu mere derved, at den danske Konge stod som Bærer af de monarkiske Ideer og som den bedste Støtte for Kong Magnus i hans Kamp mod den svenske Adel. Denne anvendte de yderste Midler, idet den afsatte Sveriges gamle Kongeæt og indkaldte Meklenburgerne; fra den Tid var Kampen mod Danmark staaende, og Albrechts Optræden har i denne Retning vistnok haft Folkets Sympathi, uden hvilken den næsten magtløse Konge heller ikke havde kunnet gjennemføre sine stadige Krigstog.

Disse Forhold vedvarede lige til den Tid, da Albrechts slette Regimente og Overgreb væbnede Adelen imod ham, og den rent øjeblikkelige Situation kastede saa Sverige i Margrethes Arme. Pludselig, uden dybere Forberedelse i den foregaaende Udvikling, sprang Unionen frem; den mægtige Dronning ydmygede Aristokratiet stedse mere, og Stormændene bøjede sig, men det kan ikke undre os, at dette skete modvillig og tilbageholdent, idet enhver Lejlighed benyttedes til at indskærpe Sveriges Særstilling og nationale Uafhængighed.

Den her antydede Maade, hvorpaa Unionen var fremkommen, gjorde det vanskeligt, maaske umuligt for Margrethe at sætte sig som Maal en Forening af den ideale skandinaviske Karakter, hvorefter der med fuld Ligestilling for alle Nordens Lande var forbundet den nøjeste Forbindelse, som snart kunde gaa over til en virkelig Sammensmeltning. Et saadant Ideal laa maaske ikke hendes Tanker fjærnt; selv har hun sikkert ikke været behersket af ensidige nationale Fordomme, og fra tidlig Tid var hun knyttet til Sverige; hun har maaske næret Had til det svenske Aristokrati, men at hun har følt Kjærlighed for sine Undersaatter i Sverige, derpaa have vi Beviser bl. a. i hendes testamentariske Bestemmelser fra Aaret 1411. Med sin udprægede Evne til at bøje sig for de faktiske Forhold har hun imidlertid opgivet at forfølge dette fjærne Ideal. Hun har ikke tilstræbt at give Rigerne ligelig Indflydelse i Unionen; paa ethvert Punkt er det Danmark, der stilles i Forgrunden som Dronningens Hovedstøtte og den ledende Stat indenfor Foreningen. Hun har heller ikke stræbt efter at sammensmelte Nationerne; de store Unionsmøder, der vare et godt Middel til at nærme Folkene til hinanden i fælles Virksomhed, har hun snart afskaffet; hun har hverken ansat Svenskere eller Nordmænd i Danmark, men ene og alene Danske i de to andre Riger. I det hele kan hendes Politik ikke karakteriseres som national og skandinavisk; skjønt hun ved sin Virksomhed befriede Norden for Tyskernes Herredømme, rejste hun aldrig nogen Nationalkamp mod Tyskerne; tværtimod, hvis noget nationalt skal siges at have sejret med hende, maa det være Danskhed, stærkt nuanceret af tysk Indflydelse.

Det centrale i Margrethes Politik var dog overhovedet ikke noget nationalt; vil man endelig bruge et af disse moderne Slagord, maa man nærmest sige, at hendes Maal var et socialt. Indre Ro og Orden forenet med ydre Uafhængighed var den Gave, Margrethe vilde bringe sine Undersaatter, og det Middel dertil, der stod for hende som det eneste, var at udstyre Kongedømmet med den størst mulige Myndighed. Monarkiet skulde bringe Staten den Fred, der var forsvunden under Stormændenes Regimente; man skulde bort fra de lovløse Tilstande, der havde naaet deres Højdepunkt i Danmark før Valdemar Atterdags Tiltrædelse, i Sverige under Albrecht af Meklenburg, og dette kunde kun ske ved at knække Aristokratiets Myndighed. Kampen for Kongedømmet og mod

Stormændene, det er Midtpunktet i Margrethes Liv og Virken, og kun med det for Øje forstaar man hendes Unionspolitik. Sverige var ikke blot det eneste Punkt i Norden, hvor Tyskerne havde Herredømmet; det var tillige og især det Rige, hvori Aristokratiet stod med Palmerne i Hænderne overfor Kongedømmet; Sveriges Underkastelse gav derfor Adelsmagten i Norden et afgjørende Stød. Saaledes var den skandinaviske Union fra første Færd rettet mod Stormandsherredømmet, og dette gav Foreningen dens ejendommelige Karakter. Margrethes Unionspolitik gik ud paa at forøge Fælleskongens Magt for enhver Pris; hun tilbagetrængte Adelens Indflydelse i alle Riger, og som naturligt var, gik det mest ud over den svenske Adel, der havde været og var den mægtigste. I Danmark stod Kongedømmet kraftigst, i Sverige mindst grundfæstet; derfor gjordes Danmark til Hovedlandet, medens Sverige blev undertrykt, og hele Unionen fik derved strax Karakteren af et dansk Supremati.

FJERDE BOG.

MARGRETHES INDRE STYRELSE,

ISÆR I DANMARK.

I. Margrethes Godspolitik.

Vi have i den foregaaende Bog gransket Dronning Margrethes Optræden i de mellemrigske Forhold, og det har derved vist sig, at hun fremfor alt lod sig lede af Tanken om at forøge Kronens Magt. Til den Ende havde hun søgt at nedbryde de Skranker for Kongens Myndighed, der efterhaanden havde rejst sig, og dette var for en stor Del lykkedes hende meget godt; samtidig havde hun imidlertid med største Iver stræbt efter mere positivt at styrke Kongedømmet ved at skaffe det forøgede Indtægter. Statens Finanser vare stadig en Hovedgjenstand for Margrethes Opmærksomhed, som de vare det for alle de med hende aandsbeslægtede Regenter rundt om i Evropa, og saaledes maatte det være; det nye Kongedømme, der greb ind paa mange Punkter, hvor Staten tidligere intet havde haft at skaffe, krævede store Pengemidler, og dog vare Statens Indtægter blevne formindskede i høj Grad, efterhaanden som de privilegerede Stænder tiltoge sig stedse flere af Kronens Rettigheder og store Parter af det fordum saa udstrakte Krongods. De monarkiske Reformatorer maatte da nødvendigvis sætte det som et Hovedmaal, hvoraf næsten alt andet var afhængigt, atter at sikre Kronens Indtægter, forøge de bevarede og udfinde nye. —

I Nutidens Danmark indtage Domæneindtægter og Grundskatter en temmelig underordnet Plads blandt Statens mange Indtægtskilder; tilsammen give de kun omtrent en Ottendedel af, hvad Staten aarlig tager ind. Ganske anderledes i Middelalderen; da bestod Kongedømmets vigtigste og sikreste Indtægt netop i Godsafgifter, i de Ydelser, der under mange forskjellige Navne gaves af Selvejerbønderne og Fæsterne. Egentlig vare to Ting her blandede sammen, hvad Staten nemlig havde at kræve som Stat, paa Grund af sin Højhedsret, og hvad den krævede som Godsherre, paa Grund af ligefrem Ejendomsret til visse Godser; baade Selvejere og Fæstere skyldte Staten de offentlige Ydelser, Fæsterne alene gave desuden Afgifter til Kongen som Ejer af det Gods, de havde i Fæste.

De Ydelser, der gaves af alle Bønder til Statens Behov, omfattede de tre Hovedarter: Stud, Inne og Leding. Stud var en Afgift i Korn og andre Naturalier, der fra først af var svaret for at underholde Kongen, naar han kom til vedkommende Egn, eller rettere maaske, svaret, naar han undlod at komme derhen, i Stedet altsaa for det egentlige Gjæsteri eller Nathold. Inne var Arbejde, nærmest til Landets Forsvar, tillige dog til Hjælp ved Bygningen af Kongens Gaarde, ved de kongelige Møller, kort sagt til Kronens Gavn; Leding endelig var Krigstjeneste. Ligesom Stud imidlertid var en Afløsning for en anden Ydelse, saaledes blev Inne og Leding ogsaa ofte omsatte i Naturalafgifter, naar Kongen i et eller andet Aar ikke krævede selve Arbejdet eller udskrev Ledingen, og alle tre Navne betegnede da kun forskjellige Ydelser i Penge eller lignende[1]. Disse Ydelser gaves baade af Selvejerne og af Fæsterne, dog saaledes at Kronens Fæster gav forholdsvis mindre end den frie Bonde, medens han saa til Gjengjæld havde at præstere saavel Landgilde som Hoveriarbejde til sin kongelige Godsherre. Paa den Vis blev Forskjellen mellem de to Arter Ejendom temmelig ringe, set fra Statens Synspunkt, og i hvert Tilfælde var der en anden Forskjel, som var langt større, den nemlig, om Bonden overhovedet var afgiftspligtig til Kronen, eller om han stod under de privilegerede Stænder. Saavel Gejstligheden som Adelen nød jo fuld Skattefrihed for deres Gods; deres Fæstere gave hverken Stud, Inne eller Leding til Kronen, og hver Gang et Gods gik over i en Prælats eller Herremands Haand, var det et stort Indtægtstab for Kronen[2].

I det trettende Aarhundrede og tidligere var det især Gejstlighedens Gods, der var i stærk Tilvæxt; siden kom Adelen med, og snart blev det denne Stand, hvis Godserhvervelser voldte Kronen de største Tab. Ofte udkjøbte den Selvejeren af hans Gaard; oftere vistnok søgte Bonden i disse fredløse Tider frivillig Ly hos den nærmeste Herremand, der ene syntes i Stand til at beskytte ham, og skete det ikke frivillig, havde Adelsmanden Midler nok til at sætte sin Vilje igjennem. Fra Kronens Side kunde der fra først af ikke lægges nogen Hindring i Vejen for denne Bevægelse, der Dag for Dag mindskede Kronens Indtægter; Selvejeren betragtedes som fuldkommen Herre over sin Gaard, og de privilegerede Stænders Ret til at forøge deres frie Jordegods var aldeles ubegrænset. Efterhaanden begyndte dog andre Anskuelser at gjøre sig gjældende. Idet Bondens Ydelser til Staten ændredes fra extraordinære til regelmæssige, aarlig tilbagevendende Afgifter, førtes Kongen naturlig til at betragte sin Overherreret over Selvejerne som en Art Ejendomsret, der ikke var væsensforskjellig fra den, han havde over Kronens Fæstere, og ud fra denne Tankegang blev det saa utilladeligt, at Adelen eller Kirken tilegnede sig Bondegods uden Kongens Samtykke. Det er dette Synspunkt, der ligger bagved hele Valdemar Atterdags ivrige Virksomhed for at forøge og opretholde Kronens Jordegods, og det lykkedes ham, om end ikke at faa den nye Retssætning anerkjendt, saa dog nogenlunde at standse den stærke Overgang fra Skattegods til privilegeret Ejendom.

Saaledes var Stillingen, da Margrethe tiltraadte Styrelsen; hun var fuldstændig klar over, at dette Spørgsmaal var af den mest indgribende Vigtighed for Kronens Magtforhold, og fra første Færd stræbte hun saavel at hindre, at Krongodset yderligere forringedes, som at tilbagevinde det Gods, der allerede var frakommet Kronen, og at forøge det ved nye Erhvervelser. Begyndelsen var ikke heldig; i Olufs Haandfæstning fik Adelen fastsat, at Bonden skulde have Lov til at give sig ind under Herremanden, saaledes dog at han vedblev at betale Kronen Skat af sin egen Jord. Denne Bestemmelse, der tilsyneladende skiftede Vind og Vejr lige mellem begge Parter, maatte i Virkeligheden falde ud til Skade for Kronen; hvem kunde tro, at den adelbaarne Lensmand med synderlig Iver vilde hævde Kronens Ret overfor sine Standsfæller. Snart naaede Margrethe imidlertid videre; allerede i Olufs Tid fik hun, som vi tidligere have set, Adelen til at opgive sin Ret til at kjøbe Bondegods, saa længe Kongen var umyndig, og ved Erik af Pommerns Valg opnaaede Dronningen paa ny den samme Indrømmelse. Dermed var i Virkeligheden den nye Retssætning slaaet fast, thi gjaldt Adelens Løfte atter kun indtil den Tid, da Erik blev myndig, saa ytrede Dronningen dog strax som sit Haab, at Kongen og Adelen senere igjen skulde forliges om dette Spørgsmaal. Om dette egentlig nogensinde skete, vides ikke; vist er det i alt Fald, at det siden var almindelig anerkjendt, at Adelen ikke uden Kongens Tilladelse maatte tilegne sig ufrit Gods. I Sverige vandt den samme Grundsætning Sejr, her især støttet ved en Henvisning til den Bestemmelse i Landsloven, at Kronens Indtægter overhovedet ikke maatte formindskes.

Ad denne Vej var Krongodset saa nogenlunde sikret mod yderligere at mindskes; lige saa vigtigt var det dog at bøde paa de store Tab, som Kronen allerede i Forvejen havde lidt. Dette kunde ske ved Godshandeler, Mageskifter, Tilpantning af Ejendom; det kunde ogsaa ske ved ligefremme Lovbestemmelser, og det lykkedes netop Margrethe at faa givet den ovennævnte vigtige Retssætning tilbagevirkende Kraft. De to store Forordninger, der udstedtes i Danmark og Sverige ved Eriks Valg og paa en vis Maade traadte i Stedet for en Haandfæstning, fastsloge i denne Retning, at alt det Gods, der var frakommet Kronen, i Danmark siden Valdemar Atterdags Bortrejse (1368), i Sverige siden Albrecht af Meklenburgs Tiltrædelse (1363), atter skulde tilbagegives. I Danmark skulde efter Forordningen alt det paagjældende Gods komme ganske frit tilbage til Kronen, idet det dog tillige udtaltes, at hvis Kongedømmet havde faaet noget Gods med Urette, skulde dette atter udleveres til de rette Ejere. I

Sverige gjordes der Forskjel paa Gods, som Lensmændene havde tilrevet sig, og Jord, som andre Adelsmænd havde kjøbt af Bønderne; det første skulde uden Erstatning gives tilbage til Kronen, medens ved det andet Bønderne skulde tilbagebetale, hvad de havde modtaget, og Godset saa atter yde Skat til Kronen. Kongens Lensmænd skulde optage Lister over, hvad der var taget fra Kronen, og Sagerne derefter afgjøres ved særlige Retterthing, der efterhaanden skulde afholdes Rigerne rundt. I Sverige mentes dette at kunne være udført i Løbet af et halvt Aar; i Danmark skulde der bruges halvanden Maaned til hvert Syssel i Jylland og Retterthingene siden fortsættes i de andre Landsdele.

Intet kunde være mere betegnende for Margrethes store Magt end den saaledes besluttede Gjeninddragelse af Gods, — det skulde da være, at den store Reform virkelig blev udført. I Sverige var dette Tilfældet i fuldeste Maal, kun at Ransagningen efter bortkommet Krongods gik en hel Del langsommere end beregnet og først blev afsluttet i Dronningens sidste Tid. Endnu findes bevaret en Mængde Breve, udstedte af de Retterthing, der efterhaanden bleve afholdte rundt om i de svenske Landskaber, og man faar derigjennem et stærkt Indtryk af, med hvilken Iver Undersøgelserne bleve drevne. Mange Bønder, der egenmægtig havde tiltaget sig Adelskab, bleve dømte til igjen at betale Skat; en Mængde Gods maatte Kirken eller Adelen atter udlevere til de tidligere Besiddere eller disses Arvinger, og fik Adelen Kjøbesummen godtgjort, for saa vidt der var udredet en saadan, saa mistede Gejstligheden derimod uden nogensomhelst Erstatning alt det Bondegods, der var testamenteret den i den forløbne Menneskealder. Ingen blev skaanet, hverken det af

Dronningen ellers saa højt yndede Vadstena Kloster eller de Stormænd, der som Erik Ketilsson for Exempel allermest havde hjulpet Margrethe til Erhvervelsen af Sverige; ikke sjældent blev Gods fradømt selve dem, der havde Sæde paa Retterthinget. Kronens Vinding var derfor overordentlig stor; alene i ét Herred i Vestergøtland bleve halvandet hundrede Bøndergaarde lagte under Skat; i Vesteraas Len vandt Kronen over 500 Gaarde, i Halvdelen af Upland over 600. Det er ikke muligt at opgive nogen Hovedsum for, hvad Kronen vandt, men at det drejede sig om flere Tusender af Gaarde, kan ikke være tvivlsomt.

Blev Reduktionen saaledes i Sverige udført efter den største Maalestok, skulde man vente, at det samme ogsaa var sket i Danmark. Dette er dog ingenlunde Tilfældet; med fuldstændig Sikkerhed kan man sige, at der i dette Rige aldeles ikke har fundet den Art almindelige Ransagninger Sted, hvorom vi have saa mange Vidnesbyrd for Sveriges Vedkommende. I Danmark gik Margrethe andre Veje for at forøge Kronens Gods, og det er en ren Undtagelse, naar i Aaret 1406 en hel Del unævnte Mænd i Jylland, der med Urette havde tiltaget sig adelige Friheder, paa en Gang bleve underkastede Leding og de andre Skattebyrder til Kronen[3]. Ellers holdt Margrethe sig i Danmark ved sine Tilbagevindinger af Krongods til enkelte Tilfælde, det være sig bestemte Godskomplexer eller visse Personers Gods.

Fremfor alt søgte hun tilbage til sin Fader Valdemars Tid og prøvede, hvad der af dennes Erhvervelser enten aldrig var kommet Kronen virkelig i Hænde eller i alt Fald senere atter frakommet den. Under Valdemars femaarige Fraværelse fra Riget var naturligvis meget gaaet tabt; efter Kongens

Død var der paafulgt en Reaktion mod hans hele Godspolitik, og atter var meget frakommet Kronen, noget efter Lov og Dom, andet og vistnok meget mere ved ligefrem Vold, som Margrethe i sine første Aar ikke havde haft Myndighed til at hindre. Her var nok at udrette for Dronningen, da hun først havde vundet den dertil nødvendige Avtoritet, og vi se da ogsaa, hvorledes hun atter og atter optager de gamle Krav. Margrethe begyndte paa sin Virksomhed i denne Retning allerede i Olufs Tid, og hun fortsatte den med forøget Kraft gjennem alle de Aar, da hun regerede sammen med Kong Erik. Ledsaget af den unge Konge og udvalgte Raadgivere berejste hun Landet paa kryds og tværs; de Mænd, der med Urette havde Krongods inde, stævnedes for hende, og hun fremlagde da de Breve fra Valdemars Tid, som hun med Omhu havde opbevaret. Sjældent vovede nogen en Indsigelse; man udleverede Godserne, gav Dronningen de mest betryggende Forsikringer for Kronens fremtidige Besiddelse heraf, og endelig udstedte Kongen paa sit Retterthing et Vidnesbyrd om, hvad der var foregaaet. Paa den Maade vendte det ene Gods tilbage til Kronen efter det andet, medens Dronningen i sine Gjemmer nedlagde de kostbare Adkomstbreve og kongelige Domme.

Lad os betragte nogle enkelte Tilfælde, udvalgte blandt den store Mængde. Ved Gudenaa lidt ovenfor Randers ligger nu den lille Herregaard Frisenvold; her stod i det fjortende Aarhundrede en vel befæstet Gaard, der hed Tordrup og var i den mægtige Hvideslægts Besiddelse. Den tilhørte Valdemar Atterdags bekjendte Marsk, Stig Anderssøn, kom fra ham til hans Broder og siden til dennes Søn, Hr. Anders Offessøn, men i 1374 solgte denne sidste Gaarden til

Kong Valdemar. Kjøbesummen var fastsat til 240 Mark Sølv (omtr. 72.000 Kr.); flere Adelsmænd gik i Borgen for Kongen, og Aaret efter kunde Anders Offessøn virkelig kvittere for Pengene. Et halvt Aar senere døde imidlertid Kong Valdemar, og Hr. Anders benyttede da Lejligheden og beholdt eller tilbagetog sin Gaard; han havde den inde lige til sin Død, og hans Børn delte siden Gaarden imellem sig lige fra Adelshuset og Forborgen ned til det tilliggende Gods; Datteren og hendes Mand solgte snart efter deres Halvdel til Peder Nielssøn (Gyldenstjerne). Samtidig havde Margrethe dog ingenlunde glemt, at Tordrup med Rette tilhørte Kronen; endnu medens Oluf levede, havde hun faaet Anders Offessøn til at erkjende, at Borgen skulde staa Kongen aaben, da den var skjødet hans Bedstefader, men paa den Tid var Dronningen ikke mægtig nok til at gjøre dette Løfte gjældende i dets fulde Omfang. Da Margrethe og den unge Kong Erik i Aaret 1406 gjennemrejste Jylland, var det anderledes; de gamle Breve bleve fremlagte, og Anders Offessøns Arvinger vare nødte til at erkjende, at Kong Valdemar «rettelig og lovlig havde kjøbt den faste Gaard Tordrup, og at Anders Offessøn havde faaet fuld Erstatning derfor efter sin Vilje». Skjødet til Peder Gyldenstjerne maatte altsaa gaa tilbage, og Arvingerne afstode nu virkelig Gaarden tilligemed al den Ret, de kunde have deri; fra den Tid var Tordrup i flere Aarhundreder et kongeligt Slot. — Ganske paa samme Maade gik det med andre Gaarde. Ametofte i Han Herred var saaledes skjødet Kong Valdemar af Hr. Niels Avessøn, som dog alligevel selv havde beholdt Godset; i Aaret 1408 erklærede imidlertid hans Søstersønner og Arvinger, to Brødre Kirt, at Hr. Niels kun havde haft det af

Naade, ikke med nogen Ret, og de afstode derfor Gaarden til Margrethe. Øland og Rosholm i Thy, der 1365 vare skjødede til Valdemar Atterdag, aftraadte Arvingerne til Kronen 1406 med ganske lignende Udtryk[4].

I disse og flere Tilfælde synes Dronningen at have gjort sin Ret, der vel ogsaa var uomtvistelig, gjældende uden Forbehold. I mange andre Tilfælde derimod gik hun mildere til Værks; Arvingerne afstode det Gods, hvortil de ikke havde nogen Adkomst, men fik dog til Gjengjæld en vis Sum Penge udbetalt af Dronningen. Saaledes gik det for Exempel med Hovedgaarden Annæs, hvis Borgplads endnu vises tæt ved Landsbyen Annisse, hvor et lille Næs skyder sig ud i Arresø. Denne Gaard tilhørte i Kong Valdemars Tid den skaanske Ridder Niels Avessøn af Karstætholm — forskjellig fra den nysnævnte jydske Niels Avessøn —, men i Aaret 1366 overlod han sit sjællandske Herresæde med et betydeligt Godstilliggende til Kongen. Han gjorde det »af fri Vilje«, som han sagde, hvad man faar tro, om man vil. Vist er det imidlertid, at han siden igjen kom i Besiddelse af disse Ejendomme, og at de nedarvedes i hans Familie; hans to Børn skiftede mellem sig i 1397, og det sjællandske Gods, netop det samme, der i sin Tid var skjødet Kongen, tildeltes da Hr. Niels' Datter Ingeborg, som var gift med en indvandret Tysker, Hr. Bertold von der Osten. Nu fremtraadte imidlertid Margrethe med sine Krav; de syntes uimodsigelige, og Bertold von der Osten havde desuden god Grund til ikke at støde den mægtige Dronning, der netop den Gang arbejdede paa at skaffe ham Bod for en Svoger, der havde været om Bord paa det Skib, hvis Besætning Preusserne havde taget for Sørøvere og dræbt (S. 209). Imidlertid stillede Margrethe sig heller ikke skarpt; hun var villig til at betale Penge for at faa Godset udleveret, vel næppe dets fulde Værdi, men dog altid noget. Naturligvis tog Hr. Bertold med Glæde mod Tilbudet, afstod al sin og Hustrus Ret til Annæs og kvitterede for den Sum, som Dronningen havde lovet ham. — Saaledes gik det med mange Gaarde. Vilsted i Slet Herred var allerede i 1342 skjødet Kong Valdemar; nu opgave hans Arvinger deres Ret og erklærede, at skjønt det var Kronens Gods, havde Dronningen dog alligevel «fuldgjort dem for alt Godset, saa at dem vel nøjedes». I den store Stadfæstelse af 1401 paa Margrethes Gaver til Gejstligheden er det ogsaa et Udtryk, der atter og atter kommer igjen, at Kong Valdemar havde faaet Godset af «sine Fjender», og at Margrethe siden kjøbte det af Arvingerne og gav Penge derfor[5].

En anden Fremgangsmaade, som Dronningen brugte for at borttage noget af Brodden ved disse Gjenvindelser af Krongods, var den at tage Ejendommen, men atter forlene den til den sidste Indehaver. Saaledes blev noget Gods nord for Aarhus fradømt Niels Iverssøn (Rosenkrans) og strax atter forlenet ham for Livstid; saa snart han imidlertid døde, skulde Godset komme frit tilbage til Kronen. Ofte vare Forholdene meget indviklede. Mellem Hr. Niels Strangessøn og Kronen var der Strid om en hel Del Strøgods i Thy; saa fik han noget af det tilbage som fuld Ejendom; andet erklæredes for at tilhøre Kronen, men overlodes ham og hans Hustru med al kongelig Ret, saa længe de levede[6].

Meget ofte erhvervede Margrethe ikke nyt Gods, derimod kun sikrere og bedre Adkomstbreve paa Ejendomme, som Valdemar virkelig havde faaet i Hænde. Saaledes gik det for

Exempel med Aastrup Slot i Vendsyssel. Hovedarvingerne hertil, to Brødre Gyldenstjerne, erklærede, at somme sagde, at de havde Ret dertil, andre derimod, at Kronen og Kongedømmet havde Retten, og i den Anledning oplode de alle de Rettigheder, de mulig havde, til Kronen; forskjellige Sidearvinger afstode ogsaa deres Rettigheder til Gaarden, og denne kunde nu betragtes som fuldt sikret Kongen. Ganske paa samme Maade med Vigs Gods i Thy; Kongedømmet havde længe haft det i Værge, da Adelsmanden Thorkil Myg, hans Hustru og dennes Søster afstode Margrethe al den Ret, de maatte have dertil. Endda var Margrethe ikke tilfreds; hun lod Thorkil Myg stævne til at fremlægge sine Bevisligheder, og da han i Henhold til den allerede trufne Aftale naturligvis ikke indfandt sig, tildømtes Gaarden Kronen til evig Eje. Ogsaa for saadanne Breve var Margrethe villig til at betale endog betydelige Summer; 100 lødige Mark eller en Snes Tusende Kroner fik for Ex. en Mand, der havde nogen Ret i Godset Tranders, som allerede var overdraget Valdemar Atterdag[7].

Det var et meget betydeligt Antal Godser, der kom til Kronen ved Margrethes Gjenoptagelse af Kravene fra Faderens Tid; af alle de danske Landskaber var der næppe noget, hvor der ikke vandtes flere Ejendomme, og især i Jylland var Høsten overordentlig stor. Her lod Margrethe sig heller ikke nøje med at gjenvinde bestemte Ejendomme; hun optog ogsaa Krav paa visse Mænds hele Gods, saadanne nemlig, der havde deltaget i Opstandene mod Valdemar og derved forbrudt al deres Eje til Kronen. Dette gjaldt for Ex. Povl Glob. Efterat Dronningen allerede i 1401 havde erhvervet sig nogle af Arvingernes Rettigheder, fældede Kongens Retterthing i Aalborg i Maj 1406 den Dom, at man ved lovlig Undersøgelse havde fundet, at alt det Gods, der havde tilhørt Povl Glob og andre af Valdemars Fjender, var tilfaldet Kronen. Paa lignende Maade gik det med Jakob Beger, der ogsaa hørte til de jydske Oprørere, med Peder Brok og flere andre[8].

Samtidig med at Margrethe saaledes gjenoptog Kravene paa gammelt Krongods, stræbte hun at forøge Kongedømmets Besiddelser ved nye Erhvervelser. Undertiden tilmageskiftede hun sig Jord; oftere kjøbte hun Gods eller tilpantede sig det, og disse Pant gik da i Almindelighed siden over til ligefrem Ejendom. Denne Fremgangsmaade benyttede hun i Sverige, efter en langt større Maalestok dog i Danmark. Herregaarden Højstrup ved Stævns fik hun i Aaret 1400 i Pant af sin trofaste Raadgiver Folmer Jakobssøn Lunge, og til ham udbetaltes der da strax 2000 Mark lybsk; sex Aar efter overlod han hende Gaarden til Ejendom, formodentlig mod nye Udbetalinger. Falkendal kjøbte hun af Biskop Peder i Roskilde, Gavnø fik hun dels ved Kjøb og dels ved Mageskifte o. s. fr.[9].

At Dronning Margrethe ved disse Godshandeler har udnyttet enhver Fordel, hun kunde finde, er efter hendes og Tidens Karakter rimeligt nok og skimtes ogsaa gjennem de tørre Adkomstbreve; Fremgangsmaaden ved Erhvervelsen af Godset Hørsholm i Nordsjælland er her betegnende. I Aaret 1387 tilkjøbte Dronningen sig allerede den Ret, som to Brødre Alefeld havde i denne Gaard; den egentlig Indehaver var imidlertid Ridderen Bent Bjug, men han var stærkt nedsunken i Gjæld, og bl. a. havde ogsaa Margrethe ofte laant ham store Summer, snart til Driften af hans Gaard, snart til Kjøb af Heste og Klæder. Alt dette løb op til 1200 Mark lybsk og 200 Mark Sølv, og med Kravet herpaa samt med Alefeldernes Skjøde indfandt Dronningen sig saa hos Bent Bjug, da han i Marts 1391 laa dødssyg i Næstved. Resultatet var, at han maatte overlade Hørsholm til Margrethe som Pant for hele Summen; hun skulde tiltræde Gaarden lige efter hans Død og beholde den, indtil alle Pengene vare betalte tilbage. Saaledes havde hun Gaarden halvvejs til Ejendom, halvvejs til Pant, men næppe var Hr. Bent død, før hans Enke ligefrem skjødede hele Hørsholm til Kronen; Medarvingerne fik Erstatning paa anden Maade og gave ogsaa Afkald paa deres Ret. At kjøbe af Enker var i det hele noget, Margrethe ofte drev. Kyse i Sydsjælland fik hun af to forskjellige Enker; Skarridsholm, hvis Borgplads endnu ses ved Bredden af den smukke Skarridsø, fik hun af Barnum Erikssøns Enke, Ædle Jakobsdatter, Lundergaard ved Hjørring af to Enker og saaledes i flere Tilfælde [10].

Ikke sjældent kom der Gods til Kronen ad andre Veje; begik en Mand en Brøde, kunde denne lettest udsones, naar han overlod Margrethe sit Gods eller en Del deraf. Da saaledes en vis Hartvig Limbek havde ihjelslaaet en anden Adelsmand, oven i Kjøbet paa Herredsthinget, maatte han afstaa Kronen sin befæstede Gaard Næbbe ved Kolding; han fik dog selv Lov til at beholde Godset som Len, og her synes denne Formildelse rigtignok at have ført til, at Næbbe aldrig kom virkelig i Kronens Eje. En vis Niels Mikkelssøn, kaldet Krabbe, var anklaget for at have brudt Freden paa Fjends Herredsthing endog flere Gange, og hans Svende havde desuden brudt Kirkefreden; han maatte saa være glad ved at slippe med at afstaa sit Gods Fiskebæk og endda erklære, at Dronningen havde handlet naadig og vel med ham ved at tage Godset for hans Brøde[11].

Hvad vandt i det hele den danske Krone ved disse Godserhvervelser? Endnu mindre end ved Sverige er det muligt at sige noget herom for Danmarks Vedkommende. Godskjøbene og Tildømmelserne dreje sig snart om store Godskomplexer, Herregaarde med et Tilliggende af 40—50 Bøndergaarde, snart om en enkelt eller et Par Gaarde, og Adkomstbrevene indeholde langtfra alle saa fuldstændige Oplysninger, at en Optælling kan give noget Udbytte. Betydelig var Vindingen i alt Fald i Danmark, om end næppe tilnærmelsesvis saa stor som i Sverige. I Sjælland kjøbte eller erhvervede Margrethe vel en tyve Hovedgaarde, i Jylland omtrent tredive, og dertil kom saa en Mængde Strøgods og enkelte Gaarde. Er dette i sig selv betydeligt, blive Erhvervelserne forholdsvis endnu vigtigere, fordi Kronen kun havde Skatteret over den mindre Del af Landet, medens Adelstanden og Gejstligheden hver besad noget mere; forudsætter man, hvad der vistnok er rigtigt, at Kronens Gods holdt sig nogenlunde uforandret fra Margrethes Død indtil Reformationen, tør man sige, at Kronen næppe ejede synderlig mere end en Sjettedel af Datidens Danmark. Med dette i Erindring forstaar man bedre, hvor stor Betydning Margrethes og hendes Faders Godserhvervelser havde.

Denne Virksomhed for at udvide Kronens Gods, som Margrethe begyndte næsten lige ved sin Tiltrædelse og fortsatte med usvækket Iver indtil sin Død, forøgede i høj Grad Kongedømmets Styrke. En Mængde Adelsgaarde gik over til at blive kongelige Slotte, endnu flere bleve nedbrudte, og Kronens Indtægter forøgedes meget. Den store

Overgang af Skattegods til Adelsgods, der var saa faretruende for Kongedømmet, standsede og afløstes af en modsat Bevægelse; ved den nu anerkjendte Retssætning, at Skattegods ikke maatte formindskes uden Kongens Tilladelse, bleve endelig Kronens Indtægter sikrede for Fremtiden[12].

II. Margrethes Finansstyrelse.

Haand i Haand med den store Forøgelse af Kronens Gods, der fandt Sted i Dronning Margrethes Tid, gik ogsaa en Forøgelse af de enkelte Bønders eller Landboers Afgifter. Man forhøjede vel næppe ligefrem Landgilden, men jævnsides denne kom der nye Ydelser til, snart en Gjæsteriafgift til Underhold for Kongen eller hans Foged, snart et Krav om Arbejde ved det kongelige Slot. Valdemar Atterdag havde i denne Henseende været en stræng Herre for den danske Bonde, og det er muligt, at Margrethe i Danmark ikke behøvede at gaa ud over det Højdemaal, som han allerede havde naaet. I Sverige derimod er det klart, at Kronens Krav netop i hendes Tid voxede stærkt, og Dronningen tilstod selv, at Almuen havde baaret stor Tynge, siden hun kom til Riget; hun undskyldte det med den Orlog, der havde været, men skød ogsaa Skylden paa sine Fogeders Gjerrighed og Egenraadighed. Da Tiderne vare blevne roligere, skred hun til en Formindskelse af Almuens Byrder; ved et aabent Brev fra Maj 1403 aflagde hun en hidtil hævet Skat og erklærede ikke at ville kræve mere Arbejde af Bønderne end 4 Dage om Høsten og 4 om Vaaren foruden 8 Dages Arbejde til Kongens Fæster og Gaarde, hvad der jo endda var ret betydeligt. Herved blev hun dog ikke staaende; endnu det samme Aar underhandlede hun med det svenske Rigsraad om en Forøgelse af Byrderne, og dette bevilgede da Dronningen en stor Gjengjærd eller Gjæsteriydelse til Slottenes Proviantering, idet hver fri Mand skulde udgive en Ko, to Faar, dertil Smør, Rug og andet hver Vinter, halvt saa meget hver Sommer; Bønderne skulde desuden arbejde 24 Dage hvert Aar til Slottenes Behov[13]. Hvorvidt dette blev gjennemført, vides ikke; lidet rimeligt er det dog, at Dronningen har ladet sig nøje med mindre, end hvad Svenskerne tilbøde.

Naar paa den Maade Kronens Gods var stærkt forøget i Omfang og hver enkelt Bondes Afgifter vare forhøjede, vilde derved betegnes en ganske overordentlig Stigen i Kronens Indtægter, forudsat at alt dette ubeskaaret kom til Kronen. Saaledes var det imidlertid ingenlunde; man var kommen langt bort fra den Tid, da Kronens Oppebørsler skete ved lavættede Mænd, der selv havde en fast, ringe Løn, og som gjorde Kongen Regnskab for alt, hvad de toge ind. Nu var hele Kronens Gods, dens ligefremme Ejendom ikke mindre end det, hvoraf Kronen kun nød sin Overherreret, fordelt i Len, hvis Midtpunkt var det kongelige Slot og hvis Indehavere vare højbaarne Adelsmænd, der paa Slottet underholdt sig selv og de Svende, hvormed de skulde tjene Kronen i Krig. Disse Lensmænd var det, der oppebare alle Kongedømmets Indtægter, og kun den mindre Del af disse kom fra dem ind i den kongelige Kasse.

Hvorledes disse Lensmænds Stilling var i Margrethes

Tid, er det ikke muligt at faa en klar Oversigt over. Vi se, at der allerede da fandtes alle de Arter af Len, som siden holdt sig lige ned til Enevældens Tid; Len paa Regnskab, ved hvilke Fogeden selv nød en fast Løn og for øvrigt lod alle Indtægter gaa videre til Kronen, Len paa Afgift, ved hvilke Lensmanden saa at sige havde forpagtet alle Godsets Ydelser mod at afgive en bestemt Sum aarlig til Kronen, endelig frie Len, ved hvilke alle Indtægter oppebares af Adelsmanden, der til Gjengjæld vedligeholdt Slottet og underholdt sig og sine rustede Svende, — alle disse Former kunne paavises i Margrethes Tid. Derimod er det os umuligt at sige, hvor store Afgifterne vare i Forhold til Lenenes Størrelse, hvorledes Regnskabsfogeden var lønnet, eller i det hele at vise Udbredelsen af de forskjellige Arter af Len. Først dette vilde dog være virkelig oplysende; thi saa vist som Regnskabslenet var mere indbringende for Kronen end Afgiftslenet og dette atter bedre end det frie Len, saa vist vilde et stigende Antal af Regnskabslen vise Kongedømmets Tiltagen i Styrke, og en Forøgelse af de frie Len henvise til voxende Magt for Aristokratiet. Ad den Vej kan man paavise Kongemagtens Stigen og Synken i det sextende Aarhundrede; for Margrethes Tid er der ingen Mulighed til at naa saa vidt. Dronningen har selv haft en klar Oversigt over Forholdene; blandt hendes Papirer var der Lister over Lenene og deres Indtægter[14], men disse ere forlængst tabte og kunne nu ikke erstattes ved de faa og spredte Oplysninger om enkelte Len, der ere os levnede. Vi kunne her kun minde om, hvorledes den store Forordning af 1396 netop indskærpede Lensmændenes Forpligtelser overfor Kronen; de skulle ej, hedder det, plyndre og skjænde Lenene og Kongens

Slotte, som de hidtil have gjort, men gjøre deres Regnskab, hver af sine Len, naar det tilsiges dem [15].

Lenene, fra hvilke Rigets regelmæssige Indtægter kom, spillede desuden en vigtig Rolle i Statshusholdningen, idet Kronen ved at pantsætte dem kunde rejse store Summer. Uden Sikkerhed var det vel vanskeligt for Regeringen at faa Penge til Laans, og Pantsættelser af Kronens Gods ere derfor overordentlig hyppige, men det var en dyr Maade at stifte Gjæld paa; Panthaveren fik næsten altid Lenet som frit, brugeligt Pant, d. v. s. han hævede alle dets Indtægter, saa længe Gjælden var ubetalt. Hvilke Konsekvenser dette kunde føre med sig, var i frisk Minde fra Erik Menveds og Kristoffer den andens Dage, og Valdemar Atterdag havde derfor anvendt sin yderste Flid paa atter at faa saa mange Len indløste som mulig. At Dronning Margrethe stræbte i samme Retning, er let at forstaa, og mangfoldige Len kom i hendes Tid tilbage fra Panthaverne, hvor store Summer det end her ofte drejede sig om; et enkelt Herred i Sønderjylland, Risby Herred, løstes for Ex. for 9000 Mark lybsk, Ravnsborg paa Laaland for 5500 Mark, hvad der i Nutidsmønt svarer til med runde Tal en halv og en kvart Million Kroner [16]. Imidlertid tvang Statens ringe Indtægter dog ofte Dronningen til nye Pantsættelser [17], og om den paa denne Maade stiftede Gjæld i det hele aftog meget i hendes Tid, kan være tvivlsomt.

Et oplysende Exempel paa, hvorledes Margrethe maatte stride og kæmpe mod Pengetrangen, er hendes Mellemværende med Roskilde Bispestol. Ved hendes Tiltrædelse havde Bispedømmet allerede Ods Herred i Pant af Kronen, og for at kjøbe Bispens Stemme ved Kongevalget var hun yderligere nødt til at pantsætte Bispestolen Sømme og Ramsø Herreder for 3000 Mark Sølv; kort Tid efter laante hun 3000 Nobler af Kapitlet, der til Sikkerhed herfor fik Voldborg Herred, og paa en eller anden Tid kom endvidere Tune, Lille og Skippinge Herreder som Pant til Bispestolen[18]. Det var 7 af Sjællands Herreder eller en Fjerdedel af Øen, der paa den Maade var ude af Kronens Hænder, for ikke at nævne tre Kjøbstæder, Roskilde, Kjøge og Nykjøbing. Saaledes stod det, da Dronningens trofaste Raadgiver, Peder Lodehat, besteg Bispestolen i Roskilde (1395). Med denne kunde hun bedre komme ud af det; han indløste selv Voldborg Herred af Kapitlet, og allerede 1397 fik Margrethe dette og tre andre Herreder tilbage, formodentlig saaledes, at Pantesummen gjordes til simpel Gjæld; nogle Aar efter nedsattes den Sum, hvorfor Ods Herred stod i Pant, fra femten til otte Tusende Mark lødig[19]. Samtidig paatog Bispen sig med sine rigere Pengemidler at indløse forskjelligt Krongods, der var pantsat til private for mindre Summer, og i Aaret 1401 havde han i alt en Gjæld at kræve hos Kronen af 40,000 Mark lybsk eller henved halvtredje Million Kroner. Saa foretoges den endelige Transaktion: Bispen tilbagegav alle de Pantelen, han havde paa Sjælland, og fik for sine Krav Skanør og Falsterbo i Pant tilligemed de rige Indtægter af det skaanske Marked. Betingelserne vare imidlertid højst gunstige for Dronningen; hvert Aar skulde der afslaas 5000 Mark i Pantesummen, saaledes at Gjælden efter 8 Aars Forløb vilde være bragt ud af Verden og Lenene komme tilbage til Kronen. Efter hvad vi vide om Toldindtægterne, synes hine 5000 Mark at svare til, hvad der aarlig kom ind, og Bisp Peder maa derfor siges at have vist sin Herskerinde en stor Tjeneste, foruden at han strængt fulgte den kanoniske Lov, der forbød at tage Renter, hvad der jo faktisk skete ved de almindelige brugelige Panter. Allerede efter 6 Aars Forløb kom i øvrigt Slottene tilbage til Kronen[20].

Landgilden af Kronens Bønder og Fæstere var dog ikke den eneste Indtægt, der tilfløđ Staten gjennem Lensmændene; det samme var i det hele Tilfældet med alt, hvad Bondestanden bidrog til Statens Fornødenheder, og ved Siden af den visse Indtægt spillede ogsaa den uvisse en stor Rolle. Det var især Sagefaldet af Kronens Bønder, dertil Vragretten, hvilken sidste maa have indbragt betydeligt; vel vare Landets egne Indbyggere og siden Unionen ogsaa de nordiske Nabolande fritagne herfor, ligesom Hansestæderne burde være det[21], men vi skulle siden se, hvad Dronningen forstod ved en saadan Fritagelse. Hun søgte ogsaa at værne om Kronens Ret til Vrag, hvor hun kunde; allerede 1387 afstod Riber Bisp hende Halvdelen af det Vrag, der maatte falde i Vandfuld Herred, skjønt han havde dette i Pant, og i Aaret 1406 udstedte det kongelige Retterthing en Erklæring om, at alle Forstrande langs den danske Kyst tilhørte Kronen alene[22].

I Forhold til, hvad Bondestanden ydede til Kronen, var det kun lidt, hvad den faatallige og ikke meget rige Borgerstand kunde afgive. Fra hver Kjøbstad indkom der som fast Afgift en aarlig Byskat, som den borgerlige Magistrat indbetalte efter selv at have fordelt Beløbet mellem Borgerne; Summen var vel ikke stor, men som en Indtægt, Kronen kunde paaregne med Sikkerhed, var Byskatten dog af Vigtighed. Byfogeden eller Tolderen, der vistnok som oftest udgjorde én Person, indbetalte Sagefaldet fra Kjøbstæderne samt Told og Accise. Forleningsvæsenet var imidlertid ogsaa naaet til Kjøbstæderne, og det var ikke sjældent, at de ved Pantsættelser for lang Tid fjærnedes fra Kronen[23]; nogle af Byerne hørte desuden helt eller delvis under Gejstligheden, saaledes en Fjerdedel af Roskilde under Bispestolen, Næstved under Skovkloster.

En stadig Indtægt, der dog mindre kom fra de indenlandske end fra de fremmede Kjøbmænd, var endelig Toldintraderne fra det skaanske Marked, der løb op til aarlig at udgjøre 5000 Mark lybsk eller en kvart Million Kroner[24]; de spillede en lignende Rolle i Statshusholdningen som Øresundstolden senere. I lang Tid havde imidlertid Hansestæderne oppebaaret det meste af denne Indtægt, og siden brugtes Tolden som det sikreste Statsaktiv til Afbetaling af Rigets Gjæld; en tysk Ridder, Magnus von Alen, havde den i Pant for 10,000 Mark lybsk[25], og siden gik den, som vi have berørt, over i Roskildebispens Hænder, men i begge Tilfælde regnedes hele Indtægten fra i Pantesummen, der paa den Maade sank meget hurtig. Kronens Indtægt af Tolden mindskedes dog tillige, ved at det ofte var nødvendigt herpaa at anvise de aarlige Pensioner, som man udbetalte til nordtyske Fyrster for at knytte dem til Danmark; Erik af Lauenburg oppebar saaledes en Tid lang en Sjettedel af hele Tolden, og de pommerske Hertuger Barnim og Vartislavs modtoge senere hvert Aar 500 Mark stralsundisk deraf[26].

Hermed have vi set alle de regelmæssige Indtægter, som i Margrethes Tid tilfløde den danske Krone. Det vilde være meget dristigt at angive, hvor meget de tilsammen kunde beløbe sig til, og jeg vover kun ganske ubestemt at sige, at den aarlige Statsindtægt næppe har kunnet naa op til mere end henimod en Snes Tusende Mark lybsk eller omtrent en Million Kroner. Summen er unægtelig overordentlig lille, men det maa erindres, paa den ene Side, at mangfoldige Udgiftsposter, især Embedsmændenes Lønninger, der nu umiddelbart udredes af Statskassen, i Datiden hvilede paa de enkelte Len, paa den anden Side, at det kun var Borger- og Bondestanden, der ydede regelmæssige Bidrag til Statens Fornødenheder; Adelen og Gejstligheden nøde fuldkommen Skattefrihed, og medens den sidste vel besad en god Tredjedel af Landet, udgjorde Adelens samlede Gods snarere mere end mindre. Med andre Ord, det var maaske kun en Sjettedel af Riget, der bar hele Skattebyrden, det er da let at forstaa, at Udbyttet kun var ringe. Lige saa klart er det imidlertid, at Staten ikke kunde komme ud af det med denne Sum, næppe under de daglige Forhold, men sikkert ikke, naar der i en eller anden Retning indtraadte usædvanlige Udgifter, for Ex. til en Krig, thi Datidens Krige vare overordentlig kostbare; alene den korte Kamp, som Hanseaterne i 1362 førte mod Kong Valdemar, er saaledes beregnet at have kostet dem henved 200,000 Mark lybsk[27].

Statens regelmæssige Indtægter fik imidlertid en god Forøgelse ved overordentlige Skattepaalæg. Til saadanne udkrævedes Rigsraadets Samtykke, og Skatten paahvilede da i Almindelighed alle Rigets Borgere og Bønder, Adelens og Gejstlighedens Landboer ikke mindre end Kronens Fæstere og Selvejerne; at derimod de privilegerede Stænder selv umiddelbart ramtes af en Skat, hørte til de store Sjældenheder. Det er rimeligt, at Margrethe ofte benyttede sig af denne Vej for at forøge Statsindtægterne; vore Efterretninger om disse Forhold ere imidlertid meget tarvelige, og vi kjende egentlig fra hendes Styrelse i Danmark kun én stor Skat, som blev udgiven over hele Landet i Aaret 1396, den Gang Erik af Pommern blev valgt til Konge[28]. I Naborigerne nævnes Skatter noget oftere; de islandske Krøniker vide saaledes at fortælle om overordentlige Ydelser saavel i 1392 som i 1393, og disse ere vel ogsaa opkrævede i Norge, hvor der desuden senere blev givet en Skat i Anledning af Kong Eriks Bryllup[29]. I Sverige klagedes der meget over haarde Paalæg, og den ene Skat synes virkelig her hurtig at have afløst den anden. Ved sin Tiltrædelse fik Margrethe bevilget en Afgift af én Mark svensk af hver Bonde i hele Riget; nogen Tid efter, formodentlig i Anledning af Eriks Kongevalg, paalagdes den saakaldte Femtenmarks Hjælp, der synes at være udgiven flere Aar i Træk; deraf eftergav Kongen dog de fem Mark paa sin Eriksgata, og 1403 gav Margrethe Afkald paa Resten af denne Skat. Endnu samme Aar kom imidlertid et nyt Paalæg i Stedet; Dronningen gav det svenske Rigsraad nogle gode Løfter om at opretholde Landets Privilegier og om ikke at ansætte Udlændinge i Rigets Embeder, og Raadet gik ind paa at bevilge hende den saakaldte Markegjæld, der derefter paahvilede Landet adskillige Aar igjennem[30]. At flere af disse Skatter i Norge og Sverige dog have haft Sidestykker ogsaa i Danmark, er sandsynligt; et Skattepaalæg ved Regentens Bryllup havde gammel Hævd hele Norden over, og Eriks Brudeskat har derfor næppe været indskrænket alene til Norge; om Markegjælden hedder det ogsaa i Aaret 1410, at den da i 8 Aar var bleven betalt i alle tre Riger.

Saadanne Skatter vare af en Størrelse, der maatte gjøre dem ret trykkende for Befolkningen. Naar hver Bonde i

Sverige gav én Mark Penninge, saa beløber dette sig i Sølvværdi til omtrent 6 Kroner og svarer efter Nutidens Priser til et halvhundrede Kroner; i Danmark skulde Aar 1396 hvert Hus i Jylland give 12 Grot eller efter Pengenes nuværende Værdi omtrent 35 Kroner. At saadanne Summer overhovedet kunde udpresses af Befolkningen, bliver kun forstaaeligt. naar man véd, at Bønderne bleve lagte i Læg, ti eller tyve sammen, blandt hvilke saa den rige maatte hjælpe den fattige. Haardt faldt det alligevel at betale, men for Staten var Udbyttet af en saadan Skat meget betydeligt. Naturligvis er der fra hin Tid ikke levnet os Skatteregnskaber, der tillade os nøjagtig at angive, hvor meget hvert Paalæg indbragte; vi faa imidlertid en Ide derom, naar vi høre, at Skatten af 1396 i Fyn blev paalignet med ti Mark lødig paa hvert Sogn. Tænke vi os nemlig samme Beregning anvendt over hele Datidens Danmark, da vil denne Skat have indbragt en Snes Tusende lødige Mark eller over 50,000 Mark lybsk, med andre Ord en Sum, der i Nutiden vilde svare til mellem tre og fire Millioner Kroner. Paa den Vis gav en saadan Extraskat sikkert Kronen langt mere end alle de regelmæssige Statsindtægter et helt Aar igjennem.

De ofte gjenkommende og store Paalæg i Forening med de stærkere flydende dagligdags Indtægter, der skyldtes Margrethes Godserhvervelser og økonomiske Styrelse, gjorde det muligt for Dronningen altid at have Penge mellem Hænderne, og dette, som var et Særsyn i denne Tid, hvor Staten ellers stadig var i Pengenød, spiller ikke den mindst fremtrædende Rolle blandt Aarsagerne til Margrethes Held. I Virkeligheden er det ganske utroligt at se, hvilke Summer hun formaaede at skaffe til Veje; nogle Exempler fra hendes sidste

Aar maa her være tilstrækkelige. I Aaret 1408 udbetalte hun 9000 Nobler for at faa Gotland tilbage; kort efter blev Prinsesse Katharinas Medgift udredet med 40,000 rhinske Gylden; 1411 uddelte hun omtrent 26,000 Mark lybsk i milde Gaver, og i de samme Aar falder tillige en Række store Udbetalinger, der skaffede det ene Slot i Sønderjylland efter det andet i hendes Hænder. For ikke at nævne de samtidige Godskjøb og meget andet, saa løbe alene hine Hovedposter op til en hundrede Tusend Mark lybsk (6 à 7 Millioner Kroner), alt betalt i klingende Guld og Sølv.

III. Margrethe overfor Adelen.

Det kraftige Kongedømme, hvorefter Margrethe saa utrættelig stræbte, ramte først og fremmest den verdslige Stormandsstand i Norden. Da Adelen tildelte hendes Søn den danske Krone, maatte hun begynde sin Styrelse med at vise Eftergivenhed overfor den; Haandfæstningen samt Tilbagegivelsen af det af Valdemar Atterdag erhvervede Gods betegner dette Stadium, som dog kun varede i faa Aar. Siden førte Margrethe Adelen i Danmark fra den ene Indrømmelse til den anden, og de svenske Stormænd sloge strax Følge; hverken hun selv eller den unge Erik udstedte nogen Haandfæstning; de gamle Rigsembeder afskaffedes stiltiende, Raadets Myndighed formindskedes. Var derved Adelens politiske Betydning stærkt indskrænket, berøvede de store Godsinddragelser den de bedste Frugter af dens tidligere Overmagt, medens samtidig Kronens større Kraft ikke mindre end bestemte Lovregler forhindrede den i at forøge sit Gods ad uregelmæssige Veje.

Hvorledes Margrethe opnaaede en saa fuldkommen Sejr over de verdslige Stormænd, en Sejr, der tillige var aldeles ublodig, vil aldrig helt kunne forklares. De ydre Forhold hjalp stærkt dertil; Frygten for et udenlandsk Herredømme var udpræget baade i Danmark og Sverige, og man indsaa, at kun en kraftig Kongemagt kunde opretholde de nordiske Rigers Selvstændighed. I Danmark havde Valdemar Atterdag lagt en god Grundvold for Margrethes Virksomhed, og i Sverige var der aabenbart indtraadt en almindelig Udmattelse, en Lede ved den overalt følelige Retsløshed, som Margrethe i det mindste for en stor Del gjorde Ende paa. Sidst og mest laa Aarsagen vel i Dronningens egen Personlighed.

Margrethe maa have besiddet ganske ejendommelige Evner, saaledes som hun kunde vikle de forhen saa uregerlige Stormænd om sin Finger, Evner til at herske, men tillige Evner til at mægle og udjævne. I det daglige Liv have Adelsmændene sikkert i hende fundet en mild og venlig Herskerinde, der kom dem i Møde, hvor det var hende muligt; vi føle noget saadant, naar vi se hende atter og atter optræde som Mægler mellem Stormændene indbyrdes; det være sig Stridigheder om Gods og Ejendom eller blodige Familiefejder, alt udjævnes, hvor hun kommer til. En Mand, der stod hende saa skarpt imod som Drosten Bo Jonssons Søn, modtager dog Dronningens Bistand, naar han skal træffe Overenskomst om Skifte med sine Slægtninge[31]. I Danmark blev Jens Jenssøn (Brok) i Aar 1404 dræbt af en Løvenbalk, og det tegnede til en alvorlig Kamp mellem de to Slægter og deres Venner; imidlertid lagde Dronningen sig imellem og fik mæglet et Forlig: Drabsmanden, Hr. Jens Nielssøn af Avnsbjerg, skulde stifte Messer for den dødes Sjæl og sende Pilgrimme rundt om til Kirker i Norden; han skulde bede Enken om Tilgivelse «med gode Mænds Bøn og Knæfald», ja, han skulde overgive den dræbtes Slægtninge «et draget Sværd og falde paa Knæ for dem og bede dem ydmygelig for Guds Skyld at forlade ham deres Vrede og yde ham Fred»[32]. Hvad maa det ikke have kostet en stolt Adelsmand at bøje sig i den Grad!

Uden Tvivl har Margrethe benyttet alle de Midler, hendes Stilling gav hende til at vinde Adelen. Ved sit Hof var hun omgiven af adelige Jomfruer; dem kunde hun skaffe godt Underhold i de Klostre, hvortil hun skjænkede saa store Gaver, eller endnu bedre, hun kunde faa dem gifte, og i saa Fald var hun ikke uvillig til at hjælpe paa Medgiften; en svensk Adelsdame fik 100 Mark til Gave af Dronningen, da hun indgik Ægteskab, en anden modtog endog 200 Mark, og til lignende Brug skjænkede Margrethe betydelige Summer i sine sidste Dage. For de unge Adelsmænd, der tjente i hendes Gaard, sørgede hun paa samme Maade; hun stiftede for Ex., medens hun i 1410 var i Oslo, et Parti mellem en svensk Junker og en rig norsk Enke og bekostede selv deres Bryllup[33].

Hvor Kronens Interesser vare med i Spillet, stillede Margrethe sig ganske vist anderledes; selv her viste hun dog Mildhed i Formen, en Smidighed og Afbøjen, der sjældent lod det komme til skarpe Sammenstød. Hun har sikkert overfor Adelen anvendt den samme snilde Fremgangsmaade, som vi saa tydelig have kunnet følge overfor Hanseaterne;

hun har haft Undskyldninger, Opsættelser, halve Afgjørelser paa rede Haand og ad den Vej faaet sat igjennem, hvad hun vilde, uden noget Brud. Den Instruktion, hun medgav Erik til hans Norgesrejse, er i denne Henseende meget oplysende; helst skal han ingen Løfter give; tvinges han til at give Breve, maa det kun være Papirs-, ikke Pergamentsdokumenter; alt vigtigt skal han udsætte Afgjørelsen af. Det hed sig senere i Sverige, at Stormændene klagede til Margrethe, over at Sveriges Slotte til Trods for alle Tilsagn forlenedes til Udlændinge, og hun siges da at have svaret: Pas I kun paa Løftebrevene, Slottene skal jeg nok sørge for[34]. Med Klagen forholder det sig rigtig nok, men Margrethe har sikkert aldrig svaret paa denne skarpe Maade; vi kunne finde hendes Svar i de Ord, hun lægger Erik i Munden: hun har lovet snarlig Afhjælpning af de ulovlige Ansættelser, men henvist til, at Lensmændenes Gjenbreve laa nede i Danmark, saa at hun først maatte have dem hentede; hun har lovet at ville forhandle om Sagen med Erik, med sit Raad, hun har — ja, hvem vil maale sig med Margrethe i Evne til at finde Undskyldninger. Saa ere Svenskerne gaaede bort med en stærk Følelse af, hvor stor Velvilje og Interesse Dronningen nærede for dem, og først siden have de opdaget, at alt var blevet ved det gamle.

Sjældent antog Forholdet til Adelen derfor en voldsom Karakter, og Historien kjender fra hele Margrethes Tid kun et Tilfælde, hvor en Adelsmand dømtes til Døde og henrettedes; til Gjengjæld var denne ene rigtignok Nordens første Stormand, den ofte omtalte Abraham Broderssøn. I Sommeren 1410 var Hr. Abraham med paa Erik af Pommerns Krigstog til Als og endnu den 14 Avgust beseglede han tilligemed de andre danske Høvedsmænd et Forlig om Overgivelsen af Nordborg Slot; — allerede den 27 i samme Maaned blev han henrettet udenfor Sønderborg. Anklagen mod ham lød paa Fredsbrud; han havde «brudt det Vilkaar, som han selv havde vilkaaret under Liv og under Gods, om en Fred, som Kong Erik og hans Raad og Hr. Abraham Broderssøn selv havde lyst paa Landet Als». Senere tales der om Voldtægt, og den holstenske Krønike, der er en Menneskealder yngre, paastaar, at Kongen lod Abraham anklage for en Kvindes Skyld; en svensk Aarbog karakteriserer ham ogsaa som en stor Vellystning. Det være nu, som det vil; formelt retfærdig var Straffen vistnok, men at den var overordentlig haard, er sikkert nok; man var ellers i hin Tid ikke saa stræng mod Fredsbrydere og Voldsmænd, hvoraf der var nok i alle Stænder. Det synes temmelig givet, at Erik af Pommern i hint Brud paa den besvorne Fred kun har grebet Lejligheden til at ramme den overmægtige Stormand og farlige Undersaat, og Samtiden, i alt Fald Svenskerne, vare ogsaa ganske tilfredse med at se Hr. Abraham bragt ud af Verden. Krønikerne omtale hans Henrettelse, uden hverken at prise eller dadle den, men de tilføje alle skarpe Udtalelser mod den afdøde. «Han opførte sig meget tyrannisk, mens han levede», siger Vadstenadagbogen; en samtidig Aarbog erklærer ham for «en grusom Tyran» mod høje og lave, og en anden siger, at Erik ved at lade ham henrette «befriede Riddere og Svende, fattige og trængende, Bisper og Klerke for et Trældommens Aag».

Som man ser, var det Kong Erik, ikke Margrethe, der lod Abraham Broderssøn halshugge. Dronningen var da højt oppe i Sverige, fjærnt fra Begivenhedernes Skueplads, og om hun havde Del i sin gamle Tilhængers Død, er det umuligt at sige. Aaret efter stiftede hun Sjælemesser for ham baade i Roskilde og Lund, men dette var en Forpligtelse, som hun havde paataget sig tidligere, da den afdøde havde eftergivet hende, hvad hun skyldte ham. Officielt i alt Fald billigede hun Henrettelsen. Alt hvad Hr. Abraham ejede, hele dette umaadelige Gods i Sverige og Danmark blev lagt under Kronen, og i Aaret 1411 indkaldte Dronningen hans Arvinger for Rigsraadet; hun forelagde Sagen og tilspurgte dem, om de havde noget at indvende mod Dommen eller vilde rejse noget Krav paa den henrettedes Ejendom. De nægtede begge Dele og erklærede ikke at have Ret til nogen Arv, «uden Dronningen naadig vilde unde dem noget». Margrethe var selv ikke saa naadig, men et halvt Aar efter hendes Død tilbagegav Kong Erik «af Gunst og Naade» Hr. Abrahams Arvinger alt, hvad han ejede med Rette, mod at de atter erklærede, at han var bleven «rettelig undlivet efter Landsloven for sin Brødes Skyld». Den hele Efterhistorie gjør det rimeligst, at Margrethe heller ikke har været utilfreds med sin tidligere Yndlings Død*)[35].

---

*) I samtidige Kilder findes der intet direkte Vidnesbyrd om Margrethes Mening om Abraham Broderssøns Henrettelse; senere Forfattere vide des bedre Besked. Den omtalte holstenske Krønike synes at ville antyde hendes Medskyld, idet den siger, at mens Erik lod Ridderen halshugge, var Margrethe i Sverige og tilegnede sig alt hans Gods. Forfatteren er fuld af Had mod Dronningen; at hun netop da var i Sverige, er jo imidlertid rigtigt, og jeg er mere tilbøjelig til at give ham Ret end den endnu lidt yngre svenske Rimkrønike, hvis Fremstilling længe var Grundlaget for hele Skildringen af Margrethes Forhold paa dette Punkt. Denne, der er skreven kort efter 1450, fortæller følgende:

Mærkelige Oplysninger om Dronning Margrethes Forhold til den danske Adel kom tilfældig frem under en Retssag, som ved Aar 1460 førtes imellem Erik Erikssøn (Gyldenstjerne) og Svenskeren Ture Turesson (Bjelke); Striden drejede sig om Abraham Broderssøns Efterladenskaber, og Svenskeren synes at have hævdet, at Hr. Abrahams Godser vare tilfaldne Kronen og af Kong Erik skjænkede den afdødes Svigersøn. Da han imidlertid til Støtte herfor paaberaabte sig, at Dronning Margrethe paa egen Haand havde raadet over Hr. Abrahams Boskab og Værdigjenstande, erklærede hans danske Modpart, at dette, om end sandt, aldeles ikke kunde bevise noget. Thi det er vel vitterligt, siger Erik Erikssøn, «at Dronning Margrethe havde for Sædvane,

---

Kong Erik for ud med sin Magt,
Holsteland vinde var hans Agt.
Intet han dèr skaffe formaaede,
uden den mandigste Ridder, han aatte (ɔ: ejede),
lod han halshugge dèr.
— Dronning Margrethe det saare kjærer —
Hr. Abraham den Ridder hed;
længe skal man saadan lede,
som er saa vis og saa rig;
til Manddom var ej da hans lige.
Han misted' sit Liv i gode Tro;
Gud unde hans Sjæl i Himmerige Ro.

Denne Fremstilling er øjensynlig helt farvet; de samtidige Udtalelser om Abrahams Død vise, hvor hadet han var i Sverige, og dette er her helt glemt, for at man kunde rejse en Klage mod Kong Erik. For yderligere at skærpe den, er saa det lagt til, at Margrethe kjærede, klagede over hans Død. — En Misforstaaelse af denne samme Linje i Rimkrøniken har siden ført til, at man gjorde Hr. Abraham Broderssøn til Margrethes Elsker. Man læste: «Dronning Margrethe havde ham saare kjær», og dette blev da Grundlaget for hin saa ofte gjentagne Paastand.

at naar gode Mænd i Riget, de, som havde store Lande og Len af hende, bleve døde, da tog hun bort efter dem Penge og Sølv, alt det hun kunde fange. Saaledes bevises det om Hr. Mogens Munk, at da han blev slagen og mistede sit Liv for hendes Skyld, tog hun bort alt det, han aatte (ɔ: ejede) af Guld, Sølv og Penge, og sagde, at det var af Kronens; hun havde fanget det, thi vilde hun beholde det paa Kronens Vegne. Desligeste gjorde hun efter min Farbroder, Hr. Peder Nielssøn af Aagaard, tog fra hans Børn 1200 svære engelske Nobler i én Sum foruden alt andet Guld, Sølv og Penge. Desligeste gjorde hun ved Hr. Jakob Mus og mange flere gode, ypperlige Mænd her i Riget. Er mig og sagt, at hun gjorde desligeste efter Hr. Sten Bentsson her i Sverige, Marsk Erik (Ketilsson) og flere gode Mænd her i Riget» [36].

Hvor meget der ligger til Grund for disse Paastande, kan nu ikke oplyses; helt grebne ud af Luften ere de sikkert ikke, og om et af de Tilfælde, som Erik Erikssøn omtaler, vide vi ogsaa lidt fra en anden Kant. I Aaret 1435 blev der virkelig rejst Klage over, at Dronning Margrethe skulde have tiltaget sig Gods og Penge efter Hr. Mogens Munk, der faldt i Sønderjylland 1410; Kongen søgte da Oplysning derom hos Biskop Jens i Oslo, hos Hans Krøpelin og Jens Grim, som paa hin Tid havde «været i Dronningens Gaard og fulgt hende daglig», og hvad disse Mænd udsagde, lyder temmelig underlig, om end de selv mente dermed at svække Klagen. Det hedder i deres Vidnesbyrd, «at den Tid Dronning Margrethe forstod, at Mogens Munk var død, da for hun til Bygholm og derhos til den Gaard Boller og annammede i sit Værge Gods og Penge; siden noget derefter kom hun igjen til Bygholm og antvordede Hr. Mogens Munks Arvinger i vore og mange andre gode Mænds Nærværelse forskrevne Gods» — eller, som det hedder i ét af Vidnesbyrdene: «en god Del Gods»[37]. — Hele denne Fremfærd har jo et røt mistænkeligt Præg; det kunde dog lidet hjælpe, at Margrethe udleverede Godset «i gode Mænds Nærværelse», naar hun havde taget det i Forvaring ganske paa egen Haand, og man kommer uvilkaarlig til at tvivle paa, at den «gode Del» Gods, som Arvingerne fik, netop udgjorde alt det, som Dronningen havde fundet paa Bygholm og Boller. Hr. Mogens Munks Arvinger have øjensynlig fundet, at Margrethe just ikke lønnede den Mand paa rette Maade, der havde udgydt sit Blod for hende; Erik Gyldenstjerne mener jo imidlertid, at dette ingenlunde var enestaaende, og det synes rigtignok, at Dronningen undertiden glemte den Tak, hun skyldte sine bedste og nærmeste Raadgivere, saa snart de vare døde. Henning Podbusk for Ex. stod trofast ved hendes Side mange Aar igjennem, og uden hans Hjælp havde hun maaske aldrig faaet Magten i Danmark; ikke desto mindre var han næppe død, før hans Enke Gisla, Danmarks Drostinde, som hun kaldte sig, og hans Sønner maatte afstaa en stor Mængde af det Gods, som han havde kjøbt eller tilpantet sig. Ja, dette kan naturligvis være gaaet ganske ærlig til, men Margrethes hyppige Lyst til at handle med Enker gjør dog her et uheldigt Indtryk[38].

Allerede fra Samtiden findes der saaledes enkelte Oplysninger om den Misnøje, som en stor Del af den danske Adel nærede mod Dronning Margrethe, og derigjennem faar det en vis Betydning at se, hvorledes hun optræder i Adelens Traditioner, der rigtignok først ere nedskrevne langt senere, nemlig i de adelige Slægtebøger fra det sextende og syttende

Aarhundrede. Rundt om i disse findes der adskillige Anekdoter om Margrethe og hendes Forhold til Adelen. Det hedder saaledes, at hun tvang Rosenkranserne til at tage deres Løver ud af Vaabenet og sætte Hunde i Stedet; Ligheden med de kronede Løver i Danmarks Rigsvaaben forekom hende at indeholde en Anmasselse, som ikke burde tilstedes. Ganske paa samme Maade gik det Familien Breide; den Øxe, som Løven i dens Skjold holdt i sine Poter, mindede om Hellig Olufs Øxe i den norske Løves Kløer, og Dronningen bød dem da at udslette den. Egenraadig blandede hun sig i Adelens Giftermaal: en Jomfru Kirstine Thot, der af Forældrene var bortlovet til Holger Munk, tog hun fra denne, og mod hendes egen Vilje bortgav Dronningen hendes Haand til Jakob Mus*). Efter en Bemærkning af Hvitfeld førte Margrethe stedse de Ord i Munden, at hun vilde «skudde Abilden, stemme Bækken og bryde Bægeret»; derved skal hun have tænkt paa Slægterne Abildgaard, Limbek og Beger, «hvilke hun vilde fornedre, som hun og holdt dennem». Ja, Margrethe skal end ikke have taget i Betænkning at lade de

---

*) Fru Kirstine siges at have hævnet sig ved at forære sin Ægteherre en Kobbernagle, indfattet i en Guldring, og ledsage denne Gave med de Ord: «Arte dig, Kobbernagle, thi du ligger i Guld», hvorved hun vilde antyde, at Jakob Mus hørte til en langt uanseligere Adelsslægt end hun. — Rent humoristisk er en anden Historie om Margrethe og Jakob Mus. Mens han var Høvedsmand paa Laholm, meldte Vagten, at en Rytterskare begjærede Adgang til Slottet. Jakob Mus, der netop sad ved Middagsbordet, vilde imidlertid ikke forstyrres og lod svare: Musen vil have Madro. «Men ikke længer, end Katten vil», lød det fra en Dame, der holdt i Spidsen for Rytterne; hun red strax over et Vadested og trængte ind paa Slottet. Damen var naturligvis Margrethe, og Vadestedet hedder endnu den Dag i Dag «Drottningavadet».

Adelsmænd dræbe, der stode hende i Vejen; saaledes gik det Holger Gregerssøn (Krognos) i Skaane, der var hende altfor mægtig. Efter en anden Version blev Hr. Holger dog dræbt af en Mand, som Dronningen lige i Forvejen havde adlet med det underlige Navn Sankepil, og skjønt hun var ret fornøjet med at blive af med den skaanske Herremand, lod hun strax Morderen henrette, saa at Sankepil kun nød sit Adelskab i otte Dage. Bliver Fortællingen paa den Maade et Slags Vidnesbyrd om Margrethes strænge Udøvelse af Retfærdigheden, saa hedder det rigtignok andensteds, at hun selv havde lovet Sankepil Adelskab for at faa ham til at dræbe Oluf Gregerssøn. Klarere viser derimod Dronningens skaanselsløse Hævdelse af Retten sig i Sagnet om den skaanske Herremand Peder Grim, der ejede «Valden, hvor siden Tosterup blev bygt». Han havde selv faaet sine Bønder til at dræbe Præsten i Lødderup, men tog siden Dom over dem og lod dem henrette; dermed mente han, at den Sag var afgjort. Margrethe lod ham imidlertid belejre paa hans Gaard, og efter at have forsvaret sig i Aar og Dag maatte Peder Grim overgive sig; hvad Straf han derefter fik, fortælles der ikke[39].

Nu, alt dette er Anekdoter, og med deres historiske Troværdighed staar det kun daarlig til, ja flere af dem ere endog bevislig urigtige; allerede før Margrethes Tid bar for Ex. Breidernes Løve ingen Øxe, og først længe efter hendes Dage fandt Rosenkranserne paa at optage Løver i deres Vaaben. Højst betegnende er det dog, hvor enige alle disse Traditioner ere i at fremstille Margrethe som en Herskerinde, der var overvættes ubehagelig for Adelen, og rent historisk fremtræder Frygten for hende endnu Hundrede Aar efter hendes Død. Dengang det danske Aristokrati vandt sin største Sejr ved at afsætte Kong Kristjern den anden, der var traadt i Margrethes Fodspor og blandt andet havde gjenoptaget hendes Ransagelse efter bortkommet Krongods, da maatte den nyvalgte Kong Frederik love, at «efterdi Dronning Margrethe og Erik af Pommern have tvunget nogle af Adelen til at tage deres Godser til Len af Kronen, vil han efter Overlæg med Rigsraadet kassere, døde og tilintetgjøre slige Breve»; en dertil sigtende Bestemmelse blev ogsaa siden indført i Frederik den førstes Haandfæstning[40].

Af denne Traditionens Karakter i Forening med, hvad vi vide om Margrethes Sammenstød med enkelte Stormænd, tør man nok slutte, at der hos den danske Adel har været en skjult Misfornøjelse med Margrethes Styrelse. Aabent traadte denne Følelse dog ikke frem, og ganske vist, berøvede Margrethe end Danmarks Adel meget, især af dens politiske Indflydelse, gav hun den paa andre Maader rig Gjengjæld. Hoffets nye Tjenestemænd fik ikke paa langt nær den Magt, som de gamle Rigsembedsmænd havde haft, men deres Myndighed strakte sig over hele det forenede Norden; den danske Herremand fik ikke mere Lov til at tilegne sig Kronens Gaarde og Bønder i Danmark, og som Foged afkrævedes der ham strængt Regnskab for, hvad han oppebar paa Kronens Vegne; i Stedet havde han Udsigt til at faa rige Len i Sverige og Norge, og heroppe, fjærnere fra Dronningens Øjne, kunde han skaffe sig Gods og Ejendom efter den største Maalestok, og uden at han behøvede at holde sig altfor stadig paa Lovens Veje.

Den svenske Adel var uheldigere stillet; den tabte langt mere end sine Naboer i Danmark, og den fik intet til Erstatning for sine Tab. At Sveriges Stormænd fandt sig i deres Ydmygelse, lige efter at de selv havde ydmyget Kongemagten i Albrechts Person saa grundig som aldrig før eller senere, det kan kun forstaas, naar man tænker sig, at her som saa ofte en almindelig Slaphed og Udmattelse er fulgt efter den altfor stærke Anspændelse af alle Standens Kræfter. Den maatte finde sig i at blive tilbagetrængt fra næsten al Indflydelse paa sit Fædrelands Styrelse; medens den saa sig udestængt fra de vigtigste svenske Len af danske og tyske Adelsmænd, led den de største pekuniære Tab ved den Inddragelse af bortkommet Krongods, der blev gjennemført med en saa overordentlig Strænghed. Vist var det, at den bøjede sig; mod hele Margrethes Fremfærd satte den kun en træg og passiv Modstand, hvis Udslag blot blev det, at Indfødsretten atter og atter blev hævdet paa Papiret, uden nogensinde at blive overholdt i Virkeligheden. Sveriges Stormænd var det vel, som fik givet Kalmaroverenskomsten en saadan Karakter, at Dronningen lod den ligge hen uden Stadfæstelse, men den formaaede derved ikke at hindre, at hun gjennemførte sine Tanker om Foreningen og Sveriges Styrelse med ubøjelig Konsekvens.

IV. Margrethe overfor Gejstligheden.

Medens Dronning Margrethes personlige Optræden, hendes indsmigrende Venlighed og stærkt fremtrædende Smidighed næppe kunde dække over, hvor skarpt hendes Politik var rettet mod de verdslige Stormænd, stillede hun sig derimod fra første Færd yderst velvillig mod Gejstligheden. Uagtet hun heller ikke overfor denne Stand undlod at holde Kongemagten højt, betegnes hendes Forhold til Kirken ved Opofrelser af et saadant Omfang, at hun utvivlsomt maa have lagt den største Vægt paa helt og holdent at vinde Gejstligheden for hos denne Stand at finde den fuldstændige Taknemlighed og Hengivenhed, som hun efter sin Styrelses Karakter ikke kunde vente hos de ledende blandt Lægmændene.

Er dette den Hovedtanke, der har ledet Dronningen ved hendes Optræden overfor Kirken, da maa den siges at have været rigtig og tidssvarende. Forholdene vare netop saadanne i Datiden, at Gejstligheden i høj Grad trængte til Statens Hjælp og derfor maatte forudsættes at ville vise sig meget taknemmelig, naar denne blev ydet, medens omvendt Kongemagten ikke mere havde noget at frygte af Kirken. Her ved Aar 1400 var den Tid jo fuldstændig forbi, da Paven i Udlandet og Bisperne i Indlandet vare de farligste Fjender af Kronens Myndighed; den store Kamp, der fra det 11te til det 13de Aarhundrede var ført mellem Sværdet og Krumstaven, var endt, tilsyneladende med Sejr for Gejstligheden, i Virkeligheden til dens store Skade. Paverne vare flyttede til Avignon, og deres babyloniske Fangenskab var siden blevet afløst af det store Skisma; fra alle Sider raabtes der paa indgribende Reformer i Kirken. I Indlandet var jævnsides Gejstligheden den verdslige Adel voxet frem til en Stand, hvis Indflydelse var farlig for Kongemagten, men hvis Lovløshed og Rovgjerrighed medførte endnu større Farer for Kirken, der daarlig formaaede at beskytte sin Godsrigdom mod de adelige Voldsmænd. Saaledes kom det da ganske naturlig dertil, at Gejstligheden ønskede at indgaa Forbund med den fremvoxende Kongemagt. Paven attraaede fremfor alt at sikre sig de store Indtægter, der tilfløde ham fra Norden, og hvem kunde tillade ham at sende sine Skatteopkrævere ind i Riget, hvem kunde hjælpe ham at afpresse Prælaterne de store Summer, der afkrævedes dem ved deres Indsættelse, hvem, uden netop Kongen? Saa deltes man da let om Byttet; Paven fik Pengene, Kongen den faktiske Indflydelse over Landets Kirke; var det end stadig Paven, der besatte Danmarks Bispestole og Prælaturer, saa gjorde en Anbefaling fra Kongen altid Udslaget i Rom, om ikke af anden Grund, saa fordi det ellers var let at finde et villigere Øre i Avignon. Dette Forbund mellem Konge og Pave var langt fra til Glæde for Landets Gejstlighed; desto større Fordel havde denne derimod af den stærke Kongemagt, som baade var i Stand til og virkelig stræbte efter at gjøre Ret og Skjel mellem alle, og som særlig bekæmpede Herremandsstanden.

Dette nye Forhold mellem Stat og Kirke træder i Danmark først frem med Valdemar Atterdag, og Gejstligheden gjorde store Opofrelser for at hjælpe denne Fyrste i hans ivrige Virken til Landets Bedste, skjønt Valdemar just ikke altid lønnede den paa rette Maade. Han, hvis Fader endnu havde talt en Ærkebiskop blandt sine farligste Fjender, har vistnok ikke helt haft Øje for den ganske forandrede Stilling og ikke indset, hvor let det var at gjøre Gejstligheden til de ivrigste Partigængere for det nye Monarki. Han nød Pavens Venskab, besøgte ham i Avignon og fik store Privilegier og Rettigheder over den danske Kirke; han benyttede sig af Gejstlighedens Vanmagt, afpressede den haarde Skatter og gjorde Laan hos den, som han glemte at betale tilbage. Nogen rigtig Tiltro til den nærede han dog ikke; han gav den ikke nogen Indflydelse paa Statens Styrelse, og de vigtige Punkter i Landet, som den sad inde med, ønskede han helst selv at faa i Hænde; Kjøbenhavns Slot tog han fra Roskildebispen, Hammershus fra Ærkestolen. Valdemar fandt da ogsaa hos Gejstligheden kun den nødtvungne Tilslutning, som Forholdene medførte, medens Prælaterne i deres Indre harmedes over denne Konge, der «tilsidesatte alle Kirkens Friheder». Margrethe derimod gjorde Skridtet fuldt ud. Ligesom Faderen stillede hun sig i det venligste Forhold til Paven og besatte gjennem denne faktisk alle Rigernes kirkelige Embeder, men samtidig hermed viste hun paa mange Maader Indlandets Gejstlighed sin Gunst, saaledes at den glemte sin Afhængighed og altid viste Dronningen den største Hengivenhed.

Faa Aar efter at Margrethe havde tiltraadt Regeringen i Danmark, opstod det store Skisma i den katholske Kirke; i Danmark holdt man sig til de romerske Paver, Urban VI og hans Efterfølgere, og disse viste ofte Dronning Margrethe deres venskabelige Stemning, som hun gjengjældte ved at sende dem store Gaver, især dog ved at vise sig eftergivende mod de store Krav, som de stillede til Nordens Gejstlighed og Folk. Margrethe kunde hos Paven opnaa, omtrent hvad hun vilde. Da der til Aaret 1390 var udskrevet en stor Jubelfest i Rom, ytrede Dronningen Lyst til selv at komme derhen, men fandt dog Vejen altfor lang; Paven skyndte sig da at tilstaa hende det Privilegium, at hun ved at besøge visse Kirker i Norden skulde opnaa den samme Aflad, som man ellers kun kunde vinde i selve Rom, dog saaledes ikke at forglemme, at hun snart indsendte sit Pengeoffer til Paven. Kort efter sendte denne hende oven i Kjøbet et hemmeligt Sekret, hvormed hun skulde forsegle de fortrolige Breve, hun vilde sende ham[41]. Den indre Splid i Kirken og med den ogsaa Pavens Bøjelighed steg endnu mere i hendes sidste Aar, da Konciliet i Pisa traadte sammen og valgte en ny Pave, uden at kunne bevæge de to andre til at træde tilbage.

Dette Margrethes Forhold til Pavestolen gav hende den største Indflydelse over Kirken i Norden. Paa forskjellig Vis havde Paven vidst at indskrænke Domkapitlernes Valgret, og de fleste ledige Bispestole bleve paa denne Tid besatte ved pavelig Provision, men hvem Paven valgte, det afhang i Hovedsagen af Margrethes Ønske. Vi have jo ogsaa i det foregaaende set mange Exempler paa, hvorledes Margrethe skaltede og valtede med Bispestolene i de tre Riger. Som oftest har hun vel allerede haft Indflydelse nok paa Domkapitlerne til at henlede deres Valg paa Personer, der vare hende behagelige og hvem hun saa siden skaffede Pavens Stadfæstelse; men hvor dette ikke var Tilfældet, hvor et norsk eller svensk Kapitel foretrak en indfødt Gejstlig for den danske eller tyske Prælat, som Dronningen præsenterede dem, ja dèr kom Paven hende til Hjælp. Kapitlets Valg kunde være foretaget nok saa omhyggelig efter alle kanoniske Regler, det blev i Rom uden videre underkjendt, og Pavens Valg faldt da altid paa Margrethes Kandidat. Vi minde her kun om Peder Lodehat, der blev indsat paa en svensk Bispestol, flere Aar før Margrethe fik Herredømmet i Sverige, om den i alle Maader lidet heldige Tysker, Niels Ruser eller Finkenog, der blev Ærkebisp i Nidaros, endelig om alle de Bispesæder i Norge og Sverige, som Dronningen fik beklædte med Danske.

Hævet paa denne Maade over enhver Frygt for Fare fra Gejstlighedens Side sørgede Margrethe dog for, at Kirken ikke følte Vægten af det Aag, som den i Virkeligheden bar. Tværtimod, hun søgte strax i sine første Regeringsaar at udslette de Indtryk, som hendes Faders Optræden havde efterladt, og med store Ofre udsonede hun, hvad Uret Valdemar havde begaaet mod Kirken. Hun begyndte med at tilbagegive Roskildebispen hans kjære Kjøbenhavn, og til Tak for den lange Tid, hvori Valdemar havde haft denne By, gav hun Bispen noget Gods til Ejendom, andet til Pant. Ærkebispen i Lund synes allerede før Margrethes Tid igjen at have faaet Hammershus Slot i Hænde; Dronningen skjænkede hans Domkirke en pragtfuld Monstrans, og hun erklærede, at hun altid vilde være en lydig Tjenestekvinde af St. Laurentius[42].

Hvad Margrethe begyndte i den Tid, da hun selv var svag og trængende, det fortsatte hun efter udvidet Maalestok, da hun var bleven de forenede Rigers mægtige og rige Herskerinde. Hun, der ellers var saa sparsom og næsten paaholdende, optraadte overfor Kirken med en Gavmildhed, der næppe har sit Sidestykke blandt Danmarks Fyrster, og med rund Haand uddelte hun Jordegodser, Klenodier og rede Penge til den danske Gejstlighed. Snart er det hele Rækker af Gaver, fastsatte ved en bestemt Lejlighed, som da hun ved Rigsmødet i Vordingborg i Juli 1393 paa en Gang bortskjænkede fem store Herregaarde og et omfattende Godskomplex; snart er det enkeltstaaende Gaver, der imidlertid følge paa hinanden med korte Mellemrum. Alle Danmarks

Bispestole fik Dronningens Gavmildhed at føle. Lunds Ærkebisp modtog, kort efter de skaanske Slottes Tilbagevindelse fra Hanseaterne, Slottet Tustropsø, som var frataget eller afkjøbt Tuve Galen; Roskilde Bispestol fik Gaarden Saltø til Ejendom, Odensebispen fik Taasinge halvvejs til Pant og halvvejs til Ejendom. Til Børglum skjænkedes Rugtved, til Viborg Hald, og Trøjborg i Sønderjylland overlodes som Pant til Ribe Bispestol; Aarhusbispen maatte lade sig nøje med en lille Gaard ved Navn Linde, men til Gjengjæld fik hans Kirke en Gave af 1600 lødige Mark. Blandt Klostrene var det, naturlig nok, især Jomfrustiftelserne, der bleve Gjenstand for den kvindelige Regents Omhu; Roskilde Frue-kloster og Nonneklostrene i Aalborg og Hundslund fik store Jordegodser ved Uddelingen i 1393. Heller ikke glemtes dog de rige Herreklostre, og baade Esrom, Sorø og Ringsted modtoge værdifulde Ejendomme eller store Pengesummer. Kjøbstadkirkerne, især de, der vare indviede til Jomfru Maria, ja selv en stor Mængde af Landsbykirkerne fik Gaver i Gods og Penge eller hellige Kar til Skjænk; endnu i vore Dage existerer der adskillige Kalke, der bære Margrethes Navn og af hende ere givne til forskjellige Kirker, og for et Par Aarhundreder siden var der bevaret endnu flere[43].

Til Gjengjæld for disse rige Gaver krævede Margrethe af Kirken Oprettelsen af Altre med Messer eller Aartider. Bisper og Klosterforstandere maatte love at indrette et særligt Alter i deres Kirke for en eller anden Helgen, for det hellige Kors eller oftest for Vor Frue. Undertiden blev der truffet nøjere Bestemmelser; i Roskilde skulde der «i det søndre Taarn vesten i St. Lucii Kirke bygges et Kapel med to Hvælvinger, med gode nye Glarvinduer, Ornamenter, Piktura og andet Tilbehør, saa at dette Kapel vorder baade vel lyst og favert og godt»[44]. Ved disse Altre skulde der holdes en daglig Messe, der skulde vedvare til evig Tid, til Dommedag, som man udtrykte det; under Messen skulde der brænde Lys. Hist og her kunde der i somme Kirker være flere saadanne evige Messer at holde. I Aarhus Domkirke for Ex. var der allerede én daglig Messe, »Kongemessen« kaldet, da Margrethe i Aaret 1407 fik oprettet et Alter for Kirkens Skytshelgen, St. Klemens, ved hvilket der atter skulde læses en evig Messe med Psalmer før og efter, og samtidig skjænkede hun Kirken 600 lødige Mark, hvorfor der skulde kjøbes Jordegods, mod at Bisp og Kapitel paatoge sig endnu en tredje Messe. Hver Aften «evindelig til Dommen» skulde Kannikerne mellem Aftensang og Natsang gjøre en højtidelig Procession med Blus og Røgelse og med Klerker og Peblinge. Fra Koret skulde de gaa til Vor Frue Alter næst sønden ved Kordøren; her skulde de blive staaende og synge den Vor Frues Lovsang, som hedder *Salve, regina misericordiæ* osv. (Hil dig, Barmhjertighedens Dronning), og den Lovsang for Vor Frue, som hedder *Ora pro populo, interveni pro clero* osv. (Bed for Folket, hjælp Gejstligheden), samt det Versikel *Ora pro nobis, sancta dei genetrix* (Bed for os, hellige Guds Moder), saa tre Kollekter, den første for Vor Frue, den anden for Guds Fred, den tredje for alle kristne Sjæle[45]. Dette som et enkelt Exempel. Disse daglige Messer vare en ikke ringe Byrde for Gejstligheden og vakte i alt Fald senere megen Misnøje; Dronningen søgte ogsaa at gjøre Bestemmelserne derom saa urokkelige som muligt og fordrede for Ex. ofte et udtrykkeligt Løfte om, at ingen anden Messe skulde nedlægges i Stedet for den af hende oprettede.

Jævnsides de daglige Messer indstiftedes tillige Aartider, Sjælemesser, der paa en bestemt Dag hvert Aar skulde bedes for Dronningens Faders Sjæl, for hendes Forældres (ɔ: Forfædres) og Venners og hendes egen Sjæl*). Ved denne Lejlighed skulde hele Kirkens Pragt udfoldes; i Børglum skulde Aartiden holdes «med 33 Præster og 33 Messer, med Vigilier, Almisser, gudelige Bønner, Mad og Øl og andre gode Gjerninger, som dertil høre, og dette baade om Aftenen og om Morgenen» paa den foreskrevne Dag[47]. Det skulde være en Festdag for hele Kirken; Bispen eller Alterpræsten skulde beværte Kannikerne det bedste han kunde med Mad og Øl; til Peblingene skulde uddeles en Tønde Øl, 100 Brød og Mad dertil; ofte fordeltes der ogsaa Pengegaver paa den Dag.

Der er unægtelig noget paafaldende ved Margrethes storartede Gavmildhed overfor Gejstligheden. Hvor fromt og Gud velbehageligt end alt dette var efter Datidens Anskuelser, fristes man dog til at spørge, om det var Fromhed og kun Fromhed, der bragte Dronningen til saa hurtig at bortskjænke en meget stor Del af de Godser, som hun med største Møje havde fravristet Adelen. Nu, politiske Betragtninger have ganske vist spillet ind med. Den Magt, Gejstligheden havde over Folket, var saa stor, at dens Gunst vanskelig kunde betales for dyrt; det nye Kongedømme kunde nok trænge til Yndest og god Omtale, og en saadan kunde den vanskelig finde uden netop hos Kirkens Mænd. Heller ikke lod Margrethe sig nøje med blot at kræve Gudstjeneste og Messer af Gejstligheden; hun fordrede ogsaa, at den skulde støtte hende og hendes Regeringsvirksomhed ved Hjælp af den store Rigdom, der laa under «den døde Haand», og som hun selv saa væsentlig forøgede. Især maatte Bisperne stadig hjælpe hende til Penge, sjældnere vel ved ligefremme Gaver, tidt og ofte derimod ved Laan. Hvad Peder Lodehat indlod sig paa af Pengeofre, have vi allerede set, og lignende Mellemregninger havde Margrethe med alle Landets Bisper. De fik Landets Len og Slotte i Pant mod at skaffe de store Summer i rede Penge, som Dronningen skulde bruge, Riberbispen saaledes Lundenæs, Aarhusbispen Samsø og Kalø; i Margrethes senere Aar gave de atter Lenene tilbage og kvitterede for alt Mellemværende, men at de ved den Lejlighed gave Afkald paa større eller mindre Dele af det oprindelige Laan, kan nok sluttes af Kvitteringernes ubestemte Udtryk. I sig selv foretrak Margrethe ganske vist at se sine Slotte i den hende hengivne Gejstligheds Hænder fremfor hos de langt mindre paalidelige Adelsmænd, og en lignende Tanke ligger maaske bagved Overdragelsen af de nylig erhvervede Adelsgodser til Kirken; denne skulde nok vide at holde fast ved dem, og ved Modtagelsen maatte Bisper og Klostre forpligte sig til at nedrive den faste Borg paa Godset.

---

*) Mærkeligt er det, hvor sjældent Margrethe mindedes sin Moder. I Esrom, hvor Helvig laa begraven, stiftedes der en daglig Messe for hendes Sjæl; til Aas Kloster i Halland skjænkede Margrethe en forgyldt Tavle med Helgenlevninger, og til Gjengjæld skulde der holdes Sjælemesser baade for Kong Valdemar og Dronning Helvig[46].

Imidlertid er der dog næppe Grund til at tvivle om, at Margrethes Begunstigelse af Gejstligheden har haft en virkelig Fromhed til Baggrund[48], om end naturligvis en Fromhed af den Art, der var den almindelige i hine Aarhundreder. De dybere Strømninger i Troslivet, der hist og her kom til Orde og i Norden havde fundet en saa mærkelig Talsmand i den hellige Birgitta, have næppe paavirket den kølige Margrethe, hvis Stræben i saa høj Grad var vendt mod det praktiske Liv. Stræng Opfyldelse af alle kirkelige Pligter har derimod vistnok fyldt hende med personlig Tilfredsstillelse, og en saadan se vi da ikke blot ved hine Gaver til Gejstligheden, hvorved politiske Hensyn til en vis Grad spillede ind, men ogsaa i det daglige Liv. Traditionen vidste siden at fortælle, at Margrethe aldrig spiste eller drak, før hun havde ladet holde to Messer for sig, og under dem hverken talte hun eller sysselsatte sig paa anden Maade, men bad alene[49]. I det kirkelige Foreningsliv synes hun at have deltaget med stort Liv; hendes Kalentebrødre i Roskilde og i Ods Herred ligesom Kristi Legems Gildet i Næstved fik Gaver ved hendes sidste testamentariske Bestemmelser, og ligeledes var hun Medlem af Hellig Trefoldigheds Gildet i Flensborg, til hvilket hun bl. a. skjænkede et Par gyldne Kroner, som skulde sættes paa Mariebilledets Hoved[50]. For Helgenlevninger havde hun megen Interesse ligesom allerede Faderen Valdemar Atterdag og dennes gode Ven, Kejser Karl IV[51].

En kirkelig Interesse, hvori egoistiske Bihensyn ikke synes at have haft nogen Del, fremtræder endelig i Margrethes Grundlæggelse af et Par nye Klostre i Danmark. En rig skaansk Adelsfrue, Ida Falk, havde oprettet et Jomfrukloster i Gladsaxe og dertil skjænket forskjelligt Gods i sit Testamente, hvori hun indsatte Dronningen og Bisp Peder Lodehat til sine Exekutorer. Roskildebispen og Margrethe flyttede imidlertid Klostret til Sjælland, hvor det først blev bestemt til at være i den Gaard Annæs ved Arresø, som

Margrethe havde kjøbt, og siden fik sin endelige Plads paa Gavnø, som Skovkloster afstod, medens Gladsaxe gik over i Kronens Eje. Det var et kvindeligt Tiggerkloster, en Aflægger af Agnete Kloster i Roskilde, og Margrethe skaffede det Pavens Stadfæstelse, medens Bisp Peder forøgede dets Gods ved betydelige Gaver. Ogsaa den af Margrethe saa meget beskyttede Birgittinerorden fik i hendes Tid fast Fod i Danmark. Allerede 1401 omtales det, at hun havde erhvervet sig Grimstorp paa Laaland for dèr at grundlægge et Kloster, der dog den Gang var paatænkt at være «til Vor Frue og St. Benedikts Ære»; siden skjænkede hun endvidere Byen Skemminge dertil, og ved samme Lejlighed fastsattes det, at Klostret skulde tilhøre Birgittinerordenen; dets Navn blev Maribo. Fundatsen for denne Stiftelse blev udstedt i Aaret 1408, og allerede i Margrethes Tid var der bosat Munke her, om end Klosterbygningen først blev fuldført nogle Aar efter hendes Død[52].

Vi have i det foregaaende nærmest betragtet Dronning Margrethes Optræden overfor den danske Gejstlighed, der havde til Følge, at denne helt og holdent sluttede sig til hendes Politik; — en hel Del anderledes gik det med Gejstligheden i Norge og Sverige, idet her den Yndest, Margrethe viste Kirken, til Dels eller helt blev opvejet af de almindelige politiske Grundsætninger, hun fulgte. Den norske Gejstlighed synes endda kun i ringe Maal at have nydt godt af hendes storartede Gavmildhed, om end der kjendes enkelte Pengegaver til Kirker og Klostre i Norge[53], ligesom Erik, da han i 1405 drog derop, medførte et Par guldstukne Silkeklæder, der skulde anvendes ved festlige Lejligheder i de to vigtigste Kirker i Oslo[54]. Paa dette som paa alle Punkter bleve Nordmændene behandlede som Stifbørn; synderlig Modstand kunde imidlertid ikke ventes herfra, og gjennem de mange Danske, som Margrethe havde faaet indtrængt paa Bispestolene, var det hende let at styre Norges Kirke efter sin Vilje.

Den svenske Gejstlighed gjorde Margrethe derimod alvorlige Forsøg paa at vinde. Strax ved sin Tiltrædelse fik hun af Rigsraadet Tilladelse til ved Pantsættelser af Krongods at skaffe 10,000 Mark Sølv til Veje og uddele denne Sum til Landets Kirker; paa Nykøpingmødet i 1396 blev Bevillingen fornyet og udstraktes til at gjælde andre 10,000 Mark. Denne uhyre Sum, svarende til en 6 Millioner Kroner i vore Penge, kom virkelig Gejstligheden til Gode; Bispestolene synes hver at have faaet Tusende Mark[55], Vadstena fik lige saa meget, andre Klostre og Kirker modtoge mindre Summer[56]. Ligesom i Danmark, om end næppe efter saa stor en Maalestok, fik den svenske Gejstlighed af Dronningen store Gaver i Jordegods; Gaarden Rønø, som hun havde afkjøbt Hr. Karl Ulfsson af Tofta, skjænkedes til Domkirken i Linkøping, Risinge paa Øland bortgaves til Frueklostret i Kalmar[57] o. s. fr. I det daglige Liv viste Margrethe Gejstligheden den største Ærefrygt, og i Særdeleshed fremmede hun Birgittinerordenen paa enhver Maade, ligesom hun selv havde skaffet Ordenens Stifterinde Rang blandt Kirkens Helgene. Naar Margrethe var i Sverige, undlod hun sjældent at besøge Vadstena; hun afstod det al Kongens Ret over den ved Klostret opvoxende Kjøbstad, fik Del i Ordenens gode Gjerninger, stiftede Messer i Klostret og fik mange Jomfruer optagne, deriblandt ogsaa en Fyrstinde, nemlig den holstenske Grevedatter Ingeborg[58].

Denne ivrige Stræben fra Margrethes Side bar dog ingenlunde de Frugter, som hun formodentlig havde ventet. Den svenske Gejstlighed frastødtes af hendes overalt fremtrædende Lyst til egenmægtig at styre i alle Kirkens Sager; hvor hun formaaede det, tilegnede hun sig Patronatsretten til Kirker og Altre[59], og hvad Bispestolene angaar, søgte hun at faa sine Kandidater satte igjennem ved Pavens Hjælp. Dette var vel ikke andet, end hvad Margrethe ogsaa gjorde i Danmark, men det vakte mere Anstød i Sverige, fordi hun her prøvede paa at faa danske Mænd indtrængte i Kirkens højeste Embeder. De svenske Kapitler gjorde dog god Modstand, og de støttedes af Rigsraadet, der jo endog synes at have aftvunget Dronningen et Løfte om ikke mere at paatrænge Kirken udenlandske Mænd; kort efter blev rigtignok alligevel Danskeren Johannes Gerechini gjort til Sveriges Ærkebisp. — Svagere Modstand, men større Harme vakte hos den svenske Gejstlighed Margrethes omfattende Inddragelse af det Skattegods, der var frakommet Kronen. Denne Forholdsregel ramte, som vi tidligere have set, Gejstligheden endnu haardere end de verdslige Stormænd, idet det strax blev opstillet som Hovedregel, at hvad Ejendom man havde faaet som Gave, skulde udleveres Kronen uden Erstatning; paa den Maade mistede den svenske Kirke en stor Del af alt det skjønne Gods, der var testamenteret den i den sidste Menneskealder, og hvad Margrethe skjænkede Kirken, kunde sikkert langt fra opveje hint Tab. Tungt var det allerede at bøje sig for Lovens strænge Bud, og endnu tungere blev det, naar Kronen opstillede Krav, som Gejstligheden fandt uretfærdige, men dog maatte give efter for. Ofte synes det rigtignok, at Fogederne vare altfor ivrige i deres Stræben efter at tilegne Kronen Gods, og Klager over Overgreb paa Kirkens Ejendom rettedes endog mod Margrethe selv. Nonneklostret i Skeninge havde i Magnus Smeks Tid foretaget et Mageskifte med Kongen, hvorved han havde faaet Gods i Halland mod at give Klostret Ejendom i Østergøtland, men da Margrethe kom til Riget, tog hun denne fra Klostret uden dog at tilbagegive de hallandske Godser. Vreta Kloster havde faaet en Otting Jord til Gave; Adelsmanden Karl Bengtsson tiltog sig imidlertid Dagsværket af dette Gods og lod kun Klostret beholde Landgilden; saa døde han, og Margrethe tilegnede sig da baade Gods og Landgilde, skjønt det var gammel Frelseejendom. I begge Tilfælde fik Klostrene sig ogsaa tildømt de omstridte Godser næppe et Aar efter Dronningens Død[60].

Paa den Vis blev Gejstligheden i Sverige saa langt fra venligsindet mod Margrethe, at den atter og atter udtalte sig skarpt mod hende selv og hendes Regimente. Vi have andensteds fortalt om de store Anstrængelser, som Prælaterne gjorde i 1396 for at standse Fogedernes Overgreb; først da man truede med at underkaste hele Riget Interdikt, indgik Dronningen paa et Forlig, hvori Indrømmelserne til Kirken endda vare stærkt begrænsede. Lidt inde i det femtende Aarhundrede falder det nylig omtalte Forsøg paa at faa Dronningens Indtrængen af Danske i Bispeembederne standsede, og omtrent samtidig sendte Linkøping Kapitel en Præst til Rom for hos Paven at klage over den Uret, der stadig tilføjedes Kirken og hvorved denne stod i Fare for at miste alt sit Gods[61]. Endelig fik Gejstlighedens Klager deres stærkeste

Udtryk paa et Kirkemøde i Arboga, der afholdtes i September 1412. Sveriges Bisper med den danskfødte Ærkebisp i Spidsen erklærede her, at hele den svenske Kirke var sin Undergang nær, fordi Fyrsterne, der burde være dens ivrigste Beskyttere, netop arbejdede paa dens Ødelæggelse, og de gave derefter en Skildring af Tilstanden i Sverige, der udmunder i et stort Jammerskrig over de kongelige Fogeders Tyranni[62]. Paa ny truede man med Band og Interdikt, og Gejstligheden stod saaledes her, kun en Maaned før Margrethes Død, lige saa skarpt mod hende som kort efter hendes Tiltrædelse.

V. Margrethe overfor Folket.

Medens vi kunne følge Margrethes Forhold til Adelen og Gejstligheden i Enkeltheder, er det vanskeligt at faa Klarhed over hendes Stilling til Folket i det hele og særlig de lavere Stænder. Man har som oftest tillagt hende to større Lovgivningsarbejder, dels en almindelig Stadsret, dels en Lov om Ordenen paa de kongelige Slotte, en saakaldt Gaardsret; begge Dele ere dog meget tvivlsomme. Margrethes Stadsret findes eller fandtes kun i et eneste og meget sent Haandskrift; Dronningens Navn staar ikke i selve Lovens Text, men over denne er anbragt den Overskrift: «Dronning Margrethes Privilegium, som hun gav Kjøbstæderne i Danmark, den Tid hun var bleven mægtig disse trende Kongeriger Danmark, Norge og Sverige». Det er klart, at den herpaa beroende Henførelse til Margrethe hviler paa meget løs Grund. En

Lov af denne Natur maatte ventes at være udstedt under højtidelige Former; Dronningens fulde Titel, en Udtalelse om, at Loven var billiget af Rigets Raad, endelig et bestemt Datum for Udstedelsen, det er, hvad der maatte kræves, for at en Lov skulde foreligge i fuldgyldig Form. Nu er det meget muligt, at hin Overskrift, der utvivlsomt er tilføjet senere, er uden Hjemmel i det gamle Haandskrift, hvoraf den os bekjendte Afskrift er en Gjengivelse paa tredje eller fjerde Haand. De nyeste Retshistorikere[63] stille sig derfor ogsaa meget tvivlende overfor Margrethes Fadderskab til den almindelige Stadsret og ere mere tilbøjelige til i denne at se en Lovsamling, der er fremkommen ved privat Initiativ. En nøjere Prøvelse af de enkelte Bestemmelser synes i øvrigt at gjøre det sandsynligt, at Stadsretten virkelig maa stamme fra en Tid, der ligger Margrethes meget nær, idet den har en paafaldende Lighed med den Stadsret, som Erik af Pommern udstedte for Kjøbenhavn; usikkert bliver Forholdet i alt Fald, og der skal ikke her gaas nærmere ind derpaa, hvad der vil blive bedre Lejlighed til i en Skildring af Kong Eriks Lovgivning.

Den Gaardsret, der skal være udstedt af Margrethe eller af Erik i den Tid, da Dronningen endnu levede, frembyder endnu vanskeligere Forhold. Kun det synes sikkert, at Kong Erik har forsynet en saadan Lovsamling med sin Stadfæstelse, da han i Aaret 1403 besøgte Finland og opholdt sig paa Viborg Slot; rimeligt er det ogsaa, at han har stadfæstet en lignende Gaardsret for Danmark, om end maaske kun for enkelte Slotte eller Landskaber. Hvorledes imidlertid den danske Gaardsret forholder sig til den svenske, om den ene i Unionens første Aar er overført til det andet Rige, eller om begge have existeret, før Foreningen blev oprettet, om endelig deres oprindelige Kilde er dansk, svensk eller maaske norsk, det tør næppe endnu anses for godtgjort. Den store tyske Retslærde Konrad Maurer[64] har søgt at vise, at Gaardsrettens egentlige Hjemstavn er Sverige, og mener, at den først paa Erik af Pommerns Tid kom til Danmark; hele hans Bevisførelse er dog meget ufuldkommen, da han uden Adgang til selve Lovhaandskrifterne kun kunde bygge paa de slette og utilforladelige Udgaver. En Overførelse fra det ene Rige til det andet i Margrethes Dage er dog sandsynlig nok, og det bliver i saa Fald et interessant Vidnesbyrd om, at heller ikke den Bestemmelse i Unionstraktaten blev overholdt, der hævdede, at hvert Rige skulde blive ved sin Ret, og ingen Lov drages fra det ene Land ind i det andet. Dronningens Indflydelse paa Gaardsrettens Form har dog vel ikke bestaaet i andet, end at hun har forsynet en allerede existerende, privat Lovsamling med Kongemagtens Sanktion, saaledes at selve Affattelsen næppe kan tillægges hende.

Kunne disse større Lovarbejder ikke regnes Margrethe til Ære, bliver det kun lidet, hvad der kan anføres om Lovgivningsvirksomheden i hendes Tid. Haandfæstningen af 1376 er jo sikkert mere et Udtryk for Stormændenes end for Dronningens Tanker; den store Forordning, der udstedtes ved Erik af Pommerns Valg i Januar 1396, er derimod helt og holdent Margrethes, men dens første og sidste Maal er ogsaa Styrkelsen af Kongemagten og hvad dermed fulgte, medens den udover dette næsten ikke indeholder noget af større Interesse. En Forordning om Ordenen paa de skaanske Markeder, som Dronningen gav i sine senere Aar, er efter sin Karakter temmelig speciel, og af Byretter for enkelte Kjøbstæder vides der i Margrethes Tid kun at være udstedt en eneste, de Privilegier nemlig, som den unge Oluf faa Dage før sin Død tildelte Rodneby i Bleking. Stadens ældre Privilegier vare da gaaede tabt ved en Ildebrand, og Kongen gjentog dem nu, uden som det lader at tilføje noget nyt[65]. Ellers findes der fra Margrethes Tid kun de sædvanlige korte Stadfæstelser paa forskjellige Byers ældre Rettigheder, som hver eneste Konge plejede at give kort efter sin Tiltrædelse af Regeringen, og at Stubbekjøbing Borgere fik Kongebrev paa et Fiskerleje under Møn, som de da allerede havde brugt i 40 Vintre, at Faaborgs Borgere fik Brev paa ikke at give højere Told end andre Byer paa Fyn[66], det bliver de vigtigste, i sig selv rigtignok lidet betydningsfulde Vidnesbyrd om Margrethes Interesse for de danske Byer.

Naar Margrethe ad Lovgivningens Vej næppe har virket synderlig for sine Undersaatter, fristes man til at tro, at hun har udrettet desto mere i det rent praktiske; der var jo mange forskjellige Maader, hvorpaa hun kunde fremme Folkets Velfærd, støttet af sin store Myndighed og hjulpen af de rige Indtægter, der tilfløde hendes Kasse. Valdemar Atterdag havde vist Vej i saa Henseende; den fyldige sjællandske Krønike véd, som vi tidligere have set, meget at fortælle om hans ivrige Virken for Udviklingen af Landets Hjælpekilder, saaledes at han endog nedsatte et Udvalg til at overveje, hvad der nyttigst kunde foretages. Har Margrethe gjort noget lignende? Det maa tilstaas, at vi intet høre derom, og kan man endda tænke sig, at de kortfattede Aarbøger ikke have fundet saadant Omtale værd, skulde det dog være mærkeligt, om et eller andet af de utallige Brevskaber ikke havde givet Oplysning, hvis der havde været noget at oplyse.

Et Punkt, hvor vore Kilder for Exempel flyde ret rigelig, er Handelsforholdene. Det ligger her nær at formode, at Margrethe, der havde maattet kæmpe saa haardt for at befri Norden for Hanseaternes politiske Indflydelse, ogsaa havde stræbt at svække deres Behersken af den nordiske Handel. Hun kunde have søgt at fremme sine egne Undersaatters Deltagelse deri; intet Skridt fra Dronningens Side tyder dog med Sikkerhed paa, at det var Tilfældet. Nordboerne deltoge vel i det store Sildefiskeri i Øresund; fra Skaanes forskjellige Byer, fra Øerne syd for Sjælland, fra enkelte sjællandske Kjøbstæder som Kjøge, Næstved og Skælskør, ja selv fra Kalmar og Stockholm kom der om Efteraaret Fiskerskuder til Skaaanes Kyst[67]; men at Margrethe paa nogen Maade har opmuntret sine Undersaatter til livlig Deltagelse eller beskyttet dem særlig, dertil er der intet Tegn. Man kunde vente, at Dronningen havde stræbt at formindske det hanseatiske Handelsaag ved at fremme andre konkurrerende Nationers Handel paa Norden; heller ikke dette synes hun at have gjort. Kongehusets Familieforbindelse med England vides ikke at have forøget dette Riges Handel paa de nordiske Riger, om end Englænderne stadig havde Del i Sildefiskeriet; derved kom de ofte i Strid med Tyskerne, og i 1412 fik de saa Lov til at ligge i det da nylig anlagte Landskrone[68]. Med Holland stod Dronningen i diplomatisk Forbindelse[69]; Staden Kampen var imidlertid den eneste nederlandske By, der fik særlige Privilegier i Norden, og netop den var et trofast Medlem af Hanseforbundet.

Paa ét praktisk Omraade greb Margrethe dog virksomt ind og gjennemførte en Reform, der fik varig Betydning, idet det nemlig lykkedes hende paa ny at bringe Danmarks

Møntvæsen i Orden[70]. I Løbet af det fjortende Aarhundrede var den gamle danske Pengeregning efter Mark og Øre kommen ud af Brug, og man havde endog helt ophørt at slaa Mønt. Dette hang sammen med den stedse mere overhaandtagende Benyttelse af fremmede Regningsmaader og Pengesorter; det var tillige et naturligt Udslag af de danske Kongers Møntpolitik. De betragtede Møntretten som en vigtig Indtægtskilde; en Gang om Aaret indkaldtes de i Landet gaaende Penge, og til Gjengjæld udleveredes nye, men disse vare saa meget slettere, at Kongen vandt betydelig ved Ombytningen. Der udprægedes kun en eneste Møntsort, Penningen, der først havde været af rent Sølv, siden stedse blev slettere og tilsidst kun bestod af Kobber. Da man imidlertid var naaet dertil, kunde man ikke komme videre; det kunde ikke indbringe synderligt at gjøre Mønten mindre i Omfang; slettere end af rent Kobber kunde den ikke blive, med andre Ord, Fordelen ved Møntretten forsvandt. Dette Punkt naaede man i Danmark i Kongeløsets Tid; i Skaane, hvor Pengene vare noget bedre, holdt Valdemar det gaaende ved Tvangskurser, indtil Hanseaterne i 1370 fik Landet i Besiddelse og strax nedsatte de danske Penges Værdi til det halve; dermed standsede Udmøntningen ogsaa her.

Saaledes var Stillingen, da Margrethe tiltraadte Styrelsen, og hun fæstede snart sin Opmærksomhed paa dette vigtige Forhold. Naturligvis var det uheldigt for Landet, hvad Omsætningsmidler angaar, at være helt afhængig af fremmede Stater, og Udmøntningen i Hansestæderne var heller ikke beregnet paa at strække til tillige for Danmark, saaledes at det her ofte var vanskeligt at skaffe rede Penge til Veje; endelig — ikke mindst — kunde der af Møntretten tilflyde Kronen

Indtægter, som Margrethe ingenlunde havde Lyst til at give Afkald paa. Da hun i Aaret 1396 forlangte en stor Skat af Landet, var Meningen derfor den at bruge Pengene til at slaa Mønt, og kort efter kom Udmøntningen virkelig i Gang. Der oprettedes Prægesteder baade i Lund og i Næstved; i begge Byer virkede som Møntmester en indvandret hollandsk Guldsmed ved Navn Gerd van Gosen. I Stedet for de tidligere Kobberpenge sloges smaa Sølvmønter, der kaldtes Sterlinge eller Engelske; paa den ene Side saas en Krone omgiven af Kong Eriks Navn og Titel, paa den anden læstes Møntstedets Navn udenom et Kors. Disse nydelige Smaapenge vare bestemte til at gjælde tre lybske Penninge, men denne Værdisættelse kunde rigtignok kun opretholdes for dem ved Tvangskurs; thi i Virkeligheden var deres Værdi ikke stort mere end to lybske Penninge. Man forstaar derfor let, at Hanseaterne betragtede disse nye danske Mønter med stor Misfornøjelse og endog erklærede det hele for Falskmøntneri; lige saa klart er det, at Udmøntningen, dreven paa denne Vis, maatte bringe den danske Krone en smuk Indtægt. Tillige synes Margrethe i sine senere Aar at have hævdet Kronen Eneret til Møntprægning. I ældre Tid havde Bisperne haft Del i Retten til og Indtægten ved at slaa Mønt, og under den almindelige Opløsning havde ogsaa enkelte Stæder begyndt Udprægningen paa egen Haand; fra Ribe findes der for Ex. Sølvmønter, der udelukkende bære Byens Navn og ere slaaede som en Efterligning af Hansestædernes almindelig yndede Firepenninge. Endnu i Aaret 1377 erklærede Kong Oluf, at en Fjerdedel af Mønten i Lund tilkom Ærkebispen, men dette er ogsaa det sidste Tegn paa, at Kronen har overladt andre Del i dette Regale.

Margrethes Reform af Møntvæsenet sluttede sig naturlig til, hvad Albrecht af Meklenburg havde sat igjennem i Sverige; ogsaa her vare efter udenlandsk Mønster de smaa Penninge blevne afløste af større Sølvmønter. Disse førte dog her et indenlandsk Navn: Ørtug, og den tyske Konge var saaledes paa dette Punkt mere national end Margrethe i Danmark; med hende forsvandt baade de gamle danske Navne for Mønterne og den hele nordiske Øreregning. I Stedet blev den lybske Regnemaade efter Mark og Skilling, som allerede i nogen Tid havde været almindelig i Brug, nu ogsaa den officielle, af Regeringen ene anerkjendte. Margrethes vigtige Møntreform bliver derved et betegnende Exempel paa, hvor indgribende den tyske Kultur var i hendes Tid*).

---

*) De danske Møntforhold ere hidtil ikke ret opklarede, og endnu mere gjælder dette Prisforholdene. Man regnede dels efter lybske Mark, dels efter Mark lødig og Mark Sølv. Den lybske Mark udprægedes paa Margrethes Tid saaledes, at der gik fem paa en Mark rent Sølv, lidt mindre før og lidt mere efter Aar 1400; Sølvværdien af en Mark lybsk kan derfor regnes til 7½ Krone. Mark lødig og Mark Sølv (c. 37 Kroner) skulde egentlig betyde det samme, men man havde efterhaanden vænnet sig til at betragte den lødige Mark som en ren Regningsenhed, der sattes lig med 45 Skilling lybsk (Sølvværdi: c. 21 Kroner), og det er i de enkelte Tilfælde oftest umuligt at afgjøre, om Mark lødig eller Sølv skal tages i denne Betydning eller opfattes som rent Sølv. Om Pengenes daværende Kjøbeevne haves næsten ingen Oplysning fra Danmark selv; Schäfer mener, at Sølvet i Hansestæderne ved Midten af det fjortende Aarhundrede gjaldt 6—8 Gange saa meget som nu; efter svenske Priser maa Pengenes daværende Værdi snarere regnes til den 8 eller 10 dobbelte. Noget bestemt Udslag vil man her ikke kunne naa; ved de i dette Værk forekommende Reduktioner regner jeg med ganske runde Tal en Mark lybsk til 60 Kroner, en Mark lødig til 170 Kroner og en Mark Sølv, naar denne synes at betegne rent Sølv, til 300 Kroner.

Den vigtige Reform paa Møntvæsenets Omraade kan dog ikke ændre det almindelige Indtryk, man faar af Margrethes Styrelse, og som gaar ud paa, at hun kun i ringe Maal har tilstræbt Reformer eller Forbedringer, der sigtede mod hendes Undersaatters Bedste og Lykke. Det Maal, hun havde sat sig og utrættelig forfulgte, var i Hovedsagen kun Forøgelsen af Kronens Myndighed; selve dette havde imidlertid de vigtigste Følger for Folkets Velfærd. De monarkiske Ideer, der trængte frem til Norden med Valdemar Atterdag og Magnus Smek og som med Margrethe sejrede i alle tre Riger, havde jo nemlig til Baggrund et socialt Krav, der baade forsvarer og forklarer dem. Hvad der efterhaanden gødede Jordbunden for dem overalt i Norden, var den forfærdelige Retstilstand, den daglige Ufred, der kom i Følge med Stormændenes voxende Vælde; denne Retsløshed førte alle svage og undertrykte til med Glæde at se Kongedømmet rejse sig som en kraftig Haandhæver af Lov og Ret i Landet. Og denne Forbindelse mellem Kronens Myndighed og Landefreden havde Margrethe Øjet opladt for, derom tillade hendes Handlinger ingen Tvivl. Kun et Aar efter sin Tiltrædelse faar hun allerede Adelen til højtidelig at love, at den vil tilstræbe at opretholde Roligheden i Landet, og siden træder dette Maal mer eller mindre klart frem i alle hendes Foranstaltninger. I de Overenskomster, som hun traf Aar 1386 og 1392 med Holstenerne, er det et Hovedpunkt, at man skulde hjælpe hinanden mod alle Fjender og Fredsbrydere og forfølge Røverne til Lands og til Vands, og lignende Bestemmelser kom frem i Unionsakten, hvorefter den, der erklæres fredløs i et af Rigerne, ligeledes skal være det i de andre og ikke finde Tilhold nogensteds.

Klarest fremtræder dog denne store Tanke om det fredbringende Kongedømme i Januarforordningen af 1396. Denne indledes netop med et Paabud om, at alle skulle holde «Kirkefred, Kvindefred, Husfred, Gaardfred, Plovfred og Thingfred», og dette gaar som en Grundtone gjennem hele Forordningen. Embedsmændene skulle styre retfærdig og ikke tage Penge eller Gave derfor; ulovligt Gjæsteri skal aflægges; ingen maa huse eller skjule nogen fredløs eller anden Ugjerningsmand. Enhver skal lade andre blive ved Ret og ved Fred og vise indbyrdes Kjærlighed og Samdrægtighed. Taler Forordningen saaledes, saa blev det ikke Paabud, der kun stode paa Papiret; Dronningen havde Myndighed nok til at sætte deres Efterlevelse igjennem. Januarforordningen paabød for Ex., for at Landet kunde komme til Fred og Ret, at der ikke maatte bygges flere befæstede Gaarde; dette Forbud blev sikkert overholdt i Margrethes Tid, og hun gik endnu videre, idet hun nedbrød en Mængde af de Herregaarde, som hun fik i Eje. Rundt om i Danmark træffer man disse Borgpladser, som nu kun vise sig som halvt udslettede Jordvolde og Grave, men som før Margrethes Tid vare faste Borge, hvorfra der, som Forordningen siger, «skete overmaade lidt Ret». Allerede i Aaret 1484 hedder det om Gaarden Nørlund, nord for Hobro, at Margrethe havde ladet den nedbryde, fordi den ikke var et Herresæde, men et Røverskjul[71], og i denne Ytring er det rigtig angivet, hvad Betydningen var af alle disse nedlagte Herregaarde.

I det hele maatte det, at Kongedømmet besejrede Adelen, nødvendigvis medføre, at der kom større Ro i Landet, thi fra de verdslige Stormænd var det jo, at Fredsbruddene vare komne. Nu vare Dronningens Fogeder altfor paapasselige, til at større Uret kunde gaa i Svang, og hvad de indberettede, eller hvad den skadelidte paaklagede, det fandt hurtig Paadømmelse paa de kongelige Retterthing. Snart var det Margrethe eller Kong Erik, der personlig sad i Retten, snart var det den kongelige Kansler, der udstedte Dommen i Kongens Navn, og Aar efter Aar holdtes disse Retterthing rundt om i Danmarks forskjellige Landskaber. Retsforfølgelsen var hurtig og Straffen stræng; begaar nogen Brøde, hedder det i Forordningen 1396, da skal man ikke tage Penge derfor, men rette over Brøden. I denne Aand virkede Styrelsen ogsaa. En Svensker var bleven dømt fra Livet, men Lensmanden, Hr. Niels Bosson, havde da i Stedet taget en Gaard; Retterthinget dømte saa, at Gaarden skulde gives tilbage, thi «Hr. Niels maa ej tage Løsen for Forbryderens Liv, og ingen maa give Liv uden Kongen» [72].

Medens Uro og Retsløshed i et Land sætter sig mange Vidnesbyrd, glide de rolige Tider ofte hen uden at efterlade sig synlige Mærker. Saaledes gaar det ogsaa med Margrethes Tid, og ligefremme Udtalelser om den større Orden, der fandtes da i Modsætning til den foregaaende Tid, kunne vanskelig ventes. Sikkert er det imidlertid, at disse mangfoldige Klager over Retstilstanden i Danmark, der ere saa højlydte fra Fremmedherredømmets Tid før Valdemar Atterdag, og som endnu gjenlyde i de første urolige Aar efter denne Konges Død, fuldstændig høre op i Margrethes senere Dage.

I Sverige synes det ganske vist, at Margrethes gode Vilje ikke slog til for ret at holde de kongelige Fogeder i Ave. Vi have tidligere omtalt, hvorledes de danske Embedsmænd i Sverige tillode sig adskillige Overgreb i de første Aar af Margrethes Styrelse, og Klager over lignende Forhold vedbleve egentlig at vise sig hele hendes Tid igjennem. Dronningen indrømmede det selv i en Forordning, som kundgjordes i Aaret 1403, og samtidig med, at hun forbød Fogederne og Lensmændene under Straf paa Liv og Gods at paalægge Almuen nogen uretmæssig Skat eller Gjengjærd, bad hun tillige enhver for Guds Skyld at forlade dem og hende, hvad Overgreb der hidtil var begaaet[73]. Imidlertid havde Margrethes Fogeder jo virkelig en vanskelig Stilling og maatte nødvendigvis blive Gjenstand for Had, naar de skulde gjennemføre de strænge Regler om Gjeninddragelsen af det bortkomne Krongods; hvor stærke Udtryk den svenske Gejstlighed ogsaa brugte om Fogederne, er allerede anført. Ofte synes de rigtignok at have vist stor Haardhed under deres Embedsførelse. Det blev for Ex. bevist om Esbjørn Djekn, Foged i Østergøtland, at han havde sat en vis Lydeke «i Stokken i ti Uger» og nødt og trængt ham til at afstaa Godset Sværdinge; et Par Aar efter Margrethes Død blev da Godset ikke blot fradømt Esbjørn, men han selv dømt til 40 Marks Bøde for Vold[74]. Undertiden kunde Fogederne selv senere angre deres Haardhed. Da den danske Adelsmand Gerd Ryning, som havde været Margrethes Foged paa Øland, siden var bleven Lægbroder i Vadstena, bekjendte han i Aaret 1424, at han «til Herskabets Behov» havde frataget Hr. Kristjern Niklisson (Vasa) Gaarden Færjestad, skjønt han vel vidste, det var hans rette Arvedel, og bad derfor nu Kong Erik at tilbagegive Godset; ogsaa i dette Tilfælde gik det personlig ud over Fogeden, og han maatte udbetale Arvingerne 80 Mark gotlandsk for de 20 Aar, hvori de havde maattet undvære deres Ejendom[75].

Var Retstilstanden end ikke saa god i Sverige som i Danmark — Abraham Broderssøns hele Færd tyder jo stærkt derpaa —, var der dog sikkert ingen Sammenligning mellem de enkelte Overgreb, der kunde begaas i Margrethes Tid, og den forfærdelige Retsløshed i Albrecht af Meklenburgs Dage, da Sverige ligefrem kaldtes en Røverkule, og hvis vi formaaede at trænge nøjere ind i Datidens sociale Forhold, vilde vi sikkert rundt om i Norden se en almindelig Fremblomstring af alle Næringsveje, saaledes som det naturlig maatte følge af den indre Retssikkerhed, der i det mindste langt overgik, hvad man havde kjendt i den foregaaende Menneskealder. Et andet Spørgsmaal er det rigtignok, om Folket i det hele havde Blik for, hvor uendelig denne Fordel var, som den skyldte den nu atter stærke Kongemagt; nok muligt, at Almuen ofte glemte de mere skjulte og middelbare Følger af Margrethes Virksomhed over de tunge Skatter og Tynger, som hun var nødt til at paalægge. Selve den kraftigere Opretholdelse af Retssikkerheden kostede jo Penge; da Biskop Thord af Strengnæs skulde holde Retterthing i Sødermanland, udskrev han til Bestridelse af Omkostningerne en Afgift, hvorved hver 16 Bønder skulde give en Ko, et Faar, et Pund Smør og et Pund Flæsk, og hver enkelt desuden Byg, Rug, Hø og Høns. Hvor stærkt han end fremhævede den Nytte af Retterthingene, der maatte tilflyde Almuen, «I, som have været haardelig uden al Miskundhed gjæstede, røvede og skindede», har mangen Bonde dog vist været lidt i Tvivl om, hvorvidt Skatten ikke var nok saa trykkende[76].

For dem, der formaaede at se dybere, maatte Betydningen af Margrethes Virksomhed dog staa klar, og vi kunne her henvise til en Udtalelse, der faldt to Aar efter hendes Død, endda i Sverige. «Da den højbaarne Fyrstinde», hedder det, «fordum vor kjære og naadige Frue, Dronning Margrethe, Kong Valdemars Datter, — Gud hendes Sjæl have —, førte disse tre Riger tilsammen under ét Herskab og til ydermere Fred og Ro, end de før havde, saa viste hun i alle Maader, at hun vilde hjælpe alle og enhver til lige Ret og Lov, styrke Retfærdighed og undertrykke al Uret, hvilket Gud hende lønne» [77]. Disse Ord have sikkert ramt det rette, og den deri antydede Stræben udgjør Margrethes bedste Adkomst til et ærefuldt Minde hos de nordiske Folk.

FEMTE BOG.

NORDENS UDENRIGSKE FORHOLD

I UNIONENS FØRSTE TID.

I. Det forenede Norden og Evropa.

Den Unionsstat, hvorover Margrethe havde skjænket sin Fostersøn Erik Herredømmet, strakte sig fra Njevaflodens Munding til Atlanterhavet og fra Nordkap til Ejder, og dertil kom endda de norske Bilande, Shetlandsøerne, Orknøerne, Færøerne og Island, for ikke at nævne Grønland, hvortil Vejen netop glemtes i Margrethes Tid. Selv om disse fjærne Landsdele ikke medregnes, havde det forenede Norden dog et Omfang større end nogen anden Stat i Datidens Evropa. Nordens Hovedlande talte over 20,000 Kvadratmil[1], medens Polen-Litaven, der omtrent samtidig var blevet forenet og kom Norden nærmest i Størrelse, knap naaede 18,000 Kvadratmil; en hel Del mindre var det hellige tysk-romerske Kejserrige, der vel endda paa denne Tid næppe kunde regnes for at være én Stat, og forholdsvis smaa vare Frankrig og England.

Med Hensyn til Folkemængde indtog derimod den skandinaviske Unionsstat en langt mindre fremragende Plads i Evropa. Man har ved Hjælp af de til Paven betalte Pederspenge anstillet Beregninger over Folkemængden i Middelalderen, og efter disse synes Norge ved Aar 1400 at have haft omtrent 250,000 Indbyggere og Sverige henved dobbelt saa mange. Lignende Opgivelser haves ikke for Danmarks Vedkommende, men efter en Oplysning i den saakaldte «Valdemars Jordebog» kan man med temmelig Sikkerhed beregne Folkemængden i Halland for Midten af det trettende Aarhundrede; der levede da i dette Landskab lidt over 30,000 Mennesker, medens Provinsen nu tæller over 130,000 Indbyggere, altsaa godt 4 Gange saa mange. Overfører man dette Forhold paa hele Datidens Danmark — og hvor usikkert dette end er, findes der næppe nogen bedre Vej —, tør dette Rige i Middelalderens Midte antages at have haft 750,000 Indbyggere; dette Tal er dog snarest temmelig lavt, da Folkemængden i de øvrige danske Landskaber næppe kan formodes at være stegen saa stærkt som i Halland, hvor i de forløbne Aarhundreder saa megen ny Jord er bleven indtagen under Dyrkning. For at opveje dette kan man maaske, naar man fra Midten af det trettende Aarhundrede søger frem til Begyndelsen af det femtende, lade ude af Betragtning den store Mindskelse af Folketallet, som i Mellemtiden blev foraarsaget af den sorte Døds Rasen, hvoraf Følgerne jo desuden for en Del vare udslettede ved det siden forløbne halve Aarhundrede[2].

Saaledes tør det antages, at det forenede Norden i Margrethes Tid kun talte halvanden Million Indbyggere, og i denne Retning stod det da langt tilbage for flere andre Stater i Evropa. Betydningsfuldt er det tillige at lægge Mærke til, hvor ulige denne i sig selv saa ringe Folkemængde var fordelt; naar Danmark havde lige saa mange Indbyggere som Norge og Sverige tilsammen, og naar de $^3/_4$ Million Danske vare samlede paa 1200 Kvadratmil, medens de ikke talrigere Nordmænd og Svenskere vare spredte over et femten Gange saa stort Omraade, er alene denne Kjendsgjerning nok til at forklare den Overvægt, som Danmark og de Danske fik i den nys stiftede Union.

Den umaadelige Udstrækning af de forenede Riger i Forening med deres ringe Folkemængde forklarer ogsaa den Rolle, som Unionen spillede i Evropa; der gik meget Ry af den, men i Virkeligheden havde den kun lidt at sige. Da Paven søgte at formaa de evropæiske Stater til en virksom Optræden mod Kristenhedens Arvefjende, mod Tyrkernes stadig mere truende Fremtrængen, henvendte han sig særlig til Nordboerne, men Opfordringen fandt her ingen Gjenklang, og lige saa lidt lod Margrethe sig bevæge af den Stump af selve Frelserens Kjortel, som tilsendtes hende fra Paris af den byzantinske Kejser Manuel Palæologus, der i sin Fortvivlelse var begyndt en Omrejsen til Evropas Fyrster, under hvilken han alle Vegne mødte Kulde og Afslag[3]. Hvis der i Norden blev indsamlet en Del Penge til Fremme af Korstog mod Tyrkerne, saa var dette sikkert alt, hvad der udrettedes. Hverken paa dette eller paa andre Punkter blandede Dronningen sig i Evropas Storpolitik.

Ganske vist vare Forholdene i Evropa aldeles ikke egnede til at friste nogen til vidtrækkende Foretagender. I England var den store Krig med Frankrig bleven afløst af indre Brydninger og reformatoriske Bevægelser, der viste sig paa en

Gang i Wat Tylers Bondeopstand og i Johan Wycliffs Prædikener; Bevægelsen blev undertrykt i Blod og endte først med Afsættelsen af Kongen, Richard II. I Frankrig var ligeledes den ydre Krig afløst af en indre, og Fyrster og Adel maatte med Vaaben i Hænde forsvare deres Myndighed mod de frihedselskende Borgere og den undertrykte Bondestand; her blev Kongen ikke afsat, fordi han var vanvittig, og hvert Parti kunde styre gjennem ham. Samtidig var ogsaa Tyskland oprørt af Borgerkrige, og medens Schweizerne ved Sempach heldig forsvarede deres Frihed, bukkede de store Stædeforbund i Schwaben og ved Rhinen under i Kampen mod de mere krigsvante Fyrster og Stormænd, — et Udslag, der som saa meget andet maatte advare Nordtysklands Hansepolitikere mod en altfor dristig Politik. Striden med Stæderne fulgtes af Spliden mellem Fyrsterne og Kejseren, der endte med Venceslavs' Afsættelse.

Under disse indre Uroligheder rundt om i Evropa traadte de internationale Forbindelser stærkt i Skygge, og af alle de antydede store Begivenheder naaede kun de svageste Efterdønninger til Norden. Margrethe stod i diplomatisk Forbindelse med Kejser Venceslavs; over hans Hof fandt Rygter om hendes Mistillid til Preussernes Sindelag Vej til Højmesteren (S. 174); han bad hende understøtte Ærkebispen af Riga, og da han som et sidste Forsøg paa at opretholde sin Magt besluttede sig til at sammenkalde en stor Rigsdag, indbød han eller tænkte han paa at indbyde Margrethe dertil[4]. Hans umiddelbart paafølgende Afsættelse har dog vist ikke voldt hende et eneste uroligt Øjeblik. Polakkerne, der vel mente i Norden at kunne finde en naturlig Forbundsfælle i deres Kamp mod den tyske Orden, skulle have søgt den nordiske Dronnings Venskab[5]; sikkert er det dog blevet ved Forslaget.

Et noget alvorligere Forsøg paa at inddrage Skandinavien i den evropæiske Storpolitik udgik fra England, skjønt dette Lands Forbindelse med Norden da i Aarhundreder havde været meget indskrænket. Med Norge underholdt England en ret livlig Handel, og adskillige engelske Kjøbmænd boede eller havde i det mindste Kontorer i Bergen; Skaane besøgtes ofte af engelske Handlende eller Fiskere, der her maatte udholde mange Plagerier af de mægtige Hanseater; engang imellem kunde engelske Adelsmænd og Prinser ogsaa sejle gjennem de nordiske Farvande for at komme til Preussen og efter Tidens Skik vise deres Fromhed ved at deltage i et af den tyske Ridderordens Hærtog. I Margrethes Dage havde saaledes Hertug Thomas Woodstock af Glocester haft en saadan Plan, men var vendt tilbage efter kun, som det hedder i en Krønike, at have gjennemrejst Danmark, Norge og Skotland, ikke uden stor Dødsfare; i Aarene 1390—91 var derimod hans Brodersøn Henrik Bolingbroke virkelig naaet frem til Preussen og havde tilbragt et Aar her, men synes hverken paa Hen- eller Tilbagerejsen at have besøgt Danmark. At se fornemme Nordboer i England var vistnok sjældnere; dog havde Margrethe i 1393 for at faa udrustet Skibe mod Vitalianerne sendt en vis Sven Stalefote til England, og da han havde lejet tre store Krigsfartøjer, søgte han Kongens Tilladelse til at sejle bort med dem. Richard II bevilgede gjerne Anmodningen «af Hensyn til det Venskabsforbund, der var mellem ham og hans kjære Søster, Dronning af Norge, Sverige og Danmark». Sex Aar efter blev Richard imidlertid stødt fra Tronen og snart efter dræbt af den førnævnte Henrik Bolingbroke, Hertug af Lancaster, og det var netop denne, der søgte at indlede en nærmere Forbindelse mellem England og Norden.

Da Henrik IV i Aaret 1399 besteg Englands Trone, havde han fire Sønner og to Døtre, af hvilke den yngste, Filippa, var født i 1393. Kongen trængte stærkt til Støtte for at forsvare den usurperede Krone, og han søgte at finde den ved Forbindelser med Nabolandene; sin ældste Søn vilde han skaffe en Brud i Frankrig, sin ældste Datter fik han gift med den nys indsatte tyske Kong Ruprechts Søn, og allerede Aar 1400 sendte han Udsendinge til Norden for ogsaa her at søge Slægtskab. Som en forsigtig Mand vilde Henrik dog først vide, om Nordens nye Konge sad fast paa sin Trone, og Sendemændene maatte derfor i den Indberetning, vi allerede have omtalt, søge at klare de indviklede statsretlige Forhold i de tre Riger; de kom til det Resultat, at Eriks Besiddelse af Kronen var ret sikker, ligesom de roste ham selv for en «Finhed i Sæder og Personlighed», der havde gjort ham meget elsket af hans Undersaatter. Da Henrik IV saaledes var bleven beroliget, tillod han sine Sendemænd at rykke frem med deres egentlige Ærende, som var at tilvejebringe et Dobbeltgiftermaal, mellem Erik nemlig og den nu otteaarige Filippa, og mellem Eriks Søster Katharina og den fjortenaarige Prins af Wales, der havde faaet Afslag i Frankrig. Forslaget blev velvillig optaget; en talentfuld dansk Gejstlig, Ærkedegnen Peder Lykke, der siden over Bispestolen i Ribe fandt Vej til Lunde Ærkestol, blev sendt til England i Sommeren 1401 for at høre nøjere om Sagen, og da hans Beretninger vare gunstige, sendtes han i Oktober atter derhen, medbringende et ligefremt Ægteskabsforslag fra Erik[6].

Det følgende Aar kom saa engelske Udsendinge til Danmark, forsynede med Fuldmagter baade fra Kongen, hans Søn og hans Datter.

Paa dette Punkt, da Underhandlingerne syntes at være i bedste Gænge, indtraadte der dog en pludselig Standsning, idet der fra Englands Side viste sig Ønsker, som man i Norden ikke kunde indlade sig paa at opfylde. Englænderne forlangte, at hvis Eriks Giftermaal med Filippa forblev barnløst, skulde Rigerne forpligte sig til at vælge ét af den engelske Kronprins' Børn med Katharina til Nordens Konge, og dernæst ønskede de, at der skulde sluttes et ligefremt Forbund mellem Norden og England, rettet især mod Frankrig. Var det første allerede vanskeligt at sætte igjennem, saa stred det andet i højeste Grad mod den forsigtige Politik, der altid ledede Dronning Margrethe; hendes Riger kunde derved indblandes i Krige, der vare dem aldeles uvedkommende, og føres ind i Foretagender af et uberegneligt Omfang. Margrethe lod derfor Erik skrive et Brev til den engelske Konge, der paa dette Punkt var bestemt afvisende; han stod, som han sagde, i Forbund med adskillige Magter allerede fra en Tid, da han endnu ikke vidste, at Kong Henrik havde en Datter, og det sømmede sig da ikke for ham at slutte en Alliance ganske i Almindelighed. Derimod oversendte han Udkast til en Traktat, saaledes som han ønskede den, og heri var Forbundspligten indskrænket til et Løfte, holdt i ganske almindelige Udtryk, om at begge Parter skulde hjælpe hinanden «som en god Søn sin kjære Fader».

Henrik IV, der især vilde have politiske Fordele ud af Ægteskabsplanerne med Norden, blev saaledes skuffet; han

'pgav strax Tanken om at bortgifte sin ældste Søn med Ka-
harina og gav sig saa god Tid med Filippas Giftermaal, at
i først halvandet Aar efter atter høre noget herom. Peder
ykke var da igjen i England og drev Sagen fremad med
n Iver, der senere endog gav Anledning til det Rygte, at
en engelske Konge havde lovet ham en Aarsløn for at bringe
Egteskabet i Stand. Virkelig bragte han sine Underhand-
inger saa vidt, at man i Norden efter hans Tilbagekomst
unde udnævne de Sendemænd, der skulde hente Bruden i
ngland; Sendefærdens højtidelige Karakter viste sig allerede
eri, at man lod den være sammensat regelmæssig af to
Iænd fra hvert af de skandinaviske Riger[7]. Inden man var
ærdig med Forberedelserne, var man dog kommen saa langt
en paa Efteraaret (1404), at Udsendingenes Afrejse maatte
psættes til det næste Foraar, da den virkelig fandt Sted;
ian ventede, at Filippa endnu samme Aar kunde blive sat
ver til Bergen, og Erik rejste vel netop da til Norge for at
iodtage hende. Endnu denne Gang skuffedes dog Forvent-
ingerne; til Afslutning naaede man i England ikke før hen
December 1405, da Kong Henrik lod sin Datter udraabe
il Danmarks, Norges og Sveriges Dronning, og først i Juli
et følgende Aar forlod Filippa sit Fædreland; i Lyon tog
un Afsked med sin Slægt og sejlede derfra lige til Dan-
iark, ledsaget af mange højtstaaende Englændere under Le-
else af Prins Richard Cambridge, Stamfader for Huset York.
Ivorledes Brylluppet her fejredes paa Bispegaarden i Lund,
r allerede forhen omtalt (S. 236).

Medens Henrik IV selv havde forladt sin Tanke om at
aa Erik af Pommerns Søster bragt til England som sin egen
øns Brud, synes han dog at have anbefalet hende til sine

Slægtninge i Tyskland; samtidig nemlig med, at Filippa kom til Danmark, eller kort forinden modtog Margrethe en højtidelig Sendefærd fra den romerske Kong Ruprecht, der udbad sig Katharinas Haand for sin yngre Søn, Hertug og Pfalzgreve Johan. Politiske Bagtanker vare denne Gang aldeles ikke med; i de vidtløftige Instruktioner, som Ruprecht medgav sine Udsendinge, er det kun Pengespørgsmaalene ved Giftermaalet, der fremhæves. De skulde for Katharina først forlange en Medgift af 100,000 Gylden, men dog finde sig i en Nedsættelse til 70,000; kunde de end ikke opnaa denne Sum, skulde de tilsidst forblive ved 60,000 — og ikke paa nogen Maade gaa ned under 50,000. Man ser, at der var et vidt Spillerum mellem, hvad man ønskede og hvad man vilde lade sig nøje med, og endda blev det endelige Resultat, at Katharina kun fik 40,000 Gylden i Medgift; Dronning Margrethe forstod sig jo godt paa at slippe med den ringest mulige Bekostning. Hun fik ogsaa sat igjennem, at Hertug Johan selv skulde komme til Danmark for at hente sin Brud, medens Pfalzerne mente, at en saa fjærn Stat som Norden burde sende sin Prinsesse ned til Tyskland, hvad der havde været et betydeligt Tillæg til Medgiften. Ægteskabskontrakten undertegnedes i Lund kort efter Filippas Bryllup, og i Avgust 1407 rejste Hertug Johan herop; Brylluppet fejredes i Ribe, og Medgiften udbetaltes i Løbet af de følgende Aar[8].

Baade ved Eriks engelske og Katharinas tyske Ægteskab havde Margrethe saaledes paa Forhaand afskaaret enhver Tanke om, at Norden derigjennem skulde inddrages i Evropas politiske Stridigheder, og i Virkeligheden fik disse Familieforbindelser da heller ingen Betydning for de nordiske

;ers Politik. I Aaret 1405 tilbød dog Margrethe den tyske lens Højmester, at hun vilde mægle mellem ham og Eng- .d, ja selv Frankrig, og omvendt havde en engelsk Sende- :d, der to Aar efter kom til Preussen, bl. a. den Opgave udsone Nordens Stridigheder med Ordenen[9]. I Tyskland :v Ruprecht afsat som romersk Konge, faa Aar efter at hans n havde ægtet den danske Prinsesse, og Kong Erik synes igevel strax at have stillet sig meget velvillig til Ruprechts løser, Sigismund, der ogsaa var hans nære Frænde som n af Vartislavs VII's Søster, der var bleven Karl den fjer- s tredje Dronning.

Medens det vidtstrakte Rige, der var fremstaaet i Nor- n i det fjortende Aarhundredes sidste Tid, kun fik ringe etydning for det evropæiske Statssystem, maatte det nød- ndigvis faa overordentlig Vigtighed for dets Nabostater ved stersøen, især da for den tyske Orden og de preussiske Stæ- :r mod Øst og de nøje forbundne vendiske Hansestæder mod 'est. Hvorledes disse Magter havde stillet sig til den skan- inaviske Forenings Fremvæxt, have vi set tidligere. Det avde hverken været Ordenen eller Hanseaterne muligt at indre Foreningen, ja de havde endog flere Gange, tvungne f Forholdenes Magt, været nødsagede til selv at række Mar- rethe en hjælpende Haand, saaledes baade ved Olufs Valg i 376 og siden overfor Albrecht, da Vitalianernes Røverfærd ilsidst næsten gik mere ud over Kjøbmændene end over de ıordiske Riger. I det hele havde de vendiske Stæder været aest tilbøjelige til uden for stor Modstand at bøje sig for len Skæbne, der tvang dem til at fremme Formaal, som log i sig selv vare yderst faretruende for dem, og de havde ıøgt ved velvillig Optræden at opnaa den Sikkerhed for deres Skibsfart og de Friheder for deres Handel, som det især gjaldt dem om. Preusserne havde stadig stillet sig uvilligere overfor Margrethe, og tilsidst havde Ordenen, ledet af den energiske Konrad von Jungingen, ved at besætte Gotland søgt at opveje den store Magt, der var fremkommen i Norden. De følgende Aar skulle nu vise, hvilken Politik der havde været heldigst.

II. Hanseaterne og Ordenen overfor den nordiske Union.

Paa det store Møde, der hen paa Efteraaret 1398 blev afholdt i Kjøbenhavn (S. 215), besluttede Hansestæderne sig til efter deres besvorne Løfter at udlevere Stockholm til Dronningen, og samtidig var det Meningen, at hvad Eftervirkninger, Krigen ellers havde medført, skulde udslettes. Saavel Spørgsmaalet om Stadfæstelsen af Kjøbmændenes Privilegier som de stadig voxede Erstatningskrav fra Stædernes Side vare fremme til Forhandling, men kun det første Punkt blev dog afgjort her. Da Dronning Margrethe havde opnaaet af Hansestæderne, hvad hun attraaede, viste hun sig ogsaa villig til at imødekomme deres Ønsker, og den 28 Avgust 1398 stadfæstede Kong Erik ved tre Breve, et for hver af sine Riger, alle de Rettigheder og Friheder, som fremfarne Konger i Norden havde givet Stæderne i Hanseforbundet; Dronningen bekræftede Brevene, der ogsaa bleve undertegnede af Rigsraader fra hvert Land. Stadfæstelsen var fuldstændig og ubetinget, og det retslige Grundlag for Stædernes Forhold til

nordiske Riger var hermed fastslaaet; kun bleve Rostok
Wismar undtagne fra Del i Privilegierne, da de endnu
tte betragtes som Fjender af Norden, men det blev ud-
kelig forbeholdt dem at indtræde i deres Hanserettig-
er, saa snart de udsonede sig med Dronningen[10]. Hvad
vene paa Erstatning fra Krigens Tid angaar, kom man
mod ikke stort videre end tidligere; man enedes kun om
mødes i Vordingborg den følgende Pinse, og ligesom Mar-
the lovede da at medbringe de anklagede blandt hendes
nd, skulde Stæderne igjen forinden Mødet indsende deres
gepunkter; det eneste Fremskridt var, at man fastslog, at
der ikke gave Møde, uden videre skulde dømmes skyl-
e[11]. Synderlig mere fik heller ikke de preussiske Udsen-
ge ud af Mødet, da de fremkom med deres særlige Ønsker;
kebispen af Lund forpligtede sig til at betale dem 5000
bler for noget Gods, der var strandet paa Bornholm; Erik,
rgrethe og Rigsraadet lovede, at Nordboerne ikke skulde
rette Kjøbmændene mod Privilegierne, men da Preus-
ne i disse ønskede nogle Forbedringer indførte, mødte de
temt Modstand[12]. Løfter paa Fremtiden var altsaa det
ste, der i dette Punkt kom ud af Mødet, og Værdien deraf
de Hanseaterne vel efterhaanden lært at kjende.

Det for Norden vigtigste Spørgsmaal, Preussernes Besæt-
se af Gotland, synes mærkelig nok ikke at være bragt paa
ne i Kjøbenhavn; tværtimod, man saa ligesom helt bort
fra, idet der mellem Margrethe og Højmesterens Udsen-
ge forhandledes om et formeligt Forbund mellem Ordenen
Norden, om hvis Lydende man endog blev fuldstændig
g; Traktaten blev beseglet af Kongen og Rigsraadet, skjønt
nu ikke udvexlet[13]. Endelig nærmede Stæderne sig i

Kjøbenhavn ogsaa til Margrethe, hvad angaar Sørøveriet. Dronningen ønskede, at man skulde enes om en ligefrem Fællesoptræden; saa vidt vovede Udsendingene dog ikke at gaa, men de tilbøde under Forbehold af Stædernes Ratifikation at hjælpe Margrethe med 3 Skibe og 200 Væbnede, der vel skulde have deres særlige hanseatiske Befalingsmænd, men dog i alle Maade virke sammen med Dronningens Folk[14].

Det her paatænkte Fællesskab mod Vitalianerne blev dog ikke til Virkelighed; Preusserne vare som sædvanlig afgjort utilbøjelige til at forbinde sig med Margrethe og svarede undvigende baade paa hendes og Lübecks Opfordringer dertil[15]. Det var saaledes Dronningen alene, der fik Byrden af og Æren ved at føre det sidste Stød mod Sørøveriet i Østersøen. Da Vitalianerne af Preusserne vare blevne fordrevne fra Gotland, havde de søgt nordpaa og her under Sven Stures Ledelse forenet sig med Knud Bosson, der stadig sad inde med Finland og selv havde mange Vitalianere i sin Tjeneste; dette Adelsforbund havde saa bemægtiget sig en Række Slotte i det svenske Norrland. Noget saadant var mer, end Margrethe vilde taale. De nys forenede Nordboers første Krigsforetagende blev rettet mod denne Kant; allerede i Maj Maaned 1398 belejrede Dronningens Folk et af Røverslottene, Faxeholm i Helsingland, og inden Aarets Udgang maatte disse selvraadige Adelsmænd bøje sig for den mægtige Fyrstinde; Sven Sture og hans Tilhængere, hvoriblandt ogsaa vare flere danske Adelsmænd, lovede inden en vis Tid at overgive de Slotte, de havde besat, og tilsikrede baade Norden og Hanseaterne Fred; samtidig opgav ogsaa Knud Bosson sit selvtagne Herredømme i Finland. Her som i andre Tilfælde tod Margrethe at bøje de urolige Hoveder ind under sit ;imente og anvende deres energiske Kraft til nyttige For- al; saavel den frafaldne Sven Sture som den mægtige sdrosts Søn og Vitalianernes meklenburgske Førere fæstede i Sverige og indtoge siden deres Plads blandt dette Riges rmænd[16].

Meddelelsen om disse Begivenheder kunde kun glæde derne, og de fandt sig da ogsaa gjerne i, at Pinsemødet atte udsættes, fordi Dronningen ikke saa tidlig kunde nme tilbage fra Sverige[17]. Mindre glade bleve de der- od, da Mødet endelig kom i Stand i Nykjøbing (Septbr. 99), og Dronningen her benyttede de svenske Forhold som dskyldning for, at hun heller ikke denne Gang havde dbragt de Høvedsmænd, mod hvem man havde Erstat- igskrav at gjøre gjældende. Hendes Udtalelse om, at hun l at tvinge Sørøverne til at vige bort havde gjort Kjøb- endene den største Nytte, maatte man tage for gode Va- , og man vovede ikke at paakalde Kjøbenhavnsmødets ænge Bestemmelse, at Dommen skulde gaa de udeblivende od. Ja endnu mere, der fastsattes i det hele ikke noget t Møde i denne Sag, og Erstatningsspørgsmaalet faldt saales ligesaa pludselig bort denne Gang som de store Krav, æderne i sin Tid maatte opgive efter Skaanes Tilbage- velse.

Det nævnte Møde i Nykjøbing bragte derimod Forsoning Veje mellem Norden og de meklenburgske Byer Rostok og ismar, der nu fik Del i alle Hanseaternes Rettigheder. æderne sluttede tillige Fred med de Vitalianere, Dronnin- n havde taget til sig, og det fastsattes, at baade Margrethe Hanseaterne det følgende Aar skulde lægge en Flaade i

Søen for helt at gjøre Ende paa Sørøveriet[18]. I Østersøen var der da allerede ikke stort mere at udrette; derimod blomstrede Vitalianernes Uvæsen endnu stedse i Nordsøen, hvor de fandt Tilhold hos flere frisiske Høvdinge og hos Grev Konrad af Oldenburg. Til denne sidste skrev Margrethe et baade truende og formanende Brev, og hun var rede til at hjælpe Hanseaterne, da disse i Aaret 1400 vendte hele deres Kraft mod Røveriet i disse Egne; allerede i Maj Maaned bleve imidlertid de forbundne Vitalianere og Frisere fuldstændig overvundne[19]. En Skare paa 200 Mand flygtede herfra til Norge, anførte af en vis Gødeke Michels eller Wessel og vistnok ogsaa af den i Sagnet saa navnkundige Klavs Størtebeker; Hanseaterne havde ikke Proviant nok til at forfølge dem saa langt, og man bad da Dronning Margrethe at melde dette til Hr. Abraham Broderssøn, til hvem hun havde overdraget Kampen mod Vitalianerne. Om han udrettede noget, vides ikke; Aaret efter gik der det Rygte, at Gødeke Wessel laa i Øresund, men tidlig det følgende Foraar viste begge de to Sørøvere sig i Nordsøen; her faldt de i Hamburgernes Hænder og bleve henrettede[20]. Senere høres der ikke mere om Uroligheder i de danske Farvande, og skjønt der langtfra var Fred i Nordsøen, greb Margrethe her ikke oftere ind.

Ved det nye Aarhundredes Begyndelse vare saaledes alle de Sager mellem Norden og Hanseforbundet, som Krigen havde medført, endelig afgjorte; endog Striden om de ved Hoborg druknede Nordboer, der stadig var trukken ud, var udsonet paa et Møde i Kalmar Aar 1400[21]. I Østersøpolitiken henstod endnu kun et Spørgsmaal uafgjort, nemlig Gotlands Stilling.

Da den preussiske Højmester Konrad von Jungingen i
aaret 1398 gjorde det dristige Skridt, paa egen Haand at
Gotland ud af Vitalianernes Hænder, maatte det være
ı klart, at han derved maatte komme i Strid med Dron-
g Margrethe, hvis Herredømme over hin Ø var ældre og
re begrundet end de meklenburgske Røverridderes. En
t Tid holdtes hun dog tilbage af Hensynet til Stockholm,
r der endnu laa en hanseatisk Besætning, og Højmeste-
kom derved først til at forsvare sin Erobring overfor
ıg Albrecht, som personlig rejste op til Preussen. Min-
vel af Frygt for denne end for at skaffe sig et retsligt
ındlag for sine Besiddelser var Højmesteren tilbøjelig til
ofre en Del Penge paa Kongen, og i Maj 1399 ordnedes
holdet da saaledes, at Albrecht pantsatte Øen til den
ke Orden for en Sum af 10,000 Nobler; vilde han indløse
ı, skulde ikke blot disse Penge betales, men desuden et
bbelt saa stort Beløb, som regnedes at være medgaaet til
rustningerne mod Sørøverne. Denne Overenskomst var i
keligheden mere saarende for Margrethe end selve Erob-
gen af Øen; Meklenburgerne vare herved anerkjendte som
tlands virkelige Besiddere, ikke blot som de, der faktisk,
n uden Ret havde besat Øen. Forholdet mellem Norden
Preusserne blev da ogsaa strax saa spændt, at den al-
ede beseglede Fredstraktat mellem dem henlagdes og aldrig
v udvexlet.

Margrethe viste i dette Spørgsmaal sin sædvanlige seje
almodighed og prøvede først Forhandlingernes Vej. Høj-
steren nægtede heller ikke ligefrem hendes Ret til Got-
ıd, men søgte at stille Sagen saaledes, at denne Ret burde
res gjældende overfor Albrecht, ikke overfor ham, der kun

var Panthaver paa hins Vegne. Han skrev derfor gjentagne Gange til Albrecht i Meklenburg for at faa ham til at tage Ansvaret overfor Margrethe, saaledes som han var pligtig til efter Pantebrevet; ligeledes bad han Stæderne Rostok og Wismar samt de medlovende Riddere at mane Albrecht dertil. Svarene vare dog stadig lidet tilfredsstillende, og imidlertid blev Margrethes Optræden mere truende; hun støttedes af Hertugerne af Slesvig og Stolpe, og Højmesteren begyndte at frygte Krig. Stedse mere indtrængende opfordrede han Albrecht til at befri ham for Dronningens Klager; han søgte at sætte Margrethe ind i sin vanskelige Stilling og viste sin Velvilje overfor hende ved at udlevere en Bedrager, som udgav sig for hendes Søn Oluf. Paa et Møde, der netop i den sidste Anledning blev afholdt i Avgust 1402, forsøgte Hamburg og Lübeck at mægle i Striden, men Dronningen stod fast paa sin Ret; hun vilde modtage en Dom af disse Stæder, hvad Byen Visby angik, thi til denne kunde Meklenburgerne efter Lindholmstraktaten have en vis Ret; derimod var for hele det øvrige Gotlands Vedkommende hendes Ret saa utvivlsom, at hun uden videre krævede Øens Tilbagegivelse. Med megen Beklagelse over dette Udfald opfordrede Lübeck den preussiske Højmester indtrængende til Eftergivenhed og anførte «den almene Kjøbmands Bedste» som talende herfor.

Atter det følgende Aar søgte Stæderne at mægle, men paa et Møde i Kalmar (Avgust 1403) viste det sig kun, hvor skarpt Parterne stode mod hinanden. Dronning Margrethe erklærede, at hun ikke vilde oppebi Højmesterens endelige Svar længere end til Mortens Dag samme Aar, og da intet saadant indtraf, skred hun strax til Anvendelse af Vaaben-

gt. En Hærstyrke, bestaaende af saavel danske som sven-
Tropper, var samlet i Kalmar, hvor Abraham Bro-
ssøn da var Lensmand; den stilledes under Anførsel af
svenske Rigsraad Algot Magnusson og landede allerede
dt i November Maaned paa Gotland, ledet af Sven Sture
Otto Pekkatel, der som gamle Vitalianere vare godt
ndte med Øens Forhold. Det aabne Land faldt hurtig i
rdboernes Hænder, og for at sikre sig Besiddelsen opførte
tre Skanser rundt om paa Øen. I Januar begyndte man
a Belejringen af Visby, men de faa preussiske Tropper,
derstøttede af Borgerne, gjorde god Modstand, og Byens
re og Taarne trodsede hin Tids ringe Angrebsmidler; efter
Maaneds Anstrængelser og et sidste Stormforsøg maatte
lejringen atter opgives.

Efterretningen om Angrebet paa Gotland havde imidler-
vakt stor Harme i Preussen, og Højmesteren ansaa det for
Æressag ikke at lade sig Øen berøve ved Magt. Man rustede
al Hast, forbød enhver Tilførsel til Gotland, og i Marts
aaned 1404 afsejlede en Flaade, der førte 1500 Mand Land-
ngstropper om Bord[22] under Befaling af Højmesterens egen
roder, Ulrik von Jungingen. Denne Styrke var sikkert
ordboernes meget overlegen; dog lykkedes det først Preus-
rne at faa Overhaand, efter at de i April Maaned havde faaet
rstærkning. Den stærkeste Skanse, som Dronningens Folk
vde opført og som laa ved Slite paa Øens Østkyst, kunde
ikke længere modstaa Preussernes svære Beskydning; man
uttede derfor Stilstand og forpligtede sig til selv at op-
ænde det af Træ opførte Fæstningsværk, hvad der ogsaa
ete med de to andre Skanser. Da et Forsøg, som der
ordes paa fra Kalmar at føre Hjælpetropper til Got-

land, blev forhindret, ved at Preusserne opbrændte de dertil bestemte Skibe, maatte Margrethe opgive Haabet om ved Vaabenmagt at se sin Ret tvungen igjennem.

Medens der endnu kæmpedes ovre paa Gotland, var man andensteds ivrig sysselsat med at slukke den opblussende Flamme, og selve de stridende Parter vare i Virkeligheden meget fredelig stemte; Dronning Margrethe og Kong Erik skreve i forsonlige Toner til Højmesteren og hans Stæder[23]; disse bade Hanseforbundet at mægle. Allerede ved Pinsetid vare Lübecks og Stralsunds største Statsmænd, Jordan Pleskow og Wulf Wulflam, hos Dronningen i Vadstena, og Margrethe var nu villig til at modtage en Voldgiftsdom af Stæderne; Preusserne ønskede intet hellere, naar blot Dronningen opgav sit voldelige Angreb, og dette havde jo Krigslykken samtidig gjort Ende paa[24]. De tyske Mæglere rejste selv over til Visby, og her afsluttede de den 1 Juli en Stilstand, hvorefter Fangerne skulde løsgives og Sagen afgjøres i Mindelighed.

Et Forligsmøde kom efter nogen Vanskelighed virkelig i Stand; den følgende Sommer (1405) traadte Stæderne sammen i Falsterbo, men der fastsattes her intet andet, end at Sagen skulde udsættes til et nyt Møde i Aaret 1406[25]. Denne Mellemtid benyttede Margrethe til et Skridt, der syntes at give Udsigt til store Fordele; hun henvendte sig nemlig umiddelbart til den, hvem Preusserne skøde frem som den egentlige Ejer af Gotland, til Kong Albrecht. Denne, der med største Sindsro havde modtaget alle Højmesterens Formaningsskrivelser og heller ikke havde Lyst til at hjælpe ham til at forsvare den pantsatte Ø, viste sig mindre utilgængelig overfor Margrethes venlige Ord, som støttedes ved klingende Argumenter. Han mødtes med Dronningen i Flens-

(Novbr. 1405), og her overlod han hende enhver Ret, han kunde have til Visby og Gotland, ja lovede tillige g Erik og de tre Riger et evigt Venskab, med andre Ord, v alle de Krav, han kunde gjøre gjældende paa sit fors Rige. Hans Løn var en Forskrivning paa 8000 Mark t, for hvilken Sum en halv Snes danske og svenske Adeld gik i Borgen, og som ogsaa rigtig betaltes.

Det var ikke nogen behagelig Overraskelse for Konrad Jungingen, da han i velvillige Skrivelser fra Albrecht e mæglende Stæder fik Meddelelse om, hvad der var Reıtet af Flensborgmødet; ingensteds fandt han et Ord hvorledes han skulde komme til sin Ret, til de Penge, havde betalt Albrecht ved Pantsættelsen af Gotland. ingen var klar nok, og Margrethe sagde det ogsaa rent i de Skrivelser, hun sendte Højmesteren; han burde nu undslaa sig for at tilbagelevere Gotland til den, der : Albrechts egen Tilstaaelse var den rette Ejer, Kong Erik ılig, og hvad Pantesummen angaar, maatte han derom vende sig til den, der havde modtaget Pengene. Saa let det dog ikke; Højmesteren var ikke tilbøjelig til at lade narre for sine Penge eller stole paa, at Albrecht betalte ı, og han havde jo den store Fordel, at Stridsemnet og holdent var i hans Hænder. Forhandlingerne trak 'or i Langdrag, og tilsidst maatte Margrethe bekvemme til nye Pengeofre. I Aaret 1407, da Konrad von Jungen døde og fulgtes paa Højmestersædet af Broderen Ulkom der endelig et Forlig i Stand i Helsingborg; Højsteren opgav Gotland og skulde til Gjengjæld af Erik dtage en Sum af 9000 Nobler, altsaa kun lidet mindre end ıd der i sin Tid var betalt Albrecht. Man undgik ganske vist at sige, at Erik indløste Øen, og hine Penge fremstilledes i Traktaten som Erstatning for de Fæstningsværker, Preusserne havde opført paa Gotland, og som Erik vilde benytte, men Betydningen deraf kunde dog ikke være skjult for nogen. Aaret efter blev Forliget udført; Pengene betaltes, og Øen kom igjen tilbage til Norden. Visbys tyske Borgerskab skiltes nødig fra Preusserne, men Højmesteren kunde ikke gjøre andet for dem end skaffe dem en Stadfæstelse paa deres Privilegier.

Den gotlandske Strid var saaledes endelig bragt ud af Verden; mange Lavrbær kan den næppe siges at have vundet for Margrethes Politik. Vi synes fuldstændig at kunne overse Traadene i denne tiaarige Sag, og det viser sig da, at Dronningen overvurderede sin Styrke, den Gang hun med Vaabenmagt forsøgte at fordrive Preusserne, og at hun overvurderede Værdien af politiske Omveje, da hun kjøbte Albrecht til at overlade hende sine Krav paa Øen. Der er næppe Tvivl om, at Højmesteren paa et meget tidligere Tidspunkt havde været villig til at overgive Gotland, naar han blot havde faaet sine udlagte Penge igjen; i Stedet betalte Margrethe nu Øen tredobbelt, ved at bekoste Angrebet, ved at udkjøbe Albrecht og endelig ved dog at betale Preusserne næsten den hele Pantesum. Var Vejen imidlertid end næppe heldig, var Udslaget dog godt; det Forsøg, som den tyske Orden havde gjort paa at skaffe sig et fast Punkt midt i Østersøen, var tilbagevist, og dermed havde Margrethe tilintetgjort den eneste politiske Fordel, som nogen af de tyske Østersøstater havde vundet under Unionens brydsomme Tilblivelse. Preusserne havde sluttelig dog ikke haft noget Udbytte

res aktive Optræden; vi skulle strax faa at se, om
forbundet kom videre ved sin mere fredsommelige Po-

III. Margrethe overfor Hanseaterne i Danmark.

Vi have fulgt Margrethe i hendes Forhold til Hanse-
rne, saaledes som det fremtræder paa det rent politiske
ade; overalt have vi fundet de samme Grundtræk, kraf-
remadskriden fra Dronningens Side, stadig Tilbagevigen
anseaternes. Før Margrethes Unionsplaner vare traadte
havde hun allerede trængt Stæderne ud fra al politisk
ydelse i Danmark; siden vare de nordiske Riger blevne
ede, uden at Hanseaterne havde kunnet hindre det, og
var da ikke mere Tale om, at de kunde gjenvinde deres
me i Nordens indre Anliggender. Stæderne havde hel-
kke stræbt derefter; de havde kun grebet ind, hvor deres
nestliggende Handelsinteresser krævede det. De tilbage-
Stockholm, ligesom de i sin Tid gave Slip paa Skaane;
prøvede aldeles ikke paa at støtte Højmesteren, da han
gte at bevare Gotland for Tyskerne, og stræbte ikke ef-
at hindre, at denne vigtige Ø blev inddragen med i
grethes Besiddelser, hvis Omfang allerede forud var saa
nde. At opretholde Freden paa Østersøen og derved sikre
s Handel dens rolige Gang, det var nu det eneste Maal
Stædernes Politik, og de søgte at opnaa dette, uden at
e sig selv i Vove, ved evindelige Mæglinger, ved en tar-
Udrustning af Fredsskibe. Hvor var den dristige Stor-

politik fra Valdemar Atterdags Tid, de omfattende Angrebsforbund, de kraftig førte Krige? Én Menneskealder havde været nok til helt at ændre Magtstillingen ved Østersøen.

Hvorledes var Forholdet imidlertid med den anden Side af Hanseaternes Indflydelse, det langt ældre, langt mere grundfæstede Handelsherredømme, som de vendiske Stæder udøvede i de nordiske Lande, særlig i Danmark? At Dronning Margrethe middelbart har søgt at begrænse dette ved at fremme Nordboernes eller andre konkurrerende Nationers Handel paa Norden, det kan, som det før er omtalt, i det mindste ikke bevises; sikkert er det derimod, at hun strængt holdt paa, at Stæderne ikke udstrakte deres Privilegier videre, end den nøjeste Fortolkning af dem tillod, ja, at hun undertiden stillede Krav til dem, som næppe stemmede med de dem tilstaaede Friheder. Et virkelig venskabeligt og hjerteligt Forhold kom der derfor aldrig mellem de to Magter. Margrethe stod i Forretningsforhold til adskillige af de indflydelsesrigeste Borgere i Hansestæderne; hvis man vil tro Historikeren Korner, var Lübecks Borgemester Henrik Westhof personlig knyttet til hende; den mægtige stralsundske Patricier Wulf Wulflam var det i alt Fald[26]; men naar disse Mænd optraadte som Ledere af deres Byers Politik, vare deres Interesser Dronningens altfor modsatte, til at Forholdet ikke altid skulde blive køligt eller spændt.

Selv i Aarene omkring 1400, da de to Magter mest nærmede sig hinanden, var der dog stedse Punkter nok, der forvoldte Strid. Eftervirkningerne fra Krigens Tid faldt det svært at komme til Enighed om, og vi have allerede set, hvorledes Hanseaterne bleve helt narrede for de store Erstatningskrav, de havde til Nordboerne. Samtidig begyndte de dvanlige Klager at fremtræde over Brud paa Privilegierne, ; især drejede det sig om Uret, begaaet ved Bjærgningen; top her give Forhandlingerne et godt Indblik i Stædernes illing overfor den mægtige Dronning. Hanseaterne kunde denne Sag støtte sig til deres Privilegier, saaledes som de re fastslaaede ved Freden i Stralsund og siden stadfæstede Erik af Pommern. Det var da, for øvrigt i Overensstemelse med tidligere Frihedsbreve, blevet fastsat, at Søstrann skulde være fuldstændig fri; Kjøbmanden havde Ret til d egen eller andres Hjælp at bjærge Skib og Gods; de dernødvendige Arbejdsfolk maatte han uden Hindring vinde r Betaling. Hvis Skib eller Gods drev i Land, uden at der r Folk med, skulde den kongelige Foged lade det bjærge, nsætte det i nærmeste Kirke og her bevare det, indtil erne eller deres Arvinger kom med Bevisligheder fra deres jemstads Øvrighed; naar dette skete, skulde Godset udleves dem uformindsket, mod at de betalte Bjærgerne deres rbejdsløn.

Hovedtanken i dette er altsaa, at Kronen opgiver al sin et over Vraggods; Bjærgning er en privat Sag, hvorved n kongelige Foged blot skal yde de skibbrudne sin Hjælp m Mellemmand. Alt synes her at være klart, og hvad der nde vække Strid, var kun selve Bjærgelønnen. Denne gte Stæderne derfor ogsaa at faa nærmere bestemt. Saavel 398 som Aar 1400 var *„de zevunde“* eller «en redelig Arjdsløn» paa Dagsordenen ved Møderne med Dronning Marethe[27], og i Juni 1401 blev et Hansemøde enigt om de rslag, man vilde forelægge hende. Disse gik ud paa at stsætte en bestemt Taxt for al Bjærgning; for svært Gods lde man betale «den tyvende Penning», altsaa $^1/_{20}$ af Værdien; for tørt („*drogen*") Tøndegods skulde der gives 1 lødig Mark for Tønden, men naar dennes Værd var 50 Mark lybsk eller derunder, da kun $^1/_2$ lødig Mark; Bjærgningen af en Pakke Tøj skulde betales med én, af en mindre Pakke („*terling*") med $^1/_2$ lødig Mark, naar Tøjet blev ubeskadiget; ellers med 4 Skilling lybsk. For den samme Bjærgeløn skulde ogsaa Godset udleveres, naar Skibets Besætning var druknet og Fogeden havde ladet det bjærge og henlægge i Kirken til Opbevaring[28].

Med disse Forslag mødte Stædernes Udsendinge hos Margrethe i Lund endnu samme Aar paa den Tid, da Efteraarsfiskeriet samlede en Mængde Hanseater i Skaane; dog vare kun de vendiske Stæder og Hamburg repræsenterede. Her blev da først forhandlet om et gjensidigt Forbund, hvortil saavel Stæderne som Dronningen fremlagde Udkast, der ikke vare meget afvigende, men derefter forelagde Margrethe sit Udkast til en Vraglov, og dette havde en Karakter, som var højst forskjellig fra Stædernes. Hanseaternes Forslag gik kun ud paa en nøjere Bestemmelse af et enkelt Punkt, medens de for øvrigt holdt sig til de stadfæstede Privilegier; Dronningens Udkast derimod var i Virkeligheden en fuldstændig Omstyrtelse af alt, hvad der i lange Tider havde været gjældende paa dette Omraade. Naar Kjøbmanden selv kunde bjærge sit Gods, skulde han vel have Frihed dertil; i alle andre Tilfælde derimod hævdede hun Rigets Ret til en betydelig Del af Godset. Alle Fogeder og Embedsmænd vare forpligtede til at yde den skibbrudne Hjælp til Bjærgningen, men derfor skulde ogsaa $^1/_3$ af Godset tilfalde dem paa Kronens Vegne. Hvis Godset bjærgedes, medens Ejerne druknede eller af andre Grunde ikke kom med i Land, skulde Fogeden vel lig opbevare alt Godset, indtil de rette Ejere indfandt sig, n disse fik da kun Halvdelen udleveret; den anden Halv tilfaldt Kronen, og det hele, hvis Ejerne ikke meldte sig ette Tid. Til Udjævning af alle Stridigheder om Strangsgods foreslog Dronningen, at Stædernes Udsendinge lde holde et Møde med det danske Rigsraad en Gang rt Aar[29].

Hvorledes Dronningen forsvarede denne Kronens udstrakte til alt Vrag, hvorledes hun forenede den med Privilenes lige modsatte Bestemmelser, vides ikke og er vanskeat indse. Hele Kravet fra hendes Side viser nærmest, r stor Forskjel der kunde være paa Frihedsbrevenes Ord paa, hvad der virkelig fandt Sted; thi Dronningen maa ært, for at kunne fremsætte et saadant Krav, have haft tte i en ved mangfoldige enkelte Tilfælde halvt fastslaaet gel. Men at Kravet kunde fremkomme, viser ogsaa, hvor aadelig Kongemagten i Norden nu var styrket, og dette ntræder endnu skarpere ved den Maade, hvorpaa Stæderne lede sig overfor disse Indgreb i en af deres ældste og vigste Rettigheder.

Margrethes Forslag blev af Stædernes Udsendinge selvgelig kun taget *ad referendum*, og Sagen skulde behandles et Hansemøde til Oktober. Dette kom i Stand, men Resen mangler, og man ved ikke, om Spørgsmaalet kom for; imod holdt de livlandske Stæder i Februar 1402 et Møde, r der ogsaa blev forhandlet om Vragretten. Dronningens rslag forekom dem — ikke med Urette — at stride mod e Kjøbmandens Friheder og Rettigheder, og de lagde der Stædernes Forslag til Grund. Man følte imidlertid Nødidigheden af at gjøre Indrømmelser, og hvad man vilde tilstaa, var ikke ringe. For en Pakke Tøj vilde man betale 6 og for den mindre Pakke („*terling*“) 3 lødig Mark, om Tøjet var ubeskadiget, ellers 8 Skilling; for tørt Tøndegods vilde man give 4 eller 1 lødig Mark efter Tøndens Værd; med andre Ord, den «redelige Bjærgeløn» blev fordoblet eller mer end det. Disse Forslag henstillede de livlandske Stæder til det Hansemøde, der skulde træde sammen til Pinse; de overlode dette at fastsætte, hvad der burde betales for svært Gods, og hævdede tillige paa ingen Maade at ville betale mere, end de her tilbøde, medens en Nedsættelse vilde være dem meget behagelig[30].

Paa Hansemødet i Lübeck var man selvfølgelig lige saa uvillig til at gaa ind paa Margrethes Forslag. Man tilskrev hende, at hvad hun foreslog, var ganske stridende mod Kjøbmandens Friheder og Rettigheder, især Artiklen om «Søfund», d. v. s. herreløst Vrag. De bade hende derfor tilstede, at Kjøbmanden beholdt, hvad de af Kongen stadfæstede Privilegier sikrede ham, og at enhver selv maatte beramme Bjærgelønnen med Bjærgerne uden yderligere at besværes; hvis dette ikke skete, frygtede de, «at Kjøbmændene ikke længe kunde taale saadan Fordærvelse». Margrethes Svar har vistnok været lidet velvilligt. Paa et Hansemøde i April 1403 besluttede man atter at skikke Afsendinge til Dronningen, og disse fik Fuldmagt til at gjøre visse Indrømmelser, idet de maatte bevilge «Sjettedelen eller den sjette Penning» af alt skibbruddent Gods, hvis det ikke kunde blive mindre[31]. Hvilken Forandring! Medens Dronningen ikke er vegen et Skridt, ere Stæderne gaaede fra $^1/_{20}$ til $^1/_6$; de vare vel endnu langt fra det, som Dronningen krævede, men deres ømmelser i dette vigtige Anliggende vare dog meget belige.

Snart fremtraadte ogsaa andre Stridsspørgsmaal. Marle havde jo gjenoptaget Prægningen af indenlandsk Mønt,)anmarks nye Penge vare bestemte til som Trepenninge asse ind i det lybske Møntsystem; i Virkeligheden var s Værdi kun som to lybske Penninges. Dette vakte selvlig stor Misfornøjelse hos Kjøbmændene, og i December klagedes der paa Hansemødet over den slette Mønt i ne, «som Dronningens Folk udgave for fuld og ikke toge for fuld»; samtidig beklagede man sig over Dronningens l paa Privilegierne, idet de Friheder med Hensyn til nd og andet, der vare beseglede Hanseaterne, ikke overtes, medens Stædernes Fogeder i Skaane dertil truedes leres Ret. Man fastsatte en Dag til Midfaste, da man forhandle om disse Sager, og da dette nye Møde fandt (i April 1404), fik Sendemændene Befaling til at «tale rlig og haardelig med Margrethe om alle Stædernes epunkter». Hanseaterne mødtes med Dronningen i Vadi Juni Maaned; de opnaaede her at faa en ny Stadfæe paa Rostoks og Wismars Privilegier, og de bragte en tand til Veje mellem Norden og Preussen; deres egne r derimod fik de ikke bragt i Orden. Margrethe gav sædvanlig de bedste Løfter; hun vilde befale sine Fogeikke at forurette Hanseaterne og foreslog selv et nyt e til det følgende Foraar, da hun vilde medbringe alle , paa hvem Stæderne kunde klage[32], men var det tænkeat Stæderne endnu kunde tro paa Værdien af den Slags er paa Fremtiden?

At følge Underhandlingernes videre Gang vilde være altfor trættende; det var og blev en Marsch paa Stedet. Hanseaterne vrede og vendte sig; paa hvert eneste Stædemøde forhandledes der om de uheldige Forhold i Danmark; man skrev baade til Kongen og Dronningen, undertiden ogsaa til Rigsraadet, og hvert Aar afgik der Sendefærd til de nordiske Riger. Dronningen skrev venlige Svar tilbage, og Hanseudsendingene fik den bedste Modtagelse; en Undtagelse var kun et Møde i Falsterbo 1405, da Dronningens Raader erklærede, at Margrethe naturligvis var rede til at staa Stæderne til Ansvar, men at disse da ogsaa maatte erstatte hende alle de Overtrædelser af Privilegierne, som de havde begaaet, en Paastand, hvis Nyhed nok kunde overraske Hanseaterne[33]. Imidlertid, hvad enten Margrethe stillede sig imødekommende eller afvisende, blev det reelle Udbytte for Kjøbmændene lige stort eller rettere lige lille, og for hver enkelt Klage, der blev afhjulpen, kom der hurtig et Par nye i Stedet.

Den danske Mønt vedblev at være daarlig og tilføjede Hanseaterne store Tab[34]; det hed sig endogsaa, at Dronningen vilde forbyde alle andre Penge at gaa i Skaane end hendes egne[35]. Det hjalp da kun lidt, at man atter og atter bad hende at standse Udmøntningen og «nedlægge Hammeren»[36], og det var ogsaa en daarlig Trøst, at man i selve Hansestæderne kun modtog de danske Trepenninge efter deres virkelige Værdi som to lybske Penninge[37]; thi i sine egne Lande har Margrethe naturligvis nok vidst at tvinge den Værdi igjennem, som hun havde tillagt sine Møntstykker. I Bjærgningsspørgsmaalet gik det ikke Kjøbmanden bedre, og Margrethe har sikkert i Praxis snarest krævet mere, end hvad hun havde opstillet som Krav efter sin Udtydning af Privilegierne. Især gik det ud over Preusserne; da et Par

pere strandede paa Bornholm, toge Fogederne alt Godset,
it Preusserne selv havde bjærget det uden fremmed
p[38]; et andet Skib fik Læk i Kattegat og søgte saa ind
n nærmeste norske Havn, men Fogeden paa Varberg,
ok Hr. Abraham Broderssøn, tog da baade Skib og Gods,
it det jo aldeles ikke var Vrag[39]. Af den Art Overgreb
e Hanseudsendingene hvert Aar fremføre nye, og det
el kun undtagelsesvis, at Klagerne bleve tagne til Følge[40];
dette imidlertid, og udleverede Dronningen eller hendes
der Godset, blev der først fradraget en god Del deraf i
elig Arbejdsløn». I 1407 strandede for Ex. nogle Skip-
paa Jyllands Vestkyst, og Høvedsmanden paa Aalborg-
Prebern Podbusk, afkrævede dem da 13 af de reddede
tykker Tøj, altsaa netop den Tredjedel, som Margrethe i
Tid havde gjort Krav paa; Resten af Vraggodset maatte
elge ham, og den Pris, hvortil det ansattes, var vist ikke
erlig høj[41].

I Slutningen af Margrethes Liv kom Skanør og Falsterbo
ngens egne Hænder, efterat de længe havde været pant-
, sidst til Roskilde Bispestol. Til kongelig Høvedsmand
da indsat en Adelsmand af Slægten Frille[42], og Styrel-
greb nu virksomt ind i Forholdene derovre. I 1410 var
herren sysselsat med en nøje Prøvelse af Ejendomsfor-
ene; han fik et Thingsvidne om, at nogle Grunde, som
en Kampen gjorde Fordring paa, i Kong Valdemars Tid
il Kronen, som da oppebar Bodegjæld og anden Rettig-
deraf[43]. Allerede i 1403 havde Margrethe igjen rejst
tidligere omstridte Spørgsmaal om Preussernes Ret til
Fid i Skaane; 1411 blev der forhandlet derom paa et
e af de preussiske Stæder, og man var ikke vis paa, at

Kong Valdemars Gavebrev endnu existerede; Aaret efter klagedes der over, at danske Fiskere uden videre nedsatte sig paa Fiddene[44].

Netop Indsættelsen af den kongelige Slotsfoged gav formodentlig Anledning til, at der udstedtes en Forordning om Ordenen ved det skaanske Efteraarsfiskeri[45]. I Form af en Instruktion for Høvedsmanden Frille giver Kong Erik her, med Dronningens og Rigsraadets Raad, en Række Artikler til Overholdelse ved de aarlige Fiskemarkeder, og gjennem hele denne Forordning gaar som Grundtone en stærk Magtfylde hos Kronen. Ordensbestemmelserne ere mangfoldige og Straffene strænge. Hvem Høvedsmanden paa Kongens Vegne tager i Værn, skal være beskærmet overalt, og Fred skal holdes til Lands og Vands under Straf paa Liv og Gods. Kongens Fjender maa ingen huse, og hvor saadanne træffes, det være paa hanseatiske Skibe eller paa Fiddene, maa ingen hindre Fogeden i at gribe dem. Derimod maa ingen angribe Fjender af fremmede Herrer eller Stæder, saa længe de ere i Kongens Land; ville de orloge, kunne de drage andensteds hen, thi i sit Land vil Kongen have Fred, og hvo der bryder denne, vil han holde for sin Fjende. Ingen maa bære Vaaben, hverken Fiskeren, der drager til Søs, eller Kjøbmanden, der rider i Stranden, hverken Haandværkere eller Skippere[46].

Hvad de fremmede angaar, viser Forordningen, hvorledes alle de Indskrænkninger, der kunde ligge i Kjøbmændenes Privilegier, bleve skarpt overholdte. Saltningen af Silden skal foregaa paa de dertil bestemte Steder, men hverken til Skibs eller paa Stranden. Gods maa ikke udskibes om Natten; alt Forkjøb forbydes strængt, ligeledes Udførsel af Korn.

ɪogle Bestemmelser vise tilbage til de sidste Aars Stridig-
eder. Ingen Foged maa lægge mere til sin Stads Fid, end
vad der rettelig hører til den; det forbydes strængt, at der
Skaane maa gaa anden Mønt end Kongens egen[47].

Disse Bestemmelser gaa dog ikke ud over, hvad der var
ronens strænge Ret; andre stride derimod bestemt mod
ivilegierne og gribe ind i Kjøbmændenes Friheder, til Dels
a meget vigtige Punkter. En Udeladelse er allerede be-
gnende; én af Hanseaternes Rettigheder var, at de maatte
re Vaaben saa længe, indtil de kom til deres Herberge, og
tte var jo af en vis Vigtighed i denne Tid, hvor Kjøbman-
n ikke sjældent med Magt maatte værne om sit Liv og
ds; alligevel findes denne Ret ikke omtalt i Forordningens
ntagne Bestemmelser mod at bære Vaaben. Vigtigere ere
g andre Punkter. Hvad Jurisdiktionen angaar, byder For-
ningen, at enhver skal søge Ret hos sin Stads Foged,
len det gjælder blodige Domme, der gaa paa Livet»; saa-
ss var ogsaa Bestemmelsen i Privilegierne, men her med
behold, om nogen Stad mulig havde større Ret. Dette
netop Tilfældet med Lübecks og Stralsunds Foged, der
ia havde Hals- og Haandsret, og hertil tager Forordnin-
altsaa intet Hensyn. Ved Freden i 1370 havde Stæderne
et sig den vigtige Ret til Detailhandel; de maatte udsælge
r i alenvis, om ikke paa Fiddet, saa dog i Boderne.
e forbyder Forordningen udtrykkelig; under 40 Marks
e maa ingen Kjøbmand udskære Lærred i alenvis, og
ken Skrædder eller Overskærer maa kjøbe hele Stykker
for at udsælge dem i mindre Dele, undtagen Fogeden
ler det[48].

Denne Forordning kan kun i høj Grad bekræfte, at Margrethes Forhold til Stæderne aldrig var meget venligt eller rettere altid var spændt. Og hvorledes kunde det være anderledes? Mellem det kraftige Kongedømme i Norden og Hanseaterne var der en Modsætning, der aldrig kunde udjævnes eller skjules, og Stæderne stode her i den uheldigste Stilling. De havde opnaaet en fuldstændig Stadfæstelse paa deres Privilegier, men de formaaede ikke at sikre sig, at disse Privilegier bleve anerkjendte og overholdte, naar Kjøbmanden kom til Skaane for at fiske og handle eller naar Skipperen strandede paa de danske Kyster. Hanseaternes Magt var svækket; umiddelbart havde de ingen Indflydelse i Norden, og endnu fandtes der i Unionen ingen Partideling, hvoraf de kunde benytte sig. Saa gik det da, som man kunde forudse. Privilegierne stode paa Pergamentet, men overholdtes ikke i Virkeligheden; overalt mødte Stæderne en stærk Kongemagt, der skinsygt vaagede over sine Rettigheder, og atter og atter var det Kongedømmet, der satte sine Krav igjennem.

IV. Kampen om Sønderjylland.

Samtidig med at Margrethe arbejdede paa at bringe Gotland tilbage til Norden, var hun paa en anden Kant i Færd med ligeledes at gjenvinde en tabt Provins for sit Rige. Sagen var endnu vigtigere, men ogsaa langt vanskeligere end det gotlandske Stridsspørgsmaal; det drejede sig om et Land, der i et Par Aarhundreder igjennem havde fjærnet sig mere og mere fra Danmark, Sønderjylland nemlig eller, som det nu oftere kaldtes, Hertugdømmet Slesvig.

Vi have tidligere set, at Margrethe, der ellers saa trofast og sin Faders Tanker, netop paa dettte Punkt ikke havde et at træde i hans Fodspor. Valdemar Atterdag var i sidste Aar faktisk Herre over den største Del af Hertuglømmet, men Holstenerne udnyttede hans Død, og medens grethe var fuldt optagen af at gjøre sin Søns Krav paa danske Trone gjældende, faldt de sønderjydske Slotte i vernes Hænder. Siden gik Dronningen endog saa vidt, at ved Forleningen i Nyborg 1386 gav de holstenske Fyr- retslig Adkomst til Hertugdømmet; hun berøvede derved danske Stormænd deres eneste Støtte udenlands og Mekburgerne deres vigtigste Forbundsfælle i den Kamp, der aabnedes om Sveriges Krone. Stor og følgesvanger var dlertid Indrømmelsen; Slesvig blev af selve Danmarks nge paa en højtidelig Rigsforsamling anerkjendt som Fane- arveligt i den schauenburgske Slægt, og den tyske Indlelse i Sønderjylland, der allerede faktisk var saa dybt ndfæstet, fik derved en Retsgrund, der syntes uomtvistelig.

Snart viste Margrethe sig dog ogsaa i dette Spørgsmaal Valdemars rette Datter, der blot opsatte, hvad hun ikke x kunde magte, og efter kun ti Aars Forløb fik hun den ynesadende saa endelige Opgjørelse fra 1386 ændret til en disse halve Afgjørelser, som hun i saa høj Grad yndede, som holdt Spørgsmaalet svævende til en kommende gun- g Lejlighed. I Aaret 1396 havde Margrethe jo faaet Erik Pommern antagen til Konge i Danmark, og efter Lensret- skulde Holstenerne nu søge den nye Regents Stadfæstelse Forleningen; det var en Formsag, men en Form, der aldeles nødvendig for at give Besiddelsen fuld Retsgylhed. Ved Fastetid mødtes saa begge Parter i Assens, ledsagede af deres Raader; hvad der imidlertid foregik her, kjendes uheldigvis kun fra senere Vidnesbyrd, og disse ere meget modstridende. Danske Rigsraader, der havde været til Stede, bevidnede siden, at Forleningen var bleven tilbudt Holstenerne, men at disse havde nægtet at modtage denne og at blive Kong Eriks Mænd og Tjenere; der lovedes dem da Penge for deres Tjeneste, og en Forlening fandt ikke Sted. Flere Holstenere, der ogsaa havde overværet Mødet, paastode derimod, at Erik havde modtaget Grevernes Hylding og Troskabsed og stadfæstet alt, hvad der var indrømmet dem tidligere. Aldeles uforenelige ere disse Udsagn dog ikke; kun synes der allerede ved selve Retshandlingen at have været en Tvetydighed, der siden gav Anledning til de modsatte Fortolkninger. Der har aabenbart her som saa ofte før været Strid om Hertugens Tjenestepligt overfor Riget, og Holstenerne have kun villet tjene for Sold; dette er Margrethe gaaet ind paa, og Erik har da ogsaa modtaget Ed af Greverne, men den formelige Overrækkelse af Lensfanen har ikke fundet Sted, hvad Holstenerne heller ikke paastaa[49].

Dronning Margrethe lod sig foreløbig nøje med denne Uklarhed; de faktiske Forhold ændredes ikke, og Gerhard af Holsten forblev i fuld og anerkjendt Besiddelse af Hertugdømmet, ja, han stod sig personlig endog ret godt med Dronningen; i Striden om Gotland stillede han sig for Ex. paa hendes Side og truede Højmesteren med selv at ville hjælpe til Øens Gjenvindelse. Al Strid syntes saaledes bilagt, da et uforudset Tilfælde gav Margrethe den Lejlighed til at blande sig i de slesvigske Forhold, hvorefter hun sikkert har længtes inderlig. I Aaret 1404 faldt Hertug Gerhard paa et Tog mod Ditmarskerne, efterat hans yngre Broder Albrecht e mistet Livet paa et lignende Tog Aaret forud. Den enske Linje af det schauenburgske Hus var dermed blemeget faatallig; endnu levede Gerhards og Albrechts Broder rik, der var Bisp i Osnabrück, og Hertugen efterlod sig nke, Elisabeth af Brunsvig, og to Sønner, hvoraf den te, Henrik, dog kun var 7 Aar gammel, medens en tredje først fødtes efter Faderens Død.

Mellem Enkehertuginden og hendes Svoger var Forholdet ligt, og den afdøde Gerhard havde helt udelukket sin ler fra Formynderstyrelsen; naar dertil kom den endnu afsluttede Kamp med Ditmarskerne, forstaar man let, lisabeth kunde ønske at søge Støtte hos sin mægtige erske mod Nord, og Margrethe var villig nok til at indsig paa denne Forbindelse. Uheldigvis var Dronningen, erhard faldt, langt borte, højt oppe i Sverige, og hun te foreløbig indskrænke sig til fra Jønkøping at opfordre uginden til at slutte en Stilstand med Ditmarskerne, indun selv og hendes andre Venner kunde komme hende ljælp[50]. Margrethe begav sig snart efter paa Vejen sydmen inden hun naaede Sønderjylland, vare Forholdene allerede blevne ret uheldige for Elisabeth. Grev Henrik le forladt sit Bispedømme og med Vaaben i Haand gjort Arvekrav gjældende; Hertuginden havde været nødt til ndrømme ham næsten hele Holsten, medens han til Gjend opgav at kræve Del i Formynderstyrelsen for Slesvig. n Aarets Udgang havde man i Fællesskab sluttet Fred Ditmarskerne[51].

Den rent øjeblikkelige Fare var altsaa overstaaet, før grethe kom til; stadig trængte Elisabeth dog haardt til te mod sin Svoger, og de slesvigske Adelsmænd, der udgjorde Formynderregeringen, og blandt hvem Erik Krumedige og Lavrids von Hesten vare de vigtigste, følte ogsaa Nødvendigheden af Hjælp udefra. Saa fremstillede Margrethe sig da, venlig og indsmigrende; hun trøstede den sørgende Enke, hendes velfyldte Pengepung stod Stormændene aaben, og snart enedes man om, at Erik af Pommern udnævntes til den øverste Formynder for Hertuginden og hendes Børn; som Lensherre havde han vel ogsaa lovligt Krav paa at indtage denne Stilling.

Ingen Lejlighed kunde tænkes gunstigere for Margrethe til et Forsøg paa at vinde Slesvig tilbage, og Vejen dertil var hende anvist allerede af hendes Fader; hendes Plan maatte være den, som den holstenske Krønike tillægger hende: efterhaanden at skaffe sig alle Hertugdømmets Slotte i Pant og lokke Adelen til sig ved rige Gaver. I Løbet af et Par Aar (1405—1407) opnaaede hun da ogsaa overordentlig meget ved at følge denne Fremgangsmaade. Hertuginde Elisabeth var selv mod et stort Laan nødsaget til at pantsætte Tønder Slot, hvis Underliggende omfattede de fleste Herreder i Vestslesvig og hele det da endnu saa udstrakte Nordfrisland; Dronningen betroede dette Slot til Erik Krumedige, der en Tid lang blev hendes ivrigste Tilhænger. Paa Østkysten indløstes Haderslevhus fra Enken efter Henrik von Alefeld, der havde faaet det i Pant af Gerhard; flere Herreder i den mellemste Del af Nordslesvig, der vare i Hænderne paa den mægtige Familie Limbek, kom for saa vidt under Dronningen, som denne Slægt hyldede hende, medens hun afkjøbte den Slottet Trøjborg og skjænkede denne Borg til Ribe Bispestol, for saaledes at knytte den fast til Danmark. Her som overalt søgte Margrethe Støtte

Gejstligheden; hun kjøbte Godset Grødersby ved Slien
forærede det til en Messe i Slesvigs Domkirke. Den da-
ende Biskop Johan modtog Dronningens udstrakte Haand;
havde lidt meget af den holstenske Adels Overmod og
nu ind paa at overdrage Margrethe Bispestolens to faste
tte for 6 Aar mod en aarlig Afgift. Det var Slottet Svav-
l længst sydvest i Slesvig ved Trenefloden og Borgen
bbe paa Halvøen Svansen, der derved kom i Dronnin-
s Besiddelse; det første overdrog hun til den danske Rid-
Niels Iverssøn af Ætten Rosenkrans, og disse to Punkter
e de yderste Forposter for det danske Herredømme, der
naaede helt ned til Holstens Grænse[52].

Ved alle disse Godskjøb og Tilpantninger havde Mar-
the faaet Herredømmet i den større Halvdel af Slesvig,
hendes Besiddelser omgave paa alle Sider det, der var
net Enkehertuginden; Øerne Als og Ærø, Byen Flensborg
d den tæt derved liggende Borg Nyhus og endelig Hoved-
tet Gottorp udgjorde alt det, Elisabeth havde i Eje, og
af var endda det meste eller alt atter pantsat til Adels-
nd, der herskede aldeles egenraadig. I det saaledes paa
Maader sønderdelte Land var der overalt en bølgende
, og Landefreden blev brudt atter og atter. Danske
bstedmænd, der i fredeligt Handelsærende kom til Sles-
, bleve overfaldne og plyndrede; to kongelige Udsendinge,
vare paa Vejen til Lübeck med Breve fra Erik, bleve ved
ustadt berøvede alt deres Gods af nogle holstenske Adels-
nd[53]. Paa deres Side optraadte ogsaa de danske Høveds-
nd i Sønderjylland med stor Haardhed, og Niels Iverssøn
Svavsted bragte det endog saa vidt, at de ejderstedtske

Frisere gjorde Oprør og prøvede paa at indtage Borgen, hvad dog mislykkedes[54].

Misfornøjelsen over al denne Ufred rettede sig især mod det danske Herredømme som den nærmeste Aarsag dertil, og der indtraadte et stærkt Omslag i den venlige Stemning, hvormed Margrethes første Tilnærmelse var bleven modtagen. De holstenske Stormænd, der en Tid lang havde staaet paa hendes Side, fjærnede sig atter; selv Elisabeth fattede en let forstaaelig Mistillid til Dronningens varme Venskab og nærmede sig den tidligere saa forhadte Svoger, Henrik af Osnabrück, der paa sin Side søgte Støtte ved at indgaa et Forbund med Albrecht af Meklenburg, som endnu stedse førte Titel af Sveriges Konge, og med Hertug Erik af Sachsen-Lauenburg, der selv var gift med en holstensk Grevedatter[55]. Som Modvægt søgte de Danske Venskab med Holstenernes Arvefjender, Ditmarskerne, og i Juli 1409 sluttedes der et nøje Forbund mellem disse og de tre nordiske Riger[56].

Samtidig havde man fra dansk Side gjort et aggressivt Skridt. Kongen havde stævnet Enkehertuginden for sig, for at hun kunde forsvare sig mod Beskyldningen for at have brudt den besvorne Landefred; der var nærmest Tale om Rov, begaaet mod en vis Fru Lene, hvis Værge Kongen var, men Klagen udvidedes snart til at gjælde alle de Overgreb, der vare udøvede fra Hertugindens Slotte. Det var fastsat, at Elisabeth skulde møde i Kolding til St. Hans Dag 1409; hun indfandt sig dog først ni Dage efter Tiden og paastod saa, at det ikke havde staaet i hendes Magt at hindre Fredsbruddene; alle hendes Slotte vare jo bortpantede, og hun havde i Virkeligheden intet at sige over Høvedsmændene. Dette skulde hun nu bevise med tolv Mands Vidnesbyrd, og

blev det tilfundet Erik Krumedige som hendes Drost at
den, der skaffede dette Bevis; han lovede at gjøre det
næste Morgen, men om Natten red han bort fra Kol-
, og ganske paa samme Vis gik det derefter med to an-
holstenske Herrer. Mødet endte uden Resultat, og Her-
ıden maatte ydmygt bede Kongen om at fastsætte en ny
andling, hvad Erik gik ind paa.

I Begyndelsen af September samledes man da atter i
ing, Elisabeth denne Gang ledsaget af sin Svoger, Grev
ik, der fra nu af stadig staar som hendes nærmeste Ven
Ijælper. Han optraadte paa hendes Vegne og søgte ved
e Vendinger og Omsvøb at undgaa, hvad der klarlig
Kongens Maal, det at faa Hertuginden dømt til en stor
eserstatning, hvorfor hun atter maatte pantsætte ham et
andet Slot. Erik fik imidlertid først slaaet fast, at da
ugdømmet Slesvig var en Del af Kongeriget, maatte
raadet være den rette Domstol, og dette, som helst vilde
ıe de stridende Parter ved et Forlig, fik endelig mæglet
verenskomst, som dateredes fra Hindsgavl Slot i Fyn,
til Mødet en Tid lang havde været forlagt. Det hed sig
i Holsten, at Greven kun ved Tvang bragtes til at gaa
derpaa; vist er det, at Traktaten var højst ufordelagtig
ıam og hans Svigerinde. Begge maatte i Forening ud-
et Gjældsbrev til Erik og Margrethe, lydende paa den
ige Sum af 10,000 Mark lybsk; det blev ikke sagt,
fra Gjælden stammede, men Pengene vare sikkert at be-
e som en Erstatning for de begaaede Overgreb. For
e Sum pantsattes Byen Flensborg og Slottet Nyhus med
Len, og da Borgen i Forvejen var bortpantet til Hr.
ids von Hesten, forpligtede Holstenerne sig til at skaffe

ham fjærnet; i øvrigt forbeholdt Elisabeth sig Ret til atter at indløse Flensborg mod at udbetale de 10,000 Mark; ønskede hun at gjøre dette, skulde hun anmelde det ved Pinsetid og have Summen rede til den følgende Jul, da Slottet skulde tilbageleveres. Penge vare imidlertid ikke Holstenernes stærke Side, og Margrethe frygtede næppe for, at Indløsningen skulde være nær, da hun en Maaned efter fik By og Slot overgivet til sig[57].

Ved denne sidste Erhvervelse havde Kong Eriks Myndighed gjort et saadant Fremskridt, at det holstenske Herredømme i Sønderjylland syntes sin Undergang nær; der manglede kun lidt i, at de Danske vare naaede lige saa vidt som i Kong Valdemars sidste Dage*). Erhvervelsen af Flensborg fulgtes imidlertid strax af en kraftig Modbevægelse fra Holstenernes Side. I Februar 1410, da Vinteren forhindrede Understøttelse fra Norden, trængte de holstenske Adelsmænd ind i Byen Flensborg og overfaldt her Biskop Johan af Slesvig; hans Køgemester blev nedhugget, hans Tjenestefolk

---

*) Det fortælles i den senere holstenske Krønike, at Margrethe paa denne Tid endog gjorde et Forsøg paa at faa selve Gottorp i sin Magt. Hun forestillede Enkehertuginden, at det vilde gjøre de Danske mere tilbøjelige til Fred, om Elisabeth viste sin Tillid til hende ved at overlade hende Slottet, om det saa kun var for en Time, og Hertuginden gik ind herpaa. Margrethe besøgte hende da med et lille Følge og fik ganske rigtig Slottets Nøgler overleverede, hvorefter man gik til Bords. Den listige Dronning, der selv havde ondt i Sinde, frygtede imidlertid for Forræderi fra Holstenernes Side, og da det rygtedes, at der var set væbnede Folk i Slotstaarnet, brast hun i Graad, rejste sig og forlod Gottorp hurtigst muligt; paa den Vis blev Slottet reddet for Hertuginden, der først siden indsaa, hvor stor Faren for at miste det havde været[58]. Vi ere aldeles ude af Stand til at bedømme, hvor meget sandt der er i denne Fortælling.

ıkede, og Bispen selv førtes, saaret og halvnøgen, som Fange
dpaa. Faa Dage efter rettedes Angrebet mod de bispelige
ıtte; Stubbe faldt strax i Holstenernes Hænder, og hen paa
mmeren maatte ogsaa Svavsted overgive sig[59].

Efterat det saaledes var lykkedes de holstenske Stormænd
knuse Kronens vigtigste Tilhænger i Sønderjylland, slut-
e Enkehertuginden sig til Bevægelsen. Ved Pinsetid til-
ldte hun den danske Styrelse, at hun var rede til at ud-
ale Pantesummen for Flensborg[60], og samtidig henvendte
ıv Henrik sig til Adolf af Schauenburg for hos denne
ıveslægtens Overhoved at faa Hjælp. Adolf lod sig denne
ıle dyrt og fik Slottet Haseldorp i Pant, men gav da
aa Møde for at opretholde sin Slægt i Besiddelsen af
derjylland[61]. — Hen paa Sommeren 1410 satte Kong
ı sine Stridskræfter i Bevægelse: en Hærafdeling under
ørsel af jydske Adelsmænd som Henneke Skarpenberg og
ıens Munk trængte ned langs Halvøens Vestkyst, kom for
til at undsætte Svavsted og plyndrede i Nordfrisland;
gen selv, i hvis Hær der ogsaa var mange Svenskere,
ırede Ærø og landede derefter paa Als, hvor Indbyggerne
ede ham, og Slottet Nordborg snart efter maatte over-
sig. Hans videre Fremtrængen standsedes dog, da der
Efterretning om, at Jyderne havde lidt et afgjørende
ırlag; ved Eggebæk havde Grev Adolf af Schauenburg
12 August med sine Sachsere truffet de Danske, og Da-
var endt med en stor Sejr for ham; Mogens Munk var
n, Skarpenberg tagen til Fange, og i fuld Opløsning
ede Danskerne nordpaa[62].

Hermed standsede Krigen for dette Aar. Hvad de Dankse
ı vundet paa Østkysten, blev fuldt ud opvejet af det

store Nederlag, de havde lidt i aaben Mark, og Holstenerne fik nyt Mod ved at se, hvorledes det havde været dem muligt at standse Nordboernes Fremtrængen. Som sædvanlig i den Tid afløstes imidlertid Krigen af Underhandlinger; Hansestæderne lagde sig imellem [63], og Dronning Margrethe fæstede vel ogsaa mere Lid til, hvad hun kunde opnaa ad fredelig Vej. Allerede i September mødtes de stridende Parter i Flensborg; der fastsattes en foreløbig Stilstand, og det hele Mellemværende blev overladt til Afgjørelse af en Voldgiftsdomstol, hvori Margrethe selv fik Sæde. Afgjørelsen skulde egentlig have fundet Sted allerede i Oktober Maaned, men man kom dog ikke videre end til en Forlængelse af Stilstanden, hvorunder hver af Parterne skulde beholde sine Erobringer, Hertuginden altsaa de to bispelige Slotte, Kongen derimod Als og Ærø. Hvad Flensborg angaar, som jo egentlig skulde have været udleveret ved Juletid mod Udbetaling af Pantesummen, blev Afgjørelsen udsat til det egentlige Fredsmøde, der skulde afholdes i Maj 1411 [64]. Før dette Møde kom i Stand, bragte i øvrigt Dronning Margrethes Statskløgt det danske Herredømme et nyt Skridt fremad. Hun udlaante 3000 Mark lybsk til Hertug Erik af Sachsen, der med sin holstenske Hustru havde faaet vigtige Besiddelser i det nordlige Slesvig, og disse, der bestode af Aabenraa Slot med Byen, dertil flere omliggende Herreder og Birker, gik nu som Pant over til Dronningen og Kong Erik [65].

I Stedet for det til Maj Maaned fastsatte Møde, der skulde have været afholdt i Flensborg, samledes man allerede i Marts paa Koldinghus. Hvem der mæglede, vides ikke; det kom imidlertid nu til en længere Stilstand, der skulde

ke sig over fem Aar, og saa længe den vedvarede, skulde
delsesforholdene være saaledes, som de vare før Krigs-
1410; Holstenerne skulde først tilbagegive Biskop Jo-
ıans to Borge, og derefter skulde Erik tilbagegive Her-
den de erobrede Øer; Tønder Slot med dets store Til-
ıde i Vestslesvig skulde Margrethe derimod beholde i
den Tid, som Pantebrevet derpaa medgav, og for Flens-
Vedkommende opgav Hertuginden sin Ret til at ind-
let; de fem Aar igjennem skulde det forblive som Pant
ıgens Hænder. Var dette i det hele fordelagtigt for de
ce, blev ogsaa den Voldgift, der efter Stilstandens Ud-
kulde afgjøre alle Stridsspørgsmaalene, ordnet paa en
e, som ret maatte være efter Margrethes Hjærte. Det
ge Fredsmøde skulde afholdes i Nyborg paa dansk
l; Voldgiftsdomstolen skulde bestaa af et lige stort An-
ıader fra begge Sider, men det blev dog fastslaaet, at
nen skulde fældes efter dansk Ret, og fremdeles ene-
ıan om, at hvis hverken Raaderne eller to af dem ud-
e Opmænd kunde enes om Dommen, da skulde Sagen
gges Kong Eriks Slægtning og Ven, den romerske
Sigismund; hvad denne fastsatte, stadig i Henhold til
Ret, skulde begge Parter uvægerlig bøje sig for [66].
ılt synes hermed i fuldkommen Orden; Hovedbrevet om
ınden blev beseglet af Fyrsterne og deres Mænd; et an-
rev, som indeholdt nøjere Bestemmelser om Forholdene
Vaabenstilstanden og som fra Kongens Side til yder-
Sikkerhed skulde være beseglet af Raadsherrer fra alle
ger, forblev derimod ufuldført, da Holstenerne ikke ind-
de det tilsvarende Gjenbrev. Dette kunde dog ikke
dre, at Stilstanden var fuldgyldig, men unægtelig var

Overenskomsten i alle sine Punkter højst ufordelagtig for Holstenerne, og det gik da her som efter Hindsgavlforliget: Adelen paatog sig at bryde den Fred, som Fyrsterne havde sluttet. Fremfor alt var det danske Herredømme i Flensborg Holstenerne en Torn i Øjet, og da Kong Erik begyndte paa stærkt at befæste Bjærget nord for Byen, erklærede man dette for et Brud paa Freden; om Natten skaffede Erik Krumedige og nogle holstenske Herrer sig Adgang til et af Byens Klostre og fik derfra snart hele Staden i deres Magt. I Skanserne paa Bjærget holdt den danske Besætning sig dog, og snart kom en kongelig Flaade til med Hjælpetropper; paa sin Side fik Enkehertuginden Hjælp fra sin Broder, Hertug Henrik af Brunsvig, og Aaret 1412 igjennem førtes Krigen med afvexlende Held[67]. I Oktober kom det imidlertid til Fredsunderhandlinger, og paa begge Sider modtog man Mægling fra Hertug Ulrich af Meklenburg, skjønt denne egentlig ikke kunde kaldes meget upartisk, da han Aaret forud ligefrem var traadt i dansk Tjeneste og modtog Aarssold af Kong Erik[68]. De Betingelser, som Hertugen fastsatte, vare ogsaa meget fordelagtige for Danmark; Byen Flensborg skulde strax igjen overgives, og for øvrigt skulde Koldingstilstanden staa ved Magt i alle sine Punkter, blot med den Forskjel, at Fredsmødet i Nyborg og Voldgiften allerede skulde finde Sted den følgende Sommer. Stridsspørgsmaalet om Bjærget ved Flensborg, altsaa vistnok om Kongens Ret til at befæste dette Punkt, vilde Hertug Ulrich derimod afgjøre strax, naar han havde modtaget Indlæg fra begge Parter; den 7 Oktober mødte Dronningen selv udenfor Flensborg for at modtage Hertugens Dom; paa holstensk Side indfandt sig derimod ingen Befuldmægtiget. Under disse Forhold kunde Byen Flensborg ikke gjøre Modstand, og den 24 Oktober, faa Dage n Død, havde Dronningen den Glæde paa Kong Eriks t danske Riges Vegne at modtage Hyldingsed af Bor-[69]. Derved var allerede meget vundet, og Margrethe have det bedste Haab om, at den nærmeste Fremtid føre hele Hertugdømmet tilbage til Danmark.

V. Margrethes Udenrigspolitik.

argrethes Optræden overfor Udlandet, saaledes som vi fulgt den gjennem hendes senere Aar, er i fuld Overmmelse med hendes hele Karakter, med det Maadehold n Evne til at begrænse sig, der overalt fremtræder hos . Hun gaar fremfor alt ud paa at sikre sine Rigers engighed i enhver Retning, men da hun har opnaaet da Hanseaterne ere fordrevne fra Skaane og Meklenrne fra Sverige, iagttager hun overfor Udlandet den geste Tilbageholdenhed. Fra dette Øjeblik af er den Styrelse hendes Hovedformaal, og medens hun udfoln storartet Virksomhed for at fremme Kongemagten og Unionen, viser hun den yderste Forsigtighed, for at ydre ld ikke skulle gribe forstyrrende ind i hendes Organisarbejde. Ligesom hun tilbageviser de Forsøg, der fra nds Side gjøres paa at inddrage Norden i Evropas Stork, modstaar hun sejrrig den store Fristelse til, med det ede Nordens Kræfter at virkeliggjøre den Drøm om dømmet over Østersøen, der førte saa mange af henorgængere og Efterfølgere paa Danmarks Trone ud paa ldsomste Veje.

Margrethe vilde forsvare Norden, ikke indblande sig i sine Naboers Forhold, og hun benyttede end ikke sin Fostersøns pommerske Forbindelser til at vinde videregaaende Indflydelse i Nordtyskland. Kong Erik maatte dele Herredømmet over sit Stammeland, Stolpe og Bagpommern øst for Swine, med sine Farbrødre, Bogislavs VIII og Barnim V; med den første kom han godt ud af det, medens den sidste vakte Uro i Landet ved at forbinde sig med den polske Konge. Vasallerne tvang imidlertid Barnim til at slutte Fred, og det lille Rige blev nu delt mellem ham paa den ene, Bogislavs og Kong Erik paa den anden Side (1402). Kort efter døde dog Barnim, og Bogislavs synes siden at have styret hele Hertugdømmet paa sine egne og sin Brodersøns Vegne[70]. Eriks Halvfættere, hvis Hovedbesiddelser var Barth og Stralsund, søgte Margrethe at vinde ved aarlig at udbetale dem en Pension paa nogle hundrede Mark af Tolden i Skaane, hvad dog ikke hindrede den ene af dem, Barnim VI, fra i 1398 at foretage et Røvertog op i de danske Farvande*); Broderen, Vartislavs VIII, viste sig venligere sindet, og i Flensborgforliget 1410 med Holstenerne nævnes han som Voldgiftsmand paa dansk Side. Begge Brødrene sluttede i Aaret 1402 et nøje Forbund med Margrethe, og ved den Lejlighed omtales det, at de tidligere havde aflagt Hylding og Ed til Kong Erik og de forenede Riger; om denne Ed særlig gjaldt Rygen, der i saa lang Tid havde været et Len af det danske Rige, er det vanskeligt at sige[71]. Med Eriks fjærnere Slægtninge, Hertugerne i Stettin, havde Norden mindre at gjøre, og det var først under den

---

*) Ovenfor S. 215 er dette Tog fejlagtig henført til Barnim V.

rjydske Strid, at Margrethe søgte at vinde dem for sig;
gamle Hertug Svantibors Sønner, Otto og Kasimir,
til Danmark i 1411 og lovede da, naar det paakræve-
at sende Dronningen og Erik en Hjælp af hundrede Væb-
hvorfor de skulde oppebære 500 lødige Mark for hver
Maaneder, Tropperne benyttedes. Et ganske lignende
udstedtes samtidig af den nysnævnte Vartislavs VIII
lsom af tre meklenburgske Hertuger[72], og Meningen var
at forøge Danmarks Stridskræfter, om Kampen for
rjylland atter skulde blusse op. Et Forsøg paa at faa
ydelse i selve Tyskland ligger der derimod hverken heri
i Margrethes tidligere Forbindelser med de pommerske
fyrster.

Rent passiv var Dronningens Politik dog ingenlunde.
hun gik ud paa at befri Norden fra Fremmedherre-
iet under enhver Form, saa udvidede hun denne Stræ-
til at gjælde ikke blot Nordens Hovedlande, men og-
le enkelte Provinser, der vare løsrevne fra Norden og
kæbnens Ugunst komne i Udlændinges Magt. Det lyk-
hende at tilbagevinde Gotland fra Preusserne, og ved
ød kunde hun have godt Haab om, at ogsaa Sønder-
d snart helt og holdent vilde være i den danske Kro-
je. Begge disse Landskaber vare altfor vigtige, til at en
k Regent kunde finde sig i at se dem i fremmede Hæn-
Gotland var Østersøens Fæstning og et farligt Støtte-
for et Angreb mod Sverige; Sønderjylland i Holste-
s Magt betød, at Danmark laa aabent for Fjender syd-
g de schauenburgske Grever vare da som altid rede til
e en hjælpende Haand til enhver Opposition, der maatte
sig i Kongeriget.

Til de Kampe, der førtes om Gjenerhvervelsen af Gotland og Slesvig, tog Margrethe alle de nordiske Rigers Magt til Hjælp, i alt Fald baade Danmarks og Sveriges. Den Expedition, der i Aaret 1404 sendtes til Gotland, bestod efter Krønikernes Udsagn baade af danske og svenske Tropper, og blandt Høvedsmændene for Dronningens Hær træffe vi danske Adelsmænd som Sven Sture og Trud Hasse jævnsides svenske som Algot Magnusson, naturligvis tillige flere indvandrede Tyskere[73]. I Kong Eriks store Krigstog til Sønderjylland (1410) deltoge ligeledes Svenskere sammen med Danske; en Bjelke, Erik Stensson, faldt, som det synes, paa dette Tog, og flere af hans Landsmænd bleve adlede af Kongen, formodentlig til Løn for tapper Daad i Krigen. Om Margrethe havde Ret til saaledes at benytte Herremændene udenfor deres eget Lands Grænser, synes temmelig tvivlsomt, da Unionstraktaten, som ganske vist udtrykkelig ophævede den Sætning, at ingen var pligtig til Tjeneste udenfor sit Fædreland, aldrig var bleven endelig stadfæstet. Imidlertid maatte jo gjensidig Hjælp fra det ene Rige til det andet være en nødvendig Følge af Foreningen, hvis denne skulde betyde noget, og der høres da heller intet om, at Margrethes Hævdelse af Unionsbestemmelserne paa dette Punkt vakte Modstand.

Uagtet Dronningen benyttede Unionen til at gjennemføre sin Udenrigspolitik, bærer denne dog i ringe Grad Karakteren af at være nordisk, eller rettere, den er udpræget dansk. Vi have tidligere set, i hvor høj Grad det svenske Rigsraad under Forhandlinger med Udlandet traadte i Skygge for det danske; det gik saa vidt, at Forbundet med Ditmarskerne for Ex., der udtrykkelig gjaldt alle tre Riger, afsluttedes, uden

'orhandlingerne derom overværedes af nogen svensk Rigs-
, for slet ikke at nævne Nordmændene, der overhovedet
les ikke fik nogen Indflydelse paa den udenrigske Politik.
nsides dermed ere ogsaa de Interesser, hvorfor Margrethe
pede, mere Danmarks end det forenede Nordens eller
des i alt Fald til særlig danske. Hvad Sønderjylland
ar, var det ganske vist i sig selv temmelig givet, at det
tte være Danmark, der baade rejste Kravet derpaa og fik
lelen deraf, om det lykkedes at sætte Fordringerne
nem. Hvor nær laa det imidlertid ikke at opstille Got-
som Modstykke til Slesvig, dette Gotland, som i mindre
en Menneskealder havde lydt under Danmarks Krone
r ved Vold og Magt at være løsrevet fra Sverige, hvortil
fra Arilds Tid havde hørt; hvor naturligt var det ikke,
Margrethe, der lod Svenskerne hjælpe til Danmarks Gjen-
ring af Slesvig, modsat tildelte deres Rige den vigtige Ø
tersøen, hvis Gjenvindelse var godt egnet til at vise de For-
, Sverige kunde naa ved Foreningen. Svenskerne havde
n Tvivl ventet noget saadant, og ved Valget i 1388 havde
grethe lovet dem, at Sverige atter skulde faa sine gamle
nser tilbage (S. 158). Gotland blev dog aldeles ikke
ttet til Sverige igjen; lad det passere, at det officielt blev
gegivet fra Preusserne til de tre Riger i Forening, saa
let betegnende, at der under Forhandlingerne fra Dron-
gens Side taltes om Øen som «arvelig hørende til Dan-
ks Krone» [75]. Saa snart Gotland kom under Margrethe,
Landet ogsaa en dansk Lensmand i den nysnævnte Trud
se, en Herremand fra Skaane, og Danmark gav siden ikke
paa det vigtige Bytte, før Sverige fik Magt til med Vaa-
i Haand at gjøre sine Krav gjældende.

I de sidste Aar af Margrethes Levetid foregik der mærkelige Begivenheder ved Østersøens Sydkyst. De demokratiske Bevægelser, der tidligere hist og her havde vist sig i de vendiske Stæder, og som maaske havde været Hovedaarsagen til den forsigtige Politik, der havde begunstiget Margrethe saa meget, sloge nu endelig igjennem. I Aaret 1405 kom i Lübeck Misfornøjelsen med det aristokratiske Raad til Udbrud, og der nedsattes et Udvalg paa 60 Mand til at kontrollere Styrelsen, medens man samtidig gjorde Raadets Politik til Gjenstand for den skarpeste Kritik, hvorved man ikke glemte dets Optræden overfor de nordiske Riger: Borgernes Klager over Sørøveriet vare ikke blevne hørte, og Raadet havde opgivet at faa Skadeserstatning af Norden; Stockholms Besættelse havde forvoldt de største Udgifter og var endda foretagen uden Menighedens Samtykke; de Privilegier og Friheder, som Kjøbmændene havde beseglede Breve paa, vare blevne indskrænkede, uden at Raadet havde klaget, og Forhandlingerne med Danmark havde det ikke benyttet til at skaffe Borgerne de Friheder, som det havde været ønskeligt[76]. Tilsidst sejrede Folkepartiet helt i Lübeck; i Aaret 1408 droge de fleste af de gamle Raadsherrer bort fra Staden, og Borgerne valgte et nyt Raad, der indtog de forladte Raadstole. Den demokratiske Bevægelse standsede dog ikke derved; mod Øst udbredte den sig til Rostok og Wismar, mod Vest til Hamburg; alle Vegne vege de gamle Raad for Stormen, og Tresindstyvemandsudvalg overtoge Styrelsen i Forening med folkevalgte Raadsherrer.

Medens Hanseforbundet paa denne Vis havde mistet sine vigtigste Medlemmer og indtraadte i en ren Opløsningstilstand, led den tyske Ordens Magt et endnu mere afgjørende Knæk. Den længe truende Kamp mellem Ridderne og det polske Rige, der nu var styrket ved Foreningen med Litaven, brød ud, og Højmesteren led den 15 Juli 1410 det forfærdelige Nederlag ved Tannenberg. Endog de ellers saa faamælte nordiske Aarbøger omtale denne Begivenhed[77], der gjorde en brat Ende paa Ordenens Storhedstid.

Uden Tvivl har man i Norden fulgt disse Begivenheder med stor Opmærksomhed. Fra Lübeck modtog man et Klageskrift, hvori Demokraterne søgte at retfærdiggjøre deres Optræden mod det gamle Raad, og en af de mest fremragende blandt Stadens nye Herrer, den siden saa bekjendte Tideman Sten, besøgte Kong Erik i 1410, da han kvitterede Kongen for en meget stor Sum. Saaledes blev den diplomatiske Forbindelse ikke afbrudt mellem Norden og Hanseaterne, ja Margrethe skal endogsaa have mæglet mellem det nye Raad og Kong Ruprecht[78], men hvor overordentlig stor var ikke Fristelsen for Margrethe og Erik til at udbytte hine ulykkelige Forhold hos deres forhen saa mægtige Naboer. Den tyske Orden dybt ydmyget, Hanseaterne i indbyrdes Strid, og det samtidig med, at der i Norden var fremkommen en Magt saa stor som aldrig før, — maatte det ikke staa som givet, at Norden nu burde gribe ind og ret vise sin Overmagt paa Østersøen?

Alle frygtede det. Allerede ti Aar før, da Margrethe havde ladet foretage et ellers lidet kjendt Krigstog mod Russerne, skal Staden Reval have ventet et Overfald og strax forstærket sine Mure[79]; nu hed det sig, at Kong Erik vilde optage Kravene paa det af Valdemar Atterdag solgte Estland. I Virkeligheden vare saadanne Tanker fremme, og de havde endog Tilhængere blandt Margrethes nærmeste Raadgivere, for Ex. Biskop Peder Lodehat[80]; Dronningen selv lod sig ikke beruse af sin egen Magt og sine Modstanderes Vanheld. Hun mindedes for tydelig den Tid, da Hanseaterne havde foreskrevet Danmark Love; hun kjendte ogsaa godt sine Rigers svage Punkter, og vidste hun det ikke i Forvejen, maatte det uheldige Udfald af Krigsfærden til Gotland og i Sønderjylland lære hende, at den altfor udstrakte Unionsstat var et daarligt Redskab til Angrebskrige. Hun benyttede Hanseaternes Svaghed til at skærpe sin Optræden mod dem i Skaane, men hverken mod dem eller mod Ordenslandene foretog hun nogetsomhelst aggressivt Skridt. Saaledes blev Margrethes ydre som hendes indre Politik sig selv lig indtil hendes sidste Time.

SJETTE BOG.

MARGRETHES DØD OG EFTERMÆLE.

I. Margrethes Personlighed og Omgivelser.

Vi nærme os Slutningen af Dronning Margrethes Liv. Det er et stort Spand af Tid, der ligger mellem hendes første Fremtræden og de Aar, vi sidst have omtalt; i mer end en Menneskealder har Margrethe, om ikke altid af Navn, saa dog i Virkeligheden været sine Rigers sande Styrerinde, og fra Norges pengefattige og magtløse Dronning er hun bleven den mægtige Herskerinde over Nordens tre forenede Riger. Aarene ere gaaede, og den tyveaarige Kvinde, der i 1375 rejste ned til Danmark og optog Kampen for sin Slægts Herredømme, er bleven en aldrende Fyrstinde, der ubestridt holder Nordens Skæbne i sin Haand. Har denne lange Mellemtid, disse indgribende og vigtige Begivenheder ændret Margrethe? Det kan vel ikke være andet, end at Tiden har bragt store Ændringer i Dronningens Personlighed; hendes sjældne Evner ere stedse blevne mere udviklede, hendes Modenhed og Overlegenhed er voxet med den stigende Alder, vi tør formode det, men den tarvelige Overlevering tillader os ikke at følge denne Udvikling. For os staar Margrethe strax som fuldbaaren og moden, og vi kunne i hele hendes Liv kun se Udførelsen af de Tanker, Fuldendelsen af de Planer, som hun paabegyndte i sine første Ungdomsaar. I en sjælden Grad danner Margrethes Liv en Helhed fra først til sidst; overalt fremtræder hun som den storslaaede, statskloge Herskerinde.

Er det saaledes, da vil det allerede heraf være klart, at det er Margrethe selv, som har været den virkelige Bærer af den Politik, der udfoldede sig saa kraftig og følgerigtig; det er utænkeligt, at hun kun har givet Navnet dertil og andre været de egentlige Ophavsmænd til Tankerne og de virkelige Fuldførere af Planerne. Hvor lidt det end er os muligt at trænge ret ind i Forholdet mellem Margrethe og hendes Omgivelser, saa er det ogsaa sikkert nok, at vi heller ikke her finde nogen Personlighed, der kan berøve Dronningen den Ære selv at have været den egentlige Ophavsmand til alt, hvad der udrettedes i hendes Tid. Ganske vist fandt hun trofaste Raadgivere og dygtige Embedsmænd; kun et Par af disse kunne dog anslaas højere end til at være blotte Redskaber for hendes Vilje, og i Margrethes Tid afløstes ét Slægtled af Raadgivere helt og holdent af et yngre, medens de politiske Synsmaader dog forbleve uforandrede, netop fordi det var Margrethe selv, der holdt dem oppe.

Det var lykkedes Valdemar Atterdag at skabe et Parti i Danmark, der sluttede sig til de monarkiske Principer, som han havde kæmpet for. Kjærnen i dette Parti bestod af de tyske Adelsmænd, som Kongen havde indkaldt, som han havde udstyret med store Len og vigtige Embeder og hvem han vel ogsaa havde skaffet rige Hustruer af den indfødte

Adel; fremmest blandt dem stod Ryboen Henning Podbusk, der som ingen anden havde vundet Kongens Tillid og retfærdiggjorde denne, da Valdemar overdrog ham Styrelsen af det Rige, som han selv forlod. Valdemars Død bragte Forvirring ind iblandt disse monarkisksindede Adelsmænd; nogle af dem sluttede sig ret naturlig til Meklenburgerne; andre holdt sig til Margrethe, vistnok fordi hun syntes dem mest egnet til at fortsætte Faderens Gjerning, og til disse sidste hørte ogsaa Henning Podbusk, der da som Drost beklædte den øverste Post i Riget. Saaledes blev denne Mand Margrethes vigtigste Raadgiver i hine første Aar, da Forholdene vare saa vanskelige og hun endnu saa ung, og hun fandt stedse den trofasteste Hjælp hos ham, der for hende ikke blot stod som den ældre, modne Politiker, men ogsaa som den, der var dybest indviet i hendes Faders Planer. Henning Podbusk var sikkert mer end et Redskab; snarere maa man i ham se den, der blev det levende Mellemled mellem Faderen og Datteren og mest bidrog til, at Valdemars Tankegang og Handlesæt blev det stadige Forbillede for Margrethe.

Ved Siden af Henning Podbusk, men dog i Indflydelse langt bagved for ham, finde vi blandt Margrethes ældre Raadgivere dels andre Tyskere som Marsken Everd Moltke og hans Frænde Konrad Moltke, dels en eller anden indfødt Adelsmand som Kristjern Vendelbo eller Anders Jakobssøn til Tosterup. Alle vare de dog gamle, og ligesom Drosten selv døde de hurtig bort, nogle i Olufs Tid, andre kort efter, og nu begynder det yngre Slægtled at træde frem i Dronningens Omgivelser. Det er Mænd, der vare omtrent jævnaldrende med Margrethe selv og allerede af den Grund ikke kunde naa den overlegne Stilling, som Henning Podbusk havde indtaget. Alle Rigets Provinser ere nu repræsenterede blandt de Dronningen nærstaaende Raader; Skaaninger eller Hallændere som Abraham Broderssøn og Niels Svarteskaaning kunde især være hende til Nytte ved deres Forbindelser i Sverige; Sjælland, der allerede i Valdemar Atterdags Tid var det mest kongeligsindede Landskab, sendte Mænd som Broderparret Folmer og Anders Jakobssøn Lunge, der ofte brugtes til diplomatiske Sendelser; fra Jylland kan nævnes Mogens Munk, der faldt ved Eggebæk 1410 i Kampen mod Holstenerne. De indvandrede eller tyskfødte Adelsmænd spillede ikke mere en saa alt overvejende Rolle som tidligere, om end de yngre Led af Slægterne Podbusk og Skarpenberg stadig indtoge ærefulde Stillinger, medens en nyindvandret, Hans Krøpelin, endog blev Dronningens Skjænk og en af hendes fortroligste Raadsherrer.

Langt op over denne Skare af verdslige Raadgivere hæver sig dog en Prælat, der vel heller ikke var ældre end Dronningen, men hvis gejstlige Stilling gav hans Forhold til Margrethe en særegen Karakter; det er den oftnævnte Peder Jenssøn, der førte Tilnavnet eller Slægtnavnet Lodehat, vistnok med Hentydning til den ejendommelige bredskyggede Hat, der bæres af Mandehovedet i hans Vaabenskjold. Allerede ved Margrethes første Optræden i Danmark i Aaret 1375 finde vi denne Mand ved hendes Side; han kaldes Dronningens Klerk og forlenes med noget Gods i Udby i Sjælland. Fem Aar efter fik Margrethe, som tidligere omtalt, ham udnævnt til Biskop i Vexiø, et Bevis ikke blot paa Dronningens Gunst, men ogsaa paa den Tillid, hun nærede til denne unge Gejstlige, der saa at sige udsendtes som Spejder i det fjendtlige Sverige. Da Bispestolen i Aarhus blev ledig, foretrak Peder Jenssøn dog denne mindre udsatte Silling, og fra nu af optræder han stedse ved Dronningens Side. Han deltager i hendes Hylding i Lund, overværer de store Forhandlinger med Hanseaterne og er endelig med ved Unionsmødet i Kalmar, hvor han hørte til det lille Antal Raader, der udstedte Vidnesbyrdet om Resultatet af Forhandlingerne. Paa den Tid var han forflyttet til den rige og ansete Bispestol i Roskilde, og fra Sjælland, der mere og mere blev Styrelsens Hovedsæde, virkede han nu med Iver til Rigets og Margrethes Bedste. Vi have allerede omtalt, hvilken Rolle han spillede som Leder af Kancelliet, og hvorledes han beredvillig tjente Dronningen ved hendes Pengetransaktioner og Godskjøb. Overalt i Margrethes Historie møde vi hans Navn; han var hendes vigtigste politiske Raadgiver saavelsom hendes øverste Almisseuddeler, og han bevarede hele sin Indflydelse indtil hendes Død, ja ud derover i den unge Konges første Aar, til han selv døde i Aaret 1416. Med ham kom ogsaa hans Slægt til Anseelse; den af Margrethe indsatte Ærkebisp i Upsala, Johannes Gerechini, var efter Vaabenet hans Frænde, og i Kancelliet fik han anbragt sin Brodersøn, Jens Anderssøn, der siden blev hans Efterfølger som Roskildebisp[1].

Biskop Peder Lodehat var Margrethes højre Haand, Henning Podbusk hendes trofaste Vejleder i Ungdomsaarene, men den, der blev bestemmende for hele hendes Virksomhed, det var dog ene Faderen, Valdemar Atterdag. Det være nu saa, at han personlig og umiddelbart har paavirket Datteren, eller at de Ideer, der ledede ham, vare saa dybt begrundede i Tidens Krav, at de halvt ubevidst gik over i hendes Sjæl, vist er det, at Valdemar blev Forbilledet for hende;

han havde angivet Maalet og anvist Vejen, Maalet: det kraftige, fredbringende Kongedømme, Vejen: den rolige, skridtvise Fremadskriden, der ofte veg til Side, men aldrig standsede, der opsatte, men aldrig opgav. Alt dette optog Margrethe i sig, og Forøgelsen af Kronens Myndighed blev Midtpunktet for hendes hele Virksomhed. Hun rejste Monarkiet i Danmark paa en bredere og fastere Grundvold, end Valdemar havde formaaet, og hun gjorde det atter gjældende i Sverige; men saavel her som i sit Fædreland benyttede hun for at fremme Kronens Myndighed netop de samme Midler som Valdemar: Adelens Indflydelse blev tilbagetrængt, Kronens Gods blev forøget, Kronens Domsmagt gjordes gjældende gjennem de kongelige Retterthing.

Denne stærke Paavirkning af Faderen berøver, om man vil, Margrethes monarkiske Stræben en Del af dens Originalitet, og mere ejendommelige synes da hendes Unionstanker at være; havde Folkungerne end vist en noget lignende Stræben, var dog det Omfang, Margrethe gav Tanken, nyt. Imidlertid blev hele Unionsplanen hende ligesom paatvungen af de ejendommelige Forhold, hvori hun indtraadte, da hun, den danske Prinsesse, ægtede Norges og Sveriges Konge, som kort efter tabte det sidste Rige, og vist er det, at Foreningsideerne aldrig trængte saa dybt ind i hende som de fra Faderen optagne Tanker. Man kunde tænke sig en virkelig skandinavisk Foreningspolitik, hvis Opgave det saa var blevet at finde Tilknytningspunkterne mellem Rigerne, at nærme Folkene til hverandre i den indre Politik og at fremdrage deres fælles Interesser i den ydre. Maaske laa noget saadant over hin Tids Tanker; i alt Fald strakte Margrethes Originalitet ikke til for at naa saa vidt, og hun hindredes deri netop af sin Iver for Kronens Myndighed. Det mest betegnende for hele den Maade, hvorpaa hun iværksatte Foreningen, er jo, at hun satte alt til Side for at gjøre Kongemagten stærk i alle tre Riger. Hun opnaaede dette, men den Vej, der førte hende dertil, var at fremme de Danskes Overvægt i Foreningen paa de andre Nabofolks Bekostning, og den Union, hvis Grundlinjer hun drog, maatte gjennemført skabe et dansk Rige, der strakte sig over hele Skandinavien, med andre Ord, noget ganske andet end en Forening.

Naar Margrethe som sin rette Titel yndede blot at kalde sig: Margrethe Valdemarsdatter, har hun derved maaske villet betegne den Taknemlighedsgjæld, hvori hun stod til Faderen. Hun var i Sandhed en Lærling af denne, men hun var en Lærling, der overgik sin Mester. Hun besad hele Faderens uendelige Energi, hans utrættelige Udholdenhed; den Uro i Tankerne, der saa ofte førte ham paa Afveje, laa hende fjærn. Hos Valdemar veg den ædruelige Politik undertiden for en tøjlesløs Ærgjerrighed, der bragte ham til at stræbe ved store politiske Kombinationer at naa æventyrlige Maal; hos Margrethe var der altid den stærkeste Begrænsning til det nødvendige og opnaaelige. Faderens urolige Rejselyst, der førte ham til Krakov og Avignon, ja selv til Jordans Bredder, var forsvunden hos Datteren; kun et Par Gange kom hun udenfor sine Rigers Grænser, endda kun til de nærmeste Lande i Tyskland, og naar hun i 1390 siges at have tænkt paa en Pilgrimsrejse til Rom[2], var det vel kun ment som en Kompliment til Paven, der skulde skaffe hendes kjære Vadstena den Jubelaflad, der ellers kun kunde erhverves i Pavens eget Hjem. De danske Kongers gamle Drømme om Østersøherredømmet modstod Margrethe standhaftig, hvor nær det end netop i hendes Stilling kunde ligge at give efter for denne Fristelse. Provinser, der vare Norden frarevne, som Gotland og Sønderjylland, stræbte hun at vinde tilbage; men i intet Øjeblik gjorde hun Forsøg paa at vinde Indflydelse eller Herredømme udenfor de Lande, der fra gammel Tid hørte med til hendes tre Riger.

Hun var klogere og mere behersket end Faderen; hun var desuden mildere i Sind og kjærligere end denne. Naar det syntes nødvendigt, veg hun ganske vist ikke tilbage for at vise Strænghed, og for at naa de Maal, hun havde sat sig, krævede hun Kraftanstrængelser og Opofrelser af høje og lave, men bagved disse Krav laa ikke den febrilske Hæftighed, den despotiske Haardhed som hos Valdemar. Hvis vi fra Margrethes Tid havde en fyldig Krønike, der ligesom den sjællandske for Valdemars Vedkommende tillod os at følge Begivenhederne næsten Dag for Dag og se Folkets Opfattelse af Regeringens Forholdsregler, vilde vi sikkert høre meget om tunge Skattepaalæg, om Arbejde, afpresset de lavere Klasser, og spore Misfornøjelse mange Steder; derimod vilde vi næppe finde de Træk af hensynsløs Magtudøvelse, hvoraf der er saa mange i Valdemars Liv. Endelig var Margrethes Karakter — det tør siges med Sikkerhed — af en langt ædlere Støbning end Faderens, hendes hele Tankegang renere og mindre egenkjærlig. Margrethe gik ikke altid just den ligeste Vej, og hun benyttede hver Blottelse, hendes Modstandere gave sig; dog er der et Svælg mellem hendes Fremgangsmaade og Faderens, for hvem det tilsyneladende bedste Venskab kun gjaldt, indtil han kunde vinde den mindste Fordel ved at give det til Pris. Valdemar drev Samvittighedsløsheden i Politiken til det yderste, og til den Troløshed, han viste overfor Magnus Smek og sin Svigersøn Haakon, skal man længe søge Mage; den Art Pletter er der ikke i i Margrethes Liv.

Naar Margrethe kæmpede for Kongedømmet, var hendes Maal da Kronens Magt i sig selv, eller tænkte hun mere paa de heldbringende Følger, som Kronens udvidede Myndighed medførte for Folket i det hele? Vi kunne ikke besvare dette Spørgsmaal, om end det er sikkert, at Margrethe i sin egen Styrelse ikke kom stort videre end til paa alle Punkter at fæstne og udvide Kongemagten. Vistnok har hun ligesom Valdemar Atterdag fundet en stor Tilfredsstillelse ved at vise sin personlige Energi og Magtfylde, men ogsaa dette fra Faderen arvede Karaktermærke fremtræder hos hende i en forædlet Skikkelse. For Valdemar var Kongemagten, repræsenteret i hans egen Person, Formaalet for hans hele Virksomhed, og han gjorde intet for at sikre den for sine Efterfølgere, ja, ganske modsat Tidens almindelige Sædvane sørgede han end ikke for at fastslaa, hvem der skulde være Konge efter ham. Margrethe skjuler derimod sig selv og sin Myndighed; hun opofrer sig for at virke for andre, først for Sønnen Oluf, siden for sin fjærne pommerske Frænde. Man kan sige, at det var en Resignation, der paabødes af Nødvendigheden; Margrethe var jo Kvinde og kunde som saadan ikke selv faa Magtens ydre Tegn. Det er sandt; vist er det dog, at hun resignerede villig og hurtig. Næppe var Oluf femten Aar gammel, før hun fik ham erklæret for myndig; næppe var han død, før hun sørgede for at skaffe ham en Efterfølger, og da denne opnaaede den tidligste Alder, hvori han kunde føre Regeringen i sit eget Navn, traadte Margrethe atter tilbage. Der laa heri mere end Kjærlighed til den enkelte, til Oluf eller Erik; Margrethe resignerede selv for at sikre den Kongemagt, der var hendes Livs Maal*).

II. Margrethe og hendes Værk i Samtidens Omdømme.

De mangfoldige Breve, der ere bevarede fra Margrethes Tid, i Forening med de tarvelige Krønikeefterretninger tillade os at følge Dronningens Optræden paa alle Omraader, og fra denne Optræden kan man atter, oftest temmelig sikkert, slutte sig til hendes Tankegang; de politiske Principer, der ledede hende, de Maal, hun forfulgte, og de Veje, hun slog ind paa for at naa dem, alt det kunne vi danne os en nogenlunde tilfredsstillende Forestilling om. Vanskeligt, næsten umuligt er det derimod at se, hvilket Indtryk hun personlig gjorde paa sine Omgivelser og Undersaatter, og at oplyse, hvad de følte overfor hende.

---

*) Hvor gjærne ønskede vi ikke levende at kunne forestille os Dronning Margrethes Person, hendes Udseende og ydre Fremtræden. Intet er dog mere umuligt; paa intet Punkt føle vi stærkere, hvor fattige og mangelfulde vore Kilder ere. Man har ofte talt om Margrethes mandige Ydre; i Virkeligheden har man derved kun draget en usikker Slutning fra hendes Politik og Karakter, og man har vel ogsaa tænkt paa en Ytring af hendes Fader, hvis Paalidelighed dog er meget tvivlsom, at «Naturen havde faret vild med hende; hun skulde være bleven en Karl, men blev et Kvindfolk»[3]. Maaske er Udsagnet om hendes lidet kvindelige Træk tillige blevet paavirket af de gængse Afbildninger af Dronningens Figur paa Gravmælet i Roskilde; de vise ganske vist et Ansigt med sjældent storslaaede Træk, strænge og alvorlige Linjer, men de ere ogsaa, tør man sige, i høj Grad idealiserede, og Statuen viser i Virkeligheden et temmelig ubetydeligt Kvindeansigt. I alt Fald er det sikkert, at man ikke kan vente nogen som helst Portrætlighed i dette Billede af Margrethe, der udførtes paa Bestilling af en fremmed, fjærn Kunstner, som sikkert aldrig er kommen i Berøring med Nordens Dronning. Lad os da hellere ærlig tilstaa, at vi ikke have den fjærneste Anelse om, hvorledes Margrethe i Virkeligheden saa ud.

Folket i det hele har Margrethe vel især tiltalt ved den store Fromhed, som hun lagde for Dagen saa stadig og netop paa den Maade, som Tidsalderen mest yndede. Naar hun gik i Kirke, har Almuen beundret den mægtige Herskerinde, der ydmygt knælede rundt ved de mange Altre, og ved sin Bortgang har hun sikkert ikke undladt at uddele rige Gaver til alle trængende. Stolt og overmodig er hun vistnok aldrig optraadt, end ikke overfor den ringeste; hun indskærper jo Erik, da han skal rejse til Norge, at han bør vise sig vennesæl mod høje og lave, og saaledes har hun da uden Tvivl selv været det. Et lille Optrin, der fortælles af en samtidig, der formodentlig selv har været til Stede derved, er meget karakteristisk. Ved Juletid 1403 var Margrethe i Vadstena og blev efter sin Anmodning optagen som Søster i Klostret; før sin Afrejse samlede hun da først Nonnerne og siden Munkene om sig i Klostrets Talestue, og her gik hun fra den ene til den anden, idet hun ydmygt kyssede enhvers Haand som Stadfæstelse paa det Broderskab, hun havde indgaaet. En af Munkene, som undsaa sig for den mægtige Dronning, rakte hende sin Haand indhyllet i Kappen, men paa den Maade vilde hun ikke tage imod den, og hun sagde: Giv mig din Haand ubedækket; jeg er jo nu din Søster[4].

Stormændene have vel især beundret Margrethes fremragende politiske Talent; med Forundring have de set hende lede de største Foretagender, føre de vigtigste Forhandlinger og ordne alt paa det bedste, og de have bøjet sig endnu dybere for hende, fordi hun var en Kvinde. Kun de nærmeststaaende have dog ret kunnet værdsætte, hvor selvopofrende Margrethe var, og ikke stort flere have af Hjærtet sympathiseret med hendes monarkiske Stræben, der ofte ramte netop de højere Stænder saa haardt. De, der stode hende fjærnere, indrømmede hendes Klogskab, men de foretrak at kalde den Snedighed; *astutia* er den Hovedegenskab, som Svenskere og Holstenere fremfor alt ville tillægge Margrethe[5], og med Grund kunde de minde om de mange Løfter, hun ikke havde overholdt, og om de store Omveje, ad hvilke hun søgte frem mod sine Maal. Man vidste aldrig, hvor man havde hende; man kunde knytte Baandene nok saa fast, hun forstod dog at løse dem. Der fremkom derved en Mistillid til Margrethes personlige Redelighed, der gik meget vidt; i saa Henseende er den falske Olufs Optræden højst betegnende.

Hvorledes det hænger sammen med denne, derom faa vi bedst Underretning hos en preussisk Forfatter, Johan af Posilge, der netop levede i hine Dage[6]. Hans Fortælling lyder lidt forkortet saaledes: I Aaret 1402 skete en mærkelig Historie i Preussen. Dèr var en fattig, sygelig Mand, som var kommen ind i Landet og laa i en Landsby ved Graudenz, her blev han fundet af nogle Kjøbmænd, som spurgte, om han ikke var bekjendt i Danmark, thi han lignede Kong Oluf meget. Han sagde, at han ikke var denne, og de droge bort, men vendte tilbage med andre og tiltalte ham som deres Herre, Kongen af Danmark og Norge. Nu var det sket vel 16 Aar tidligere, at Dronning Margrethe havde haft en Søn; ham havde hun ladet forgive, og paa Grund deraf kom den Tale frem, at hin Mand var Kong Oluf, der havde skjult sig; en anden var bleven forgiven i hans Sted, og han var sluppen derfra. Dette erfarede en Borger i Graudenz ved Navn Tymme von der Nelow; han hentede ham og behandlede ham godt; nogle Kjøbmænd fra Danmark og Norge kom til og førte ham til Danzig, hvor hele Almuen holdt ham for Konge og viste ham stor Ære. Han fik en Herold, lod sig gravere et Segl og sendte Bud til Dronningen af Danmark, at han var hendes Søn, der var kommen her til Landet og gjerne vilde være bleven dèr i sin Fattigdom, hvis Paven ikke havde tvunget ham til at drage hen og kræve sit Rige. Da sendte Dronningen agtbare Bud til Preussen og erklærede, at man skulde sende hende Manden; var han hendes Søn, vilde hun gjerne holde ham derfor. Højmesteren sendte ham da med nogle Ordensherrer til Kalmar til Dronningen, og her blev det oplyst, at han ikke var født i Norden og end ikke kunde Sproget; offentlig bekjendte han, at han var født i en Landsby ved Eger (i Bøhmen?), at hans Fader hed Wolf og hans Moder Margrethe, og da Kjøbmændene og Danzigerne holdt ham for en Konge og gave ham alt, hvad han behøvede, da mente han ogsaa at maatte holde sig derfor. Saa lod Dronningen ham føre til Skaane, hvor Kjøbmændene i Almindelighed samles, og efter sin egen Bekjendelse blev han dømt til Døde. Der blev oprejst et mægtigt Baal; han blev behængt med alle de Breve, han havde tilskrevet Dronningen som hendes Søn, fik en Krone sat paa Hovedet og blev derefter kastet i Ilden og brændt. De Klenodier, han havde, bleve skjænkede til et Kloster, og hans Segl lod Dronningen slaa itu.

Hvad den samtidige Forfatter her fortæller, stadfæstes i Hovedsagen af endnu bevarede Brevskaber. Da Rygterne om den falske Olufs Optræden naaede til Danmark, bestemte

Margrethe sig strax til at skikke Udsendinge til Preussen for at faa ham udleveret, og til yderligere Sikkerhed lod hun de Raadsherrer, som vare til Stede hos hende, afgive et Vidnesbyrd om, at hendes Søn virkelig var død og hvorledes alt var gaaet til ved den Lejlighed; blandt Raaderne var bl. a. Hr. Folmer Jakobssøn, i hvis Arme den unge Konge havde draget sit sidste Suk. Netop denne Mand blev stillet i Spidsen for Sendelsen til Højmesteren, og uden Vanskelighed fik han sit Ærende udrettet; Højmesteren svarede, at naar hans Ordensherrer droge over til Kalmar for at forhandle med Dronningen om den gotlandske Sag, skulde de medbringe «den Mand, som kalder sig Konge af Danmark», og for denne forlangte han ikke noget Lejde, saaledes at han øjensynlig ikke nærede nogen Tvivl om, at han var en Bedrager. Hvad der siden skete, vide vi; den 28 September 1402 blev den falske Oluf brændt i Falsterbo, en Straf, der var retfærdig og efter Tidens Anskuelser næppe engang usædvanlig stræng.

Det mærkeligste ved alt dette er utvivlsomt den Tiltro, som Bedrageren har fundet. I Preussen synes jo Flertallet at have fæstet Lid til den foregivne Olufs Ægthed og uden videre at have tillagt Margrethe et Forsøg paa Sønnemord; om siden alle ligesom Johan af Posilge have opgivet saadanne Tanker, er vist ret tvivlsomt. Fra Lübeck hedder det i alt Fald, at da den henrettede kunde sige meget hemmeligt, som alene var Dronningen vitterligt om hendes Søn, og ligeledes havde nogle Mærker paa sit Legeme, som ogsaa Oluf havde haft, saa «mente mange Folk og sagde det, at han var hendes rette Søn». Den deri udtalte Mistillid maa imidlertid endog have strakt sig til Margrethes egne Undersaatter, da det jo var Kjøbmænd fra Danmark og Norge, der fra først af indgave den stakkels, syge Mand fra Graudenz de Højhedstanker, der skaffede ham saa kort en Glæde og saa kvalfuld en Død. I Danmark har han dog næppe fundet synderlig Tiltro; den eneste samtidige, der omtaler den falske Oluf, kalder ham meget betegnende «Preussernes Konge». I Norge derimod var Jordbunden bedre forberedt, thi i dette Land var der allerede tidligere dukket Rygter frem, om at Oluf ikke virkelig var død. En islandsk Krønike, der ender med Aaret 1396, nævner ikke hans Død, men taler kun om hans «Forsvinden», og i en endnu lidt ældre Sagasamling hedder det udtrykkelig: Kong Oluf Haakonssøn forsvandt; Danerne sagde, at han var død, men Nordmændene vilde ikke tro det*).

---

*) Disse Rygter synes at have bredt sig meget, og helt nede i Italien opdukker der en Fortælling om, hvorledes der i Perugia i Aaret 1415 var død en Henrik eller Erik, Søn af Kong Haakon og Dronning Margrethe. Det var en from Mand, som efter sin Faders eller Broders Død nægtede at modtage Kronen, flygtede bort og traadte ind i Franciskanerordenen. Siden kom han dog tilbage til Norden, blev her opfattet som en Bedrager og kastet paa et Baal; han stod imidlertid uskadt midt i dette, hvorved han af Folket blev erkjendt som ægte. Kronen vilde han dog ikke overtage, men drog atter til Italien, hvor han døde i Perugia efter at have aabenbaret sin Herkomst. Man ser let, hvorledes her Navnene Oluf og Erik af Pommern i Forening med Rygter om den falske Olufs Henrettelse have medvirket til Fremkomsten af denne ejendommelige Fortælling. Endnu kuriøsere er et svensk Sagn, hvorefter Smaalændingene skulle have dræbt Kong Oluf og hugget ham i Stykker Led for Led, fordi han kom ind i Landet uden Gissel; det hedder, at detto «endnu kan ses i Nobels Kirke». Denne Tilføjelse giver et Vink om, hvorledes Sagnet kan være dannet; Fortællingen synes oprindelig at være fremkommen i Anledning af en liggende Ridderfigur af Marmor, som findes i Roskilde Domkirke, og som bestaar af 13 særskilte

At saadanne Tanker kunde komme frem, vidner unægtelig om, at Margrethes politiske Færd havde vakt dyb Mistro hos en stor Del af hendes Undersaatter, og man kan jo egentlig kun undre sig over, at Mistilliden gik saa vidt, ikke over, at den var til Stede. Hvor krogede de Veje vare, hun ofte gik, maatte staa ligesaa klart for hendes hanseatiske og holstenske Modstandere som for de Nationer, Nordmændene og Svenskerne, til hvis Interesser hun tog saa ringe Hensyn. Baade de første og de sidste følte sig slaaede og besejrede, og det var dem da en lille Trøst at tænke sig den sejrrige Dronning som et Uhyre af Nedrighed; Tankerne om Margrethes Personlighed paavirkes her i høj Grad af Stemningen overfor hendes Værk.

Hvorledes man i Norden stillede sig til dette, have vi i det foregaaende paavist paa de vigtigste Punkter. Unionen i den Form, som Margrethe gjennemførte den, kunde kun vække Glæde i Danmark, der stedse begunstigedes, kun Misnøje og Modstand i de to andre Riger, der systematisk tilsidesattes næsten paa alle Punkter. Den stærke Udvikling af Kronens Myndighed var til ubetinget Fordel for Gejstligheden, middelbart tillige for Folket, hvis Virksomhed maatte fremmes ved den Fred, det nye Kongedømme førte med sig. Margrethes Stræben i denne Retning maatte derimod ramme Stormændene meget følelig, og selv hos den danske Adel, der baade behandledes skaansommere end Svenskerne, for Ex. ved Godsinddragelsen, og paa andre Omraader fik Erstatning for sin tabte Myndighed, have vi kunnet spore Vrede imod

---

Stykker. Først for faa Aar siden er Figuren sat sammen til et Hele; den forestiller i øvrigt ikke Oluf, men hans Morbroder Kristoffer, Valdemar Atterdags Søn.

hende. Den svenske Gejstlighed lykkedes det hende ikke ret at vinde, og det lavere Folk glemte sikkert ofte over de haarde Skatter og Tynger al den Fordel, det havde af den større Ro i Landet.

Saa forskjelligartede Meningerne om Margrethe og hendes Værk end saaledes vare, saa samlede de sig dog hovedsagentlig i de to Modsætninger: dansk og svensk, og i fuld Overensstemmelse hermed ere ogsaa de Domme, der udtaltes om Margrethe efter hendes Død. Om den danske Opfattelse er det næsten vanskeligst at finde Vidnesbyrd, saa fattige som vore Kilder ere. Vi kunne dog henvise til en Indskrift, som Biskop Jens Anderssøn af Roskilde opsatte i sin Domkirke. Heri fortæller han os, hvorledes han har smykket Koret til Ære for sin Forgænger og Farbroder, Biskop Peder, og for Dronning Margrethe, thi, hedder det, »medens denne Dronning regerede, var der overalt Held og Lykke for Rigernes Indbyggere»[7]. Omgaas den Art Indskrifter ellers ikke altid strængt med Sandheden, saa har Biskop Jens dog her vistnok udtalt den Dom om Margrethe, der var den herskende i Danmark. — Andre Meninger møde os i Sverige. En Munk af Birgittinernes Orden, som dog blev saa stærkt begunstiget af Margrethe, klager over hendes haarde Styrelse, der minder om, at hun var en Datter af «Ulven», d. v. s. Kong Valdemar; Albrecht, siger han, paalagde haarde Skatter, men Margrethe haardere, og hvad han efterlod, det tog hun, Bondens Hest, Okse og Ko, kort sagt al hans Ejendom. En Krønikeskriver, der ligesom den nysomtalte Munk maa have skrevet faa Aar efter Margrethes Død, udtaler sig endnu stærkere. Hun var meget gjerrig, siger han; med en utrolig List underlagde hun sig alle tre Riger, som hun bragte ned til næsten intet, og ingen kunde modstaa hendes Snedighed. Han tilføjer: dette er Svenskernes Mening om Margrethe og ligeledes nogle fornemme Danskes*); kun Gejstligheden anser hende for meget religiøs og kristelig. Den sidste Udtalelse er endda lidt for gunstig for Dronningen; at i alt Fald den svenske Gejstlighed var meget lidet tilfreds med hende og hendes Fogeder endnu i det samme Aar, da hun døde, have vi set ovenfor (S. 343 f.), og vi faa det stadfæstet ved et Brev, som en svensk Prælat skrev til en af sine Standsfæller faa Uger efter Margrethes Død. Han siger deri: «Den unge Konge giver de bedste Forhaabninger, og det synes, at han vil afsætte disse Fogeder, der have udplyndret den fattige Almue». Fogederne vare Margrethes, og at de bleve afsatte, det fortæller den nysanførte Krønikeskriver, der kalder dem «Tyranner, hvis Grumhed vil mindes altid og bringe dem selv den evige Fordømmelse». Den Munk i Vadstena, der har indført Notitsen om Margrethes Død i sit Klosters Dagbog, ledsager da ogsaa Meddelelsen med en lille Spydighed mod hende: «Hun var i sit Liv, hvad det verdslige angaar, meget lykkelig»[8]; derimod tier han ganske om hendes Krav paa Himmelens evige Løn.

Den, der har fulgt min Skildring af Margrethes Optræden i Norge og Sverige, vil ikke undre sig over den Misnøje, hun vakte hos sine Undersaatter i disse Riger, en Misnøje, der ytrede sig snart i kølige Ord og snart i den skarpeste Dadel. Man saa i hende dels det enevældige Kongedømmes ivrige Forkæmper, dels den fremmede Herskerinde, der paa ethvert Punkt foretrak sine egne Landsmænd. I de islandske Aarbøger hedder det, at med Margrethe «kom Norge under Danmark»; til Vadstenadagbogens Notits om Slaget paa Falen har en samtidig tilføjet: «Tyskerne bleve fordrevne og de Danske fik Magten i Landet for mange Aar», ja han tilføjer — hvis jeg forstaar hans Ord rigtig —: «Og Tyskerne bleve nu priste af Landets Indbyggere»[9]. Naar man kom saa vidt, at Albrecht af Meklenburgs i sin Tid saa forhadte Fremmedherredømme stod som mindre slemt end Danskerværldet med Margrethe — og hvis Vadstenabroderen kun siger dette i en saa tilspidset Form, at det næsten bliver uforstaaeligt, udtaler den ovenfor anførte Birgittinermunk jo det samme meget tydelig —, da er dette et stærkt Bevis paa, hvor tungt Margrethes Herredømme hvilede paa Svenskerne. Af de nylig gjengivne Ytringer fremgaar det i alt Fald med Sikkerhed, at den af hende stiftede Union ikke blot strax fik Karakteren af et dansk Supremati, som jeg har udtrykt det, men at dette ogsaa har staaet aldeles klart for Samtiden.

---

*) Denne Ytring af en samtidig, om at der ogsaa i Danmark var Misnøje mod Margrethe, er af stor Interesse og stadfæster, hvad der der derom er sagt ovenfor.

III. Margrethes Død.

Dronning Margrethes nærmeste Slægtninge, disse sidste Skud af en gammel Æt, havde ikke opnaaet nogen høj Alder, og i Aaret 1412 var Margrethe allerede noget ældre end Faderen ved dennes Død. Hvorledes hun bar sin Alder, derom vide vi aldeles intet; hendes Energi var i alt Fald ikke svækket. Endnu i Aaret 1410 besøgte hun Norge, Aaret efter var hun højt oppe i Sverige, og i de samme Aar deltog hun med det største Liv i alle de vigtige Forligsmøder, som den slesvigske Strid gav Anledning til. Maaske har hun dog haft en Følelse af, at hendes Liv nærmede sig sin Slutning; hvad der tyder derpaa, er de omfattende testamentariske Bestemmelser, som hun traf sidst paa Aaret 1411. Hun opholdt sig den Gang paa Kalundborg Slot og havde samlet flere af Sjællands højeste Prælater om sig, deriblandt Biskop Peder Lodehat; her uddelte da Dronningen sine sidste storartede Gaver, alt i rede Penge og til et Beløb, der svarer til langt mere end én Million Kroner, og samtidig afgjorde hun ogsaa sin Gjæld til den afdøde Abraham Broderssøn ved at stifte Messer for hans Sjæl baade i Roskilde og i Lund. Med sin sædvanlige Forkjærlighed for Jomfru Maria skjænkede hun store Gaver til Vor Frue Kirke i Kalundborg og Vor Frue Kloster i Roskilde, foruden at hun udsendte Pilgrimme til de syv Mariekirker i de nordiske Riger, hvor Himmeldronningen holdtes mest i Ære; til hver skulde gaa syv Pilgrimme, som skulde overvære syv Messer og syv Processioner. De hellige Kors rundt om i Nordens Lande bleve heller ikke glemte; Nordens store Folkehelgene, den nylig kanoniserede Sancta Birgitta, utallige Helgengrave i Udlandet, alle skulde besøges af Pilgrimme til Dronning Margrethes Bedste. Ved Siden af disse uendelig rige Gaver til Kirker og Klostre, denne Indstiftelse af Messer og Fastsættelse af Pilgrimsvandringer fremtræder der ogsaa en rent human Godgjørenhed; det er, ligesom Margrethe her i sin sidste Tid hæver sig op over den særegne, middelalderlige Fromhed. Store Summer skjænkes til «Vor Herres Folk og husarmt Folk», til at «hjælpe nødtørftige Jomfruer, Enker og Mænd til Brødet, naar de ikke vide andre Veje eller Hjælp». Rørende er det at høre, hvorledes den gamle Dronning her moderlig og forsonende betænker alle dem, der vare skadelidte ved de Krige, som havde skjænket hende Herredømmet; medens hun med Tak mindes Sanct Mathias for den Naade og Ære, han viste mod hendes Riger — Slaget paa Falen stod jo paa denne Helgens Navnedag —, saa tænker hun ogsaa paa de Kvinder og Møer, som ere blevne krænkede og nedtraadte i Orlogen, og paa de fattige Mennesker, som Krigene have bragt fra Brødet. Med lige Kjærlighed vender hun sig mod alle sine Undersaatter; mange af hendes Gaver rettes endog særlig til Sverige og de danske Landskaber hinsides Øresund, og den forsonlige Aand naar sit Højdepunkt, naar hun fastsætter Messer for deres Sjæle, der ere faldne i Orlogen til Lands eller Vands, «hvad enten de have været for Riget eller imod» [10] *).

Det følgende Efteraar (1412) havde Dronningen opholdt sig i Sønderjylland og deltaget i Fredsunderhandlingerne; hun var kommen til Flensborg og havde her den 24 Oktober modtaget Hylding af Stadens Borgerskab. Hun boede om Bord paa sit Skib, der laa i Byens Havn, og tænkte vistnok paa at rejse tilbage til Danmark; saa blev hun pludselig syg, maaske ramt af den Pest, der rasede i Flensborg og dengang var Krigens sædvanlige Følgesvend. Allerede den otteogtyvende Oktober, paa Apostelenes Simons og Judæ Dag, eller snarest Natten forud døde Dronningen [11]. Holstenerne hoverede; de fortalte, at en Præst fra Flensborg, der var bleven henrettet paa Margrethes Befaling, havde stævnet hende

---

*) Margrethes Gavmildhed bliver endnu mere storslaaet, naar man erindrer, at disse Dispositioner fra 1411 kun ere at betragte som et Tillæg til hendes egentlige Testamente. Dette mærkelige Brev, hvortil der oftere henvises, er uheldigvis gaaet tabt.

til at møde for Guds Domstol inden tre Dage, og Spaadommen gik i Opfyldelse; Dronningens Sjæl forlod Legemet midt under den forfærdeligste Torden og Lynild, og Gud magede det saa, at de tre Rigers Herskerinde ikke fandt en eneste Fodsbred Jord at dø paa. Andre tyske Krøniker fortælle, at Dronningen døde, siddende paa en Stol; saaledes kom den uudslukkelige Energi hos Margrethe frem selv i hendes Dødsøjeblik[12].

Kong Erik var ikke til Stede ved sin Fostermoders Død, der kom saa pludselig og uventet; snart efter har han dog vel indfundet sig for at tage den sidste Afsked med den, hvem han ene skyldte sin ophøjede Stilling, og for at ledsage hendes Lig til det sidste Hvilested. Selv havde hun vistnok fastsat, at hendes Grav skulde være i Klosterkirken i Sorø, som den yngre Linje af Kongeslægten, der begyndte med Kristoffer den anden, havde udvalgt til Gravsted. Allerede i 1377 havde Margrethe udvirket en pavelig Tilladelse til hertil at at maatte henflytte sin Fader og Moder, der vare blevne foreløbig bisatte, den ene i Vordingborg Slotskapel, den anden i Esrom Kloster[13]. Dronning Helvigs Lig synes dog at være forbleven paa sin første Plads; Valdemar Atterdags flyttedes derimod virkelig til Sorø, hvor Datteren oprejste ham et pragtfuldt Gravmæle, og i den samme Kirke maatte hun ti Aar efter begrave sin eneste Søn. Hertil førtes da ogsaa Margrethes eget Lig, men Munkene i Sorø fik ikke længe Lov til at glæde sig over, at Gejstlighedens store Beskytterinde hvilede i deres Kirke. Allerede den følgende Sommer lod Biskop Peder Lodehat, som det synes halvvejs med Vold, Liget borttage og føre til Roskilde, hvor det blev bisat i hans egen Domkirke i selve Koret. Han tænkte vel derved mest paa den Ære, han bragte over sin Domkirke, og Følgen har jo ogsaa været den, at Roskilde er bleven Gravsted for de fleste af Danmarks Konger.

Foreløbig er Margrethes Lig formodentlig blevet nedlagt i en muret Grav i Korgulvet; ti Aar efter blev det dog optaget igjen og anbragt i en yderst pragtfuld Sarkofag, som Erik af Pommern havde ladet forfærdige dertil, og som fik en hæderlig Plads midt i Koret bagved Kirkens Hovedalter. Mindesmærket bestod af en Kiste af sort Marmor; Siderne vare prydede med toogtredive Billeder af Apostle og Helgene, udførte i hvid Alabast og anbragte imellem en arkitektonisk Dekoration med Spire og Gavle i en fint gjennemført gotisk Stil; paa Endefladerne saas Alabastrelieffer, der forestillede Kristus i Getsemane, Kristus som Verdensdommer m. m. Paa Kistens Laag hvilede Margrethes legemsstore Billede, ligeledes udført i hvid Alabast; det kronede Hoved var dækket af en lille Baldakin. Paa Kistens Rand læstes en latinsk Indskrift, der oversat lyder saaledes:

«I Herrens Aar 1412 paa de hellige Apostle Simons og Judæ Dag døde den højst navnkundige Fyrstinde og Frue, Fru Margrethe, fordum Rigerne Danmarks, Sveriges og Norges Dronning, og det følgende Aar den 4 Juli blev hun begraven her. Da hele Efterverdenen ikke formaar at hædre hende, som hun fortjener det, er dette Mindesmærke oprejst til hendes Amindelse paa Bekostning af den høje Fyrste, nu regerende Kong Erik, Aar 1423».

For to hundrede Aar siden stod dette Gravmæle endnu bevaret i sin fulde Pragt; Resen afbilder det i sit Atlas, og omtrent samtidig fortæller Mikkel Hansen Jærnskjæg en Del derom i sin poetiske Skildring af Domkirken; Skade kun, at han er mere poetisk end positiv i sine Angivelser. Han retter sine Ord til Dronningen selv og siger:

Dit Huilested er lang fiirkandtet skichet,
Med Runde Smidet Jern ret runden om bestichet;
foruden seer Jeg Monch og Monch ved Monchens side
de allebaster Mænd med Mæsesercher vide.

— — — — — — — — — — —

I Allebaster Steen du ligger her udlignet,
Saa herlig som Du var paa denne Jord Velsignet,
Du huiler Sødelig paa Allebaster Pude,
Huis siel Er bunden Ind i Lifsens Knippe Knude.
Ved Dine Føder staar en Jernstang spis ophøyet,
Huorpaa saa mangt Et Lius for Dig Er blefuen drøyet;
En trappe staar der hos, huor paa mand kan opstige,
Naar nogen Nøye vil Dit Konge-Lig bekige.

Disse Træk svare godt til, hvad vi se fremstillet paa Resens Tegning. Jærngitteret, der har tjent til at værne om Reliefferne, og Jærnstangen, hvorpaa i den katholske Tid Voxlysene brændte til Dronningens Ære, ja selv Trappen findes paa hans lille Afbildning.

Kort efter er Gravmælet imidlertid undergaaet en stor Ødelæggelse. Enevældens Konger vilde i Koret have Plads til deres egne Sarkofager, og nedenunder skulde der indrettes Gravsted for alle de kongelige Børn. Saa blev der tumlet slemt om hernede; meget blev helt ødelagt, andet stærkt medtaget, og Margrethes Kiste undgik ikke sine Omgivelsers Skæbne. Især gik det ud over Reliefferne; allerede ved Aar

) hed det, at en stor Del af dem var i Stykker og nogle
borte. Ødelæggelsesværket blev siden fortsat, indtil der
tte Aarhundrede kun var faa Brudstykker tilbage af «de
ıaster Mænd». Vor restavrerende Tid har nu paa-
ndt en Istandsættelse eller rettere en Gjenfrembringelse
ravmælets gamle Prydelser; hidtil er man dog ikke naaet
erlig vidt dermed. Heldigvis har Margrethes eget Billede
nogenlunde undgaaet Fortidens Vandalisme, og det er
ıu i Stand til at give en Ide om Gravmælets gamle
t*). Selve Kisten er vistnok aldrig bleven aabnet[14].

Ligesom Margrethes Monument den Dag i Dag tiltræk-
sig den største Opmærksomhed hos enhver, der besøger
ilde Domkirke, var det samme ogsaa Tilfældet for Aar-
lreder siden, og da var der endnu adskillige andre Min-
om hende, som gjemtes i Kirken og forevistes de nys-

ıf Prydelser bærer Dronningen foruden Kronen og to Armbaand et
yldent Bælte, sikkert det Stykke, der mest vilde vække Nutidens
'orbavselse, om just ikke Beundring. Livbæltet er sammensat af en
el Del enkelte Stykker; derfra nedhænge korte Guldkjæder, og
ver af disse ender i — en gylden Bjælde. Dronning Margrethe
ıed Bjælder, som klingre ved hvert Skridt, hun gaar, — det behager
ke Nutiden, der har gjort Bjælderne til Hofnarrens Symbol, og
ıan har da «trøstet» sig med, at den fjærne Kunstner, som har
nbragt «denne uværdige Pynt» paa hendes Alabastfigur, aldrig har
ɜt eller kjendt den store Dronning. Hvor sandt det sidste end er,
live vi dog nødte til at indrømme, at Margrethe vist næppe har
æret hævet over Tidens almindelige Damemode. Vi have nemlig en
ortegnelse over Klæder og Klenodier, som Dronningen just ikke
ar ejet, men som dog ere gaaede gjennem hendes Hænder, og i
enne nævnes bl. a.: et Sølvbælte af 20 Stykker og 52 Bjælder af
ølv; — ændre vi Sølv til Guld eller forgyldt, da have vi netop det
mykke, som Margrethe bærer[15].

gjerrige. Man kunde se et lille Alterbillede, der var skjænket af Margrethe; det fremstillede Jomfru Marias Himmelkroning, og Dronningen selv var afbildet derpaa med foldede Hænder og knælende, medens en Indskrift mindede om, at de Danskes ædle Dronning Margrethe havde stiftet Alteret. Tæt derved saa man den Vadmels Fane og den Slibesten, som Kong Albrecht havde sendt Dronningen til Spot; den alenlange Sten var med Jærnlænker fastgjort til en Pille. Endelig opbevaredes i Sakristiet Dronningens Dragt, eñ Klædning af Silke og Fløjl; den viste, som en gammel Forfatter siger, at den store Dronning kun havde haft et middelmaadigt Legeme, Ord, som ikke ganske maa tages i Nutidens Betydning[16]. Nu er alt dette borte. Alteret er blevet ødelagt, Slibestenen og Fanen tog Karl Gustav med sig til Sverige; Dronningens Klædning kom ligeledes til Upsala. I Stedet for den sidste dukkede der rigtignok et Skjørt op, som tillagdes Margrethe og fra Kunstkammeret er kommet til Oldnordisk Museum. Endnu i vort Aarhundrede har dette Stykke været Gjenstand for Frederik den sjettes og hans Dronnings Beundring, da dette Minde om deres Forgængerinde blev bragt dem op paa Slottet. Men ak, vor Tids skaanselsløse Kritik har ogsaa ramt denne Erindring om Margrethe; det er nu almindelig anerkjendt, at Dragten stammer fra Frederik den andens Tid eller saa omtrent og saaledes er et Par Hundrede Aar yngre end den Dronning, den skal have tilhørt.

Hvor faa og ubetydelige ere ikke de ydre Minder, der nu kunne erindre os om Dronning Margrethe. Ved Siden af Alabastfiguren i Roskilde kan man maaske kun nævne et Par Kalke, der fra de Kirker, hvortil hun skjænkede dem, have det Vej til vort Oldsagsmuseum*). Maalt derefter blev rgrethes Betydning kun ringe, men Historien har en bee Maalestok. Næsten et halvt Aartusend er gaaet, siden rgrethe døde, og gjennem hele denne lange Tid have rdens Riger følt Eftervirkningerne af hendes Optræden, ja v i vore Dage har det vist sig, at hendes Minde endnu r levende, og at Dommen om hende bestemtes af de dyste Livsspørgsmaal for de nordiske Folk.

IV. Dronning Margrethes Eftermæle.

Det største Værk, som Margrethe fuldendte i den ydre rden, var utvivlsomt Foreningen mellem de tre nordiske ger, og til denne, til Kalmarunionen, har hendes Navn alværet fast knyttet i Folkenes Bevidsthed; de Følelser, ormed man betragtede Unionen, have derfor ogsaa været temmende for Opfattelsen af Margrethes Personlighed. Vi ve allerede set, at disse Følelser vare meget forskjellige i rdens tre Lande og det helt fra første Færd af; kun i nmark grebes Unionstankerne, hvis man vil kalde dem ledes, med ublandet Glæde; i Norge og især i Sverige redes der allerede i Foreningens første Dage en Underøm af Misnøje imod den. Nordmændene modtoge Efterret-

---

Det kuriøse Bæger, der vises her og hvoraf Margrethe og hendes Jomfruer skulle have drukket, er utvivlsomt meget yngre end hendes Tid.

ningen om Olufs Død med Mistro, og da Erik af Pommern valgtes til Konge, hedder det, at alle tyktes daarlig om denne Forandring; siden har sikkert Rigets Tilsidesættelse og dets Styrelse udenlandsfra vakt en stærk Misfornøjelse hos enhver patriotisk Nordmand, om end den hendøende Historieskrivning ikke har bragt os klare Udsagn herom. I Sverige kunde Stormændene, hvis Indflydelse formindskedes Dag for Dag, ikke være gunstig stemte mod Unionen; Gejstligheden rasede over den Inddragelse af Krongods, der berøvede den saa mange Ejendomme; Bønderne sukkede under de tunge Skattepaalæg. Denne Modsætning i Opfattelsen af Margrethe traadte endnu klarere frem i den følgende Tid, da den skærpedes under Paavirkning af den Unions Udvikling, som hun havde skabt. Kun et Par Menneskealdre efter Dronningens Død var Foreningen i Virkeligheden opløst og havde bragt blodig Splid ind mellem Nordens to Hovedfolk; dette afspejlede sig stærkt i deres Gjengivelse saavel af Foreningens Tilblivelse som af Margrethes egen Personlighed.

Den danske Opfattelse i dens mest folkelige og derfor mest udprægede Form finde vi i Folkevisen om Margrethe og i den danske Rimkrønike, der begge tilhøre den sidste Halvdel af det femtende Aarhundrede. Naar her tales om Unionens Grundlæggelse, glemmes det helt, at Margrethe blev indkaldt til Sverige af de indfødte Stormænd for at hjælpe dem mod en tysk Konge, hvis Parti næsten ene bestod af hans Landsmænd; Kampen om Sveriges Krone bliver en Kamp af Danske mod Svenske, og ligesom Albrecht af Meklenburg gik ud paa at vinde Danmark til Sverige, saaledes lagde Margrethe virkelig baade Norge og Sverige under sit Fødeland. Folkevisen for Ex. taler i sin lange Beret-

ıg om Slaget paa Falen intet Ord om Tyskere; de stri-
ıde ere Danske paa den ene, Svenskere paa den anden
le. En gammel Riddersmand, der vil advare Kong Al-
echt, siger:

> De Danske de vinde stor Pris i Dag,
> stor Skade de Svenske monne faa;

siden hedder det: de Danske rede de Svenske imod; Hr.
r Lykke tilraaber da ogsaa sine Tropper: I træde fast
m, I danske Hofmænd. Margrethe selv roses i lige høj
ad for Forstand og for Godhed; hun er højst navnkundig
s de Danske, siger en samtidig svensk Forfatter, Upsala-
ıniken Erik Olsson, og de mene, at hun burde kanoniseres
n Helgeninde.

I Sverige, hedder det hos den samme Skribent, anses
imod Margrethe for værdig til Helvedes dybeste Afgrund.
n havde vel ikke glemt, at Svenskerne selv havde paakaldt
rgrethes Hjælp; dette finder man meget taabeligt, og den
nske Rimkrønike siger:

> Mig tykkes de Svenske vare ej kloge,
> da de hende til Høvding toge;

n Hovedskylden lægges dog over paa Margrethe selv.
k Olsson udvikler, hvorledes Svenskerne i al Skikkelig-
l kom til hende og bade om Raad, hvad de skulde gjøre
at faa Albrecht til at styre bedre. Saa var det, at hun,
havde arvet hele sin Faders Snedighed og Gjerrighed,
ztede at yde dem Hjælp, med mindre de vilde hylde
ıde selv, og ved milde Ord, ved Bagtalelser mod Albrecht,
Smigrerier og Løfter fik hun Svenskerne til at gaa ind
paa. Saaledes kom det til Krig mod Albrecht, og her

lade Svenskerne det være deres Landsmænd, der næsten ene have Fortjenesten af Sejren; Margrethes Hær bestod af nogle Danske, men af mange Svenskere, og det var de sidstes Tapperhed, der gjorde det af med Albrechts Tyskere. Alt dette lønnede Margrethe dog kun med den sorteste Utaknemlighed. Saa snart hun sad fast paa Tronen, viste hun Svenskerne den største Foragt, og Riget blev helt underkuet og tilsidesat. Den Grundsætning, Margrethe især indskærpede sin Efterfølger, var denne: Sverige skal føde dig, Norge klæde dig, men Danmark give dig Stridsmænd, og dette kunde jo ogsaa udtrykkes saaledes, siger Oluf Persson, at der i Sverige og Norge skulde være Trælle, i Danmark Herrer. Saa kastede da Svenskerne alt deres Had paa Margrethe, og der var ingen Ende paa deres Beskyldninger mod hende.

I den følgende Tid fortsattes Væxten af saavel den svenske som den danske Opfattelse, stadig stærkt paavirket af de historiske Forhold i Samtiden; Modsætningen mellem de to Opfattelser steg med Nationalhadet mellem Folkene, og den holdt sig netop lige saa længe som Nationernes Fjendskab. Først da de to Folk i forrige Aarhundrede ophørte med deres indbyrdes Krige og flere Gange endog nærmede sig hinanden i Politiken, vandt Historieskrivningen frem til større Upartiskhed. Svenskeren Lagerbring rensede Dronning Margrethe for en stor Del af de Anklager, som Fortidens Had og Kritikløshed havde ophobet mod hende; fra dansk Side indrømmede derimod Holberg og efter ham Sneedorf, at Unionens Grundfejl var den Stræben efter Overmagt, som Danmark stadig havde vist.

Medens Helhedsopfattelsen af Unionens Indstiftelse saaledes undergik store Ændringer, forøgedes efterhaanden den

sitive Kundskab om hine Tiders Begivenheder. Især
vitfeld kastede meget Lys over Margrethes Historie ved
offentliggjøre en Række Dokumenter fra de danske Arki-
r, og han var endog den første, der fandt og aftrykte selve
ionsbrevet af 1397. Vort Aarhundrede bragte i denne
tning store Fremskridt; samtidig med at man anvendte en
ængere Kritik overfor Overleveringen, fandt man rundt om
e Kilder for Kundskaben til Unionstiden. I Krøniker, der
re skrevne i Lübeck, traf man Beretninger om Nordens
rhold, der ere meget righoldigere end de nordiske Aarbø-
rs; fra Hansestædernes Arkiver fremdrog man lange Rækker
Breve, der omhandle det gamle Hanseforbunds Historie og
rved kaste et nogenlunde klart Lys over Margrethes ydre
litik. Endelig fandt man i Norden selv endnu flere Breve
Aktstykker, der vel sjældent direkte oplyse de politiske
givenheder, men til Gjengjæld tillade os et Indblik i de
rdiske Rigers indre Forhold, som de magre Krønikeopteg-
lser aldeles ikke formaa at give.

Det er saaledes et stort og omfattende Materiale, der nu
ar til Historiegranskningens Tjeneste, og for en Del er det
erede blevet udbyttet af fremragende Forskere. Det mere
ltrængende Studium af Dronning Margrethes Historie aab-
des i 1840 af Caspar Paludan-Müller med en Af-
ndling, der var ringe i Omfang, men af en vidtrækkende
tydning; med en sjælden Skarpsindighed trængte han her
l i selve Unionstraktatens Karakter og paaviste, hvorledes
nne kun var en foreløbig vedtagen Overenskomst, der al-
g blev endelig stadfæstet. En Snes Aar senere fremkom
trent samtidig en svensk og en norsk Behandling af Unio-
ns Forhistorie og Grundlæggelse. Den udmærkede svenske

Historiker Styffe udgav en Række Aktstykker, som han havde indsamlet under en Rejse til Nordtysklands Arkiver, og han forudskikkede en Indledning, der indeholdt en fortrinlig Udsigt over visse Sider af Datidens Historie, især Nordens ydre politiske Forhold; det første Bind fulgtes siden af et andet, der bl. a. bragte yderst vigtige Breve til Oplysning af Margrethes indre Styrelse i Sverige. Fra norsk Side naaede P. A. Munch i de sidste Dele af sit Værk over det norske Folks Historie frem lige til Unionsmødet i Kalmar, og for det fjortende Aarhundrede gav hans bredt anlagte Skildring i Virkeligheden hele Nordens Historie, fremstillet med al den overordentlige Kundskabsfylde, som han besad.

Samtidig undergik Helhedsopfattelsen af Margrethe og hendes Tid en Ændring af den mest indgribende Natur. Ligesom den ældre svenske og danske Opfattelse hang nøje sammen med Nationalhadet mellem Folkene, er den nye aabenbart paavirket, for ikke at sige frembragt, af den Bevægelse i vor Tid, vi betegne som Skandinavismen. Man ved, hvorledes de skandinaviske Ideer begyndte i Fyrrerne eller lidt før og især blomstrede i Halvtredserne og Treserne. Da forsvandt det hundredaarige Folkehad aldeles og veg Pladsen for en ganske modsat Følelse; de nordiske Folk nærmede sig hverandre, de mindedes det gamle Stammeslægtskab, og med Forkjærlighed opsøgte man alt fælles i Samtid og Fortid. Kalmarforeningen, der virkelig for en Tid havde gjort de skandinaviske Riger til ét, kom alene derved til at staa i et idealt Lys; man mente i den at kunne finde Forbilledet for den Fremtidsunion, der skulde forene Folkene, og man stræbte da at fremstille dens Tilblivelse og Karakter saa vidt mulig

Overensstemmelse med de Ideer, der for vor Tids skandi-
viske Følelser stode som de ene rigtige.

Den skandinaviske Opfattelse gaar først og fremmest ud
a, at Kalmarunionen ikke var Frugten af en tilfældig Si-
ation, men at den havde sine Aarsager dybt i Nordens
rudgaaende Historie. Man henviser til, hvorledes Danmark
Sverige, til Dels ogsaa Norge vare naaede omtrent det
mme Punkt i Samfundsudvikling; især var Adelsvælden
aftig hele Norden over, og der var derved fremkommet
lles Interesser for Stormændene, som kunde forbinde de
Riger. Omvendt var, mener man, Nationalitetsfølelsen i
enkelte Stater ikke ret udviklet endnu; den kunde altsaa
ke lægge Hindringer i Vejen for Foreningen, ja, der var
dogsaa Sandsynlighed for, at Nationalitetsfølelsen, naar den
ktes, lige saa godt kunde naa til at omfatte hele Norden
n hvert enkelt Land for sig. Samtidig virkede ogsaa de
lbyrdes Forhold mellem Nordens Lande henimod en Sam-
nslutning; Norge havde en Menneskealder igjennem haft
nge til fælles med Sverige, og flere Grænselandskaber
vde længe indtaget en vaklende Stilling mellem Rigerne;
lgen deraf var bl. a. Venskabs- og Slægtskabsforbindelser
llem Nordens Stormænd. Endelig led hele Norden under
ykket af Udlændingene, Hanseaterne og de nordtyske
rster i Forening; i hele det fjortende Aarhundrede angrebe
snart Danmark, snart Sverige, og alene denne fælles Fare
atte føre de nordiske Riger til at slutte sig sammen.

Saaledes førte baade indre, mellemrigske og ydre For-
d henimod en Union, og for Dronning Margrethe, der med
t Talent benyttede sig af disse Forhold, faldt det derfor
og naturligt at faa de tre nordiske Folk forenede. Den

Stræben, man tillægger hende, bliver da i Sandhed nationalskandinavisk, og hendes Tanker findes udtrykte i Overenskomsten fra Kalmar. Paa den ene Side anerkjendte hun de tre Rigers Ligestilling og behandlede alle tre Folk nogenlunde paa samme Maade; paa den anden Side stræbte hun at nærme Folkene til hinanden; paa hyppige Fællesmøder lod hun de nordiske Stormænd optræde i Forening; ved at ansætte Folk fra det ene Rige i de to andre forberedte hun en fuldstændig Sammensmeltning. Hendes Ideal var altsaa et forenet Skandinavien, der kunde føle sig som national Enhed ved Modsætningen til Tyskheden, mod hvem hendes ydre Politik var rettet. — Denne Margrethes Stræben, der i saa høj Grad svarede til Tidens Krav, antages at have fundet Gjenklang hos de bedste Mænd af alle tre Folkeslag, medens den Misfornøjelse med hendes Styrelse, som efter den ældre Opfattelse mentes at have været til Stede i Sverige, erklæres for kun at existere i en senere Tids Kilder, i hvilke den er indkommen under Paavirkning af hendes Efterfølgeres Uduelighed.

Den skandinaviske Opfattelse af Margrethe og Unionens Tilblivelse, der her er antydet i sine Hovedtræk, tør vel i Øjeblikket siges at være den herskende, i det mindste i Danmark. Dens Synspunkter have sejret, især fordi de stemte overens med en af de bedste og mest frugtbringende Strømninger i de nordiske Folks Nutidsliv, — just ikke derimod, fordi denne Opfattelse har fundet en virkelig videnskabelig Begrundelse. Den beraaber sig paa Paludan-Müller, paa Styffe og Munch, men vel ikke altid med fuld Ret; skjønt ingen af disse Forfattere have undgaaet at paavirkes af de skandinaviske Ideer, der traadte saa stærkt frem i deres Sam-

d, kan dog sikkert ingen af dem siges at være Bannerfører
r en udpræget skandinavisk Opfattelse af Unionstiden, Styffe
indst, Paludan-Müller maaske mest[17]. Selv har Skandi-
ıvismen ikke frembragt nogen grundig og omfattende Skil-
ring af Kalmarforeningens Fremkomst, uagtet intet Emne
ınde være den mere tiltalende, forudsat at dens Grund-
fattelse blev stadfæstet ved et mere indtrængende Studium
Datiden.

I det her foreliggende Arbejde har jeg optaget Dronning
argrethes Historie til ny Behandling. Med Tak erkjender
g, hvor meget jeg har lært af de udmærkede Granskere,
r tidligere have omhandlet dette Emne, men paa intet
ınkt har jeg optaget noget Resultat fra dem, som jeg ikke
r fundet stadfæstet ved et fornyet Studium af Kilderne.
i det hele ret tarvelige Krønikeefterretninger, der kunne
lyse Datiden, har jeg stræbt at behandle med en stræng
methodisk Kritik, og jeg har kun sjældent og da med
rbehold benyttet mig af Efterretninger, der ikke tilhøre
ırgrethes egen Samtid. Det store diplomatiske Materiale
r jeg søgt at samle fra baade trykte og utrykte Kilder i
n størst mulige Fuldstændighed, og jeg har anvendt megen
d og Flid paa at udbytte det saa stærkt som muligt.

Hvorledes den Opgave, jeg har stillet mig, er løst ved
tte Arbejde, derom maa Dommen selvfølgelig overlades
dre; mig selv maa det derimod være tilladt at sige et Par
d om den Helhedsopfattelse, der fremtræder i min Skildring.
t er nemlig klart, at min Bog i denne Henseende ingen-
ıde staar som en naturlig Fortsættelse og Videreudvikling
de Meninger, der i Øjeblikket ere de mest udbredte; tvært-

imod, den vender sig skarpt mod det, som jeg har kaldt den skandinaviske Opfattelse af Unionens Tilblivelse og Margrethes Politik, mod de Grundtanker, som jeg ogsaa selv har delt, indtil mit Studium af Margrethes Historie efterhaanden førte mig langt bort fra dem.

Hvad der især har været afgjørende for min Opfattelse af Margrethes Styrelse og Unionens Karakter, det er hendes Politik i de mellemrigske Forhold, saaledes som den træder klart frem i hendes Styrelse efter Foreningens formelle Grundlæggelse ved Mødet i Kalmar 1397 og den da stedfundne Fælleskroning. Dette Omraade har hidtil kun været overfladisk bekjendt; Munch standser netop med Aar 1397, Styffe har efter sin Bogs Plan kun givet et let Omrids af de forenede Rigers indbyrdes Forhold. Nu giver den tredje Bog i mit Arbejde en udførlig Skildring af Unionsstyrelsen i Margrethes Tid, og de Principer, der efter denne maa tillægges Dronningen, stemme aldeles ikke med den skandinaviske Opfattelse. Det viser sig, at Kalmartraktaten ikke indeholder noget sandt Udtryk for Margrethes Ideer, en Tanke, som allerede Paludan-Müller har udkastet, uden at den dog tidligere er ført videre. Mister dermed Margrethes Anerkjendelse af Rigernes Ligestilling sin Hovedstøtte, saa staar den hende tillagte Stræben efter at nærme Folkene til hinanden paa et lige saa usikkert Grundlag. Unionsmøderne hører hun hurtig op med at sammenkalde; hun ansætter Danske i de andre Riger, men hverken Nordmænd eller Svenskere i Danmark, og saa lidt som der efter dette kan tillægges hende skandinavisk-nationale Ideer, saa lidt benytter hun sig af den nærliggende Modsætning til Tyskheden for derved at vække en nordisk Enhedsfølelse. Hvad der derimod er hendes ledende

ːdtanke ogsaa i Unionsforholdet, det er Udviklingen af raftig Kongemagt. For at naa dette Maal formindsker de enkelte Rigers nationale Selvstændighed og behandler 'e Folk højst ulige; Danmark og de Danske begunstiges Nabolandenes Bekostning, fordi Kongedømmet og For-;en derigjennem synes at kunne sikres bedst.

Margrethes Styrelse som Unionsdronning synes mig at det Punkt, paa hvilket den skandinaviske Opfattelse ;vistelig strander; den kommer her i en saa skarp Strid sikre Fakta, at den maa erkjendes som uhistorisk. Van-;ere er det naturligvis at sige, om hin Opfattelse har Ret lade Unionen opstaa ved en langsom Tilnærmelse mellem 'e nordiske Folk; hvad man vil uddrage som Hovedsum Par Menneskealdres Historie, det bliver altid noget, om der kan være afvigende Meninger. Den Karakter, Unionen havde i sin første Tid, kaster dog et godt Lys hvorledes den maa være fremkommen. Vare Unionens dtræk virkelig de, som den skandinaviske Opfattelse an-, var Ligeberettigelse og Tilnærmelse de to Ting, hvor-Margrethe stræbte og som Folkene billigede, da maatte nen formodes til Forhistorie at have noget saadant, som)pfattelse mener at se. Men omvendt, er Unionens Ka-rmærke fra første Færd Ulighed mellem Rigerne, bærer ;trax Præget af et Supremati fra dansk Side, da bliver ıbegribeligt, at dette skulde være fremkommet, efterat 'orud var gaaet en udpræget Tilnærmelse fra alle de tre Side. En saadan synes mig da heller ikke at kunne s, eller rettere, de Træk af Tilnærmelse, man har ment ınne paavise, synes at være underordnede i sig selv og ; uden væsentlig Betydning for Unionens Stiftelse. Det vigtigste Punkt, paa hvilket Nordens Stater nærmede sig til eller, skarpere udtrykt, lignede hinanden, var utvivlsomt den stærke Udvikling af Aristokratiet, og ganske konsekvent er dette Moment fremhævet som næsten den eneste Aarsag til Unionen i en Afhandling af Nordmanden Sars fra hans yngre Dage. Hvor fuldkomment stridende mod Udviklingens virkelige Gang er dette imidlertid ikke! Intet er jo sikrere, end at Margrethes Union først og sidst var rettet netop mod Stormændene og for deres Indflydelse medførte den stærkeste Tilbagegang.

Den skandinaviske Opfattelse af Margrethes Stræben og Unionens Karakter er i dyb Uoverensstemmelse med de faktiske Forhold; den kan heller ikke bringes til at stemme med den gamle svenske og danske Opfattelse, og den har derfor grebet til den Udvej at erklære, at Svenskernes Misfornøjelse med Unionen og dennes Skaberinde kun findes hos senere Skribenter. At dette er urigtigt, har jeg vist paa flere Steder; Vidnesbyrdene om Utilfredshed med Margrethe, om Vrede over de Danskes Myndighed i Sverige ere saa talrige, som man kan vente med de magre Kilder. Min Grundopfattelse kommer hverken overens med den danske eller den svenske, men den forklarer dem begge; den ser i dem begge Meninger, der fra hvert Folks Standpunkt vare naturlige og berettigede, om end ensidige.

MÆRKNINGER OG HENVISNINGER.

ILDERNE TIL DRONNING MARGRETHES HISTORIE.

De historiske Beretninger om Margrethe, deres ind-
les Forhold og Værdi har jeg nøjere prøvet i «Studier til
nning Margrethes Historie», I (Hist. Tidsskrift 5 Række III,
—72). Fremragende Værd have kun de Kilder, der ere ned-
evne, før Unionskampene udbrøde; af saadanne ere de vig-
te: en dansk Aarbog, der ender med Aaret 1389, en Krønike,
er skreven af en Graabroder i Visby, og flere svenske Aar-
er. Omtrent fra Midten af det femtende Aarhundrede stamme
svenske Rimkrøniker og Erik Olssons Krønikeværk, der have
Del Tradition om Margrethe. De senere Kilder ere næsten
uden Værdi. — Af udenlandske Forfattere er Lübeckeren
mar, der skrev sin Krønike i Aarene 1385—95, af største
ydning; mindre værdifulde ere hans forskjellige Fortsættere og
rbejdere, især Herman Korner. Den holstenske Krønike (Pres-
r Bremensis) fra 1448 indeholder meget, men er overordent-
partisk mod Margrethe.

Ved Siden af den i det hele saa fattige Historieskrivning
de diplomatiske Kilder med langt større Rigdom. De
ske Breve fra Margrethes Tid ere nu næsten alle trykte i
lomatarium Norvegicum, de svenske næsten ligesaa fuldstæn-
dels i Svenska Riks-Archivets Pergamentsbref 1351—1400,
i Svenskt Diplomatarium från år 1401 (hidtil I Bind H.

1—3 og II Bind, H. 1—2, indeholdende Brevene til og med 1411); enkelte Supplementer har jeg fundet ved Studier i Stockholm og Upsala under en Rejse i Sommeren 1881, som jeg foretog med Understøttelse af Kultusministeriet. Af de danske Breve ere mange udgivne spredt i forskjellige Værker; endnu flere henligge dog utrykt, og disse har jeg benyttet i størst mulig Fuldstændighed; det haandskrevne Diplomatarium i Geheimearkivet har derved ydet god Hjælp, om jeg end stadig har søgt tilbage til Originalerne, hvor disse kunde formodes at give mere Udbytte end Afskrifterne. I Udlandet kan man næppe vente at finde ubekjendte Bidrag til Margrethes Historie; Arkiverne her ere i høj Grad udnyttede, især af Koppmann til hans fortrinlige Udgave af de ældre Hanserecesser.

Af nyere Bearbejdelser ere de vigtigste anførte foran Bevisstederne til de enkelte Bøger. — Ved Henvisninger benyttes følgende Forkortelser:

DM. ɔ: Danske Magazin (NDM. ɔ: Nye danske Magazin).
DN. ɔ: Diplomatarium Norvegicum.
HR. ɔ: Hanserecesse.
MP. ɔ: Molbech og Petersen, Udvalg af Danske Diplomer.
Munch ɔ: Munch, Det norske Folks Hist. 2 Afd. II.
SD. ɔ: Svenskt Diplomatarium från år 1401.
SRD. ɔ: Scriptores rerum Danicarum.
SRP. ɔ: Svenska Riks-Archivets Pergamentsbref.
SRS. ɔ: Scriptores rerum Svecicarum.
ÆA. ɔ: Ældste Archivregistraturer.

GA. ɔ: Geheimearkivet.
SA. ɔ: Riksarkivet i Stockholm.

INDLEDNING.

Den i Kap. I givne Karakteristik af Valdemar Atterdag er
ven, før Reinhardts store Værk udkom, og er meget af-
nde fra denne Forfatters Opfattelse; middelbart har jeg for-
ret den i min Kritik af Reinhardts Bog (Hist. Tidsskr.
ække III, 285—307). Hvad Sverige og Norge angaar, hen-
r jeg til Styffe og Munch, hvormed maa jævnføres Ryd-
gs Traktatværk og Yngvar Nielsen: Det norske Rigsraad.
stor Interesse er Bogen: Um styrilse kununga ok høfdhinga,
iven af Geete (1878) og belyst af Sødervall i Lunds Univ.
-skrift 1879, fremdeles Adelens Stridsskrift mod Magnus
k (SRS. III, n. IV), endelig St. Birgittas Udtalelser, anførte
ammerich: Den hellige Birgitta. Kun ved Kap. III (Det
byrdes Forhold mellem Nordens Riger og Folk) har jeg fundet
ledning til at give detaillerede Henvisninger.

---

1. Rydberg, Sverges traktater II, I, 99. Hammerich, Den hellige
gitta S. 74—75.

2. P. v. Møller, Bidrag till Hallands hist. I. Dipl. Svecanum n.
2 § 3, jvfr. Magnus Erikssons Landslov, Kongebalken Kap. 11.

3. Privilegiet af 1340 § 10 (Aarsberetn. fra Geheimearch. V, 46).

4. Som den maaske eneste Undtagelse kan anføres, at Niels Kyr-
g og Stig Peterssøn medbesegle Privilegiet for Lübeck 1344 (Ryd-
g n. 282). Under Magnus' Fred med de vendiske Stæder fra det
gaaende Aar nævnes som Vidner *consiliarii regnorum nostrorum*
cie, Norvegie et terre Schanie (smstds. n. 259), men uden at nogen
sraad anføres ved Navn.

5. Anund Sture og Ulf Filipsson vare 1343 «Statholdere» i Skaane
er en sen dansk Oversættelse af Originalbrevet); Hakon Mattisson
1337 *præfectus in Scania*; Johan Kristinesson kaldes 1341 *advoca-*
terræ Scaniæ og 1342 (?) *capitaneus Scaniensis;* Karl Niklesson var
6 *advocatus generalis in Scania*; Aaret efter kaldes Arvid Lindorms-
præfectus Scaniæ, og 1351 bær Halstan Petersson den samme Titel
pl. Svecan. IV, 328, 657; V, 40, 91, 530, 669; Rydberg n. 303).
king blev i 1343 (?) forlenet til den svenske Stormand Knut Folkes-
(Dipl. Svecan. V, 232).

6. Se Vidnerne under Kong Eriks Brev af 27 Decbr. 1356 (Rydberg n. 324). Paa Magnus' Side spillede i øvrigt to vistnok skaanske Adelsmænd, Hr. Anders Nielssøn og Jens Ebbessøn, en fremragende Rolle som Mæglere, og den første af dem blev endog Gjælker i Skaane (smstds. n. 332, 348). Deres skaanske Oprindelse fremgaar temmelig sikkert af et Testamente fra 1353 (SRP. n. 110).

7. De skandinaviske Familieforbindelser før Unionen har jeg nøjere undersøgt i en Afhandling i Personalhist. Tidsskrift III, 18—39.

8. Reinhardt, Valdemar Atterdag S. 110.

9. Ytringen findes i den samtidige sjællandske Krønike (Archiv für Staats- u. Kirchengesch. II, 215).

FØRSTE BOG.

Danmarks udenrigske Forhold i Olufs Tid bleve ret fuldstændig behandlede af Munch i 1863 (Det norske Folks Hist. 2 Afd. II), jævnfør ogsaa Styffe, Bidrag till Skandinaviens historia I (1859); siden er Materialet dog blevet overordentlig forøget ved Koppmanns fortrinlige Udgave af Hanserecesserne (1871 ff.). Paa dette Grundlag skildrede Krarup Kongevalgets Historie (Hist. Tidsskr. 4 Række V), dog vistnok med altfor vidt dreven Stræben efter at se Meklenburgernes og deres Tilhængeres relative Ret; Dehnicke (Die Hansestädte, Dänemark und Norwegen von 1369 bis 1376, Halle 1880) giver her intet væsentlig nyt. Vigtige Oplysninger om Forhandlingerne med Meklenburg findes i en Række Aktstykker fra Schwerins Arkiv, som Mollerup aftrykte i 1881 (Danske Magazin 5 Række V). I Indledningen til IV Bind af Recesserne gives en indholdsrig Fremstilling af Hansestædernes Foretagender mod Sørøverne, hvortil henvises; Voigts bekjendte Afhandling (Die Vitalienbrüder, i Raumers Taschenbuch for 1841) er lidet tilfredsstillende for denne Tid. En kort og i det hele paalidelig Fremstilling af Østersøpolitiken findes i Lindner, Geschichte des deutschen Reiches ıter K. Wenzel, II (1880), der dog først kom mig i Hænde, terat min Behandling var fuldendt. — De indre Forhold i ufs Tid (Kap. III og VI) ere hidtil næsten ikke behandlede. ır alt vedrørende Norge henvises til Munch og Keyser; de nderjydske Forhold ere bedst behandlede af Waitz (Schleswig- olsteins Geschichte I). At Forleningen i 1386 var arvelig, ıser jeg for sikkert og er heri enig ikke blot med tyske Hi- orikere, men ogsaa med de vigtigste danske Forfattere, saa- ım Estrup, Velschow, Allen o. fl.

1. Sjællandske Krønike: SRD. VI, 527.

2. SRS. III, ɪɪ, 210 ff.

3. Om Mærete Ulfsdatter og hendes Slægt se Hammerich, Den ›llige Birgitta, passim.

4. Munch 2 Afd. I, 830; han nævnes i Forliget af 14 Avgust 1371 teinhardt, Vald. Atterdag S. 615).

5. Det senere meklenburgske Stridsskrift: SRS. III, ɪ, 138.

6. Hvitfelds Efterretning om et Rigsraadsmøde i Odense anser jeg gesom Krarup for højst tvivlsom; Munchs Ide, at han her har haft le originale Forhandlingsprotokoller for sig», er nær ved at være komisk. ammenhængen er vel den, at Hvitfeld har set et Dombrev angaaende ru Citzeles Gods; deraf har han faaet at vide, at der paa den Tid var ı Del Rigsraader til Stede i Odense, og Betragtningerne om Valget ır han da selv lagt til. Det er en ret sædvanlig Fremgangsmaade hos ım, og paa samme Maade slutter Hamsfort fra Afladsbreve til Danehof; ›top i Novbr. 1375 var der efter et af ham kjendt Afladsbrev flere ispor samlede i Slagelse, og han siger da strax: ***comitia Slavlosæ post ortem regis habentur*** (SRD. I, 313).

7. DM. IV, 291; Kbhvns. Dipl. I, n. 78, jvfr. O. Nielsen, Kbhvns. ist. I, 36; Suhm XIV, 5-6 og 495. En Gave til Bent Bjug af 300 k. lybsk lige efter Kongens Død: Suhm XIV, 274. Værnbrev for Ant- ›rskov af 1375: ÆA. IV. 64.

8. HR. II, n. 108-11; DM. 4 R. V, 61-63; Michelsen, Urkundensamml. , n. 244-47. Det kan ikke, som Mantels mener (Hansische Geschichts- ätter 1873 S. 120), paavises, at det kejserlige Brev virkelig er ıaet til Danmark; det kjendes kun af to Udfærdigelser i Schweriner- rkivet. Imidlertid blev et saadant Kejserbrev sikkert udstedt i mange ‹emplarer.

9. Kong Albrechts Forleningsbrev til Matthias Ketelhod (Suhm IV, 10) findes i den Arnemagnæanske Diplomsamling I, n. 13. Som

Meklenburgernes Forlovere optræde her: Hr. Henrik von der Osten, Hr. Hennike Kotelberg, Riddere, Herman Kotelberg, Hennike og Lyder Kabold; blandt dem, der have medbeseglet Brevet, er Hr. Benedikt von Alefeld. — Henneke Limbek lover at tjene Kong Albrecht *»der kriech al ut, den see hebben mit deme rike to Denemarken«*; af et Brev fra 1380 ses han at have Krav paa Skanderborg som Pantelen (DM. 4 R. V, 63 og 74).

10. HR. II, n. 113-14; Urkundenb. d. Stadt Lübeck IV, n. 282; HR. III, n. 80, II, n. 115 § 3.

11. Margrethe kalder sig selv (i tidligere anførte Breve): 10 Novbr. *Daciæ, Sveciæ Norvegiæque regina*; — 7 Decbr. *Norvegiæ et Sveciæ regina, filia et vera heres domini Valdemari.* 17 Decbr. kaldes hun af to Lensmænd: *Daciæ, Norvegiæ et Sveciæ regina* (Orig. i GA., Holbæk n. 2, dateret: *feria 2 post festum b. Lucie virg.*, jvfr. Suhm XIV, 5-6 med fejlt Datum), og 23 Decbr. af Henning Podbusk: Dronning til Norge, Sverige og Danmark. I andre Breve nævnes Margrethe ikke før Haandfæstningen.

12. Forbund mellem Pommern og Danmark af 8 April (*des dinstedages nach Palmen*) 1376 (GA. Pommern n. 12, jvfr. Suhm XIV, 13-14, hvor Henvisningen til Hvitfeld er vildledende). Hertugerne love: *dat wi hertogen vorbenomet uns mit neneme heren, dar id deme rike van Dennemarken unde deme koninge, de to deme rike gekoren wert, up schelet, nicht zønen noch dagen scholen in nenerleie mate, wi endun denne dat nach des rikes rade unde willen unde des koninges, den dat rike kiist. Wenne dat God wil, dat des rikes rad to rade wert, dat se enen koning kesen, so schal de sulve koning, de denne koren wert, uns hertogen vorbenomed sulke bewaringe dun* osv.

13. Hvitfeld S. 556; Suhm XIV, 496.

14. SRD. VI, 533, jvfr. HR. III, n. 81.

15. HR. II, n. 117, III, n. 81. Anerkjendelsen af Oluf nævnes ikke i selve Recessen af 24 Juni (HR. II, n. 120), men fremgaar af HR. II, n. 121. Hjælp mod Sørøverne: HR. III, n. 97.

16. HR. II, n. 122, 123 ff., 133 ff.

17. HR. II, n. 139.

18. Rudloff II, 498; DM. 4 R. V, 63-65. Hertug Albrecht skal have været nærværende ved et Forlig, afsluttet i Stockholm Hellig Kors Dag 1376 (SRP. n. 1204), hvilket kan være enten 3 Maj eller 14 Septbr. I begge Tilfælde er Albrechts Tilstedeværelse dog en Umulighed; i Maj var han hos Kejseren i Weiden, i September paa Tog mod Danmark.

19. Naar Krarup mener at kunne tyde Detmars Udtryk (ed. Grautoff I, 304 og i SRS. III, 187) derhen, at Albrechts Tog ikke var en egentlig

igsfærd, er dette allerede en dristig Fortolkning af Krønikens Ord,
Togets Karakter fremgaar klart af Albrecht af Sveriges Udtryk 1392
R. IV, n. 57: *vor Kopenhaghen, do use vader dar vore lach*) og af
ntalen i det meklenburgske Stridsskrift (SRS. III, I, 199). Lige for-
len Toget havde de meklenburgske Fyrster ogsaa forlenet en af deres
end, Gødike Bülow, med Tuve Nielssøns Gods i Fyn, mod at denne
'ede at tjene dem selvfjerde i hele Krigen (DM. 4 R. V, 65).

20. Freden blev sluttet mellem Hertugerne Albrecht og Henrik paa
n ene og det danske Rigsraad paa den anden Side. Endnu findes
›klenburgernes Brev, rettet til Bisp Valdemar af Odense og 5 danske
lelsmænd, i vort Geheimearkiv (Suhm XIV, 500), og tilsvarende For-
igtelsesbreve, et særligt for Erik Nielssøn af Hørsholm, et for Resten,
bevares i Schwerin, hvor der desuden gjemmes et Forpligtelsesbrev,
stedt af 6 sjællandske Stormænd, og et andet af 2 skaanske Rigs-
ıder: DM. 4 R. V, 66-68. I alle disse Breve paa Erik Nielssøns nær
des, foruden hvad der staar i Meklenburgernes Brev, et Tillæg, hvor-
:er Kong Haakon, hvis han vilde optages i Freden, skulde stille Sikker-
d inden 6 Aars Forløb, og ligesaa Hertugerne af Stettin og Erik af
ıchsen. — Det meklenburgske Stridsskrift: SRS. III, I, 199.

21. Forbund med Bugislavs, dateret *Roskilde, des negisten sundages
r Symonis und Jude der hilgen apostille* (GA. Pommern n. 11, jvfr.
ıhm XIV, 30). Forbund med Erik af Lauenburg: Suhm XIV, 503-05,
rkundenb. d. Stadt Lübeck IV, n. 320; Hertugen var i Danmark alle-
de i Marts 1376: Michelsen, Urkundensamml. II, n. 412.

22. DM. 4 R. V, 68.

23. Mødet i Leipzig kjendes kun fra det senere meklenburgske
:ridsskrift (SRS. III, I, 199), der dog i det hele er vel underrettet og
ıalideligt, hvad rene Fakta angaar. Tiden for Mødet kan være tvivlsom,
; hvis det hører til Begyndelsen af 1377, hvad der synes rimeligst, har
ɔrfatteren urigtig gjort Bispen af Ribe (DM. 4 R. V, 69) til Biskop i
ɔskilde.

24. HR. II, n. 150 § 1, jvfr. III, n. 96.

25. HR. III, n. 97. Et Sted i denne Beretning er uklart; det
›dder, at *nepotem suum* (ɔ: *Alberti*) *sibi per Conradum Molteke repre-
ntatum fore.* Koppmann og Krarup forstaa dette saaledes, at Konrad
oltke da udleverede Hertugen hans Sønnesøn, og hvorvel denne Tyd-
ng ikke kan støttes paa hin Adelsmands Forpligtelsesbrev, der kun ved
ı Fejltagelse er henført til 1371 (se Anm. 26), saa stemmer den med
ı Efterretning i det meklenburgske Flyveskrift (ovfr. Anm. 5); *repræ-
ntare* i samme Betydning forekommer i HR. III, n. 108. Imidlertid
ıa den unge Albrecht være kommen tilbage tidligere, hvis man kan
o de forskjellige Breve, han har udstedt og beseglet i Meklenburg. —

Lindner (II, 240) forstaar Ordene saaledes, at Konrad Moltke »repræsenterede« den unge Albrecht (i Nutidens Betydning af Ordet); dette giver god Mening, men gjør ikke Regnskab for Ordet *sibi*.

26. DM. 4 R. V, 70-71 (hvor Mollerup har rettet den tidligere Henførelse af dette Brev til 1371); Styffe, Bidrag I, n. 68.

27. DM. 4 R. V, 71-74.

28. HR. II, n. 153 § 1, Styffe I, n. 69-71.

29. HR. II, n. 156 § 27, III, n. 108.

30. Rudloff II, 499. Henning Podbusks Gjenbrev, 4 Novbr. 1378: Sudendorf, Urkundenb. VII, 224.

31. Rudloff II, 502-03; Detmar S. 310.

32. HR. II, n. 190 § 6, n. 220 § 27. Forbund, dateret *des negesten dages na unser heren Godes hemelvard* 1381 (Orig. i Schwerin efter Meddelelse af Dr. Mollerup; — Rudloff II, 510).

33. Visbykrøniken (SRD. I, 260) og Aarbogen til 1430 (SRS. I, 66), jvfr. Styffe I, lxx.

34. Suhm XIV, 521. Om denne Stilstand jvfr. ovenfor S. 140.

35. Man kunde formode, at Henning Meinerstorps Overgang tilhører en lidt senere Tid, da han endnu nævnes som dansk Høvedsmand paa Als i den kejserlige Stævning af 12 Septbr. 1377 (Anm. 27), mon af et andet Dokument ses det, at han allerede i Januar samme Aar stod paa Meklenburgernes Side (DM. 4 R. V, 70).

36. At Margrethe tilbød Indløsning af Gottorp, bevidnes under Erik af Pommerns Proces af flere Adelsmænd, der til Dels selv havde været til Stede ved den Lejlighed (SRD. VII, 415, 416 osv.). Netop disse træde vitterlig først frem i det offentlige Liv omtrent ved Aar 1400, og derefter skulde Tilbudet snarest tilhøre en senere Tid (efter 1404); herimod strider dog Udtrykket: ***tunc comitibus***, de daværende Grever (smstds. S. 425), der som Modsætning til ***moderni comites*** henviser til det tidligere Tidspunkt.

37. Om Kampen mellem Holstenerne og de Danske findes en Del Fortællinger i Zeniernes Rejse, hvis Krarup (Geografisk Tidsskrift II, 146 f) har fortolket denne rigtig. Selv dette forudsat vil man dog næppe faa noget Udbytte af disse fantastiske Skildringer, og det synes dertil, at de omtalte Begivenheder snarere tilhøre Halvfemserne end Firserne, jvfr. Grønlands hist. Mindesmærker III, 534 f, 546.

38. Aarsberetn. fra Geheimearch. II, 21-24.

39. Hvitfeld S. 555.

40. Suhm XIV, 31-32. Ebbe Strangessøns Skjøde til Kong Valdemar 21 April 1365 (GA. Mors n. 1, jvfr. ÆA. I, 89-90).

41. 16 Avgust 1376 (GA. Arts Hrd. n. 78, jvfr. Suhm XIV, 25 med urigtigt Datum). Smlgn. ÆA. I, 49 (1354).

42. Suhm XIV, 505; SRD. VI, 172.

43. SRD. VI, 534: *adjunctis sibi non paucis militaribus de Scania.*

44. Tuve Galen fremtræder som Gjælker endnu 1381 (HR. II, n. 240); 18 Marts 1383 (GA. Baarse Hrd. n. 15) kalder han sig endnu selv med denne Titel. Hvis dette sidste ikke var Tilfældet, vilde jeg anse min Tydning af Krønikeefterretningen fra 1382 (SRD. VI, 534) for næsten sikker; siden nævnes han nemlig stadig uden Embedstitel (jvfr. Suhm XIV, 393, 396, 426). Han havde for øvrigt allerede vist sig som Forræder under Valdemars Landflygtighed (HR. I, n. 453). — Tustrepsø siges at være afkjøbt Tuve Galen af Kong Valdemar og Margrethe (NDM. VI, 2), hvad der naturligvis ikke udelukker, at Dronningen først har indtaget Slottet og siden til yderligere Sikkerhed betalt noget for en retslig Adkomst. Slægtebøgernes Beretning om Hr. Holger Gregerssøns Død se S. 327 og nedenfor S. 493 Anm. 39.

45. HR. III, n. 93, II, n. 138, 1-10. Mærkeligt nok foreligger der fra Rostoks Side en Stadfæstelse af Freden med Norge, hvori Staden bl. a. udtrykkelig lover ikke at hjælpe sine Landsherrer mod Haakon (HR. III, n. 90). Skjønt dette Aktstykke nu findes i Rostoks eget Arkiv, synes der dog Grund til at tro, at det i sin Tid virkelig blev udleveret til Norge; Brevet blev nemlig 1854 solgt ved en Avktion i Køln tilligemed Lübecks og Hamburgs Ratifikationer af Freden, som vistnok ikke ere blevne tilbageholdte af Udstederne.

46. HR. II., n. 145.

47. HR. II, n. 148, III, n. 95, 97, 99. «Ny Lindholm» forklarer Koppmann i Stedregistret som Lindholm i Skaane, hvad der dog synes mindre sandsynligt. Lindholm er Navnet paa flere Smaaøer ved Smaalandene og én ved Nordkysten af Fyn, tæt ved Bogense (Trap IV, 114).

48. HR. II, n. 150 § 12, 232 § 7.

49. Kristian Rüdigers Skib strandede ved Helsingborg i Septbr. 1377 (HR. IV, n. 154, 3), og i Oktbr. bjærgedes Resten af Godset (HR. IV, n. 185, 7, Side 158). Stralsund mæglede i Sagen paa et Møde i Febr. 1378 (smstds., Side 157), og Henning Podbusk udleverede derefter det først bjærgede Gods mod Kvittering af Ejerne (14 April 1378: HR. IV, n. 185, 6). Om Resten vidste han derimod i Stralsund endnu ingen Besked (HR. II, n. 232 § 15), men lovede Svar til Hansemødet den 30 Maj (HR. IV, S. 158). Siden trak Forhandlingerne i Langdrag (HR. III n. 121, II, n. 174 § 9, 232 § 15, 276 § 17, 290 § 13), og Klagen dukkede atter op i Halvfemserne. — Over en samtidig, højst langtrukken og kun lidet vigtig Strid mellem Oluf Bjørnssøn og Preusserne har Koppmann meddelt en Oversigt (HR. III, S. 144-47).

50. HR. II, n. 156 § 24, 158 § 2, 171, III, n. 108.

51. Munch S. 83 ff.

52. HR. III, n. 141.

53. HR. IV, n. 154, 4 (S. 123-24) og n. 185, 8 (S. 158). Senere rettede Preusserne denne Klage mod Svarteskaaning (HR. IV, n. 236, S. 229, hvor der ved en for Klagerne ret heldig Fejlskrivning er kommet til at staa 40312 Nobler i Stedet for ligesaa mange preussiske Mark). Paa det førstanførte Sted angives Tilfældet at være indtruffet 1386 (hvis dette ikke er en Trykfejl); imidlertid er 1380, som anføres 2 Gange senere, vistnok det rette, da der klages over Hr. Gynther allerede 1384 (HR. II, n. 276 § 4). — Om Hr. Gynther af Wedhausen se Munch S. 218 f.

54. HR. II, n. 230-31, 240 § 2-3.

55. Suhm XIV, 519-20; Styffe, Skandinavien under unionstiden (2 uppl. 1880) S. 72. Lidt tidligere i samme Aar viste Dronningen Svarteskaaning en Gunstbevisning ved at forlene ham med Gods i Halland (DN. VIII, n. 206). Den «Svartishoved», der nævnes i de preussiske Skipperes Klage (HR. III, n. 141), er muligvis identisk med Svarteskaaning.

56. Fikke Grubendal nævnes endnu 1406 (MP. n. 169); en Kord Hovenschild levede i Fyn 1409 (Vedel Simonsen, Odense, I, 2; S. 96).

57. Wegener, Abrahamstrup S. 12-13. Suhm XIV, 108; ved en senere Forlængelse af Stilstanden med Henneke Grubendal (HR. II, n. 248 § 4) blev det ogsaa fastsat, at Stæderne skulde sende deres Opsigelsesbrev til Søborg.

58. HR. II, n. 232 § 17, 240 § 13. 239.

59. HR. II, n. 240 § 11-12.

60. Da Lübecks Indbydelse til Fredsmødet kom (HR. II, n. 241), afholdt Preusserne i Decbr. 1381 et Møde, hvor de vedtoge at efterkomme Opfordringen (jvfr. HR. III, n. 145); denne Beslutning ændrede de saa paa et nyt Møde (jvfr. HR. III, n. 147), der fandt Sted sidst i Januar 1382 (HR. II, n. 243). Med Koppmann (HR. III, S. 126) at formode endnu et Møde, er der næppe Grund til.

61. HR. II, n. 244 og 247.

62. HR. III, S. 126 og n. 146-47.

63. HR. II, n. 248, 254 § 4-5, 255, 258 § 1-2, 259, smlgn. Kontrakten med den nye Høvedsmand i Skaane, Wulf Wulflam (HR. II, n. 263 § 1).

64. HR. II, n. 266 § 2, 3 og 9, n. 267.

65. HR. II, n. 270 § 1 og 4, n. 273 § 1,

66. HR. II, n. 274-75, III, n. 180 (hvor Datum fejlagtig er reduceret til 7 i Stedet for 15 Marts).

67. Kristjern Vendelbo havde Aalborg i Len fra Valdemar Atterdags Tid (jvfr. MP. n. 84) og nævnes som Høvedsmand her i den kejserlige Stævning af 1377.

68. Ogsaa de Klager, der atter fremførtes mod Fogederne i Ystad, Trælleborg og Sømmershavn (jvfr. HR. II, n. 232 § 7), erklærede Dronningen sig villig til at afhjælpe. Denne Oplysning omstyrter den af Munch (S. 263) fremsatte Formodning om, at disse Byer i denne Tid vare i Albrecht af Meklenburgs Besiddelse.

69. Den yngre Konrad Moltke (af Redebrytze) nævnes oftere som Lensmand paa Vordingborg og havde tillige «Stekeborch» 18 Marts 1383 (GA. Baarse Hrd. n. 15).

70. HR. n. 276 § 4 og 13.

71. HR. II, n. 290, 291, 293.

72. HR. II, n. 19-20 og n. 77 § 4; denne Overenskomst blev siden oftere fornyet: HR. II, n. 105 § 1 og n. 106, n. 150 § 2 og III, n. 97.

73. *1378-81*: Gregor Sverting og Niels Sigefrid, begge fra Stralsund (HR. II, n. 158, sml. n. 171). — *1381-82*: Poder Stromekendorp fra Wismar og Wulf Wulflam fra Stralsund (HR. II, n. 220 § 25). — *1382-85*: Wulf Wulflam alene (HR. II, n. 254 § 3).

74. 24 Juni 1382 (HR. II, n. 248 § 9); Aaret efter anslaa de deres Tab til 300 lødig Mark (smstds. n. 258 § 6). Efter gjentagne Udsættelser opnaa de et lille Efterskud i 1385 (HR. II, n. 298 § 5, jvfr. n. 301 § 10).

75. Wulf Wulflam krævede 1383, at Tilskuddet skulde forhøjes fra 1000 Mk. sundisk til 1000 Mk. lybsk (ɔ: 1500 Mk. sundisk), men lod sig nøje med at faa 1150 Mk. sundisk (HR. II, n. 258 § 6 og 263 § 1).

76. Tolden (ɔ: de $^2/_3$ deraf) indbragte:

Aar *1371*: 3516$^1/_2$ Mk. Aar *1377*: 3915 Mk.
— *1376*: 2438 — — *1378*: 3774 —

eller lidt over 3400 Mk. i Gjennemsnit (HR. II, n. 18 § 14 og n. 171).

77. Treaaret 1376-1378 viser, at Fredsskibene m. m. i disse Aar kostede Lübeck og Stralsund over 7000 Mk. lybsk mere, end Tolden havde indbragt (HR. II, n. 171).

78. Ogsaa Schäfer ser Hanseaternes Hovedfordel heri: «Ganz neu war aber der wirksame Schutz dieser Privilegien durch die zeitweilige Erwerbung der wichtigsten schonenschen Festen» (Die Hansestädte u. K. Waldemar S. 512), og senere: «Neue Bedeutung aber gewannen alle diese Rechte durch das politische Uebergewicht im Norden, das der stralsunder Friede den Städten verlieh ... Nun erst durften sie hoffen, der in den Verträgen gewährleisteten Rechte wirklich froh werden zu können» (smstds. S. 514).

79. HR. II, n. 305 § 8.

80. Schäfer S. 557.

81. HR. II, n. 150 § 10, n. 158 § 10. — Forhandlinger i London 1379: HR. II, n. 210 ff, især S. 244, 245, 248, 249, 252, 255.

82. Foruden Notitsen i den samtidige og tillige skaanske Krønike (SRD. VI, 534) have vi til Oplysning om dette Felttog kun Pantebrevet paa Laholm (Styffe, Bidrag I, n. 77). Munch læser vel meget ud heraf, og jeg tør ikke slutte mig til hans Antagelse om, at Oppensten og Øresten ad fredelig Vej ere komne fra Margrethe til Bo Jonsson; det, at Johan Liste var Høvedsmand paa Oppensten i begges Tid, kan ganske vist tale derfor, men det lader sig ogsaa forklare ved, at Johan Liste forrædersk har overgivet Slottene til Drosten. Munchs Hypothese om Albrechts langvarige Herredømme i det østlige Skaane maa opgives i Henhold til, hvad der er anført herom i Anm. 68 og nedenfor S. 467 Anm. 14.

83. Om Hanseforbundets Organisation se Koppmann i Fortalen til II Bind af Recesserne; om de indre Forhold i Stæderne se især en fortrinlig Afhandling af Nitzsch (Deutsche Studien, 1879). Den sidste Forfatter, der heri følges af Lindner, vil gjerne i den udprægede Stillestaaen i Hanseforbundets Organisation se Udslaget af en dyb politisk Beregning af Lübeck; Aarsagen turde dog snarest søges i de modstridende Interesser, som det var umuligt at forene.

84. Denne Modsætning er næppe vurderet af de tyske Forfattere, der have omhandlet Emnet. Forholdet mellem Stædernes Deltagelse i det skaanske Fiskeri kan oplyses statistisk efter en Afregning over Pundtoldindtægten 1368—69 (HR. I, n. 512). Medens Lübeck, Rostok og Stralsund da i Afgift krævede lidt over 800 Mk. i Skaane, beløb de preussiske Stæders Indtægt sig kun til 63 Mk., og selv de mindre pommerske Stæder toge tre Gange saa meget ind; Modsætningen træder endnu stærkere frem, naar man hører, at de preussiske Stæder hjemme oppebare 450 Mk. mere end Lübeck. Tallene ere disse:

De preussiske Stæder	hjemme	1596 Mk.;	i Skaane	63 Mk.
Lübeck	—	1136 —	—	350 —
Rostok	—	277 —	—	140 —
Stralsund	—	760 —	—	314 —
Stettin m. fl.	—	461 —	—	182 —

For Resten støtte Bemærkningerne om Preussernes Handel sig paa Hirsch, Danzigs Handels- und Gewerbsgeschichte, passim.

85. Detmar S. 304-05, 314-17, 326-27. Smlgn. Nitzsch i Deutsche Studien S. 286 ff.

86. HR. II, n. 297 § 2, 3 og 6, n. 298 § 2 og 6-10, n. 299-300. Meklenburgerne kunde bl. a. støtte deres Krav til en Udtalelse af Lübeck selv under Forhandlingerne i 1373 (HR. II, n. 49 § 4).

87. HR. III, n. 188. Den paafaldende Lighed mellem denne Reces og den, der hidrører fra det følgende preussiske Stædemøde (13 Juni: HR. II, n. 305), kunde vække Tvivl om, hvorvidt Dateringen er rigtig.

Imidlertid viser Recessens § 1, at man da endnu ikke kjendte Margrethes Svar paa Indbydelsen til Mødet i Stralsund.

88. Pinseaften eller den 20 Maj (HR. III, n. 191), en ubegribelig Forsinkelse af et Brev, der er dateret den 12 Marts. Det synes rimeligt, at Brevet i Virkeligheden er afsendt meget senere og kun som ofte dateret tilbage til Hansemødets Begyndelsesdag.

89. HR. III. n. 189-91. SRD. VI, 534, jvfr. ÆA. I, 66.

90. HR. II, n. 304, 305 § 4, 306 § 19-23 og 308.

91. Naar Overgivelsen skete, kan ikke opgives bestemt, vistnok dog i Juli Maaned. Jvfr. HR. II, n. 311 b og c (S. 472 f).

92. HR. II, n. 311 b (S. 472), 311 d (S. 473), 312 § 2 og 4, 313 § 1-2, 330, jvfr. III, n. 207.

93. HR. II, n. 323, 325, 327 § 3, jvfr. 328; III, n. 207-09.

94. HR. III, n. 380 § 4 og 383-88.

95. HR. III, n. 377 § 6 (jvfr. allerede 1385: II, n. 312 § 6), n. 431 § 2, 433, smlgn. Hirsch, Danzigs Handelsgesch. S. 279.

96. HR. III, n. 424 § 2 og n. 429.

97. En Afvigelse fra denne Sædvane findes kun i de første Dage efter Kroningen, da Oluf i sit eget Navn stadfæster Gaven til Roskilde Bispestol (Kbhvns. Dipl. I, n. 79) og forlener Niels Jakobssøn, kaldet Rusere, med noget Gods (9 Maj 1376: GA. Smørum Hrd. n. 54, jvfr. DM. I, 226). I begge Breve nævnes Rigsraadets Samtykke (*ex consilio potiorum consiliariorum*), hvad der siden næppe nogensinde er Tilfældet i den Art Breve. I et Brev til Roskildebispen af 11 Marts 1380 (GA. Danske gejstlige Sager n. 3, jvfr. Suhm XIV, 81 med fejlt Datum) fremtræder Konrad Moltke paa en højst ejendommelig Maade jævnsides Dronningen.

98. Ribe: Kinch S. 235 f. Dalum: SRD. I, 314. Agnete Kloster: Suhm XIV, 99, jvfr. 139. Skaane: en mærkelig, udateret Klage til Paven (Kgl. Bibl., Gml. kgl. Sml. 4to, 3124, fol. 241); SRP. n. 1261 (Suhm XIV, 45).

99. 1377: Thorkelin, Kirkelove S. 122. 1380 og 1381: Suhm XIV, 519, 521.

100. Aarsberetn. fra Geheimearch. II, 24.

101. 1377: Suhm XIV, 35. 1382: Smstds. S. 526.

102. Aarsberetn. fra Geheimearch. V, 52.

103. H. Limbek: Terpager, Ripæ Cimbr. S. 36. *„Luder Kabelt, advocatus Rafnsborgh“* medbesegler en Kvittering af Werner Gnewekow, Høvedsmand paa Aalholm, til Margrethe (25 Oktbr. 1388: GA. Danske Selskabs Membraner); han skal være død af Saar, modtagne i Kampen mod Albrecht, og blev begraven i Nysted (SRD. I, 316). Broderen Henneke nævnes under et Retterthingsvidne fra 1398 (Barner, Fam. Rosenkrantz I, n. 32). H. Meinerstorp: ÆA. I, 52, jvfr. Suhm XIV, 538.

104. Munch (S. 125) tror paa Oprettelsen af en Unionsakt efter nogle meget løse Ord hos Hvitfeld; dennes Kilde er dog kun Mogens Madssøn i hans utrykte Series regum Daniæ, hvis Ytring desangaaende efter al Sandsynlighed beror paa en Forvexling med Løftet om Norges evige Forbindelse med Danmark fra 1450.

105. Ovenfor Anm. 97. Niels Rusere nævnes som Kannik i Roskilde og Aarhus allerede 4 Januar 1372 (Papirsoptegnelse i SA. Genealogica) og blev 1381 immatrikuleret ved Prags Universitet; han kaldte sig da *juratus consiliarius* hos den dansk-norske Konge (Monum. univers. Prag. II, 138).

106. Detmar S. 338, jvfr. S. 333. — Suhm (XIV, 159 f) søger at vise, at den opgivne Dag maa betragtes som Mariæ Besøgelses Dag eller 2 Juli, saaledes at Udsoningen med Holstenerne skulde have fundet Sted før Mødet i Lübeck (13 Juli). Dette er dog i sig selv usandsynligt; før dette Møde var Margrethe jo paa Rejse i Nordtyskland, og Danehoffet i Nyborg var paaviselig endnu samlet den 28 Juli (Afladsbrev: Estrup, Tygestrup S. 159); det kan da let have vedvaret til midt i den følgende Maaned. Fra Retterthingsdomme, hvorpaa Suhm især bygger sit Bevis, kan man ikke slutte til Kongens personlige Nærværelse; smlgn. nedenfor S. 480 Anm. 37.

107. Presbyter Bremensis ed. Lappenberg S. 95; SRD. VII, 350.

108. Hammerich (Danm. under de nord. Rigers Forening I, 144) ytrer, at Lensbrevet «maaske med Flid var tilintetgjort af Holstenerne». Et Lensbrev uden tilsvarende Gjenbrev er imidlertid utænkeligt, og dette sidste burde jo findes i Kronens Værge. — Muligt er det, at Margrethe selv med velberaad Hu har undgaaet Udstedelsen af skriftlige Vidnesbyrd om Akten; man erindre Forholdet med Unionsdokumentet.

109. Smlgn. Stemann, Gesch. d. öffentl. u. Privat-Rechts d. H. Schleswig I, 152.

110. Detmar S. 333 (og i SRS. III, 188). — Suhm XIV, 538; ÆA. I, 52, 7, 38; jvfr. desuden smstds. S. 110, MP. n. 8; Suhm XIV, 177-78 (Ringsted By tilbagegivet mod en Forlening paa Livstid). Vort Kjendskab til Margrethes Lensmænd er altfor fragmentarisk, til at man der kan vente at finde Støtte for Detmars Beretning; dog ser man, at de to vigtige Slotte Kalundborg og Vordingborg maa have skiftet Høvedsmænd omtrent ved den angivne Tid (Kalundborg: Johan Rud 1385, Anders Jenssøn 1391; — Vordingborg: Konrad Moltke endnu 1385, Johan Rud 1387). Omvendt er Kjærstrup vistnok det eneste Slot, der bevislig før og efter 1387 indehavdes af den samme Lensmand, Henneke Berg nemlig (hvad Margrethe afkjøbte Alefelderne var altsaa kun deres Ret, ikke en virkelig Besiddelse).

ANDEN BOG.

De heri omhandlede Begivenheder ere tidligere skildrede vidtløftig af Munch, kortere, men nok saa godt af Styffe. Kildematerialet til Oplysning af de nordiske Rigers indbyrdes Forhold er siden ikke blevet synderlig forøget; ved en ny kritisk Sigtelse deraf haaber jeg dog at have opnaaet, at saavel enkelte Begivenheder som hele Sammenhængen træder klarere frem end hidtil. Til Opklaring af de udenrigske Forhold indeholde Hanserecesserne overordentlig meget nyt; min Skildring er ogsaa her skreven, før jeg blev bekjendt med den af Lindner givne Fremstilling. — For de norske Forhold henvises i det hele til Munch; Sveriges indre Forhold under Albrecht ere skildrede efter Styffe og andre svenske Forfattere. I Indledningen til fjerde Bind af Recesserne har Koppmann sammenstillet alle Efterretningerne om Hanseaternes Foretagender mod Vitalianerne, jvfr. ogsaa Voigt, Die Vitalienbrüder.

For den, der stræber at forstaa Udviklingens Gang, vil Svenskernes Indkaldelse af Margrethe altid være et vanskeligt Problem. Aristokratiet tilkalder Margrethe for at værne sig mod Albrechts Overgreb, og det bevilger strax hende meget mere, end Albrecht krævede, — det er det, der skal forklares. Man har hidtil slaaet sig til Ro ved at sige, enten at Aristokratiet ventede lettere at kunne herske under en Kvindes end under Albrechts Styrelse, eller at det hos Margrethe søgte Befrielse for det tyske Tyranni, idet man da undertiden gaar saa vidt at tillægge det ligefrem skandinaviske Ideer. Begge Forklaringer synes mig utilfredsstillende; den første er højst usandsynlig, den anden indeholder lidt rigtigt ved Siden af meget urigtigt; middelbart ere de imødegaaede min Text. Margrethes Regimente i Danmark havde allerede haft for uheldige Følger for Aristokratiet, til at Svenskerne i den Retning skulle være blevne skuffede. Tyskernes Indflydelse var faktisk formindsket i Albrechts senere Aar (smlgn.

bl. a. en Bemærkning hos Styffe I, lxxxv Anm.); til skandinaviske Tendenser hos den svenske Adel er der overhovedet intet Tegn, medens det heller ikke tyder paa noget synderligt Tyskerhad, at Bo Jonsson til Underlensmænd bruger Tyskere (Styffe, Skandinavien S. 170, 190). Forklaringen paa Stormændenes Henvendelse er i det hele ikke saa simpel, at den kan gives med to Ord. En vis Selvskuffelse gaar ganske sikkert med ind som Moment, men vil man ikke frakjende dem al Dømmekraft, kan man næppe undgaa at betragte deres Valg af Margrethe som mere end halvt nødtvungent, en Slutning, som deres senere Holdning overfor hende ogsaa stadfæster.

---

1. Denne Titel findes første Gang i Brevet til Stæderne af 23 Maj 1385 (HR. III, n. 190), derimod endnu ikke i Kongebrev af 2 Maj (Dänische Bibl. III, 169), jvfr. Pal.-Müller, Observat. S. 5 Anm., hvorved dog maa mærkes, at Brevet af 11 Maj om Skaanes Tilbagegivelse, hvori Titelen ogsaa findes, jo i Virkelighedon er udstedt flere Maaneder senere. — Af Ærkebiskop Niels af Nidaros kaldes Oluf allerede 1382: *Danorum, Noricorum, Svenorum, Slavorum Gotorumque rex* (Suhm XIV, 329), og 1383 (DN. III. n. 450) kaldes han Norges, Sveas og Skaanes Konge; Aaret efter kaldes han af en norsk Sysselmand Norges, Sveriges og Danmarks Konge (DN. IX, n. 179).

2. Personalhist. Tidsskr. III, 25; Møller, Bidrag till Hallands hist. I, 99.

3. Personalhist. Tidsskr. III, 21; to Hovedgaarde i Halland inddroges fra Peder Sigvidssøn (Ribbing) eller fra Vadstena Kloster, hvortil de vare skjænkede (SD. n. 1091, Note b). SD. n. 1193.

4. Hadorphs Rimkrønikeudg. II, 36 f (§ 9), jvfr. S. 38 (§ 4).

5. Aarbogen til 1430 (SRS. I, 66): *Factum est parlamentum magnum et pactum Skæningie inter primates Sveciæ, Daciæ et Norvegiæ;* jvfr. ogsaa SRP. n. 1568-71. Erik Ketilsson var i alt Fald den Gang i Vadstena: SRP. n. 1572.

6. Hvad Munch (S. 230 ff) har derom, er moget løst. Erik Ketilssons Ophold i Sverige 1381 har i det mindste ikke medført Fordel for Margrethe; hans Nærværelse i Vadstena Aaret efter (S. 231 Anm.) beror paa en Misforstaaelse. Om Forholdet til Bo Jonsson jvfr. ovenfor S. 62 Anm. 82. Hele Munchs Theori om Vadstena som Arnested for Misfornøjelsen mod Albrecht støttes, saavidt jeg kan se, ikke af et eneste Kildested; der er en Slutning tilbage fra, at Margrethe siden i høj Grad begunstigede Birgittinerne, men det er jo dog sikkert, at hun alligevel

ikke ret vandt denne Orden, hvis Stifterinde ogsaa havde været en ivrig Modstander af Folkungerne og deres Tanker.

7. SRP. n. 1681 og 1764. Bisp Peder kaldes Sjællænder i en gammel Optegnelse om Vexiøs Bisper (SRS. III, II, 131); hans Identitet med Peder Lodehat fremgaar af SRP. n. 2077, hvor han nævnes i Forening med Broderen Anders Jenssøn, hvis Segl er bevaret; Bispens eget, velbekjendte Segl er afbildet under et Brev af 1384, afskrevet i Sparres Kopibog J 6, Fol. 205 (SA.).

8. Korner hos Eccard II, 1153. Hvad Tid paa Aaret dette Møde afholdtes, opgives ikke; det synes imidlertid at gaa forud for Hansemødet i Lübeck, siden Greverne Klavs og Adolf vare til Stede i Wismar; fra Lübeck ere de vel rejste lige til Danmark, medens Albrecht har skyndt sig tilbage til Sverige.

9. HR. II, S. 382 efter de hamburgske Kæmnerregninger.

10. Detmar S. 336-37 (og i SRS. III, 188), sml. HR. II, S. 381 ff.

11. Godsinddragelsen omtales i Visbykrøniken, hvis Avtoritet jeg andensteds har godtgjort (Hist. Tidsskr. 5 R. III, 346). Skattepaalægget: SRP. n. 2380.

12. Det er fristende at søge Støtte for en saadan Antagelse i Erik Olssons Fortælling (SRS. II, 114 f), hvorefter Stormændene fra først af slet ikke tænkte paa at vælge Margrethe til Dronning. Imidlertid antager jeg dette for en ren Fantasiskildring af Forfatteren (smlgn. Hist. Tidsskr. 5 R. III, 361), hvad der naturligvis ikke udelukker, at han kan have gjættet rigtig. — En Ytring af det svenske Raads fra Margrethes afvigende Politik haves maaske i Klavs Plaates Sendelse til Preusserne, jvfr. Anm. 30.

13. Om Henrik Parow se Munch S. 264 Anm.; allerede 1384 ses han dog at have staaet paa dansk Side (Hirsch, Danzigs Handelsgesch. S. 149).

14. Den samtidige Krønike (SRD. VI, 534) fortæller om de Nederlag, der tilføjedes Bønderne af de to Fogeder, Bydelsbak paa Beridsholm og Snakenborg paa Slottet Siøthorp. Munch (S. 263) mener, at der her er Tale om Gevard Bydelsbak og Heine Snakenborg, og «disse Mænd stode visselig endnu i Albrechts Tjeneste»; han bygger da herpaa en Hypothese om et svensk Herredømme i det sydvestlige Skaane og slutter videre til en Stilstand mellem Albrecht og Margrethe, hvorved disse Egne skulle være komne i Dronningens Hænder. Et af Støttepunkterne for denne Theori er allerede bortfaldet ved, hvad der er bemærket ovenfor S. 461 Anm. 68; ogsaa Resten kan fuldt ud modbevises. Den nævnte Snakenborg er nemlig ikke Heine, der først gik over til Margrethe efter Slaget paa Falen, derimod en Slægtning af ham, Johan eller Henneke, der udtrykkelig nævnes som Ejer af Siøthorp; «Hænekin Snæwenburgh

de Siøthorp» er Vidne under Ærkebispen af Lunds Brev af 26 Avgust 1387 (GA. Gønge Hrd. n. 5, jvfr. Suhm XIV, 196-97), og han har medbeseglet et Brev af 29 Novbr. 1386, der er dateret fra samme Gaard (SA. Sparres Kopibog J 6, Fol. 95). Denne Johan Snakenborg havde ægtet Fru Ide Pedersdatter (Falk) af Gladsaxe, som 1384 mistede sin første Mand, Thorkil Nielssøn (smlgn. SRP. n. 2049, 2062); hun blev snart atter Enke, da Johan Snakenborg døde allerede i Efteraaret 1389 (SRP. n. 2423, Suhm XIV, 254). — Naar Snakenborg saaledes 1387 utvivlsomt stod paa dansk Side, var det samme sikkert Tilfældet med Bydelsbak, hvis Fornavn jeg ikke vover at bestemme (Bertel Knudsen Aquilonius kalder ham Otto B.); denne Slægt havde allerede Repræsentanter i Danmark i Valdemar Atterdags Tid. — Det kan endnu bemærkes, at Krønikens «Biritzholm» ikke, som Munch mener, er Bjerghusholm i Hærjesta Herred, men det bekjendte Slot Beridsholm, nu Bjerrød i Fers Herred (Styffe, Skandinavien S. 58).

15. Kling (Bring), Diss. de nomarchia Medelstad S. 50. Da Dagen her kun opgives som: *die beati regis et martyris*, har Munch (S. 268) ment at kunne interpolere *Canuti* (ɔ: 10 Juli); en Kopi, som Raadet i Rodneby indsendte i Aaret 1616 (GA. Registr. 52, n. 98, 12), har imidlertid *Olavi*, hvorefter Brevet er udstedt 29 Juli.

16. *Olufs Dødsdag.* Den samtidige Krønikes Beretning om Olufs Død og Begravelse (SRD. VI, 534) stemmer fuldstændig med Rigsraadets Erklæring (Behrmann, Beretn. om K. Oluf Hagensens Død S. 34 og Voigt, Codex dipl. Prussicus V, n. 128); dog har den sidste foruden adskillige Detailler den Oplysning, at Margrethe da var i Ystad, og den første opgiver, at Ligets Overførelse til Sorø skete *dominica ante Laurentii* eller 4 Avgust. Naar man vil forene disse Oplysninger med Olufs Dødsdag, saaledes som denne opgives i Peder Olssøns Annalværker fra det sextende Aarhundrede (SRD. I, 135 og VI, 229), nemlig til *die inventionis Stephani* eller 3 Avgust, viser der sig kronologiske Vanskeligheder eller Umuligheder, se nærmere Munch S. 268-69. Denne Forfatter vil hugge Knuden over ved at erklære den saa meget yngre Peder Olssøns Angivelse for en Fojltagelse. Imidlertid er dette i sig selv noget dristigt, og Peder Olssøns Dagsangivelse faar forøget Værdi, da den tilligemed et Par andre Data synes at kunne føres tilbage til en ældre, nu tabt Aarbog (Hist. Tidsskr. 5 R. III, 337 f); endelig er det nu sikkert, at Oluf levede endnu 29 Juli (se foregaaende Anm.), og dette gjør jo ogsaa Rigtigheden af den 3 Avgust som Kongens Dødsdag ret sandsynlig. Fejl etsteds maa der dog være; kun bør Kritiken vende sig mod den samtidige Krønike, der er bevaret i en jævnaldrende, men som det synes ikke aldeles nøjagtig Afskrift (Hist. Tidsskr. 5 R. III, 337). Ved Aar 1385 opgiver den en Dag saaledes: *sabbato Trinitatis ante festum Urbani;*

her maa *ante* dog rettes til *post*, da Trinitatis Lørdag faldt paa 27 Maj, og Urbanus er 25 Maj. Anvender man netop denne Textrettelse paa Dagen for Overførelsen af Olufs Lig til Sorø, staar der: *dominica post Laurentii* eller 11 Avgust; derved kommer der god Orden i det hele. Margrethe er rejst fra Ystad til Falsterbo, har ført Olufs Indvolde med sig til Lund, hvor hun er bleven hyldet (10 Avgust), og Dagen efter har hun da begivet sig paa Rejse til Sjælland med Olufs Lig. — Denne Løsning af Tvivlsmaalet synes at maatte være tilfredsstillende, og dens Sandsynlighed har ogsaa vist sig derved, at da jeg en Gang udviklede min Opfattelse for Professor Paludan-Müller, oplæste han for mig en tidligere skreven Undersøgelse, hvorefter han var kommen til det selvsamme Udslag. Ham tilkommer saaledes Prioriteten, og særlig skyldes ham Parallelstedet fra 1385, som jeg ikke havde bemærket.

17. SRS. III, I, 198. Suhm XIV, 199; Afbildning i Klevenfeldts Sigilsamling.

18. Personalhist. Tidsskr. III, 38.

19. MP. n. 10-11, Hvitfeld S. 574. SRD. VI, 534. Jvfr. Pal.-Müller, Observat. S. 7-8.

20. Hvitfeld S. 580.

21. Haakon Jonssons Segl findes virkelig under Hyldingsbrevet i Geheimearkivet, hvad Munch ikke er vis paa.

22. Margrethes Antagelse i Norge er ofte omhandlet af norske Forfattere (jvfr. Aschehoug, Norges offentlige Ret I, 26 f), uden at jeg dog helt kan slutte mig til nogen af dem. Smlgn. Pal.-Müller i Videnskabernes Selskabs Forhandl. 1867, S. 74 ff. At det var et Valg, stadfæstes ogsaa af Udtrykket: vaar *kusin* til rikissen styorn (DN. IV, n. 557).

23. Detmar S. 343.

24. Sagen er i sig selv sandsynlig, men den ofte gjentagne Paastand herom hidrører vel kun fra Hvitfeld S. 578.

25. Hvitfeld S. 581-84. Disse Breve tilligemed Algot Magnussons Forpligtelse ere bevarede i en Vidisse, udstedt af Bisp Niels og Kapitlet i Roskilde i Januar 1389, jvfr. Grønblad, Nya källor till Finlands medeltidshist. I, 14; Hvitfelds Aftryk ere ret gode; et af Brevene findes ogsaa hos Grønblad (n. 7). Margrethes Gjenbrev: Hadorphs Udgave af Rimkrønikerne S. 51, jvfr. MP. n. 13.

26. Hadorph S. 54.

27. Styffe, Skandinavien S. 114 f.

28. Styffe, Bidrag I, lxxxj Anm.

29. Rudloff II, 517.

30. Klavs Plaates Sendefærd til Preussen oplyses af hans til Højmesteren udstedte Orfejde af 26 Maj 1389 (Voigt, Codex dipl. Prussicus IV, n. 56), jvfr. Voigt, Gesch. Preussens V, 515-16, Barthold, Gesch. v.

Rügen u. P. III, 517. Det hele er en underlig Historie, og naar man mindes, at Vartislavs af Stolpe da vel allerede maatte vide, at Margrethe vilde have hans Søn til Konge i Norden, fristes man til at tro, at hun har haft en Finger med ved Udsendingens Tilfangetagelse. I saa Fald maa Klavs Plaates Sendelse, der siges at være udgaaet fra det svenske Rigsraad, antages at betyde et Forsøg fra Raadets Side paa uden Margrethe at faa Has paa Albrecht.

31. Brevet (HR. V, S. 595-96) er dateret fra September Maaned, men fattes Aar; med Munch (S. 313) er jeg dog tilbøjelig til at sætte det til 1388.

32. Angaaende Felttoget og Slaget ved Aasle henvises til mine Studier til Dronning Margrethes Historie, II (Hist. Tidsskr. 5 R. III). Naar jeg her har bestridt Professor Svend Grundtvigs Opfattelse af Folkevisen som en fortrinlig historisk Kilde, burde jeg have henvist til G. Storm, Sagnkredsene om Karl den store og Didrik af Bern S. 178, hvor Forf. af lignende Grunde som jeg henviser Visen til Slutningen af det femtende Aarhundrede.

33. Suhm XIV, 243.

34. Styffe, Skandinavien S. 272 ff.

35. Gammel Beretning om Kæplingemordet: SRS. I, II, 212-15.

36. SRP. n. 2419-20.

37. Detmar S. 346-47 (og i SRS. III, 189). Kalmars Hyldingsbrev: Hvitfeld S. 586. Om Slægten v. Vitzen se Grundtvig, Danm. gamle Folkeviser III, 573-76; den Klavs von Vitzen, der siden optræder i Danmark, er dog ikke, som Grundtvig tror, identisk med den Klavs, der overgav Kalmar.

38. Grønblad, Nya källor till Finlands hist. I, n. 10.

39. SRP. n. 2483, jvfr. 2484-85.

40. DN. V, n. 341. Suhm XIV, 550.

41. Suhm XIV, 234, jvfr. SRP. n. 2443; Vadstenadagbogen (SRS. I, 103). Hammerich, Den hell. Birgitta S. 272 ff. SRP. n. 2761-62, 2785.

42. Korner hos Eccard II, 1126. Forfatteren synes her paavirket af den Kritik, som man under de demokratiske Bevægelser i Lübeck førte mod Raadets tidligere Politik, der ganske vist middelbart hjalp Margrethes Unionsbestræbelser (ovfr. S. 408).

43. HR. III, n. 442.

44. HR. IV, n. 153, 1.

45. Baade Lindner (S. 262) og Koppmann (HR. IV, x) kalder Johan af Stargard Broder til Albrecht; Detmar (S. 351) siger dog udtrykkelig: Fætter, hvad der ogsaa synes korrekt efter Boll, Gesch. Meklenburgs I, 137.

46. Detmar S. 349, 350, 351-52 (og i SRS. III, 189-90).

47. Forbundene (Maj 1391) i Rostock. Nachricht. 1754, S. 153 f, Meklenburg. Jahrbücher XXIII, 199-210, smlgn. HR. IV, n. 12-13. Sendebreve: Pötken, Samml. von Urkunden V, 27, HR. IV, n. 16-17.

48. HR. IV, n. 15, smlgn. R. Kock hos Grautoff I, 493-94.

49. Detmar S. 359, Korner S. 1165 (begge i SRS. III 190); Bunge, Liv-, Esth- u. Curländ. Urkundenb. III, 710. Meklenburgske Adelsmænd: Lisch i Meklenburg. Jahrbücher XV, 51 ff; blandt Førerne stammede Albert Pekkatel og Arnold Styke fra Schwerin Stift, Nicolaus Millies fra Ratzeburg (SRP. n. 2867).

50. HR. IV, n. 15.

51. Gotland blev plyndret, men næppe erobret i 1391, som det ofte siges. At Bornholm blev angrebet, ses ogsaa af HR. IV, n. 53 og 55.

52. Detmar S. 353-54.

53. HR. IV, S. 42 (Tidsangivelsen rettet i Fortalen S. x), jvfr. III, n. 411; Beskyldningen mod Sendebuddene nævnes ogsaa af Korner i Linkøpingshaandskriftet (SRS. III, 190, Note w). At det var det svenske Nykøping, fremgaar af HR. IV, n. 58 (*uthe Sweden bette yn Schøne)* og bekræftes af SRP. n. 2583.

54. HR. IV, n. 38 § 20.

55. HR. IV, n. 57-59. Michelsen, Urkundensamml. II, n. 291.

56. HR. III, n. 411, jvfr. Munch S. 339. SRP. n. 2867.

57. HR. III, n. 411.

58. Detmar S. 359-60, Korner S. 1166, jvfr. Detmar S. 353.

59. HR. IV, n. 60, n. 124 § 1, n. 125, 143-50, 163.

60. HR. IV, n. 138-39, 142, 153, III, n. 411-12; DN. VI, n. 339-40. Engelske Skibe: Suhm XIV, 574-75; preussiske: HR. IV, n. 153 (15), n. 154 (9). En hamburgsk Skipper i Margrethes Tjeneste: Aarsberetn. fra Geheimearch. III, Tillæg S. 4.

61. Munch S. 341-43.

62. HR. IV, n. 156, 158-59.

63. HR. IV, n. 160, 162.

64. HR. IV, n. 167-69.

65. Lindner (S. 266) opfatter Forslaget som ugunstigt for Meklenburgerne, hvad det jo i visse Maader sikkert var; derved udelukkes imidlertid ikke, at Margrethe havde ventet noget endnu fordelagtigere.

66. HR. IV, n. 191.

67. Korner S. 1168 (og i SRS. III, 208-09), stadfæstet af Brevet hos Suhm XIV, 585. At Nordboerne ved Stockholms Belejring anførtes af Abraham Broderssøn og Algot Magnusson, siges kun af Erik Olsson

(SRS. II, 117), og Angivelsen er maaske indkommen fra Aarbøgernes Efterretninger om Gotlandstoget 1403.

68. HR. IV, n. 153 (7-8). De fleste Paastande i dette Klageskrift benægtedes rigtignok af Preusserne: HR. IV, n. 153 (11). Jvfr. HR. IV, n. 173, 185.

69. HR. IV, n. 172, 182, 183-85.

70. HR. IV, n. 192 § 4-10 og 16-18, n. 193 § 3 og 5, n. 194-95, 199. Johans Rejse til Dronningen omtales i det udaterede Klageskrift HR. IV, n. 153 (3) og viser, at dette tilhører 1394, ikke, som Koppmann vil, det foregaaende Aar.

71. HR. IV, n. 205, 207-13, 646-47, 230-34.

72. HR. IV, n. 217-23.

73. HR. IV, n. 235.

74. Helsingborgmødets Resultat oplyses af en hanseatisk Indberetning (HR. IV, n. 236, jvfr. 237) og af Biskop Thord af Strengnæs' Brev til Stockholms Borgerskab (Olaus Petri ed. Klemming S. 152 f); at dette hører hertil, har Pal.-Müller bemærket (Observat. S. 23**).

75. Detmar S. 363 (og i SRS. III, 191).

76. HR. IV, n. 236 (II), 240-44. Efter Koppmanns Mening var den pommerske Hertug Vartislavs VII, altsaa Erik af Pommerns Fader; da Højmesterens Brev (n. 242) imidlertid er stilet til «Hr. Vartislavs den yngre», maa det være hans Fætter, Vartislavs VIII. Fejltagelsen, som stammer fra Voigt, er allerede rettet af Barthold (Gesch. v. Rügen u. Pommern III, 634, jvfr. 554); Vartislavs VII døde netop i 1394 og vistnok tidlig paa Aaret.

77. HR. IV, n. 259, 261, 275.

78. HR. IV, n. 262-65, jvfr. Detmar S. 368-69 (og i SRS. III, 191-92).

79. HR. IV, n. 266-74, jvfr. n. 261 § 21.

80. HR. IV, n. 295-303.

81. Pal.-Müller, der først udgav dette Brev (Observationes S. 105-08), fremhævede, at Margrethe efter at være valgt til Rigsstyrerinde dannede Udgangspunktet for Arvetallet (smstds. S. 8 Anm.). Denne Opfattelse har Munch imødegaaet (S. 294 f); men stærkere end hans Grunde synes det at være, at Kong Albrecht ikke i Rigsraadets Brev nævnes som arveberettiget, derimod kun Hertug Albrecht; denne Opstilling kan kun forklares ved at regne Arveretten fra Margrethe.

82. Vartislavs' Død: Detmar S. 363; jvfr. Barthold, Gesch. v. Rügen u. Pommern III, 551, 630-34. Om Eriks Alder haves kun den Opgivelse, at han ved Valget i Sverige 1396 var 14 Aar gammel (SRD. I, 397) eller «lidt derover» (Vadstenadagbogen, SRS. I, 109).

83. I Voigt, Codex dipl. Prussicus IV, n. 53, omtales det, at Her-

tug Vartislavs havde været i Danmark, vistnok i Decbr. 1388 (jvfr. Voigt, Gesch. Preussens V, 508).

84. Munch S. 319 ff.

85. Munch S. 374 ff. Detmars ældste Fortsætter (S. 372 og i SRS. III, 203) siger udtrykkelig, at 1396 *na twelften* (efter Hellig tre Kongers Dag) oplod Margrethe de tre Riger til Erik. Opgivelsen er vistnok korrekt, kun at der alene er Tale om Danmark, jvfr. HR. IV, n. 337. En Afbildning af Erik af Pommerns Sten ved Mora i Illustr. Sveriges historia från äldsta tid II, 141.

86. Januarforordningen efter de Exemplarer, der gjaldt Nørrejylland og Fyn: Aarsberetn. fra Geheimearch. V, 52-57. Nykøpingsbeslutningen: Suhm XIV, 616-24; i Aftrykket er (S. 617, L. 3) oversprunget fire Navne paa Rigsraader (smlgn. Hvitfeld S. 600), der dog findes i Originalen (hvad Munch, S. 380, er i Tvivl om). En Fortolkning deraf: Styffe, Bidrag II, n. 22.

87. «Beskatning», jvfr. Pal.-Müller, Observat. S. 22 Anm.

88. HR. IV, n. 337, 342-43.

89 HR. IV, n. 361, 368, 370.

90. HR. IV, n. 389 og 391. Den Sag, som Højmesteren nævner i sit Brev, er sikkert Hoborgsaffairen (jvfr. n. 390).

91. Detmar S. 367-68, smlgn. HR. IV, S. xvij.

92. Rufus hos Grautoff I, 371 Anm.

93. Styffe, Bidrag I, lxxvij f. De meklenburgske Udsendinge, der i Maj 1394 opholdt sig i Preussen, havde ogsaa det Hverv at skaffe Bo Jonssons Enke til Sverige: HR. IV, n. 217 § 41, 43, 48.

94. HR. IV, n. 312, 334, 337.

95. Margrethe benægtede dog dette: HR. IV, n. 334, jvfr. n. 337.

96. En noget tvivlsom Efterretning hos Chemnitz, anført af Suhm XIV, 377-78.

97. Detmar S. 373 (og i SRS. III, 203), smlgn. Havemann, Gesch. d. Lande Braunschweig u. Lüneburg I, 545.

98. Havemann I, 545-48. Under Krigen havde Hertugen ogsaa beskyttet en Del Vitalianere i Nordsøen: HR. IV, n. 358.

99. Koppmann i HR. IV, S. 373-74 og de dèr anførte Kilder.

100. HR. IV, n. 438 § 2-4 sammenholdt med Visbykrønikens Angivelse (SRD I, 261).

101. Stæderne til Margrethe 15 Avg. 1396: HR. IV, n. 361. Dette er første Gang, at Sven Sture sikkert fremtræder paa Gotland; efter Preussernes senere Skildring af Forholdene (HR. IV, n. 438 § 3) skulde det synes, at han kom derover noget tidligere, men han har medbeseglet Lindholmsforliget og var paa Varberg endnu i Decbr. 1395 (SRP. n.

2836; — i dette Brev, der er dateret S. Stefans Dag, maa Aaret vistnok være regnet fra Juledag).

102. HR. IV, n. 385 (Novbr. 1396), jvfr. n. 438 § 4.

103. HR. IV, n. 408, jvfr. 370.

104. Albert Russes Indberetning: HR. IV, n. 410. Udtrykket: „*begerende, das wir sy durchlesen*“ maa vel snarest oversættes som i min Text; Styffe (Bidrag II, ix) opfatter det som en Begjæring om, at de maatte komme ind i Staden.

105. HR. IV, n. 438 § 5, smlgn. Styffe, Bidrag II, xx Anm.

106. HR. IV, n. 312, 337. Aarsberetn. fra Geheimearch. V, 55-56.

107. HR. IV, n. 328, 344 § 3.

108. HR. IV, Indl. S. xviij.

109. HR. IV, n. 372-79, smlgn. Styffe, Bidrag II, xiij-xv.

110. HR. IV, n. 413.

111. HR. IV, n. 438 § 5-7, jvfr. n. 412 § 11. Hos Jahn S. 38 findes den højst paafaldende Efterretning, at Hertug Johan af Meklenburg i 1397 skal være traadt i Margrethes Tjeneste; han henviser som Kilde til Langebeks Diplomatarium. Hvad Forf. her tænker paa, er et udateret Brev (SD. n. 1492), der imidlertid ganske sikkert tilhører Aaret 1411; paa Afskriften i Diplomatariet har Suhm noteret: *post 1397*, hvad den unøjagtige Jahn har forstaaet som = 1397.

112. HR. IV, n. 425, 438 § 8.

113. HR. IV, n. 436, jvfr. 419-23, 435.

114. HR. IV, n. 413 § 14, n. 414, 427, jvfr. 405.

115. HR. IV, n. 438 § 15.

116. HR. IV, n. 428, 430-31, jvfr. 434.

117. HR. IV, n. 437-38, smlgn. Styffe, Bidrag II, xxj-xxiij og J. Pal.-Müller, Gulland S. 42-43.

118. HR. IV, n. 472.

119. Om den hanseatiske Besættelse af Stockholm se Styffe, Bidrag II, iv-xi.

120. HR. IV, n. 298 § 5-6, jvfr. 310, 345 § 6, 350 § 6.

121. HR. IV, n. 360 § 1 og 3, n. 361, jvfr. 355-57.

122. HR. IV, n. 390-92, jvfr. 405.

123. HR. IV, n. 350 § 9, jvfr. § 7 og n. 387-88, 428, 430, 434 § 9.

124. HR. IV, n. 441 § 11, jvfr. n. 655.

125. HR. IV, n. 441 § 6-7, n. 445, 655, jvfr. n. 469 § 2-4 og 477 § 2-4. Mødet blev siden udsat noget udover den først ansatte Tid: HR. IV, n. 475.

126. HR. IV, n. 468, jvfr. 431.

127. Detmar S. 383 (og i SRS. III, 204). Da der udtrykkelig tales om Hertugen af Stralsund, har Barthold (Gesch. v. Rügen u. Pommern III, 558) sikkert Ret i at lade det være Hertug Barnim VI af Barth,

medens jeg i Texten urigtig har henført Toget til Barnim V («af Stralsund», skal være: af Stolpe). Fejlen er rettet ovfr. S. 404.

128. HR. IV, n. 478, 482-90, 495-96; Detmar S. 385-86 (og i SRS. III, 204-05). Margrethes Indtog i Stockholm omtales i Vadstenadagbogen (SRS. I, 110), jvfr. SRD. I, 397.

TREDJE BOG.

Medens jeg ved de foregaaende Afsnit stadig kunde anføre Forfattere, der tidligere have behandlet de fleste deri omtalte Emner, er det anderledes ved denne og de følgende Bøger. Kun enkelte af de Forhold, der fremstilles i disse, ere forhen gjorte til Gjenstand for indgaaende Studier, og dog ere jo Margrethes senere Aar egentlig af størst Betydning og især højst karakteristiske for hendes Tankegang. Netop i Gjengivelsen af Dronningens Unionspolitik afviger jeg mest fra den sædvanlige Fremstilling; hvorledes jeg efterhaanden er kommen bort fra denne, har jeg antydet ovenfor S. 446 ff.

Selve Kalmartraktatens diplomatiske Forhold ere fuldstændig opklarede af Pal.-Müller i hans geniale: Observationes criticæ de foedere inter Daniam, Sveciam et Norvegiam. Den samme Gransker har ogsaa antydet en Løsning af den Gaade, hvorfor Overenskomsten aldrig blev endelig udfærdiget; han formoder, at Margrethe selv har hindret dette, fordi hun delvis var utilfreds med Foreningsbestemmelserne*), og dette stadfæstes fuldstændig ved den Maade, hvorpaa hun senere optraadte i Unionsforholdene. Naar det nemlig atter og atter er blevet gjentaget, at hun i Praxis gjennemførte, hvad der var vedtaget i Kalmar, er det jo aldeles ikke saaledes for flere af Hovedartiklernes Vedkommende, især da Hævdelsen af Indfødsretten for hvert af Rigerne. Ganske vist paastod Erik af Pommern siden, at der med «indfødt»

---

*) Observat. S. 101 f: *si vero conjicere liceret, reginam pacta Calmariæ conventa non omnia probasse crederem.*

skulde menes Mænd fra hele Norden; denne Fortolkning er dog sikkert aldeles urigtig, hvad der ikke blot fremgaar af selve Udtrykkene i Kalmarbrevet med samt Parallelstederne fra 1388 og 1396, men klart udtales i det mærkværdige Aktstykke fra 1403 (ovenfor S. 265).

Ansættelsen af danske og tyske Embedsmænd i Sverige gik for en Kjendsgjerning hos alle ældre Forfattere, idet de støttede sig til den svenske Tradition; endnu Lagerbring lader sig beskedent nøje med at bevise, at der dog ogsaa fandtes indfødte Lensmænd i Margrethes Tid. I vort Aarhundrede har man stillet sig mere skeptisk; Styffe véd i sine Bidrag (II, lv, fra 1864) kun at nævne 4-5 danske Høvedsmænd, og deraf vare endda flere fødte i Skaane under dette Landskabs Forening med Sverige, hvorfor de maaske kunde regnes for «indfødte»; at Tyskere bleve ansatte som Fogeder, nægter han helt. Til et ganske andet Resultat kommer man, naar man undersøger Høvdingerækkerne i den samme Forfatters udmærkede Værk: Skandinavien under unionstiden, hvoraf anden Udgave nylig er udkommen; vistnok med dette som Grundlag har Annerstedt givet en god Udsigt over de danske og tyske Lensmænd (Svensk Tidsskr. 1876, S. 756-61), og allerede før jeg havde fundet denne Udtalelse, var jeg naaet til det samme Udslag som Annerstedt, noget, der jo stadfæster Resultatet. Margrethes Regeringsprinciper i denne Retning træde dog først klart frem, naar man medinddrager de svenske Bispestole og de Danskes Ansættelse i Norge. Medens denne Begunstigelse af Danskerne ikke opvejes ved nogensomhelst Indkaldelse af Nordmænd eller Svenskere til Danmark, har den sit Komplement i Fremdragelsen af indvandrede Tyskere over hele Norden. Annerstedt har atter her Æren for at have paavist det tyske Elements Betydning endnu i Margrethes Tid, og hvad han viser for Sverige, gjælder ogsaa for de andre Riger. Til en nøjere Forfølgelse af den tyske Adels Indtrængen i Danmark har jeg samlet et stort Materiale, som det dog her er umuligt at fremlægge; overhovedet er der naturligvis adskillige Punkter i min Fremstilling af Danmarks indre Forhold, som jeg kun kan begrunde ved at anføre Exempler, ikke ved fuldstændig Opregning af de mangfoldige spredte Kildesteder.

Margrethes Begunstigelse af Danskere og Tyskere tillader ikke at opfatte hendes Politik som national-skandinavisk, og fra disse Forhold falder atter et skarpt Lys over Kalmartraktatens Forhistorie, som allerede Pal.-Müller har behandlet, og over Centralstyrelsens Ordning, som Styffe har skizzeret. —

Et Hovedpunkt i Unionsudkastet, hvormed Margrethe sikkert var lidet tilfreds, var den bestemt udtalte, om end begrænsede Valgret, der deri fastsloges, og hvis hun siden havde søgt dette ændret, vilde der deri efter hendes øvrige Fremgangsmaade ikke være noget paafaldende. Efter den almindelige Antagelse skal det virkelig være Tilfældet; det siges nemlig, at Margrethe ad praktisk Vej har hævdet Tronens Arvelighed, idet hun i Lensmændenes Gjenbreve indførte den Forsikring, at de efter hendes og Kong Eriks Død skulde holde vedkommende Slot til Jomfru Katharinas, Eriks Søsters Haand. Jeg tvivler dog paa, at denne Slutning er rigtig. Det er nemlig ikke korrekt, naar Styffe (II, liv) siger, at hin Bestemmelse indsattes i alle Gjenbreve; findes den i 3 svenske Gjenbreve (1403-05: SD. n. 375, 529, 531), savnes den i 2 andre (1405-06: SD. n. 622, 792); den findes i et dansk Gjenbrev (1406: NDM. VI, 237), men fattes i 3 andre (1406-07: Smstds. S. 236, MP. n. 166, 202). Baade før og efter Eriks Giftermaal er altsaa Katharinas Nævnelse ingen fast Regel. Det gaadefulde heri forøges, naar man ser, at Mogens Munk, der paa samme Dag modtager to Slotte i Forlening, giver Løftet ved det ene (Kolding), men ikke ved det andet (Bygholm). Netop de af ham brugte Udtryk hjælpe os imidlertid til at forstaa, hvad Meningen er, idet han siger, at han vil holde Slottet til Katharinas Haand, «og vil og skal hjælpe hende at komme til Brød og besørge hende med Rigets andre Raad og Mænd»; lignende Udtryk findes i de svenske Gjenbreve. Heraf synes det at fremgaa, at hvad der her er Tale om, kun er at sikre Kongens Søster det Udstyr, der tilkom Prinsesserne saavel efter Unionstraktaten som efter Rigernes almindelige Statsret. — Jeg tør altsaa i disse Gjenbreve ikke se noget Forsøg fra Margrethes Side paa at faa Arveligheden indført under Haanden, hvor godt i øvrigt dette Træk vilde passe ind i min Opfattelse af, hvorledes hun stillede sig til Unionsbestemmelserne. Thi det maa dog være klart, at hvis Styffes Fortolkning af Gjenbrevene er rigtig, saa kan Margrethes Fremfærd her aldeles ikke opfattes som et Exempel paa, at hun «stadig har holdt fast ved Hovedpunkterne i Unionsforslaget»; den er jo tværtimod et aabent Brud paa, hvad der vedtoges i Kalmar.

1. Kongeeden i Magnus Erikssons Landslov, Kap. 5; at Erik aflagde Eden efter denne Formular, angives i Rimkrøniken (ed. Klemming II, Vers 109 ff) og bekræftes for det her anførte Punkts Vedkommende af Margrethes Forsikringsbrev af 1403 (ovenfor S. 265).

2. Den anførte Artikel i Nykøpingsbeslutningen (Suhm XIV, 621) maa vel forstaas som i Texten. De to førstanførte Adelsmænd vare sikkert Danske; Klaus Dovit var Tysker (Rybo) og ejede siden Gods baade i Danmark og Sverige. Hans Skytte og Baad kunne efter Navnene være Svenskere, men lige saa godt Danske; den sidste, der ligeledes med det blotte Slægtnavn nævnes i Lindholmsforliget, giver Styffe (Skandinavien S. 105) vistnok med Rette Fornavnet Sven og tillægger ham Vidhunda Herred som Len, jeg véd ikke af hvad Grund; utvivlsomt er det derimod, at han havde Gods i fem Sogne i Aas Herred, Vestergøtland, i Pant af Kronen, hvilket blev indløst 1409 (SD. n. 1056). Han og (hans Broder?) Esbern Baad optræde oftere og stadig sammen med de i Sverige ansatte Danske som Abraham Broderssøn og Sven Sture (SRP. n. 2706, 3064, 3080; SD. n. 288, 1091); deres Vaaben var et Tyrehoved, og de vare maaske i Slægt med Hr. Abraham. — Om de danske Slotshøvedsmænd se for øvrigt Styffe, anf. Skr. S. 132, 113 (Niels Svarteskaaning), 194, 210 (Everd Moltke), 156, 162 (Abraham Broderssøn), 216 (Bjørn Olufssøn) og 177 (Anders Jakobssøn). Fikke Moltke synes at have været Lensmand paa Stækeborg sammen med Everd (jvfr. Suhm XIV, 281 f), og de vare formodentlig Brødre; vi kjende da ogsaa netop to Sønner af Konrad Moltke, Høvedsmanden paa Vordingborg, der hed saaledes; de kvittere 29 Septbr. 1388 sammen med Faderen Margrethe for alle Løfter angaaende Slottet Grimstorp, hvilket de love at udlevere den, der bliver kaaret til Konge i Danmark (GA. Grimstrup n. 1).

3. Pavebrevet: SRP. n. 2604. Arbogabeslutningen: Statuta synodalia, ed. Reuterdahl S. 92 (SRP. n. 2802). Bispen af Strengnæs' Brev: SRP. n. 2850. 13 Avgust 1397 paatager Niels Svarteskaaning sig Ansvar for, hvad

Mikkel Nielssøn havde gjort, «da han var min Foged, mens jeg indehavde Axeval»; «da baade jeg og mine Svende vare paa Retterthinget i Skara og undgjældte saa meget, som man kunde os med Rette tilkomme, da mener jeg ej, at noget Retterthing mere skal sættes over os paa de Stykker, og det har min Frue ogsaa tilsagt mig» (Brev i Upsala Bibliothek). — Mikkel Nielssøns danske Byrd fremgaar af SRP. n. 2816, hvor hans Fædrenegaard i Skaane omtales; han fører ligesom Svarteskaaning en Baad i sit Vaaben.

4. Suhm XIV, 620 f.

5. Naar Yngvar Nielsen (Det norske Rigsraad S. 264) taler om: «113 verdslige Raadsherrer fra alle tre Riger», der skulle have medbeseglet Lindholmstraktaten, er denne Angivelse ukorrekt; i Brevene kaldes hine Mænd kun Forlovere, et enkelt Sted «Rigens Raad og Tjenere». Da kun 11 af de 113 vare Nordmænd, vilde det svenske og danske Rigsraad hver faa omtrent 50 Medlemmer, hvilket er aldeles utroligt. I Nykøpingsbeslutningen af 1396 gjøres der Forskjel paa Raaderne, der som Udstedere af Brevet staa foran, og simple Adelsmænd, der tiltræde Bestemmelserne og hvis Navne staa bagved; blandt disse sidste findes da ogsaa flere af dem, der have medbeseglet Lindholmsforliget, for Ex. Hr. Magnus Hakonsson, Hr. Erik Nielsson osv. Jvfr. Pal.-Müller, Observat. S. 44 f.

6. Aarbogen til 1415 (SRD. I. 397) og Vadstenadagbogen (SRS. I, 110) opregner alle de tilstedeværende Bisper og Tallet paa de til Ridder slagne; Aarbogen til 1430 (SRS. I, 66) og Visbykrøniken har Dagen for Kroningen.

7. Velbevaret Pergamentsbrev i GA. Hyldinger n. 6, nogenlunde korrekt aftrykt hos Hvitfeld S. 610-11. Den samtidige Paategning viser, hvorledes man har opfattet dette Brev som et Slags Unionstraktat; der staar: *Hær alle thry rikes radh lowedhe myn herre troskab i Kalmern, thæ han wardh kronadh, oc at thesse iij rike skole bliue til samen under hanum.*

8. Unionsbrevet er bedst aftrykt i Aarsberetn. fra Geheimearch. II, 28-31. Om Dagen se Munch S. 385 Anm. Til de af Pal.-Müller opregnede Fejl kan endnu føjes det sammenskrevne *festelagh*, der utvivlsomt bør adskilles i to Ord.

9. Styffe, Bidrag II, n. 41, jvfr. Pal.-Müller i Videnskabernes Selskabs Forhandl. 1867, S. 76.

10. Vadstenadagbogen (SRS. I, 113), Aarbogen til 1415 (SRD. I, 397), SD. I, n. 15, 23, 328.

11. NDM. V, 1-8, jvfr. Keyser S. 46-47.

12. Codex Esromensis n. 71, DM. IV, 361 (Roskilde Bispedømme), SRD. VI, 175 (Æbelholt) og en halv Snes utrykte.

13. NDM. VI, 248.

14. Dagsangivelsen er bevaret af Peder Olssøn, jvfr. Hist. Tidsskr. 5 R. III, 337 f.

15. SRS. III, II, 211.

16. Annal. Island S. 386, jvfr. Vadstenadagbogen (SRS. I, 113).

17. Den langt senere svenske Forfatter Oluf Persson (ed. Klemming, S. 136) siger, at Magnus Smek gav Margrethe Skaane til Morgengave; aabenbart er dette kun en Gjætning (jvfr. Forfatterens Ord længere nede paa anf. Side), og den har ikke nogen Støtte i de virkelige Kilder (smlgn. Reinhardt, Vald. Atterdag S. 325). Munch (Det norske Folks Hist. 2 Afd. I, 734, II, 50 f) anser dog Udsagnet for rigtigt og fortolker det som tillige gjældende Halland og Bleking; S. 126 udtaler han endog, vistnok ved en ren Hukommelsesfejl, at det «udtrykkelig siges», at Margrethe fik Halland til Morgengave. Naar han imidlertid tillige vil bevise dette ad diplomatisk Vej og henviser til, at Dronningen har forlenet hallandsk Gods i sit eget Navn, saa vil man ad den Vej komme til, at Margrethe havde omtrent hele Danmark i Livgeding. Jeg foretrækker da at erklære Spørgsmaalet for uløseligt med de nu kjendte Kilder.

18. HR. IV, n. 609.

19. Instruktionen er udgiven af Werlauff med lærde Anmærkninger, NDM. VI, 241-64 (her især benyttet S. 247, 250, 256, 257, 260, 262, 263).

20. Urkundenb. d. Stadt Lübeck IV, n. 675-77. HR. IV, n. 490. Suhm XIV, 648.

21. Man har hidtil troet, at et nyt Unionsmøde fandt Sted i Anledning af Fredsforhandlingerne i Kolding i Marts 1411; Fredsbrevet (Dipl. Flensborgense I, n. 58) nævner nemlig Raader fra alle tre Riger. Dokumentet er imidlertid kun meget ufuldstændig beseglet, og en Prøvelse af Originalens Segl viser, at notop alle de i Brevet opregnede Nordmænd og Svenskere ikke have sat deres Segl derunder; disse nævnes da heller ikke i andre Breve, udgaaede fra Fredsmødet. Man har altsaa paatænkt at lade Forliget besegle af hele Unionsraadet, men Tanken er ikke bleven udført, og kun Danske synes at have overværet Forhandlingerne.

22. MP. n. 62. Et lignende ubestemt Udtryk findes i Margrethes Gavebrev til Eskilstuna (SD. n. 396): med Samtykke af Kong Erik og flere.

23. 1405: SD. n. 667-69 (Albrecht taler ogsaa meget betegnende kun om «Rigsraadet af Danmark»). 1407: SD. n. 847.

24. 1398: HR. IV, n. 584. 1409: SD. n. 1080.

25. Aarsberetninger fra Geheimearch. II, 26.

26. Smstds. V, 52 § 12-13; Drosten som Appelinstans: smstds. S. 49 § 6-7 og S. 52 § 14.

27. Everd Moltke nævnes sidste Gang 1380 (Matzen, Panteret S. 473); som afdød forekommer han først 1391 (Suhm XIV, 282-83), men hans Død falder sikkert temmelig nær det førstnævnte Aar. — Henning Podbusk deltog endnu i Margrethes Hylding i Ringsted (21 Avgust 1387), men var død i Oktober 1388, da hans Enke og Sønner afstode en Del Gods til Dronningen; formodentlig var han allerede død i Januar samme Aar, da Danmarks Drost paa en særegen Maade nævnes kun ved sin Titel (Hvitfeld S. 581). Den Henning Podbusk, der nævnes 1390 (Suhm XIV, 269), er altsaa ikke Drosten (misforstaaet af Suhm og af Larsen i Hist. Tidsskr. 1 R. I, 278).

28. Flere ældre Lister over Marskerne nævne vel Iver Lykke og Mogens Munk som Indehavere af dette Embede; de vedføjede Aarstal (1388 ɔ: 1389 og 1410) vise imidlertid, at man kun har tillagt dem Titelen, fordi de optræde som Feltøverster.

29. Aarsberetn. fra Geheimearch. V, 52 § 14.

30. Om Tuve Galens Afsættelse se S. 459 Anm. 44.

31. Bent Bjug kaldes Kammermester 1385 (Urkundenb. d. Stadt Lübeck IV, n. 455) og Hofmester ved Olufs Død (Beretningen af 1402); ved samme Lejlighed kaldes Mikkel Rud Køgemester og Folmer Jakobssøn (Lunge) «kemerlingh». Niels af Skarsov kaldes *quondam pincerna* 5 Avgust 1400 (GA. Sjælland, unævnt Gods n. 6).

32. Erik Bydelsbaks Virksomhed se især Samlingen «Gjældsbreve og Kvitteringer» i Geheimearkivet — Mikkel Rud 1397 (Suhm XIV, 420); Jens Due, *magister curiæ* 29 Juni 1400 (GA. Nørrejyll. n. 125) og siden ofte. Anders Olufssøn (Lunge) af Tystofte var Køgemester 1403 (SD. n. 348); Hans Krøpelin var Dronningens Skjænk 1407 (MP. n. 211).

33. Olufs Retterthingskansler eller Justitiar var Niels Tuvessøn Drage, der forekommer fra 1376 til 23 Septbr. 1388 (GA. Stævns Hrd. n. 67); i Eriks første Dombrev fra Marts 1396 (Suhm XIV, 368) fremtræder Johan Svendssøn Bryms som Kansler, hvad han vedblev at være indtil længe efter Margrethes Død. — En noget afvigende Ordning af Retsvæsenet synes paatænkt ved Januarforordningen af 1396; da beskikkedes Kristjern Vendelbo til «Høvedsmand og Rettere» i Nørrejylland, medens Jens Anderssøn fik den samme Stilling i Fyn (Aarsber. fra Geheimearch. V, 57). I Aaret 1401 var Hr. Vendelbo afløst af Peder Nielssøn (Gyldenstjerne) af Aagaard (MP. n. 85 f), men man ser ikke ret, hvad disse Embedsmænds Virksomhed var. Smlgn. Heise i Hist. Tidsskr. 4 R. III, 373-74.

34. Peder Lodehat var Kansler allerede 1396 (Aarsberetn. fra Geheimearch. V, 54), jvfr. Larsen i Hist. Tidsskr. 1 R. I, 283 f; som Inde-

haver af Rigsseglet fremtræder han 1398 (HR. IV, n. 501 § 5, 503 § 8). Som Kansler nævnes Albert Kalenberg i Kong Olufs Tid (HR. II, n. 267, 322) og senere Hr. Jakob (HR. IV, n. 609, 623), der turde være den Jakob Knutssøn, som Margrethe gjorde til norsk Biskop. Exempler paa de aabenbart samtidige Paategninger i Kirkehist. Saml. 3 Række, III, 375 ff.

35. Sten Benediktsson (Bjelke) havde været Marsk i Albrechts Tid og kaldes saaledes endnu ved sin Død (1408, SRS. I, 125), men dette havde da forlængst været en blot Titel, hvad Reuterdahl (III, I, 80 og 481 f) ikke har forstaaet. Jvfr. Munch S. 314.

36. En norsk Køgemester, Rigsraaden Hr. Endrid Erlandsson, nævnes dog en enkelt Gang (DM. VI, 249).

37. Smlgn. Oversigten over Margrethes og Eriks Opholdssteder hos Reuterdahl III, II, 473 ff, der dog hverken er synderlig fuldstændig eller helt paalidelig; bl. a. slutter Forf. altfor dristig fra Udstedelsen af Retterthingsbreve til Kongens personlige Nærværelse. Hvor urigtig dette er, ses f. Ex. af et Retterthingsvidne, der i Margrethes Navn er udstedt i Roskilde 21 Januar 1388 (GA. Roskilde n. 229), medens Dronningen da utvivlsomt var i Norge eller paa Vejen dertil; jvfr. et andet Exempel hos Suhm XIV, 390.

38. Jens Due er i Finland 1405 (SD. n. 520 ff passim), paa Øland 1406 (SD. n. 698) og atter i Finland 1407 (SD. n. 844 ff).

39. SD. n. 348-49, 396-97, 416, jvfr. 450, 495, 1326.

40. Reuterdahl III, II, 483; (Svensk) Hist. Tidskrift 1881, S. 197-98.

41. Erasmus Ludovici (SRS. III, 80) òg Hans Brask (Gustaf I's Registratur I, 291) fortælle, vistnok efter fælles Kilde, at de svenske Breve førtes ned til Danmark i 1408. Aarstallets Rigtighed maa staa hen, men Sagen bekræftes baade af de gamle Arkivfortegnelser (Ældste Archivregistraturer I) og af Geheimearkivets nuværende Rigdom paa rent svenske Dokumenter.

42. Margrethe var paa Bahus i Maj 1409 (DN. I, n. 620) og skal have været i Oslo Aaret efter (Annal. Island. S. 384); i alt Fald var hun i Juli 1410 tæt ved den norske Grænse (SD. n. 1326).

43. Jvfr. Yngvar Nielsen: Det norske Rigsraad S. 276 ff; Forfatteren mener, at «det synes, som om den af R. Keyser udtalte strenge dom over kong Eriks eneregjering, at det da stod daarlig til med landsstyrelsen i Norge, ogsaa med rette kan udstrækkes til dronning Margretes tid».

44. Jvfr. Lange i Norsk Tidsskr. f. Videnskab og Litt. 1847, S. 243 ff og Aschehoug, Norges offentlige Ret I, 51.

45. Keyser S. 447 f, 450 f.

46. Klavs Grubendal: SD. n. 813. Hans Krøpelin: Styffe, Skandi-

navien S. 356, jvfr. DN. I, n. 620. Fikke Grubendal; SD. n. 527, jvfr. DN. I, n. 619.

47. DN. I, n. 614. Jesse Krabbes Segl viser noget som en siddende Hund (Klevenfeldt).

48. Peder Ingevastsson var 1398 Ærkedegn i Linkøping og Kannik i Vesteraas (SRP. n. 2940); Bisp blev han ikke 1401, som det i Almindelighed angives, men mellem 1402 og 1404 (SD. n. 168, 481). Den Opgivelse, at han var Dansk, hidrører fra den sone og slette Vesteraas Bispekrønike (SRS. III, II, 126); da han her urigtig sammenblandes med Peder Lodehat, som var Biskop i Vexiø 1381-86, kan Angivelsen være taget fra denne. Jvfr. nu ogsaa Em. Hildebrand i (Svensk) Hist. Tidskr. 1881, S. 275 f.

49. Niels Jakobssøn Lunge var Kannik i Roskilde 1396 (Suhm XIV, 395) og endnu 1401 (MP. n. 89); som Bisp i Strengnæs nævnes han 1403-07 (MP. n. 110, 214), men samtidig optræder Peder Johansson oftere som faktisk Biskop (Reuterdahl III, II, 117), og de svenske Kirkehistorikere have derfor aldeles overset hans danske Medbejler. 1410 har Niels Jakobssøn atter gjenoptaget sit Kannikesegl (Klevenfeldt: Lunge).

50. Jvfr. Reuterdahl II, II, 6 f. Johannes Gerechini, Kannik i Roskilde, inmatrikuleredes 1404 ved Prags Universitet; Aaret før indskreves Anders Gerechini, formodentlig hans Broder (Monum. univers. Pragensis II, 154). Ærkebispens Segl: Klevenfeldts Herold n. 29.

51. Kalmar: Styffe, Skandinavien S. 177 f. Holmger Jonssøn var blandt andre fornemme danske Adelsmænd Dronning Margrethes Forlover angaaende Kalmar med flere Slotte (jvfr. 23 Avgust 1390, GA. Justitsmin. Aflev., smlgn. Suhm XIV, 260-61) og var gift med en Søster til Anders Pederssøn af Svanholm (DM. IV, 309). Som Hr. Assistent Thiset har gjort mig opmærksom paa, hørte han uden Tvivl til den skaanske Familie, der siden kaldtes Urup; en Jons Holmgerssøn de Ugarp medbeségler et Brev af 26 Avgust 1387 (GA. Gønge Hrd. n. 5, jvfr. Suhm XIV, 196-97).

52. Borgholm: Styffe S. 216. Gerd Ryning nævnes i en Kvittering af Albert Langhendorpes Enke Mette 25 April 1412 (SA. Pergamentsbref), dog kun ved sit Slægtnavn; hans Fornavn fremgaar af en Kvittering til hans Eftermand paa Borgholm, Peder Ryning, 26 April 1432 (smstds.), og han var altsaa den Gerardus Andreæ Ryning, der 1412 optoges som Munk i Vadstena (SRS. I, 132, jvfr. ovenfor S. 355). Den samme Gerd Anderssøn faar 1397 et Thingsvidne om, at hans Forfædre havde ejet Rønninge-Søgaard paa Fyn (Suhm XIV, 422 f); ellers optræder Slægten mest i Skaane. Johan Pederssøn Ryning, der var Kannik og siden Kantor i Lund, førte i sit Segl en Tværbjælke, belagt med en Kvist (SRP.

n. 136); det samme Vaaben fører Peder Ryning i Sverige (SA. Pergamentsbref, 20 Maj 1429).

53. Stækeholm: Styffe S. 186. Finvid: smstds. S. 156, jvfr. 159, 160. Værend: smstds. S. 162. Sundholm: smstds. S. 167 Anm. Vernekin Konradssøn var mod ved den skaanske Landefred 1380, nævnes oftere i Skaane (SRP. n. 1655, 1908, 2077) og ejede Fjærløf i Gønge Herred (SD. n. 269, jvfr. Styffe S. 72); som Ridder overværede han i 1405 Jens Løvenbalks Sone for Jens Broks Død (Barner, Fam. Rosenkrantz I, Dipl. n. 46). Hans Vaaben er en modvendt Haand (SD. n. 269); saavel han som hans Søn Mogens Vernekessøn nævnes i Viveke Podbusks Slægtebog. — Rumblaborg: Styffe S. 171. Esbjørn Kristjernsson Djekn gjøres til Dansk af Annerstedt; jeg betvivler, at denne Paastands Rigtighed enten kan bevises eller modbevises.

54. Vestergøtland: Styffe S. 109 f, 112 f, 116, 121, 131 f (jvfr. 142 Anm. 3), 138. Henneke Bekman forekommer i Sverige siden 1396 (SRP. n. 2837) og havde 1404 en svensk Hustru (SD. n. 488); 16 Juli 1408 overværede han det kongelige Retterthing i Danmark, og siden optræder han oftere her nede (jvfr. Møller, Bidr. t. Hallands Hist. I, 322) — Paa det lidet vigtige Slot Stynaborg nævnes 1412 en Foged ved Navn Hans Valrafn (Styffe S. 118); man er fristet til at identificere ham med den Hans Valraven, der 1397 var Foged i Malmø, og som fører adeligt Vaaben (Barner, Fam. Rosenkrantz I, Dipl. n. 26), men allerede 1391 nævnes dog en Hannus Valram som Foged i Sverige (SRP. n. 2537). Hans Valrafns Nationalitet maa da staa hen.

55. Dalsland: Styffe S. 146 f. Nicolaus Fleming nævnes som Høvedsmand i en udateret Skrivelse til Biskop Rudolf af Skara, der er optagen i dennes Brev af 23 Juni 1390 og vistnok tilhører samme Aar som dette (SA., Breve afleverede fra Kgl. Bibl.); om denne Mand se Anm. 76.

56. Østergøtland: Styffe S. 194, 210.

57. Sødermanland: Styffe S. 222, 230, 233. — Nerike: smstds. S. 241, 242, 244. Peder Magnussøn, der 1411 nævnes som Høvedsmand paa Ørebro (SD. n. 1411), var vel den samme, der i Aaret 1400 daterer et Par Breve fra Kastaleholm, hvor han da vistnok var Foged (GA. Horns Hrd. n. 80-81, jvfr. ÆA. I, 41; i Registret til dette Værk forklares K. vistnok urigtig som Klostret Kastelholm i Norge). Han nævnes oftere i Danmark (f. Ex. Suhm XIV, 355) og førte en Ørn i sit Vaaben (Klevenfeldts Herold n. 470 f). — Vestmanland: Styffe S. 249, 250.

58. Upland S. 270, 275, 278, 291. Bo Dyre tilhørte den sjællandsk-skaanske Slægt Due og var vistnok en Halvfætter til Hofmesteren Jens Due (Personalhist. Tidsskr. III, 38). Anders Ingvarssøn var i Danmark 1409, da han med Bo Dyre o. fl. beseglede et Skjøde fra Erik Jepssøn

til Margrethe (GA. Holbo Hrd. n. 3); efter sit Vaaben, et Anker (SRP. n. 3062), maa han antages at være en Broder til Offe Ingvarssøn (1407: MP. n. 207), og begge vare vel Sønner af Ingvar Nielssøn i Faardrup paa Sjælland (1355: ÆA. I, 134: 1360: Segl afbildet i Langebeks Sigilsaml. Fasc. 4).

59. Styffe S. 330, 149. Om Peder Magnussøn se Anm. 57.

60. Om Abraham Broderssøns Hjemstavn se Anm. 64. Undertiden nævnes Axel Ketilssøn som Exempel paa en Svensker, der havde Embede i Danmark: han blev 1396 forlenet med Sølvitsborg (ÆA. I, 62; IV, 13) og opfattes som en Broder til den svenske Marsk Erik Ketilsson. I Virkeligheden var han imidlertid dennes Svigersøn (jvfr. for Ex. ÆA I, 50 og SD. n. 1176) og tilhørte selv den skaanske Slægt Krognos (Personalhist. Tidsskr. III, 25).

61. DN. I, n. 510.

62. NDM. VI, 254. Werlauff tror, sikkert med Urette, at der med den «udenlandske Mand» menes Kongen selv.

63. Dronningens Forsikring foreligger kun i en privat Optegnelse (Reuterdahl III, ii, 528), der dog angiver Indholdet Punkt for Punkt; om den virkelig blev udstedt, er altsaa ikke ganske afgjort, om end sandsynligt. Løfterne siges at være givne, den Gang «Marken gaves Dronningen af Landene»; hermed hentydes vel til Markegjælden, der synes paalagt i Aaret 1403 (ovenfor S. 315).

64. En god Biografi af Abraham Broderssøn findes hos P. v. Møller, Bidrag till Hallands hist. I, 88 ff. Brevkarrene i Dronningens Gjemme: ÆA. I, 78. 80. Efter Inddragelsen tilbagegav Margrethe et og andet Gods til de rette Ejere; Hr. Abrahams Svigersøn paatalte senere forgjæves en saadan Udlevering (Brev af 8 Septbr. 1422, SA. Pergamentsbref). — Om Abraham Broderssøns Nationalitet findes der intet direkte Vidnesbyrd i de samtidige Kilder; men da han i den senere svenske Opfattelse blev rost saa meget paa Erik af Pommerns Bekostning (ovenfor S. 322 Anm.), sagdes han tillige at være svensk af Fødsel. Først Styffe (Bidrag II, lv) gjorde herimod gjældende, at han var dansk Rigsraad og derfor sikkert ogsaa født i Danmark. Krarup (Hist. Tidsskrift 4 Række II, 941) erklærer, at Styffes Bevis ikke holder Stik, uden dog at udføre dette nøjere; da der imidlertid ikke findes noget Exempel paa, at en Svensker blev optagen i Danmarks Rigsraad eller omvendt, maa jeg anse Styffes Slutning for aldeles korrekt. De samtidige svenske Aarbøgers Bedømmelse af Abraham Broderssøn gjør det ogsaa mer end usandsynligt, at de her tale om en Landsmand, og Halland var sikkert hans Hjemstavn; i de danske adelige Slægtebøger, som jeg har set, nævnes heller ikke for Hr. Abrahams Vedkommende noget om svensk Byrd, hvad der

ellers hyppig noteres. P. v. Møllers Formodning om, at Faderen var «Broder Simonssøn i Halland», staar paa yderst løs Grund.

65. Niels Svarteskaaning: Breve om Godshandeler fra 1389-1400 (SRP. n. 2398, 2479, 2510, 2529, 2580, 2593, 2594, 2615, 2697, 2824, 2913, 3044); over en Snes lignende Breve findes i Sparres Kopibog J 7 (SA.). I det nye Aarhundrede er han mindre sysselsat med Godskjøb, jvfr. dog SD. n. 361, 583, 999, 1253, 1302. Hans Herregaarde vare Kaflaas i Vestergøtland og Akirø i Sødermanland; desuden havde han Hiella i Pant (Styffe, Skandinavien S. 140-41, 226). Hans Hustru hed Margrethe; hun nævnes 1395 (SRP. n. 2728) og overlevede ham (SD. n. 1338). Hans Svigersøn var en Dalbo, Matthias Holmvidsson af Firgelanda (SD. n. 378); hans Søn, Svarta Jens, var gift med Niels Bossons (Natt och Dag) Datter Ingeborg allerede 3 Juli 1413 (SA. Pergamentsbref), jvfr. Schlegel o. Klingspor S. 291.

66. Anders Ingvarssøns Enke: 12 Marts 1421 (SA. Pergamentsbref), jvfr. Anrep I, 260. — Bo Dyres Hustru nævnes bl. a. i et stort Skifte 9 Marts 1418 (Orig. i Linkøping, Afskrift i Hildebrands Samlinger i Antikvitets-Akademiet), jvfr. SD. n. 806 (1407); svensk Gods: SD. n. 416, 925, 1156. Ogsaa Peder Ryning havde en svensk Hustru (Anrep III, 568) o. s. fr.

67. Niels Svenssøn: Jon Hjærne afstaar denne sin Svigersøn forskjelligt Pantegods 28 Juli 1417, og Svogeren af samme Navn overlader 10 Juni samme Aar Hr. Niels og sin Søster Mærete sin Ret til Strøgods i Lister og Værend (SA. Pergamentsbref). — Aage Laxmand: P. v. Møller, Halländska herregårdar, Wallen, efter et Brev af 1419 i Stockholm. Familien Laxmand ejede allerede Gods i Sverige 1398: Suhm XIV, 459.

68. Erik Erlandsson, Lagmand i Vestergøtland, fik Gods i Sønderjylland med sin Hustru (en Bryske?): MP. n. 107. Svenskere eje Gods i Halland: SRP. n. 2959; SD. n. 133, 237.

69. Bo Dyre: SD. n. 1156, jvfr. 1160. Niels Svarteskaaning: Suhm XIV, 403.

70. Magnus von Alen stammede vistnok fra Pommern, jvfr. SD. n. 72.

71. Podbuskerne havde stadig Godser i Tyskland (Suhm XIV, 46, 99; Lisch, Behr III, 89; jvfr. MP. n. 206). Om Moltkerne se ovfr. S. 70 ff; et Skjøde fra Tuve Galen til Konrad Moltke er udfærdiget paa Plattysk (18 Marts 1383, GA. Baarse Hrd. n. 15). Bertold von der Osten ejede Gods i Byen Bastewitz paa Rygen (?); det arvedes eller kjøbtes af Klavs Dovit (jvfr. 13 Avgust 1408, Diplomat.).

72. Jeg paatænker ved Lejlighed at udgive en Fortegnelse over Danmarks Len og Lensmænd indtil 1513, der kan slutte sig til den af mig udgivne Materialsamling til Lensvæsenets Historie i det sextende

Aarhundrede. Heri vil da findes Beviserne for de tyske Lensmænds Talrighed; for øvrigt nævnes mange allerede paa forskjellige Steder i denne Bog.

73. SRD. VI, 534.

74. SD. n. 452, 465.

75. MP. n. 206.

76. Klavs Flemming fremtræder i Sverige allerede 1390 (ovenfor Anm. 55) og undertegner Nykøpingsbeslutningen 1396, men var i Danmark 1386 og 1387 (MP. n. 9, Suhm XIV, 545) og hørte til Dronningens Forlovere ved Kalmars Overgivelse (jvfr. Brev anført i Anm. 51). Hans Fader skal efter de svenske Genealoger have heddet Peder og var da maaske den Peder Flemming, der 1366 var i norsk Tjeneste sammen med flere dansk-tyske Adelsmænd (Munch 2 Afd. I, 774); den i Danmark ofte nævnte Herman Flemming fører ganske samme Vaaben som Klavs og var vel en Broder til denne.

77. Otto Pekkatel: Suhm XIV, 660, MP. n. 70, SD. n. 452. Arnold Styke: Styffe, Skand. S. 224; fremtræder i Sverige: SD. n. 529, 549, 1219. Henrik Brandis Vitalianer: HR. IV, n. 284.

78. Rimkrønikerne ed. Klemming I, 214.

79. For Norges Vedkommende findes den korrekte Titel med Norge forrest i Kong Eriks Stadfæstelse paa Hanseaternes Privilegier i det nævnte Rige, ligeledes i et Brev af Aar 1400 (DN. II, n. 565); derimod findes Danmarks Navn stillet forrest fire Gange fra 1404-1412 (DN. V, n. 436; SD. n. 527; Codex Munkalif S. 16; DN. II, n. 623), medens der intet Exempel findes paa en modsat Ordning. - I Sverige stilles dette Riges Navn i Almindelighed foran indtil 1406 (SRP. n. 2829, SD. n. 348 f, 379, 407, 444, 503, 708), men allerede 1403 findes dog et Exempel paa, at Danmark nævnes foran (SD. n. 397), og fra 1406 synes dette altid at være Tilfældet (DN. VII, n. 447, SD. n. 906-13, 1003, 1009 osv.). Paa Erik af Pommerns svenske Mønter er det yderst sjældent at finde Sverige nævnt først i Titelen; i Thomsens rige Møntsamling fandtes der kun Mønter med *„rex D. S. N.“* (Kr. Erslev, Descript des monnaies du moyen-âge de Thomsen III, n. 11626-48). Jvfr. Brenner, Thesaurus S. 26.

80. Kong Ruprecht kalder dog 1406 saavel Erik som Margrethe officielt Fyrster af «Sverige, Danmark og Norge»; Aaret efter er han bedre underrettet og sætter Danmark forrest (Annaler f. nord. Oldkynd. 1860, S. 368 ff).

81. Under den store Trekronerstrid mellem de Danske og Svenskerne hævdede de første, at Albrecht af Meklenburg havde antaget de tre Kroner som et Prætensionsmærke, der skulde vise hans Krav paa Norge og Danmark, og at de siden med mere Ret af Margrethe gjordes til

Unionens Symbol. Svenskerne paastode derimod, at Kronerne fra ældgammel Tid havde været Sveriges Vaaben, hvorved de dels henviste til, at de i Magnus Ladelaas' Segl vare anbragte omkring Folkungeskjoldet, dels at de fandtes paa en hel Del Smaamønter, hvoraf nogle allerede mentes at være slagne af Anund Jakob i det ellevte Aarhundrede. Svenskernes Mening sejrede, og Striden var helt død hen, da Dr. Henry Petersen i Lübeck gjenfandt et dansk Flag fra Unionstiden og, foranlediget derved, underkastede Trekronerspørgsmaalet en ny Granskning, hvis Resultater han forelagde i Oldskriftselskabet 1880 (jvfr. Dagbladet for 14 Decbr.). Han hævdede her rigtig, *at* Kronerne i Magnus Ladelaas' Segl fremtræde rent ornamentalt, *at* de nævnte Smaamønter først tilhøre Magnus Smeks Tid, som det er bevist af H. Hildebrand (Vitterhets etc. akademiens månedsblad II, 244 ff), og *at* Kronerne heller ikke paa dem fremtræde ligefrem som Vaaben, endelig *at* først Albrecht satte dem ind i Rigets Vaabenskjold. Den almindelige svenske Opfattelse kan dermed betragtes som skrinlagt; naar H. Petersen derimod var tilbøjelig til at hylde den gamle danske Paastand og opfatte Kronerne i Albrechts Vaaben som Prætensionsmærke, imødegik jeg strax i Oldskriftselskabet denne Anskuelse. En Afhandling om dette Emne af den nævnte Gransker vil blive trykt i Annaler for nordisk Oldkyndighed for 1882.

82. Margrethes Segl. *a.* Dronningeseglet under Haandfæstningen 1376 (Langebeks Sigilsamling) med Omskrift: *Secretu. Margarete đī. gra. Norwegie et Swecie regine;* i Indfatningen ses nogle utydelige Figurer, som vel maa forestille Løvehoveder (jvfr. Urkundenb. d. Stadt Lübeck IV, 350). Dette Segl brugte Dronningen endnu 1380 (Suhm XIV, 82). *b.* Retterthingssegl: Krone paa Kors med Omskrift: *Sigillum regni Dacie ad causas* (1388, GA. Roskilde n. 229). *c.* Skjold med 3 Kroner; derom *Secretum* 4 eller 5 Gange gjentaget (Illustr. Sveriges hist. II, 139). Under danske Breve: 1391 (Arnemagn. Brevsaml. Fasc. 59, n. 15), 1393 (GA. Sjælland n. 139); under svenske: 1390-92 (SRP. n. 2484-85, 2494, 2630). *d.* Kronet Hoved i Bueindfatning; derom: *Secretum secretum* (Illustr. Sveriges hist. II. 139); allerede 1381 (SRP. n. 1613 efter Meddelelse fra Dr. Em. Hildebrand) og 1385 (Urkundenb. d. Stadt Lübeck IV, n. 455), hyppig fra 1391 (GA. Lykkesholm n. 5; SRP. n. 2829, 2849; SD. n. 196 osv.). *e.* Lille Hoved uden Omskrift: 1410 (SA. Sparres Kopibog J 7, Fol. 386), 1411 (GA. Slesvig n. 34).

83. Erik af Pommerns Segl. *a.* Kongesegl med Løve og Grif, derom: *Sigillum Erici dei gra. regis et ducis Pom. etc.* Findes under Nykøpingsrecessen, jvfr. SRP. n. 2829, 2849 (hvor der fejlagtig tales om 2 Griffe). Langebek har i sin Sigilsamling efter et løst Segl tillige Omskriften *Secretum* osv., hvad dog vel kun beror paa en Fejllæsning. *b.* Dansk Rigssegl (Fabricius II, 20, Illustr. Sveriges hist. II, 178) under

det danske og det svenske Exemplar af Privilegierne for Hansestæderne 1398, under flere danske Byprivilegier osv. *c.* Norsk Rigssegl (Norsk Illustr. Nyhedsblad 1859, n. 17, jvfr. Munch S. 382 og Urkundenb. d. Stadt Lübeck IV, 772). *d.* Sekretet med de 3 Kroner (Illustr. Sveriges hist. II, 177), anvendt stadig i Sverige (SD. passim), ligeledes i Danmark, her bl. a. som Kontrasigil til Rigsseglet (Privilegium 1403, GA. Sjælland n. 143), ogsaa i udenlandske Sager, f. Ex. Styffe, Bidrag II, n. 76. *d.* Dansk Retterthingssegl (Omskrift: *Sigillu. Erici dei gracia regis Danorum ad caucas*), forekommer ofte ved Dombrevene og er tillige brugt ved Freden i Kolding 1411. — At et svensk Rigssegl ikke har existeret, er vistnok utvivlsomt; naar der i Svenskt Diplomatarium från 1401 oftere tales om et «Sigil» med tre Kroner, er dette en Unøjagtighed for «Sekret». — Filippas Segl under Livgedingsakten 1420 (afbildet hos Klevenfeldt). — Om det danske Skibsflag se det ovennævnte Foredrag af Dr. Henry Petersen. Denne Gransker har en noget afvigende Opfattelse af de tre Kroners Betydning, og mener, at Griffen ikke er det pommerske Mærke, men maaske snarere hentyder til Titelen: de Venders. Idet jeg forbeholder mig at komme tilbage hertil, naar Petersens Undersøgelse foreligger trykt, skal jeg med Hensyn til det sidste Punkt kun gjøre opmærksom paa, at Forekomsten af Griffen i Eriks Segl *a* og *b*, hvor Kongen ikke tituleres «de Venders», synes at gjøre det overvejende rimeligt, at Griffen er den pommerske. I Kristoffer af Baierns og de følgende Kongers Vaaben fremtræder derimod en Drage, der sikkert repræsenterer hin Titel.

FJERDE BOG.

Margrethes indre Styrelse i Danmark er hidtil kun lidet behandlet; hendes Optræden overfor Kirken er dog skildret af Helveg paa en Maade, der i det hele er tilfredsstillende, om end Forfatteren begaar adskillige Smaafejl og paa et vigtigt Punkt fæster altfor megen Lid til en senere Angivelse (nedenfor Anm. 48). Af Dronningens Godspolitik paatænkte Tyge Becker at give en Fremstilling (jvfr. Kvartalskr. Orion II, 82), uden at dette Arbejde dog fremkom; derimod er Reduktionen i Sverige fortrinlig skildret af Styffe (Bidrag II, lx-lxxij). Margrethes Forhold til den norske og svenske Kirke er behandlet henholdsvis af Keyser og af Reuterdahl.

1. Angaaende Grundskatterne henvises til Steenstrup, Studier over Valdemars Jordebog; om Stud kan jævnføres mine Bemærkninger i Hist. Tidsskr. 4 R. V, 84.

2. Af Kirkegodset synes dog Landsbykirkernes Ejendom at have været underkastet Stud og Leding, efter hvad Margrethe udtaler derom 1379 (MP. n. 6).

3. GA. Nørrejylland n. 126.

4. Tordrup: Brevene fra Valdemars og Olufs Tid i ÆA. I, 9-10; Kvitteringen for Kjøbesummen er bevaret (Suhm XIII, 737). Anders Offessøn levede endnu 1396, da han medbeseglede Retterthingsdomme af 8 Juli og 28 Septbr. (GA.), og kaldes 1394 til Tordrup (ÆA. I, 51). Skjøde til Peder Nielssøn: MP. n. 129. Overdragelsen til Kronen: MP. n. 151-53, jvfr. ÆA. I, 13. Fremstillingen hos Barner, Fam. Rosenkrantz I, 91-93 er unøjagtig i Enkelthederne; at Anders Offessøn ikke levede endnu 1404, ses klart af Skjødet (jvfr. MP. n. 129); ved dette fik Svend Udssøn ikke det hele, men kun det halve Tordrup osv. Om Margrethe har givet Anders Offessøns Arvinger noget for Afstaaelsen, er ikke klart; Udtrykkene i Brevet (MP. n. 151) ere saa ubestemte, at de snarest pege i modsat Retning. — Ametofte: MP. n. 224 og Retterthingsdom 20 Febr. 1408 (GA. Nørrejylland n. 150 a). — Øland: ÆA. I, 90-91, MP. n. 159.

5. Annæs: Skjødet 1366 (GA. Holbo Hrd. n. 2); Skiftet 1399: MP. n. 40. Overdragelsen til Kronen: MP. n. 60 og 66, jvfr. 120 (fejlagtig henført til 1404 i Stedet for til 1400). Til yderligere Sikkerhed oplod 1409 en Væbner Erik Jepssøn Dronning Margrethe al sin, sin Moders og sin Søsters Ret i Annæs (GA. Holbo Hrd. n. 3). — Vilsted: ÆA. I, 16, MP. n. 198.

6. MP. n. 91, 217-18. — Jakob Anderssøn af Ørby skjødede Kronen en hel Del Gods mod at opnaa adelig Frihed for sin Hovedgaard: Annaler f. nord. Oldkynd. 1851, S. 315.

7. Aastrup: MP. n. 161, 163, 174. — Vig: MP. n. 181 og tilsvarende Dom af 6 Septbr. 1406; den endelige Tildømmelse 5 Oktbr. 1406 (GA. Nørrejylland n. 107, jvfr. ÆA. I, 24). — Tranders: MP. n. 180, jvfr. 165 og 172. En anden Arving, en Kvinde, gik i Kloster og afstod sin Ret til Margrethe (Dom 19 Maj 1406: GA. Nørrejylland n. 125 c).

8. Povl Glob: 1401 MP. n. 80, jvfr. 181; 1406: Hvass, Fam. Hvas

III, 106-07. — Jakob Beger: ÆA. I, 57, jvfr. Knudsen, Danm. i Middelalderen S. 92. — Peder Brok: ÆA. I, 8.

9. Højstrup: Kvittering 10 Febr. 1400 (GA. Højstrup n. 1), MP. n. 190, 191, 197. — Falkendal: ÆA. I, 50, jvfr. 38-39. — Gavnø: ÆA. I, 122, III, 364.

10. Hørsholm: ÆA. I, 38, Suhm XIV, 560 og 274-76 (S. 274 skal 300 Mk. Sølv rettes til 300 Mk. lybsk; Brevet er = ÆA. I, 38). Johan Olufssøn og Fru Ingeborg gjentoge Opgivelsen af al deres Ret i Hørsholm i Aaret 1400 (Adelsbreve paa Kgl. Bibl. Fasc. 48). Jvfr. Christensen, Hørsholms Historie S. 5 f og VI f. — Kyse: Dombrev 26 Septbr. 1411 (GA.), jvfr. ÆA. III, 265, 274, 297. — Skarridsholm: MP. n. 229, jvfr. 230, 232. Godset betaltes med Penge (Kvittering af Fru Ædle 4 Septbr. 1410 for 400 Mk. lybsk, af Svigersønnen Hans Podbusk 12 Decbr. 1410 for 200 Mk. lybsk: GA. Skarridsholm n. 1, Lynge-Frederiksborg Hrd. n. 10), og Fru Ædle fik desuden Aggebo i Tudse Herred for Livstid (Kongebrev 5 Juli 1408, GA.) — Lundergaard: MP. n. 83 og 85.

11. Næbbe: ÆA, I, 92, jvfr. Becker i Maanedsskr. Orion I, 374 ff. — Fiskebæk: MP. n. 216.

12. Det ses af de mange Dokumenter angaaende Margrethes Godshandeler, at der ikke mere som i ældre Tid gjordes Forskjel paa Kongens og Kronens Gods; som en mærkelig Undtagelse kan det anføres, at da Dronningen i 1391 skjænkede Egholm til Nonneklostret i Aalborg, lød Brevet paa Gaarden med alt dens Tilliggende *nil excepto nisi bonis coronæ* (Barner, Fam. Rosenkrantz I, Dipl. n. 22).

13. SD. n. 328, 380.

14. ÆA. I, 47 og 57.

15. Aarsberetn. fra Geheimearch. V, 55 § 10.

16. Risby Herred: Suhm XIV, 248; Ravnsborg: ÆA. I, 53. Vardesyssel blev indløst for 8000 Mk. lybsk (Suhm XIV, 658) o. s. fr.

17. Skivehus blev pantsat for 5000 Mk. lybsk (MP. n. 213), Sølvitsborg for 2000 Mk. lødig (ÆA. I, 62) o. s. fr.

18. SRD. VII, 35; Kbhvns. Dipl. I, n. 79-80, jvfr. de i det følgende citerede Breve.

19. DM. IV, 302 (jvfr. Suhm XIV, 635); MP. n. 47, 67, jvfr. ÆA. I, 50 (Originalen er nu tabt).

20. DM. IV, 310-13; MP. n. 94, 201.

21. Jvfr. Aarsberetn. fra Geheimearch. V, 55 § 8-9.

22. Suhm XIV, 546. Michelsen, Nordfriesland S. 165.

23. Kjøge var pantsat til Oluf (Bjørnssøn), hvis Datter Gesæ, Engelbrekt Wedenhusens Enke, 21 Juli 1391 overlod sin Part deri til Broderen, Henneke Olufssøn (GA. Kjøge n. 24). Ribe var pantsat en Tid

lang, jvfr. Suhm XIV, 274; Ringsted By tilbagegaves af Panthaveren, Fikke Moltke, i 1387 (Suhm XIV, 178).

24. Jvfr. ovenfor S. 461 Anm. 76 og Kvitteringen til Magnus von Alen.

25. Suhm XIV, 659.

26. Suhm XIV, 503. De preussiske Hertuger se nedenfor S. 502 Anm. 71.

27. Schäfer, Die Hansestädte u. K. Waldemar S. 355.

28. Aarsberetn. fra Geheimearch. V, 56.

29. Annal. Island S. 352 og 362, NDM. VI, 251, 253.

30. Skatten 1389: Grønblad, Nya källor I, n. 10. Femtenmarkshjælpen: SD. n. 328. Markegjælden: Margrethes udaterede Løftebrev: Reuterdahl, Svenska kyrkans hist. III, II, 528; Brevets Tid bestemmes omtrentlig af Ytringen om Markegjælden fra 1410 (SD. n. 1278); dog kan denne nye Skat næppe være paalagt før efter Maj 1403, da den forrige Skat ophævedes. Rimkrøniken (ed. Klemming II, Vers 56 ff) taler om en Skat til Gotlands Løsning af 12 Stockholmsøre af hver Stue; Erik Olsson (SRS. II, 120 f) omtaler desuden en Skat af 1 Mark af hvert Arnested (Røgskatten); om disse ere forskjellige fra de Skatter, der kjendes fra samtidige Kilder, er vanskeligt at sige.

31. Jvfr. de af Styffe samlede Steder (Bidrag II, lviij Anm.). 1387 mæglede Margrethe mellem jydske Adelsmænd; 1391 udsonede hun en Strid mellem Henneke Olufssøn og Slangerup Kloster (Suhm XIV, 178-79, 283-84); 1407 mæglede hun mellem Bispen af Roskilde og Bjørn Olufssøn (DM. IV, 363).

32. Barner, Fam. Rosenkrantz I. 82 ff.

33. Margrethe stadfæstede 1397 et Gavebrev til Sigge Lavridsson paa 110 Mk. svensk til Giftermaal med hans Hustru Kristine (SA. Sparres Kopibog J 7, Folio 266). Erik Nielsson i Vesby fik 600 Mk. svensk med sin Hustru Ramborg Kordsdatter (tysk?), hvoraf Margrethe gav hende de 200, Hr. Ture Bentsson og Thord Bonde de 400 (14 Avgust 1426: SA. Pergamentsbref), jvfr. Kirkehist. Saml. 3 R. III, 371. Oslo 1410: Annal. Island S. 384.

34. Erik Olsson (SRS. II, 121).

35. Den første, der underkastede de gængse Beretninger om Abraham Broderssøns Død en nøjere Kritik, var Jahn (S. 473-78), og han kom til ret rigtige Udslag, skjønt hans «Tolvmandsvidne» naturligvis er sammensat af gamle og unge Vidnesbyrd mellem hverandre; siden har P. v. Møller (Bidrag till Hallands hist. I, 95 ff) fremdraget det vigtige Brev af 1411 (ÆA. IV, 24-25). De samtidige Udtalelser: SRS. I, 128, 60, 32, jvfr. Annal. Island S. 384; Dødsdagen nævnes først i et senere Kalendarium (jvfr. Hist. Tidsskr. 5 R. III, 363 f). Thomas Kantzows Fortælling, som Møller er meget tilfreds med at have opdaget, anser jeg

for en blot Udpyntning af den holstenske Krønike (Presbyter Bremensis S. 116). Mærkværdigt er det, at Margrethe skal have uddelt Hr. Abrahams Løsøre til Arvingerne; dette maatte jo dog ogsaa være forbrudt. — Værdien af Rimkrønikens Beretning har jeg omtalt i en Anmærkning til Texten. Den Margrethe vedrørende Linje har P. v. Møller utvivlsomt fortolket rigtig; alle Haandskrifter i Stockholm og Upsala have: *„Dronning Margrethe det saare kjær“* (eller *„kjærer“*, dette i Upsalacodex E 1), ene en meget ung Afskrift undtaget (Upsala E 2: *Drothning Margreta hade honom suária kær*). Klemmings ellers saa fortrinlige Udgave har her bragt nogen Forvirring, idet han, der aftrykker selve Originalhaandskriftet, har: *Drothninga war thet sore kere*. Disse Ord voldte mig meget Hovedbrud, indtil jeg ved Eftersyn af Codex fandt, at der her ikke stod war, men ganske tydelig mar, ɔ: Margareta. Netop saaledes er Dronningens Navn forkortet i Vers 222, og Linjen lyder da ganske som i de andre gode Haandskrifter. — Erik Olssons Udtryk: *dilectus multum erat* synes at hidrøre fra den ændrede Verslinje, hvis omvendt denne ikke snarere er paavirket af ham. Jeg har i min Undersøgelse af Slaget paa Falen (Hist. Tidsskr. 5 R. III, 389 f) berørt, at Erik Olsson, hvad dette angaar, har benyttet en uheldig Læsemaade, der dog allerede findes i den gamle Upsalacodex D 62; for Fuldstændigheds Skyld tilføjer jeg, at i dette Haandskrift er Stedet om Abraham Broderssøn helt udeladt.

36. Optegnelser af Erik Erikssøn, 2 Hæfter i aflangt Folio (SA.). Uheldigvis fik jeg kun Tid til at benytte disse Smaabøger meget flygtig; jeg giver derfor den Sammenhæng, hvori det i Texten gjengivne Citat forekommer, med noget Forbehold.

37. Vidnesbyrd af 28 Septbr. og 22 Novbr. 1435: GA. Boller, n. 1-2.

38. Skjøde af 4 Oktbr. 1388 (GA. Vester Flakkebjerg Hrd. n. 8), jvfr. ÆA. I, 53.

39. Adelige Traditioner: Rosenkrans og Breide se Hofman II, 139, jvfr. Barner, Fam. Rosenkrantz I, 20-21, 31. Jakob Mus: Møller, Halland I, 87-88, 372; Historien om Kirstine Thot findes allerede i Anne Gjøs Slægtebog (excerperet af Peder Syv, Genealogisk-heraldisk Selskabs Manuskripter i GA., 4to n. 38). Margrethes Mundheld (Hvitfeld S. 643) er maaske overført til hende fra Valdemar Atterdag, der snarere var paa Nakken af de nævnte Adelsætter. — Af mest Interesse er Historien om Holger Gregerssøns Død, som omtales saaledes i Klevenfeldts Stamtavler: «Om ham formeldes i Krøniken, at han var en fornem og gudfrygtig Mand: blev efter Dronning Margrethes Tilskyndelse hemmelig omkommen, fordi han var saa mægtig.» Hvis denne Notits er en original Tradition, stemmer den meget godt med Aarbogsefterretningen fra 1382 (ovenfor S. 459 Anm. 44), saaledes som jeg udtyder denne, thi der-

efter er jo virkelig «Ridder Holmger» bleven dræbt i Kamp mod Margrethe. Imidlertid er Stamtavlernes Efterretning maaske kun en Fortolkning netop af Aarbogens Oplysning, hvad der ikke udelukkes af, at den allerede findes i Slægtebøger, f. Ex. i Anne Trolles (citeret af Lucoppidan i Geneal.-herald. Selskabs Manuskripter, Fol. n. 45). Den kuriøse Variant med Sankepil findes i Adelslexikon II, 136; efter Peder Syvs Excerpter af Slægtebøger skal Margrethe netop have lovet Sankepil Frihed og Len, om han vilde dræbe Holger Gregerssøn. — Peder Grim: Bertel Knudsens († 1650) Prodromus pro nobilitate Danica ostendenda. — Ejeren af Egholm skal Margrethe have tvunget til at rømme Landet (Beckers Orion, Maanedsskr. I, 147); Navnet paa denne Mand kjender Sagnet ikke, men Ejer af Egholm var Iver Lykke, som et andet Sagn har villet gjøre til Dronningens Feltherre mod Albrecht!

40. Allen, De tre nord. Rigers Hist. III, II, 355, jvfr. IV, II, 45 f.

41. DM. V, n. 344. Suhm XIV, 555.

42. Suhm XIV, 495. MP. n. 6.

43. En ret fuldstændig Oversigt over Margrethes Gaver til Højgejstligheden findes hos Helveg II, 176 ff, 194 ff. Kalke, skjænkede af Margrethe: to i Oldsagsmuseet, den ene forhen i Krønge Kirke (jvfr. Lauerentzen, Museum regium P. II, Sect. III, n. 43); i Lynderup (Danske Atlas IV, 652), i Hjarndrup og Alslev paa Ole Vorms Tid (Danske Saml. 2 R. IV, 86, 99) osv.

44. Kirkehist. Saml. 3 R. III, 374,

45. MP. n. 199-200.

46. MP. n. 62. Suhm XIV, 42.

47. MP. n. 222.

48. Helveg mener, at den egentlige Grund til Margrethes storartede Gavmildhed mod Bisperne var den, at hun derved vilde befri den lavere Gejstlighed for de bispelige Paalæg, og han støtter denne Antagelse paa nogle Ord hos Hvitfeld (S. 599). Denne siger: «Der Dronning Margrete vaar Dronning i Danmarck, 15 Anno regni sui, da forhuerffuet hun hos alle Bisper oc menige Danmarckis Raad, at all Biskoplige Tynge bleff afflagt hos Presterne, Anno Domini 1395, undertagen Cathedraticum oc Giesteri, oc derfore begaffuede hun huer Domkircke med særdelis Gaffuer (som Othense med Kiestrup oc sin Tilligge, Roskilde med Draxholm) at holde Bispen med, naar hand giorde Visitatz i sit Stifft.» Den «grundige Besked» om Præsternes Tynger, som Hvitfeld indskyder paa dette Sted af sin Krønike og hvoraf det ovenstaaende kun er et Brudstykke, er sikkert forfattet under de efter Reformationen saa hyppige Stridigheder om Præsternes Afgifter til Kronen, vel nærmest, som Pastor Rørdam privat har meddelt mig, af Cornelius Hamsfort den yngre; men det er en Forklaring, ikke en ligefrem Gjengivelse af Fakta,

og dens Paastande faar derved en ret ringe Avtoritet. Hvad særlig Efterretningen om Margrethe angaar, synes den ikke støttet paa noget gammelt Brev; Dragsholm var jo ikke nogen Gave fra hende, og Udtrykket «15 anno regni sui», der maa være regnet fra hendes norske Husbonds Død, er helt moderne. Naar dertil endda kommer, at Helveg for at kunne bruge hin Efterretning, maa vende ganske om paa den, idet Meningen ikke skal være: undtagen Cathedraticum og Gjæsteri, men at Fritagelsen netop gjælder disse to Ydelser, — saa synes det unægtelig heldigere helt at lade Efterretningen ligge. Mærkeligt skulde det dog være, om en saadan Betingelse ved Margrethes Gaver hverken var anført i hendes Gavebreve eller Bispernes Gjenbreve, og vist er det ligeledes, at Cathedraticum oftere omtales som en Afgift, der ogsaa ydedes i Dronningens senere Aar (1396: Suhm XIV, 394; 1397: DM. IV, 302).

49. Plattyske Saxo fra omtrent 1490.

50. Kirkehist. Saml. 3 R. III, 373. Dipl. Flensborg. I, 60, 81.

51. De faa Levninger af den hellige Eskils Ben bleve udtagne af Helgenskrinet i Eskilstuna Klosterkirke og overleverede Margrethe paa hendes indtrængende Begjæring: SRP. n. 2886.

52. Gladsaxe—Gavnø: Suhm XIV, 461. NDM. V, 2—3. MP. n. 104. Nu tabte Pavebreve, brugte af Cornelius Hamsfort: SRD. I, 318—20 (Benedikt XIII's Privilegium af 1395, smstds. S. 318, tilhører vel et senere Aar). Gavebreve af Peder Lodehat: SRD. I, 321. — Grimstorp—Maribo: NDM. V, 5; VI, 224. ÆA. III, 259, 267, 293. Vadstenadagbogen: SRS. I, 132. En Konfessor i Maribo omtales 1409: SRD. I, 320. Jvfr. Kall-Rasmussen, Musse Herred I, 59 f. — At Margrethe har stiftet et Kloster i Nyborg, beror kun paa et Sagn (Suhms Samlinger I, 1 H. S. 72).

53. I den store Stadfæstelse af 1401 nævnes ingen Gaver til norske Kirker; Domkirken i Throndhjem fik dog 1000 lødige Mark og desuden noget ved Margrethes Testamente (jvfr. SD. n. 168).

54. NDM. VI, 247.

55. Ærkebispen af Upsala: SD. n. 168; Strengnæs: SD. n. 161, jvfr. NDM. V, 5—6; Vexiø: 8 Juni 1424 kvitterer Biskop Eskil sin Forgænger Hemmings Arvinger for 480 Mark, som denne havde forbrugt af de Penge, Margrethe skjænkede Domkirken (SA. Pergamentsbref).

56. 1000 Mk. til Vadstena: SD. n. 349. Pengegaver til Aabo: SD. n. 348.

57. NDM. VI, 5; Gaven af Risinge stadfæstes særlig 1408: SD. n. 1003. Gaver i Jordegods til Gudhem Kloster: Suhm XIV, 295, 627; til Eskilstuna Kloster: SD. n. 396—98, jvfr. 415, 493; til Aabo: SD. n. 444.

58. Vadstena By fik Kjøbstadret 8 Decbr. 1400 (GA. Diplomatariet), hvorved Kronen forbeholdt sig store Rettigheder; disse overlodes imidlertid til Klostret 1404 (SD. n. 503). — Margrethe faar Del i Klostrets gode Gjerninger alene 1404 og sammen med Erik 1405: SD. n. 411, 564. — Alterstiftelse i Vadstena: jvfr. SD. n. 272. Ingeborg: SRS. I, 125, jvfr. Daae i (Norsk) Hist. Tidsskr. 1 R. IV, 92 og Silfverstolpe i Historiskt Bibliothek I, 35.

59. SD. n. 1217, 1219. Til Hospitalet i Linkøping havde Margrethe tiltaget sig Patronatsret og faaet Ærkebispens Billigelse, før han kjendte Sagen; Arbogakonciliet underkjendte imidlertid Dronningens Krav ved en Dom af 13 Septbr. 1412 (SA. Pergamentsbref).

60. To Ræfstethingsdomme fra Novbr. 1413 (SA. Pergamentsbref).

61. SD. n. 291; en lignende Klage fra Askeby Kloster foranledigede en Pavebulle af 1403 (SD. n. 359). Hermed kan sammenholdes de mærkelige Udtryk om Fogederne i Linkøping Kapitels Skrivelse til det svenske Rigsraad 1409 (SD. n. 1220).

62. Arbogamødet: Routerdahl, Statuta synodalia S. 101, jvfr. den i Anm. 59 anførte Dom og Styffe, Bidrag II, n. 77.

63. Stemann, Retshist. S. 44; K. Maurer, De nordgorm. Retskilders Hist. S. 134; jvfr. Kofod Ancher, Saml. Skr. II, 706 ff.

64. K. Maurer, Das älteste Hofrecht des Nordens (1877). Om Stadfæstelsen 1403 se her S. 133—34; den af Maurer antagne Offentliggjørelse fra Danmark i Nykjøbing 17 Maj 1400 (S. 136 ff.) bliver meget tvivlsom, da Forfatterens Beviser for, at Nykjøbing ikke er den svenske By af dette Navn, kun støtter sig paa Retterthingsdomme, der sikkert ere udstedte af Kansleren paa egen Haand (S. 482 Anm. 37).

65. Kling, Diss. de nomarchia Medelstad S. 50; en nok saa god Afskrift indleveredes i Aaret 1616 af Magistraten til Kancelliet, jvfr. ovenfor S. 470 Anm. 15.

66. DM I, 35; Suhm XIV, 547. Randers' Privilegier stadfæstede Margrethe 1391, dog kun indtil hun fik dem nøjere prøvede (Neckelmann I, 46).

67. Vidnesbyrd om Nordboernes Deltagelse i Fiskeriet findes dels i Margrethes Forordning om Skaanemarkedet § 52, dels i Urkundenb. der Stadt Lübeck IV, 669—70.

68. HR. V, n. 255 § 3, ÆA. I, 71. I 1404 udstedte den engelske Konge et Pas for to Borgere fra Aalborg til Handel paa England: Royal and historical letters during the reign of Henry the fourth S. 412.

69. 1404 kvitterer Grev Albert af Holland en Udsending for en Rejse til Margrethe: Codex dipl. Neerlandicus, 2 Serie I, 107.

70. Møntforholdene i det fjortende Aarh., se min Skizze i Danske Samlinger 2 R. IV, 136—41. Skat 1396: Aarsberetn. fra Geheimearch.

V, 56. Margrethes Udmøntning i Eriks Navn: Schive, Norges Mynter S. 118 ff; Henførelsen af Mønter til Oluf anser jeg for mer end tvivlsom, ligesaa Margrethes norske Mønter; de Hulpenge med et modvendt kronet Hoved, der ofte findes i Danmark og tidligere tillagdes Margrethe, høre hjemme i Greifswalde eller maaske snarest i Lübeck, se Blätter für Münzfreunde 1 Oktbr. 1879 (Citatet skyldes Hr. S. Bergsøe). Som Møntmester nævnes i Næstved 1407 Mester Gerd, i Lund 1413 Mester Gerd van Gossen (Luxdorph i Kbhvnske Selskabs Skrifter IX, 653, 658); efter al Rimelighed er det samme Person. Hans egentlige Navn var Gerrit Gozewijnsz, og han havde hjemme i Deventer; nogle Efterretninger om ham findes i W. Moll, Gozewijn Comhaer (Amsterdam 1876) S. 2, 13 ff, jvfr. Kalkars Theol. Tidsskrift 1879, S. 35. Ribemønterne: fire i den kgl. Møntsamling, den ene afbildet i Ramus og Deveggės ufuldendte Møntværk Tab. XLII, n. I. Dom 1387: Hvitfeld S. 564. — Priser: Schäfer, Die Hansestädte und König Waldemar S. 207; P. v. Møller, Bidrag till Hallands hist. I, 94.

71. Trap V, 314.

72. SD. n. 15.

73. SD. n. 328.

74. Dom af 7 Febr. 1414 (SA. Breve afleverede fra Kgl. Bibl.).

75. Breve af 9 Avgust 1424, 26 April 1432 og 4 April 1434 (SA. Pergamentsbref). Styffe (Skandinavien S. 215) henlægger Færjestads Inddragelse til efter 1420; i det sidstanførte Brev tales imidlertid om en Erstatning af 80 Mark, regnet paa hvert Aar 4 Mark, og de 20 Aar, man derved faar, maa regnes tilbage fra Gaardens Tilbagegivelse, der vistnok foregik nogen Tid før 1434.

76. Styffe, Bidrag II, n. 16.

77. DN. X, n. 124.

FEMTE BOG.

Nogle af de heri skildrede Forhold ere tidligere behandlede meget tilfredsstillende. Ægteskabsforhandlingerne mellem England og Norden ere udtømmende skildrede af **Daae** i Norsk Historisk Tidsskrift 2 R. II, 332—74; et Par Forfattere, som denne nævner, men ikke har haft Adgang til, har jeg efterset; af disse har Otterbourne intet, Capgrave (de illustribus Henricis S. 109) kun en lidet positiv Udtalelse om Filippas store Begavelse og Deltagelse i Styrelsen. Hvad Striden om Gotland angaar, henvises til Styffe, Bidrag II, xxvj—xlviij; Materialet foreligger nu let overskueligt, men ikke synderlig forøget i fjerde og femte Bind af Hanserecesserne. De sønderjydske Stridigheder ere ofte behandlede, vidtløftigst af Jahn, bedst sikkert af Waitz; paa mange Punkter vil det her være umuligt at naa til fuld Sikkerhed, da man ene har højst partiske og delvis meget senere Fremstillinger, medens Aktstykkerne kun give enkelte faste Holdepunkter.

---

1. Styffe, Skandinavien S. 1.

2. Folketallet i Sverige og Norge er beregnet af H. Hildebrand og Sars, jvfr. (Norsk) Hist. Tidsskrift 2 R. III, 372 ff. For Hallands Vedkommende tiltræder jeg Velschows Beregning (Hist. Tidsskr. 1 R. IV, 43), medens hans Udslag for hele Danmarks Vedkommende — at dette ved Aar 1250 skulde have over $1^1/_2$ Million Indb. eller næsten lige saa mange Indbyggere udenfor Kjøbstæderne som ved Aar 1840 — er i den Grad usandsynligt, at det maa betegnes som ganske umuligt; i hans Beregning er der da ogsaa svage Punkter nok, hvad der dog ikke her er Plads til nøjere at paavise. Det naturligvis ganske omtrentlige Tal, som jeg antager for Danmarks Folkemængde, stemmer meget godt med det Forhold til Norges Folketal (som 3 til 1), der er sandsynligt for Reformationstiden (Sars, anf. St. S. 351).

3. Raynaldi Annales VIII, 71. Gudenius, Sylloge I var. diplomatariorum S. 663 (Relikvien kom siden til Mainz).

4. HR. III, n. 442. Reichstagsakten III, n. 139-40.

5. Styffe, Bidrag II, S. 114. Jvfr. Voigt, Codex IV, n. 78.

6. Eriks Giftermaal havde været Gjenstand for Forhandlinger paa Rigsmødet i Helsingborg i Avgust 1401 (NDM. VI, 253).

7. Af Udsendingene var Anders Olufssøn sikkert ikke svensk, som Daae formoder, men den bekjendte Ridder af Slægten Lunge. Den «Stenonis», hvis Fornavn ikke kan læses, var derimod vistnok en Svensker; man kan nærmest tænke paa Ture Stensson (Bjelke), som var gift med en Datter af Abraham Broderssøn. Jvfr. SRD. I, 397.

8. Janssen, Frankfurts Reichscorrespondenz n. 1231-33 (SD. n. 685-86). Annaler f. nord. Oldkynd. 1860, S. 365-76. Jvfr. Daae i (Norsk) Hist. Tidsskr. 2 R. II, 372 ff.

9. SD. n. 616. HR. V, n. 358.

10. HR. IV, n. 482 § 9, n. 484-89 og 491.

11. HR. IV, n. 482 § 8.

12. HR. IV, n. 483 og 494.

13. Suhm XIV, 648; maaske er Beseglingen dog foregaaet senere, og Traktaten dateret tilbage (Koppmann i HR. IV, S. 448).

14. HR. IV, n. 282 § 10.

15. HR. IV, n. 503 § 1 og 5, 504-05, 507, 513, 517.

16. Styffe, Bidrag II, xxiv f. At Hanseaterne bidroge til dette Resultat, er der dog intet, der taler for.

17. HR. IV, n. 522-27, 534, 537-38.

18. HR. IV, n. 550 og 554.

19. HR. IV. n. 556, 570 § 10-11, 571, 585 § 1, 589.

20. HR. IV, n. 615, 629, V, n. 8. Koppmann i Hansische Geschichtsblätter 1877, S. 38 ff.

21. Styffe, Bidrag II, xvj.

22. HR. V, n. 175 § 2, smlgn. Voigt, Codex diplomat. Prussicus VI, S. 182—84. De nordiske Opgivelser af Hæren til 10,000 eller 15,000 Mand ere følgelig utrolig overdrevne.

23. HR. V, n. 187-88. Allerede 23 April var den danske Udsending i Proussen: SD. I, 394.

24. HR. V, n. 190 § 1-2.

25. HR. V, n. 255 § 1.

26. Korner S. 1126 (jvfr. ovenfor S. 470 Anm. 42). Wulf Wulflam optræder som Mægler mellem Margrethe og Stæderne (HR. IV, n. 445) og Penge udbetales gjennem ham (3. Oktbr. 1400, Diplomat.); 1402 overbringer han Vidnesbyrdet om Olufs Død til Preussen sammen med Folmer Lunge o. s. fr.

27. HR. IV, n. 445, 469 § 2, 477 § 4, 618 § 8.

28. HR. V, n. 23 § 4 og n. 24. Hvad der her menes med, at Stæderne «have forbedret» visse Artikler, er mig uforstaaeligt, da netop disse Artikler ere i Overensstemmelse med de stadfæstede Privilegier.

29. HR. V, n. 34-35.

30. HR. V, n. 61 § 10-11, jvfr. n. 74 § 8.

31. HR. V, n. 77 § 1, 79, 128 § 4.

32. HR. V, n. 158 § 8, 162 (jvfr. 181 § 1, 2, 6), 185 § 4, jvfr. § 14, 190-93.

33. HR. V, n. 225 § 2, 230-31, 233, 255 § 2.

34. HR. V, n. 373, 374 § 9, 577, 674 § 16, 705 § 17, 708.

35. HR. V, n. 567.

36. HR. V, n. 392 § 22.

37. HR. V, n. 310, 727, 729.

38. HR. V, n. 296 § 5, 298, 308 § 31-32, 309.

39. SD. n. 684.

40. HR. V, n. 424, 509.

41. Kvittering af Herman Sluchow o. fl. 7 Novbr. 1407 (GA. Nørrejylland n. 138, jvfr Kbhvnske. Selskabs Skrifter IX, 653).

42. Høvedsmanden anføres de to Steder, hvor han nævnes, kun med Slægtnavnet. Det synes ikke rimeligt, at det var den Kristjern Frellefssøn eller Frille, som 1408 var kongelig Staller paa Før og døde i Ribe 10 Aar efter (Kinch, Ribe S. 286); andre af Slægten nævnes dog næppe paa denne Tid.

43. SD. n. 1288.

44. HR. V, n. 166 § 4; Nachrichten d. hist. Commission IV, 37 Note; Voigt, Gesch. Preussens VII, 420 Anm. 2.

45. Schlyter, Sveriges gamla lagar IX, 476—84; en dansk Text med Artiklerne i en anden Orden, smstds. S. 462—76. Kun den plattyske Text er rettet til Høvedsmanden Frille, og skjønt den, som Schlyter bemærker (S. cxxix), er en Oversættelse fra dansk, synes den dog at staa Forordningens oprindelige Form nærmere end den nu bevarede danske Text. Lignende Ordensbestemmelser var det formodentlig, som Margrethe i 1389 befalede den daværende Slotshøvedsmand, Albert Kalenberg, at forkynde (Reg. van charters in het archief von Kampen I, 87); to Afskrifter af en Udfærdigelse, som det synes, i Margrethes Navn findes i Kampens Arkiv (Hansische Geschichtsblätter 1879, S. xxvj.).

46. § 1, 26, 28; 6, 43, 44, jvfr. 10.

47. § 12, 21; 19, 46, 58; 49, 29.

48. § 20, 17, 15.

49. Det danske Vidnesbyrd opfattes i Almindelighed som udstedt samtidig, d. v. s. i Assens, hvad dog ikke kan være Tilfældet; Kongens Titel (Sverige), den manglende Datering, enkelte Udtryk vise klart, at Brevet er et senere Vidnesbyrd om, hvad der foregik i 1396, og formodentlig er det først udstedt i Margrethes sidste Aar, om ikke ved selve Herredagen i 1413. Det findes i to Exemplarer, hvoraf det ene er trykt i Antislesvigholst. Fragmenter XIV, 85; i det andet fattes Prebern Podbusk blandt Vidnerne (jvfr. Suhm XIV, 371). — Holstenernes Udsagn i Procesakterne, SRD. VII, 350 f. Det kan bemærkes, at det en enkelt Gang fra dansk Side omtales, at Grev Henrik, Bispen af Osnabrück, havde hyldet Kong Erik (NDM. VI, 14).

50. Jvfr. SD, n. 502.

51. Jahn S. 489—90; Urkundenb. z. Gesch. Dithmarschens n. 25.

52. Om Erhvervelserne i Slesvig se i det hele Presb. Brem. c. 33 og Procesakterne, især Antislesvigholst. Fragm. XIII, 95-97; XIV, 57—62; SRD. VII, 277 og 297-98. Tønders Tilliggende angives 1411

(Dipl. Flensb. I, 182); jvfr. Elisabeths Ordre til Friserne (Jahn S. 49). Haderslev: Stemann i Zeitschr. f. S.-H.-L. Gesch. VIII, 158 f. Trøjborg: ÆA. I, 2, 13 f, 15 f, jvfr. Kinch, Ribe, S. 267-69. Grødersby: Barner, Fam. Rosenkrantz I, 100-01, MP. n. 189, Stemann III, 32. Svavsted: Dipl. Flensb. I, n. 124, jvfr. Barner I, 101 ff.

53. Lübecks Klage til Bisp Henrik af Osnabrück, dateret Mandag efter Palmesøndag, uden Aar (Afskr. i Voss' Excerpter XXXII b: 12, urigtig gjengiven af Jahn S. 50).

54. Den frisiske Lokaltradition (Heimreich, Nordfresische Chronick S. 149 f) stadfæstes af det danske Klageskrift fra 1413 (GA. Gemeinsch. Arch. XII, 51 B), hvori nævnes: «den Vinter, da Friserne vare for Svavsted og vilde have belejret det».

55. Forbund af 27 Maj 1408 (GA. Gemeinsch. Arch. XV, 19; Jahn S. 50).

56. Hvitfeld S. 633; SD. n. 1080.

57. Dansk Optegnelse om Forhandlingerne: NDM. VI, 11-17. Forligene af 21 Septbr. og 9 Oktbr. 1409: Dipl. Flensb. I, n. 47-49; det første opfatter jeg som den i Protokollen omtalte Traktat, der skjønt sluttet paa Kolding er dateret tilbage til Hindsgavl. Presb. Brem. c. 34; at Pantsættelsen skete som Erstatning for tilføjet Skade, opgiver ogsaa Kong Erik 1413.

58. Presb. Brem. c. 35. Der hentydes maaske til denne Begivenhed i Klageskriftet fra 1413, hvor det siges, at Holstenerne «*excluserunt*» Margrethe fra Gottorp (Antislesvigholst. Fragm. XIV, 15).

59. Cypræus, Annal. episc. Slesvic. S. 348-50, hvor Forfatteren vistnok har haft en nu tabt Kilde, maaske en Pavebulle. Jvfr. Dipl. Flensb. I, n. 50, Antislesvigholst. Fragm. XIV, 16.

60. SRD. VII, 277, stadfæstet af Dipl. Flensb. I, 173.

61. Originaler i GA. Gemeinsch. Arch. og registrerede i Nordalbing. Studien III, 275-77, 284.

62. Presb. Brem. c. 35. Dagen for Slaget ved Eggebæk opgives i den tabte Aarbog, som Peder Olssøn har benyttet (Hist. Tidsskr. 5 R. III, 337 f), jvfr. Jahn S. 494.

63. HR. V, n. 720 § 1, jvfr. allerede n. 705 § 23, n. 706. Tratziger, Chronik d. Stadt Hamburg S. 134.

64. Dipl. Flensb. I, n. 51-52.

65. Dipl. Flensb. I, n. 54-56.

66. Dipl. Flensb. I, n. 57-59. Om Beseglingsforholdet se S. 480 Anm. 21.

67. Presb. Brem. c. 35, jvfr. Antislesvigholst. Fragm. XIV, 18. I Beretningerne hos Detmars Fortsættere (hos Grautoff II, 7-8, 478, 598-99) er Felttoget i 1411-12 sammenblandet med Begivenhederne fra Aaret 1410.

68. SD. n. 1491.

69. Dipl. Flensb. I, n. 62-64.

70. Dähnert, Samml. pommerscher Landesurk. III, 246; jvfr. Barthold, Gesch. v. Rügen u. Pommern III, 575-78. Bugislavs optræder paa Eriks Vegne 1409: Schøttgen u. Kreyssig, Diplomataria hist. Germanicæ III, 80.

71. Barnims og Vartislavs' Pension: Barnim kvitterer 1392 for 400 Mk. lybsk som den Aarsrente, Margrethe er ham pligtig (GA. Pommern n. 14 a, jvfr. Suhm XIV, 352); begge kvittere 1397 for en Udbetaling (ikke et Laan, som Suhm har) af 2000 Mk. sundisk (GA. Pommern n. 14 b, jvfr. Suhm XIV, 420). 500 Mk. sundisk aarlig af Tolden, jvfr. DM. IV, 310 og 2 Kvitteringer fra Aar 1400 (GA. Pommern n. 14 c og d). I en Kvittering af de to Hertuger fra 1409 (SD. n. 1155) maa Aaret være galt, da Barnim døde allerede 1405 (Barthold III, 572); i Originalen (GA. Pommern n. 14 f) ses det, at *«neghen»* er indsat, efter at noget andet er udraderet! — Forliget 1402: SD. n. 250. — Hertugerne havde Stævns Herred i Pant, men overlod det til Bisp Peder af Roskilde: Weinwich, Beskr. over Stevns Herred S. 15.

72. SD. n. 1491-95.

73. SRD. I, 262, 397. SD. n. 452 (danske: Sven Sture, Trud Hasse og Sven Pig), 465 (Folmer Lunge). Sven Sture var sikkert dansk; hans Patronym var Nielssøn (Styffe, Bidrag II, xvj), og hans Fader finde vi da i Niels Sture, der optræder i Halland 1366 og endnu 1392 (ÆA. I, 156; SRP. n. 2635) samt nævnes under Landefreden i Nyborg 1377; denne Mand fører netop samme Vaaben som Sven Sture.

74. Vadstenadagbogen (SRS. I, 128). SD. n. 1360-64.

75. Voigt, Codex dipl. Prussicus VI, n. 101.

76. Jvfr. Klageskriftet i Urkundenb. d. Stadt Lübeck V, n. 188 og Reimar Kock hos Grautoff II, 628.

77. Vadstenadagbogen og Sigtuna-Aarbogen (SRS. I, 128 og 31).

78. Kvittering af 10 Novbr. 1410 (GA. Gjældsbreve og Kvitt.), jvfr. Urkundenb. d. Stadt Lübeck V, n. 409. Forligsmæglingen omtales smstds. S. 431.

79. Detmar S. 389-90.

80. Mollerup, Danmarks Forhold til Lifland S. 7-8.

SJETTE BOG.

Af nyere Literatur er der vel kun Grund til at omtale **Behrmanns** og **Munchs** Behandling af Episoden med den falske Oluf; jævnfør ogsaa en Bemærkning af Styffe, Bidrag II, xxxiij Anm. — Hvad angaar den skandinaviske Opfattelse af Margrethe og Kalmarunionens Stiftelse, vil man finde denne klart og modent fremstillet i en lille Skizze af Professor **Odhner** (Nordisk Tidsskrift 1869, S. 1-21); Forfatteren er bleven skarpt imødegaaet af H. **Forsell** i Svensk Tidskrift 1872, S. 262 ff; et Gjenmæle af Odhner medfølger som Tillæg til Bindet. **Sars** har fremstillet Aarsagerne til Kalmarunionen i Nordisk Universitets Tidsskrift III.

1. Langebek har med sin sædvanlige Nøjagtighed og Fuldstændighed sammenstillet Materialet til Peder Lodehats Historie i Danske Magazin IV og V Bind; den mærkelige Episode med Bispestolen i Vexiø (ovenfor S. 141) har han dog ikke faaet med.
2. Voigt, Codex dipl. Prussicus IV, n. 78.
3. Hvitfeld S. 644.
4. Vadstenadagbogen: SRS. I, 116 f.
5. Presb. Brem. S. 111: *Hec regina ultra modum fuit astuta.* Svensk Aarbog (SRD. I, 398): *Subjugaverat sibi incredibili astutia hæc tria regna.* Man kan jævnføre Udtalelsen i en preussisk Krønike: «Margrethe, som havde stiftet megen Ulykke i sine Dage» (Script. rer. Prussicarum III, 332).
6. Script. rer. Prussicarum III, 260 f.
7. Reliefferne over Korstolene i Roskilde Domkirke S. 13.
8. Birgittinermunken: SRS. III, 20; Aarbogen til 1415: SRD. I, 398; Vadstenadagbogen: SRS. I, 132; om disse Værkers Samtidighed se Hist. Tidsskr. 5 R. III, 340, 350 f; Udateret Brev fra en unævnt til on Kollega, der er ansat i Kongens Kancelli: Upsalacodex n. 6, Fol. 7; Haandskriftet stammer vistnok fra Linkøping. Ordene ere disse: *de domino autem rege pulcherrima ostensa sunt, que faciat rex regum feliciter adaugeri, que omnia huic cedule sunt inserta* (Seddelen er uheldigvis ikke indført i Codex). *Unde quantum licet inducendum regem, ut prefectos istos depredatores pauperis communitatis deponat, loco horum alios instituat et installet.* Jeg ser nu, at Oversættelsen i Texten

er unøjagtig; der burde have staaet: ..og Kongen bør saavidt muligt bevæges til at afsætte...

9. Suhm XIV, 92. Vadstenadagbogen (SRS. I, 103): ... *expulsis Allemannis, et Dani obtinuerunt terram pluribus annis. Et Allemanni beatificati sunt ab incolis terre.* «*Beatificati*» maa vel oversættes med «forherlige» el. lign. Haanden, hvormed dette er skrevet, maa vistnok tilhøre de første Aartier af det femtende Aarhundrede.

10. Gavebrevene af 1411 har jeg meddelt og belyst i Kirkehist. Saml. 3 R. III, 367-79. En testamentarisk Gave af Margrethe er det muligvis, naar Elsof Pedersdatter, Hartvig Bryskes Hustru, 26 Novbr. 1416 kvitterer Bisp Peder af Ribe for 300 Mk. lybsk, som Dronningen undte hende til at indløse hendes Gods med (GA. Gjældsbreve og Kvitteringer).

11. Margrethes Dødsdag opgives paa Gravmælet til S. Simons og Judæ Dag (28 Oktbr.), jvfr. SRD. VI, 594; i Vadstenadagbogen (SRS. I, 132) angives Natten til samme Dag, og Aarbogen til 1430 (SRS. I, 66) har: *in profesto S. Simonis et Judæ* (27 Oktbr.). Visbykrøniken opgiver i en Notits, der er nedskreven efter 1423, S. Crisanti et Dariæ Dag eller 25 Oktbr.

12. Presb. Brem. c. 38; Detmars Fortsætter hos Grautoff II, 602; Hamburgische Chroniken ed. Lappenberg S. 228, 246.

13. Ny kirkehist. Saml. V, 866.

14. Resens Atlas paa Kgl. Bibl.; en noget afvigende Tegning i Antikvarisk-topografisk Arkiv. Mikkel Jærnskjægs Beskrivelse: Danske Saml. 2 R. VI, 213 ff. En lidt yngre Beskrivelse: Thottske Saml. 4to, 1406. Jvfr. Kornerup, Roskilde Domkirko, og Steen Friis i Ny kirkehist. Saml. II, 771 f.

15. Langes Text til Løffler, Reliefforne over Korstolene i Roskilde Domkirke S. 10. Jereon Hekeles Kvittering for Arvedele efter Faderen, modtagne af Borgemester Gunter Godesson i Kalundborg, hvem de vare betroede paa Dronning Margrethes Vegne: Diplomatariet 28 Novbr. 1421.

16. De anførte Beskrivelser; Wolffs Encomion, S. 453. Klædningen skal allerede nævnes i en engelsk Dagbog fra Aar 1618 (Marryat, One year in Sweden II, 155).

17. Pal.-Müllers Paavirkning af den skandinaviske Opfattelse fremtræder dog mindre i hans Disputats end i den i øvrigt saa smukt følte Karakteristik af Margrethe, hvori han opponerer mod Keyser (Historisk Tidsskr. 3 R. I, 290-97).

INDHOLDSOVERSIGT.

INDLEDNING.

Side
I. Danmark under Valdemar Atterdag 2
II. Sverige og Norge under Magnus Smek 16
III. Det indbyrdes Forhold mellem Nordens Riger og Folk 27
IV. Den historiske Situation umiddelbart før Dronning Margrethes Optræden......................... 34

FØRSTE BOG.

DRONNING MARGRETHE I DANMARK.

I. Dronning Margrethe 45
II. Kongevalget i Danmark 52
III. Kongevalgets Efterhistorie..................... 62
IV. Indre Forhold i Olufs første Aar 79
V. Dronning Margrethe overfor Hansestæderne og Sørøveriet 87
VI. De skaanske Slottes Tilbagevindelse fra Hansestæderne 107
VII. Indre Forhold i Olufs senere Aar 122

ANDEN BOG.

KAMPEN OM SVERIGE.

I. Dronning Margrethe overfor Kong Albrecht og Svenskerne; Olufs Død 135
II. Margrethes Valg til Rigsstyrerinde i Danmark, Norge og Sverige.................................. 150
III. Kampen mod Kong Albrecht.................... 161
IV. Vitaliebrødrene................................ 174
V. Hanseaternes Mægling og Forliget paa Lindholm ... 182
VI. Erik af Pommerns Antagelse til Konge i de tre nordiske Riger 195
VII. Meklenburgerne overfor Afslutningen af den nordiske Union 204

TREDJE BOG.

UNIONEN OG KONGEMAGTEN.

Side
I. Dronning Margrethes Unionstanker 217
II. Kalmarmødet i Sommeren 1397 225
III. Margrethe og Kong Erik; Unionsstyrelsens Ordning. 235
IV. Ansættelsen af Danske i Sverige og Norge 249
V. Det danske eller dansk-tyske Elements Overvægt i Norden...................................... 266
VI. Unionskongens Titel og Vaaben; Tilbageblik paa Margrethes Unionspolitik 281

FJERDE BOG.

MARGRETHES INDRE STYRELSE, ISÆR I DANMARK.

I. Margrethes Godspolitik 292
II. Margrethes Finansstyrelse...................... 307
III. Margrethe overfor Adelen 317
IV. Margrethe overfor Gejstligheden 329
V. Margrethe overfor Folket 344

FEMTE BOG.

NORDENS UDENRIGSKE FORHOLD I UNIONENS FØRSTE TID.

I. Det forenede Norden og Evropa.................. 358
II. Hanseaterne og Ordenen overfor den nordiske Union. 368
III. Margrethe overfor Hanseaterne i Danmark......... 379
IV. Kampen om Sønderjylland....................... 390
V. Margrethes Udenrigspolitik 403

SJETTE BOG.

MARGRETHES DØD OG EFTERMÆLE.

I. Margrethes Personlighed og Omgivelser 411
II. Margrethe og hendes Værk i Samtidens Omdømme .. 420
III. Margrethes Død................................ 429
IV. Dronning Margrethes Eftermæle 437

RETTELSER.

S. 122, L. 6 f. o.: Breve, læs Breve[95].

S. 215. Den urigtige Henførelse af Røvertogtet til Barnim V i Stedet for til Barnim VI er rettet S. 404.

89098636475

B89098636475A

89098636475

b89098636475a